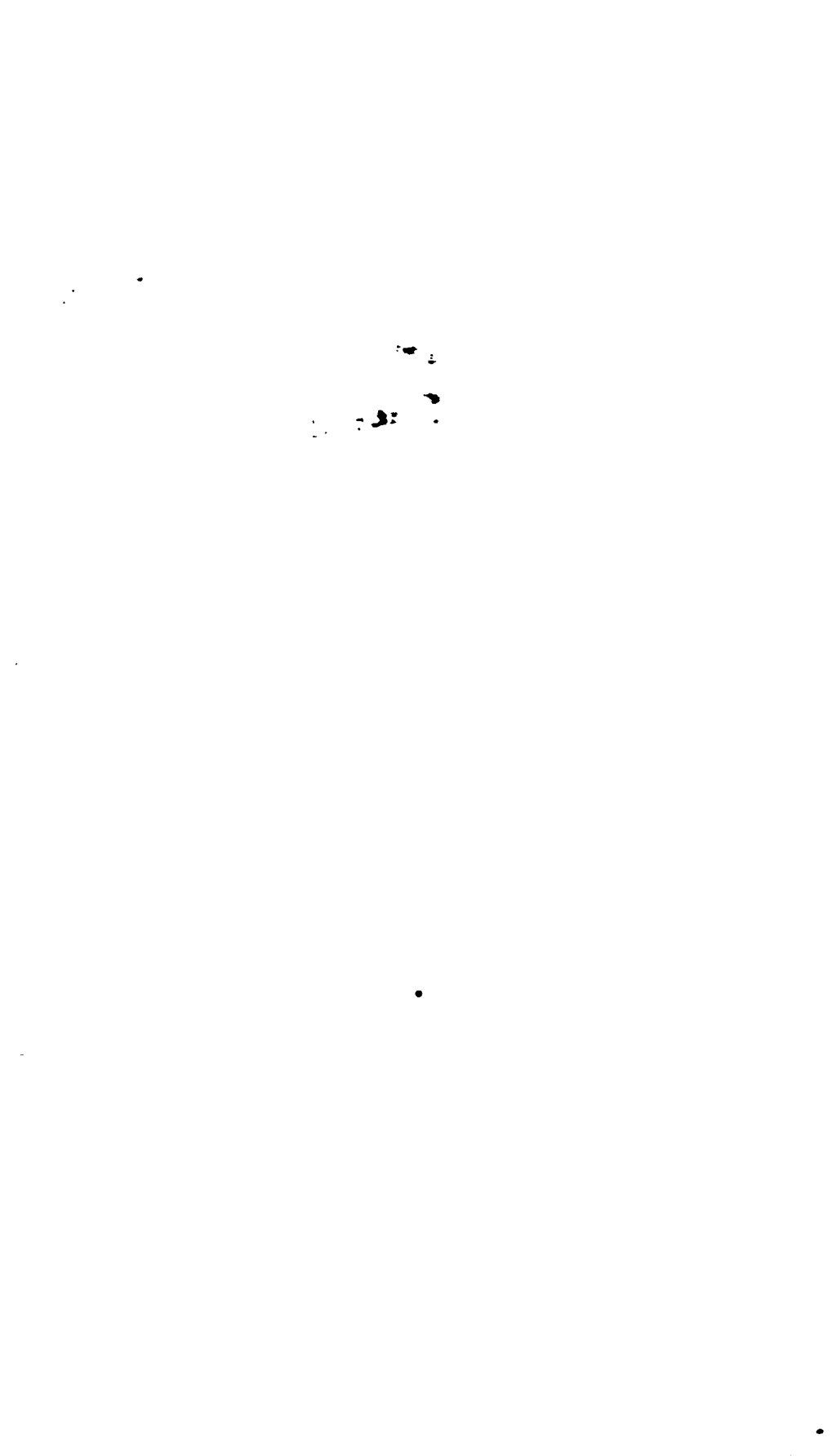

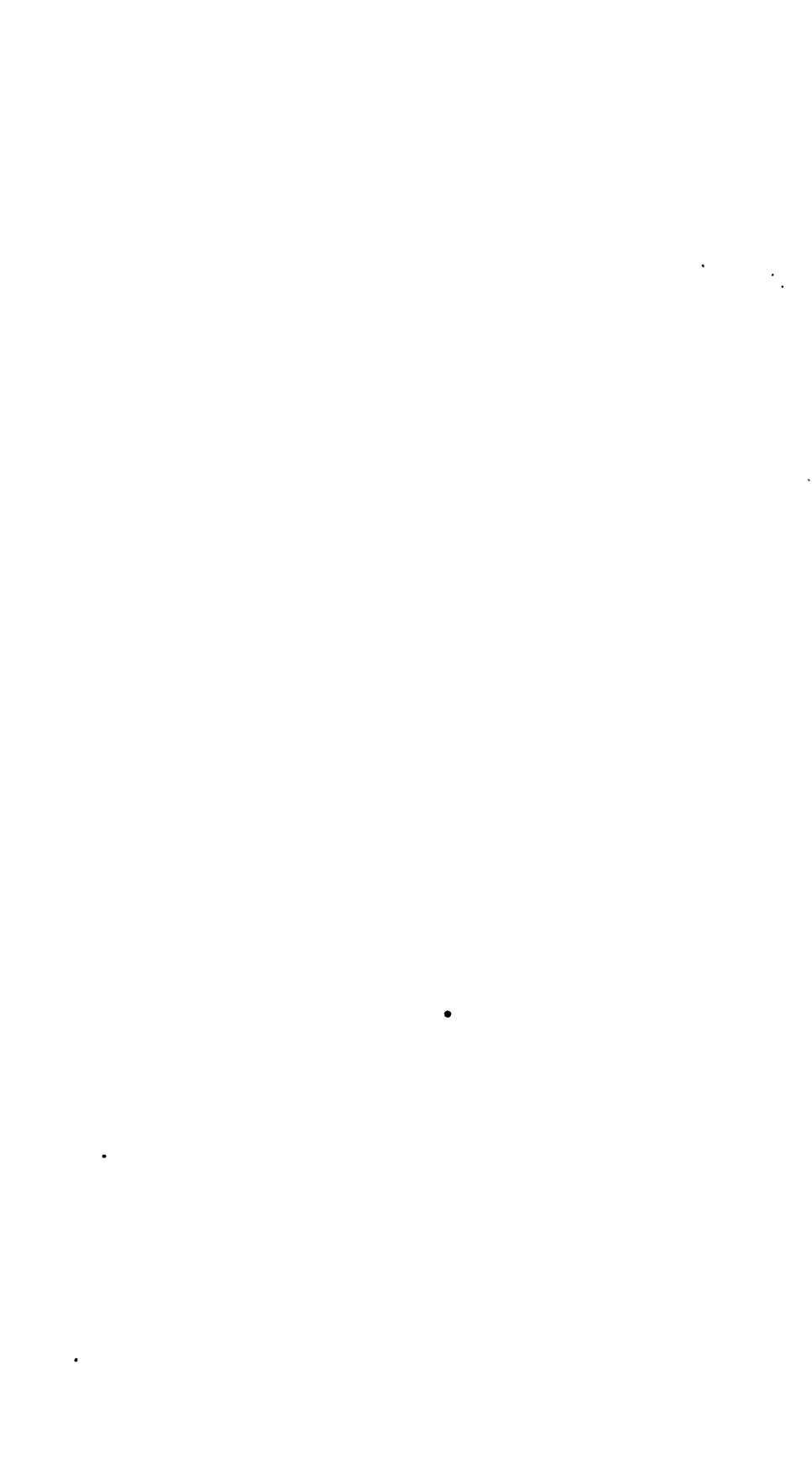
GOVERNMENT OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA

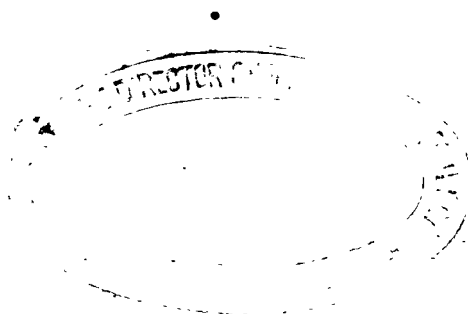
CENTRAL
ARCHÆOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO 4237

CALL No. B Pa 8 / Fax.

JĀTAKATṬHAVANNAṆĀ

BY

V. FAUSBØLL.

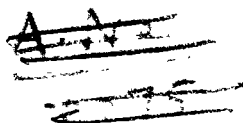

•

1046

۴

Jātakatthavarāṇanā (T. 22)

THE
JĀTAKA

TOGETHER WITH ITS COMMENTARY

BEING

TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS
OF
GOTAMA BUDDHA.

FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBØLL

AND TRANSLATED

BY

T. W. RHYS DAVIDS.

TEXT. VOL. I.

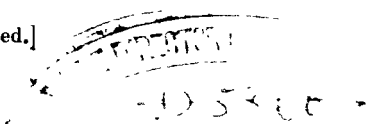
LONDON.
TRÜBNER & CO.

STRASSBURG.
KARL J. TRÜBNER.

KOPENHAGEN.
H. HAGERUP.

1877.

[All Rights Reserved.]

BPa8
Full

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL

LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. ~~9238~~ 9237

Date..... 3-8-57

Call No. BP 28

Fan

DEDICATED
TO THE MEMORY OF
THE GREATEST LINGUIST OF THE NORTH
RASMUS KRISTIAN RASK
THE PEASANT'S SON.

PRELIMINARY REMARKS.

TO constitute the text I have only had three MSS., the *Kopenhagen Palm leaf MS.* (C^k) described in *Codices Orientales Bibliothecæ Regiæ Havniensis*. Pars 1 p. 36, and two quite recent Transcripts on paper, sent to Mr. Childers by two learned natives of Ceylon, the one by the Buddhist priest *Subhūti* (C^s)¹, the Editor of *Moggallāna's Abhidhānappadīpikā*, the other by *L. Cornelle Wijesinha Mudaliyar* (C^v).

These three Mss. are all written in Cingalese characters, and represent in fact only one MS. as they agree in very essential readings of which some are evidently wrong, f. i. p. 24 *sucim pi asucim pi* for *sucimhi asucimhi*, p. 47—48 *halāhala* for *kolāhala*. p. 75—76 *pūjayaṃāno* for *pūjīyaṃāno*, p. 84 *-siriṃ* for *-siri*, p. 112 *sati* for *satim*, p. 122 *tunhe* for *tunhehi*, p. 124 *gamissati* for *gammessati*, p. 142. *gatā* for *gataṃ*, p. 156 *vutte* for *vutto*, p. 170 *esa* for *esā*, p. 171 the second hemistich is wanting, p. 175 *nandiṃ* for *nandī*, p. 185 *nahāpeti* for *nahāpehi*, p. 192 *añjana* for *añja*, p. 193 *paviṭṭhe* for *paviṭṭho*, p. 195 *laddhan* for *laddhā*, p. 200 *vaddhiṃ* for *vaddhī*? p. 204 *Sakko* for *Sakke*, p. 206 *Sujātā* for *Sujātaṃ*, p. 224 *ārādhetti* for *ārādheti*. The agreement of these as well as all other Cingalese Mss. seems to point to the existence of only one redaction of the *Tēpitāka Buddha-vacana* in Ceylon, and as this redaction, in the course of time, has been considerably corrupted, it will be of the greatest importance, in editing texts, also to be able to collate Burmese and Siamese MSS. When this, some time ago, struck me, I tried to get a copy of the *Jātaka* from Siam, but failed. That is to say, I sent, through the Governor-General of India, copies of what I had hitherto published of the Buddhist Scripture to the King of Siam, and by another way a letter in which I asked the king in return to present me with a copy of the *Jātaka* Book. I do not doubt that he has received my books, but I am afraid that my letter never reached him, and that this is the reason I neither got an answer, nor the MS. I wanted.

Having no other sources² than Cingalese Mss. I can only give

¹ The first part only, the *Nidāna*, written on palm-leaves.

² In the Phayre Collection in London there is no copy of the *Jātakatthavannanā*, and it is only recently I learn that it is to be found at Paris.

the Cingalese Redaction, and try by parallelism to correct it where it is evidently wrong. However, as Pāli is as yet so little known, its study being still so young, I have, for fear of making mistakes, in many instances preferred to give what I found before me, and only in the foot-notes to state my doubts and point to emendations. Should I in any place have misunderstood the text, it must be my excuse that I have had so much to do in the rough part of the work that I have not had time for a higher criticism. Furthermore everybody that has been engaged in this sort of work will willingly, I am sure, excuse any mistakes on my part, as he will know that one's eyes get so dimmed by the dust of the rough work that one is apt to lose sight of the whole which otherwise would illuminate the single parts and make them appear in the right light. But also those who are not acquainted with the difficulties that beset a first edition, will make allowances for any blunders I may have committed, considering that only just now the classical philologists, after publishing and studying texts for four hundred years, have begun by a higher criticism to eliminate the many corruptions that have crept into the classical authors.

As I have made it a rule not to alter anything in the text before me arbitrarily, I have not meddled with such apparent irregularities as *ekadevatāpi thātum samattho nāhosi* p. 72, *balavā mettī* p. 189, *bhībhaccha* p. 61 and 171 etc.; nor have I ventured to correct such forms as *vutte* p. 156 and *pavitthe* p. 193, considering that you find *e* for *o* in the Magadha dialect. I have only corrected the text in places where I was sure, from other passages, that it was wrong. When I have considered two different readings equally good I have generally in each single case chosen the one that was supported by the two MSS., I think this is the only way in which we at last may arrive at the right spelling of Pāli words, at least as far as the orthography is concerned in which they have been handed down to us through the MSS. Sometimes I have let the Sanskrit orthography guide me, but perhaps wrongly.

That my readers may judge of the state of my materials I have in the first eight sheets given a pretty complete specimen of the various readings of the MSS., but have afterwards shortened them much and shall continue to do so throughout the whole book to save space.

I have taken care not to overload the text with European punctuation.

The printing of the book in three different types is an attempt at disengaging the Text from the Commentary by pointing out the constituent parts of the book, but I am not sure I have always succeeded, still it is quite clear that throughout the book there are three different elements, viz. the frame, the tale and the verbal interpretation, all three kept quite separate, but it seems that

even in the middle of the tale itself there may sometimes be found explanations that more properly belong to the verbal interpretation f. i. p. 99, 14. How much of the three constituent parts belongs to the fundamental Jātaka Book is not clear, and cannot be told now as the Jātaka itself does not at present time exist separately.

I have continued to transliterate the Oriental into Latin characters and shall continue to do so in all I publish of Pāli, for it is my conviction that the fine Latin Characters must not only henceforward be applied to languages which have no literature and to literatures which have hitherto not been published, but also that they one day will supersede all other characters when Europeo-American Civilisation has, like a lava, laid itself over all other civilisations and made them into Herculaneums and Pompeiis.

This edition of the Jātakatthavannanā will appear in five volumes (ten parts) of about 30 sheets each, to be finished in ten years.

Kopenhagen.

V. Fausbøll.

•

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 1 verse 3. for namassanādito read namassanādino.
 — 2 line 2 from the bottom, before ²C² add l. Cf. Dh. p. 116
 — 3 l. 19, for upari pāsāda- read uparipāsāda-.
 — 13 l. 1, for māni- read maṇi-
 — 14 l. 16, yasmā . . . samyghati must belong to the Comment, and ought therefore to have been printed in small type and without number.
 — 25 l. 2, for vicinissami read vicinissāmi.
 — 26 v. 184, for sadevaketi read sadevake ti.
 — 27 l. 10 fr. the b, after dasapāramiṇi add ⁹
 — 29 l. 20, for nama read nāma.
 — 31 l. 5 fr. the b., add (Dhp. p. 126)
 — 38 l. 20, for bodhi. So read bodhi. so. ✱
 — 45 l. 10 fr. the b, for esa read esā.
 — 47 l. 14 for sukhāni dukkham read sukhānidukkharū.
 — 50 l. 2 fr. the b, add read haritapattāya?
 — 53 l. 10, for muccitvā read muñcitvā.
 — 56 l. 11, for siribhavam read sirivibhavam.
 — 60 l. 7 fr. the b, add (Dhp. p. 118).
 — 62 l. 12 fr. the b, for -sadiṣo read -sadiṣo.
 — 63 l. 10, for Kanthakām read Kanthakam.
 — 80 l. 7, for yevā read yeva.
 — 92 l. 13, for patinānam read patinānam.
 — 92 l. 22, for -hiraṇṇa- read -hiraṇṇa-.
 — 107 l. 14, for ossatthabāvo read ossatthabhāvo.
 — 120 l. 22, for mālākāre read mālākāre.
 — 124 l. 5 fr. the b., for ⁴so all three MSS. instead etc. read ¹so all three MSS. ¹so all three MSS. instead etc.
 — 131 l. 3, for anavajjam I ought to have adopted the reading of C² Cv.
 — 131 l. 4, for -santhitam read -santhitam.
 — 149 l. 5 fr. the b, for therī read therī.
 — 192 l. 9 fr. the b., for palivethetva read palivethetvā
 — 215 l. 1 fr. the b., after MSS. add instead of pajjalito sikhī.

PRELIMINARY REMARKS 2

In preparing the Second Part of this First Volume for the press I have laboured under great difficulties, the consequence of which has been that the publication has been considerably delayed.

For the Jātakas as far as 42 I have, besides the Copenhagen MS. (C^k or K), had a Transcript by Subhūti (C^o), and for the Jātakas as far as 50 one by Vijesinha (Cⁿ). Of the Jātakas 42—50 I received a Transcript by Subhūti after having printed them, and consequently could only use it for the Corrections. For the Jātakas 50—104 I have had a portion of Vijesinha's palm leaf MS. which that gentleman with no slight risk took out of his MS. and sent by post, he not having time to copy it. Subhūti, in the same liberal spirit, has incurred the same risk by sending some of the Jātakas following after 50, but these I have not been able to profit by as they have not yet reached me.

When I got as far as Jātaka 104 I was left alone, having only the Copenhagen MS. to work from. In the midst of my distress I learned from Childers that there was a copy of the Jātaka in the National Library at Paris, and I at once, without knowing anything of the size of this MS., endeavoured to obtain the loan of it through the Danish Government, but was refused. This however, did not surprise me, as the MS., M. L. Feer informed me, consists of 15 vols, the text being mixed up with a Burmese translation. To make use of such a MS. would always be a difficult task to any one but those who by long acquaintance had become quite familiar with it.

I again made an application through the Government, this time to the St. Petersburg Academy which I knew some years ago had acquired a MS. of the Jātaka from Ceylon, but Schiefner apprised me, on behalf of the Academy, that it was being used by Prof. Minayeff, and consequently I could not have it. In the mean time Prof. Minayeff kindly offered to compare my proofs with the Petersburg MS. A similar offer I had however already had from M. L. Feer in Paris, and I therefore chose the latter as the most practicable. It will thus be seen that had not this gentleman so obligingly come to my rescue I should most likely have had to give up my undertaking. From Jātaka 104 M. L. Feer has, with the greatest kindness and without being wearied by my inquiries, revised my proofs by comparing the corrupted and perplexing passages in our MS. with the corresponding ones in the Paris MS., and in this way it has been possible for me in most instances to arrive at an intelligible text: however, there will of course remain some obscurities that to all appearance might have been cleared up by means of a larger stock of materials.

It is with the deepest sorrow I conclude these remarks, sorrow over the loss of my dear friend R. C. Childers. All who have known this truly good and noble man, this gifted and industrious scholar, must feel what a great loss his friends and literature have sustained by his premature death.

Kopenhagen July 12, 1877.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 4 l. 11, 13, 15, The Buddhavaṃsa-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads *picchi-*.
- 11 l. 5 fr. the b. āgamanānūmaggaṃ, so also B-V. (Phayre Coll.)
 - 13 l. 15, for cattāri B-V. reads catuḥi
 - 16 l. 8, for assatthassa mūle B-V. reads assattharukkhamūlamhi
 - 17 l. 6 fr. the b, for yaṃ B-V. reads yā (= yāni?).
 - 19 l. 18, B-V. dasasabassina.
 - 20 l. 2 fr. the b., B-V. kiṃsīmūṇi.
 - 21 l. 1, B-V. paripūraya
 - 25 l. 18, for ubhato kotisu read ubhatokotisu
 - 27 l. 2, B-V. abhivandisum
 - 28 l. 21, B-V. kassaci varasahapattiyo.
 - 31 l. 15, for mukham vivatamatte read mukhamvivatamatte, cfr. p. 279 l. 8 fr. the b.
 - 36 l. 10, B-V. tejasin.
 - 45 v. 259, The Cariyāpitaka-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads bhikkhūyupagatam.
 - 45 v. 260, C-P. (Phayre Coll.) sulehi vijhayaṃte pi kottiyaṃte pi satthihi.
 - 46 v. 266, C-P. mātāpitā na maṃ dessā atthānaṃ me na desiyo
 - 47 v. 267, C-P. - - na pi bhūyāmi kassaci mettāphalenupatthaddho - - tadā.
 - 47 v. 268, C-P. - - chavathikam unidhūya - - dassenti nappakam.
 - 47 v. 269, C-P. - - pathavi aviññāya sukkaṃ dukkhaṃ sāpi dānaphalā - -
 - 105 l. 17, read medhāvīti.
 - 122 l. 22, so all three MSS. instead of aggaṃ va sandhaman?
 - 126 l. 5, after akāṃsu B. adds Bārāṇasī antarabahirāṇam kiṃ aggaṃ tanaḍḍulanālikā va assapañcasatthi aggaṃ tani ekatanḍulanālikā itī Bodhisatto imaṃ gātham āha:

Kiṃ aggaṃ tanaḍḍulanālikā ca
 Bārāṇasī antarabahirāṇam
 assapañcasatthi tani ca
 ekā tanḍulanālikā ti Tasmiṃ etc.
- Cfr. L. Feer in Journ. As. 1876. VIII, 520.
- 140 l. 20, read -mahāsālo.
 - 142 l. 20, solasaṇipite, so all three MSS. instead of dvādaśa-.
 - 152 l. 17, after uṇasāṇivase, add (Dhp. p. 329).
 - 153 l. 22, read dhiratthu.
 - 155 l. 15, for kaṇḍitam read kaṇḍī, tam
 - 155 l. 17, read tam sallaṇ ca, mahantaṃ.
 - 155 l. 18, for gālhavedhitaṃ read gālhavedhī, tam
 - 156 l. 8, for ratthehi read rasehi.
 - 158 l. 8, for vatahaṃ read va tahaṃ.
 - 169 l. 17, add 18 after ti.

- Page 171 l 3, 8, 9, 10, 11, 23, 24. for ti read 'ti, likewise in similar passages
- 171 l. 15, etam - - - vadhissasīti. ought to have been printed in the middle type. After padan ti there seems to be a lacuna, but according to a communication from Mr. L. Feer the MS. at Paris coincides with our MS.
 - 172 l. 8, Imasmiñ - - - nāma seems to belong to the Comment.
 - 175 l. 11, for thapayimsu read thapayimsu
 - 180 l. 22, for adūbhāyasapathaṃ read adūbhāya sapathaṃ.
 - 191 l. 10, for atitāṃ read atitāṃ
 - 194 l. 12, galesu, so all three MSS. instead of gale?
 - 197 l. 4, for pane read pana.
 - 197 l. 12, for hetthāmañcato read hetthā mañcato.
 - 197 l. 23, for na cirassa read nacirassa here and elsewhere
 - 198 l. 28, for issariyaṃ nissāya 'pānavadhāṃ read 'issariyaṃ nissāya pāna-.
 - 211 l. 1 fr. the b., note, for imaṇ read imam.
 - 213 l. 13, for andako sampadaletvā read andakosam padāletvā.
 - 215 l. 1, C-P. (Phayre Coll.) has mahā pajjalito sikkhi.
 - 221 l. 3, nagaravāsikam, so all three MSS instead of Jetavanavāsikam.
 - 227 l. 13, for n' atthi, Taṃ read n' atthi. Taṃ
 - 235 l. 15, for 'kilant amhā read 'kilant' amhā
 - 241 l. 20, for pavatitvā read pavattitvā.
 - 241 l. 3 fr. the b., Navanipāte, so all three MSS instead of Chanipāte (= Kapaṭajātaka in Pañcanipāta)
 - 248 l. 11, Rohinījātaka, cfr. L. Feer in Journ Asiat 1875. VI p. 282.
 - 248 l. 18, for mātu sarīre makkhikā māretvā „vināsaṃ read „mātu - - vināsam.
 - 250 l. 1, for rukka- read rukkha-.
 - 253 l. 1, for ten' eva vacakāraṇena read ten' eva ca kāraṇena C^k C^v have teneva vacakāraṇena, C^s teneva kāraṇena
 - 253 l. 2, katvā, so all three MSS, omit katvā?
 - 253 l. 6, for aggho read with C^v C^s anaggho.
 - 253 l. 7, for ulloki, tato read with C^k C^s ullokite.
 - 254 l. 2 fr. the b., note, after MSS. add so also C^s.
 - 254 l. 2 fr. the b., note, after ⁵ read so C^k C^s;
 - 254 l. 1 fr. the b., note, after ⁶ read so C^k C^s;
 - 255 l. 1 fr. the b., note, for both read all three.
 - 255 l. 1 fr. the b., note, after ² add C^s.
 - 256 l. 2, for attanāpi C^s has attano pi.
 - 258 l. 2 fr. the b., note, after ² add C^s.
 - 258 l. 2 fr. the b., note, after MSS. add C^s -sīnam.
 - 258 l. 2 fr. the b., note, after idāni add C^s idāni nakkhattaṃ bhavissatī and idāni nakkhattaṃ bhavissatī added after bhavissatī.
 - 258 l. 1 fr. the b., note, after ³ add so C^k C^v;
 - 259 l. 1 fr. the b., note, after ¹ add so C^s;
 - 260 l. 1 fr. the b., note, after devā? add C^s has devā
 - 260 l. 1 fr. the b., note, after ² add C^s.
 - 260 l. 1 fr. the b., note, after ³ add so C^v C^s;
 - 260 l. 1 fr. the b., note, after ⁴ add so C^v C^s;
 - 261 l. 1 fr. the b., note, for so both read so all three.
 - 261 l. 1 fr. the b., note, after C^v add C^s
 - 262 l. 3 fr. the b., for hanāpetvā read hanāpetha².
 - 262 l. 2 fr. the b., note, for nahāpetvā read nahāpetha.
 - 262 l. 2 fr. the b., note, cross out note 3.
 - 265 l. 4 & 3 fr. the b., for -sumuggam, sumugge read -samuggaṃ, -samugge.
 - 266 l. 2, for nahānanulitto read nahānanu-
 - 267 l. 22 and p 268 l. 13, for karoṭh' eva read karotv'eva?
 - 268 l. 23, for macca- read matta-.
 - 268 l. 2 fr. the b., note, after ⁹ add C^k maccasā-.
 - 269 l. 21, for surā read suram?

Page 286 l. 16, for ācariyā read ācariyā.

- 290 l. 1, for jīmam ūtagītām read imam jūtagītām.
- 292 l. 10, omit one puppha?
- 296 l. 20, for silābhedam read silābhedam.
- 300 l. 4, for velāya read velāyo?
- 300 l. 30, for pati- read pati-.
- 304 l. 30, for āgantvā read āgantvā?
- 305 l. 18, for karomīti pañjaggāhi read karomīti Pañjaggāhi.
- 306 l. 13, for aññam read aññā?
- 307 l. 11, for inagga read naggā?
- 317 l. 22, for amhākum read amhākam
- 322 l. 2 fr the b., note, for du gandha read duggandha.
- 326 l. 1, for pacchā bhāhi read pacchabhāhi here and elsewhere.
- 326 l. 20, cross out the comma after atthi.
- 330 l. 16, for valākakam read valāhākam.
- 331 l. 22, for Pañjunadevamarajassa read -devarajassa.
- 332 l. 3 fr the b., for khandhāvaram khandhe read khandhāvaramkhandhe.
- 332 l. 1 fr. the b., note, after MSS. add instead.
- 339 l. 4, cross out ² after catūhi
- 339 l. 11, for janapade read jānapade?
- 339 l. 12, for vapakamme read vapanakammaṇṇe?
- 345 l. 15, for pañca read ca?
- 351 l. 6, for atthi read n' atthi?
- 360 l. 24, for pabbijitānam read pabbajitānam.
- 360 l. 30, for nagaratonikkhamanto read nagarato nik-.
- 367 l. 10, for dhammānūvatti read dhammānu-
- 370 l. 19, for dīnādīmutto read dīnādīmutto?
- 387 l. 8, for kattabbākatabbam read kattabbākattabbam
- 388 l. 1 for patibaddho read pattibandho?
- 389 l. 8, for yathā ca read yatha va
- 389 l. 16, fr. the b., for mayham read mayham.
- 397 l. 18, for pajapati read pajāpati.
- 408 l. 23, for lābhagga- read lābhagga-.
- 421 l. 2 & 1 fr. the b., note, for B read BP.
- 422 l. 20, for kundakakhajakam read kundakakhajjakam.
- 422 l. 2 fr the b., note, for B read BP.
- 424 l. 1 fr. the b., note, for B read BP
- 426 l. 1 fr the b., note, for B read BP
- 427 l. 22 for nikkhanto sadiso read nikkhantasadiso.
- 430 l. 16, for lamghananataka yoniyam read lamghananatakayoniyam.
- 433 l. 4 fr the b., for kareṭiti read karentiti?
- 442 l. 1, for pañyesamāno read -mānā.
- 442 l. 3, for tāta read tāta?
- 445 l. 14, for akāseṇa read akāse nam?
- 457 l. 20, for nivesānam read nīvesanam
- 459 l. 7, for -gandusam read -gandūsam
- 462 l. 20, for sikkhā read sikkhā
- 470 l. 28, for avatthitattā bhaya- read avatthitattābhaya-.
- 480 l. 1, for jayati read jayati.
- 483 l. 13, for kalaham katva kassaci read kalaham katva kassaci.
- 483 l. 2 fr. the b., add (Dhp. p 147. 12)
- 486 l. 19, for Bodhisattassa rajjena read Bodhisattam sarajjena?
- 488 l. 13, for mraṇa- read maraṇa-
- 491 l. 25, for sāmi pāde read sāmpāde.
- 498 l. 15, for utthāya read utthaya.
- 504 l. 14, for nāsiviso read āsiviso?

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDHASSA.

1. Jātikoṭīśahasseehi pamāṇarahitaṃ hitaṃ
lokassa lokanāthena kataṃ yena Mahesinā
2. Tassa pāde namassitvā katvā Dhammassa c' añjaliṃ
Saṃghaṃ ca patimānetvā sabbasammānabhājanam
3. Namassanādito¹ assa puññassa Ratanattaye
pavattassānubhāvena bhettvā² sabbe upaddave
4. Taṃ taṃ kāraṇam āganma desitāni jutimatā
Apaṇṇakādīni purā jātakāni Mahesinā
5. Yāni yesu ciraṃ Satthā lokanitttharaṇatthiko³
anante bodhisambhāre paripācesi⁴ nāyako
6. Tāni sabbāni ekajjhaṃ āropentehi saṃgahaṃ⁵
Jātakam nāma saṃgītaṃ⁶ dhammasaṃgāhakehi⁷ yaṃ
7. Buddhavaṃsassa etaṃ icchantena ciraṭṭhitiṃ
yācito abhigantvāna therena Atthadassinā
8. Asaṃsatṭhavihārena sadā saddhivihārīnā
tath' eva Buddhamittena santacittena viññunā
9. Mahiṃsāsakavaṃsamhi sambhūtena nayaññunā
Buddhadevena ca tathā bhikkhūnā suddhabuddhinā
10. Mahāpurisacariyānaṃ ānubhāvaṃ acintiyaṃ
tassa vijjotayantassa Jātakass' Atthavaṇṇanam
11. Mahāvihāravāsīnaṃ vācanāmagganissitaṃ
bhāsissam⁸, bhāsato taṃ me sādhu gaṇhantu sādhuvo.

¹ Ck namassanādino? ² Ck hetvā, Cc hatvā. ³ Ck -nittarana-, Cs -nittarana-
corrected to -nitttharana-. ⁴ Ck paripāceti. ⁵ Cs saṃgahaṃ. ⁶ Cs saṃgītaṃ.
⁷ Cs -saṃgāhakehi. ⁸ Cs bhāsissam.

Sā panāyaṃ Jātakassa Atthavaṇṇanā Dūrenidānaṃ Avidūrenidānaṃ Santikenidānaṃ ti imāni tīṇi nidānāni dassetvā vaṇṇiyamānā ye naṃ suṇanti tehi samudāgamato paṭṭhāya viññātattā¹ yasmā sutthu viññātā nāma hoti tasmā taṃ tīṇi nidānāni dassetvā vaṇṇayissāma. Tattha ādito tāva tesāṃ nidānānaṃ paricchedo veditabbo. Dīpaṇikarapādamūlasmiṃ hi katābhinihārassa Mahāsattassa yāva Vessantarattabhāvā cavitvā Tusitapure nibbatti tāva pavatto kathāmaggo Dūrenidānaṃ nāma. Tusitabhavanato pana cavitvā yāva bodhimande sabbaññutappatti tāva pavatto kathāmaggo Avidūrenidānaṃ nāma. Santikenidānaṃ pana tesu tesu thānesu viharato taṃhiṃ taṃhiṃ yeva thāne labbhatiti. Tatth' idam Dūrenidānaṃ nāma :

I. Dūrenidāna.

Ito kira kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake Amaravatī nāma nagaraṃ ahoṣi. Tattha Sumedho nāma brāhmaṇo paṭivasati ubhato sujāto mātito ca pitito² ca saṃsuddhagahaniko yāva sattamā kulaparivaṭṭā akkhitto anupakkuṭṭho jātivādena abhirūpo dassaṇīyo pāsādiko paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgato. So aññaṃ kammaṃ akatvā brāhmaṇasippam eva uggaḥhi. Tassa daharakāle yeva mātāpitāro kālam akaṃsu. Ath' assa rāsivaddhako amacco ayapothhakam³ āharitvā suvaṇṇarajatamaṇimuttādibharite gabbhe vivaritvā „ettakam⁴ te kumāra mātusantakam ettakam pitusantakam ettakam ayyakapayyakānaṃ“ ti yāva sattamā kulaparivaṭṭā dhanam ācikkhivā „etaṃ paṭijaggāhiti“ āha. Sumedhapandito cintesi : „imaṃ dhanam saṃharitvā mayhaṃ pitupitāmahādayo paralokaṃ gacchantā ekaṃ kahāpaṇam pi gahetvā na gatā, mayā pana gahetvā gamana-kāraṇaṃ kātuṃ vaṭṭatiti“ rañño ārocetvā nagare bherin⁵ carāpetvā mahājanaṃ dānaṃ datvā tāpa-apabbajjaṃ pabbajī. Imassa pan' atthassa āvibhāvatthaṃ imasmiṃ thāne Sumedhakathā kathetabbā. Sā pan' esā kiñc āpi Buddhavaṃse niraṇtaraṃ āgatā yeva gāthābandhanena pana āgatattā na sutthu pākāṭā, tasmā taṃ antaraṇtarā gāthābandhadīpakehi vacanehi saddhiṃ kathessāma. Kappasatasahassādhikānaṃ hi catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake dasahi saddehi avittam Amaravatīti ca Amaraṇaṃ ti ca laddhanāmaṃ nagaraṃ ahoṣi; yaṃ sandhāya Buddhavaṃse vuttaṃ :

¹ C^s C^v seem to have viññānattā and C^k viññānatthā ² C^k pitito. ³ so all three MSS. ⁴ C^v ettakan. ⁵ C^s bherin.

12. Kappe ca¹ satasahassee ca caturo ca asaṁkhiye
Amarāṁ nāma nagaraṁ dassaneyyaṁ manoramaṁ
dasahi saddehi avivittāṁ annapānasamāyutaṁ ti.

Tattha dasahi saddehi avivittāṁ ti hatthisaddena assasaddena rathasaddena
bherisaddena mutiṅgasaddena vīṇāsaddena² gītasaddena sammāsaddena saṁkha-
saddena tālasaddena³ „asaṁkhiya“⁴ pivatha khādathā⁵ 'ti dasamena saddenā 'ti
imehi dasahi saddehi avivittāṁ⁵ ahoṣi. Tesam pana saddānaṁ ekadesam
eva gahetvā

13. Hatthisaddaṁ assasaddaṁ bherisaṁkharathāni ca
khādatha pivathā 'c-eva annapānena ghositaṁ ti

Buddhavaṁse vuttagāthāṁ vatvā

14. Nagaraṁ sabbaṅgasampannaṁ sabbakammamupāgataṁ
sattaratanasampannaṁ nānājanasamākulāṁ
samiddhaṁ devanagaraṁ va āvāsaṁ puñṇakammaṇaṁ.
15. Nagare Amaravatiyā Sumedho nāma brāhmaṇo
anekakoṭṭisannicayo pahūtaḍḍhanadhaññavā⁶
16. Ajjhāyako mantadharo tiṇṇaṁ⁷ vedāna pāragū⁸
lakkhaṇe itihāse ca sadhamme pūramaṇi gato ti

vuttāṁ hi. Ath' ekadivasaṁ so Sumedhapañḍito upari pāsāḍavarataḷe
rahogato hutvā pallāṁkaṁ ābhujitvā nisiṁno ciñtesi: „punabbhave
pañḍita paṭisaṁdhiḡgahaṇaṁ nāma dukkhaṁ tathā nibbattaṁ nibbattaṁ tathā
saṁrabhedanaṁ, ahaṁ ca jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo ma-
raṇadhammo. evaṁbhūtena mayā ājātiṁ ajaraṁ ayyādhim adukkhaṁ
asukhaṁ sītaṁ Amataṁ mahānibbānaṁ pariyesituṁ vaṭṭati, avassam
bhavato muñcivā nibbānagāminā ekena maggena bhavitabbaṁ“ ti; tena
vuttāṁ:

17. „Rahogato nisīditvā evaṁ⁹ ciñtesi' ahaṁ tadā:
'dukkho punabbhavo nāma saṁvāsaṁ ca bhedaṇaṁ.
18. Jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo c' ahaṁ tadā
ajaraṁ amaraṁ khemaṁ pariyesissāmi Nibbutiṁ.
19. Yaṁ nūn' imaṁ pūtikāyaṁ nānākuṇapapūritaṁ¹⁰
chaddhayitvā¹¹ gaccheyyaṁ anapekko anattiko.

¹ C^v omits ca. ² C^k C^s vīṇa-. ³ C^s tāla-. ⁴ C^s asaṁkhiya. ⁵ C^v vivittāṁ.

⁶ C^s C^v pahuta-. ⁷ C^k tinna, C^v tiṇṇa corrected to tinnaṁ. ⁸ C^k C^s pāragu.

⁹ C^s evaṁ. ¹⁰ all three MSS. -kuṇapa-. ¹¹ C^k chaddhayitvāna, C^s jaddhayitvāna.

20. Atthi hehiti so maggo. na so -akkā na hetuye.¹
pariyesi-sāmi taṃ maggaṃ bhavato parimuttiyā' ti.

Tato uttarim pi evaṃ cinte-si: „yathā hi loke dukkha-sa paṭipakkha-bhūtaṃ sukhaṃ nāma atthi evaṃ bhava -sati tappatipakkhena vibhava-nāpi bhavitabbaṃ. yathā ca uṇhe -sati tassa vūpa-samabhūtaṃ sītaṃ pi atthi evaṃ rāgādīnaṃ' vūpa-smena Nibbānenāpi bhavitabbaṃ. yathā ca pāpaka-sa lāma-sa dhamma-sa paṭipakkhabhūto kalyāṇo anavajja-dhammo pi 'atthi yeva evaṃ eva pāpikāya jātiyā -sati -sabbajātikhepanato ajāti-saṃkhātena Nibbānenāpi bhavitabbaṃ evā' 'ti: tena vuttam:

21. 'Yathāpi dukkhe vijjante sukhaṃ nāma pi vijjati
evaṃ bhava vijjamāne vibhavo pi icchitabbako.
22. Yathāpi uṇhe vijjante aparaṃ vijjati sītaṃ
evaṃ tividdhagga vijjante Nibbānaṃ icchitabbakaṃ.
23. Yathāpi pāpe vijjante kalyāṇam pi³ vijjati
evaṃ eva jāti vijjante⁴ ajātim pi icchitabbakaṃ' ti.

Aparaṃ pi cinte-si: „yathā nāma gūtharā-simhi nimuggena puri-sena dūrato pañcavanṇapaduma-sāchaṇṇaṃ mahātaḷakaṃ di-svā -katarena nu kho maggena ettha gantabbaṃ' ti taṃ taḷakaṃ gavesituṃ yuttaṃ yaṃ tassa agave-sanaṃ na so taḷaka-sa do-sa evaṃ kile-samaladhovane Amatamahānibbānataḷāke vijjante tassa agave-sanaṃ na Amatanibbāna-mahātaḷaka-sa do-sa. yathā ca corehi -samparivārito puri-sa palāyanamagge vijjamāne pi -sace na palāyati na so magga-sa do-sa puri-sa' eva do-sa evaṃ eva kile-sa parivāretvā gahita-sa puri-sa-sa vijjamāne yeva nibbāna-gāmiṃhi -sive magge magga-sa agave-sanaṃ nāma na magga-sa do-sa puggala-sa' eva do-sa. yathā ca vyādhipīlito puri-sa vijjamāne vyādhitikechake vejje -sace taṃ vejjaṃ gavesitvā vyādhin' na tikiechāpeti na so vejja-sa do-sa evaṃ eva yo kile-savyādhipīlito kile-savūpa-sa-maggakovidāṃ vijjamānaṃ eva ācariyaṃ na gavesati tassa' eva do-sa na kile-savinā-saka-sa ācariya-sa' 'ti: tena vuttam:

24. 'Yathā gūthagato puri-sa taḷakaṃ di-svāna pūritaṃ
na gavesati taṃ taḷakaṃ na do-sa taḷaka-sa so
25. Evaṃ kilesamaladhove vijjante Amatantale⁵
na gavesati taṃ taḷakaṃ na do-sa Amatantale.⁷

¹ C^o hetuyo. ² C^s rāgādīnaṃ. ³ C^s kalyāṇam pi (corrected to kalyāṇam api. ⁴ C^e evaṃ jātimhi vijjante. ⁵ C^s vyādhim. ⁶ C^e -tale. ⁷ C^k C^o -tale.

26. Yathā arihi¹ pariruddho vijjante gamane pathe
na palāyati so puriso na doso añjasassa so
27. Evañ kilesapariruddho vijjamāne sive pathe
na gavesati tam maggañ na doso sivamañjase.
28. Yathāpi vyādhito puriso vijjamāne tikicchake
na tikicchāpeti tam vyādhim na so doso tikicchake
29. Evañ kilesavyādhīhi dukkhito patipīlito
na gavesati tam ācariyañ na so doso vināyake² ti.

Aparam pi cintesi: .yathā mañḍanakajātiko puriso kaṇṭhe āsattañ kuṇapañ³ chaḍḍetvā sukhāñ gacchati evaṃ mayāpi imañ pūtikāyañ chaḍḍetvā anapekkhena Nibbānanagarañ pavisitabbañ⁴, yathā ca nara-nāriyo ukkārabhūmiyañ uccārapasāvañ katvā na tam ucchaṇṇena vā ādāya dasantena vā veḥetvā gacchanti jigucchamānā pana anapekhā va chaḍḍetvā gacchanti evaṃ mayāpi imañ pūtikāyañ anapekkhena chaḍḍetvā Amatañ⁵ Nibbānanagarañ pavisitum vaṭṭati, yathā ca nāvika nāma jajjarañ nāvañ anapekhā chaḍḍetvā gacchanti evaṃ ahañ pi imañ navahi vaṇamukkhā paggharantañ kāyañ chaḍḍetvā anapekko Nibbānanagarañ pavissāmi. yathā ca puriso nānāratanañ ādāya corēhi saddhimañ maggañ gacchanto attano ratanañā-abbayena te chaḍḍetvā khemañ maggañ gaṇhāti evaṃ ayañ pi karajakāyo ratanavilopaka-corasadi-so. .ac⁶ āhañ ettha tappañ karissāmi ariyamaggakusaladham-maratanam me nassissati, tasmā mayā imañ corasadi-yañ kāyañ chaḍḍetvā Nibbānanagarañ pavisitum vaṭṭatiti⁷: tena vuttañ:

30. 'Yathāpi kuṇapañ⁸ puriso kaṇṭhe baddhañ jigucchiya mocayitvāna gaccheyya sukhī serī sayamvasī
31. Tath' ev' imañ pūtikāyañ nānakuṇapasañcayañ⁹
chaḍḍayitvāna gaccheyyañ anapekko anattikho.
32. Yathā uccāraṭṭhānañhi karī-yañ nara-nāriyo
chaḍḍayitvāna gacchanti anapekhā anattikā
33. Evañ eva¹⁰ imañ kāyañ nānakuṇapapūritañ¹¹
chaḍḍayitvāna gacchi-yañ vaccañ katvā yathā kuṭim.
34. Yathāpi jajjarañ nāvañ paluggañ¹² udakagāhinañ¹³
sāmi chaḍḍetvā gacchanti anapekhā anattikā

¹ C¹ aribhī. ² C² C³ kuṇapañ, C⁴ kuṇapañ corrected to kuṇapañ. ³ C⁵ pavisi-corrected to pavisi-. ⁴ C⁶ amata ⁵ C⁷ C⁸ kuṇapañ. ⁶ C⁹ C¹⁰ -kuṇapa-. ⁷ C¹¹ evaṃ evāha, C¹² evaṃ evāhañ. ⁸ C¹³ -kuṇapa- corrected to -kuṇapa-. ⁹ C¹⁴ paluggañ. ¹⁰ C¹⁵ -gāhinañ.

35. *Evam eva imam kāyaṃ navacchiddam dhuvassavam
chaddayitvāna gacchissam chinnaṃ¹ nāvaṃ va sāmikā.*
36. *Yathāpi puriso corehi gacchanto bhaṇḍam ādiya
bhaṇḍacchedabhayaṃ di-vā chaddayitvāna gacchati*
37. *Evam eva ayaṃ kāyo mahācora-samo² viya.
pahāy' imam gamissāmi kusalacchedanābhayā³ ti.*

*Evam Sumedhapandito nānāvidhāhi upamāhi imam nekkhammūpasam-
bitam attham cintetvā sakanivesane aparimitam bhogakkhandham beṭṭhā-
vuttanayena kapaṇaddhikādinaṃ³ vi-sajjjetvā mahādānaṃ datvā vatthu-
kāme ca kilesakāme ca pahāya Amaranagurato nikkhamitvā ekako va
Himavante Dhammakam nāma pabbatam nissāya assamaṃ katvā paṇṇa-
sālāṃ ca caṃkamaṃ ca māpetvā pañcahi nīvaraṇadosehi vivajjitam
„evam samāhite citte“ ti ādinā nayena vuttehi atṭhahi kāraṇagunehi
samupetaṃ abhiññāsamākhātum balam āharitum tasmim assamapade
navadosasamannāgataṃ sāṭakam pajahitvā dvāda-saguṇasamannāgataṃ
vākacīraṃ nivāsetvā isipabbajjam pabbaji, evam pabbajito atṭhadosa-
samākiṇṇam tam paṇṇa-sālāṃ pahāya dasaguṇasamannāgataṃ rukkha-
mūlam upagantvā sabbaṃ dhaññavikatiṃ pahāya pavattaphalabhojano hu-
tvā nisajjattṭhānacamkamavaseṇ' eva padhānam padahanto sattāhabbhān-
tare yeva atṭhannaṃ samāpattinaṃ pañcannaṃ ca abhiññānaṃ lābhi
ahosi, evaṃ⁴ tam yathāpatthitaṃ abhiññābalaṃ pāpuṇi: tena vuttaṃ:*

38. *„Evāhaṃ cintayitvā nekaḷoṭisatam dhanam
nāthānāthānaṃ datvāna Himavantaṃ upāgamim.*
39. *Himavantaṃ avidūre Dhammako nāma pabbato
assamo sukato mayham paṇṇasālā sumāpitā.*
40. *Caṃkamaṃ tattha māpesim⁵ pañcado-savivajjitam
atṭhaguṇasamūpetam.⁶ abhiññābalaṃ āharim.*
41. *Sāṭakam pajahim tattha navadosamupāgataṃ.
vākacīraṃ nivāsesim dvāda-saguṇamupāgataṃ.*
42. *Atṭhadosasamākiṇṇam pajahim paṇṇa-sālakaṃ.
upāgamim rukkhamūlam guṇe da-saḥ' upāgataṃ.*
43. *Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ pajahim niravase-sato.
anekaguṇasampannaṃ pavattaphalam ādiyim.*

¹ C^v chinnaṃ corrected to jinnaṃ, C^s jinnaṃ corrected to jinnaṃ. ² C^v ma-
hācorabbhato. ³ C^s kapaṇaddhikādinaṃ, C^k kapaṇiddhikādinaṃ, C^v kapaṇaddhi-
kādināni. ⁴ C^s evaṃ. ⁵ C^v māpetvā. ⁶ so all three MSS.

44. Tattha-ppadhānaṃ padahiṃ nipaṭṭhatthānacāṃkame,
abbhantaramhi sattahe abhiññābala pāpunin' ti.

Imāya pana pāliyā¹ Sumedhapanditena assamapannasālacāṃkamā sahatthā māpitā viya vuttā, ayaṃ pan' ettha attho: Mahāsattaṃ „Himavantaṃ ajjhogahetvā ajja Dhammakapabbataṃ pavissatīti“ disvā Sakkena² Vissakammadevaputtaṃ āmanetvā „tāta ayaṃ Sumedhapandito 'pabbajjissāmiti' nikkhanto, etassa vasanatthānaṃ māpehiti“. So tassa vacanaṃ sampaticchitvā ramanīyaṃ assamaṃ supannasālaṃ manoramaṃ caṃkamaṃ māpesi. Bhagavā pana tadā attano puññānubhāvena nipphannaṃ taṃ assamapadaṃ sandhāya „Sūriputta tasmiṃ Dhammakapabbate

Assamo sukato mayhaṃ pannasālā sumāpitā,
caṃkamaṃ tattha māpesiṃ pañcadosavivajjitaṃ“ ti

āha. Tattha sukato mayhaṃ ti sukato mayā, pannasālā sumāpitā ti pannaacchadanāsālāpi me sumāpitā ahoṣi; pañcadosavivajjitaṃ ti pañc' ime caṃkamanaṃ dosā nāma³: thaddhavisamātaṃ antorukkhatā gahanacchannatā⁴ atisambādhataṃ ativisālataṃ ti, thaddhavisamabhūmibhāgasmiṃ hi caṃkame caṃkamantassa pādā rujanti phoṭṭa uttahaṃti cittaṃ ekaggataṃ na labhati kammaṭṭhānaṃ vipajjati, mudusamātale pana phāsuvihāraṃ āgama kammaṭṭhānaṃ sampajjati⁵, tasmā thaddhavisamabhūmibhāgatā eko doso ti veditabbo, caṃkamassa anto majjhe vā kotiyaṃ vā rukkhe sati pamādam āgama caṃkamantassa nalātaṃ vā sīsaṃ vā patihaññatīti antorukkhatā dutiyo doso, tinalatādigahanacchanna⁶ caṃkame caṃkamanto andhakāraṇāyaṃ uragādike pāne akkamitvā vā māreti tehi vā dattho dukkhaṃ āpajjati gahanacchannatā tatiyo doso, atisambādhā caṃkame āyāmato ratanike vā adharatanike vā caṃkame⁷ caṃkamantassa paricchede pakkhalitvā nakhāpi āṅguliyo pi bhujjantīti atisambādhataṃ catuttho doso, ativisāle caṃkame caṃkamantassa cittaṃ vidhāvati ekaggataṃ na labhatīti ativisālataṃ pañcamaṃ doso, puthulato pana diyaḍḍharatanaṃ dvīsu passesu ratanamattaṃ⁸ anucaṃkamaṃ dighato sarthihattānaṃ mudutalaṃ⁹ samavippakīnnavālukaṃ caṃkamanaṃ varatī, Cetiyaḡirimhi dīpappasādaka-Mahīnattherassa caṃkamanaṃ viya tādīsaṃ ahoṣi, tenāha: caṃkamaṃ tattha māpesiṃ pañcadosavivajjitaṃ ti, atthagunaṃ samūpetan ti atthahi samanasukkhēhi upetaṃ, atth' imāni samanasukkhāni nāma: dhanadhaññapariggahābhāvo anavajjapināpātapariyesanabhāvo nibbutapindaṃ bhuñjanabhāvo¹⁰ ratthaṃ pīletvā dhanaśaraṃ vā sīsakahāpanādīni vā gāhantesu rājakesu ratthakilesābhāvo upakaranesu nicchandarāgabhāvo coravilope nibbhaya-bhāvo rājarājamahāmattehi asaniṣatthabbhāvo catusu disāsu appaṭṭihatābhāvo, idaṃ

¹ C^k pāliyā, C^s pāliyā corrected to pāliyā. ² C^v Sakko. ³ C^v omits nāma.

⁴ C^s gahana- corrected to gahana-. ⁵ C^v sammajjati, C^s sammajjati corrected to sampajjati. ⁶ C^s -gahana-. ⁷ C^v omits caṃkame. ⁸ C^k C^v ratanamatta

⁹ C^v mudutala. ¹⁰ so all three MSS.

vuttam hoti: yathā tasmiṃ assame vasantena sakkā honti imāni artha sukhāni vindituṃ evaṃ atthagunasaṃuṭṭam¹ tam assamaṃ māpesiṃ ti, abhiññā-balam āharin ti pacchā tasmīṃ assame vasanto kasinaparikkammam katvā abhiññānaṃ ca samūpattinaṃ ca uppādanatthāya aniccato dukkhato vipassanaṃ ārabhitvā² thāmapattam vipassanābalam āharin³, yathā tasmiṃ vasanto tam balam āharituṃ sakkomi⁴ evaṃ taṃ assamaṃ tassa abhiññatthāya vipassanā-balassa anucchavikam katvā māpesiṃ ti attho; sātakaṃ pajahim tattha na-vadosaṃ upāgatan ti etthāyaṃ ānupubbikathā⁵: taṭṭa kira kutilenacamkamādi-patimaṇḍitam⁶ pupphūpagaphalūpagarukkhasaṇḍhannam ramanīyam madhura-salilāsayaṃ apagatavālamigabhiṃsanakasakunaṃ pavivekakkhamaṃ assamaṃ mā-petvā alamkātacamkamassa ubhosu antesu ālambanaphalakam samvidhāya nisīda-natthāya caṅkamavemajjhe samatalam muggavannasilam māpetvā anto panna-sālāyaṃ jātāmaṇḍalam vākacīram tīdandakumbhikādi-ke tāpasaparikkhāre maṇḍa-pe paṇīyakurapaṇīyasamkhaṇḍīyasarāvāni⁷ aggisālāyaṃ aṅgārakapalladārūādīni⁸ evaṃ yaṃ yaṃ pabbajitānaṃ upakāraya saṃvattati taṃ sabbam māpetvā panna-sālābhittiyaṃ „ye keci pabbajitukāma ime parikkhāre gahe tvā pabbajantū“ ti akkharāni chinditvā deva lokam eva gate Vissakame devaputte Sumedhapaṇḍito Himavanta pāde girikanda rūpūsāreṇa attano nīvasānurupam phāsukaṭṭhānam olo-kento naḍḍivattane vissakammanimmitam sakkadattiyaṃ ramanīyam assamaṃ disvā caṅkamanakoṭiṃ gantvā padavalaṇḍam⁹ aṇṇasanto „dhuvam pabbajitā dhura-gāme bhikkham pariyesitvā kilantariṇā āgantvā panna-sālāni pavisitvā nī-sinnā bha-vissantīti“ cintevā thokaṃ āgametvā „ataviya cīrāyanti“ jānissāmi¹⁰ panna-sālakuṭṭidvārāni¹¹ vivaritvā anto pavisitvā ito e’ ito ca olo-kento mahābhittiyaṃ akkha-rāni vācetvā „mayhaṃ kappiyaparikkhāra ete, ime gahe tvā pabbajissāmi“ attanā nivatthapārutaṃ sātaka yugaṃ pajahi, tenāha: sātakaṃ pajahim tatthā ti. evaṃ pavittho ahaṃ Sāriputta tassam panna-sālāyaṃ sātakaṃ pajahim nava dosa-mupāgatan ti sātakaṃ pajahanto nava dose disvā pajahim ti dīpeti, tapasa-pabbajjaṃ pabbajitānaṃ hi sātaka smiṃ nava dosa upaṭṭhahanti: mahagghabhāvo eko doso, parapatibaddhatāya upapajjanabhāvo eko, paribhogena lahuṃ kilissa-nabhāvo eko kiliṭṭho ca dhovitaḥho ca rajitaḥho ca hoti, paribhogena jīra-nabhāvo eko jinnassa hi tunnaṃ vā aggaladānaṃ¹² vā kūtābham hoti, puna pariyesanāya durabbhisambhavabhāvo eko, tāpasapabbajjāya asāruppabhāvo eko, paccatthikānaṃ sādhanānabhāvo eko yathā hi naṃ¹² paccatthikā na gahanti tathā gopetabbam hoti, paribhuñjantassa vibhūsanatthānabhāvo eko, gahe tvā carantassa khandhabhāramahicchabhāvo eko ti; vākacīram nīvasesiṃ ti tadā ahaṃ Sāriputta ime nava dose disvā sātakaṃ pahāya vākacīram nīvasesiṃ. muñ-

¹ C^s C^v samūṭṭam. ² C^v āharitvā. ³ C^k C^s āhari. ⁴ C^s sakkoti. ⁵ C^v ānu-pubbakathā, C^k anupubbakathā. ⁶ C^s kutilena-. ⁷ C^k C^v -kūta-. ⁸ C^s C^v aṅgāra-. ⁹ C^k C^v padavalaṇḍam. ¹⁰ C^s -sālā-, C^k -sālā- corrected to -sālā-. ¹¹ C^k C^v aggala- ¹² C^v tam.

jatinam hīrahīraṃ katvā ganthetvā¹ kataṃ vākaṭṭhāraṃ nivāsanaṃ parupanaṭṭhāya² ādiyaṃ ti attho, dvādasagunam upāgataṃ ti dvādasahi ānisaṃsehi samannāgataṃ, vākaṭṭhasmīṃ hi dvādasā ānisaṃsā: appaggaṃ suṇḍaraṃ kappiyaṃ ti ayaṃ³ tāva eko ānisaṃso, sahaṭṭhā kātum sakkā ti ayaṃ duttiyo, paribhogena sanikaṃ⁴ kilissati dhoviyamāne⁵ pi papañco n' atthi ti ayaṃ tatiyo, paribhogena jinne pi sibbitabbābhāvo catuttho, puna pariyesantassa sukhena karanabbhāvo pañcamaṃ, tāpasapabbajjāya sārūppabbhāvo chattho, paccatthikānaṃ nirūpabbhagabbhāvo⁶ sattamaṃ, paribhuñjantassa vibhūsanatthānābhāvo atthamaṃ, dhāraṇasallahukabbhāvo navamaṃ, cīvarapaccaye appicchabbhāvo dasamaṃ. vākupattiyā dhammikaanavajjabbhāvo ekādasamaṃ, vākaṭṭhe natthe pi anapekkhabbhāvo dvādasamaṃ ti; atthadosasamākinnaṃ pajahim paṇṇasālakaṃ ti kathaṃ pajahi, so kira varasātakayugaṃ omuñcanto cīvaravaṃse laggitaṃ anojapupphadāmasadisam rattam vākaṭṭham gaheṭvā nivāsetvā tass' upari aparaṃ suvaṇṇavannaṃ vākaṭṭhāraṃ paridāhitvā puṇṇāgapupphasantharasadisam sakhuraṃ ajinacammaṃ ekaṃseṃ katvā jarāmaṇḍalam parimuñcitvā cūlāya saddhīm niccalabbhāvakaranattham sārasūciṃ⁷ pavesetvā muttājālasadisāya sikkāya pavālavannaṃ⁸ kuṇḍikaṃ odāhitvā tisu thānesu vaṃkam kājaṃ ādāya ekissā kājakotiyaṃ kuṇḍikaṃ ekissā amkusa-pacchiṃ tidandakādīni olambetvā khātibhāraṃ aṃse katvā dakkhiṇena hatthena kattaradandaṃ gaheṭvā paṇṇasālato nikkhamitvā satthiḥatthamahācārikaṃ apa-rāparaṃ caṃkamanto attano vesam oloketvā „mayhaṃ mano matthakaṃ patto, sobhati vata me pabbajjā, Buddhapaccekaḥ buddhādīhi sabbehi vīrapurisēhi vānītā thomitā ayaṃ pabbajjā nāma, pahīnaṃ me gihibandhanaṃ, nikkhanto 'smi'⁹ nekkhammaṃ¹⁰, laddhā me uttamapabbajjā, karissāmi samānadharmāṃ, labhissāmi maggaphalasukhaṃ“ ti ussahajāto khārikājaṃ otāretvā caṃkamavemajjhe mug-garannasilāpatte suvaṇṇapattimā viya nisinnō divasabbhāgaṃ vītinaṃsetvā sāyanhasamayaṃ paṇṇasālam pavisitvā bidalamañcakapasse katthattarikaṃ nipanno sarīraṃ utum gāhāpetvā balavapaccūse pabujjhivā attano āgamaṇaṃ āvajjesi: „aham gharāvāse ādīnaṃ disvā amītabhogam anantaṃ yasam pahāya araṇṇam pavisitvā nekkhammagavesako hutvā pabbajito, ito dāni patthāya paṇḍacāraṃ caritum na vattati; pavivekaṃ hi pahāya vicarantaṃ micchāvitakkamakkhikā khādanti, idani mayā vivekaṃ anubrūhetuṃ vattati, ahaṃ hi gharāvāsaṃ pali-bodhato disvā nikkhanto, ayaṃ ca maṇḍā paṇṇasālā, beluvapakavannaparibhanda-katā bhūmi, rajatavannā setabhittiyo kapoṭapādavannaṃ paṇṇacchadanāṃ, vi-cittattharakavannabidalamañcako, nivāsaphāsukaṃ vasaṇatthānaṃ, etto atirekatārā viya me gehasampadā paññāyatitī“ paṇṇasālāya dose vicinanto attha dose passi, paṇṇasālāparibhogasmiṃ hi attha ādīnavā: mahāsambhārena dabbasambhāre sam-odhānetvā karanapariyesanabbhāvo eko ādīnavo, tinapaṇṇamattikāsu patitāsu

¹ Ck gantetvā, Cs gantetvā corrected to ganthetvā. ² Ck -parūpana-. ³ Cv ayaṃ.

⁴ Cv sanikaṃ. ⁵ Ck Cv dhoviyamāne. ⁶ Ck -bhogābhāvo. ⁷ Ck Cs -suciṃ.

⁸ Ck pavālavanna, Cv pavālavannaṃ. ⁹ Cv smim. ¹⁰ Ck Cv nekkhamma.

tāsam punappuna thapetabbatāya nibaddhajagganabhāvo dutiyo, „senāsanan¹ nāma mahallakassa pāpunāti, avelāya vutthāpiyamānassa cittekaggatā na hotīti“ vutthāpanīyabhāvo² tatiyo, sītuṇhapatighātena kāyassa sukhumūlakaranabhāvo catuttho, „geham³ pavitthena yaṁ kiñci pāpaṁ sakkā kātun“ ti garahapaticchādanabhāvo pañcamo, „mayhan“ ti pariggahakaranam chattho, „gehassa atthibhāvo nāma sadutiya-kavāso“ ti sattamo, ūkamamkunagharagolikādīnāṁ sādharanatāya bahusādhāranabhāvo atthamo, iti ime atthaādīnave disvā Mahāsatto panna-sālan⁴ pajahi, tenāha: atthadosasamākinnaṁ pajahiṁ panna-sālakan ti; upāgamiṁ rukkhāmūlam gune dasa⁵ upāgatan ti „channaṁ patikkhipitvā dasahi gunehi upetaṁ rukkhāmūlaṁ upagato ‘smīti’ vadati, tatv’ ime dasa gūḇ: appasamārambhātā eko gūḇo, „upagamanamattakam eva hi tattha hotīti“ appajagganatā⁶ dutiyo, „tam hi sammattham pi asammatttham pi paribhogaphāsukaṁ hoti yeva“ anutthāpanīyabhāvo⁶ tatiyo. „garaham na paṭicchādeti, tattha hi pāpaṁ karonto lajjatīti“ garahāya aparicchannabhāvo catuttho, „abbhokāsavāso viya kāyaṁ na santhambhetīti“ kāyassa asanthambhanabhāvo pañcamo, pariggahakaranabhāvo chattho, gehālayapatikkhepo sattamo, bahusādhāranagehe viya „patijaggissāmi⁷ nam⁸, nikkhamathā“ ti nīharanākābhāvo atthamo, vasantassa sappītikabhāvo navamo, rukkhāmūlasenāsanaṁ gatagatatthāne sulabbatāya anapekkhabhāvo dasamo ti. „ime dasa gūḇe disvā rukkhāmūlaṁ upagato ‘smīti’ vadati; imāṁ ettakāṁ kārāṇāṁ sallakkhetvā Mahāsatto punadivase bhikkhāya pāvisi, ath’ assa sampattagāme manussā mahantena ussāhena bhikkham adāmsu, so bhattakiccam nīthapetvā assamaṁ āgamaṁ nisīditvā cintesi: „nāhaṁ ‘āhāram labhāmīti’ pabbajito, sinīddhāhāro nāmi’ esa mānamadapurisamade vaḍḍhethi, āhāramūlakassa ca dukkhassa anto n’ atthi, yaṁ nūnāhaṁ vāpitaṁ ropitaṁ dhañña-nibbattaṁ āhāraṁ jahitvā pavattaphalabhojano bhaveyyaṁ“ ti; so tato patthāya tathā katvā ghatanto vāyamanto sattāhabbhantare yeva attha samāpattiyo pañca abhiññā nibbatesi, tena vuttaṁ:

Vāpitaṁ ropitaṁ dhaññaṁ pajahiṁ niravasesato,
anekagūḇasampannaṁ pavattaphalaṁ ādiyaṁ.
Tattha-ppadhānaṁ padahiṁ nisajjattānacaṁkame,
abbhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpunā ti.

Evam abhiññābalaṁ patvā Sumedhatāpase samāpattisukhena vītina-
mente Dīpaṅkaro⁹ nāma Satthā loke udapādi. Tassa paṭisandhi-
jātibodhidhammacakkappavattanesu sakalāpi dasasahassilokadhātu sam-

¹ C^s senāsanan corrected to senāsanaṁ. ² all three MSS. vutthāpaniya-. ³ C^v gaham corrected to garaham. ⁴ C^k panna-sālam. ⁵ C^k -jaggantū, C^v -janatū.

⁶ C^k anutthāpaniya-. ⁷ C^v patijaggissāmiṁ corrected to -ssāmi ⁸ C^v omits nam. ⁹ C^v dīpaṅkaro.

kampi sampakampi sampavedhi mahāviraṇaṃ viravi, dvattiṃsa pubbaṇi-
mittāni pāturaṇaṃsu. Sumedhatāpaso samāpattisukhena vītināmento
n' eva taṃ saddaṃ assosi na tāni nimittāni addasa; tena vuttaṃ:

45. „Evaṃ me siddhippattassa vasībhūtaṃ sāsane
Dīpaṅkaro nāma Jino uppajji lokanāyako.
46. Uppajjante ca jāyante bujjhante dhammaḍḍesane
caturo nimitte nāddasaṃ¹ jhānaratisamappito“ ti.

Tasmiṃ kale Dīpaṅkaradasabalo catuhi khīṇāsavaśatasahashehi pari-
vuto anupubbena cārikaṃ caramāno Rammakaṃ nāma nagaraṃ patvā
Sudassanamahāvihāre paṭivasati. Rammanagaravāsino „Dīpaṅkaro kira
samaṇissaro paramābhisambodhiṃ patvā pavattavaradhammacakko anu-
pubbena cārikaṃ caramāno Rammanagaraṃ patvā Sudassanamahāvi-
hāre paṭivasatīti“ sutvā sappinavanītādīni c' eva bhesajjāni vatthacchā-
danāni ca gāhāpetvā gandhamālādībatthā yena Buddho yena Dhammo
yena Saṃgho tannimā tapponā tappabbhārā hutvā Satthāraṃ upa-
saṃkamitvā vanditvā gandhādīhi pūjetvā ekamantaṃ nisinnā, dham-
maḍḍesanaṃ sutvā svātanaṃ nimantetvā utthāyāsanaṃ pakkamīsu. Te
punaradvase mahādānaṃ sajjetvā nagaraṃ alaṃkaritvā Dasabalassa
āgamanamaggaṃ alaṃkarontā udakabhinnatthānesu paṃsuṃ² pakkhi-
pitvā samaṃ bhūmitalaṃ katvā rajatapattavaṇṇaṃ vālukaṃ ākiranti,
lājāni c' eva pupphāni ca vikiranti, nānāvīrāgehi vatthehi dhaja-
patāke ussāpenti, kadaliyo c' eva puṇṇaghaṭapantiyo ca patitthāpenti.
Tasmiṃ kale Sumedhatāpaso attano assamapadā uggantvā tesāṃ ma-
nussānaṃ uparibhāgena ākāseṇa gacchanto te haṭṭhatutṭhe manusse
disvā „kiu nu kho kāraṇaṃ“ ti ākāśato oruḃha ekamantaṃ tṭhito
manusse pucchi: „hambho kassa tumhe imaṃ maggaṃ alaṃkarothā“
'ti; tena vuttaṃ:

47. „Paccantadesavisaye nimantetvā Tathāgataṃ
tassa āgamanamaggaṃ³ sodhenti tuṭṭhamānasā.
48. Ahaṇa tena samayena nikkhamitvā sakassamā
dhunanto vākaṇṇāni gacchāmi ambare tadā.
49. Vedajātāṃ jaṇaṃ disvā tuṭṭhahatṭhaṃ pamoditaṃ
orohitvāna gaganā manusse pucchi tāvade:

¹ C^k C^s nāddasāsīni ² C^k C^s paṃsu. ³ so all three MSS.

50. 'Tuṭṭhahaṭṭho pamodito vedajāto mahājano,
kassa sodhīyati¹ maggo añjasam vaṭumāyana²' ti.

Manussā āhaṃsu: „bhante Sumedha na tvaṃ jānāsi: 'Dīpaṃkarada-sabalo sammāsambodhim patvā pavattavaradhammacakko cāṅkaṃ ca-ramāno ambhākaṃ nagaraṃ patvā Sudassanamahāvihāre paṭivasati, mayā² taṃ Bhagavantam nimantayimha. tass' etaṃ Buddhassa Bhagavato āgamanamaggaṃ alaṅkaromā³' ti. Sumedhatāpaso cintesi: „'Buddho' ti kho ghosamattam pi loke dullabham. pag eva Buddhup-pādo, mayāpi imehi manussehi saddhim Dasabalassa maggaṃ alaṅkaritum vaṭṭatiti⁴'. So te manusse āha: „sace bho tumhe etaṃ maggam Buddhassa alaṅkarotha mayham pi ekaṃ okāsaṃ detha. aham pi tumhehi saddhim maggaṃ alaṅkarissāmīti⁵'. Te „sādhū⁶' ti sampaṭicchitvā „Sumedhatāpaso iddhimā⁷' ti jānantā udakabhinnokāsaṃ sallak-khetvā „tvaṃ imaṃ ṭhānaṃ alaṅkarohīti⁸' adāṃsu. Sumedho buddhārammaṇaṃ pīṭhi⁹ gahetvā cintesi: „ahaṃ imaṃ okāsaṃ iddhiyā alaṅkaritum pahomi. evaṃ alaṅkato pana maṃ na paritosessati. ajja mayā kāyaveyyāvaccam kātum vaṭṭatīti¹⁰' paṃsuṃ āharitvā tasmim padese pakkhipi. Tassa tasmim padese analaṅkate yeva Dīpaṃkaro Dasabalo mahānubhāvānaṃ chaḷabhiṇṇākhīṇā-avānaṃ catuhi satasahashehi parivuto devatāsu dibbamālagandhādīhi¹¹ pūjayantesu¹² dibbasamgītesu pavattantesu¹³ manussehi¹⁴ mānusakagandhehi c' eva mālādīhi ca pūjayantesu¹⁵ anantāya Buddhalīlāya Manosilātale vijambhamāno siho viya taṃ alaṅkatapaṭiyattamaggaṃ paṭipajji. Sumedhatāpaso akkhini um-mīletvā alaṅkatamaggena āgacchantassa Dasabalassa dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇapatimanditaṃ asītiyā anubyañjanehi anubyañjitaṃ¹⁶ hyā-mappabhāya¹⁷ samparivāritaṃ mañivannagaganatale nānappakārā¹⁸ vijjulatā viya āvelāvelabhūtā c' eva yugaḷayugaḷabhūtā ca chabbannagha-nabuddharasmiyo¹⁹ vissajjentaṃ rūpaggappattaṃ attabhāvaṃ oloketvā „ajja mayā Dasabalassa jīvitapariccāgam kātum vaṭṭatīti²⁰' „mā Bhagavā kalale akkami. mañiphalaka-etum pana akkamanto viya saddhim catuhi khīṇāsavasatasahashehi mama piṭṭhiṃ maddamāno gacchatu. taṃ me bhavissati dīgharattaṃ hitāya sukhāyā²¹' ti kese mocetvā ajinajātāvā-

¹ C^s sodhīyati ² C^s mayam ³ C^s buddhorammaṇaṃ pīṭhi. Cⁿ buddhāram-manapīṭhi. ⁴ C^s -gandhādīsu, C^k gandhādīsu ⁵ Cⁿ pūjayantisu ⁶ Cⁿ pavat-tiyamānesu. ⁷ so all three MSS. instead of manussehu? ⁸ Cⁿ pūjiyamānesu ⁹ C^s anubyañjitaṃ. ¹⁰ C^s vyāma-. ¹¹ C^s -karā, Cⁿ -kāra. ¹² C^k -gbana-

kacīrāni kālavanṇe¹ kalale pattharitvā māṇiphalakasetum viya kalala-
piṭṭhe nipajji; tena vuttam:

51. „Te me puṭṭhā vyākariṃsu: ‘Buddho loke anuttaro
Dīpaṃkaro nāma Jino uppajji lokanāyako.
tassa sodhiyati² maggo añjasam vaṭumāyanam’.
52. ‘Buddho’ ti mama sutvāna pīti uppajji tāvade.
‘Buddho Buddho’ ti kathayanto somanassam pavedayim.³
53. Tattha tathvā vicintesiṃ tuṭṭho samviggaṃānaso:
‘idha bijāni ropissam. khaṇo ve mā upaccagā.
54. Yadi Buddhassa sodhetha ekokāsam dadātha me.
aham pi sodhayissāmi añjasam vaṭumāyanam’.
55. Adāṃsu te mam’ okāsam sodhetum añjasam tadā.
‘Buddho Buddho’ ti cintento maggaṃ sodhem’ ahan tadā.
56. Anīṭṭhite mam’ okāse Dīpaṃkaro mahāmuni
cattārisatasahasseehi⁴ chaḷabhiññeehi tādīhi⁵
khīṇāsavehi vimalehi paṭipajji añjasam⁶ Jino.
57. Paccuggamanā vattanti, vajjanti bheriyo bahū⁷,
āmoditā naramarū sādhuḷkāraṃ pavattayum.
58. Devā manusse passanti manussāpi ca devatā.
ubho pi te pañjalikā anuyanti Tathāgataṃ.
59. Devā dibbehi turiyehi manussā mānusakehi ca
ubho pi te vajjayantā⁸ anuyanti Tathāgataṃ.
60. Dibbam mandāravam puppham padumam pāricchattakam
disoddisam okiranti ākāsanabhagatā⁹ marū.
61. Campakam salalam nīpam nāgapunnāgaketakam
disoddisam ukkhipanti bhūmitalagatā narā.
62. Kese muñciv’ aham tattha vākacīraṇ ca cammakam
kalale pattharitvāna avakujjo nipajji’ aham.
63. ‘Akkamitvāna mam Buddho saha sis-ehi gacchatu.
mā¹⁰ kalale akkamittho. hitāya me bhavissatī’“

so kalalapiṭṭhe nipannako va puna akkhīni ummiletvā Dīpaṃkaradaśa-
balassa Buddhasiriṃ sampassamāno evam cintesi: „sace aham iccheyyam
sabbakilese jhāpetvā saṃghanavako hutvā Rammanagaraṃ paviseyyam.

¹ C^k C^s kālā-. ² C^s C^v sodhiyati. ³ C^k pavedayam. ⁴ so all three MSS.

⁵ C^k tādīhi, C^v tādisi. ⁶ C^s añjasam. ⁷ C^k C^s bahu. ⁸ C^k vejjayantā.

⁹ C^v akasatalagatā ¹⁰ C^k C^s add nam.

aññātakavesena pana me kilese jhāpetvā Nibbānapattiya¹ kiccaṃ n'atthi. yaṃ nūnāhaṃ Dīpaṃkaradasabalo viya paramābhi-sambodhiṃ patvā dhammanāvayaṃ āropetvā mahājanāṃ Saṃsārasāgarā uttāretvā pacchā parinibbāyeyyaṃ. idaṃ mayhaṃ patirūpaṃ" ti. Tato aṭṭha dhamme sam-
odhānetvā Buddhabhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipajji: tena vuttaṃ:

64. „Puthaviyaṃ² nipannassa evaṃ me āsi cetaso:
iccehamāno ahaṃ ajja kilese jhāpaye mama.
65. Kim me aññātavesena dhammaṃ-acchikaten' idha.
sabbāññutaṃ³ pāpuṇitvā Buddho hessaṃ sadevake
66. Kim me ekena tiṇṇena purisena thāmadassinā,
sabbāññutaṃ⁴ pāpuṇitvā santāressaṃ sadevake.
67. Iminā me adhikārena purisena thāmadassinā
sabbāññutaṃ pāpuṇāmi tāreṃ janataṃ bahuṃ.
68. Saṃsārasotaṃ chinditvā viddhamsitvā tayo bhava
dhammanāvayaṃ samāruyha santāressaṃ sadevake" ti.

yasmā pana Buddhattaṃ patthentassa

69. Manussattaṃ līngasampatti hetu Satthāradassanaṃ
pabbajjā guṇasampatti adhikāro ca chandaṭā
aṭṭhadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhati.

Manussattabhāvasmiṃ yeva hi thatvā Buddhattaṃ patthentassa patthanā samijjhati nāgassa vā supannassa vā devatāya vā patthanā no samijjhati, manussattabhāve pi purisalīṅge thitass eva patthanā samijjhati itthiya vā paṇḍakanapūmsakambhato-byañjanakūṇaṃ⁵ vā no samijjhati, purisassa pi tasmīṃ attabhāve arahattappattiya hetusampannass' eva patthanā samijjhati no itarassa, hetusampannena pi sace jīvamānakabuddhass' eva santikā patthentassa patthanā samijjhati parinibbute Buddhhe cetiyasantike vā bodhimūle vā patthentassa na samijjhati, Buddhānaṃ santike patthentassāpi pabbajjalīṅge thitass' eva samijjhati no gihilīṅge thitassa, pabbajjitasāpi pañcābhinnāssa atthasamāpattilābhino yeva samijjhati na imāya guṇasampattiya virahitassa, guṇasampannenāpi yena attano jīvitaṃ Buddhānaṃ pariccattam hoti tassa iminā adhikārena adhikārasampannass' eva samijjhati na itarassa, adhikārasampannassāpi yassa Buddhakāradhammānaṃ atthāya mahanto chando ca mahanto ussāho ca vāyāmo ca pariyetthi⁶ tass' eva samijjhati na itarassa, tatth' idaṃ chandamahantatāya opammaṃ: sace hi evaṃ assa „yo sakala-cakkavāḷagabbhaṃ ekodakībhūtaṃ attano bāhubalena pataritvā pāraṃ gantum

¹ C^v nibbanappattiya. ² C^v puthuviyaṃ. ³ C^k sabbāññūtaṃ, C^v sabbāññutaṃ.

⁴ C^v sabbāññutaṃ. ⁵ C^s -vyañjana-. ⁶ C^v pariyetthi

samattho so Buddhattaṃ pāpunāti, yo vā pana sakalacakkavālagabbhaṃ velugumbasañchannaṃ viyūhivā madditvā padasā gacchanto pāraṃ gantum samattho so Buddhattaṃ pāpunāti, yo vā pana sakalacakkavālagabbhaṃ sattiyo ākoṭetvā niraṇṭaraṃ sattiṭhalasamākinnaṃ padasā akkamamāno pāraṃ gantum samattho so Buddhattaṃ pāpunāti, yo vā pana sakalacakkavālagabbhaṃ vītaccikaṇigārabharitaṃ pādehi maddamāno pāraṃ gantum samattho so Buddhattaṃ pāpunāti¹“ yo etesu ekam pi attano dukkaraṃ na maññati „ahaṃ etam pi taritvā vā gantvā vā pāraṃ gahessāmi²“ evaṃ mahantena chandena ca ussāhena ca vāyāmena ca pariyetthiyā ca samannāgato hoti tassa patthanā samijjhati na itarassa. Sumedhatāpasō pana ime attha dhamme samodhānetvā Buddhābhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipajji. Dīpaṃkaro pi Bhagavā āgantvā Sumedhatāpasassa sīsabhāge thatvā maṇisīhapañjaraṃ³ ugghāṭento viya pañcavaṇṇapasādasampannāni akkhimi ummiletvā kalalapiṭṭhe nipannaṃ Sumedhatāpasam disvā „ayaṃ tāsaso Buddhattāya⁴ abhinīhāraṃ katvā nipanno. ijjhissati nu kho imassa patthanā udāhu no“ ti anāgataṃ saññānaṃ pesetvā upadhārento „ito kappasatasahassādhikāni cattāri asaṃkheyyāni atikkamitvā Gotamo nāma Buddhō bhavissatī⁵“ natvā thatako va parisamajjhe vyākāsi: „Passatha no tumhe imaṃ ugghatapaṃ⁶ tāsasaṃ kalalapiṭṭhe nipannaṃ“ ti. „Evaṃ bhante“. „Ayaṃ Buddhattāya⁷ abhinīhāraṃ katvā nipanno, samijjhissati imassa patthanā, ito kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake Gotamo nāma Buddhō bhavissati, tasmīṃ paṇṇassa attabhāve Kapilavattu⁸ nāma nagaraṃ nivāso bhavissati. Māyā nāma devī⁹ mātā, Suddhodano nāma rājā pitā, aggasāvako Upatissō nāma thero, dutiyasāvako Kolito nāma, Buddhupatthāko Ānando nāma, aggasāvika Khemā nāma therī¹⁰, dutiyasāvika Uppalavaṇṇā¹¹ nāma therī¹² bhavissati. paripakkānāṇo mahābhiniikkhamanaṃ katvā mahāpadhānaṃ padahitvā nigrodhamūle pāyāsam paṭiggahetvā Neraūjarāya tīre paribhuñjitvā bodhimandaṃ āruya assattharukkkhamūle abhisambujjhissatī¹³“ tena vuttaṃ:

70. “Dīpaṃkaro¹⁰ lokavidū¹¹ āhutaṇṇaṃ paṭiggaho
ussisake maṃ thatvāna idaṃ vacanaṃ abravī¹²:
71. ‘Passatha imaṃ tāsasaṃ jaṭilaṃ ugghatāpanaṃ.
aparimeyye ito kappe Buddhō loke bhavissati.

¹ C^s C^v maṇi-. ² C^s buddhatthāya. ³ C^s ugghatapan. ⁴ C^s buddhattāya corrected to buddhatthāya. ⁵ C^v kapilavattum. ⁶ C^s devī. ⁷ C^k C^v therī
⁸ all three MSS. uppalavanna. ⁹ C^v therī. ¹⁰ C^v dīpaṃkaro. ¹¹ C^k C^s lokavidu. ¹² C^v -bruvī

72. Aho Kapilavhayā rammā nikkhamitvā Tathāgato
padhānaṃ padahittvāna katvā dukkarakāriyaṃ
73. Ajapālarukkhamūle nisīditvā Tathāgato
tattha pāyāsam aggayha Nerañjaram upehiti.
74. Nerañjarāya tīre pāyāsam ādāya so Jino
paṭiyattavaramaggena bodhimūlamhi elhiti.
75. Tato padakkhiṇam katvā bodhimandaṃ anuttaro
assatthassa mūle bujjhissati mahāyaso.
76. Imassa janikā mātā Māyā nāma bhavissati.
pitā Suddhodano nāma, ayaṃ hessati Gotamo.
77. Anāsavā vītarāgā santacittā samāhitā
Kolito Upatisso ca aggā hessanti sāvakā.
78. Ānando nāṃ' upatṭhāko upatṭhissati taṃ Jinam,
Khemā Uppalavaṇṇā ca aggā hessanti sāvikā
79. Anāsavā vītarāgā santacittā samāhitā.
Bodhi tassa Bhagavato „Assattho' ti pavuccati“¹.

Sumedhatāpaso „mayhaṃ kira patthanā samijjhissatīti“ somanas-sappatto ahosi. Mahājano Dīpaṃkaradasabalassa vacanaṃ sutvā „Su-medhatāpaso kira Buddhabijam Buddhakuro“ ti haṭṭhatuṭṭho ahosi. Evaṃ c' assa ahosi: „yathā nāma puriso nadiṃ taranto ujukena titthena uttaritum asakkonto hetṭhātithena uttarati evaṃ evaṃ² mayaṃ Dīpaṃkaradasabalassa sāsane maggaphalaṃ alabhamānā anāgate yadā tvaṃ Buddho bhavissasi³ tadā tava sammukhā maggaphalaṃ sacchikātum samatthā bhaveyyāma“⁴ ti patthanam ṭhapayimsu. Dīpaṃkaradasabalo pi Bodhisattam paṇaṃsitvā aṭṭhahi pupphamutṭhihi pūjetvā padakkhiṇam katvā pakkāmi. Te pi catusatasahassasamikhā khīṇāsavā Bodhisattam gandhehi ca mālehi⁵ ca pūjetvā padakkhiṇam katvā pakkamimsu. Devamanussā pana tath' eva pūjetvā vanditvā pakkantā. Bodhisatto sabbesaṃ paṭikkantakāle sayanā vutṭhāya „pāramiyo vicinissāmiti“ puppharāsimatthake pallaṃkam ābhujitvā⁶ nisīdi. Evaṃ nisinne Bodhisatte sakaladasasahassacakkavāle devatā sannipatitvā sādhu-kāraṃ katvā „ayya Sumedhatāpasa porāṇakabodhisattānaṃ pallaṃkam ābhujitvā“⁷ 'pāramiyo vicinissāma' ti nisinnakāle yaṇi pubbanimittāni nāma paññāyanti tāni sabbāni pi ajja pātubhūtāni. nissamayaṇa tvaṃ Buddho

¹ C^k pavuccatīti. ² so all three MSS. ³ C^k C^v bhavissati. ⁴ C^v mālehi. ⁵ C^k ābhujitva. ⁶ C^v ābhujitvā.

bhavissasi, mayam etaṃ jānāma: yass' etāni nimittāni paññāyanti eka-
tena¹ so Buddho hoti, tvaṃ attano viriyaṃ dāḷhaṃ katvā paggaṇhā"
ti Bodhisattam nānappakārehi thutūhi abhiththuniṃsu²; tena vuttam:

80. „Idaṃ sutvāna vacanaṃ asamassa Mahesino
āmoditā³ naramarū: ‘Buddhabījāmkuro ayaṃ’.
81. Ukkutṭhisaddā vattanti appoṭṭhenti hasanti⁴ ca
katañjaliṃ namassanti dasasahassī⁵ sadevakā.
82. ‘Yad’ imassa Lokanāthassa virajjhissāma sāsaṇaṃ
anāgataṃhi addhāne hessāma sammukhā imaṃ.
83. Yathā manussā nadiṃ tarantā paṭitthitaṃ virajjhīya
hetthātitthe gahetvāna uttaranti mahānadiṃ
84. Evam evaṃ⁶ mayam sabbe yadi muñcem’ imaṃ Jinam
anāgataṃhi addhāne hessāma sammukhā imaṃ’.
85. Dīpaṃkaro Lokavidū⁷ ābutīnaṃ paṭiggaho
mama kammaṃ pakittetvā dakkhiṇaṃ⁸ padam uddhari⁹.
86. Ye tattha āsūṃ Jinaputtā sabbe padakkhiṇaṃ akaṃsu maṃ,
naṛā nāgā ca gandhabbā abhivādetvāna pakkamuṃ.
87. Dassanaṃ me atikkaṇṭe sasamghe Lokanāyake
haṭṭho haṭṭhena cittaṇa āsanaṃ vutṭhahiṃ tadā.
88. Sukhena sukhito homi pāmuḍḍhena¹⁰ pamodito,
pītiyā ca abhissanno¹¹ pallaṃkaṃ ābhujim tadā.
89. Pallaṃkena nisīditvā evaṃ cintes’ ahaṇ tadā:
‘vasibhūto ahaṃ jhāne abhiññāsu pāramim gato,
90. Sahassikamhi¹² lokamhi isayo n’ atthi me samā,
asamo iddhidhammesu alabhiṃ iḍisaṃ sukhaṃ’.
91. Pallaṃkābhujane¹³ mayhaṃ dasasahassādhivāsino¹⁴
mahānādaṃ pavattesuṃ: ‘dhuvaṃ¹⁵ Buddho bhavissasi.’
92. Yaṃ pubbe Bodhisattānaṃ pallaṃkavaramābhujē
nimittāni padissanti tāni ajja padissare.
93. Sītaṃ vyapagataṃ hoti uṇhaṇ ca upasammati,
tāni ajja padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
94. Dasasahassilokadhātu¹⁶ nissaddā hoti nirākulā,
tāni ajja padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.

¹ C^k C^v ekattena. ² C^k C^s abhiththuniṃsu. ³ C^k C^v amoditā, C^s āmodinā?

⁴ C^k sahanti, C^s sabanti corrected to hasanti. ⁵ C^k C^s dasasahassī ⁶ so all three MSS ⁷ C^s -vidu. ⁸ C^v dakkhiṇa ⁹ C^k uddharī, C^v uddharim. ¹⁰ C^s pāmuḍḍhena.

¹¹ C^k C^v abhissanto. ¹² C^v sāh-. ¹³ C^s -bhuñjane ¹⁴ C^v tidasassadhivāsino.

¹⁵ C^v tuvaṃ. ¹⁶ C^v dasasahassī-.

95. Mahāvātā na vāyanti, na sandanti savantiyo,
tāni ajja padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
96. Thalajā dakajā pupphā sabbe pupphanti tāvade,
te p' ajja pupphitā sabbe, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
97. Latā vā yadivā rukkhā phalabhārā honti tāvade,
te p' ajja phalitā sabbe, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
98. ākāsaṭṭhā ca bhummaṭṭhā ratanā jotanti tāvade,
te p' ajja ratanā jotanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
99. Mānusakā ca dibbā ca turiyā vajjanti tāvade,
te p' ajj' ubho abhiravanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
100. Vicittapupphā gaganā abhivassanti tāvade,
te p' ajja padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
101. Mahāsamuddo ābhujati, dasasabassī pakampati,
te p' ajj' ubho abhiravanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
102. Niraye pi dasasabassī¹ aggi² nibbāyi tāvade,
te p' ajja nibbutā³ aggi⁴, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
103. Vimalo hoti suriyo, sabbe dissanti tārakā,
te pi ajja padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
104. Anovaṭṭena udakena mahiyā ubbhijji tāvade,
taṃ p' ajj' ubbhijjate mahiyā, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
105. Tārāgaṇā virocanti nakkhattaṃ gaganamaṇḍale
visākhā candimāyuttā, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
106. Bilāsayaṃ darīsayā nikkhamanti sakāsayaṃ,
te p' ajja āsayā chuddhā, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
107. Na hoti arati sattānaṃ, santuṭṭhā honti tāvade,
te p' ajja sabbe santuṭṭhā, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
108. Rogā tadā ūpasammanti jighacchā ca vinassati.
tāni ajja padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
109. Rāgo tadā tanu⁵ hoti, doso moho pi nassati,
te p' ajja vigatā sabbe, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
110. Bhayaṃ tadā na bhavaṭī, ajja p' etaṃ padissati,
tena līṅgena jānāma: dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
111. Rajo n' uddhamasati⁶ uddham, ajja p' etaṃ padissati,
tena līṅgena jānāma: dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
112. Anīṭṭhagandho pakkamati, dibbagandho pavāyati,
so p' ajja vāyati gandho, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.

¹ C* dasasabassī ² Ck C* aggi. ³ Cv nibbuta. ⁴ Ck C* aggi. ⁵ Cv tanū. ⁶ C* -sati.

113. Sabbe devā padissanti t̐hapayitvā arūpino,
te p' ajja sabbe dissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
114. Yāvataṃ nirayā nāma sabbe dissanti tāvade,
te p' ajja sabbe dissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
115. Kuddā kavāṭā selā ca na hont' āvaraṇaṃ¹ tadā,
ākāsabhūtā te p' ajja, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
116. Cuti ca upapatti² ca khaṇe tasmiṃ³ na vijjati,
tāni ajja padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
117. Daḷhaṃ paggaṇha viriyaṃ, mā nivatta abhikkama,
mayam p'etaṃ vijānāma: dhuvaṃ Buddho bhavissasīti⁴.

Bodhisatto Dīpaṃkaradasabalassa ca dasasahassacakkavāle devatānaṃ
ca⁵ vacanaṃ sutvā bhiyyosomattāya sañjātussāho hutvā cintesi: „Buddhā
nāma amoghavacanā, n' atthi Buddhānaṃ kathāya aññathattaṃ, yathā hi
ākāse khittaleddussa patanaṃ jātassa maraṇaṃ aruṇe uggate suriyass'
utt̐hānaṃ āsayā nikkhantasīhassa sīhanādanadanaṃ garugabbhāya itthiyā
bhāramocanaṃ dhuvaṃ avassabhāvi evam evam⁶ Buddhānaṃ vacanaṃ
nāma dhuvaṃ amoghaṃ, addhā ahaṃ Buddho bhavissāmīti⁷“; tena vuttaṃ:

118. „Buddhassa vacanaṃ sutvā dasasahassina⁸ c'ūbhayaṃ
tut̐thahaṭṭho pamudito evam cintes' ahan tadā:
119. 'Advejjhavadanaṃ Buddhā, amoghavadanaṃ Jinā,
vitathaṃ n'atthi Buddhānaṃ, dhuvaṃ Buddho bhavāṃ' ahaṃ.
120. Yathā khittaṃ nabhe leḍḍu dhuvaṃ patati bhūmiyaṃ
tath' eva Buddhasett̐hānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
121. Yathāpi sabbasattānaṃ maraṇaṃ dhuvasassataṃ
tath' eva Buddhasett̐hānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
122. Yathā rattikkhaye patte suriyass' uggamanaṃ dhuvaṃ
tath' eva Buddhasett̐hānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
123. Yathā nikkhantasayanassa sīhassa nadanaṃ dhuvaṃ
tath' eva Buddhasett̐hānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
124. Yathā āpannasattānaṃ bhāramoropanaṃ⁹ dhuvaṃ
tath' eva Buddhasett̐hānaṃ vacanaṃ dhuvasassatan¹⁰“ ti.

So „dhuvaṃ ahaṃ Buddho bhavissāmīti“ evam katasanniṭṭhāno buddha-
kāraḍe dhamme upadhāretuṃ “kahan nu kho Buddhakāraḍadhammā,

¹ C^k hontāvaraṇaṃ, C^v hontācaranaṃ. ² C^k uppatti, C^v C^s uppatti. ³ C^v khantes-
miṃ. ⁴ C^k C^s devatānaṃ ca, C^v -naṃ ca corrected to -nañca. ⁵ so all three MSS.

⁶ C^k dasasahassina ⁷ C^k bhāravopanaṃ?

kiṃ uddhaṃ udāhu adho disāsu vidisāsū“ ti anukkamena sakaladhammadhātum vicinanto porāṇakabodhisattehi āsevitānisevitāṃ paṭhamāṃ dānapāramīṃ disvā evaṃ attānaṃ ovadi: „Sumedhapaṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya paṭhamāṃ dānapāramīṃ pūreyyāsi, yathā hi mikkujjito udakumbho nissesaṃ katvā udakaṃ vamaṭi yeva na paccāharati evaṃ evaṃ dhanāṃ vā yasaṃ vā puttadāraṃ vā āṇapaccaṅgaṃ vā anoloketvā sampattayācakānaṃ sabbaṃ icchitiecchitaṃ nissesaṃ katvā dadamāno bodhirukkhamūle nisīditvā Buddho bhavissasīti“ paṭhamāṃ dānapāramīṃ dāhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

125. „Handa buddhakare dhamme vicināmi ito c' ito uddhaṃ adho dasadisā yāvatā dhammadhātuyā.
126. Vicinanto tadā dakkhiṃ paṭhamāṃ dānapāramīṃ pubbakehi Mahesīhi anuciṇṇaṃ mahāpathaṃ.
127. 'Imaṃ tvaṃ paṭhamāṃ tāva dāhaṃ katvā samādiya dānapāramitaṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
128. Yathāpi kumbho sampuṇṇo yassa kassaci adhokato vamate udakaṃ nissesaṃ na tattha parirakkhati
129. Tath' eva yācake disvā hīnamukkapaṭṭhamajjhime dadāhi dānaṃ nissesaṃ kumbho viya adhokato“ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāraḥ kadhammehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato dutiyāṃ sīlapāramīṃ disvā etad ahoṣi: „Sumedhapaṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya sīlapāramīṃ pūreyyāsi, yathā hi camaramiṃ nāma jīvitam pi anoloketvā attano vālaṃ eva rakkhati evaṃ tvaṃ pi ito paṭṭhāya jīvitam pi anoloketvā sīlaṃ eva rakkhanto Buddho bhavissasīti“ dutiyāṃ sīlapāramīṃ dāhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

130. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare. aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
131. Vicinanto tadā dakkhiṃ dutiyāṃ sīlapāramīṃ pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitāṃ.
132. 'Imaṃ tvaṃ dutiyāṃ tāva dāhaṃ katvā samādiya sīlapāramitaṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
133. Yathāpi camarī vālaṃ kismici' pativilaggitaṃ upeti maraṇaṃ tattha na vikopeti vāladhiṃ (Cfr. *Ælian* 16,11.)

¹ C^v kismiṃ.

134. Tath' eva catusu bhūmīsu¹ sīlāni paripūriya²
parirakkha³ sabbadā sīlāni camarī viya vāladhin⁴ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapāṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya nekkhammapāramiṃ pūrey-
yāsi, yathā hi ciram pi bandhanāgāre vasamāno puriso na tattha
sinehaṃ karoti atha kho ukkaṇṭhati yeva avasitukāmo hoti evam eva
tvaṃ sabbabhave bandhanāgārasadise katvā sabbabhave ukkaṇṭhito
muñcitukāmo hutvā nekkhammābhīmukho va hohi, evaṃ Buddho bha-
vissasīti“ tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena
vuttam:

135. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
136. Vicinanto tadā dakkhiṃ tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ
pubbakehi Mahesihi āsevanisevitam.
137. 'Imaṃ tvaṃ tatiyaṃ tāva daḷhaṃ katvā samādiya
nekkhamme pāramiṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
138. Yathā andughare puriso ciravuttho dukhaddito
na tattha rāgaṃ abhijaneti muttiṃ yeva gavesati
139. Tath' eva tvaṃ sabbabhave passa andughare viya,
nekkhammābhīmukho hohi bhavato parimuttiyā“ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato catutthaṃ paññāpāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapāṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya paññāpāramiṃ pi pūreyyāsi.
hīnamajjhīmukkaṭṭhesu kiñci⁴ avajjetvā sabbe pi paṇḍite upasamkamitvā
pañhaṃ puccheyyāsi, yathā hi piṇḍacāriko bhikkhu hīnādibhedesu
kulesu kiñci avajjetvā paṭipāṭiyā piṇḍāya caranto khippaṃ yāpanaṃ
labhati evaṃ tvaṃ pi sabbapaṇḍite upasamkamitvā pañhaṃ pucchanto
Buddho bhavissasīti“ catutthaṃ paññāpāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi;
tena vuttam:

140. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
141. Vicinanto tadā dakkhiṃ catutthaṃ paññāpāramiṃ
pubbakehi Mahesihi āsevanisevitam.
142. 'Imaṃ tvaṃ catutthaṃ tāva daḷhaṃ katvā samādiya
paññāpāramitaṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.

¹ C^v bhūmīsu. ² C^k C^v paripūriya ³ C^v parirakkhe. ⁴ so all three MSS.

143. Yathâpi¹ bhikkhu bhikkhanto hīnamukkatthamajjhime
kulāni na vivajjento evaṃ labhati yāpanaṃ
144. Tath' eva tvaṃ sabbakāle paripucchanto budhaṃ janam
paṇḍāpāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti².

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato pañcamam viriyapāramim disvā etad ahosi:
„Sumedhapandita tvaṃ ito patthāya viriyapāramim pūreyyāsi,
yathā siho migarājā sabbairiyāpathesu dāhaviṛiyo hoti evaṃ tvaṃ
sabbabhavesu sabbairiyāpathesu dāhaviṛiyo anolīnaviṛiyo samāno Buddho
bhavissasīti“ pañcamam viriyapāramim dāham katvā adhiṭṭhāsi; tena
vuttam:

145. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
146. Vicinanto tadā dakkhiṃ pañcamam viriyapāramim
pubbakehi Mahesihi āsevanisevitam.
147. 'Imam tvaṃ pañcamam tāva dāham katvā samādiya
viriyapāramitaṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
148. Yathâpi siho migarājā nisajjattānacamkame
alīnaviṛiyo hoti paggaḥitamano sadā
149. Tath' eva tvaṃ pi sabbabhaye paggaṇha viriyam dāham,
viriyapāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti².

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato chaṭṭham² khantipāramim disvā etad ahosi:
„Sumedhapandita tvaṃ ito patthāya khantipāramim pūreyyāsi,
sammānane pi avamānane pi khamo va bhaveyyāsi, yathâpi paṭhaviyam
nāma sucim pi pakkhipanti asucim pi na tena paṭhavi³ sineham na
paṭigham karoti khamati sahati adhiṭṭhāseti yeva evaṃ evam tvaṃ pi
sammānanāvamānanesu khamo va samāno Buddho bhavissasīti“ chaṭṭham
khantipāramim dāham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

150. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
151. Vicinanto tadā dakkhiṃ chaṭṭhamam khantipāramim
pubbakehi Mahesihi āsevanisevitam.
152. 'Imam tvaṃ chaṭṭhamam tāva dāham katvā samādiya
tatha advejjhamānaso sambodhiṃ pāpuṇissasi.

¹ C^k C^v yathā ² C^v chattha corrected to chaṭṭhamam ³ so all three MSS.

153. Yathāpi paṭhavī nāma sucim pi asucim pi ca
sabbam sahati nikkhepaṃ na karoti paṭighaṃ dayaṃ
154. Tath' eva tvam pi sabbesaṃ sammānāvamanakkhamo
khantipāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato sattamaṃ saccapāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapāṇḍita tvam ito paṭṭhāya saccapāramim pi¹ pūreyyāsi,
asaniyā matthake² patamānāya pi dhanādīnaṃ atthāya chandādīnaṃ
vasena sampajānamusāvādaṃ nāma mā akāsi. yathā hi osadhitarakā³
nāma sabbautu⁴ attano gamanavīthiṃ jahitvā aññāya vīthiyā na
gacchati sakavīthiyā va gacchati evaṃ evaṃ tvam pi saccam⁵ pahāya
musāvādaṃ nāma akaronto yeva Buddho bhavissasīti" sattamaṃ sacca-
pāramiṃ dāhaṃ katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttam:

155. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
156. Vicinanto tadā dakkhiṃ sa'tamaṃ saccapāramiṃ
pubbakehi Mahesihi āsevanisevitaṃ.
157. 'Imaṃ tvam sattamaṃ tāva dāhaṃ katvā samādiya
tattha advejjhavacano sambodhiṃ pāpuṇissasi.
158. Yathāpi osadhī nāma tulābhūtā⁶ sadevake
samaye utupasse⁷ vā na vokkamati vīthito
159. Tath' eva tvam pi saccesu mā vokkami vīthito,
saccapāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato atthamaṃ adhiṭṭhānapāramiṃ disvā etad ahoṣi.
„Sumedhapāṇḍita tvam ito paṭṭhāya adhiṭṭhānapāramim pi pūreyyāsi,
yam adhiṭṭhāsi tasmiṃ adhiṭṭhāne niccalo bhavēyyāsi, yathā hi pabbato
nāma sabbadisāsu pi vāte paharante pi na kampati na calati attano
thāne yeva tiṭṭhati evaṃ evaṃ tvam pi attano adhiṭṭhāne niccalo
honto⁸ va Buddho bhavissasīti" atthamaṃ adhiṭṭhānapāramiṃ dāhaṃ
katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttam:

160. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.

¹ C^k saccapāramiṃ. ² C^v mattake, C^s mattake corrected to matthake. ³ C^k
osadhikārakā. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^s saccam. ⁶ C^k tulābhūtā. ⁷ C^s utuvasse.
⁸ C^s bhonto.

161. Vicinanto tadā dakkhiṃ aṭṭhamam adhiṭṭhānapāramim
pubbakehi Mahesihi āsevitānisevitam.
162. 'Imam tvaṃ aṭṭhamam tāva daḥham katvā samādiya
tattha tvaṃ acalo hutvā sambodhiṃ pāpuṇissasi.
163. Yathāpi pabbato selo acalo suppatitṭhito
na kampati bhusavātehi sakatṭhāne va tiṭṭhati
164. Tath' eva tvaṃ pi adhiṭṭhāne sabbadā acalo bhava,
adhiṭṭhānapāramim gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti''.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato navamam mettāpāramim disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapāṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya mettāpāramim pūreyyāsi, hitesu
pi ahitesu pi ekacitto bhaveyyāsi, yathāpi udakam nāma pāpajanassa
pi kalyāṇajanassa pi sītabhāvam ekasadisam katvā pharati evam evam'
tvaṃ sabbasattesu mettacittena ekacitto honto' Buddho bhavissasīti''
navamam mettāpāramim daḥham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

165. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
166. Vicinanto tadā dakkhiṃ navamam mettāpāramim
pubbakehi Mahesihi āsevitānisevitam.
167. 'Imam tvaṃ navamam tāva daḥham katvā samādiya
mettāya asamo hohi³ yadi bodhim⁴ pattum icchasi.
168. Yathāpi udakam nāma kalyāṇe pāpake jane
samam pharati⁵ sītena pavāheti rajomalam
169. Tath' eva tvaṃ pi ahitahite samam mettāya bhāvaya,
mettāpāramitam gantvā sambodhiṃ pāpuṇissa-īti''.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato dasamam upekkhāpāramim disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapāṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya upekkhāpāramim pi pūreyyāsi,
sukhe pi dukkhe pi majjhato va bhaveyyāsi, yathāpi pathavi⁶ nāma
sucim pi asucim pi⁷ pakkihipamāne majjhata va hoti evam evam
tvaṃ pi sukhadukkhesu majjhato va honto' Buddho bhavissasīti''
dasamam upekkhāpāramim⁸ daḥham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

¹ Ck eva. ² Ck bhonto? C^o bhonto. ³ Ck C^s hoti. ⁴ Ck bodhim. ⁵ Ck parati
C^v harati. ⁶ Ck pathavi, C^v C^v pathavim. ⁷ so all three MSS., instead of sucimhi
asucimhi? ⁸ C^v bhonto. ⁹ Ck C^s upekkhā-

170. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissami ye dhammā bodhipācanā.
171. Vicinanto tadā dakkhiṃ dasamaṃ upekkhāpāramiṃ¹
pubbakehi Mahesihi āsevitani-sevitāni.
172. 'Imaṃ tvaṃ dasamaṃ tāva daḷhaṃ katvā samādiya
tulābhūto daḷho lutvā sambodhiṃ pāpuṇissasi.
173. Yathāpi paṭhavī nāma nikkhittam asuciṃ suciṃ
upekkhati² ubho p' ete kopānunaṇṇavajjitā
174. Tath' eva tvaṃ pi sukhadukkhe tulābhūto sadā bhava,
upekkhāpāramitaṃ³ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti'⁴.

Tato cintesi: „Imasmiṃ loke Bodhisattehi pūreṭabbā bodhiparipācanā
Buddhakāraḍadhammā ettakā yeva, dasa pāramiyo ṭhapetvā aññe n' atthi,
imāpi dasa pāramiyo uddham ākāse pi n' atthi, hetṭhā paṭhaviyam pi
puratthimādisu⁴ disāsu pi n' atthi, mayham yeva pana hadayamaṇisantare
patiṭṭhitā⁵ ti. Evaṃ tāsaṃ hadaye patiṭṭhitabhāvaṃ disvā sabbāpi
daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāya punappuna sammāsanto anulomapaṭilomaṃ
sammāsati, pariyante gahetvā ādiṃ pāpeti, ādimhi gahetvā pariyante
ṭhapeti, majjhe gahetvā ubhato osāpeti, ubhato koṭisu⁶ gahetvā majjhe
osāpeti⁶, aṅgapariccāgo pāramiyo nāma bāhirabhaṇḍapariccāgo upapāra-
miyo nāma jīvitapariccāgo paramatthapāramiyo nāma 'ti dasa pāramiyo
dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyo ti yamakatelāṃ vinivaṭṭento⁷
viya Mahāmeruṃ manthaṃ⁸ katvā cakkavālamahāsamuddaṃ ālulento⁹
viya ca sammāsati. Tassa dasa pāramiyo sammāsantassa sammāsantassa
dhammatejēna catunahutādhikāni dve yojanasatasahasāni bahalā ayaṃ
mahāpaṭhavī¹⁰ hatthinā akkantanaḷakalāpo¹¹ viya pīḷiyamānaṃ ucchu-
yantaṃ viya mahāvīraṃ viravamānā saṅkampi sampakampi sampavedhi,
kulālacakkaṃ viya telayantacakkaṃ viya ca paribbhaṇi; tena vuttaṃ:

175. „Ettakā yeva te loke ye dhammā bodhipācanā,
tat' uddham n' atthi aññatra, daḷhaṃ tattha patiṭṭhaha'.
176. Ime dhamme sammāsato sabbhāvasarasalakkhane
dhammatejēna vasudhā dasasahasāni pakampatha.
177. Calatī¹² ravatī puthavī¹³ ucchuyantaṃ va pīḷitaṃ,
telayante yathā cakkaṃ evaṃ kampaṭi medinīti⁴.

¹ so all three MSS. ² so all three MSS. ³ so all three MSS. ⁴ C^v puratthimādi
⁵ so all three MSS. ⁶ C^k obhāseti. ⁷ C^s vinivaddhento, C^k vinivaddhento?
⁸ C^k mattha, C^s matthaṃ, C^v matthaṃ corrected to manthaṃ. ⁹ C^k ālulento, C^s
ālulento. ¹⁰ C^k paṭhavī, C^s mahāpaṭhavī. ¹¹ C^s -nala-. ¹² C^s calatī. ¹³ C^s puthavi.

Mahāpaṭhaviyā kampamānāya Rammanagaravāsino saṅṭhātum asakkontā yugantavātamhā¹ hatā mahāsālā² viya mucchitamucchitā papatimsu. ghaṭṭādīni kulālabhājanāni pavaṭṭantāni³ aṇṇamaṇṇam paharantāni cuṇṇavicuṇṇāni ahesum. Mahājano bhittatasito Satthāraṃ upasaṃkamitvā „kin nu kho Bhagavā nāgāvatto⁴ ayaṃ bhūṭayakkhadevatāsu aṇṇatarāvatto⁵ ti, na hi mayam etaṃ jānāma. api ca kho sabbo pi ayaṃ mahājano upadduto, kin nu kho imassa lokassa pāpakam bhavissati udāhu kalyāṇam, kathetha no etaṃ kāraṇaṃ“ ti āha. Satthā tesam katham sutvā „tumhe mā bhāyatha mā cintayittha. n’ atthi vo itonidānam bhayaṃ, yo so mayā ajja Sumedhapapaṇḍito ‘anāgate Gotamo nāma Buddho bhavissati’⁶ vyākato so idāni pāramiyo sammasati, tassa pāramiyo sammasantassa vilolentassa⁷ dhammatejena sakaladasasahassilokadhātu⁸ ekappahārena kampati c’ eva ravati cā“ ti āha; tena vuttam:

178. „Yavatā parisā āsi Buddhassa parivesane pavedhamānā sā tattha mucchitā seti bhūmiyā.
179. Ghaṭṭānekasahassāni kumbhīnaṃ ca satā bahū saṇcūṇṇamathitā tattha aṇṇamaṇṇ’ upaghaṭṭitā⁹.
180. Ubbiggā tasitā bhītā bhantā vyādhitamānasā mahājānā samāgama¹⁰ Dīpaṃkaram upāgamaṃ.
181. ‘Kiṃ bhavissati lokassa kalyāṇam atha pāpakam, sabbo upadduto loko, taṃ vinodehi cakkhumā’.
182. Tesam sadā¹¹ saṇṇapesi Dīpaṃkaro Mahāmuni¹²:
‘vissatthā hotha mā bhātha imasmiṃ puthavikampane.
183. Yam ahaṃ ajja vyākāsim ‘Buddho loke bhavissati’
eso sammasati dhammam pubbakam jinasevitam.
184. Tassa sammasato dhammam Buddhabhūmiṃ asesato
tenāyam kampitā puthavi dasasahassī sadevake’i’.

Mahājano Tathāgatassa vacanam sutvā haṭṭhatuttḥo mālāgandhavilepanam ādāya Rammanagarā nikkhamitvā Bodhisattam upasaṃkanitvā mālādīhi pūjetvā vanditvā padakkhiṇam katvā Rammanagaram eva pāvisi. Bodhisatto pi dasa pāramiyo sammasitvā viriyam dāḥam katvā adhiṭṭhāya nisinnāsanaṃ vutṭhāsi: tena vuttam:

¹ so all three MSS. ² C^s sālā corrected to mahāsālā. ³ C^k C^s pavaddhantāni.
⁴ C^k C^s nāgāvaddho. ⁵ C^k C^s -vaddho. ⁶ C^k bhavissasitīti, C^v bhavissatīti.
⁷ C^k C^s vilolentassa. ⁸ C^k C^s -sahassī-. ⁹ C^k C^v upaghaṭṭitā? ¹⁰ C^s C^v yamaganma. ¹¹ C^s tadā, C^v sadā corrected to tadā. ¹² C^k C^v mahāmuni.

185. „Buddhassa vacanam sūtvā mano nibbāyi tāvade,
sabbe mañ upasamkamma puna pi mañ abhivandiyum¹.
186. Samādiyivā Buddhagūṇaṃ dāhaṃ katvāna mānasam
Dīpaṃkaram namassitvā va² āsanā vuṭṭhahim tadā³ ti.

Atha Bodhisattaṃ āsanā vuṭṭhahantaṃ sakaladasasahassacakkavāle⁴
devatā sannipatitvā dibbehi mālāgandhehi pūjetvā „ayya Sumedha-
tāpasa⁵ tayā aṇṇa Dīpaṃkaradasabalassa pādāmūle mahatī patthanā
patthitā, sā te anantarāyena samijjhatu, mā te bhayaṃ vā cham-
bhitattaṃ vā ahoṣi, sarīre appamattako pi rogo mā uppajji, khippaṃ
pāramiyo pūretvā sammāsambodhiṃ paṭivijjha, yathā pupphūpaga-
phalūpagā rukkhā samaye pupphanti c' eva phalanti ca tath' eva tvaṃ
pi samayaṃ anatikkamitvā khippaṃ bodhim uttamaṃ phusassū⁶ 'ti ādini
thutimaṅgalāni payirudāhaṃsu. evaṃ payirudāhitvā attano attano
devatṭhānam eva⁷ agamaṃsu. Bodhisatto pi devatāhi abhithuto „ahaṃ
dasapāramiyo pūretvā kappasatasahassādhikānaṃ⁸ catunnaṃ asaṃkhe-
yānaṃ matthake Buddhō bhavissāmīti⁹ viriyaṃ dāhaṃ katvā adhiṭṭhāya
nabhaṃ abhuggantvā Himavantaṃ eva agamāsi; tena vuttaṃ:

187. „Dibbaṃ mānusakam pupphaṃ devā mānusakā ubho
samokiranti pupphehi vuṭṭhahantassa āsanā.
188. Vedayanti ca te sotthim devā mānusakā ubho:
'mahantaṃ patthitaṃ tuyhaṃ taṃ labhassu yathicchitaṃ.
189. Sabbṭītiyo vivajjantu, sabbarogo vinassatu,
mā te bhavatu antarāyo, phusa khippaṃ bodhim uttamaṃ.
190. Yathāpi samaye patte pupphanti pupphino dumā
tath' eva tvaṃ mahāvīra Buddhañāṇena pupphasi.
191. Yathā ye keci Sambuddhā pūrayum dasapāramim⁷
tath' eva tvaṃ mahāvīra pūrehi⁸ dasapāramim.
192. Yathā ye keci Sambuddhā bodhimaṇḍamhi bujjhare
tath' eva tvaṃ mahāvīra bujjhassu Jinabodhiyaṃ.
193. Yathā ye keci Sambuddhā dhammacakkaṃ pavattayum
tath' eva tvaṃ mahāvīra dhammacakkaṃ pavattaya.
194. Puṇṇamāse yathā cando parisuddho virocati
tath' eva tvaṃ puṇṇamano viroca dasasahassiyaṃ.

¹ so all three MSS. ² Cv omits va. ³ Cv -cakkavāle. ⁴ Cv Sumedha ⁵ Ck devatṭhānaṃ
omitting eva ⁶ Ck -sahassādhikānaṃ, Cs -sahassādhikānaṃ corrected to -sahassādhikā-
kānaṃ. ⁷ Cv dasapāramī. ⁸ Cs pūresi. ⁹ Cv dasapāramī.

195. Rāhumutto yathā suriyo tāpena¹ atirocati
tath' eva lokam muñcitvā viroca siriyaṁ tuvaṃ.
196. Yathā yā kāci nadiyo osaranti mahodadhīm
evaṃ sadevakā lokā osarantu tav' antikaṃ.
197. Tehi thutippasattho so dāsa dhamme samādiya
te dhamme paripūrento pavanam pāvisī tadā² ti

Sumedhakathā niṭṭhitā.

Rammanagaravāsino pi kho nagaram pavisitvā buddhapamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānam adāsi. Satthā tesam dhammam desevā mahājanam saraṇādi³su² paṭiṭṭhāpetvā Rammanagaramhā nikkhamitvā tato uddham pi yāvatāyukam tiṭṭhanto sabbam Buddhakiccam³ katvā anukkamena anupādisesāya Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Tattha yaṃ vattabham tam sabbam Buddhavaṃse vuttanayen' eva veditabham. vuttam hi tattha:

198. „Tadā te bhojayitvāna sasamgham Lokanāyakaṃ
upagañchuṃ saraṇam tassa Dīpaṃkarassa Satthuno.
199. Saraṇāgamane kañci⁴ nivesesi Tathāgato
kañci⁵ pañcasu sīlesu sīle dasavidhe param.
200. Kassaci deti sāmāññaṃ caturo phalamuttame,
kassaci asame dhamme deti so paṭisambhidā.
201. Kassaci varasamāpattiyo⁶ aṭṭha deti Narāsabho,
tisso kassaci vijjāyo chaḷabhiññā pavecchati.
202. Tena yogena janakāyaṃ ovadati Mahāmuni,
tena vitthārikam āsi Lokanāthassa sāsanam.
203. Mahāhanu usabhakkhandho Dīpaṃkarasanāmako
bahū⁷ jane tārayati parimoceti duggatim.
204. Bodhaneyyam janam disvā satasahassee pi⁸ yojane
khaṇena upagantvāna bodheti tam Mahāmuni.
205. Paṭhamābhisamaye⁹ Buddhō koṭṭisatam abodhayi,
dutiyaḥbhisamaye¹⁰ Nātho satasahasam abodhayi¹¹.
206. Yadā devabhavanamhi Buddhō dhammam adesayi
navutikoṭṭisahasānam tatiyaḥbhisamayo ahu.

¹ C^s tāpena ² so all three MSS. ³ C^s sabbabuddhakiccam, C^v sabbam kiccam.

⁴ C^k C^s kiñci. ⁵ C^s kiñci corrected to kañci ⁶ so all three MSS. ⁷ C^k C^s bahu ⁸ C^v hi. ⁹ C^s -samayo ¹⁰ C^s -samayo, C^v -samayo corrected to -samaye.

¹¹ C^k abodhayi

207. Sannipātā tayo āsum Dīpaṃkarassa Satthuno :
koṭisatasahassānaṃ paṭhamo āsi samāgamo.
208. Puna Nārada-kūṭamhi pavivekagate Jine
khīṇāsavā vīṭamalā samimsu satakoṭiyo.
209. Yadā vasi¹ Mahāvīro Sudassanasiluccaye²
navutikoṭisahassemi pavāresi tadā Muni.
210. Aham tena samayena jaṭilo uggaṭāpano
antalikkhamhi caraṇo pañcābhīṇāsu pāragū³.
211. Dasavīsamsahassānaṃ dhammābhisamayo ahu.
ekadvinnāṃ abhisamayo gaṇanāto⁴ asaṃkhiyā.
212. Vitthārikaṃ bāhujaṇṇaṃ iddhaṃ pītaṃ⁵ ahū⁶ tadā
Dīpaṃkarassa Bhagavato sāsaṇaṃ suvisodhitaṃ.
213. Cattāri satasahassāni chaḷabhiṇṇā mahiddhikā
Dīpaṃkaraṃ Lokaviduṃ parivārenti sabbadā.
214. Ye keci tena samayena jahanti mānusaṃ bhavaṃ
appattamānasā sekhā garahitā va bhavanti te.
215. Supupphitaṃ pāvacaṇaṃ arahantehi tāḍihi
khīṇāsavehi vimalehi upasobhati sadevake.
216. Nagaraṃ Rammavati nāma, Sumedho nāma khattiyo.
Sumedhā⁷ nama janiyā Dīpaṃkarassa Satthuno.
217. Sumaṅgalo⁸ ca Tisso ca ahesuṃ aggasāvakaṃ,
Sāgato nāma⁹ upatṭhāko¹⁰ Dīpaṃkarassa Satthuno.
218. Nandā c¹¹ eva Sunandā ca ahesuṃ aggasāvikaṃ,
bodhi tassa Bhagavato Pippalīti pavuccati.
219. Asītiḥatthamubbedho Dīpaṃkaro Mahāmuni
sobhati dīparukkho va sālarājā va phullito.
220. Satasahassaṃ vassāni āyūṃ tassa Mahesino,
tāvataṃ tiṭṭhamāno so tāresi janataṃ bahuṃ.
221. Jotayitvāna saddhammaṃ santāretvā mahājanaṃ
jalitvā aggikkhandho va nibbuto so sasāvako.
222. Sā ca iddhi¹² so ca yaso¹³ tāni ca pādesu cakkaratanāni¹⁴
sabbāṃ samantarāhitaṃ, nanu rittā sabbasaṃkharā¹⁵ ti.

¹ C^v vasi. ² C^s -siluccaye. ³ C^s C^v pāragu. ⁴ C^s gaṇanāto corrected to gaṇanāto, C^v gaṇanāto. ⁵ C^v C^s pītaṃ corrected to phītaṃ ⁶ C^s ahū. ⁷ C^s C^v sumedha. ⁸ C^k C^v sumamgalo. ⁹ C^s nāmūpatṭhāko. ¹⁰ C^s iddhi. ¹¹ C^s so ca so, C^v ce yaso corrected to so ca yaso. ¹² so all three MSS. ¹³ C^s -saṃkharā, C^k -saṃkarā.

223. „Dīpaṃkarassa aparena¹ Koṇḍañño nāma Nāyako
anantatejo amitayaso appameyyo durāsado“.

Dīpaṃkarassa pana Bhagavato aparabhāge ekaṃ asaṃkheyyaṃ atikkamitvā Koṇḍañño nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā ahesuṃ, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ, dutiye koṭisahasassaṃ, tatiye navutikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Vijitāvi nāma cakkavattī² hutvā koṭisatasahassasaṃkhasa buddhapamukhasa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ adāsi. Satthā Bodhisattaṃ „Buddho bhavissasīti“ vyākāritvā dhammaṃ desesi. So Satthu dhammakathaṃ sutvā rajjaṃ niyyādetvā pabbaji. So tīni³ Piṭakāni uggahetvā attha samāpattiyo pañca ca abhiññāyo uppādetvā aparihīnajjhāno⁴ Brahma-loke nibbatti. Koṇḍaññabuddhassa pana Rammavati nāma nagaraṃ, Sunando nāma khattiyo pitā, Sujātā nāma devī mātā, Bhaddo ca Subhaddo ca dve aggasāvaka, Anuruddho nāma upatthāko, Tissā ca Upatissā ca aggasāvika, Sālakalyāṇi⁵ bodhi, atthāsītihatthubbedhaṃ sarīraṃ, vassasatasahassaṃ āyuppaṃaṇaṃ ahosi. Tassa aparabhāge ekaṃ asaṃkheyyaṃ atikkamitvā ekasmiṃ yeva kappe cattāro Buddhā nibbattiṃsu: Maṅgalo⁶ Sumano Revato Sobhito ti. Maṅgalassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā ahesuṃ, tesu⁷ paṭhamasannipāte⁸ koṭisatasahassaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye koṭisahasassaṃ, tatiye navutikoṭiyo. Vemātikabhātā kir' assa Ānandakumāro navutikoṭisaṃkhāya parisāya saddhiṃ dhammasavanatthāya Satthu santikaṃ agamāsi⁹. Satthā tassa ānupubbikathaṃ¹⁰ kathesi. so saddhiṃ parisāya saha¹¹ paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Satthā tesam kulaputtānaṃ pubbacaritaṃ olokento iddhiṃayapattacivarassa upanissayaṃ divā dakkhiṇahatthaṃ pasāretvā „etha bhikkhavo“ ti āha. Sabbe taṃ khaṇaṃ yeva iddhiṃayapattacivaradharā satthi-vassatherā viya ākappasampannā hutvā Satthāraṃ vanditvā parivārayiṃsu. Ayam assa tatiyo sāvakasannipāto ahosi. Yathā pana aññesaṃ Buddhānaṃ samantā asītihatthappamāṇā yeva sarīrappabhā ahosi na evaṃ, tassa pana Bhagavato sarīrappabhā niccakālaṃ dasasahasalokadhātum¹² pharitvā atthāsi. Rukkhaṇṇapattapariyonaddhā samuddādayo antamaso ukkhaliyādini upādāya suvaṇṇapattapariyonaddhā viya ahesuṃ. Āyuppaṃaṇaṃ paṇ' assa navutivassasahasasāni ahosi. Ettakaṃ kālaṃ candasuriyādayo attano pabhāya virocitum na sakkhiṃsu. rattindivaṃparicchedo na paññāyittha, divā suriyālokena viya sattā

¹ aparena corrected to aparena. ² Ck C^v cakkavatti. ³ Ck tīni, C^v tīni corrected to tīni. ⁴ C^v -hīna-. ⁵ so all three MSS. ⁶ Ck C^v maṅgalo. ⁷ C^s tesu corrected to te, C^v te corrected to tesu. ⁸ C^s -pātesu. ⁹ C^s āgamāsi. ¹⁰ C^s anupubbikatham. ¹¹ C^s saha. ¹² C^v dasasahasā.

niccam Buddhāloken' eva vicariṃsu, sāyaṃ pupphanakusumānaṃ pāto va ravanasaṃvādināṃ ca vasena loko rattindivamparicchedaṃ¹ sallakkhesi. „Kim pana aññesaṃ Buddhānaṃ ayaṃ ānubhāvo n' atthitī“ no n' atthi, te hi pi ākaṃkhamānā dasasahassī² vā lokadhātum tato vā bhiyyo ābhāya phareyyum, Maṅgalassa³ pana Bhagavato pubbapattthanāvasena aññesaṃ vyāmappabhā viya sarīrappabhā niccam eva dasasahassilokadhātum⁴ pharitvā atṭhāsi. So kira Bodhisattacariyakāle vessantarasaṃvāsaṃ attabhāve tṭhito saputtadāro vaṃkapabbatasadise pabbate vasi. Ath' eko Kharadāṭhiko nāma yakkho Mahāpurisassa dānajiḥsayataṃ⁵ sutvā brāhmaṇavaṇṇena upasaṃkamtvā Mahāsattam dve dārake yāci. Mahāsatto „dadāmi brāhmaṇassa puttake“ ti haṭṭhapahatṭho udakapariyantaṃ paṭhaviṃ kampento dve pi dārake adāsi. Yakkho caṃkamanakoṭiyaṃ ālambanaphalakaṃ nissāya tṭhatvā passantass' eva Mahāsattassa mūlakalāpaṃ viya dārake khādi. Mahāpurisassa yakkhaṃ oloketvā mukhaṃ vivaṭamatte aggijālā viya lohitadhāraṃ uggiramānaṃ tassa mukhaṃ disvāpi kesaggaṃattam pi domanassaṃ na uppajji⁶, „sudinnaṃ vata me dānaṃ“ ti cintayato pan' assa sarīre mahantaṃ pītisomanassaṃ udapādi. So „imassa me nissandena anāgate iminā va nīhārena rasmiyo nikkhamantū“ 'ti patthanaṃ akāsi. Tassa taṃ patthanaṃ nissāya Buddhabhūtaṃ sarīrato rasmiyo nikkhamitvā ettakaṃ tṭhānaṃ phariṃsu. Aparam pi 'ssa pubbacaritaṃ atthi: so kira Bodhisattakāle ekassa Buddhassa cetiyaṃ disvā „imassa Buddhassa mayā jīvitam pariccajītum vaṭṭatīti“ daṇḍakadīpikāveṭṭhananiyāmena sakalasarīraṃ veṭṭhapetvā ratanamakulaṃ satasahassagghaṇakaṃ⁷ suvaṇṇapātīm sappissa pūrāpetvā tattha saḥassaṃ vaṭṭiyo⁸ jāletvā taṃ sīsenādāya sakalasarīraṃ⁹ jālāpetvā cetiyaṃ padakkhiṇaṃ karonto sakalarattim vītināmesi. evaṃ yāva aruṇuggamaṇā vāyamaṇṭassa pi 'ssa lomakūpamattam pi usumaṃ na gaṇhi, padumagabbhaṃ pavitṭhakālo viya ahosi, dhammo hi nāma esa attānaṃ rakkhantaṃ rakkhati; tenāha Bhagavā:

224. „Dhammo have rakkhati dhammacāriṃ.

dhammo suciṇṇo¹⁰ sukham āvahāti,

esānisamso dhamme¹¹ suciṇṇe¹²:

na duggatim gacchati dhammacāritī“

¹ C^k C^v rattindivaparicchedaṃ. ² C^k C^s dasasahassī. ³ C^s C^v maṅgalassa.

⁴ C^k C^v dasasahassī-. ⁵ C^s -sayanaṃ. ⁶ C^k C^s uppajji. ⁷ all three MSS.

satasahassagghaṇakaṃ. ⁸ C^s vaddhiyo. ⁹ C^k omits jāletvā - - sakalasarīraṃ.

¹⁰ (C^k C^v suciṇṇo. ¹¹ C^k dhammo, C^v dhammo corrected to dhamme. ¹² C^k suciṇṇo.

imassāpi kammassa nissandena tassa Bhagavato¹ sarīrobhāso dasa-
 sahassilokadhātum¹ pharivā atthāsi. Tadā amhākaṃ Bodhisatto Suruci
 nāma brāhmaṇo hutvā Satthāraṃ „nimantessāmīti“ upasāṃkamitvā
 madhuradhammakathaṃ sutvā „sve mayhaṃ bhikkhaṃ gaṇhatha
 bhante“ ti āha. „Brāhmaṇa kittakehi te bhikkhūhi attho“ ti.
 „Kittakā pana vo bhante parivārabhikkhū“ ti āha Tadā Satthu
 paṭhamasannipāto yeva hoti, tasmā „koṭisatasahassan“ ti āha. „Bhante
 sabbehi pi saddhīm mayhaṃ gehe bhikkhaṃ gaṇhathā“ ti. Satthā
 adhiyāsesi. Brāhmaṇo svātanāya nimantetvā gehaṃ gacchanto cintesi:
 „ahaṃ ettakānaṃ bhikkhūnaṃ yāgubhattavattadhāni dātum nona
 sakkomi, nisīdanaṭṭhānaṃ pana kathaṃ bhavissatīti“. Tassa sā cintā
 caturāsītiyojanasahassamatthake t̥hitassa devarañño Paṇḍukambasilā-
 sanassa uṇhabhāvaṃ janesi. Sakko „ko nu kho maṃ imasmā t̥hānā
 cāvetukāmo“ ti dibbacakkhunā olokento Mahāpurisaṃ disvā „Suruci-
 brāhmaṇo buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā nisīdanaṭṭhā-
 natthāya cintesi, mayāpi tattha gantvā puññakoṭṭhāsaṃ gahetuṃ
 vaṭṭatīti“ vadḍhakivannaṃ nimunitvā² vāsipharasuhatto Mahāsattassa
 purato pātur ahoṣi, „atthi nu kho kassaci bhatiyā kattabban“ ti āha.
 Mahāpuriso disvā „kiṃ kammaṃ karissasīti“ āha. „Mama ajānanasippaṃ
 nāma n' atthi, gehaṃ vā maṇḍapaṃ vā yo yaṃ kāreti tassa taṃ
 kātum jānāmīti“. „Tena hi mayhaṃ kammaṃ atthīti“. „Kiṃ ayyā“
 'ti. „Svātanāya me koṭisatasahassabhikkhū nimantitā, tesaṃ nisīdana-
 maṇḍapaṃ karissasīti“. „Ahaṃ nāma kareyyaṃ sace me bhatim
 dātum sakkhissathā“ ti. „Sakkhissāmi tātā“ ti. „Sādhu karissāmīti“
 gantvā ekaṃ padesaṃ olokesi. Dvādasaterasayojanappamaṇo padeso
 kasiṇamaṇḍalaṃ³ viya samatalo ahoṣi. So „ettake t̥hāne sattaratanamayo
 maṇḍapo utthahatū“ ti cintetvā olokesi, tāvad eva puthavim⁴ bhinditvā
 maṇḍapo utthahi. Tassa sovaṇṇamayesu thambhesu rajatamayā ghaṭakā
 ahesuṃ, rajatamayesu sovaṇṇamayā, maṇitthambhesu pavālamayā⁵,
 pavālatthambhesu⁶ maṇimayā, sattaratanamayesu sattaratanamayā va⁷
 ghaṭakā ahesuṃ. Tato „maṇḍapassa antarantare kiṃkiṇikajālaṃ
 olambatū“ ti olokesi. Saha olokanen' eva jālaṃ olambi yassa
 mandavāteritassa pañcāṅgikaṣ⁸ eva turiyassa madhurasaddo niggacchati,
 dibbasāṅgītivattanakālo⁹ viya hoti. „Antarā⁹ gaudhadāmamālādāmāni
 olambantū“ ti cintesi, dāmāni olambimsu. „Koṭisatasahassasaṃkhānaṃ

¹ C^v dasasabassi- ² C^v nimunitvā. ³ C^k kasiṇa- ⁴ C^k C^v puthuvim corrected to puthavim. ⁵ C^k C^v pavāla-. ⁶ C^v pavāla-. ⁷ C^v ca. ⁸ C^v -saṅgīti-.

⁹ C^v antarantarā.

bhikkhūnam āsanāni ca ādhāraṇāni ca paṭhaviṃ bhinditvā utṭhahantū¹ 'ti cintesi, tāvad eva utṭhahim-u. „Koṇe koṇe ekekā udakacāṭiyo utṭhahantū“ 'ti cintesi, udakacāṭiyo utṭhahimsu. Ettakam māpetvā brāhmaṇassa santikam gantvā „ehi ayya, tava maṇḍapam oloketvā mayham bhatim dehiti“ āha. Mahāpuriso gantvā maṇḍapam olokesi. oloketass' eva sakalasārīram pañcavaṇṇāya pītiyā nīrantaram phutaṃ ahosi. Ath' assa maṇḍapam oloketvā etad ahosi: „nāyaṃ maṇḍapo manussabhūtena kato, mayham pana ajjhāsayam mayham guṇam āgama addhā Sakkabhavanam unham ahosi, tato Sakkena devarāṇhāyaṃ maṇḍapo kārito bhavissati, na kho pana' me yuttam evarūpe maṇḍape ekadivasam yeva dānam dātuṃ sattāham dassāmiti“ cintesi. Bāhirakadānam² hi kittakam pi samānam Bodhisattānam tuṭṭhim³ kātuṃ na sakkoti, alañkatasīsam⁴ pana chinditvā añjitaakkhīni uppāṭetvā hadayamaṇḍalāni vā ubbattetvā diṇṇakāle Bodhisattānam cāgam nissāya tuṭṭhi nāma hoti. Amhākam pi hi Bodhisattassa Sivijātake devasikam pañcakalahāpaṇaṇṇāni viṇṇāpetvā catusu dvāresu majjhe nagare dānam dentassa tam dānam cāgatutuṭṭhim uppādetuṃ nāsakkhi, yadā pan' assa brāhmaṇavaṇṇena āgantvā Sakko devarājā akkhīni yāci tadā nāni uppāṭetvā dadamānass' eva hāso uppajji, kesaggamattam pi cittam⁵ aññathattam nāhosi. Evaṃ dānam nissāya Bodhisattānam titti nāma n' atthi. Tasmā so pi Mahāpuriso „sattāham mayā koṭisatasahassasaṃkhānam bhikkhūnam dānam dātuṃ vaṭṭatiti“ cintetvā tasmim maṇḍape nisīdāpetvā sattāham gavapānam nāma dānam adāsi. Gavapānam ti mahante mahante kolambe⁶ khīrassa pūretvā uddhane āropetvā ghaṇapākapakke khīre thoḷe tandule pakkhipitvā pakkam madhusakkaraṇṇasapphi abhisamkharabhojanam vuccati. Manussā yeva pana parivisitum nāsakkhimsu, devāpi ekantarikā hutvā parivisimsu⁷. Dvādasaterasayojanappamāṇaṭṭhānam pi bhikkhū gaṇhitum na-ppahosi yeva, te pana bhikkhū attano attano ānubhāvena nisīdimsu. Pariyosānadivase sabbabhikkhūnam pattāni dhovāpetvā bhesajjathāya sappinavanītamadhuphāṇitādīni⁸ pūretvā ticivarehi saddhim adāsi. Saṃghanavakabhikkhūnā laddhacīvara⁹āṭakā satasahassagghanakā¹⁰ ahesum. Satthā anumodanam karonto „ayaṃ puriso evarūpaṃ mahādānam adāsi, ko nu kho bhavissatiti“ upadhārento „anāgate kappasatasahassādhikānam dvinnam asamkheyyānam matthake Gotamo nāma Buddho bhavissatiti“ disvā Mahāpurisaṃ āmantetvā „tvam

¹ Ck omits pana. ² so all three MSS. ³ Ck Cv tuṭṭhi. ⁴ Cs alañkatasīsam.

⁵ Ck kolambe. ⁶ Ck pavisimsu. ⁷ Ck -pānītā-, Cv -pphānītā-, Cs -pphānītā-corrected to -phānītā-.

ettakaṃ nāma kālāṃ atikkamitvā Gotamo nāma Buddhō bhavissasīti¹ vyākāsi. Mahāpuriso vyākaraṇaṃ sutvā „ahaṃ kira Buddhō bhavissāmi, ko me gharāvāsena attho, pabbajissāmi“ cintetvā tathārūpaṃ sampattiṃ khelapiṇḍaṃ viya pahāya Satthu santike pabbaji. pabbajitvā Buddhavacanāṃ uggaṇhetvā² abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā āyupariyosāne Brahmaloce nibbatti. Maṅgalassa³ pana Bhagavato nagaraṃ Uttaraṃ nāma ahoṣi, pitāpi Uttaro nāma khattiyo, mātāpi Uttarā nāma, Sudevo ca Dhammaseno ca dve aggasāvaka, Pālito nāma upatthāko, Sivalī ca Asokā ca dve aggasāvika, Nāgarukkho bodhi. atthāsītihatthubbedhaṃ sarīraṃ ahoṣi. Navutivassasahassāni tathvā parinibbute pana tasmīṃ ekappahāren⁴ eva dasacakkavālasahassāni ekandhakārāni ahesuṃ. sabbacakkavālesu manussānaṃ mahantaṃ ārodanaparidevanaṃ ahoṣi.

225. „Koṇḍaññaṃsa aparena⁵ Maṅgalo⁶ nāma nāyako
tamaṃ loke nihanvāna dhammokkama abhidhārayīti“.

Evam dasasahassilokadhātūṃ⁷ andhakārāni katvā parinibbutassa Bhagavato aparabhāge Sumano nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye Kañcanapabbatamhi⁸ navutikoṭisatasahassāni. tatiye asītikoṭisatasahassāni. Tadā Mahāsatto Atulo nāma nāgarājā ahoṣi mahiddhiko mahānubhāvo. So „Buddho uppanno“ ti sutvā nātisaṃghaparivuto nāgabhanā nikkhamitvā koṭisatasahassabhikkhuparivārassa tassa Bhagavato dibbaturiyehi upahāraṃ karetvā mahādānaṃ datvā paccekāni dussayugāni datvā saraṇesu paṭiṭṭhāsi. So pi naṃ Satthā „anāgate Buddhō bhavissasīti“⁹ vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaraṃ Khemaṃ nāma ahoṣi, Sudatto nāma rājā pitā, Sirimā nāma mātā, Saraṇo ca Bhāvitatto ca aggasāvaka, Udeno naṃ upatthāko, Soṇā ca Upasōṇā ca aggasāvika, Nāgarukkho¹⁰ ca¹¹ bodhi, navutihatthubbedhaṃ sarīraṃ, navuti yeva vassasahassāni āyuppanānaṃ ahoṣīti.

226. „Maṅgalassa¹² aparena¹³ Sumano nāma nāyako
sabbadhammehi asamo sabbasattānaṃ uttamo“.

¹ C² uggaṇhetvā. ² C¹ maṅgalassa. ³ C¹ aparena. ⁴ C¹ C² maṅgalo. ⁵ C¹ C² dasasahassi-. ⁶ C¹ -pabbatampi, C² -pabbatampi corrected to -pabbatamhi ⁷ C¹ C² bhavissasīti. ⁸ C¹ nagaram. ⁹ C¹ nangarukkho. ¹⁰ C¹ va. ¹¹ C¹ C² maṅgalassa. ¹² C¹ aparena.

Tassa aparabhāge Revato nāma Satthā udapādi. Tassāpi¹ tayo sāvakasannipātā. paṭhamasannipāte gaṇanā nāma n' atthi, dutiye koṭi-satasahasam bhikkhū ahesuṃ. tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Atidevo nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā saraṇesu paṭiṭṭhāya sirasi añjaliṃ ṭhapetvā tassa Satthuno kilesappahāne vaṇṇaṃ vatvā uttarāsaṅgena pūjaṃ akāsi. So pi naṃ² „Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaraṃ Sudhañṇavatī³ nāma ahoṣi. pitā Vipulā nāma khattiyo, mātā Vipulā nāma. Varuṇo ca Brahmadevo ca aggasāvaka, Sambhavo nāma upaṭṭhāko, Bhaddā ca Subhaddā ca aggasāvika, Nāgarukkho⁴ ca⁵ bodhi. sarīraṃ asītihaṭṭhubbedhaṃ ahoṣi, āyūṃ⁶ satṭhivassasahasānīti.

227. „Sumanassa aparena⁷ Revato nāma nāyako anūpamo⁸ asadiṣo atulo uttamo Jino“ ti.

Tassa aparabhāge Sobhito nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā. paṭhamasannipāte koṭisatāṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītiakoṭiyo. Tadā Bodhisatto Ajito⁹ nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā saraṇesu paṭiṭṭhāya buddha-pamukhassa bhikkhusamghassa mahādānaṃ adāsi. So pi naṃ „Buddho bhavissasīti“¹⁰ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaraṃ Sudhammaṃ nāma ahoṣi, pitā Sudhammo nāma rājā, mātāpi Sudhammā nāma, Asamo ca Sunetto ca aggasāvaka, Anomo nāma upaṭṭhāko, Nakulā ca Sujātā ca aggasāvika, Nāgarukkho⁴ ca¹¹ bodhi. aṭṭhapañṇāsa-haṭṭhubbedhaṃ¹² sarīraṃ ahoṣi, navutivassasahasāni āyuppamaṇaṃ ti.

228. „Revatassa aparena¹³ Sobhito nāma nāyako samāhito santacitto asamo appaṭipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge ekaṃ asaṃkheyyaṃ atikkamitvā ekasmiṃ kappe tayo Buddhā nibbattiṃsu: Anomadassi¹⁴ Padumo Nārado ti. Anomadassissa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhame attha bhikkhusatasahasāni ahesuṃ. dutiye satta, tatiye cha. Tadā Bodhisatto eko yakkhasenāpati¹⁵ ahoṣi mahiddhiko mahānubhāvo anekakoṭi-

¹ C^v tassapi. ² C^v tam. ³ C^k dhañṇavatī. ⁴ C^s nāgarukkho. ⁵ C^k C^v va.

⁶ C^v āyū. ⁷ C^s aparena. ⁸ C^s anupamo. ⁹ C^s ajino? ¹⁰ C^k C^s bhavissasīti.

¹¹ C^s C^v va. ¹² C^k C^v -pañṇāsa-, C^s -pañṇāsa-. ¹³ C^s aparena. ¹⁴ C^s anomadassi. ¹⁵ C^k C^v -senāpati.

satasahassānaṃ yakkhānaṃ adhipati. So „Buddho uppanno“ ti sutvā āgantvā buddhapamukhassa saṃghassa mahādānaṃ adāsi. Satthāpi naṃ „anāgate Buddho bhavissati“ vyākāsi. Anomadassissa pana Bhagavato Candavati¹ nāma nagaraṃ² ahoṣi, Yasavā nāma rājā pitā, Yasodharā nāma mātā, Nisabho ca Anomo ca aggasāvaka, Varuṇo nāma upatthāko, Sundarī ca Sumanā ca aggasāvikā, Ajjunarukkho bodhi, sarīraṃ aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedhaṃ ahoṣi, vassasatasahassaṃ āyū³ ti.

229. „Sobhitassa apareṇa⁴ Sambuddho dipaduttamo
Anomadassī⁵ amitayaso tejaśī⁶ duratikkamo“ ti.

Tassa aparabhāge Padumo nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ bhikkhū⁷ ahesuṃ, dutiye tīṇi⁸ satasahassāni, tatiye agāmake araṇṇe mahāvanasaṇḍavāsīnaṃ bhikkhūnaṃ⁹ dve satasahassāni. Tadā Tathāgate tasmiṃ vanasaṇḍe vasante Bodhisatto sīho hutvā Satthāraṃ nirodhasamāpattim samāpannaṃ disvā pasannacitto vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pītisomanassajāto tikkhattum sīhanādaṃ naditvā sattāhaṃ buddhāraṃmaṇaṃ¹⁰ pītiṃ avijahitvā pītisukheṇ¹¹ eva gocarāya apakkamitvā jīvitapariēcāgaṃ katvā payirupāsamaṇo aṭṭhāsi. Satthā sattābhaccayena nirodhā vuṭṭhito sīhaṃ oloketvā „bhikkhusaṃghe pi cittaṃ pasādetvā saṃghaṃ vandissati“ „bhikkhusaṃghe āgacchatu“ ti cintesi. Bhikkhū tāvad eva āgamiṃsu. Sīho saṃghe cittaṃ pasādesi. Satthā tassa manāṃ oloketvā „anāgate Buddho bhavissati“ vyākāsi. Padumassa pana Bhagavato Campakaṃ nāma nagaraṃ¹² ahoṣi. Padumo nāma rājā pitā, mātāpi Asamā nāma, Sālo ca Upasālo ca aggasāvaka, Varuṇo nāma upatthāko, Rāmā ca Uparāmā¹³ ca aggasāvikā, Soṇarukkho¹⁴ nāma bodhi, aṭṭhapaṇṇāsa-hatthubbedhaṃ¹⁵ sarīraṃ ahoṣi, āyū¹⁶ vassasatasahassaṃ ti.

230. „Anomadassissa apareṇa Sambuddho dipaduttamo
Padumo nāma nāmena asamo appaṭipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Nārado nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesuṃ,

¹ C^k candavati. ² C^s naṅgarāma. ³ C^s ayu. ⁴ C^s apareṇa. ⁵ C^s anomadassī.

⁶ C^s tejaśi. ⁷ all three MSS bhikkhu. ⁸ C^s tīni. C^v tīni corrected to tīni.

⁹ C^s bhikkhūnaṃ. ¹⁰ C^k C^v buddhāraṃmaṇā. ¹¹ C^s naṅgarāma. ¹² C^s Surama, C^k omits uparāma ca. ¹³ C^s soṇa- ¹⁴ C^s C^v paṇṇasa-, C^k paṇṇasa-. ¹⁵ C^v ayu.

dutiye navutikoṭisatasahassāni, tatiye asītikoṭisatasahassāni. Tadā Bodhisatto isipabbajjāni pabbajitvā pañcasu abhiññāsu aṭṭhasu ca samāpattisu¹ vaṁ hutvā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānaṃ datvā lohitacandanena pūjāni akāsi. So pi taṃ² „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Dhañṇavāṭi nāma nagaraṃ ahoṣi. Sumedho nāma khattiyo pitā. Anomā nāma mātā. Bhaddasālo ca Jitamitto³ ca aggasāvaka. Vāsetṭho nāma⁴ upaṭṭhāko, Uttarā ca Phagguṇi⁵ ca aggasāvikā. Mahāsoṇarukkho⁶ nāma bodhi, sarīraṃ aṭṭhāsītihatthubbedhaṃ ahoṣi, navutivassasahassāni āyū⁷ 'ti⁸.

231. „Padumassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Nārado nāma nāmena asamo appaṭṭipuggalo“ ti.

Nāradabuddhassa aparabhāge ito satasahassakappamatthake ekasmiṃ kappe eko va⁹ Padumuttarabuddho nāma udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā. paṭhame koṭisatasahassāni bhikkhū ahesuṃ, dutiye Vebhārapabbate navutikoṭisahasāni, tatiye asītikoṭisahasāni. Tadā Bodhisatto Jaṭilo nāma Mahārattṭhiyo hutvā buddhapamukhassa saṅghassa cīvaradānaṃ adāsi. So pi naṃ „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Padumuttarassa pana Bhagavato kāle titthiyā nāhesuṃ, sabbe devamanussā Buddham eva saraṇaṃ agamaṃsu. Tassa nagaraṃ⁷ Haṃsavatī⁸ nāma ahoṣi, pitā Ānando nāma khattiyo. mātā Sujātā nāma, Devalo ca Sujāto ca aggasāvaka, Sumano nāma upaṭṭhāko. Anitā ca Asamā ca aggasāvikā. Sālarukkho ca⁹ bodhi, sarīraṃ aṭṭhāsītihatthubbedhaṃ ahoṣi, sarīrapabbhā samantato dvādasa yojanāni gaṇhi, vassasatasahassāni āyū¹⁰.

232. „Nāradassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Padumuttaro nāma Jino akkhobbho sāgarūpamo“ ti.

Tassa aparabhāge tiṃsakappasahasāni aṭṭikkamitvā Sumedho ca Sujāto cā¹¹ ti ekasmiṃ kappe dve Buddhā nibbattiṃsu. Sumedhassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamānnipāte Sudassananagare¹¹ koṭisatāni khīṇāsavā ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Uttaro nāma māṇavo¹² hutvā nidahitvā ṭhapitaṃ yeva

¹ C^s samāpattisu, C^k samāpatti. ² so all three MSS. ³ C^k phagguṇi. ⁴ C^s -sona-. ⁵ C^k C^s āyuti. ⁶ C^v omits va. ⁷ C^s naṅgarāni. ⁸ C^s haṃsavatī. ⁹ C^s C^v va. ¹⁰ C^v āyū. ¹¹ C^s -naṅgare. ¹² C^s māṇavo.

asītikotiḍhanam¹ vissajjētvā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānam² datvā dhammam³ sutvā saranesu patitthāya nikkhamitvā pabbaji. So pi nam „anāgate Buddho bhavi-sasīti“ vyākāsi. Sumedhassa Bhagavato Sudassanam⁴ nāma nagaram⁵ ahoṣi. Sudatto nāma rājā pitā. matāpi Sudattā nāma. Sarano ca Sabbakāmo ca dve aggasāvaka. Sāgaro nāma upatthāko. Rāmā ca Surāmā ca dve aggasāvika. Mahānīparukkho bodhi, sarīram⁶ atthāsīti⁷hatthubbedham⁸ ahoṣi, āyu⁹ navutivassasahasāni.

232. „Padumuttarassa aparena Sumedho nāma nāyako durāsado uggatejo sabbalokuttamo muni“.

Tassa aparabhāge Sujāto nāma Satthā udapādi. Tassāpi taṇḍava-sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte satthibhikkhusahasāni ahesum, dutiye paññāsam¹⁰. tatiye cattārisam¹¹. Tada Bodhisatto cakkavattirājā¹² hutvā „Buddho uppanno“ ti sutvā upasānikamitvā dhammam¹³ sutvā buddhapamukhassa saṅghassa saddhīm¹⁴ sattahī ratanehi catumahādīparajjam¹⁵ datvā Satthu santike pabbaji. Sakalaratthavāsino ratthuppādam¹⁶ gahetvā āramikakiccaṃ sādhetvā buddhapamukhassa saṅghassa niccam¹⁷ mahādānam¹⁸ adāmsu. So pi nam Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaram¹⁹ Sumaṅgalam²⁰ nāma ahoṣi. Uggato²¹ nāma rājā pitā. Pabhāvatī nāma mātā. Sudassano ca Devo ca aggasāvaka. Nārado nāma upatthāko. Nāgā ca Nāgasamālā ca aggasāvika. Mahāvelurukkho bodhi. So kira mandachiddo ghanakkhandho uparimahasākhāhi morapiṇṇakalāpo²² viya virocittha. Tassa Bhagavato sarīram²³ paññāsa²⁴hatthubbedham²⁵ ahoṣi, āyū²⁶ navutivassasahasāni.

233. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Sujāto nāma nāyako siḥahan²⁷usabhakkhandho appameyyo durāsado“ ti.

Tassa aparabhāge ito atthārasakappasatamatthake ekasmiṃ kappe Piyadassī Atthada-sī Dhammadassī taṇḍava Buddhā nibbattim²⁸su. Piyadassissa pi²⁹ taṇḍava-sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatasahasam³⁰ bhikkhū ahesum. dutiye navutikotiyo, tatiye asītikotiyo ti. Tada Bodhisatto Kassapo nāma mānava³¹ tiṇṇam vedānam³² pārām gato va hutvā Satthu dhammadesanam³³ sutvā koṭisatasahasadhaṇapariccāgena

¹ C^s naṅgarām. ² so all three MSS. ³ C^s paññāsām. ⁴ C^k C^s cattārisam.

⁵ C^v cakkavattirājā. ⁶ C^s naṅgarām. ⁷ C^k C^v sumamgalam. ⁸ C^s upaggato.

⁹ C^s -kalāpā. ¹⁰ all three MSS. paññāsa-. ¹¹ C^v āyu. ¹² C^s piyadassissūpi.

¹³ C^s C^v mānava.

saṅghārāmaṃ kāretvā saraṇesu ca sīlesu ca paṭiṭṭhāsi. Atha naṃ Satthā „atṭhārasakappasataccayena Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Anomaṃ nāma nagaraṃ¹ aho-si. pitā Sudinno nāma rājā, mātā Candā nāma, Pālito ca Sabbadassī ca agga-sāvakā. Sobhito nāma² upaṭṭhāko, Sujātā ca Dhammadinnā ca agga-sāvikā. Piyaṅgurukkho³ bodhi. sarīraṃ asītihaṭṭhubbedham aho-si. navutivassasaha-sāni āyū⁴ 'ti.

235. „Sujātassa aparena⁴ sayambhū⁵ lokanāyako
durāsado asamasamo Piyaḍassī mahāyaso“ ti.

Tassa aparabhāge Atthadassī nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame aṭṭhanavutibhikkhusatasahassāni ahesuṃ, dutiye aṭṭhāsītisatasahassāni. tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Susīmo nāma mahiddhikatāpasō hutvā deva-lokato mandāravapupphachattaṃ āharitvā Satthāraṃ pūjesi. So pi naṃ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhitaṃ nāma nagaraṃ⁶ aho-si, Sāgaro nāma rājā pitā. Sudassanā nāma mātā. Santo ca Upasanto ca agga-sāvakā. Abhayo nāma⁷ upaṭṭhāko, Dhammā ca Sudhammā ca agga-sāvikā, Campakarukkho bodhi. sarīraṃ asītihaṭṭhubbedham aho-si. sarīrapabbhā samantato sabbakālāni yojana-mattaṃ pharitvā aṭṭhāsi, āyuni vassasatasahassānīti⁸.

236. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Atthadassī narāsabho
mahātamaṃ nibantvāna patto sambodhim uttaman“ ti.

Tassa aparabhāge Dhammadassī nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭṭisatāni bhikkhū ahesuṃ, dutiye sattatikotiyo, tatiye asītikotiyo. Tadā Bodhisatto Sakko devarājā hutvā dibbagandhapuppheli ca dibbaturiyehi ca pūjāni akāsi. So pi naṃ⁹ vyākāsi. Tassa Bhagavato Saraṇaṃ¹⁰ nāma nagaraṃ aho-si, pitā Saraṇo nāma rājā, mātā Sunandā nāma. Padumo ca Phussadevo ca agga-sāvakā, Sunetto nāma¹¹ upaṭṭhāko. Khemā ca Sabbanāmā ca agga-sāvikā. Rattakuravakarukkho bodhi. bimbijālo ti pi vuceati. Sarīraṃ paṇ' assa asītihaṭṭhubbedham aho-si, vassasatasahassaṃ āyū 'ti.

237. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Dhammadassī mahāyaso
tamandhakāraṃ vidhametvā atirocati sadevake“ ti.

¹ C¹ anomanāmanaṅgarāni. ² C² C³ piyaṅgu-. ³ C³ āyu. ⁴ C⁴ aparena ⁵ C⁵ ⁶ sayambhu. ⁶ C⁶ naigaram ⁷ C⁷ -sahassanti. ⁸ C⁸ tati. ⁹ C⁹ C¹⁰ saraṇan

Tassa aparabbhāge ito catunavutikappamatthake ekasmiṃ kappe eko va Siddhattho nāma Buddhō udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassāni bhikkhū ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikotiyo. Tadā Bodhisatto uggatejo abhiññābalasampanno Maṅgalo¹ nāma tāpasō hutvā mahājambuphalāni āharitvā Tathāgatassa adāsī. Satthā taṃ phalam paribhuñjitvā „catunavutikappamatthake Buddhō bhavissa-ṭi“ Bodhisattaṃ vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaraṃ² Vebhāraṃ nāma ahoṣi, pitā Jayaseno nāma rājā, mātā Suphaṣṣā nāma, Sambalo ca Sumitto ca aggaśāvakā. Revato nāma upatṭhāko. Sivalī ca Surāmā ca aggaśāvikā, Kaṇikārarukkho³ bodhi. sarīraṃ satṭhi-hatthubbedhaṃ ahoṣi, vassasatasahassāni āyū⁴ ti.

228. „Dhammadassissa aparena⁴ Siddhattho nāma nāyako
nihanitvā tamaṃ sabbaṃ suriyo v⁵ abbhuggato³ yathā“ ti.

Tassa aparabbhāge ito dvānavutikappamatthake Tisso Phusso ti ekasmiṃ kappe dve Buddhā nibbattiṃsu. Tissassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhūnaṃ koṭisatāni ahoṣi, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikotiyo. Tadā Bodhisatto mahaḥbhogo mahāyaso Sujāto nāma khattiyo hutvā isipabbajjāni pabbajjitvā mahiddhikabhāvaṃ patvā „Buddho uppanno“ ti sutvā dibbaṃ mandāravapadumaṃ pāricchattakapupphāni ādāya catuparisamajjhe gacchantāni Tathāgataṃ pūjesi, ākāse pupphavitānaṃ akāsi. So pi naṃ Satthā „ito dvenavutikappe Buddhō bhavissa-ṭi“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Khemaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, pitā Janasandho nāma khattiyo, mātā Padumā nāma, Brahmadevo ca Udayo ea aggaśāvakā, Sambhavo nāma upatṭhāko, Phussā ca Sudattā ca aggaśāvikā, Asanarukkho bodhi, sarīraṃ satṭhi-hatthubbedhaṃ ahoṣi, vassasatasahassāni āyū⁶ ti.

229. „Siddhatthassa aparena⁶ asamo appatipuggalo
anantasīlo amitayaso Tisso lokagganāyako“ ti.

Tassa aparabbhāge Phusso nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte satṭhiṃ⁷ bhikkhusatasahassāni, dutiye paññāsa⁸, tatiye dvattiṃsa. Tadā Bodhisatto Vijitāvī nāma khattiyo hutvā mahārajjāni⁹ pahāya Satthu santike pabbajjitvā tīni¹⁰

¹ C^k C^v maṅgalo. ² C^s nagaram. ³ C^s C^v kanikāra-. ⁴ C^s aparena. ⁵ C^s vabbhugato. ⁶ C^s aparena. ⁷ C^v satthi. ⁸ C^k C^s paññāsa. C^v paññāsa. ⁹ C^s C^v mahārajjam. ¹⁰ C^k C^s tīni.

piṭakāni uggahetvā mahājanassa dhammakathaṃ kathesi silapāramiṃ ca pūresi. So pi naṃ Buddho tath' eva vyākāsi. Tassa Bhagavato Kāsi' nāma nagaram² ahosi. Jayaseno nāma rājā pitā, Sirimā nāma mātā, Surakkhito ca Dhammaseno ca aggasāvaka. Sabhiyo nāma upaṭṭhāko, Cālā ca Upacālā aggasāvika. Āmalakarukkho bodhi, sarīraṃ aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedham³ ahosi. navutivassasahassāni āyū 'ti.

240. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi ahū⁴ Satthā anuttaro anūpamo⁵ asamasamo Phusso lokagganāyako“ ti.

Tassa aparabhāge ito ekanavutikappe Vipassī nāma Bhagavā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte aṭṭhasatthim⁶ bhikkhusatasahassam ahosi. dutiye ekasatasahassam. tatiye asītisahassāni. Tadā Bodhisatto mahiddhiko mahānubbhāvo Atulo nāma nāgarājā hutvā sattaratanakhacitam ovaṇṇamayapiṭham Bhagavato adāsi. So pi tam⁷ „ito ekanavutikappe Buddho bhavissasīti“⁸ vyākāsi. Tassa Bhagavato Bandhumatī nāma nagaram⁹ ahosi, Bandhumā nāma rājā pitā, Bandhumatī nāma mātā, Khaṇḍo ca Tisso ca aggasāvaka, Asoko nāma upaṭṭhāko, Candā ca Candamittā ca aggasāvika. Pāṭalirukkho bodhi, sarīraṃ asītihatthubbedham ahosi. sarīrappabhā sadā sattayojanāni pharitrā¹⁰ aṭṭhāsi. asītivassasahassāni āyū 'ti.

241. „Phussassa aparena Sambuddho dipaduttamo Vipassī nāma nāmena loke uppaṭṭi cakkhumā“ ti.

Tassa aparabhāge ito ekatiṃsakappe Sikhī ca Vessabhū cā'ti dve Buddhā ahesum. Sikhissāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhusatasahassam ahosi. dutiye asītisahassāni. tatiye sattati. Tadā Bodhisatto Arindamo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṃghassa sacīvaram¹¹ mahādānam pavattetvā sattaratanapatimaṇḍitam hatthiratanam datvā hatthipamāṇam kutvā kappiyabhaṇḍam adāsi. So pi nam¹² „ito ekatiṃse kappe Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Arunavatī nāma nagaram ahosi, Aruṇo nāma khattiyo pitā. Pabhāvati nāma mātā, Abhibhū ca Sambhavo ca aggasāvaka, Khemaṃkaro nāma upaṭṭhāko. Makkhilā ca Padumā ca aggasāvika. Puṇḍarikarukkho bodhi,

¹ so all three MSS. ² C^s nāgarām. ³ C^s C^v -pannāsa-, C^k pannāsa. ⁴ C^k āhū, C^s ahu. ⁵ C^s anūpamo. ⁶ C^v -satthī. ⁷ C^k nam? ⁸ C^k bhavissasīti. ⁹ C^s naṅgarām. ¹⁰ C^k paritrā. ¹¹ C^k cīvaram. ¹² C^k C^v tam.

sarīraṃ sattatimsahatthubbedhaṃ ahoṣi. sarīrappabhā yojanattayam pharitvā atthāsi. sattatimsavassasahassāni āyū 'ti.

242. „Vipassissa aparena Sambuddho dipaduttamo

Sikhīsavhaya¹ nāma Jino asamo appaṭipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Vessabhū nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā. paṭhamasannipāte asītibhikkhu-atasahassāni ahesum, dutiye sattati, tatiye satṭhi. Tadā Bodhisatto Sudassano nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṅghassa sacīvarāṃ mahādānaṃ datvā tassa santike pabbajitvā ācāraguṇasampanno Buddharatane cittikārapītibahulo ahoṣi. So pi nam Bhagavā „ito ekatimsakappe Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Anopamaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, Suppatito nāma rājā pitā, Yasavatī nāma mātā, Soṇo ca Uttaro ca aggasāvakā, Upasanto nāma upaṭṭhāko, Dāmā ca Samālā ca aggasāvikā, Sālarukkho bodhi. sarīraṃ satṭhihatthubbedhaṃ ahoṣi, satṭhivassasahassāni āyū 'ti.

243. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi asamo appaṭipuggalo

Vessabhū nāma nāmena loke uppajji so Jino“ ti.

Tassa aparabhāge imasmiṃ kappe cattāro Buddhā nibbattā: Kakusandho Koṇāgamano Kassapo amhākaṃ Bhagavā ti. Kakusandhassa Bhagavato eko sannipāto², tattha cattālīsāṃ³ bhikkhusahassāni ahesum. Tadā Bodhisatto Khemo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṅghassa sapattacīvarāṃ⁴ mahādānaṃ⁵ c' eva añjanāni bhesajjāni c' eva datvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbaji. So pi nam Satthā vyākāsi. Kakusandhassa pana Bhagavato Khemaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, Aggidatto nāma brāhmaṇo pitā. Visākhā nāma brāhmaṇī mātā, Vidhūro⁶ ca Sañjivo ca aggasāvakā, Buddhiḥ nāma upaṭṭhāko, Sāmā ca Campakā ca aggasāvikā. Mahāsīrasarukkho bodhi. sarīraṃ cattālīsahatthubbedhaṃ ahoṣi. cattālīsāṃ vassasahassāni āyū 'ti.

244. „Vessabhussa aparena⁷ Sambuddho dipaduttamo

Kakusandho nāma nāmena appameyyo durāsado“ ti.

¹ C^v sikhīsavhaya corrected to sikhivhaya. ² C^v sāvakasannipāto, C^s saunipāto corrected to sāvakasannipāto. ³ C^k cattālīsāṃ. ⁴ C^k pattacīvarāṃ. ⁵ C^k mahādānaṃ. ⁶ C^s C^v vidhuro. ⁷ C^s aparena

Tassa aparabhāge Konāgamano¹ nāma Satthā udapādi. Tassāpi eko sāvakasannipāto, tattha tiṃsabhiḅkhusahassāni ahesumī. Tadā Bodhisatto Pabbato nāma rājā hutvā amaccagaṇaparivuto Satthu santikaṃ gantvā dhammadesanaṃ sutvā buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā mahādānaṃ pavattetvā pattuṇṇacīnapaṭṭaṃ² koseyyaṃ kambalaṃ dukulāni³ c' eva suvaṇṇapaṭṭakaṃ⁴ ca datvā Satthu santike pabbaji. So pi naṃ⁵ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhavatī nāma nagaraṃ⁶ ahoṣi, Yaṇṇadatto nāma brāhmaṇo pitā, Uttarā nāma brāhmaṇī mātā. Bhiyyoso⁷ ca Uttaro ca aggasāvaka. Sotthijo nāma upaṭṭhāko. Samuddā ca Uttarā ca aggasāvikā, Udumbararukkho bodhi, sarīraṃ vīsatihatthubbedhaṃ⁸ ahoṣi, tiṃsavassasahassaṃ āyū⁹ ti.

245. „Kakusandhassa aparena⁹ Sambuddho dipaduttamo
Konāgamano¹⁰ nāma Jino lokajettho narāsabho“ ti.

Tassa aparabhāge Kassapo nāma Satthā loke udapādi. Tassāpi eko sāvakasannipāto, tattha vīsatiḅhikkhusahassāni ahesumī. Tadā Bodhisatto Jotipālo nāma mānava¹¹ hutvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū bhūmiyaṃ ca antalikkhe ca pākaṭo Ghaṭikārassa kumbhakārassa mitto ahoṣi. So¹² tena saddhiṃ Satthāraṃ upasaṃkamitvā dhammakathaṃ sutvā pabbajitvā āradhaviṛiyo tiṇi piṭakāni uggahetvā vattāvatta-sampattiyaṃ Buddhasāsaṇaṃ sobhesi. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato jātanagaraṃ Bārāṇasī nāma ahoṣi. Brahmadaṭṭo nāma brāhmaṇo pitā. Dhanavati nāma brāhmaṇī mātā. Tisso ca Bhāradvājo ca aggasāvaka. Sabbamitto nāma upaṭṭhāko, Anulā¹³ ca Uruvelā ca aggasāvikā, Nigrodharukkho bodhi, sarīraṃ vīsatihatthubbedhaṃ ahoṣi, vīsativassasahassāni āyū¹⁴ ti.

246. „Konāgamanassa aparena¹⁴ Sambuddho dipaduttamo
Kassapo nāma so Jino dhammarājā pabhamkaro“ ti.

Yasmiṃ pana kappe Dīpaṃkaradasabalo udapādi tasmiṃ aṇṇe pi tayo Buddhā ahesumī. Tesāṃ santikā Bodhisattassa vyākaraṇaṃ n' atthi,

¹ C^k C^s konāgamano. C^v konāgamano. ² C^k -paddhaṃ, C^s pattuṇṇaṃ cīna-paddhaṃ. ³ C^k C^s dukulāni. ⁴ C^k -paṭṭhakaṃ, C^s -paddhakaṃ. ⁵ C^s taṇi. ⁶ C^s naṃgarāṃ. ⁷ C^v yaso. ⁸ C^k tiṃsatihatthubbedhaṃ. ⁹ C^s aparena. ¹⁰ C^k konāgamano, C^s konāgamanā. ¹¹ C^k C^s mānava. ¹² C^k omits so. ¹³ C^s anulā. ¹⁴ C^s aparena.

tasmā te idha na dassitā. Aṭṭhakathāyaṃ pana tamhā kappā paṭṭhāya
sabbe Buddhē dassetuṃ idaṃ vuttaṃ:

247. „Taṇhaṃkaro Medhaṃkaro atho pi Saranaṃkaro
Dīpaṃkaro ca sambuddho Koṇḍañño dipaduttamo.
248. Maṅgalo¹ ca Sumano ca Revato Sobhito muni
Anomadassī Padumo Nārado Padumuttaro.
249. Sumedho ca Sujāte ca Piyaḍassī mahāyaso
Atthadassī Dhammadassī Siddhattho lokanāyako.
250. Tisso Phusso ca sambuddho Vipassī Sikhi Vessabhū
Kakusandho Koṇāgamano Kassapo cāpi nāyako.
251. Ete ahesuṃ Sambuddhā vitarāgā samāhitā²
sataraṃsīva uppannā mahātamavinodanā.
jalitvā aggikkhandhā³ va nibbutā te sa-āvakā⁴ ti.

Tattha ambhākaṃ Bodhisatto Dīpaṃkarādīnaṃ catuvīsatiyā Buddhānaṃ
santike adhikāraṃ karonto kappasatasahassādhikāni cattārī asaṃkheyyāni
āgato. Kassapassa pana Bhagavato orabhāge ṭhapetvā imaṃ
Sammāsambuddham aṇño Buddho nāma n' atthi. Iti Dīpaṃkarādīnaṃ
catuvīsatiyā Buddhānaṃ santike laddhavyākaraṇo pana Bodhisatto.
Yena pana tena

Manussattam līṅgasampatti hetu Satthāradassanam
pabbajjā guṇasampatti adhikāro ca chandatā
aṭṭhadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhatīti

ime aṭṭhadhamme samodhānetvā Dīpaṃkaraṇapādamūle katābhinihārena⁴
„handā buddhakare dhamme vicināmi ito c' ito⁵ ti ussāhaṃ katvā
„vicinanto tadā dakkhim paṭhamam dānapāraṃsi⁶ ti dānapāramitādayo
buddhakārakadhammā diṭṭhā ne⁵ pūrento yeva Vessantarattabhāvā
āgami. āgacchanto va⁶ ye te katābhinihārānaṃ Bodhisattānaṃ
ānisaṃsā samvaṇṇitā:

252. „Evam sabbaṅgasampannā bodhiyā niyatā narā
saṃsaram dīgham addhānaṃ kappakotisatehi pi
253. Avīcimhi na uppajjanti, tathā lokantaresu ca,
nijjhāmatanāhā khuppiṇāsa⁷ na honti kālakaṇṇakā,
na honti khuddakā pāṇā uppajjantāpi duggatim,

¹ C* C^v mangalo ² C* mahāyasa. ³ C* aggikkhandho. ⁴ C* -hārena, C^v -hāro
na. ⁵ C^v te. ⁶ so all three MSS.

254. Jāyamānā manussesu jaccandhā na bhavanti te.
sotavekalyatā n' atthi, na bhavanti mūgapakkhikā,
255. Itthibhāvaṃ na gacchanti. ubhatovyañjanapaṇḍakā
na bhavanti pariyāpannā bodhiyā niyatā narā.
256. Muttā ānantarīkehi¹ sabbattha suddhagocārā
micchādītthim na sevanti kammakiriyadassanā,
257. Vasamānāpi saggesu asaṇṇam² na uppajjare,
suddhāvāsesu devesu hetu nāma na vijjati.
258. Nekkhammaninnā sappurisa visamyuttā bhavābhare
caranti lokatthacariyāyo pūrentā sabbapāramitī³

te ānisaṃse adhigantrā va āgato. Pāramiyo pūrentassa c' assa
Akittibrāhmaṇakāle Saṃkhabrāhmaṇakāle Dhanañjayarājakāle Mahāsu-
dassanakāle Mahāgovindakāle Nimimahārājakāle Candakumārakāle
Visayhasettṭhikāle Sivirājakāle Vessantarakāle ti dānapāramitāya
pūritattabhāvānaṃ⁴ parimāṇaṃ n' atthi. Ekantena paṇ' assa
Sasapaṇḍitajātake

259. „Bhikkhāya upagataṃ disvā sakattānaṃ⁵ pariccajīṃ,
dānena me samo n' atthi, esā me dānapāramitī⁶“

evaṃ attapariccāgaṃ karontassa dānapāramitā paramatthapāramī nāma
jātā. Tathā Silavanāgarājakāle Campeyyanāgarājakāle Bhūridattanāga-
rājakāle Chaddantanāgarājakāle Jayaddisarājassa⁷ putta-Alinasattu-
kumāra-kāle ti sīlapāramitāya pūritattabhāvānaṃ parimāṇaṃ nāma n'
atthi. Ekantena paṇ' assa Saṃkhapālajātake

260. „Sūlehi pi⁸ vijjhayanto⁹ koṭṭayante¹⁰ pi¹¹ sattihi
Bhojaputte na kuppāmi, esa me sīlapāramitī¹²“

evaṃ attapariccāgaṃ karontassa sīlapāramitā paramatthapāramī nāma
jātā. Tathā Somanassakumārakāle Hatthipālakumārakāle Ayoghara-
paṇḍitakāle ti mahārājaṃ pahāya nekkhammapāramitāya pūritattabhā-
vānaṃ parimāṇaṃ nāma n' atthi. Ekantena pana Cūlasutasomajātake¹³

¹ C^v -rikehi. ² C^k C^s asaṇṇam. ³ C^k pūritattabhāvānaṃ corrected to
pūritattabhāvānaṃ, C^v pūjitattabhāvānaṃ corrected to pūritatta-. ⁴ C^s sakkattānaṃ
corrected to sakattānaṃ. ⁵ C^s jayaddinarājassa, C^k jayaddiya-. ⁶ C^k C^v omit pi.
⁷ so all three MSS, instead of vijjhayante? ⁸ C^s koṭṭayante, C^v kottayanto.
⁹ C^k omits pi. ¹⁰ C^k cūla-.

46 Paññāpāramī. Viriyapāramī. Khantipāramī. Saccapāramī.

261. „Mahārajjam hatthagatam khelapaṇḍam¹ va chaḍḍayim,
cajato na hoti laganam. esā me nekkhammapāramitī“

evam nissaṅgatāya² rajjam chaḍḍetvā nikkhamantassa nekkhamma-
pāramī paramatthapāramī nāma jātā. Tathā Vidhūrapaṇḍitakāle³
Mahāgovindapaṇḍitakāle Kuddālapaṇḍitakāle Arakapaṇḍitakāle Bo-
dhiparibbājakakāle Mahosadhapaṇḍitakāle ti paññāpāramiyā⁴ pūritatta-
bhāvānam parimāṇam nāma n' atthi. Ekantena pan' assa Sattubhatta-
jātake Senakapaṇḍitakāle

262. „Paññāya⁵ pavicinanto 'ham⁶ brāhmaṇam mocayim dukhā,
paññāya⁷ me samo n' atthi, esā me paññāpāramitī“

antobhastagatam suppaṁ dassentassa paññāpāramī⁷ paramatthapāramī
nāma jātā. Tathā viriyapāramitādinam pi pūritattabhāvānam parimāṇam
nāma n' atthi. Ekantena pan' assa Mahājanakajātake

263. „Atiradassī jalamaḍḍhe hatā sabbe va mānusā.
cittassa aññathā n' atthi. esā me viriyapāramitī“

evam mahāsamuddam tarantassa viriyapāramī paramatthapāramī nāma
jātā. Khantivādajātake

264. „Acetanam va koṭṭente⁸ tiṇhena pharasunā mama
Kāsirāje na kuppāmi, esā me khantipāramitī“

evam acetanābhāvena viya mahādukkham adhiyāsantassa khantipāramī
paramatthapāramī nāma jātā. Mahāsutasonajātake

265. „Saccavācam anurakkhanto cajitvā mama jīvitam
mocayim ekasatam khattiye, paramatthasaccapāramitī“

evam jīvitam cajitvā saccam anurakkhantassa saccapāramī paramattha-
pāramī nāma jātā. Mūgapakkhajātake

266. „Mātāpitā na me dessā, na pi me dessam mahāyasaṁ,
sabbaññutam piyaṁ mayham, tasmā vatam adhiṭṭhami“ ti

¹ C^k C^s khela-. ² C^v nissangataya. ³ C^s C^v vidhura-. ⁴ C^s pañña-. ⁵ C^s paññāya. ⁶ C^s omits ham. ⁷ C^s C^k paññā-. ⁸ C^s koṭṭente ⁹ C^s paramattham
saccapāramitī, C^k paramatthapāramitī.

evaṃ jīvitam¹ pi ca jītvā vataṃ adhiṭṭhahantassa adhiṭṭhānapāramī paramatthapāramī nāma jātā. Ekarājajātake

267. „Na maṃ koci uttasati, na pi 'haṃ bhāyāmi'² kassaci.
mettābalen' upatthaddho raṃāmi pavane sadā" ti

evaṃ jīvitam pi anavaloketvā mettāyantassa mettāpāramī paramatthapāramī nāma jātā. Lomahamsajātake

268. „Susāne seyyaṃ kappemi chavaṭṭhikaṃ upadhāy' ahaṃ,
gomaṇḍalā upagantvā rūpaṃ dassent' anappakan" ti

evaṃ gāmadārakesu niṭṭhubhanādīhi c' eva mālāgandhūpahārādīhi ca sukhadukkhaṃ uppādetesu pi upekkhaṃ anatiyattassa upekkhāpāramī paramatthapāramī nāma jātā. Ayam ettha saṃkhepo, vitthārato paṇ' esa attho Cariyāpiṭakato gaheṭabbo. Evaṃ pāramiyo pūretvā Vessantarattabhāve³ ṭhito

269. „Acetanāyaṃ puthavī⁴ aviññāya sukhaṃ dukhaṃ,
sāpi dānabalā mayhaṃ sattakkhattuṃ pakampathā" ti

evaṃ mahāpaṭhavikampanāni⁵ mahāpuññāni karitvā āyupariyosāne tato cuto Tusitabhavane nibbatti. Iti Dīpaṃkarapādamūlato paṭṭhāya yāva ayaṃ Tusitapure nibbatti ettakaṃ ṭhānaṃ Dūrenidānaṃ nāma⁶ 'ti vedittabbam.

II. Avidūrenidāna.

Tusitapure vasante yeva pana Bodhisatte Buddhahalālāham⁶ nāma udapādi. Lokasmiṃ⁷ hi tīṇi halālāhāni uppajjanti: Kappahalālāham Buddhahalālāham Cakkavattihalālāham ti. Tattha vassasatasahassassa accayena kappuṭṭhānaṃ bhavissati Lokabyūhā nāma kāmāvacaradevā muttasirā vikiṇṇakesā rudammukhā assūni hatthehi puñjāmanā rattavatthanivattā ativiya virūpavesadhārino⁸ hutvā manussapathe vicarantā evaṃ ārocenti: „mārisā⁹, ito vassasatasahassassa accayena kappuṭṭhānaṃ bhavissati, ayaṃ loko vinassissati, mahāsamuddo pi

¹ C^o jīvitam. ² C^v bhayāmi. ³ C^k C^v vessantarabhāve. ⁴ C^k C^v puthavi, C^o pathavi. ⁵ C^o mahāpaṭhavi. ⁶ so all three MSS. instead of -kolāhalaṃ? ⁷ C^v tassāpi lokasmiṃ. ⁸ C^o -dhārino. ⁹ C^o mārisā mārisā, C^k mārisa.

sussissati, ayaṃ ca mahāpaṭhavi¹ Sineru ca pabbatarājā uddāyhiṣṣanti vinassissanti, yāva Brahmaloḷā lokavināso bhavissatī² mettaṃ mārisā bhāvettha. karuṇaṃ muditaṃ upekkhaṃ mārisā bhāvettha. mātaraṃ upaṭṭhahatha pitaraṃ upaṭṭhahatha. kule jeṭṭhāpacāyino hotthā³ 'ti. Idāṃ Kappahalāhalaṃ nāma. Vassasahasassa accayena pana sabbaññu-Buddho loke uppajjissatī⁴ lokapāladevatā: 'ito mārisā vassasahasassa accayena Buddho loke uppajjissatī⁵ ugghosentā⁶ āhiṇḍanti. Idāṃ Buddhahalāhalaṃ nāma. Vassasatassa pana accayena cakkavattirājā uppajjissatī⁷ devatā yeva: 'ito mārisā vassasataccayena cakkavattiko⁸ rājā loke uppajjissatī⁹ ugghosentiyo āhiṇḍanti. Idāṃ Cakkavattihalāhalaṃ nāma. Imāni tīni halāhalāni mahantāni honti. Tesu Buddhahalāhalasaddaṃ sutvā sakaladasahasacakkavāle¹⁰ devatā ekato sannipatitvā 'asuko nāma satto Buddho bhavissatī¹¹ 'nātvā taṃ upasamkamitvā āyācanti, āyācamāṇā ca pubbanimittesu uppannesu āyācanti. Tadā pana sabbaṃpi tā ekekacakkavāle¹² Cātummahārāja - Sakka - Suyāma - Santusita-Paranimmitavasavatti-Mahābrahmehi saddhiṃ ekacakkavāle¹³ sannipatitvā Tusitabhavane Bodhisattassa santikaṃ gantvā 'mārisā¹⁴, tumhehi dasapāramiyo pūrentehi na Sakkasampattim na Māra-Brahma-Cakkavattisampattim¹⁵ patthentehi pūritā lokanittaraṇatthāya¹⁶ pana sabbaññutaṃ¹⁷ patthentehi pūritā, so vo dāni kālo mārisa Buddhattāya¹⁸, samayo mārisa Buddhattāya¹⁹ 'ti yācimsu. Atha Mahāsatto devatānaṃ paṭiññaṃ²⁰ adatvā va kālādīpadesakulajanettiāyuparicchedavasena pañcamahāvilocananā nāma vilokesi. Tattha 'kālo nu kho²¹ ti²² 'kālo nu kho²³ ti paṭhamāṃ kālāṃ vilokesi. Tattha vassasatasahasato uddhaṃ vaḍḍhitaāyukālo kālo nāma na hoti, kasmā²⁴ tadā hi sattānaṃ jātijarāmarāṇāni na paññāyanti²⁵, Buddhānaṃ ca dhammadesanā tilakkhaṇamuttā nāma n²⁶ atthi, tesāṃ aniccadukkhamanattā ti kathentānaṃ 'kin nāma²⁷ etaṃ kathentitī²⁸ n²⁹ eva sotabbaṃ na saddhātābbaṃ maññanti³⁰, tato abhisamayo na hoti, tasmīṃ asati aniyyānikaṃ sāsanaṃ hoti, tasmā so akālo. Vassasatato ūnāyukālo³¹ pi kālo na hoti, kasmā? tadā sattā ussannakilesā honti, ussannakilesānaṃ ca dinno ovādo ovādaṭṭhāne na tiṭṭhati udaye dandārājī³² viya khippaṃ

¹ Ck -pathavi. ² Cr bhavissati. ³ Cs ugghosento. ⁴ Ck cakkavatti. ⁵ Cr -vale.

⁶ so all three MSS. ⁷ Ck na māra na brahma na cakkavattisampattim, Cs nā māra na brahma na cakkavattisampattim ⁸ Cs nittarana-. ⁹ Cr sabbaññutaṃ.

¹⁰ Ck Cs buddhattāya ¹¹ Ck Cs patimñānaṃ ¹² Cs omits ti. ¹³ Cs paññāyanti

¹⁴ Cs mamūñanti. ¹⁵ Cs -ayakālo. ¹⁶ Ck -rājī.

vigacchati, tasmā so pi akālo. Vassasatasahassato pana paṭṭhāya heṭṭhā vassasatato paṭṭhāya uddham āyukālo kālo nāma, tadā ca vassasatakālo, atha Mahāsatto nibbattitabbakālo¹ ti passi. Tato dīpaṃ vilokento saparivāre cattāro dīpe oloketvā „tisu dīpesu Buddhā na nibbattanti, Jambudīpe yeva nibbattanti“ dīpaṃ passi. Tato „Jambudīpo nāma mahā, dasaṃyojanasahasasaparimāṇaṃ², katarasmim nu kho padese Buddhā nibbattanti“ okāsaṃ vilokento Majjhimadesaṃ passi. Majjhimadeso nāma „puratthimadisāya Kajaṅgalan nāma nigamo tassa aparena Mahāsālo tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, pubbadakkhiṇāya disāya Salalavatī nāma nadī tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, dakkhiṇāya disāya Setakannikan³ nāma nigamo tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, pacchimāya disāya Thūna⁴ nāma brāhmaṇagāmo tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, uttarāya disāya Usīraddhajo nāma pabbato tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe“ ti evaṃ Vinaye vutto padeso. So āyāmato tīni yojanasatāni vitthārato adḍhatiyāni parikkhepato navayojanasatānīti. Etasmim padese Buddhā Paccakabuddhā aggasāvaka mahāsāvaka⁵ asīti mahāsāvaka cakkavattirājā aṇṇe ca mahesakkhā⁶ khattiyabrāhmaṇagahapatimahāsālā uppajjanti. „Idaṃ c’ ettha Kapilavattukam nāma nagaram. tattha mayā nibbattitabban⁷ ti niṭṭham agamāsi. Tato kulam vilokento „Buddhā nāma vessakule vā suddakule vā na nibbattanti, lokasammate pana khattiyakule vā brāhmaṇakule vā ti dvīsu yeva kulesu nibbattanti, idāni ca khattiyakulam lokasammataṃ, tattha nibbattissāmi, Suddhodano nāma rājā me pitā bhavissatīti“ kulam passi. Tato mātaram vilokento „Buddhamātā nāma lolā surādhuttā na hoti, kappasatasahassaṃ pana pūritapāramī, jātito paṭṭhāya akhaṇḍapañcasilā yeva hoti, ayaṃ ca Mahāmāyā nāma devī edisā, ayaṃ ca me mātā bhavissatīti, kittakam pan’ assā⁸ āyun⁹“ ti dasannaṃ māsānaṃ upari satta divasāni passi. Iti imaṃ pañcamahāvīlokanaṃ viloketvā „kālo me mārīsa⁷ Buddhabhāvāyā“ ’ti devatānaṃ saṅghaṃ karonto paṭiñṇāṃ⁵ datvā „gacchatha tumhe“ ti tā devatā uyyojetvā Tusitadevatāhi parivuto Tusitapure Nandanavanaṃ pāvisi. Sabbadevalokesu hi Nandanavanaṃ atthi yeva. Tatra naṃ devatā „ito cuto sugatim gacchā“ ’ti⁹ pubbe katakusalakammokāsaṃ

¹ C^k nibbattitabbo kālo. ² C^k C^s -parimāṇaṃ. ³ C^s setakannikan. ⁴ C^s thūna.

⁵ C^k C^s mahesakkā. ⁶ C^s panassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s paṭiñṇāṃ.

⁹ C^k C^s ito cuto sugatim gacchati, C^s ito cuto sugatim gaccha ito cuto sugatim gacchātu corrected to -- gacchāti.

sārayamānā vicaranti. So evaṃ devatāhi kusalaṃ sārayamānāhi parivuto tattha vicaranto cavitvā Mahāmāyāya deviyā kucchimim paṭi-andhim gaṇhi. Tassāvibhāvatthaṃ¹ ayaṃ anupubbakathā: tadā kira Kapilavatthunagare² āsālhinakkhattam³ ghuṭṭham ahoṣi. Mahājano nakkhattaṃ kilati⁴. Mahāmāyā devī pure puṇṇamāya sattamadivasato patthāya vigatasurāpānaṃ⁵ mālāgandhavibhūṭisampannaṃ⁶ nakkhattakīlaṃ⁷ anubhavamānā sattamadivase pāto va utthāya gandhodakena nahāyitvā cattāri satasahasāni viśajjetvā mahādānaṃ datvā sabbālaṃkāravibhūṣitā varabhojanaṃ bhuñjitvā uposathaṅgāni⁸ adluthāya alamkatapatiyattaṃ sirigabbhaṃ pavisitvā sirisāyane nipaṇṇā niddaṃ okkamamānā imaṃ supinaṃ addasa: Cattāro kira naṃ mahārājāno sayane⁹ eva saddhiṃ ukkhipitvā Himavantam netvā satthiyojanike Maṇosīlātale sattayojanikassa mahāsālarukkhassa hetthā tṭhapetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu. Atha nesaṃ deviyo āgantvā devim Anotattadahaṃ netvā maṇṣṣamalāharaṇatthaṃ nahāpetvā dibbavatthaṃ nivāsāpetvā gandhehi vilimpāpetvā dibbapupphāni pilandhāpetvā⁹ — tato avidūre Rajatapabbato, tassa anto kanakavimānaṃ atthi — tattha pācīnāsikāṃ dibbasāyanaṃ paṇṇāpetvā¹⁰ nipajjāpesuṃ. Atha Bodhisatto setavaravāraṇo hutvā — tato avidūre eko Suvannaṇapabbato — tattha caritvā tato oruḷha Rajatapabbataṃ abhirūhitvā¹¹ uttaradisato āgamaṃ rajatadāmaṇṇāya soṇḍāya setapadumaṃ gahetvā koṇcaṇādaṃ naditvā kanakavimānaṃ pavisitvā māṇṣasāyanaṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā dakkhiṇapassaṃ tāletvā¹² kucchim pavitṭhasadiso ahoṣi. Evaṃ uttarasālhinakkhattena¹³ paṭi-andhim gaṇhi. Punadivase pabuddhā devī taṃ supinaṃ raṇṇo ārocesi. Rājā catusatthimatte brāhmaṇapāmoḁkhe pakkosāpetvā¹⁴ haritupattāya¹⁵ lājādīhi katamaṇḁgalasakkārāya¹⁶ bhūmiyā mahārāḁaṇi āsanāni paṇṇāpetvā tattha nisinnānaṃ brāhmaṇānaṃ sappimaḁhusakkarābhisamkhatassa varapāyāsassa suvaṇṇarajatapāṭiyo pūretvā suvaṇṇarajatapāṭiḁi yeva paṭikujjetvā¹⁷ adāsi aṇṇehi¹⁸ ca aḁatavattḁakapilagāvidānādīhi¹⁹ te santappeṣi. Atha tesāṃ sabbakāṇehi santappitānaṃ²⁰ supinaṃ ārocāpetvā „kiṃ bhavissatiṭi” puechi. Brāhmaṇā āḁaṃsu: „mā cintayi mahārāja, deviyā te kucchimiḁi²¹ gabbho paṭiṭṭhito. so

¹ C^k tassāvibhāsattham. ² C^s -nagare. ³ C^s -salhi-. ⁴ C^k C^s kilati. ⁵ C^k C^s -surāpāna. ⁶ C^v -gandhavibhūṣaṇasampannaṃ. ⁷ C^s -kīlaṃ. ⁸ C^k uposathaggāni. ⁹ C^v pilandhāpetva. ¹⁰ C^k C^s paṇṇāpetva. ¹¹ C^k C^s abhirūhitvā ¹² C^k tāletvā, C^s phāletvā. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^s pakkhosāpetva. ¹⁵ C^s bharitupannāya corrected to bharitupattaya, C^v haritupattāya. ¹⁶ C^s -maṇḁgal-. ¹⁷ C^k paṭikuj-jetvā. ¹⁸ C^k aṇṇehi ¹⁹ C^s āhata- ²⁰ C^s santappikānaṃ. ²¹ C^k kucchimim.

ca kho purisagabbho na itthigabbho, putto te bhavissati, so sace agārāni ajjhāvasissati rājā bhavissati cakkavatti¹. sace agārā nikkhamma pabbajissati Buddho bhavissati loke vivattacchaddo² ti. Bodhisattassa pana mātukucchimhi paṭisandhigahaṇakkhaṇe³ ekappahāren⁴ eva sakaladasasahasā⁵ lokadhātu samkampi sampakampi sampavedhi. Dvattimsa pubbanimittāni patur ahimsu: dasasu cakkavālasahas-
sesu⁶ appamāno obhāso phari. tassa taṃ sirim datṭhukāmā viya andhā cakkhūni paṭilabbhimsu, badhirā saddam⁷ suṇimsu⁸, mūgā samālapimsu, khujjā ujugattā ahesum, paṇḍulā padasā gamanaṃ paṭilabbhimsu, bandhanagatā sabbasattā andubandhanādīhi muccimsu⁹. sabbanarakesu aggi nibbāyi, pittivisaye khuppipāsā vūpasami, tiracchānānaṃ bhayaṃ nāhosi, sabbasattānaṃ rogo vūpasami, sabbasattā piyaṃvadā ahesum, madhurenākārena assā hasimsu¹⁰ vāraṇā gajjimsu, sabbaturiyāni sakasakaninnādaṃ muccimsu aghaṭṭitāni¹¹ yeva, manussānaṃ hatthupagā-
dīni¹² ābharaṇāni viravimsu. sabbadā vippasannā ahesum. sattānaṃ sukhaṃ uppādayamāno mudu sītalo vāto vāyi. akālamegho vassi, paṭhavito pi udakaṃ ubbhijjivā vissanā. pakkhino ākāśagamanāni vijahimsu. nadiyo assandamānā¹³ aṭṭhamsu. mahāsamudde madhuraṃ udakaṃ ahosi. sabbatthakam eva pañcavaṇṇehi padumehi sañchannatalo ahosi, thalajajalajādīni¹⁴ sabbapupphāni pupphimsu, rukkhānaṃ khandhesu khandhapadumāni sākhāsu sākhāpadumāni latāsu latāpadumāni pupphimsu, thale silātālāni bhinditvā uparūpari satta satta¹⁵ hutvā daṇḍapadumāni nāma nikkhamimsu. ākāse olambakapadumāni nāma nibbattimsu. samantato pupphavassam vassimsu¹⁶. ākāse dibbaturiyāni vaj-
jimsu, sakaladasasahasā¹⁷ lokadhātu vaṭṭetvā vissatṭhamālāgulaṃ¹⁸ viya uppīletvā¹⁹ baddhamālākalāpo viya alamkatapaṭiyattamā mālāsanaṃ viya ca ekamālāmālīni²⁰ vipphurantavālavijāni pupphadhūpagandhaparivāsītā²¹ paramasobhaggappattā ahosi. Evaṃ gahitapaṭisandhikassa Bodhisattassa paṭisandhito paṭṭhāya Bodhisattassa c²² eva Bodhisattamātuyā ca upaddavanivāraṇattham khaggahatthā cattāro devaputtā ārakkham gaṇhimsu. Bodhisattamātu purisesu rāga-cittam²³ n²⁴ uppajji, lābhaggayasag-
gappattā ca ahosi sukhini²⁵ akilantakāyā. Bodhisattā ca anto-

¹ Ck Cs cakkavatti. ² Ck Cs -ganhana-. ³ Ck cakkavāla-. ⁴ Cs Cv sunimsu.
⁵ Ck samuccimsu. ⁶ Cv hesimsu. ⁷ Ck aghaṭṭitāni. ⁸ Cv hatthupagādīni,
Cs hatthupagādīni corrected to hatthupagatādīni, Ck hatthupagādīni. ⁹ Cs Cv
asandamānā. ¹⁰ Ck -jādīhi. ¹¹ Cs satta. ¹² Cv vassi. ¹³ Ck -sahasā ¹⁴ Ck
visattha-, Cs Cv vissatṭhamālāgulaṃ. ¹⁵ Ck upīletvā, Cs uppīletvā. ¹⁶ Cs
ekaekamālīni. ¹⁷ Ck -parivāritā. ¹⁸ Ck sukhini, Cs sukhīni.

kucchigataṃ vippasanne maṇiratane āvutapandusuttaṃ viya passati. Yasmā ca Bodhisattena vasitakucchi nāma cetiyagabbhasadisā na sakkā hoti aññena¹ āvasitum vā paribhuñjitum vā taṃmā Bodhisattamātā sattāhajāte Bodhisatte kālaṃ katvā Tusitapure nibbattati. Yathā ca aññā² itthiyo dasamāse appatvāpi atikkamitvāpi nisinnāpi nipannāpi vijāyanti na evaṃ Bodhisattamātā. Sā pana Bodhisattamā dasamāse kucchinā pariharitvā tñitā va vijāyati. ayaṃ Bodhisattamātu dhammatā. Mahāmāyāpi devī pattena telaṃ viya dasamāse kucchiyā Bodhisattam pariharitvā paripuṇṇagabbhā nātigharam gantukāmā Suddhodanama-hārājassa ārocesi: „icchāmi³ ahaṃ deva kulasantakaṃ Devadahanagaraṃ gantum“ ti. Rājā „sādhū“⁴ ti sampaṭicchitvā Kapilavatthuto yāva Devadahanagarā maggaṃ samaṃ kāretvā kadalipuṇṇaghaṭṭadhajapaṭākādīhi⁵ alaṃkārapetvā devīṃ suvaṇṇasivikāya nīdāpetvā amaccasahassena ukkhipāpetvā mahantena parivārena pesesi. Dvinnam pana nagarānam antare ubhayanagaravāsīnam⁶ pi Lumbinivanam⁷ nāma maṇḍalasālavanam atthi. Tasmīṃ samaye mūlato paṭṭhāya yāva aggasākhā sabbaṃ ekaphāliphullaṃ⁸ ahoṣi. Sākhantarehi⁹ e’ eva pupphantarehi ca pañcavaṇṇabhamaragaṇā nānappakārā ca sakupaṣaṃghā madhurassarena vikūjantā vicaranti. Sakalaṃ Lumbinivanam¹⁰ cittalatāvanasadiṣaṃ mahānubhāvassa rañño susajjitaāpānamāṇḍalaṃ viya ahoṣi. Deviyā taṃ diṣvā sālavanakīlaṃ kīlitukāmātā¹¹ udapādi. Amaccā devīṃ gahetvā sālavanam pavasiṃsu. Sā maṇḍalasālamūlaṃ gantvā sālāsākhāyaṃ gaṇhitukāmā ahoṣi. Sālāsākhā suseditavettaggaṃ viya onamitvā deviyā hatthapathaṃ upagañchi¹². Sā hatthaṃ pasāretvā sākhaṃ aggahesi. Tāvad eva e’ assā¹³ kammajavātā calīṃsu. Ath’ assā sāniṃ parikkhipitvā mahājano paṭikkamī. Sālāsākhaṃ gahetvā tiṭṭhamānāya eva e’ assā gabbhavuttāhānaṃ ahoṣi. Taṃ khaṇaṃ yeva cattāro pi suddhacittā Mahābrahmāno¹⁴ suvaṇṇajālaṃ ādāya sampattā tena suvaṇṇajālena Bodhisattamā sampaṭicchitvā mātu purato tñapetvā „attamanā devī“¹⁵ hohi, mahesakkho te putto uppanno“ ti āhaṃsu. Yathā pana aññe sattā mātukucchito nikkhamantā paṭikkūlena¹⁶ asucinā makkhitā nikkhamanti na evaṃ¹⁷ Bodhisatto. Bodhisatto

¹ Ck C^s aññena. ² Ck C^s aññā. ³ C^s kadalī-. ⁴ Ck C^s -vāsīnam. ⁵ Ck C^v lumbinī-. ⁶ Ck ekaphāliphullaṃ. C^s ekaphāliphullaṃ. ⁷ C^s C^v lumbinī-. ⁸ Ck sālavanam kīlitu-. C^s sālavanakīlīm kīlitu-. ⁹ C^s upagañji. ¹⁰ Ck tāvadevassā, C^v tāvadevavassā. ¹¹ C^s mahābrāhmāno, C^v mahābrahmāno corrected to mahābrahmāno. ¹² C^v devī. ¹³ Ck paṭikkūlena. ¹⁴ Ck taṃ evaṃ, C^s na eva

pana dhammāsano otaranto dhammakathiko viya nissenito¹ otaranto puriso viya ca dve ca hatthe dve ca pāde pasāretvā ṭhitako mātukucchiṣambhavana kenaci asucinā amakkhito suddho viśado kāsikavatthe nikkhittamaniratanam viya jotanto² mātukucchito nikkhami. Evaṃ sante pi Bodhisattassa ca Bodhisattamātuyā ca sakkārattham ākāśato dve udakadhārā nikkhamitvā Bodhi-sattassa ca mātu c' assa sarīre utum gāhapesum. Atha nam suvaṇṇajālena paṭiggahetvā ṭhītanam Brahmānam hatthato cattāro mahārājāno maṅgalasammatāya sukkhasamphassāya ajinappaveṇiyā gaṇhīṃsu, tesam hatthato manussā dukūlacumbaṭakena, manussānam hatthato mucchitvā³ paṭhaviyam paṭiṭṭhāya puratthimadisam olokesi. Anekāni cakkavālasahassāni⁴ ekaṅgaṇāni⁵ abesum. Tattha devamanussā gandhamālādīhi pūjayamānā „Mahāpurisa idha tumhehi sadiso añño n' atthi, ku' ettha uttaritaro“⁶ ti āhaṃsu. Evaṃ catasso disā ca catasso anudisā ca heṭṭhā⁷ upariti dasa pi disā anuriloketvā⁸ attano sadisam adisvā „ayam uttarā“⁹ disā“ ti sattapadavīṭhārena agamāsi Mahābrahmunā setacchattam dhāriyamāno Suyāmena vālavijaniṃ aññehi ca devatāhi sesarājajakudhabhaṇḍahatthāhi anugamamāno, tato sattamapade ṭhito „aggo 'ham asmi lokassā“¹⁰ ti ādikam āsabbim vācam nicchārento sīhanādam nadi¹¹. Bodhisatto hi tisu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto eva vācam nicchāresi Mahosadhattachbhāve Vessantarattachbhāve imasmiṃ attabhāve ti. Mahosadhattachbhāve kir' assa mātukucchito nikkhamantass' eva Sakko devarājā āgantvā candanasāram hatthe ṭhapetvā gato. So tam muṭṭhiyam katvā va nikkhanto. Atha nam mātā „tāta kiṃ gahetvā āgato sīti“ pucchī. „Osadham amma“¹² 'ti. Iti osadham gahetvā āgatattā Osadhadārako t' ev' assa nāmaṃ akaṃsu. Tam osadham gahetvā cāṭiyam pakkhipiṃsu. Āgatāgatānam andhabadhirādinam¹³ tad eva sabbarogavūpasamāya bhesajjam ahosi. Tato „mahantaṃ idam osadham“¹⁴, mahantaṃ idam osadhan' ti uppannavacanam upādāya Mahosadho t' ev' assa nāmaṃ jātam. Vessantarattachbhāve pana mātukucchito nikkhamanto dakkhiṇahatthani¹⁵ pasāretvā va „atthi nu kho amma kiñci gehasmiṃ, dānam dassāmīti“ vadanto nikkhami. Ath' assa mātā „sadhane kule nibbatto si tātā“¹⁶ 'ti puttassa hattham

¹ Ck C^s nissenito ² C^s jotento. ³ Ck C^s muñcitvā. ⁴ C^v cakkavālā-. ⁵ Ck ekaṅgaṇāni, C^s ekaṅgaṇāni. ⁶ C^s evam disā ca catasso catasso anudisā heṭṭhā, C^v evam catasso disā ca catasso anudisā heṭṭhā. ⁷ C^s anuriloketvā. ⁸ Ck uttara. ⁹ C^v nadī. ¹⁰ Ck andhabadhirādinam. ¹¹ Ck omits mahantaṃ idam osadham.

attano hatthatale katvā sahasatthavikam thapāpesi. Imasmiṃ pana attabhāve imam sihanādam naditi. Evaṃ Bodhisatto tīsu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto va vācam nicchāresi. Yathā ca paṭisandhikkhane jātikkhane pi 'ssa dvattimsa pubbanmittāni pātur abimsu¹. Yasmim pana samaye amhākam Bodhisatto² Lumbinivane³ jāto⁴ tasmim yeva samaye Rāhulamātā devī⁵ Channo amacco Kāludāyī⁶ amacco Kanthako assarājā Mahābodhi rukkho cattāro nidhikumbhiyo ca jātā, tattha ekā gāvutappamāṇā ekā addhayaḥjanappamāṇā⁷ ekā tigāvutappamāṇā ekā yujanappamāṇā ahoṣīti ime satta sahajātā nāma. Ubhayānagaravāsino Bodhisattam gahevā Kapilavatthunagaram eva agamaṃsu. Tam divasaṃ yeva ca „Kapilavatthunagare Suddhodana-mahārājassa putto jāto. ayaṃ kumāro bodhitale nisīditvā Buddho bhavissatī“⁸ Tāvatisabbhavane⁹ haṭṭhatuṭṭhā devasaṃghā celukkhepādini⁹ pavattentā kilimsu¹⁰. Tasmim samaye Suddhodanamahārājassa kulūpako¹¹ atṭhasamāpattilābhī¹² Kāladevalo¹³ nāma tāpaso bhattakiccaṃ katvā divāvihāratthāya Tāvatisabbhavanam gantvā tattha divāvihāram nisinno tā devatā disvā „kiṃkāraṇaṃ tumhe evaṃ tuṭṭhamānasā kilatha¹⁴, mayhaṃ p'etaṃ kāraṇam kathethā“¹⁵ ti pucchi. Devatā āhaṃsu: „mārissa Suddhodanaraṇṇo putto jāto. so bodhitale nisīditvā Buddho hutvā dhammacakkaṃ pavattessati, tassa anantaṃ Buddhalīham daṭṭhum dhammaṃ ca sotum lacchamā“¹⁶ ti iminā kāraṇena tuṭṭh' ambā¹⁷ ti. Tāpaso tāsaṃ vacanaṃ sutvā khippam deva lokato oruḥha rājanivesanaṃ pavisitvā paññattāsane nisinno „putto kira te mahārāja jāto, passissāmi na“¹⁸ ti āha. Rājā alamkatapaṭiyattam kumāram ānāpetvā¹⁹ tāpasam vandāpetum abhihari. Bodhisattassa pādā parivattitvā tāpasassa jarāsu patitṭhahimsu. Bodhisattassa hi ten' attabhāvena vanditabbayuttako añño nāma n'atthi. sace hi ajānantā Bodhisattassa sīsam tāpasassa pādamūle thaṇḍeyyūṃ sattadhā assa muddhaṃ²⁰ phaleyya²¹. Tāpaso ana me attānam nāsetum yuttan“²² ti utṭhāyāsanaṃ Bodhisattassa añjalim paggaheṣi. Rājā tam acchariyam disvā attano puttaṃ vandi. Tāpaso atīte cattālisa kappe anāgate cattālīsā²³ ti asīti kappe anussarati. Bodhisattassa lakkhaṇasampattiṃ disvā „bhavissati nu kho Buddho udāhu no“²⁴ ti āvajjitvā upadhārento „nissamsayam Buddho bhavissatī“²⁵ natvā „acchariyapuriso ayaṃ“²⁶ ti

¹ C^v pāturaḥamsu. ² C^k bodhisatte. ³ C^v C^v lumbinivane. ⁴ C^k C^v jāte.

⁵ C^v devī. ⁶ C^k kāludayī. ⁷ C^v añjha-. ⁸ C^v -bhavanato. ⁹ C^v celu-.

¹⁰ C^k kilimsu, C^v C^v kilimsu. ¹¹ C^k kulūpako. ¹² C^k C^v -lābhī. ¹³ C^v kāla-.

¹⁴ C^v kilatha ¹⁵ C^k anāpetvā. C^v ānāpetvā ¹⁶ C^v muddhā. ¹⁷ C^v phaleyya

sitaṃ akāsi. Tato „ahaṃ imaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ labhissāmi nu kho“¹ ti upadhārento „na labhissāmi, antarā yeva kālaṃ katvā Buddhasatena pi Buddhasahasena pi gantvā bodhetum asakkuneyyo“² Arūpabhava³ nibbattissāmiti“⁴ disvā „Evarūpaṃ nāma acchariyapurisaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ na labhissāmiti“⁵, mahatī⁶ vata me jāni⁷ bhavissatī“⁸ parodī. Manussā disvā „ambhākaṃ ayyo idāṃ“⁹ eva hasitvā puna roditum upaṭṭhito, kin nu kho bhante ambhākaṃ ayyaputtassa koci antarāyo bhavissatī“¹⁰ pucchimsu. „N’ atth’ etassa antarāyo, nissamsayena Buddho bhavissatī“¹¹. „Atha kasmā paroditthā“¹² ti. „Evarūpaṃ purisaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ na labhissāmi. mahatī⁷ vata me jāni³ bhavissatī“¹³ attānaṃ anusocanto rodāmīti“¹⁴ āha. Tato „kin nu kho me nātakesu koci etaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ labhissati na labhissatī“¹⁵ upadhārento bhāgineyyaṃ Nālakadārakaṃ addasa. So bhāginiyā gehaṃ gantvā „kahaṃ te putto Nālako“¹⁶ ti. „Gehe ayya“. „Pakkosāhi“¹⁷ nan“¹⁸ ti. Attano santikaṃ āgataṃ āha: „Tāta Suddhodanamahārājas-a kule putto jāto Buddhaṃkuro. esa pañcatimsa vassāni atikkamītvā Buddho bhavissatī“¹⁹, tvaṃ etaṃ daṭṭhuṃ labhissasīti. ajj’ eva pabbajjhīti“. Sattasītikotiḍhane kule nibbatto dārako „na maṃ mātulo anatthe nīyojessatīti“²⁰ cintetvā tāvad eva antarāpanato²¹ kāsāvaṇi c’ eva mattikāpattaṃ ca āharāpetvā kesamassuṃ ohāretvā kāsāvaṇi vatthāni acchādetvā „yo loke uttamapuggalo taṃ uddissa mayhaṃ pabbajjā“²² ti bodhisattābhimukhaṃ añjalim²³ paggayha pañcapatīṭṭhiteṇa vanditvā pattaṃ thavikāya pakkhipitvā aṃsakūṭe olambetvā Himavantaṃ parivāsaṃ samanāpaddhammaṃ akāsi. So paramābhisaṃbodhiṃ pattaṃ Tathāgataṃ upasāmaṃ kamītvā Nālakapaṭipadam kathāpetvā puna Himavantaṃ parivāsaṃ arahattaṃ patvā ukkaṭṭhapaṭipadam paṭipanno satt’ eva māse āyūṃ pāletvā ekam Suvannapabbataṃ nissāya tṭhitako va anupādisesāya Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Bodhisattam pi kho pañcamadivase²⁴ sīsaṃ nahāpetvā²⁵ „nāmagahaṇaṃ gaṇhissāmā“²⁶ ti rājabhavanaṃ catujātikagandheli vilimpitvā lājapañcamakāni pupphāni vikiritvā asambhinnaṃ pāyāsam pacāpetvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pārage atṭhasataṃ brāhmaṇe nimantetvā rājabhavane nisīdāpetvā subhojanaṃ bhojetvā

¹ C^s adds no ² C^s asakuneyye. C^v asakuneyye. ³ C^s arupabhavane. ⁴ C^s labhissāmi. ⁵ C^k mahatī. ⁶ C^k jāti. ⁷ C^k mahatī. ⁸ C^k jāti. ⁹ C^k pakkosāhi.
¹⁰ C^s C^v bhavissasīti. ¹¹ C^k C^s antarāpanato. ¹² C^k añjalim. ¹³ C^k pañcadivase.
¹⁴ C^k nahāpetvāna.

mahāsakkāraṃ katvā „kin nu kho bhavissatī“ lakṣhaṇāni paṭiggahāpesuṃ¹. Tesu

270. Rāmo Dhajo Lakṣhaṇo cāpi Manti
Koṇḍañño ca Bhojo Suyāmo Sudatto.
ete tadā aṭṭha ahesuṃ brāhmaṇā.
chalaṅgavā² mantāni vyākariṃsū ti

ime aṭṭh' eva brāhmaṇā lakṣhaṇapaṭiggāhā³ ahesuṃ. Paṭisandhi-gaṇadivase supino⁴ pi eteh' eva paṭiggahito⁵. Tesu satta janā dve aṅguliyo ukkhipitvā dvedhā vyākariṃsu: „imehi lakṣhaṇehi samannāgato agāraṃ ajjhāvasamāno rājā hoti cakkavattī“⁶. pabbajamāno Buddho⁷ ti sabbaṃ cakkavattiraṇṇo śiribhavaṃ ācikkhiṃsu. Tesāṃ pana sabbadaharo gottato Koṇḍañño nāma māṇavo⁸ Bodhisattassa lakṣhaṇavarāṇippattiṃ oloketvā „etassa agāramajjhe ṭhānakāraṇaṃ n' atthi, ekanten' eva vivattaecchaddo Buddho bhavissatī“ ekam eva aṅgulim ukkhipitvā ekasavyākaraṇaṃ vyākāsi. Ayaṃ hi katādhikāro pacchimabhavikasatto paṇṇāya itare satta jane abhiḥbhavitvā „imehi lakṣhaṇehi samannāgatassa agāramajjhe ṭhānaṃ nāma n' atthi, asāṃsayāṃ Buddho bhavissatī“ ekam eva gatiṃ addasa. tasmā ekam aṅgulim ukkhipitvā evaṃ vyākāsi. Atha te⁹ brāhmaṇā attano gharāni gantvā putte āmantayimṃsu: „tātā“¹⁰, amhe mahallakā. Suddhodanamahārājassa puttāṃ sabbaññutaṃ pattāṃ¹¹ mayāṃ sambhavyeyyāma vā no vā. tumhe tasmim kumāre sabbaññutaṃ patte tassa vāsane pabbajeyyāthā“¹² ti. Te satta pi janā yāvatāyukāṃ ṭhatvā yathākammaṃ gatā. Koṇḍañño māṇavo va arogo ahoṣi. So Mahāsatte buddhim aṇvāya mahābhiniḥkhamanaṃ abhinikkhamitvā anukkamena Uruvelaṃ gantvā „ramaṇīyo“¹³ vata ayaṃ bhūmibhāgo. alāpi vat' idaṃ kulaputtassa padhānatthikassa padhānāyā¹⁴ ti cittaṃ uppādetvā tattha vāsaṃ upagato. „Mahāpuriso pabbajito“ ti sutvā tesāṃ brāhmaṇānaṃ putte upasāṃkamitvā evaṃ āha: „Siddhatthakumāro kira pabbajito. so nissāṃsayāṃ Buddho bhavissati. sace tumhākaṃ pitaro arogā“¹⁵ assuṃ ajja nikkhamitvā pabbajeyyūṃ, sace tumhe pi iccheyyātha etha. ahaṃ taṃ purisaṃ anupabbajissāmiti“. Te sabbe ekacchandaṃ bhavituṃ

¹ Ck paṭiggahesuṃ. ² Ck Cs chalaṅgavā. ³ Ck Cs -paṭiggāhā, Cv -paṭiggahā.

⁴ Ck Cs supine. ⁵ Cv paṭiggahimsu. ⁶ Ck Cv cakkavattī. ⁷ Cs māṇavo.

⁸ Ck ne. ⁹ Cs tātā. ¹⁰ Cs sabbaññutappattāṃ. ¹¹ Ck Cs pabbajeyyāthā.

¹² Cs ramaṇīyo. ¹³ Ck ārogā.

nāsakkhiṃsu. Tayo janā na pabbajīṃsu. Koṇḍaññabrāhmaṇaṃ
 jetṭhakaṃ katvā itare cattāro pabbajīṃsu. Te pañca pi janā
 Pañcavaggiyatherā nāma jātā. Tadā pana rājā „kiṃ disvā mayhaṃ
 putto pabbajissatī“ pucchi. „Cattāri pubbanimittānīti“. „Kataraṃ
 katarāṃ cā“¹ ti. „Jarājiṇṇaṃ vyādhitaṃ mataṃ pabbajitaṃ“ ti. Rājā
 „ito paṭṭhāya evarūpānaṃ mama puttassa santikaṃ upasaṃkhamitūṃ
 mā adatttha, mayhaṃ puttassa Buddhabhāvena kammaṃ u’ atthi, ahaṃ
 mama puttaṃ dvisahassadīparivārānaṃ catunnaṃ mahādīpānaṃ
 issariyādhīpaccaṃ rajjaṃ kārentaṃ chattiṃsayojanaparimaṇḍalāya
 parisāya parivutaṃ gaganatale vicaramānaṃ passitukāmo“ ti, evaṃ ca
 pana vatvā imesaṃ catuppakārānaṃ purisānaṃ kumārassa cakkhupathe
 āgamaṇaṃ² nivāraṇatthaṃ catusu disāsu gāvute gāvute ārakkhāmi
 ṭhapesi. Taṃ divasaṃ ca pana maṅgalatṭhāne sannipatītesu asītiyā
 nātikulasahassee ekeko ekamekaṃ puttaṃ paṭijāni: „ayaṃ Buddho
 vā hotu rājā vā. mayā ekamekaṃ³ puttaṃ dassāma, sace pi Buddho
 bhavissati khattiyasamaṇeh’ eva purakkhataparivārīto vicarissati, sace
 pi rājā bhavissati khattiyakumāreh’ eva purakkhataparivārīto
 vicarissatīti“⁴. Rājā Bodhisattassa uttamarūpasampannā vigatasabbadosā
 dhātiyo paccupaṭṭhāpesi. Bodhisatto anantena parivārena mahantena
 sirisobhaggena vadḍhati. Ath’ ekadivasaṃ rañño vappamaṅgalāṃ nāma
 ahoṣi. Taṃ divasaṃ sakalanagaraṃ devavimānaṃ viya alamkaronti.
 Sabbe dāsakammakarādayo ahatavatthanivattā gandhamālādīpatimaṇḍitā
 rājakule sannipatanti. Rañño kammante naṅgalasahassee⁵ yojjyati.
 Tasmiṃ pana divase ekena ūnaṃ aṭṭhasataṃ saddhiṃ balivaddarasmiyottehi
 rajataparikkkhatāni⁶ honti. Rañño ālambanaṅgale⁷ pana ratta-
 suvaṇṇaparikkhatāni⁸ hoti. Balivaddānaṃ siṅgarasmiapatodāpi suvaṇṇa-
 parikkhatā⁹ va¹⁰ honti. Rājā mahāparivārena nikkhamanto puttaṃ
 gahetvā āgamāsi. Kammantatṭhāne eko jamburukkho bahalapalāso
 sandacchāyo ahoṣi. Tassa heṭṭhā kumārassa sayanaṃ paññāpetvā¹¹
 upari suvaṇṇatārakhacitaṃ vitānaṃ bandhāpetvā sāṇipākārena¹² parik-
 khipāpetvā ārakkhāmi ṭhāpetvā rājā¹³ sabbālaṃkāraṃ alamkaritvā
 amaccaparivuto naṅgalakaraṇatṭhānaṃ āgamāsi. Tattha rājā suvaṇṇa-
 naṅgalāni¹⁴ gaṇhāti, amaccā ekaūnaṭṭhasataṃ rajatanāṅgalāni, kassakā
 sesanaṅgalāni, te¹⁵ tāni gahetvā ito c’ ito ca kasanti. Rājā orato
 vā pāraṃ gacchati pārato vā oraṃ āgacchati, etasmiṃ¹⁶ ṭhāne

¹ Cs āgamaṇa. ² Cs ekameka. ³ Cv naṅgala-. ⁴ Cv parikkhitāni. ⁵ Cs Cv
 -naṅgale. ⁶ Cv -parikkhitāni. ⁷ Cv -parikkhitā, Ck -parikkatā. ⁸ Ck vā.
⁹ Cs paññāpetvā. ¹⁰ Cs sāni-. ¹¹ Cv -naṅgalāni. ¹² Cv ke. ¹³ Cs ekasmiṃ.

mahāsampattim¹ anubhosi². Bodhisattaṃ parivāretvā nisinnā dhātiyo „raṇṇo sampattim passissāmā“³ ti antosānito⁴ bahi nikkhantā. Bodhisatto ito c'ito ca olokeno kañci adisvā vegena utthāya pallamkam ābhujitvā ānāpāne pariggahetvā paṭhamajjhānam nibbattesi. Dhātiyo khajjabhojjantare vicaramānā thokam cīrāyimsu. Sesarukkhānam chāyā ativattā tassa pana rukkhassa parimaṇḍalā hutvā atthāsi. Dhātiyo „ayyaputto ekako“ ti vegena sāṇim ukkhipitvā anto pavisaṃnā Bodhisattaṃ sayane pallamkena nisinnam taṃ ca pāṭihāriyaṃ disvā gantvā raṇṇo ārocesuṃ: „deva kumāro evaṃ nisinnō. aṇṇesaṃ rukkhānam chāyā ativattā jamburukkhassa chāyā parimaṇḍalā tthitā“⁵ ti. Rājā vegenāgantvā pāṭihāriyaṃ disvā „idam te tāta dutiyaṃ vandanā“ ti puttam vandi. Atha anukkamena Bodhisatto soḷasavassapadesiko jāto. Rājā Bodhisattassa tinaṃ utūnaṃ anucchavike tayo pāsāde kāresi ekam navabhūmakam⁶ ekam sattabhūmakam⁷ ekam pañcabhūmakam⁸. cattālīsasahassā ca nāṭakiyo upatthāpesi. Bodhisatto devo viya accharāsaṃghaparivuto alamkatanāṭakaparivuto nippurisehi turiyehi paricāriyamāno⁹ mahāsampattim anubhavanto utuvārena utuvārena tesu tesu pāsādesu viharati. Rāhulamātā pan' assa devī aggamaheśī¹⁰ ahoṣi. Tass' evaṃ mahāsampattim anubhavantassa ekadivasaṃ nāṭisaṃghassa abbhantare ayaṃ kathā udapādi: „Siddhatto kilāpasuto“ va vicarati. na kiñci sippaṃ sikkhati. saṅgāme¹¹ paccupatthite kiṃ karissatīti“. Rājā Bodhisattaṃ pakkosāpetvā „tāta tava nāṭakā“ Siddhattho kiñci sippaṃ asikkhitvā kilāpasuto¹² va vicaratīti¹³ vadanti, ettha kiṃ pattakāle maññasīti¹⁴. „Deva mama sippaṃ sikkhanakiccaṃ n' atthi, nagare mama sippaṃ dassanattam bheriṃ carāpetha. ito sattamadvase nāṭakānam sippaṃ dassessāmīti“. Rājā tathā akāsi. Bodhisatto akkhanavedhivā vedhidhanuggahe¹⁵ sannipātāpetvā mahājanassa majhe aṇṇehi ca dhanuggahehi asādhāraṇam nāṭakānam dvādasavidhaṃ sippaṃ dassesi. Tam Sarabhaṅgajātake āgatanāyena veditabbaṃ. Tadāssa nāṭisaṃgho nikkamkho ahoṣi. Ath' ekadivasaṃ Bodhisatto uyyānabhūmiṃ gantukāmo sārathim āmanetvā „ratham yojeḥitī“ āha. So „sādhū“ ti paṭisunitvā¹⁶ mahārahaṃ uttamaratham sabbālamkārena alamkaritvā kumudapattavaṇṇe

¹ C^s C^v mahāsampatti. ² C^s C^v ahoṣi. ³ C^k C^v antosānito. ⁴ C^v parimaṇḍalatthitā corrected to parimaṇḍalatthitā. ⁵ C^v -bhūmikam. ⁶ C^k parivāriyamāno. ⁷ C^k C^v aggamaheśi. ⁸ C^k kilāpasūto, C^v kilāpasuto. ⁹ C^k saṅgāme. ¹⁰ C^k kilāpasūto, C^v kilāpasuto. ¹¹ C^k C^s mamñāsīti. ¹² C^v vālavedhi. ¹³ C^k C^v paṭisunitvā.

⁸ C^k C^s abhiruhi. ⁹ C^k paricārika-

ahosi. So „ko nu kho maṃ imañhā ṭhānā cāvetukāmo“ ti upadhārento Bodhisattassa alaṃkaraṇakālaṃ disvā Vissakammaṃ āmantesi: „samma Vissakamma. Siddhatthakumāro aṇṇa aḍḍharattasamaye mahābhiniḱkhamanaṃ¹ nikkhamissati. ayaṃ assa pacchimo alaṃkāro, uyyānaṃ gantvā Mahāpurisaṃ dibbaalaṃkārehi alaṃkarohi“². So „sādhū“³ ti paṭisūṇitvā devatānubhāvena taṃ khaṇaṃ yeva upasaṃkamitvā tass’ eva kappakasaḍḍiso hutvā kappakassa hatthato veṭhanadussaṃ gahe tvā Bodhisattassa sīsaṃ veṭhesi. Bodhisatto hatthasamphassen’ eva „nāyaṃ manusso, devaputto eko“⁴ ti aññāsi⁵. Veṭhanen’ eva veṭhitamatte sīsamoliyaṃ maniratanākārena dussasahassaṃ abbhuggaṇchi⁶. puna veṭhentaṃsa dussasahassaṃ⁷ ti dasakkhattuṃ veṭhentaṃsa dasadussasahasāni abbhuggacchiṃsu. Sīsaṃ khuddakaṃ dussāni bahūni kathaṃ abbhuggatānīti na cintetabbam, tesu hi sabbamahantaṃ sāmalaṭāpupphappamāṇaṃ avasesāni kutumbakapupphappamāṇaṃ ahesuṃ. Bodhi-sattassa sīsaṃ kiṇṇakkhagavacchitaṃ⁸ viya kuyyaka-pupphaṃ⁹ ahosi. Ath’ assa sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ sabbatālāvacaṇesu¹⁰ sakāni sakāni ca paṭibhānāni¹¹ dassayantesu¹² brāhmaṇesu jaya-nandā-ti-ādi-vacanehi sūtamāghatandhakādisu¹³ nānappakārehi maṅgalavacanathutighosehi¹⁴ sambhavantesu¹⁵ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ¹⁶ rathavaraṃ abhirūhi¹⁷. Tasmiṃ samaye „Rāhulamātā puttaṃ vijjāta“¹⁸ ti sutvā Suddhodanamahārājā „puttaṃ me tutṭhiṃ“¹⁹ nivedethā²⁰ ti sāsanaṃ²¹ paṇiṇi. Bodhisatto taṃ sutvā „Rāhulo jāto, bandhanaṃ jātaṃ“ ti āha. Rājā „kiṃ me putto avacā“²² ti pucchitvā taṃ vacanaṃ sutvā „ito paṭṭhāya me nattu“²³ Rāhulakumāro yeva nāmaṃ hotū²⁴ ti. Bodhisatto pi kho rathavaraṃ āruya mahantena yaṣena atimanorameṇa²⁵ sirisobhaggena nagaraṃ pavāsi. Tasmiṃ samaye Kisāgotamī nāma khattiyakaññā uparipāsādaratalagatā nagaraṃ padakkhiṇaṃ kurumāṇassa Bodhisattassa rūpasirīṃ disvā pitisomanassajātaṃ imaṃ udānaṃ udānesi:

211. „Nibbutā nūna sā mātā.

nibbuto nūna so pitā,

nibbutā nūna sā nārī¹

yassāyaṃ² īdiso patiti.“

¹ Ck Cv -nikkhamanaṃ. ² Cv eso. ³ Ck Cs amñāsi. ⁴ Ck Cs abbhuggaṇṇi
⁵ Cv -sahasāni. ⁶ Ck kiṇṇakkhā-. ⁷ Cv kuyyātha- corrected to kuyyāta-.
⁸ Cv -tālā-. ⁹ Cs paṭibhānāni ¹⁰ Cs suta- -disu, C v suta- -tandhakādisu
corrected to -khandakādisu. ¹¹ Cv maṅgala-. ¹² Cv sambhāventesu. ¹³ Ck
-patimaṇḍita. ¹⁴ Ck Cs abhirūhi. ¹⁵ Ck Cv tutṭhi. ¹⁶ Ck sāsanaṃ. ¹⁷ Ck Cs
nattā. ¹⁸ Ck atimanohareṇa. ¹⁹ so all three MSS. ²⁰ Ck yaṣmāyaṃ.

Bodhisatto taṃ sutvā cintesi: „ayam evaṃ āha, evarūpaṃ attabhāvaṃ passantiyā mātuhadayaṃ nibbāyati pituhadayaṃ nibbāyati pajā-patihadayaṃ¹ nibbāyatīti², kasmīṃ nu kho nibbuta hadayaṃ nibbutaṃ³ nāma hotīti“. Ath' assa kilesesu virattamānasassa etad ahoṣi: „rāgaggimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, doṣaggimhi mohag-gimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, mānadiṭṭhiādisu sabbakilesadarathesu nibbutesu nibbutaṃ⁴ nāma hoti, ayaṃ me sussaṇaṃ⁵ sāvesi. ahaṃ hi nibbānaṃ gavesanto carāmi, ajj' eva mayā gharāvāsaṃ chaḍḍetvā“ nikkhamma pabbajitvā nibbānaṃ gavesituṃ vaṭṭati⁷. ayaṃ imissā ācariyabhāgo hotū“ ti kaṇṭhato omuñcitvā Kisaṅgotamiyā satasa-hassaḍḍhaṇakam⁸ muttāhāraṃ pesesi. Sā „Siddhatthakumāro mayi paṭibaddhacitto hutvā paṇṇākāraṃ peseti“ somanassajātā ahoṣi. Bodhisatto pi mahantena sirisobhaggena attano pāsādaṃ abhirūhitvā⁹ sirisayane nipajji. Tāvad eva naṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitā naccagītādisu¹⁰ susikkhitā devakaṇṇā¹¹ viya rūpappattā itthiyo nānā-turiyāni gahetvā samparivārayitvā abhiraṃapentiyo naccagītavāditāni payoḍayimsu. Bodhisatto kilesesu virattacittatāya naccādisu¹² anabhirato muhuttaṃ niddaṃ okkami. Tāpi itthiyo „yass' atthāya mayaṃ naccādinī payoḍayema so niddaṃ upagato, idāni kimatthaṃ kilamāma“ ti gahitagaḥitāni turiyāni ajjhottharitvā nipajjimsu. Gandhatelapadipā jhāyanti. Bodhisatto pabujjhivā sayanapitṭhe pallamkena nisīno addasa tā itthiyo turiyabhaṇḍāni avattharitvā niddāyantiyo ekaccā pag-gharitakhelā¹³ lālākilinnagattā ekaccā dante khādantiyo ekaccā kākacchantiyo ekaccā vippalapantiyo¹⁴ ekaccā vīvaṭṭamukhā ekaccā apagatavattā¹⁵ pākāṭabhībhācchasambādhaṭṭhānā¹⁶. So tāsāṃ taṃ vippakāraṃ disvā bhīyyosomattāya¹⁷ kāmesu viratto ahoṣi. Tassa alaṃkatapaṭiyattāṃ sakkabhavanasadisāṃ pi taṃ mahātalaṃ vippavid-dhanānākuṇapabharitaṃ¹⁸ āmakasusānaṃ viya upaṭṭhāsi, tayo bhavā ādittagehasadisā viya khāyimsu. „upaddutaṃ vata bho upassaṭṭhaṃ vata bho“ ti udānaṃ pavatti, ativiya pabbajjāya cittaṃ nāmi. So „ajj' eva mayā mahābhīnikkhamanaṃ¹⁹ nikkhamituṃ vaṭṭatīti“ sayanā vutṭhāya dvārasamīpaṃ gantvā „ko etthā“ ti āha.

¹ Ck Cs pajāpatī-. ² Ck nibbāyati. ³ Ck Cs nibbutā. ⁴ Ck C^v nibbutaṃ.

⁵ Ck Cs sussaṇaṃ. ⁶ Ck C^v chaḍḍetvā. ⁷ C^v vaddhati. ⁸ all three MSS. -gghaṇakam.

⁹ Ck Cs abhirūhitvā. ¹⁰ Ck -tādisu. ¹¹ Cs -kaṇṇā. ¹² so all three MSS.

¹³ Ck Cs -khelā, C^v -khelā corrected to -khela. ¹⁴ Ck vippalapanantiyo.

¹⁵ C^v apagatavattā. ¹⁶ Ck -sambandha-. ¹⁷ Cs C^v bhīyyo-. ¹⁸ Ck vippaṭi-

viddhanānākuṇapa-. ¹⁹ C^v mahābhīnikkhamanaṃ.

Ummāre sīsam katvā nipanno Channo „aham ayyaputta Channo“ ti āha. „Aham ajja mahābhīnikkhamanaṃ¹ nikkhamitukāmo. ekaṃ me assaṃ kappehiti“. So „sādu devā“ ti assaḥṇḍakam gaheṭvā assa-
-sālam gantvā gandhatelapadīpeṣu jalanteṣu sumanapattāvitānassa²
hetṭhā ramaṇīye bhūmibhāge ṭhitam Kanthakam a-sarājānaṃ disvā
„ajja mayā imam eva kappetuṃ vaṭṭatīti“³. Kanthakam kappesi. So
kappiyamāno va aññāsi⁴: „ayam kappanā atigālhā, aññeṣu divasesu
uyyānakīḷadigumane kappanā viya na hoti. mayham ayyaputto ajja
mahābhīnikkhamanaṃ⁵ nikkhamitukāmo bhaviṣsatīti“. tato tuṭṭhamānaso
mahāhasitam hasi⁶. So saddo sakalanagaram pattharītvā gaccheyya.
Devatā pana tam saddam nirumbhītvā⁷ na kassaci sotum adāmsu.
Bodhisatto pi kho Channaṃ pesetvā va „puttam tāva passissāmīti“
cintetvā nisinnapallamkato vutṭhāya Rāhulamātāya vasanaṭṭhānaṃ
gantvā gabbhadvāram vivari. Tasmīṃ khane antogabbhe gandhatelap-
padīpo jhāyati. Rāhulamātā sumanamallikādīnaṃ pupphānaṃ ammaṇa-
mattena abhiṭṭakkaṇa-ayane puttassa matthake hattham ṭhapetvā
niddāyati. Bodhisatto ummāre pādaṃ⁸ ṭhapetvā ṭhitako va oloketvā
„sac“ āham deviyā hattham apanetvā mama puttam gaṇhissāmī devī
pabujjhissatīti⁹, evaṃ me gamanantarāyo bhaviṣsatīti. Buddho hutvā va
āgantvā passissāmīti¹⁰ pāsādatalato otari. Yam pana Jātakat-
ṭhakakathāya „tadā sattāhajāto Rāhulakumāro hotīti“ vuttaṃ tam
sesaṭṭhakathāsu¹¹ n¹² atthi. Tasmā idam eva gaheṭabbam. Evaṃ
Bodhisatto pāsādatalā otarītvā assasamīpam gantvā evam āha: „tāta
Kanthaka, tvaṃ ajja ekarattim mam¹³ tārāya¹⁴, aham tam missāya
Buddho hutvā sadevakam lokam tāreṣṣāmīti“, tato ullamghitvā
Kanthakassa piṭṭhiṃ abhirūhi¹⁵. Kanthako gīvato¹⁶ paṭṭhāya āyāmena
atṭhārasahattho hoti tadanucchavikena ubbedhena samannāgato thāma-
jvasampanno sabba-eto dhota-samkhasadīso. So sace haseyya¹⁷ vā
pādasaddam kareyya vā¹⁸ saddo sakalanagaraṃ avatthareyya. tasmā
devatā attano ānubhāvena tassa yathā na koci suṇāti evaṃ hasitaṃ-
saddaṃ sannirumbhītvā¹⁹ akkamaṇaakkamaṇapadavāre²⁰ hatthatalāni
upanāmesum. Bodhisatto a-savarassa piṭṭhivaramajjhagato²¹ Channaṃ

¹ C^v mahābhīnikkhamanaṃ. ² C^s -paddha-. ³ C^s vaddhatīti. ⁴ C^k C^s aññāsi.

⁵ C^v mahābhīnikkhamanaṃ. ⁶ C^v mahāhesitam hesi. C^s mahāhasitam hamsito corrected to -hamsi. ⁷ C^k C^s nirumbhītvā. ⁸ C^k padam. ⁹ C^v pabujjhissāti.

¹⁰ C^k sesakathakathāsu. ¹¹ C^s man. ¹² C^k tārāya, C^s tārāya corrected to tārāya. ¹³ C^k C^s abhirūhi. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ C^k hasseyya, C^s hesseyya.

¹⁶ C^k C^s omit vā. ¹⁷ so all three MSS. ¹⁸ C^k akkamaṇaakkamaṇa-, C^s akkamaṇaakkamaṇa-. ¹⁹ C^k piṭṭhivaramajjhagato. C^s piṭṭhimajjhagato.

assassa vāladhiṃ gāhāpetvā aḍḍharattasamaye mahādvārasamīpaṃ patto. Tada pana rājā „evaṃ Bodhisatto yāya kāyaci velāya nagaradvāraṃ vivaritvā nikkhamitum na sakklūssatīti“ dvisu dvārakavātesu ekekaṃ¹ purisasaḥassena vivaritabbam kārāpesi. Bodhisatto thāmaḥbalasampanno hatthigaṇaṇāya koṭisaḥassahatthinaṃ balam dhāreti purisaḥaṇaṇāya dasapurisaḥassasassa². So cintesi: „sace dvāraṃ na avāpurīyati ajja Kanthakassa piṭṭhe nisinna va vāladhiṃ gahetvā thitena Channena saddhiṃ yeva Kanthakam ūrūhi³ nippīletvā⁴ aṭṭhārasahatthubbedham pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmiti“. Channo cintesi: „sace dvāraṃ na vivarīyati aham ayyaputtaṃ khandhe nisīdāpetvā Kanthakāṃ dak-
khiṇahatthena kucchiyaṃ parikkhīpanto upakacchantare katvā pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmiti“. Kanthako pi cintesi: „sace dvāraṃ na vivarīyati aham attano sāmikāṃ piṭṭhiyaṃ yathānisinnaṃ eva Channena vāladhiṃ gahetvā thitena saddhiṃ yeva ukkhipitvā pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmiti“. Sace dvāraṃ na avāpurīyittha yathācintitaṃ eva tisu janesu aññataro⁵ sampādeyya. Dvāre adhivatthā devatā pana dvāraṃ vivari. Tasmīṃ yeva khaṇe Māro „Bodhisattam nivattessāmiti“ āgantvā ākāse thito āha: „mārisa mā nikkhami, ito te sattame divase cakkaratanaṃ pātubhavissati, dvisahassaparittadīpaparivārānaṃ catunnaṃ mahādīpānaṃ rajjaṃ kārēssasi, nivatta mārisa“ ti āha. „Ko si tvaṃ“ ti. „Ahaṃ Vasavattīti“. „Māra jānāmi“ aham mayhaṃ cakkaratana-
pātubhāvaṃ, anatthiko haṃ rajjena, dasasaḥassilokadhātum⁶ unādetvā Buddho bhavissāmiti“ āha. Māro „ito dāni te paṭṭhāya kāmavitakkāṃ vā vyāpādavittakkam vā vihiṃsāvitakkāṃ vā cintitakāle jānissāmiti“ otārāpekho chāyā viya anapagacchanto⁷ anubandhi. Bodhisatto pi hatthagataṃ cakkavattirajjaṃ khelapiṇḍam⁸ viya anapekko chaddetvā⁹ mahantena sakkārena nagarā nikkhamitvā āsālhipuṇṇamāya¹⁰ uttarāsālhanakkhatte¹¹ vattamāne nikkhamitvā ca puna nagaraṃ apaloketukāmo jāto, evaṃ ca pan¹² assa citte uppannamatte yeva „Mahāpurisa na tayā nivattitvā olokanakammam katan“ ti vadamānā viya mahāpaṭṭhavi¹³ kulālacakkaṃ viya chijjitvā parivatti. • Bodhisatto nagarābhīmukho thātvā nagaraṃ oloketvā tasmīṃ puthavippadese¹⁴ Kanthakanivattana-
nacetiyatthānaṃ dassetvā gantabbamaggābhīmukhaṃ¹⁴ Kanthakāṃ

¹ C^k C^v ekeka. ² C^v dasapurisaḥassasānaṃ, C^s koṭisaḥassassa leaving out dasapurisa. ³ C^v ūrūhi. ⁴ C^k C^s nippīletva. ⁵ C^k C^s aññataro. ⁶ C^s C^v dasasaḥassī-. ⁷ C^k C^s anupagacchanto. ⁸ C^k C^s khela-. ⁹ C^k chaddetvā.
¹⁰ C^k āsālhi-, C^v asālhi-. ¹¹ C^k uttarāsālhanakkhattena, C^v uttarāsālhanakkhatte.
¹² C^k C^v mahāpaṭṭhavi. ¹³ C^k pathavi-. ¹⁴ C^s gantabbamaggābhīmukhaṃ,
C^v gantabbamaggābhīmukho.

katvā pāyāsi mahantena sakkārena ulārena sirisobhaggena. Tadā kir' assa devatā purato saṭṭhim ukkāsaḥassāni dhārayiṃsu pacchato saṭṭhim dakkhiṇapassato saṭṭhim vāmapassato saṭṭhim. Aparā devatā cakkavālamukhavatṭhiyaṃ ¹ aparimāṇā ukkā dhārayiṃsu, aparā devatā ca nāgasupañṇādayo ² ca dibbehi gandhehi mālehi cuṇṇehi dhūpehi pūjayamānā gacchanti. pāricchattakapupphehi ³ c' eva ghanameghavutṭhikāle dhārāhi viya nabhaṃ nīrantaraṃ ahoṣi. Dibbāni saṅgītāni ⁴ pavattanti. samantato aṭṭhaturiyāni saṭṭhaturiyāni aṭṭhasaṭṭhaturiyasatasahassāni pavajjayiṃsu. samuddakucchiyaṃ meghatthanitakālo viya Yugandharakucchiyaṃ sāgaraniggho-akālo viya vattati. Iminā sirisobhaggena gacchanto Bodhisatto ekaratten' eva tīni ⁵ rajjāni atikkamma timsayojanamattḥake Anomānāmanaditiraṃ pāpuṇi. „Kiṃ pana asso tatoparaṃ gantuṃ na sakkotiti“. Nona sakkoti, so hi ekacakkavālagabbhaṃ ⁶ nābhiyā ⁷ ṭhitacakkassa nemivaṭṭiṃ maddanto viya antantena ⁸ caritvā pure pātarāsam eva āgantvā attano sampāditaṃ bhattaṃ bhuñjituṃ samatto. Tadā pana devatānāgasupañṇādihi ākāse ṭhatvā ossaṭṭhehi gandhamālādihi yāva ūruppadesā sañchannaṃ sarīraṃ ākadḍhitvā gandhamālājaṭaṃ ⁹ chindantassa atipapañco ahoṣi, tasmā timsayojanamattam eva agamāsi. Atha Bodhisatto naditire ṭhatvā Channaṃ pucchi: „kiṃ nāma ayaṃ ¹⁰ naditi“. „Anomā nāma devā“ ¹¹ ti. „Amhākam pi pabbajjā anomā nāma bhavissatiti“ pañhiyā ghaṭṭento assassa saṇṇaṃ ¹² adāsi. Asso uppatitvā aṭṭhausabhavitthārāya nadiyā pārimatire aṭṭhāsi. Bodhisatto assapiṭṭhito oruḥha rajatapattasadiṣe ¹³ vālūkāpuline ¹⁴ ṭhatvā Channaṃ āmantesi: „samma Channa, tvaṃ mayhaṃ ābharaṇāni c' eva Kanthakaṃ ca ādāya gaccha, ahaṃ pabbajissāmīti“. „Ahaṃ pi deva pabbajissāmīti“. Bodhisatto „na labbhā tayā pabbajituṃ, gaccha tvaṃ“ ¹⁵ ti tikkhattuṃ paṭibāhivā ābharaṇāni c' eva Kanthakaṃ ca paṭicchāpetvā ¹⁶ cintesi: „ime mayhaṃ kesā samaṇasārūppā na hontīti, añño Bodhisattassa kese chindituṃ yuttarūpo n' atthi, tato sayam eva khaggena chindissāmīti“ dakkhiṇaḥhatthena asim' gaṇḍhitvā vāmaḥhatthena moliyā saddhim cūlaṃ ¹⁷ gaḥetvā chindi. Kesā dvaṅgulamattā ¹⁸ hutvā dakkhiṇato āvattamānā sīsaṃ alliyiṃsu, tesāṃ yāvajjivaṃ tad eva pamāṇaṃ ahoṣi, massuṃ ca ¹⁹ tadanurūpaṃ ahoṣi. Puna kesamassuohāraṇakiccaṃ nāma nāhoṣi ²⁰.

¹ C^s -vaḍḍhiyaṃ. ² C^v nāgā- ³ C^v saṅgītāni. ⁴ C^s tīni. ⁵ C^s cakkavāla-.

⁶ C^s nābhi ⁷ C^s attantena. ⁸ C^s gandhamāla-. ⁹ C^k ayaṃ. ¹⁰ C^s saṇṇaṃ.

¹¹ C^s rajapaddha-. ¹² C^s C^v -puline. ¹³ C^k paṭicchādetvā. ¹⁴ C^k C^v cūlaṃ.

¹⁵ C^v dvaṅgula-. ¹⁶ C^k massuṃ ca, C^v massu ca. ¹⁷ C^k na hoṣi, C^v na hoṣi corrected to nāhoṣi.

Bodhisatto saha molinā cūlain¹ gaheṭvā „sac’ āhaṃ Buddho bhavissāmi ākāse tiṭṭhatu, no ce bhūmiyaṃ patatū“² ‘ti antalikkhe khipi, taṃ³ cūlāmaṇivethanaṃ³ yojanappamaṇaṃ ṭhānaṃ ganṭvā ākāse aṭṭhāsi. Sakko devarājā dibbacakkhunā oloketvā yojaniyaratanacaṃgoṭakena⁴ sampatiṇṇhitvā Tāvātimsabhavane Cūlāmaṇicetiyaṃ nāma paṭiṭṭhāpesi⁵:

272. „Chetvāna molinā varagandhavāsitaṃ
vehāsayaṃ ukkhipi aggapuggalo,
sahassanetto sirasā paṭiggahī⁶
suvanṇacaṃgoṭavarena Vāsavo“⁷ ti.

Puna Bodhisatto cintesi: „imāni kāsikavatthāni mayhaṃ na sama-
ṇasārubbānīti“. Ath’ assa Kassapabuddhakāle purāṇasahāyako⁸
Ghaṭṭikāro⁹ Mahābrahmā ekaṃ Buddhantaraṃ jaraṃ appattena mitta-
bhāvena cintesi: „ajja me sahāyako mahābhiniikkhamanaṃ⁹ nikkhanto,
samaṇaparikkhāraṃ assa gaheṭvā gacchissāmi“.

273. „Ticīvaraṇ ca patto ca
vāsi sūciṇ ca bandhanaṃ
parissāvanaṃ, aṭṭh’ ete
yuttayogassa bhikkhuno“¹⁰ ti

ime aṭṭha samaṇaparikkhāre āharitvā adāsi. Bodhisatto arahaddhaṃ
nivāsetvā uttamapabbajjāvesaṃ gaṇhitvā „Channa mama vacanena
mātāpitunnaṃ ārogyaṃ vadehīti“¹¹ uyyojesi. Channo Bodhisattaṃ
vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Kanthako pana Channena
saddhiṃ mantayamānassa Bodhisattassa vacanaṃ suṇanto ṭhatvā
„n’ atth’ idāni mayhaṃ puna sāmīno dassanaṃ“¹² ti cakkhupathaṃ
vijahanto sokaṃ¹⁰ adhivāsetuṃ asakkonto hadayena phalitena kālaṃ
katvā Tāvātimsabhavane Kanthako nāma devaputto hutvā nibbatti.
Channassa paṭhamāṃ eko va soko abhosi, Kanthakassa pana kāla-
kiriya¹¹ dutiyena sokena piḷito¹² rodanto paridevanto nagaraṃ
agamāsi. Bodhisatto pi pabbajitvā—tasmīṃ yeva padese Anūpiyaṃ¹³
nāma ambavanaṃ atthi, tattha sattāhaṃ pabbajjāsukhena vītināmetvā—

¹ C^k cūlain. ² C^k nam. ³ C^k C^s cūlā-. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^k paṭiṭṭhapesi.

⁶ C^s paṭiggahī. ⁷ C^k -sahāyo. ⁸ C^s ghaṭṭikāro, C^v ghaṭṭikāra. ⁹ C^s C^v -nikkhamanaṃ. ¹⁰ C^k C^v sotāni. ¹¹ C^v kālakiriya. ¹² C^k C^s piḷito. ¹³ all three MSS. anupiyaṃ.

ekadivaseṇ¹ eva tiṃsayojanamaggaṃ padasā gantvā Rājagaham¹ pāvisi. pavisitvā sapadānaṃ piṇḍāya carī. Sakalanagaram Bodhisattassa rūpadassanena Dhanapālakena pavittṭha-Rājagaham viya Asurindena pavittṭha-Devanagaraṃ viya ca saṃkhobhaṃ agamāsi. Rājapurisā gantvā „deva, evarūpo nāma satto nagare piṇḍāya carati, ‘devo vā manusso vā nāgo vā supaṇṇo vā ko nāma’ eso” ti na jānāmā”² ti ārocesuṃ. Rājā pāsādātaḥaṭṭhā Mahāpurisaṃ disvā acchariyabbhuto jāto purise ānāpesi: „gacchatha bhaṇe vīmaṃsatha. sace amanusso bhavissati nagarā nikkhamitvā antaradhāvissati, sace devatā bhavissati ākāseṇa gacchissati, sace nāgo bhavissati paṭhaviyaṃ nimujjivā gamissati. sace manusso bhavissati yathāladham bhikkhaṃ paribhuñjissatīti”³. Mahāpuriso pi kho missakabbhattaṃ saṃharitvā „alaṃ me⁴ ettakaṃ yāpanāyā”⁵ ti nātvā pavittṭhadvāreṇ⁶ eva nagarā nikkhamitvā Paṇḍavapabbatachāyāya puratthābhīmukho nisīditvā āhāraṃ paribhuñjitum āradhho. Ath’ assa antāni parivattitvā mukhena nikkhamanākārappattāni ahesuṃ. Tato tena attabhāvena evarūpassa āhārassa cakkhunāpi adittṭhapubbatāya tena paṭikkulāhāreṇa⁷ aṭṭhiyamāno⁸ evaṃ attanā va attānaṃ ovadi: „Siddhattha tvaṃ sulabhaṃna-pānakule tivassikagandhasālībhōjanam nānaggaraschi bhuñjanatṭhāne nibbattitvāpi ekaṃ paṃsukūlikam⁹ disvā ‘kadā nu kho aham pi evarūpo hutvā piṇḍāya caritvā bhuñjissāmi, bhavissati¹⁰ nu kho me so kālo’ ti cintetvā nikkhanto, idāni kiṃ nāma’ etaṃ karo-ṇīti”¹¹. Evaṃ attanā va attānaṃ ovaditvā nibbikāro hutvā āhāraṃ paribhuñji. Rājapurisā tam pavattim disvā gantvā raṇṇo ārocesuṃ. Rājā dūtavacanaṃ sutvā vegena nagarā nikkhamitvā Bodhisattassa santikaṃ gantvā iriyāpathasmiṃ yeva pasīditvā Bodhisattassa sabbam issariyaṃ niyyādesi. Bodhisatto „mayhaṃ mahārāja vatthukāmehi vā kilesakāmehi vā attho n’ atthi, ahaṃ paramābbhisambodhiṃ patthayanto nikkhanto” ti. Rājā anekappa-kāraṃ yācanto pi tassa cittaṃ alabhivā „addhā tvaṃ Buddho bhavissasi. Buddhabhūtena pana te paṭhamam mama vijitam āgantabban” ti. Ayam ettha saṃkhepo, vitthāro pana „pabbajjāṃ kittayissāmi yathā pabbaji cakkhumā” ti imaṃ Pabbajjāsuttaṃ saddhiṃ Aṭṭhakathāya¹² oloketvā veditaḥho. Bodhisatto pi raṇṇo paṭiññam¹³ datvā anupubbena cārikaṃ caramāno Ālāraṇ ca Kālāmaṃ Uddakaṃ ca Rāmaputtaṃ upa-saṃkamitvā samāpattiyo nibbattetvā „nāyaṃ maggo bodhiyā”¹⁴ ti tam

¹ C^s C^v rājagaham. ² C^s konāmoso. ³ C^k ce. ⁴ C^s addhiyamāno. ⁵ C^s C^v paṃsukūlikam. ⁶ C^k bhavissasīti, C^s C^v bhavissasi. ⁷ C^k aṭṭhakathāyaṃ, C^s aṭṭhakathāyaṃ corrected to -kathāya. ⁸ C^s raṇṇo paṭiññam.

pi samāpattibhāvanam anālamkaritvā sadevakassa lokassa attano thā-maviriyasandassanattam mahāpadhānam padahitukāmo Uruvelam gantvā „ramanīyo¹ vatāyam bhūmibhāgo²“ ti tatth³ eva vāsam upagantvā mahāpadhānam padahi. Te pi Koṇḍañña-pamukhā pañca pabbajitā gāmanigamarājadhānisu⁴ bhikkhāya carantā tattha Bodhisattam sampā-puṇisū. Atha nam chabbassāni mahāpadhānam padahantam „idāni Buddho bhavissati idāni Buddho bhavissatī“ pariveṇasamajjanādikāya⁵ vattapaṭivattāya upatṭhahamānā santikāvacarā c’ assa⁶ ahesum. Bodhisatto pi kho „koṭṭipattam⁷ dukkarakārikam karissāmiti“ ekatilatanḍulādīhi pi vitināmesi, sabbaso pi āhārūpacchedam akāsi, devatāpi lomakūpehi ojaṃ upasamharamānā paṭikkhipi⁸. Ath’ assa tāya nirāharatāya paramakasimānappattakāyassa⁹ suvaṇṇavaṇṇo kāyo kālavanṇo¹⁰ ahosi, dvattiṃsa Mahāpurisalakkhaṇāni¹¹ paṭicchannāni ahesum. App-ekadā appānakam¹² jhānam jhāyanto mahāvedanāhi abhitunno visaṇṇibhūto¹³ camkamanakoṭṭiyam patati¹⁴. Atha nam ekaccā devatā „kālakato samaṇo Gotamo“ ti vadanti, ekaccā „vihāro v’ eso arahatan“ ti āhaṃsu. Tattha yāsam „kālakato“ ti ahosi tā gantvā Suddhodanamahārājassa ārocesum: „tumhākam putto kālakato“ ti. „Mama putto Buddho hutvā kālakato ahutvā¹⁵“ ti. „Buddho bhavitum nāsakkhi, padhānabhūmiyam yeva patitvā kālakato“ ti. Idam sutvā rājā „nāham saddahāmi, mama puttassa bodhiṃ appatvā kālakiriya nāma n’ atthīti“ paṭikkhipati¹⁶. „Kasmā pana rājā na saddahatīti“, Kāladevalatāpasassa vandāpanadivase jamburukkhamaule ca pāṭihāriyānam dīṭṭhattā. Puna Bodhisatte¹⁷ saṇṇam¹⁸ paṭilabhitvā utṭhite tā devatā āgantvā „ārogo¹⁹ te mahārāja putto“ ti ārocenti. Rājā „jānām’ aham puttassa amaraṇabhāvan“ ti vadeti. Mahāsattassa chabbassāni dukkarakāriyam karontassa ākāse gaṇṭhikaraṇakālo viya ahosi. So „ayam dukkarakārikā nāma bodhāya maggo na hotīti²⁰“ olārikam²¹ āhāram āhāretum gāmanigamesu piṇḍāya caritvā āhāram āhari. Ath’ assa dvattiṃsa Mahāpurisalakkhaṇāni pākatiṇāni ahesum, kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahosi. Pañcavaggiyā bhikkhū „ayam chabbassāni dukkarakārikam karonto pi sabbaññutam paṭivijjhitum nāsakkhi, idāni

¹ C^s ramanīyo. ² C^k C^v -dhānisu. ³ C^k C^s parivena. ⁴ C^k C^s cassā. ⁵ C^s koṭṭipattam. ⁶ C^v parikkhipi. ⁷ C^s -kīsimāna-, C^k C^v -kasimā-. ⁸ C^k C^v kālavanṇo. ⁹ C^k -lakhaṇāni. ¹⁰ C^k C^s appānakam. ¹¹ C^k C^s visaṇṇī-. ¹² C^s omits this word, C^k patti. ¹³ so all three MSS.; add vā? ¹⁴ C^k paṭikkhipīti. ¹⁵ C^k C^s bodhisatto. ¹⁶ C^k C^s saṇṇam. ¹⁷ C^k ārogyo, C^s arogo. ¹⁸ C^s hoti. ¹⁹ C^k C^v olārikam, C^s olārikam corrected to olārikam.

gāmādisu¹ piṇḍāya caritvā olārikam² āhāram āhariyamāno kim sakkhissati, bāhuliko esa padhānavibbhanto, sīsam nahāyitukāmasa³ ussāvabindutakkanaṃ viya amhākam etassa santikā visesatakkanaṃ⁴, kim no iminā⁵ ti Mahāpurisaṃ pahāya attano attano pattacīvaraṃ gahetvā atthārasaṃyojanamaggaṃ gantvā⁶ Isipatanam pavisimsu. Tena kho pana samayena Uruvelāyaṃ Senāninigame⁷ Senānikuṭimbikassa gehe nibbattā Sujātā⁸ nāma dārikā vayappattā ekasmiṃ nigrodharukkhe patthanam akāsi: „sace samañjātikam kulagharam gantvā paṭhamagabbhe puttam labhissāmi anusamvaccaram te satasahassaparicecāgena balikammaṃ karissāmi⁹“. Tassā sā patthanā samijjhi. Sā Mahāsattassa dukkarakārikam karontassa chaṭṭhe vasse paripunṇe¹⁰ Visākhapunnāyā balikammaṃ⁹ kātukāmā hutvā puretaram dhenusahassam Latthimadhu-kavane carāpetvā tāsam khīram pañca dhenusatāni pāyevā tāsam khīram adḍhatiyāniti evam yāva soḷasannaṃ dhenūnaṃ khīram atthā dhenuyo pivanti tāva khīrassa bahalataṃ ca madhurataṃ ca ojavantataṃ¹⁰ ca patthayamānā khīraparivattanaṃ nāma akāsi. Sā Visākhapunnāmadivase pāto va „balikammaṃ karissāmi⁹“ rattiyaṃ paccūsamayaṃ paccuṭṭhāya tā atthā dhenuyo duhāpesi. Vacchakā dhenūnaṃ thanamūlaṃ nāgamaṃsu. Thanamūle pana navabhājanesu¹¹ upanītamattesu attano dhammatāya khīradhārā pavattimsu. Taṃ acchariyaṃ disvā Sujātā sahatthen¹² eva khīram gahetvā navabhājane pakkhipitvā sahatthen¹³ eva aggiṃ katvā pacitum ārabhi¹². Tasmīṃ pāyāse paccamāne mahantamahantā bubbulā uṭṭhahitvā¹⁴ dakkhiṇāvattā hutvā sañcaranti, ekaphuṣitam pi bahi na patati¹⁴, uddhanato appamattako pi dhūmo na uṭṭhahati. Tasmīṃ samaye cattāro lokapālā āgantvā uddhane ārakkaṃ gaṇhimsu. Mahābrahmā chattaṃ dhāresi. Sakko alātāni¹⁵ samānento aggiṃ jālesi. Devatā dvisahassadīparivāresu catūsu mahādīpesu devānaṃ¹⁶ ca manussānaṃ ca upakappanaojaṃ attano devānubhāvena daṇḍakabaddhaṃ madhupaṭalaṃ piḷetvā¹⁷ madhūnaṃ gaṇhamānā viya saṃharitvā tāttha pakkhipimsu. Aññesu¹⁸ hi¹⁹ kālesu devatā kabaḷe kabaḷe ojaṃ pakkhipanti. sambodhidivase ca pana parinibbānadivase ca ukkhaliyaṃ yeva pakkhipanti. Sujātā ekadivaseṇ

¹ C^v gāmanigāmādisu. ² C^k C^v olārikam. ³ C^s nabbāyitukāmossa. ⁴ C^k C^s -takkanam. ⁵ C^s gantvā. ⁶ C^k -nigamo, C^v -nigamā. ⁷ C^k Sujā. ⁸ C^s C^v paripunna. ⁹ C^v parikammaṃ. ¹⁰ C^k ovachantaṃ, C^s ojavantaṃ, C^v ojavantataṃ corrected to ojavantataṃ. ¹¹ C^k C^v -bhājane. ¹² C^s ārabhi. ¹³ C^v vut-
ṭhahitvā. ¹⁴ C^k patṭi, C^s patṭi. ¹⁵ C^s alātāni. ¹⁶ C^s devatānaṃ. ¹⁷ C^k piḷetvā,
C^s piḷetvā. ¹⁸ C^s aññesu. ¹⁹ C^k omits hi.

eva tattha attano pākātāni anekāni acchariyāni disvā Puṇṇadāsīm āmantesi: „amma Puṇṇe ajja ambhākam devatā ativiya pasannā, mayā ettake kāle evarūpam acchariyam nāma na diṭṭhapubbam¹, vegena gantvā devatṭhānam paṭijaggāhīti“. Sā „sādhu ayye“ ti tassā vacanam sampaticchitvā turitaturitā rukkkhamūlam agamāsi. Bodhisatto pi kho tasmiṃ rattibhāge pañca mahāsupine disvā paṇigāṇhanto „nissam-sayenāham Buddho ajja bhavissāmīti“ katasannitṭhāno tassā rattiyā accayena katasarīrapaṭijaggano bhikkhācārakālam āgamayamāno pāto va āgantvā tasmiṃ rukkkhamūle nisīdi attano pabhāya sakalarukkkham² obhāsayamāno. Atha kho sā Puṇṇā āgantvā addasa Bodhisattam rukkkhamūle pācīnalokadhātum olokayamānam nisinnam, sarīrato c' assa nikkhantāhi pabbāhi sakalarukkkham suvaṇṇavannaṃ disvā tassā etad ahoṣi: „ajja ambhākam devatā rukkhato oruḥha sabatthen' eva balikammaṃ paṭicchitum nisinnā. 'maññe'³ ti ubbegapattā hutvā vegena gantvā Sujātāya etam attham ārocesi⁴. Sujātā tassā vacanam sutvā tuṭṭhamānasā hutvā „ajja dāni paṭṭhāya mama jeṭṭhadhītuṭṭhāne tiṭṭhāhīti“ dhītu anucchavikam sabbālaṃkāram adāsi. Yasmā pana Buddhabhāvaṃ pāpūpanadivase sataśabassagghanikam⁵ suvaṇṇapāṭim laddhum vaṭṭati⁶ tasmā sā „suvaṇṇapāṭiyam pāyasaṃ pakkhipissāmīti“ cittam uppādetvā sataśabassagghanikam⁷ suvaṇṇapāṭim nīharāpetvā tattha pāyasaṃ pakkhipitukāmā pakkabhājanam āvajjesi. Sabbo pāyāso padumapattā udakam viya vinivaṭṭitvā⁸ pāṭiyam patitṭhāsi, ekapāṭi-pūramatto va ahoṣi. Sā tam pāṭim aññāya suvaṇṇapāṭiyā paṭikujjetvā⁹ vasanena veṭhetvā sabbālaṃkārehi attabhāvaṃ alaṃkaritvā tam pāṭim attano sīse ṭhapetvā mahantena ānubhāvena nigrodhamūlam gantvā Bodhisattam oloketvā balavasomanassajātā rukkhadevatā ti saññāya¹⁰ diṭṭhaṭṭhānato paṭṭhāya onatonatā¹¹ gantvā sīsato thālam otāretvā vivaritvā suvaṇṇabliṃkārena gandhapupphavāsitaṃ udakam gahetvā Bodhisattam upagantvā aṭṭhāsi. Ghaṭṭikāramahābrahmunā dinnamattikā-patto ettakam addhānam Bodhisattam avijahitvā tasmiṃ khaṇe adassanam gato. Bodhisatto pattam apassanto dakkhiṇattham pasāretvā udakam sampaticchi. Sujātā sah' eva pāṭiyā pāyasaṃ Mahāpurisassa hatthe ṭhapesi. Mahāpuriso Sujātam olokesi. Sā ākāram sallakkhetvā „ayya mayā tumbhākam pariccattam gaṇhitvā yathārucim gacchathā“ ti vanditvā „yathā mayham manoratho

¹ C^k C^s diṭṭhapubbā ² C^s C^r sakalam rukkkham. ³ C^s maññe. ⁴ C^s ārocesi.

⁵ C^s -gghanikā ⁶ C^s vaddhati ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s vinivaddhitvā.

⁹ C^k paṭikucchitvā. ¹⁰ C^k C^s saññāya. ¹¹ C^k onato, C^s onatonatā.

nipphanno¹ evaṃ tumbhākaṃ pi nippajjatū² 'ti vatvā satasahassag-ghanikāya³ suvaṇṇapāṭiyā purāṇapaṇṇaṃ⁴ viya anapekkhā hutvā pakkāmi. Bodhisatto pi kho nisinnatṭhānā utṭhāya rukkhāṃ padakkhiṇaṃ⁵ katvā pāṭiṃ ādāya Neraṇjarāya tīraṃ gantvā anekesaṃ⁶ Bodhisattasahassānaṃ abhisambujjhanadivase otaritvā — nahānatṭhānaṃ Suppatitṭhitatitṭhaṃ nāma atthi. tassa⁷ tīre pāṭiṃ ṭhapetvā otaritvā — nahātvā anekabuddhasahasahassānaṃ nivāsanaṃ arahaddhajaṃ nivāsetvā puratṭhābhimukho nisīditvā ekatṭhitālapakkappamāṇe⁸ ekūnapaṇṇāsa⁹ piṇḍe katvā sabbāṃ appodakaṃ madhupāyāsaṃ paribhuñji. So eva hi 'ssa Buddhabhūtaṃ sattaṣattāhaṃ bodhimāṇḍe vasantassa ekūnapaṇṇāsa¹⁰ divasāni āhāro ahoṣi, ettakaṃ kālaṃ n' eva añño āhāro atthi na nahānaṃ na mukhadhovanānaṃ na sarīravalaṇḍo¹¹, jhānasukhena maggasukhena phalasukheṇ¹² eva vītināmesi. Taṃ pana pāyāsaṃ bhuñjitvā suvaṇṇapāṭiṃ gaheṭvā „sac' āhaṃ aṇṇaṃ aṇṇaṃ bhavituṃ sakkhissāmi ayaṃ pāṭi¹³ paṭisotaṃ gacchatu, no ce sakkhissāmi anu-sotaṃ gacchatū¹⁴ 'ti vatvā pakkhipi. Sā sotaṃ chindamānā nadimajjhaṃ gantvā majjhamajjhaṭṭhānaṃ¹⁵ eva jāvasampanno asso viya asītihaṭṭha-mattatṭhānaṃ paṭisotaṃ gantvā ekasmiṃ āvatte nimujjitvā Kālanāgarāja-bhavanaṃ gantvā tiṇṇaṃ Buddhaṇaṃ paribhogapāṭiyo kili kiliti¹⁶ rāvaṃ kārayamānā paharitvā tāsāṃ sabbahetṭhimā hutvā atṭhāsi. Kālo nāgarājaṃ taṃ saddaṃ sutvā „hiyyo¹⁷ eko Buddho nibbatti, puna aṇṇaṃ eko nibbatto¹⁸ ti anekehi padasatehi¹⁹ thutiyo vadamāno atṭhāsi. Tassa pana mahāpaṭṭhaviyā ekayojanatigāvutappamāṇaṃ nabhaṃ pūretvā ārohanakālo aṇṇaṃ vā hiyyo vā ti sadiso ahoṣi. Bodhisatto pi nadītīraṃhi supupphitasālavane divāvihāraṃ katvā sāyaṇhasamaye pupphānaṃ vaṇṇato muñcanakāle devatāhi alaṃkatena atṭhūsabbhavittāharena²⁰ maggena siho va vijambhamāno bodhirukkhābhimukho pāyāsi. Nāgayaṃkhasupaṇṇādayo dibbehi gandhapupphādīhi pūjayimsu, dibbasaṃgītāni²¹ pavattayimsu, dasasahassilokadhātu²² ekagandhā ekamālā ekasādhukārā ahoṣi. Tasmiṃ samaye Soṭṭhiyo nāma tinahārako²³ tiṇaṃ ādāya paṭipathe āgacchanto Mahāpurisaṃ ākāraṃ nātvā atṭha tiṇamutṭhiyo adāsi. Bodhisatto tiṇaṃ gaheṭvā

¹ C^k nippanno. ² so all three MSS. ³ C^k C^s purāṇa-. ⁴ C^k C^s padakkhiṇaṃ. ⁵ C^v aneka. ⁶ C^s tassā. ⁷ C^k -ppamāno. C^s -ppamāno. ⁸ C^k -pannāsa, C^s C^v -pannāsa. ⁹ C^s -paṇṇāsa. ¹⁰ C^v -valaṇḍo. ¹¹ C^s kiliti. ¹² C^s bhīyyo, C^v bhīyyo corrected to hiyyo. ¹³ C^s padasantehi. ¹⁴ C^s -vittāharena corrected to -vittāharena. ¹⁵ C^s -saṃgītāni. ¹⁶ C^s -dhātum. ¹⁷ C^k tinakāreko, C^s tinahārako.

bodhimāṇaṁ āruḥha dakkhiṇadisābhāge uttarābhimukho aṭṭhāsi. Tasmim̐ khaṇe dakkhiṇacakkavālaṁ¹ osiditvā heṭṭhā avicisampattam̐ viya ahoṣi, uttaracakkavālaṁ² ullaṅghitvā upari bhavaggappattam̐ viya ahoṣi. Bodhisatto „idam̐ sambodhim̐ pāpuṇanaṭṭhānaṁ na bhavissati, maññe³“ ti padakkhiṇaṁ karonto pacchimadi-sābhāgaṁ gantvā puratthābhimukho aṭṭhāsi. Tato pacchimacakkavālaṁ⁴ osiditvā heṭṭhā avicisampattam̐ viya ahoṣi, puratthimacakkavālaṁ⁴ ullaṅghitvā bhavaggappattam̐ viya ahoṣi. ṭhiṭaṭṭhiṭaṭṭhāne kir̐ assa nemivaṭṭapariyante akkante nābhiyā paṭiṭṭhitamahāsakaṭacakkam̐ viya mahāpaṭhavi onatunnatā⁵ ahoṣi. Bodhisatto „idam̐ pi⁷ sambodhim̐ pāpuṇanaṭṭhānaṁ na bhavissati, maññe⁴“ ti padakkhiṇaṁ karonto uttaradisābhāgaṁ gantvā dakkhiṇābhimukho aṭṭhāsi. Tato uttaracakkavālaṁ⁴ osiditvā heṭṭhā avicisampattam̐ viya ahoṣi, dakkhiṇacakkavālaṁ⁴ ullaṅghitvā bhavaggappattam̐ viya ahoṣi. Bodhisatto „idam̐ pi sambodhipāpuṇanaṭṭhānaṁ na bhavissati, maññe⁴“ ti padakkhiṇaṁ karonto puratthimadisābhāgaṁ gantvā pacchimābhimukho aṭṭhāsi. Puratthimadisābhāge pana sabbabuddhānaṁ pallam̐kaṭṭhānaṁ, tam̐ n' eva-ccahambhati⁹ na kampati. Mahāsatto „idam̐ sabbabuddhānaṁ avijahitaacalaṭṭhānaṁ kilesapañjaraviddham̐-anatṭhānaṁ“ ti nātvā tāni tiṇāni agge gahetvā cālesi. Tāvad eva cuddasaḥattho pallam̐ko ahoṣi. Tāni pi kho tiṇāni tathārūpena saṇṭhānena saṇṭhahimsu yathārūpaṁ sukusalo pi cittakāro vā potthakāro vā ālikhitum pi samattho n' atthi. Bodhisatto bodhikhandham̐¹⁰ piṭṭhito katvā puratthimābhimukho daḥhamānaso hutvā „kāmaṁ¹¹ taco ca nahāru¹² ca aṭṭhi¹³ ca avasussatu, upasussatu sarīre maim̐salohitaṁ, na tv-eva sammāsambodhim̐ appatvā imam̐ pallam̐kaṁ bhindissāmīti“ asanisatasannipātenāpi abhejjarūpaṁ¹⁵ aparājitaṭṭhānaṁ abhujitvā nisīdi. Tasmim̐ samaye Māro devaputto „Siddhatthakumāro mayham̐ vasaṁ atikkamitukāmo, na dāni 'ssa atikkamitum̐ dassāmīti“ Mārabalassa santikaṁ gantvā etam̐ attham̐ ārocetvā Mārāghosanaṁ nāma ghoṣāpetvā Mārabalaṁ ādāya nikkhami. Sā Mārasenā Mārassa purato dvādasa yojanāni hoti, dakkhiṇato ca vāmato ca dvādasa yojanāni, pacchato yāva cakkavālapariyantaṁ¹⁵ katvā ṭhitā, uddham̐ navayojanubbedhā, yassā unnadantiyā unnādasaddo

¹ C^v -vālaṁ. ² C^v -vālaṁ. ³ C^s maññe. ⁴ C^v -vālaṁ. ⁵ C^k C^s onatunnatā.

⁶ C^k C^v idam̐. ⁷ C^k C^v omit pi. ⁸ C^s sambodhi. ⁹ so all three MSS.

¹⁰ C^s bodhikandham̐, C^k bodhikhandam̐. ¹¹ C^k kayam̐. ¹² C^k nahāru. ¹³ C^s

C^v aṭṭhi. ¹⁴ C^k C^s abhejjarūpa, C^v abhejjarūpa corrected to abhejjarūpaṁ.

¹⁵ C^k C^v cakkavāla-.

yojanasahassato paṭṭhāya paṭhavīudriyanasaddo¹ viya sūyati. Atha Māro devaputto diyaḍḍhayaḍḍhayanatikam² Girimekhalam³ nāma hatthim abhirūhitvā⁴ bāhusahassam⁵ māpetvā nānāvudhāni aggahesi. Avasesāya⁶ pi Māraparisāya dve janā ekasadisakam āvudham na gaṇhimsu, nānappakāraṇṇā nānāppakāramukhā hutvā Mahā-attam ajjhottharamānā⁷ āgamiṃsu⁸. Dasasahasasakkavāle⁹ devatā pana Mahāsattassa thutiyo vadamānā atṭhamsu. Sakko devarājā Vijayuttarasamkham dhamamāno atṭhāsi, so kira samkho vīsamhatthasatiko hoti, sakim vātam gāhāpetvā dhamanto¹⁰ cattāro māse saddam karitvā nissaddo hoti. Mahākālānāgarājā¹¹ atirekapadasatena vaṇṇam vadanto atṭhāsi. Mahābrahmā setacchattam dhārayamāno atṭhāsi. Mārabale¹² pana bodhimandam upasamkamante upasamkamante tesam eko pi thātum nāsakki, sammukhasammukhatṭhānen¹³ eva¹⁴ palāyimsu. Kālo¹⁵ nāgarājā paṭhaviyam nimujjivā pañcayojanasatikam Mañjērikanāga-bhavanam gantvā ubholi hatthēhi mukham pidahitvā nipanno. Sakko Vijayuttarasamkham piṭṭhiyam katvā cakkavālamukhavatṭhiyam¹⁶ atṭhāsi. Mahābrahmā setacchattam cakkavālakoti¹⁷ thapetvā Brahmāloka eva agamāsi. Ekadevatāpi thātum samattho nāhosi. Mahāpuriso ekako va nisīdi. Māro pi attano parisam āha: „tātā, Suddhodanaputtēna Siddhatthena sadiso añño puriso nāma n’ atthi, mayam¹⁸ sammukhā yuddham dātum na sakkhisāma. paccēbhāgena dasāma¹⁹ ti. Mahāpuriso pi tiṇi passāni oloketvā sabbadēvatānam palātattā²⁰ suññā ti²¹ addasa. Puna uttarapassena Mārabalāni ajjhottharamānam²² disvā „ayam ettako jano mam ekakam sandhāya mahantam vāyāmaṃ parakkamaṃ karoti, imasmiṃ thāne mayham mātāpitā vā bhātā vā añño vā koci nātako n’ atthi, imā pana dasa pāramiyo va mayham dīgharattam putṭhāparijanasadisā, tasmā pāramiyo va phalakam katvā pārami-atthen²³ eva paharitvā ayam balakāyo mayā viddhamsetum vatṭatīti²⁴ dasa pāramiyo āvajjamāno nisīdi. Atha Māro devaputto „eten²⁵ eva Siddhattham palāpessamīti²⁶ vātaṃḍalam samuṭṭhāpesi. Tam khaṇam yeva puratthimādiḍḍhē vātā samuṭṭhahitvā²⁷ adḍhayaḍḍhayanadviyojana-

¹ C^s -udriyana-, C^k -udāyana-. ² C^k -santikam. ³ C^k -lā. ⁴ C^k abhirūhitvā.

⁵ C^k bāhusahassa. ⁶ C^k asesāya. ⁷ C^s C^v ajjhottharamānā. ⁸ C^v agamimsu.

⁹ C^v -cakkavāle. ¹⁰ C^s dhammāno. ¹¹ C^s C^v mahākāla-. ¹² C^k C^s mārabalāni.

¹³ C^s -thānēna. ¹⁴ C^s kālo. ¹⁵ C^v cakkavāla-, C^v -mukhavaddhiyam.

¹⁶ C^k C^v cakkavāla-. ¹⁷ C^k mayham. ¹⁸ C^v palātattā corrected to palāyitattā.

¹⁹ so all three MSS. instead of suññāni? ²⁰ C^s C^v ajjhottharamānam. ²¹ C^s

vaddhatīti. ²² C^s samuṭṭhahitvā, C^v samuṭṭhanā hutvā

tiyojanappamāṇāni pabbatakūṭāni padāletvā vanagaccharukkādīni ummūle-
tvā samantā gāmanigame cuṇṇavicuṇṇam¹ kātum samatthāpi Mahā-
purisassa puṇṇatejēna vihatānubhāvā Bodhisattam patvā cīvarakaṇṇa-
mattam pi cāletum nāsakkhiṃsu. Tato „udakena nam ajjhottharivā
māressāmīti“ mahāvassam samuṭṭhāpesi, tassānubhāvena uparūpari
satapaṭalasahassapaṭalādibhedā valāhakā utṭhahitvā vassimsu. vuṭṭhidhārā-
vegena paṭhavi² chiddā ahoṣi, vanarukkadhānam uparibhāgena mahāogho
āgantvā Mahā-sattassa cīvare ussāvabinduṭṭhānamattam pi temetum
nāsakkhi. Tato pāsānavassam samuṭṭhāpesi, mahantāni mahantāni
pabbatakūṭāni dhūpayantāni pajjalantāni³ ākāsenāgantvā Bodhisattam
patvā dibbamālāguḷabhāvam⁴ āpajjimsu. Tato paharaṇavassam
samuṭṭhāpesi. ekatodhārāubhatodhārāsisattikhurappādayo⁵ dhūpayantā
pajjalantā ākāsenāgantvā Bodhisattam patvā dibbapupphāni abesum.
Tato āṅārakavassam⁶ samuṭṭhāpesi. kiṃsukavaṇṇā āṅārā ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā vikirimsu. Tato
kukkuḷavassam⁷ samuṭṭhāpesi, accuṇṇo aggivanno⁸ kukkuḷo⁹ ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamūle candanacuṇṇam hutvā nipati. Tato
vālukaḷavassam¹⁰ samuṭṭhāpesi. atisukhumavālukaḷā dhūpayantā pajjalantā
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā nipatimsu.
Tato kalāvassam samuṭṭhāpesi, tam kalalam dhūpayantam pajjalantam
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbavilepanam hutvā nipati.
Tato „iminā bhūmisetvā Siddhattham palāpessāmīti“ andhakāram
samuṭṭhāpesi, tam caturaṅgasamannāgatam mahātaman hutvā Bo-
dhisattam patvā suriyappabhāvihataṃ vija andhakāram antaradhāyi.
Evaṃ Māro imāhi navahi vātavassapāsānapaharaṇaṅgārakukkuḷavāluka-
kalalandhakāravuṭṭhi¹¹ Bodhisattam palāpetum asakkonto „kiṃ bhane
tiṭṭhatha, imam kumāram gaṇhatha hanatha palāpethā“ ti parisam
āṇāpetvā¹² sayam pi Gīrimekhalassa hatthino khandhe nisinno
cakkāvudham¹³ ādāya Bodhisattam upasamkamitvā „Siddhattha,
utṭhathatha etaṣṣmā pallamkā. nāyam tuyham pāpuṇāti. mayham eso
pāpuṇātīti“ āha. Mahāsatto tassa vacanam sutvā avoca: „Māra,
n' eva tayā dasa pāramiyo pūritā na upapāramiyo na paramattha-
pāramiyo, na pi pañcamahāpariccāgā pariccattā, na nānatthacariyā¹⁴
na lokatthacariyā na buddhicariyā pūritā¹⁴. nāyam pallamko tuyham

¹ C^k cuṇṇavicuṇṇam. ² so all three MSS. ³ C^s pajjalantāni. ⁴ C^s -gula-
⁵ C^k -satthi- ⁶ C^k āṅāravassam. ⁷ C^s āṅāraka-. ⁸ C^s kukkula-. ⁹ C^v
aggivanna. ¹⁰ C^s kukkulo. ¹¹ C^s vāluka-. ¹² -vāluka-, so all three MSS.
¹³ C^s ānāpetvā. ¹⁴ C^v C^s cakkāvudham. ¹⁵ C^k C^s pūritā.

„Mārassa parājayo jāto, Siddhatthakumārassa jayo. jayapūjam karis-sāmā“¹ ti nāgā nāgānaṃ supaṇṇā supaṇṇānaṃ devatā devatānaṃ brahmāno brahmānaṃ pesetvā gandhamālādihatthā Mahāpurisassa santikāṃ¹ bodhipallamkāṃ agamaṃsu. Evaṃ gatesu ca pana tesu

274. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimaṇḍe pamoditā
jayaṃ tadā nāgagaṇā Mahesino.

275. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimaṇḍe pamoditā
supaṇṇasaṃghāpi jayaṃ Mahesino.

276. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimaṇḍe pamoditā
jayaṃ tadā devagaṇā Mahesino.

277. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimaṇḍe pamoditā
jayaṃ tadā brahmagaṇāpi tādino.

Arasesā dasasu cakkavālasahassesu³ devatā mālāgandhavilepanehi pūjayamānā nānappakārā thutiyo vadamānā aṭṭhaṃsu. Evaṃ dharamāne yeva suriye Mahāpuriso Mārabalaṃ vidhametvā cīvarūparipatamānehi² bodhirukkhamkurehi rattapavāḷadalehi⁴ viya pūjayamāno⁵ paṭhame yāme pubbenivāsānānaṃ majjhimayāme dibbacakkhum visodhetvā pacchimayāme paṭiccasamuppāde nānaṃ otāresi. Ath⁶ assa dvādasapa-dikāṃ paccayākāraṃ vaṭṭavivaṭṭavasena⁶ anulomapaṭilomato sam-masantassa sammasantassa dasasahassilokadhātu⁷ udakapariyantāṃ katvā dvādasakkhattunī saṃkampī. Mahāpurise⁸ pana dasasahassiloka-dhātum⁷ unnādetvā aruṇuggamanavelāya sabbaññūtañāṇam⁹ pa-

¹ C^k C^v santikā ² C^s cīvarupari-. ³ C^v cakkavāla-. ⁴ C^s -pavāla-. ⁵ so all three MSS. instead of pūjiyamāno. ⁶ C^k C^s vaddhavivaddhavasena. ⁷ C^s C^v dasasahassī-. ⁸ C^k mahāpuriso, C^s mahāpuriso corrected to mahāpurise. ⁹ C^s sabbamñūta-?, C^v sabbaññūtam.

ṭivijjhante sakaladasasahassilokadhātu¹ alamkatapatiyattā ahoṣi. Paṇṇacakkavālamukhavattiyā² ussāpitānaṃ dhajānaṃ paṭākānaṃ ramsiyo³ pacchimacakkavālamukhavattiyā² paharanti⁴, tathā pacchimacakkavālamukhavattiyā² ussāpitānaṃ⁵ pāṇṇacakkavālamukhavattiyā². uttaracakkavālamukhavattiyā⁶ ussāpitānaṃ dakkhiṇacakkavālamukhavattiyā², dakkhiṇacakkavālamukhavattiyā² ussāpitānaṃ uttaracakkavālamukhavattiyā⁷ paharanti. paṭhavitale⁸ ussāpitānaṃ pana dhajānaṃ paṭākānaṃ Brahmalokeya⁹ āhacca aṭṭhaṃsu. Brahmalokeya⁹ baddhānaṃ paṭhavitale⁸ paṭṭhahimsu. dasasahasacakkavāle¹ pupphūpagarukkā puppham gaṇhiṃsu. phalūpagarukkā phalapinḍibhārabharitā ahesuṃ. khandhesu khandhapadumāni pupphimsu, sākhaṃ sākhaṃ padumāni. latāsu latāpadumāni, ākāse olambakapadumāni¹⁰, silātālāni bhinditvā uparūpari¹¹ sattasatta¹² hutvā daṇḍakapadumāni utṭhahimsu. dasasahasilokadhātu¹³ vattetvā¹⁴ vissatṭhamālāguḷā viya susanthatapupphasanthāro viya ca ahoṣi, cakkavālantaresu¹⁵ aṭṭhajojanasahasasalokantarikā satta-urīyappabhāya pi anobhāsitaṃ pubbā ekobhāsā ahesuṃ. caturāsītiyojanasahasasagambhīro mahāsamuddo madhurodako ahoṣi, nadiyo na-ppavattimsu. jaccandhā rūpāni pa-simsu, jātibadhira saddam suṇimsu, jātīpīṭhasappi¹⁶ pada-sā gacchimsu, andubandhanādīni chinditvā patimsu. Evaṃ aparimāṇena sirivibhavana¹⁷ pūjyamāne¹⁸ nekappakāresu acchariyadhammesu pātubhūtesu sabbaññūtanānaṃ¹⁹ paṭivijjhitvā sabbabuddhānaṃ avijahitaṃ udānaṃ udānesi:

278. „Anekajātisaṃsāraṃ
sandhāvissaṃ anibbisaṃ
gahakārakaṃ gavesanto,
dukkhā jāti punappunāni. (Dhp. v. 153.)

279. Gahakāraka dīṭṭho si,
puna gehaṃ na kāhasi.
sabbā te phāsukā bhaggā.
gahakūṭaṃ, visamkhitaṃ.
visamkhāragataṃ¹⁶ cittaṃ
taṇhānaṃ khayam ajjhagā¹⁷ ti. (Dhp. v. 154)

¹ C¹ C² -dasasahassi-. ² C² -cakkavāla-, C¹ -vaddhiyaṃ. ³ C¹ C² omit ramsiyo.
⁴ C² paharanti. ⁵ C¹ omits ussāpitānaṃ. ⁶ C² pathavitale. ⁷ C¹ C² -cakkavāle. ⁸ C² olambika-. ⁹ C² uparūpari. ¹⁰ C¹ C² sattasattā. ¹¹ C¹ C² dasasahassi-. ¹² C² vaddhetvā. ¹³ C¹ C² cakkavālantaresu. ¹⁴ C¹ C² -pīṭhasappi.
¹⁵ C¹ -vibhavana. ¹⁶ so all three MSS. instead of pūjyamāno. ¹⁷ C¹ C² sabbaññūta-?. C¹ sabbamñūta-. ¹⁸ C² visamkhāragataṃ.

Iti Tusitapurato paṭṭhāya yāva ayaṃ bodhimaṇḍe sabbaññūtapatti¹
ettakaṃ ṭhānaṃ Avidūrenidānaṃ nāma 'ti vedittabbam.

III. Santikenidāna.

Santikenidānaṃ pana „Bhagavā Sāvattiyaṃ viharati Jetavane
Anāthapiṇḍikassa ārāme, Vesāliyaṃ viharati Mahāvane kūtāgārasālāyaṇa²
ti evaṃ „tesu tesu ṭhānesu viharanto tasmim tasmim ṭhāne yeva
labbhati“ vuttaṃ. kinc' āpi evaṃ vuttaṃ atha kho pana tam pi
ādito paṭṭhāya evaṃ vedittabbam. Udānaṃ udānetvā nisinnassa hi
Bhagavato etad ahoṣi: „ahaṃ kappasatasahassādhikāni cattāri asaṃ-
kheyyāni imassa pallaṃkassa kāraṇā sandhāvim³, ettakaṃ me kālāṃ
imass' eva pallaṃkassa kāraṇā alaṃkatasisaṃ gīvāya chinditvā dinnam,
suañjitāni akkhini hadayamaṃsaṃ ubbattetvā dinnam. Jālikumāra-
sadiṣā⁴ puttā Kaṇhājīnakumāri-sadiṣā dhītaro Maddidevi-sadiṣā⁵
bhariyāyo ca paresaṃ dāsattāya dinnā, ayaṃ me pallaṃko jaya-
pallaṃko varapallaṃko ca. ettha me nisinnassa saṃkappā paripuṇṇā,
na tāva ito vuṭṭhahissāmi“ anekakoṭṭisatasahassā samāpattiyo samā-
pajjanto sattāhaṃ tatthi⁶ eva nisīdi, yaṃ sandhāya „atho kho Bhagavā
sattāhaṃ ekapallaṃkena⁷ nisīdi⁸ vimuttisukhapatisaṃvediti“. Ath'
ekaccānaṃ devatānaṃ „ajjāpi nūna Siddhatthassa kattabbakiccaṃ
atthi, pallaṃkasmiṃ hi ālayam na vijahatī“ parivittakko udapādi.
Sattā devatānaṃ vitakkam ṇatvā tāsāṃ vitakkam vūpasamanattham
vehāsaṃ abbhuggantvā yamakapāṭihāriyaṃ dassesi. Mahābodhimaṇḍa-
smiṃ hi katapāṭihāriyaṃ⁹ ca nātisaṃāgame katapāṭihāriyaṃ ca
Pāṭikaputtasamāgame¹⁰ katapāṭihāriyaṃ ca sabbaṃ gaṇḍambamūle
yamakapāṭihāriyasadiṣaṃ ahoṣi. Evaṃ Sattā iminā pāṭihāriyena
devatānaṃ vitakkam vūpasametvā pallaṃkato isakaṃ pācīnanissite
uttaradiṣābhāge ṭhatvā „imasmim vata me pallaṃke sabbañ-
ñūtañānaṃ¹¹ paṭividdhan“ ti cattāri asaṃkheyyāni kappasata-
sahassaṃ ca pūritānaṃ pāraṇānaṃ phalādhigamaṭṭhānaṃ¹² pallaṃ-
kaṃ animisehi akkhihi olokayamāno sattāhaṃ vītināmesi. Tam
ṭhānaṃ Animisacetiyaṇa nāma jātāṃ. Atha pallaṃkassa ca ṭhitat-
ṭhānassa ca antarā caṃkamamā māpetvā puratthimacchimato āyate¹³

¹ C^k sabbaññūta-, C^s sabbamñūta-, C^v sabbaññūta-?. ² C^k upasandhāviṇṇi.

³ C^s jāṭiyakumāra-. ⁴ C^s maddidevi-, C^v maddidevi-. ⁵ C^k ekapallaṃke. ⁶ C^v nisīditvā. ⁷ C^s -pāṭihāriyaṃ, C^v -pāṭihāriyaṃ corrected to -pāṭihāriyaṃ. ⁸ C^k pāṭika- corrected to pāṭhika-. ⁹ C^s sabbamñūta-, C^v sabbaññūta-, C^k sabbañ-
ñūta-?. ¹⁰ C^s phalādhigamaṇa-. ¹¹ C^s āyane, C^k āyatane?

ratanacamikame camkamanto sattāhaṃ vītinaṃesi. Tam thānaṃ Ratanacamikamacetiyan nāma jātaṃ. Catutthe pana sattāhe bodhito pacchimuttaradisābhāge devatā Ratanagharāṃ māpayiṃsu. Tattha pallaṃkena nisīditvā Abhidhammapitakāṃ visesato c' ettha 'anantanayaṃ'² samantapaṭṭhānaṃ vicinanto sattāhaṃ vītinaṃesi. Abhidhammikā panāhu: Ratanagharan³ nāma ratanamāyaṃ gehaṃ sattannaṃ pakaraṇānaṃ⁴ sammasitaṭṭhānaṃ ratanagharan ti, yasmā pan' ettha ubho p' ete pariyāyā yujjanti tasmā ubhayam p' etaṃ gahetabbam eva. Tato paṭṭhāya pana taṃ thānaṃ Ratanagharacetiyan nāma jātaṃ. Evaṃ bodhisamīpe yeva cattāri sattāhāni vītinaṃetvā pañcame sattāhe bodhirukkhamulā yena Ajapālanigrodho ten' upasamīkama. Tatrāpi dhammaṃ vicinanto yeva vimuttisukhaṃ ca paṭisaṃvedento nisīdi. Tasmiṃ samaye Māro devaputto „ettakaṃ kālāṃ anubandhanto otārāpekkho⁵ pi imassa kiñci khalitaṃ nāddasaṃ, atikkanto dāni esa mama vasaṃ“ ti domanassappatto mahāmagge nisīditvā solasa kārāṇāni cintento bhūmiyaṃ solasa lekhā kaḍḍhi: „ahaṃ eso viya dānapāramiṃ na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; tathā „ahaṃ eso viya śīlapāramiṃ nekkhammapāramiṃ paññāpāramiṃ viriyapāramiṃ khantipāramiṃ saccapāramiṃ adhiṭṭhānapāramiṃ mettāpāramiṃ upekkhāpāramiṃ na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti dasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; „ahaṃ eso viya asādhāraṇassa indriyaparopariyañāṇassa“ paṭivedhāya upanissayaabhūtā dasa pāramiyo na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekādasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; tathā „ahaṃ eso viya asādhāraṇassa āsayānusayañāṇassa⁷ mahākaruṇāsamāpattiñāṇassa⁸ yamakaṇṭhāpāṭihirañāṇassa⁹ anāvāraṇāñāṇassa sabbaññūtañāṇassa¹⁰ paṭivedhāya upanissayaabhūtā dasa pāramiyo na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti solasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi. Evaṃ imehi kārāṇehi mahāmagge¹¹ solasa lekhā ākaḍḍhamāno nisīdi. Tasmiṃ samaye Taṇhā Aratī Ragā ti tisso Māradhitaro „pitā no na paññāyati¹², kahaṃ nu kho etarahitī“ olokayamānā taṃ domanassappattaṃ bhūmiṃ likhamānaṃ disvā pitu santikaṃ gantvā „kasmāsi tāta dukkhī¹³ domanasso“ ti pucchīṃsu. „Ammā¹⁴, ayaṃ Mahāsamaṇo mayhaṃ vasaṃ atikkanto, ettakaṃ kālāṃ olokeno otāram assa datṭhum nāsakkhiṃ, ten' amhi dukkhī dummano“ ti.

¹ C^s cettha. ² C^s anantanayanam. ³ C^s -gharam. ⁴ C^s pakāraṇānaṃ. ⁵ C^k C^s otārāpekkho. ⁶ C^k -ñānassa. ⁷ C^s -ñānassa. ⁸ C^s -karuna-. ⁹ C^k -ñānassa.

¹⁰ C^s sabbaññūta-, C^k sabbaññūta-. ¹¹ C^v -maggehi. ¹² C^k C^s paññāyati.

¹³ C^k dukkhi. ¹⁴ C^k amma.

„Yadi evaṃ mā cintayittha, mayaṃ etaṃ attano vase katvā ādāya āgamissāma“¹ 'ti. „Na sakkā ammaṃ eso kenaci vase kātuṃ. acalāya saddhāya¹ paṭiṭṭhito eso puriso“² ti. „Tāta mayaṃ itthiyo nāma, idān' eva taṃ rāgapāsādīhi bandhitvā ānessāma, tumhe mā cintayitthā“³ 'ti Bhagavantāṃ upasaṃkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā“⁴ 'ti āhaṃsu. Bhagavā n' eva tasmaṃ vacanaṃ manasi akāsi⁵ na akkhini⁶ ummiletvā olokesi, anuttare upadhisāṃkhaye vimuttamānaso vivekasukhaṃ⁷ nēva anubhavanto nisīdi. Puna Māradhītarō „uccāvaca kho purisānaṃ adhippāyā, kesañci kumārīkāsu pemaṃ hoti kesañci paṭhamavaye tṭitāsu kesañci majjhimavaye tṭitāsu kesañci pacchima-
vaye tṭitāsu, yaṃ nūna mayaṃ nānappakārehi palobheyāmā“⁸ 'ti ekamekā kumārivaṇṇādivasena satāṃ satāṃ attabhāve abhinimminivā⁹ kumārīyo avijātā sakiṃ vijātā duvijātā majjhimitthiyo mahitthiyo ca hutvā chakkhattuṃ Bhagavantāṃ upasaṃkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā“¹⁰ 'ti āhaṃsu. Tam pi Bhagavā na manas' ākāsi yathā taṃ anuttare¹¹ upadhisāṃkhaye vimutto. Keci¹² paṇācariyā vadanti: tā mahitthibhāvena upagatā disvā Bhagavā evaṃ evaṃ etā khaṇḍa-
dantā palitakesā hontū 'ti adhiṭṭhāsīti, taṃ na gahetabbaṃ, na hi Satthā evarūpaṃ adhiṭṭhānaṃ karoti, Bhagavā pana „apetha, tumhe kiṃ disvā evaṃ vāyamatha, evarūpaṃ nāma avītarāgādīnaṃ purato kātuṃ vaṭṭati“¹³, Tathāgatassa pana rāgo pahīno¹⁴ doso pahīno¹⁵ moho pahīno¹⁶ ti attano kilesappahānaṃ ārabha

280. „Yassa jitaṃ nāvajīyati“¹¹
jitaṃ assa no yāti koci loke
taṃ Buddham anantagocaraṃ
apadaṃ kena padena nessatha: (Dhpd. v. 179.)

281. Yassa jālini¹² visattikā
taṇhā n' atthi kuhiñci netave
taṃ Buddham anantagocaraṃ
apadaṃ kena padena nessathā“¹³ 'ti (Dhpd. v. 180.)

imā Dhammapade Buddhavagge dve gāthā vadanto dhammaṃ kathesi.
Tā „saccaṃ kira no pitā avoca: 'Arahaṃ Sugato loke na rāgena

¹ C^k saddāya, C^v sabbāya. ² C^s paricārācā. ³ C^s ākāsi. ⁴ C^k na sakkhītiṇi, C^v na cakkhīni. ⁵ C^v -sukhaṃ corrected to -sukhasaṃ, C^s -sukhaṃ. ⁶ C^v abhinimminivā. ⁷ C^k anuttaro. ⁸ C^s koci. ⁹ C^s vaddhati. ¹⁰ C^v pahīno. ¹¹ C^k nāvajīyati. ¹² C^k C^v jālini.

suvāṇayo¹ ti ādīni vatvā pitu santikaṃ agamaṃsu. Bhagavāpi tattha
 sattāhaṃ vītināmetvā Mucalindaṃ agamāsi. Tattha sattāhaṃ vītināme-
 tvā vaddalikāya uppannāya sītādiṭṭhapaṭibāhanatthaṃ² Mucalindena
 nāgarājena sattakkhattuṃ bhogehi parikkhitto asambādhaṃ gandra-
 kuṭiyāṃ viharanto viya vimuttisukhaṃ paṭisaṃvediyamāno sattāhaṃ
 vītināmetvā rājāyatanāṃ upasaṃkamī. Tatthāpi vimuttisukhapaṭisaṃ-
 vedī³ yevā nisīdi. Ettāvataṃ sattasattāhāni paripuṇṇāni. Etth⁴ antare⁵
 n⁶ eva mukhadhovanāṃ na sarīrapaṭijagganāṃ na āhāraṃ iccāṃ aho-
 jhānasukhena magga-sukhena phalasukheṇ⁷ eva ca vītināmesī.
 Ath⁸ assa tasmīṃ sattasattāhamatthake ekūnapañāsatiṃ⁹ divase
 tattha nisinnassa „mukhaṃ dhovissāmiti“ cittaṃ udapādi. Sakko
 devānaṃ indo agadahaṃṭakāṃ¹⁰ āharitvā adāsi. Satthā taṃ pari-
 bhūñji, ten¹¹ assa sarīravalaṇṇāṃ aho-
 Ath¹² assa Sakko yeva nāgalatā-
 dantakatthaṃ¹³ c¹⁴ eva mukhadhovanaudakaṃ ca adāsi. Satthā taṃ dan-
 takatthaṃ khādītva Anotattadahe udakena mukhaṃ dhovitvā tatth¹⁵ eva
 rājāyatanamūle nisīdi. Tasmīṃ samaye Tapassu-Bhallukā¹⁶ nāma dve
 vāṇijā¹⁷ pañcahi sakaṭasatehi Ukkalā janapadā Majjhimadesaṃ gacchantā
 attano nātisālohitāya devatāya sakaṭāni sannirumbhitvā¹⁸ Satthu āhāra-
 sampādane¹⁹ ussāhitā manthaṃ²⁰ ca madhupiṇḍikaṃ ca ādāya „patigaṇ-
 hātu“²¹ no bhaṇte Bhagavā imāṃ āhāraṃ anukampaṃ upādāya²² „ti
 Satthāraṃ upasaṃkamitvā aṭṭhaṃsu. Bhagavā pāyāsaṃ²³ paṭiggahaṇa-
 divase yeva pattassa antarahitattā „na kho Tathāgatā hatthesu
 patigaṇhanti, kimhi nu kho ahaṃ patigaṇheyyaṃ“ ti cintesi. Ath²⁴
 assa cittaṃ natvā catuhi²⁵ di-
 āhi cattāro Mahārājāno indanīlamanimaye
 patte upanāmesuṃ. Bhagavā te paṭikkhipī. Puna muggavaṇṇasalamaye
 cattāro patte upanāmesuṃ. Bhagavā catunnam pi devaputtānaṃ
 anukampāya cattāro patte paṭiggahetvā uparūpari²⁶ ṭhapetvā „eko
 hotū“²⁷ ti adhiṭṭhahi. Cattāro pi mukhavatṭhiyaṃ paṇḍāyamānalekhā²⁸
 hutvā majjhimena pamāṇena²⁹ ekattaṃ upagamīsu. Bhagavā tasmīṃ
 paccagghe selamaye patte āhāraṃ patigaṇhitvā paribhūñjitvā anum-
 danaṃ akāsi. Dve bhātaro vāṇijā Buddhaṃ ca Dhammaṃ ca saraṇaṃ

¹ C^k sītāpati-, C^v sītāpati- corrected to sītāpati-. ² C^k vimuttisukhaṃ paṭisaṃ-
 vedī, C^v vimuttisukhapaṭisaṃvedī corrected to -sukhapati-. ³ ettantare ⁴ C^k
 C^v -pamāṇāsatiṃ, C^v -pañāsatiṃeva. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^v tapassū-.
⁷ C^k vāṇijā. ⁸ C^v sannirumbhitvā. ⁹ C^k āhārasampādane ¹⁰ C^k C^v matthaṃ.
¹¹ C^v patigaṇhātu. ¹² C^v pāyāsa. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^k C^v uparūpari.
¹⁵ C^k C^v pamāṇāyamāna-. ¹⁶ C^v omits pamāṇena and adds antena ca. C^k pana-
 manena corrected to pamāṇena, C^k pamāṇena

gantvā drevācikaupāsakā ahesuṃ. Atha tesam̐ „ekam̐ no bhante paricāritabbatthānam̐ dethā“¹ 'ti vadantānam̐ dakkhiṇatthēna attano sisam̐ parāmasitvā kesadhātuyo adāsi. Te attano nagare tā dhātuyo anto pakkhipitvā cetiyam̐ patiṭṭhāpesuṃ. Sammāsambuddho pi kho tato utthāya puna Ajapālanigrodham̐ eva gantvā nigrodhamūle nisīdi. Ath' assa tattha nisinnamattass' eva attanā adhigatas-sa dhammassa gambhīrattam̐ paccavekkhantassa Buddhānam̐ āciṇṇo² „adhigato kho my-āyam³ dhammo“⁴ ti paresam̐ dhammam̐ adesetukammataḥkārappavatto vitakko udapādi. Atha Brahmā Sahampati⁵ „nassati vata bho loko. vinassati vata bho loko“⁶ ti dasahi cakkavālasahashehi Sakka-Suyāma-Santusita-Sunimmita-Vasavatti-Mahābrahmuno⁷ ādāya Satthu santikam̐ gantvā „desetu bhante Bhagavā dhammam̐, desetu Bhagavā bhante⁸ dhamman“⁹ ti ādinā nayena dhammadesanānam̐ āyāci. Satthā tassa paṭimānam̐¹⁰ datvā „kassa nu kho aham̐ paṭhamam̐ dhammam̐ deseyyan“¹¹ ti cintento „Ālāro paṇḍito. so imam̐ dhammam̐ khippam̐ ājānissatīti“¹² cittaṃ uppādetvā puna olokeno tassa sattahakālakatabhāvam̐¹³ natvā Uddakam̐ āvajjesi¹⁴. Tasāpi abhidosaḥkālakatabhāvam̐ natvā „bahūpakārā¹⁵ kho Pañcavaggiyā bhikkhū“¹⁶ ti Pañcavaggiye ārabha manasikāram̐ katvā „kham̐ nu kho te etarahi viharantīti“¹⁷ āvajjento „Bārāṇasīyam̐ Migadāye“¹⁸ ti natvā „tattha gantvā dhammacakkam̐ pavattessāmīti“¹⁹ katipāham̐ bodhimāṇḍasamantā²⁰ yeva piṇḍāya caranto viharitvā „Āsāhipunnamāsiyam̐ Bārāṇasīm̐ gamissāmīti“²¹ cātuddasiyam̐ paccūsasamaye pabbhātāya rattiyaḥ kālass' eva pattacivaram̐ ādāya atthārasayojanamaggaṃ paṭipanno antarāmagge Upakam̐²² nāma ājīvikam̐ disvā tassa attano Buddhabhāvam̐ ācikkhitvā tam̐ divasaṃ yeva sāyaṇhasamaye²³ Isipatanam̐ agamāsi. Pañcavaggiyatherā Ta-thāgataṃ dūrato va āgacchantam̐ disvā „ayam̐ āvuso samaṇo Gotamo paccayabāhullāya āvattitvā paripunnakāyo phīṭindriyo²⁴ suvaṇṇavaṇṇo hutvā āgacchati, imassa abhivādanādīni na karissāma. mahākulappasūto²⁵ kho pan' esa āsanābhīharāṃ arahati, ten' assa āsanamattam̐ paṇḍāpessāmā²⁶“²⁷ 'ti katikam̐ akāmsu. Bhagavā sadevakassa lokassa cittācāram̐ jānanasamatthēna nāṇena „kin nu kho ime cintayimsū“²⁸ 'ti āvajjitvā cittaṃ aññāsi²⁹. Atha ne sabbadevamanussesu anodissakavasena

¹ C^s C^v āciṇno. ² C^s myayam. ³ C^s C^v -pati. ⁴ C^k -suyāma-. ⁵ C^v bhagavā bhante corrected to bhante bhagavā. ⁶ C^k C^s paṭimānam̐. ⁷ C^k sattāham̐-. ⁸ C^s āvajjesi. ⁹ C^s bahūpakārā. ¹⁰ C^v bodhisamantā. ¹¹ C^s udakam̐. ¹² C^k sāyanha-. ¹³ C^k thinitindriyo corrected to thipitindriyo, C^v phīṭindriyo corrected to pīṭindriyo. ¹⁴ C^s -ppasuno. ¹⁵ C^k C^s paṇḍā-. ¹⁶ C^k C^s aññāsi.

pharaṇasamattham mettacittam saṁkhipitvā odissakavasena mettacittam phari. Te Bhagavatā mettacittena phutthā¹ Tathāgate upasaṁkamante upasaṁkamante sakāya katikāya² saṇṭhātum asakkontā abhivādanapaccutthānādini³ abbakiccāni akāmsu. Sambuddhabbhāvaṁ pan⁴ assa ajānamānā kevalam nāmena ca āvusovādena ca samudācaranti. Atha ne Bhagavā mā bhikkhave Tathāgataṁ nāmena ca āvusovādena ca samudācaratha, ahaṁ bhikkhave Tathāgato Saṁmāsambuddho⁵ ti attano Buddhabbhāvaṁ saṇṇāpetvā⁶ paṇṇattavarabuddhāsane⁷ nisinno Uttarasālhanakkhattayoge vattamāne aṭṭhārasahi⁸ Brahmakoṭīhi parivuto Pañcavaggiye there āmantetvā Dhammacakkappavattanasuttaṁ desesi. Tesu Aṇṇākoṇḍaññathero⁹ desanānūsārena¹⁰ nāpaṁ pesento suttapariyosāne aṭṭhārasahi Brahmakoṭīhi saddhim sotāpatti-phale patiṭṭhāsi. Satthā tatth¹¹ eva vassam upagantvā punadvase Vappatheraṁ ovdanto vihāre yeva nisīdi. Sesā cattāro piṇḍāya carāmsu. Vappathero pubbanhe¹² yeva sotāpatti-phalaṁ pāpuṇi. Eten¹³ eva upāyena punadvase Bhaddiyatheraṁ punadvase Mahānāmatheraṁ punadvase Assajitheran ti sabbe sotāpatti-phale patiṭṭhāpetvā pañcamiyāṁ pakkhassa pañca pi jane sannipādetvā Anantalakkhaṇasuttantaṁ desesi, desanāpariyosāne pañca pi therā arahattaphale patiṭṭhāhiṁsu. Atha Satthā Yasassa kulaputtassa upanissayaṁ disvā taṁ rattibhāge nibbijjivā geham pahāya nikkhantaṁ, ehi Yasā¹⁴ ti pakkosivā taṁmiṁ yeva rattibhāge sotāpatti-phale¹⁵ punadvase arahatte patiṭṭhāpetvā apare pi tassa sahāyake catuppaṇṇāsa jane ebhikkhupabbajjāya¹⁶ pabbājetvā arahattaṁ¹⁷ pāpesi. Evaṁ loke aka-saṭṭhiyā arahantesu jātesu Satthā vuttavasso¹⁸ pavāretvā caratha¹⁹ bhikkhave cārikan²⁰ ti satthiṁ bhikkhū disāsu pesetvā sayam Uruvelaṁ gacchanto antarāmagge Kappāsiyavanasande tiṁsa jane Bhaddavaggiyakumāre vinesi. Tesu sabbapaccchimako sotāpaṇno sabbuttamo anāgāmi²¹ ahoṣi. Te pi sabbe ebhikkhukhubhāven²² eva pabbājetvā disāsu pesetvā sayam Uruvelaṁ gantvā addhuddhān²³ pāṭibhāriyasahassāni dassetvā Uruvelakassapādāyo sahasajatilaparivāre tebhātikajaṭile vinetvā ebhikkhukhubhāven²⁴ eva pabbājetvā Gayāsīse nisīdāpetvā Adittapariyāyadesanāya arahatte²⁵ patiṭṭhāpetvā tena arahantasahassena parivuto Bimbisāraṇāṇo dinnam pa-

¹ Ck C* putthā ² C* katikāya. ³ C* -paccutthānādini. ⁴ Ck C* saṇṇāpetva.

⁵ C* paṇṇatta-. ⁶ C* aṭṭhārasamāsehi. ⁷ C* aṇṇākoṇḍañña-. ⁸ C* -sārena.

⁹ Ck pubbanhe. ¹⁰ Ck -phalesu. ¹¹ Ck C* ebhikkhu, C* bhāvena added instead of pabbajjāya ¹² Ck C* arahattaṁ ¹³ C* vuttavasso ¹⁴ C* carata.

¹⁵ Ck C* anāgāmi. ¹⁶ Ck C* arahante.

tiñṇam¹ mocessāmīti² Rājagahanagarūpacāre Latthivanuyyānam³ agamāsi. Rājā uyyānapālassa santikā „Satthā āgato“ ti sutvā dvādasanahutehi brāhmaṇagahapatikehi parivuto Satthāraṃ upasamkamitvā cakkavicittatalesu suvaṇṇapātavitanāni viya pabhāsamudayaṃ vissajjentesu⁴ Tathāgatassa pādesu sirasā nīpatitvā ekamantaṃ nisīdi saddhiṃ parisāya. Atha kho tesāṃ brāhmaṇagahapatikānaṃ etad ahoṣi: „kinu nu kho Mahāsamaṇo⁵ Uruvelakassape brahmacariyaṃ caratī udāhu Uruvelakassapo Mahāsamaṇe⁶“ ti. Bhagavā tesāṃ cetasa cetoparivittakkaṃ aññāya⁷ therāṃ gāthāya ajjhabhāsi:

992. „Kim eva disvā Uruvelavāsi
pahāsi aggim kisako vadāno.
pucchāmi taṃ Kassapa etaṃ atthaṃ:
kathaṃ pahīnaṃ tava aggihuttan“ ti.

Thero pi Bhagavato adhippāyaṃ viditvā

993. Rūpe ca sadde ca atho rase ca
kāmitthiyo cābhivadanti⁸ yaññāni⁹.
etaṃ malan ti upadhīsu ñatvā
tasmā na viṭṭhe na hute araṃjin ti

imaṃ gāthaṃ vatvā attano sāvakaabhāvappakāsanatthaṃ Tathāgatassa pādapiṭṭhe sīsaṃ ṭhapetvā „satthā me bhante Bhagavā, sāvako 'haṃ asmīti“ vatvā ekatālaṃ dvitālaṃ titālan ti yāva sattatālappamaṇaṃ sattakkhattuṃ vehāsaṃ abhuggantvā oruyha Tathāgataṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Taṃ pāṭibhāriyaṃ disvā mahājano „aho mahānubhāvā Buddhā, evaṃ thāmagataditthiko⁹ nāma 'arahā“ ti maññamāno Uruvelakassapo pi ditthijālaṃ bhinditvā Tathāgatena damito“ ti Satthu guṇakathaṃ yeva kathesi. Bhagavā „nāhaṃ idāni eva Uruvelakassapaṃ damīmi. atīte pi esa mayā damito yevā“ ti vatvā imissā aṭṭhuppattiyā Mahānārada-kassapajātakaṃ kathetvā cattāri saccāni pakāsesi. Magadharājā ekādasahi nahutehi saddhiṃ sotāpattiphale paṭiṭṭhāsi, ekaṃ nahutaṃ upāsakattaṃ paṭivedesi.

¹ Ck C^s paṭimāṇani. ² C^v latthu-. ³ C^s vissajjantesu. ⁴ C^s mahāsamane.

⁵ Ck C^v mahāsamano, C^s mahāsamano corrected to -samaṇo. ⁶ C^s aññāya.

⁷ C^s cābhivadanti, C^v cābhivadanti corrected to nābhivadanti. ⁸ Ck C^s yaññāni, C^v saññāni corrected to yaññāni. ⁹ Ck C^v thāmagana-ditthiko.

Rājā Satthu santike nisinno yeva pañca assāsake pavedetvā saraṇam
 gantvā svātanāya nimantetvā āsanā vuṭṭhāya Bhagavantam padakkhi-
 nam katvā pakkāmi Punadivase yehi ca Bhagavā diṭṭho yehi ca
 adiṭṭho sabbe pi Rājagahavāsino aṭṭhāra-akoṭisaṃkhā manussā
 Tathāgataṃ daṭṭhukāmā pāto va Rājagahato Laṭṭhivanaṃ agamaṃsu.
 Tigāvutamaggo na-ppahosi. Sakalalaṭṭhivanuyyānaṃ niraṇṭaraṃ puṭaṃ¹
 ahoṣi. Mahājāno Dasabalassa rūpaggaṇṇapattāṃ attabhāvaṃ passanto
 tittim kātuṃ nāsakkhi. Vaṇṇabhū² nāma³ e-ā. evarūpesu hi ṭhānesu
 Tathāgataṃ lakkhaṇānubyañjanādiṇṇapabbheda⁴ sabbāpi rūpakāyasirim⁵
 vaṇṇetabbā. Evam rūpaggaṇṇapattāṃ Dasabalassa sariraṃ passamānena
 mahājanena niraṇṭaraṃ puṭe⁶ uyyāne ca magge ca ekabhikkhussāpi
 nikkhamanokāso nāhoṣi. Taṃ divasaṃ kira „Bhagavā cinnabhatto
 bhaveyya. taṃ mā ahoṣi“ Sakkassa nisinnāsanaṃ uṇhākāraṃ dassesi.
 So āvajjamāno taṃ kāraṇaṃ natvā māṇavakavaṇṇaṃ⁷ abhinimminivā⁸
 Buddha-Dhamma-Saṃgha-paṭisaṃyuttatthutiyo⁹ vadamāno Dasabalassa
 purato otaritvā devānubhāvena¹⁰ okāsaṃ katvā

284. „Danto dantehi saha purāṇajaṭilehi vippamuttehi¹¹

siṅgīnikkhasavaṇṇo Rājagahaṃ pāvisi Bhagavā.

285. 286. Mutto muttehi -pe-. Tiṇṇo tiṇṇehi -pe-.

287. Dasāvāso Dasabalo dasadhammavidū¹² dasahi c' upeto

so dasasataparivāro Rājagahaṃ¹³ pāvisi Bhagavā¹⁴ ti

imāhi gāthāhi Satthu vaṇṇaṃ vadamāno purato pāyāsi. Mahājāno
 māṇavakassa¹⁵ rūpasirim disvā „atīviya abhirūpo ayaṃ māṇavako¹⁶.
 na kho paṇ' amhehi diṭṭhapubbo“ ti cintetvā „kuto ayaṃ māṇavako¹⁷.
 kassa vā ayaṃ“ ti āha. Taṃ sutvā māṇavo¹⁸

288. Yo dhīro sabbadhī danto Buddho appaṭipuggalo

arahaṃ sugato loke tassāhaṃ paricārako¹⁹ ti

gāthaṃ āha. Satthā Sakkena katokāsaṃ maggaṃ paṭipajjitvā

¹ Ck putham, Cr putham corrected to putam ² so all three MSS, instead of
 vannabhūmi? ³ C^s lakkhananubyañjanadi-, Cr lakkhaṇānubyañjanādi-. ⁴ so all
 three MSS. instead of -siri? ⁵ Cr phute. ⁶ C^s māna-. ⁷ C^v abhinimminivā.

⁸ Ck -parisaṃyutta-, C^s -paṭisaṃyukta-, C^v -paṭisaṃyutte-. ⁹ C^v devatānubhāvena.

¹⁰ C^v vippamutto vippamuttehi. ¹¹ C^s -vidu. ¹² so all three MSS. ¹³ C^s C^v
 māṇavakassa. ¹⁴ Cr māṇavako ¹⁵ C^s Cr māṇavako. ¹⁶ C^v māṇavo. ¹⁷ C^s
 parivārako

bhikkhusahassaparivuto Rājagaham¹ pāvīsi. Rājā buddhapamukhassa saṃghassa mahādānaṃ datvā „ahaṃ bhante tiṇi² ratanāni vinā vattitum na sakkhissāmi, velāya vā avelāya vā Bhagavato santikaṃ āgamiṣṣāmi, Laṭṭhivanuyyānaṃ ca nāma atidūre idam³ paṇi⁴ amhākaṃ Veļuvanaṃ nāma uyyānaṃ nātidūre. gamanāgamanasampannaṃ buddhārahaṃ senāsanaṃ idam me Bhagavā patiganhatū⁵“ ti suvaṇṇabhikkārena⁶ pupphagandhavāsītamaṇivaraṇṇaudakaṃ ādāya Veļuvanuyyānaṃ pariccajanto Dasabalassa hatthe udakaṃ pātesi. Tasmiṃ ārāmapaṭiggahane⁷ Buddhasāsanaṃ mūlāni otiṇṇānīti mahāpaṭhavī⁸ kampi. Jambudīpasmiṃ⁹ hi ṭhapetvā Veļuvanaṃ aṇṇaṃ¹⁰ paṭhaviṃ kampetvā gahitasenāsanaṃ nāma n¹¹ atthi. Tambapaṇṇidīpe pi ṭhapetvā Mahāvihāraṃ aṇṇaṃ paṭhaviṃ kampetvā gahitasenāsanaṃ nāma n¹² atthi. Satthā Veļuvanārāmaṃ paṭiggahetvā raṇṇo anumodanaṃ katvā utṭhāyāsanaṃ bhikkhusaṃghaparivuto Veļuvanaṃ agamāsi. Tasmiṃ kho pana samaye Sāriputto ca Moggallāno cā ‘ti dve paribbājakā Rājagahaṃ upanissāya viharanti amataṃ pariyesamānā. Tesu Sāriputto Assajītheraṃ piṇḍāya pavatṭhaṃ disvā pasammacitto payirupāsītvā „ye dhammā hetuppabhavā“ ti gāthaṃ sutvā sotāpattiphale patitṭhāya sahāyakassa Moggallāna-paribbājakaṃ sāpi tam eva gāthaṃ abhāsi. So pi sotāpattiphale patitṭhahi. Te ubho pi Saṇḍajam oloketvā attano parisāya saddhiṃ Satthu santike pabbajimsu. Tesu Mahāmoggallāno sattāhena arahattaṃ pāpuṇi Sāriputtatthero addhamāseṇa, ubho pi ca ne Satthā agga-āva-kaṭṭhāne ṭhapesi. Sāriputtattherena arahattapattadivase yeva sāvaka-sannipātaṃ akāsi. Tathāgate pana tasmiṃ¹³ ūeva Veļuvanuyyāne viharante Suddhodanamahārājā „putto kira me chabbassāni dukkara-kārikaṃ caritvā paramābhisaṃbodhiṃ patvā pavattavaradhammacakko Rājagahaṃ nissāya Veļuvane viharatīti“ sutvā aṇṇataraṃ¹⁴ amaccaṃ āmantesi: „ehi bhane purisa-sahassaparivāro Rājagahaṃ gantvā mama vacanena ‘pitā vo Suddhodanamahārājā daṭṭhukāmo‘ ti vatvā puttam me¹⁵ gaṇhitvā ehi“ āha. So „evaṃ devā“ ti raṇṇo vacanaṃ sirasā sampaticchitvā purisa-sahassaparivāro khippam eva satṭhiyojanamaggaṃ gantvā Dasabalassa catuparisamaṃjhe nisīditvā dhammadesanavelāya vihāraṃ pāvīsi. So „tiṭṭhatu tāva raṇṇo¹⁶ pahitasāsanaṃ“ ti parisante ṭhito Satthu dhammadesanaṃ sutvā yathāṭhito va saddhiṃ purisa-

¹ so all three MSS. ² Cs tiṇi. ³ Cs idam. ⁴ Ck suvaṇṇabhikkārena, C^s suvaṇṇabhikkārena. ⁵ Cs -gahane. ⁶ Ck Cv -paṭhavī. ⁷ Ck jambudīpasmiṃ. ⁸ Ck Cs aṇṇaṃ. ⁹ Ck Cs tasmiṃ. ¹⁰ Ck Cs aṇṇataram. ¹¹ Ck puttameva. ¹² C^s raṇṇo.

hassena arahattaṃ patvā pabbajjāni yāci. Bhagavā „etha bhikkhavo“ ti hatthaṃ pasāresi. Sabbe taṃ khaṇaṃ yeva iddhimayapattacivaradharā vassasatikatherā viya ahesuṃ. Arahattam pattakālato paṭṭhāya pana ariyā nāma majjhata¹ va houtiti raṇṇo pahita-āsanaṃ Dasabalassa na kathesi. Rājā „n' eva gatako va“ āgacchati na sāsanaṃ sūyatiti“ „ehi bhāṇe tvaṃ gacchā“ 'ti ten' eva niyāmena aññaṃ² amaccaṃ pesesi. So pi gantvā purimanayen' eva saddhim parisāya arahattaṃ patvā tuṇhi³ ahoṣi. Rājā eten' eva niyāmena purisaṣaṇṇa-āparivāre nava⁴ amacce pesesi. Sabbe attano kiccaṃ niṭṭhapetvā tuṇhi bhūtā tattha⁵ eva viharāsu. Rājā sāsanaṃ attakam pi āharitvā ācikkhantaṃ alabhivā cintesi: „ettakā janā mayi sinehabhāvena“ sāsanaṃ attam pi na paccāharāsu, ko nu kho me vacanaṃ karissatiti“ sabbaṃ rājā-balaṃ olokeno Kāludāyīna addasa. So kira raṇṇo⁶ sabbattha-sādhako abbhantariko ativissāsiko Bodhisattena saddhim ekadivase jāto sahaṇaṃ-sukhito⁷ sahāyo. Atha nam rājā āmantesi: „tāta Kāludāyī, ahaṃ mama puttāni pas-situkāmo nava purisaṣaṇṇaṃ pesesiṃ, ekapuriso pi āgantvā sāsanaṃ attam ārocetvāpi n' atthi. dujjāno kho pana jīvitantarāyo, ahaṃ jīvamāno va puttāni datthum icchāmi. sakkhissati⁸ nu kho me puttāni dassetun“ ti. „Sakkhissāmi deva sace pabbajitum labhissāmi“ti. „Tāta tvaṃ pabbajitvā vā apabbajitvā vā mayhaṃ puttāni dassethi“ti. So „sādhu deva“ 'ti raṇṇo⁹ sāsanaṃ ādāya Rājagahaṃ gantvā Satthu dhammadesanavelāya parisāpariyante tṭhito dhammaṃ sutvā āparivāro arahattaphalaṃ patvā ehibhikkhubhāve patiṭṭhāsi¹⁰. Satthā Buddho hutvā paṭṭhamaṃ antovassaṃ Isipatane vasitvā vuttavasso¹¹ parāretvā Uruvelāni gantvā tattha tayo māse vasanto tebhātikajaṭṭile vinetvā bhikkhusaṇṇa-āparivāro Phussaṃsā-puṇṇamāya Rājagahaṃ gantvā dve māse vasi. Ettāvata Bārāṇasito nikkhantassa¹² pañca māsa jāta. sakalo hemanto atikkanto, Udāyittherassa āgatadivasato sattatṭṭhadivasā vitivattā. So Phagguni-puṇṇamāsiyaṃ¹³ cintesi: „atikkanto hemanto. vasantasamayo anupatto, manussehi sassaḍḍhi udāharitvā sammukhaṭṭhāne maggā dinnā. haritatinasāñchannā¹⁴ paṭhavī. supupphitā vanasaṇḍā, paṭipajjanakkhamā maggā, kālo Dasabalassa nātisaṃgaham kātun“ ti. Atha Bhagavantaṃ upasaṃkamitvā

¹ C^s majjatta. ² C^v ca. ³ C^s aññaṃ. ⁴ C^k tuṇhi. ⁵ C^k naca, C^v neva.

⁶ C^v sinehabhāvena. ⁷ C^s raṇṇo. ⁸ C^k -kilito. ⁹ so all three MSS., instead of sakkhissasi? ¹⁰ C^v ehibhikkhū patiṭṭhāsi. ¹¹ C^s vuttavasso. ¹² C^k C^s nikkhamantassa. ¹³ C^v phaggunā. ¹⁴ C^k C^s -sañjanno.

289. „Aṅgārino¹ dāni dumā bhadante
phalesino chadanaṃ vippahāya,
te accimanto va pabhāsanti.
samayo Mahāvīra bhagī rasānaṃ.

290. Nātisītaṃ nātiṇhaṃ nātidubbhikkhachātakaṃ²,
saddalā haritā bhūmi, esa kālo Mahāmūṇi³.

saṭṭhimattāhi⁴ gāthāhi Dasabalassa kulānagaragamanatthāya gamana-
vaṇṇaṃ vaṇṇesi. Atha naṃ Satthā „kiṃ nu kho Udāyi madhurassarena
gamanavaṇṇaṃ vaṇṇesi“ āha. „Bhante tumhākaṃ pitā Suddhodana-
mahārājā passitukāmo. karotha nātakānaṃ saṃgahaṃ“⁵ ti. „Sādhu
Udāyi. karissāmi nātakānaṃ saṃgahaṃ. bhikkhusaṃghassa ārocehi,
gamiyavattaṃ pūressanti“⁶. „Sādhu bhante“ ti thero ārocesi.
Bhagavā Aṅga-Magadha-vāsīnaṃ⁷ kulaputtānaṃ dasahi sahassehi
Kapilavattuvāsīnaṃ dasahi sahassehīti sabbe⁸ eva vīsatisahassehi
khīṇāsavabbhikkhūhi parivuto Rājagahā nikkhamitvā divase divase⁹
yojanaṃ gacchati. „Rājagahato saṭṭhiyojanaṃ Kapilavattuṃ dvīhi¹⁰
māsehi pāpuṇissāmiti“¹¹ aturita-cārikaṃ pakkāma. Thero pi „Bhagavato
nikkhamatthāvaṇṇaṃ raṇṇo“¹² ārocessāmiti¹³ vechāsāṃ abbhuggantvā raṇṇo¹⁴
nīvesane pātur ahoṣi. Rājā therānaṃ disvā tuṭṭhacitto mahārahe pallaṃke
nisīdāpetvā attano paṭiyāditassa nānaggarasabhojanassa pattānaṃ pūretvā
adāsi. Thero utthāya gamanākāraṃ dassesi. „Nisīditvā bhuñjathā“
ti. „Satthu santikaṃ gantvā bhuñjissāmi mahārājā“ ti. „Kahaṃ
pana Satthā“ ti. „Vīsati-bhikkhusahassapari-vāro tumhākaṃ dassanattthāya
cārikaṃ nikkhamto mahārājā“ ti. Rājā tuṭṭhamānaso āha. „tumhe imāṃ
paribhuñjitvā yāva maṃ putto imāṃ nagaraṃ pāpuṇāti tāv’ assa ito
va piṇḍapātāni pariharathā“ ti. Thero adbhivāsesi. Rājā therānaṃ
parivisitvā pattānaṃ gandhacūṇṇena ubbattetvā uttamabhojanassa pūretvā
„Tathāgatassa dethā“ ti therassa hatthe paṭiṭṭhāpesi. Thero sabbesāṃ
passantānaṃ¹⁵ yeva pattānaṃ ākāse khīpītvā sayāma pi vechāsāṃ
abbhuggantvā piṇḍapātāni āharitvā Satthu hatthe ṭhapesi. Satthā
taṃ paribhuñji. Eten¹⁶ upāyena thero divase divase āhari. Satthāpi
antarāmagge raṇṇo¹⁷ yeva piṇḍapātāni paribhuñji. Thero pi bhatta-
kiccāvasāne divase divase¹⁸ „ajja ettakaṃ Bhagavā āgato. ajja ettakaṃ“

¹ C^o aṅgārino corrected to agārino. ² C^s C^v -jātakam. ³ C^s saṭṭhimantāhi.

⁴ C^s saṃgahan. ⁵ C^s aṃga-. ⁶ C^s omits one divase. ⁷ C^k C^v dvīhi. ⁸ C^s raṇṇo. ⁹ C^k passanānaṃ, C^s passantānaṃ ¹⁰ C^v raṇṇo. ¹¹ C^k omits one divase.

ti buddhagunapaṭisaṃyuttāya ca kathāya sakalarājakulaṃ Satthu dassanaṃ vinā yeva Satthari sañjātapasādaṃ akāsi. Ten' eva naṃ Bhagavā „etadaggaṃ¹ bhikkhave mama sāvakanāṃ bhikkhūnaṃ² kulappasādakanāṃ yadidaṃ Kāludāyitī³ etadagge ṭhapesi. Sākiyāpi kho anuppatte Bhagavati „ambhākaṃ nātiseṭṭhaṃ passissāmā“⁴ 'ti san-nipatitvā Bhagavato vasaṇatṭhānaṃ vīmaṇisaṃmānā „Nigrodhasakkassa ārāmo ramaṇiyo⁵“ ti sallakkhetvā tattha sabbaṃ paṭijagganavidhiṃ kāretvā gaudhapupphahatthā paṇḍugamanāṃ karontā sabbālaṃkāra-patimaṇḍite daharadahare⁶ nāgaradārake ca dārikāyo ca paṭhamāṃ pahiniṃsu⁷, tato rājakumāre ca rājakumāriyo ca, tesāṃ anantaraṃ⁸ sāmāṃ gandhapupphacunnādīhi pūjyamānā Bhagavantaṃ gahetvā Nigrodhārāmaṃ eva agamaṇiṃsu. Tatra Bhagavā vīsatisahassabhīṇāsava-parivuto paṇḍattavarabuddhāsane nisīdi. Sākiyā nāma mānājātikā mānatthaddhā. Te „Siddhatthakumāro ambhehi daharatāro ambhākaṃ kaniṭṭho bhāgineyyo putto nattā“ ti cintetvā daharadahare rājakumāre āhaṇiṃsu: „tumhe vandatha. mayāṃ tumhākaṃ piṭṭhito nisīdissāmā“⁹ 'ti. Tesu evaṃ nisinnesu Bhagavā tesāṃ ajjhāsayāṃ oloketvā „na maṃ nātāyo vandanti. haṃ dāṃ ne vandāpessāmiti“ abhinīṇāpāda-kajjhānaṃ¹⁰ samāpajjitvā vuttāya ākāsāṃ abbhuggantvā tesāṃ sīse pādapaṃsuṃ okiramaṃ viya Gaṇḍambamūle yamaka-pāṭihāriyasudisaṃ pāṭihāriyaṃ akāsi. Rājā taṃ¹¹ acchariyaṃ disvā āha: „Bhagavā tumhākaṃ jātadivase Kālādevaḷassa vandanatthaṃ upanītanāṃ pāde vo parivattitvā brāhmaṇassa matthake paṭiṭṭhite disvāpi ahaṃ tumhe vandāmi. ayaṃ me paṭhamavandanā, vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane nisinnānaṃ vo jambucchāyāya aparivattanāṃ disvāpi pāde vandāmi, ayaṃ me dutiyā¹² vandanā, idāṇi imaṃ aditṭhapubbaṃ pāṭihāriyaṃ disvāpi tumhākaṃ pāde vandāmi, ayaṃ me tatiyā vandanā“ ti. Raṇṇo¹³ pana vandite Bhagavantaṃ avanditvā ṭhātum samattho nāma eko Sākiyo pi nāhosi, sabbe vandāṃsu yeva. Iti Bhagavā nātāke vandāpetvā ākāsato otaritvā paṇḍatte¹⁴ āsane nisīdi. Nisinne Bhagavati sikhāppatto nātisaṃāgamo ahoṃsi. Sabbe ekaggacittā hutvā nisīdiṃsu. Tato mahāmegho pokkharavassaṃ vassi. tambavappaṇaṃ udakaṃ heṭṭhā viravan-tam gacchati, temitukāmo va temeti, atemitukāmaṃsa sarīre udabindu-matto pi na patati. Taṃ disvā sabbe acchariyabbhuta-cittajātā „aho acchariyaṃ aho abbhutaṃ“ ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā „na

¹ Ck C^v etadaggaṃ. ² C^s bhikkhūnaṃ. ³ C^s rammaṇiyo. ⁴ C^s dahare dahare.

⁵ C^s pahiniṃsu. ⁶ C^s anantaraṃ. ⁷ Ck C^s abhinīṇā-. ⁸ Ck C^s naṃ. ⁹ Ck dutiya. ¹⁰ C^s raṇṇo. ¹¹ C^s paṇḍatte.

idānim eva mayham nāṭisanāgame pokkharavassam vassati, atīte pi vassīti¹ imissā aṭṭhuppattiya Vessantarajātakam kathesi. Dhamma-desanam sutvā sabbe utthāya vanditvā pakkamiṃsu. eko pi rājā vā rājamahāmatto vā „sve amhākam bhikkham gaṇhathā“ ti vatvā gato nāma n’ atthi. Satthā punadivase vīsatisahassabhikkhuparivuto Kapilavatthum piṇḍāya pāvīsi. Taṃ na koci gantvā nimantesi vā pattaṃ vā aggahesi. Bhagavā indakhīle ʒhito va āvajjesi: „kathan nu kho pubbabuddhā kulānagare piṇḍāya carimṃsu, kiṃ uppaṭipāṭiya issarajanānam gharāni agamimṃsu² udāhu sapadānacārikam carimṃsu“ ti. Tato ekabuddhassāpi uppaṭipāṭiya gamanam adisvā³ „mayāpi dāni ayaṃ eva vaṃso ayaṃ me pavēni⁴ paggaḥetabbā. āyatiṃ ca me sāvakaṃpi mamaṃ⁵ nēva anusikkhantā piṇḍacāriyavattam paripūressantīti“ kotiyam niviṭṭhagehato paṭṭhāya sapadānam⁶ piṇḍāya cari. „Ayyo kira Siddhatthakumāro piṇḍāya caratīti“ dvibhūmakatibhūmakādisu⁷ pāsādesu sihapāṇjare vivaritvā mahājano dassanavyāvaṇo ahosi. Rāhulamātipi devī⁸ „ayyaputto kira imasmim yeva nagare mahantena rājānubhāvena suvaṇṇasivikādīhi vicaritvā⁹ idāni kesamassam ohāretvā kāsāyavattavasano kapālahattho piṇḍāya carati. sobhati nu kho“ ti sihapāṇjaram vivaritvā olokaṃamānā Bhagavantaṃ nānāviraḡasamuḡjalāya sarīrappabhāya nagaravithiyo obhāsetvā vyāmapabbhāparikkhepasamupabbūhāya¹⁰ asitānubyaṇjanāvabhāsītāya¹¹ dvattimśamahāpurisalakkhaṇa-patimaṇḍitāya anopamāya Buddhasiriyā virocamaṇam, disvā

291. „Siniddhanīlamudukuṇcitakeso
suriyasunimmalalābbhinalāto
yuttatuṅgamudukāyatanāso
raṃsijālavitato naraśīho“ ti

evamādikāhi aṭṭhahi naraśīhagāthāhi nāma abhiṭṭhavitvā „tumhākam putto piṇḍāya caratīti“ raṇṇo¹¹ ārocesi. Rājā samviggahadayo hatthena sātakam saṇṭhapento turitaturitam nikkhamitvā vegena gantvā Bhagavato purato ʒatvā āha: „kiṃ bhante amhe lajjāpetha, kimattham piṇḍāya caratha, kiṃ ettakānam bhikkhūnam na sakkā bhattam laddhun¹² ti

¹ C^s āgamimṃsu. ² C^k disvā. ³ C^s pamenī corrected to pavēni, C^v pamenī corrected to pavēni. ⁴ C^k C^s mamaṃ. ⁵ C^s sapadānam. ⁶ C^s dibhūmaka-.

⁷ C^s devī. ⁸ C^s C^k vivaritvā. ⁹ C^k byāma- -samūpa-, C^s vyāma- -samupabbu-, C^v vyāma- -samupabbu-. ¹⁰ C^s asitānubyaṇjanāvabhāsītāya, C^k asitānubyaṇjanāvabhāsītāya, C^v asitānubyaṇjanāvabhāsītāya. ¹¹ C^s raṇṇo.

saññam¹ karitthā² ti. „Cārittaṃ etaṃ³ mahārāja amhākaṃ⁴ ti.
 „Nanu bhante amhākaṃ Mahāsammatakhattiyavaṃso nāma vaṃso,
 tattha ca ekakhattiyō pi bhikkhācāro nāma n' atthīti⁵. „Ayaṃ
 mahārāja rājavaṃso nāma tava vaṃso. amhākaṃ pana Dīpaṃkaro⁶
 Koṇḍañño -pe- Kassapo ti ayaṃ Buddhavaṃso nāma. ete ca aññe ca
 anekasaḥassasaṃkhā Buddhā bhikkhācārā bhikkhācāren' eva jīvikaṃ
 kappesun⁷ ti antaravīthiyaṃ⁸ thito va

292. „Uttitthe na-ppamajjeyya,
 dhammaṃ sucariṃ care,
 dhammacārī sukkaṃ seti
 asmiṃ loke paramhi ca⁹ (Dhp. v. 168.)

imaṃ gātham āha. Gāthāpariyosāne rājā sotāpattiṭṭhale patitthāsi.

293. „Dhammaṃ care sucariṃ,
 na naṃ ducariṃ care,
 dhammacārī sukkaṃ seti
 asmiṃ loke paramhi cā¹⁰ ti (Dhp. v. 169.)

imaṃ pana gātham sutvā sakadāgāmiphale patitthāsi. Dhamma-
 pālajātakaṃ sutvā anāgāmiphale patitthāsi. Maraṇasamaye setacchattassa
 hetthā sirisayane nipanno yeva arahattam¹¹ pāpuṇi. Araññavāsena⁶
 padhānānuyogakiccaṃ⁷ rañño nāhosi. Sotāpattiṭṭhalaṃ sacchikatvā
 yeva pana Bhagavato pattaṃ gaḥetvā sapariṣaṃ Bhagavantaṃ
 mahāpāsādam āropetvā paṇitena khādanīyena bhojanīyena⁹ parivisi.
 Bhattakiccapariyosāne sabbaṃ itthāgāraṃ āgantvā Bhagavantaṃ vandi
 thapetvā Rāhulamātaraṃ. Sā pana „gaccha. ayyaputtaṃ vandāhīti¹⁰
 pariṇaṇaṇa vuccamānāpi „sace mayhaṃ guṇo atthi sayam eva me
 santikaṃ ayyaputto āgamissati. āgataṃ eva naṃ vandissāmīti¹¹ vatvā
 na agamāsi. Bhagavā rājānaṃ pattaṃ gāhāpetvā dvīhi aggasāvakehi
 saddhiṃ rājadhītāya sirigabbhaṃ gantvā „rājadhītā yathāruccim
 vandamānā na kiñci vattaḃbā¹² ti vatvā paññatte¹⁰ āsane nisīdi. Sā
 vegena gantvā¹¹ gopphakesu gaḥetvā pādapiṭṭhiyaṃ sīsam parivattetvā
 yathājjhāsayaṃ vandi. Rājā rājadhītāya Bhagavati sinehabahumānā-
 diguṇasampattiyo kathesi: „bhante mama dhītā tumhehi kāsāyāni

¹ Ck C^s saññam. ² C^s evam. ³ Ck C^s dipamkara. ⁴ Ck antaravīthi ⁵ C^s
 arahattam. ⁶ C^s arañña-. ⁷ C^s padānā-. ⁸ C^s rañño. ⁹ Ck C^s khādanīyena
 bhojanīyena. ¹⁰ C^s paññatte. ¹¹ C^s vegenaḡgantvā.

nivattānāti' sutvā tato paṭṭhāya kāsāvavatthā jātā, tumhākaṃ ekabhattikabhāvam sutvā ekabhattikā va jātā, tumhehi mahāsayanassa chaḍḍitabhāvam¹ nātvā paṭṭikamañcake² yeva nipannā, tumhākaṃ mālā-gandhādīhi viratabhāvam nātvā viratamālāgandhā³ va jātā, attano nātakesu 'mayam paṭijaggissāmā' ti sāsane pesite ekaññatikam pi na olokesi, evaṃ guṇasampannā me Bhagavā dhītā⁴ ti. „Anacchariyaṃ mahārāja yam idāni tayā rakkhīyamānā rājadhītā paripakke nāṇe⁴ attānaṃ rakkheyya. esā pubbe anārakkhā pabbatapāde vicaramānā aparipakke nāṇe attānaṃ rakkhīti⁵ vatvā Candakinnarajātakam kathetvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Dutiyadivase Nandassa rājakumārassa abhisekagehappavesanavivāhanaṅgale⁶su vattamānesu tassa gehaṃ gantvā kumāraṃ pattam gāhāpetvā pabbājetukāmo maṅgalaṃ vatvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Janapadakalyāṇī⁷ kumāraṃ gacchantam disvā „tuvaṭṭam kho ayyaputta āgaccheyyāsīti⁸ vatvā gīvaṃ pasāretvā olokesi. So pi Bhagavantaṃ „pattam gaṇhathā⁹ ti vattum avisahamāno vibhāraṃ yeva agamāsi. Tam anicchamānaṃ yeva Bhagavā pabbājesi. Iti Bhagavā Kapilapuram gantvā tatiyadivase Nandam pabbājesi. Sattame divase Rāhulamātā kumāraṃ alaṃkaritvā Bhagavato santikaṃ pesesi: „Passa tāta etaṃ vīsatisahassasamaṇaparivutaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ brahmarūpivaṇṇaṃ⁶ samaṇaṃ. ayaṃ te pitā, etassa mahantā nidhiyo abhesuṃ, ty-āssa⁷ nikkhamanato paṭṭhāya na passāma, gaccha naṃ dāyajjam yāca: 'ahaṃ tāta kumāro, abhisekaṃ patvā cakkavattī bhaviissāmi⁸, dhanena me attho. dhanam me dehi. sāmiko hi putto pitu santakassa⁹ ti. Kumāro ca Bhagavato santikaṃ gantvā pitu sinehaṃ paṭilabhitvā haṭṭhatuttho „sukhā te samaṇa chāyā¹⁰ ti vatvā aññaṃ¹¹ pi bahum attano anurūpaṃ vadanto¹² atthāsi. Bhagavā katabhattakicco anumodanaṃ katvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Kumāro pi „dāyajjam me samaṇa dehi. dāyajjam me samaṇa dehīti¹³ Bhagavantaṃ anubandhi. Bhagavā kumāraṃ na nivattāpesi. Parijano pi Bhagavatā saddhiṃ gacchanto nivattetuṃ nāsukkihi. Iti so Bhagavatā saddhiṃ ārāmaṃ eva agamāsi. Tato Bhagavā cintesi: „yaṃ ayaṃ pitu santakaṃ¹¹ dhanam icchati tam vaṭṭānugataṃ¹² savighātaṃ, haṇḍ' assa bodhi-maṇḍe paṭiladdhaṃ sattavidhaṃ ariyadhanam demi, lokuttaradāyajjassa naṃ¹³ sāmikaṃ karomīti¹⁴ āyasmantaṃ Sāriputtaṃ āmantesi: „tena hi

¹ C^s jaḍḍita-, C^v chaḍḍita-. ² C^s paddhika, C^v patikka-. ³ C^v viratamālā-gandhā corrected to -mālāgandhā. ⁴ C^k paripakkañāno. C^s paripakkañāne.

⁵ C^s -yāni. ⁶ C^v -vaṇṇa. ⁷ C^v tassa. ⁸ C^v bhaviissāma. ⁹ C^s aññaṃ.

¹⁰ C^s vadanto. ¹¹ C^v santikaṃ. ¹² C^s vaddhānugataṃ. ¹³ C^s tam.

tvam Sāriputta Rāhulakumāraṃ pabbājehīti¹. Pabbajite pana kumāre raṇṇo adhimattadukkhāṃ uppajji. Taṃ adhiyāsetuṃ asakkonto Bhagavato nivedetvā „sādhu bhante, ayyā² mātāpitūhi ananuññātāṃ³ puttāṃ na pabbājeyyū” ti varaṃ yāci. Bhagavā tassa taṃ varaṃ datvā punadivase rājanivesane katapātarāso ekamantaṃ nisimhena raṇṇā⁴ „bhante, tumhākaṃ dukkaracārikakāle ekā devatā maṃ upasaṃkamitvā ‘putto te kālakato’ ti āha, tassā vacanaṃ asaddahanto ‘na mayhaṃ putto bodhiṃ appatvā kālāṃ karotīti’ taṃ paṭikkhipinī⁵ ti vutto⁶, idāni kiṃ⁷ saddahissatha ye tumhe pubbe pi atṭhikāni⁸ dassetvā ‘putto te mato’ ti vutte na saddahitthā⁹ ti imissā atṭhupattiya Mahādhammapālajātakāṃ kathesi. Kathāpariyosāne rājā anāgāmiphale patiṭṭhahi. Iti Bhagavā pitaraṃ tisu phalesu patiṭṭhāpetvā bhikkhusaṃghaparivuto puna-d-eva Rājagahaṃ gantvā Sītavane vihasi. Tasmim samaye Anāthapiṇḍiko gahapati pañcahi sakatasatehi bhaṇḍaṃ ādāya Rājagahe piyasahāyassa setṭhino gehaṃ gantvā tattha Buddhassa Bhagavato uppanabhāvaṃ sutvā balavapaccūsasamaye devatānubhāvena vivaṭena dvārena Satthāraṃ upasaṃkamitvā dhammaṃ sutvā sotāpatti-phale patiṭṭhāya dutiyadivase buddhapamukhassa saṃghassa mahādānaṃ datvā Sāvatthiṃ¹⁰ āgamanatthāya Satthu paṭimāṇaṃ¹¹ gahetvā antarāmagge pañcacattārisayojanaṭṭhāne satasahassaṃ satasahassaṃ dāpetvā yojanikāya yojanikāya vihāre kāretvā¹² Jetavanaṃ koṭisanthārena atṭhārasahiraññakoṭihi kinivā¹³ navakammaṃ paṭṭhapesi¹⁴. So majjhe Dasabalassa gandhakuṭiṃ kāresi. Taṃ parivāretvā asīti-mahātherānaṃ¹⁵ pāṭiekkasannivesane¹⁶ āvāse ekakuḍḍakadvikuḍḍaka-haṃsavatṭakadīghasālamaṇḍapādivasena sesasenāsanāni¹⁷ pokkharāṇiyo ca¹⁸ caṃkamanarattiṭṭhānadivāṭṭhānāni cā ti atṭhārasakoṭipariccāgena ramaṇiye bhūmibhāge manoramaṃ vihāraṃ kārāpetvā Dasabalassa āgamanatthāya dūtaṃ pesesi. Satthā dūtassa sāsanaṃ sutvā mahābhikkhusaṃghaparivāro Rājagahā nikkhamitvā anupubbena Sāvatthinagaraṃ pāpuṇi. Mahāsetthi¹⁹ pi kho vihāramahaṃ sajjetvā Tathāgatassa Jetavanaṃ²⁰ pavisaṇādivase puttāṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ katvā alaṃkatapaṭiyatteth’ eva pañcahi kumārasatehi saddhiṃ pesesi. So saparivāro pañcavaṇṇavatthasamujjalāni pañcadhajasatāni gahetvā

¹ C^v ayya. ² C^s ananuyyātā, C^k ananuññātā. ³ C^s raṇṇā. ⁴ C^v vutte. ⁵ C^v sakim. ⁶ C^k adhitthakāni. ⁷ C^k sāvatthiyaṃ. ⁸ C^k C^v paṭimāṇaṃ. ⁹ C^v kārāpetvā. ¹⁰ C^k kinivā. ¹¹ C^s paṭṭhapesi. ¹² C^k C^v -mahātherānaṃ, C^s -mahātherānaṃ. ¹³ C^v pāṭiekkā-. ¹⁴ C^v sasasenāsaṇa. ¹⁵ C^s C^v omit ca. ¹⁶ C^v -setthi. ¹⁷ C^k jetavanassa.

Dasabalassa purato ahosi. Tesam pacchato Mahāsubhaddā - Cūla-subhaddā¹ ti dve seṭṭhidhītaro pañcahi kumārisatehi² saddhiṃ puṇṇaghaṭe gahetvā nikkhamimsu. Tesam pacchato seṭṭhibhariyā sabbālaṃkārapatimaṇḍitā pañcahi mātugāmasatehi saddhiṃ puṇṇapātiyo gahetvā nikkhami. Sabbesam pacchato sayam mahāseṭṭhi³ ahatavatthanivatto ahatavattheh' eva pañcahi seṭṭhisatehi saddhiṃ Bhagavantam abbhuggañchi⁴. Bhagavā imam upāsakapariṣam purato katvā mahābhikkhusaṃghaparivuto attano sarīrappabhāya⁵ suvaṇṇarasasekapiṇḍarāṇi viya vanantarāṇi kurumāno anantāya Buddhalīlāya⁶ appaṭisamāya Buddhasiriyā Jetavanavihāraṃ pāvisi. Atha nam Anāthapiṇḍiko puechi: „kath' āham bhante imasmiṃ vihāre paṭipajjāmiti". „Tena hi gahapati imam vihāraṃ āgatānāgatassa bhikkhusaṃghassa dehiti". „Sādhu bhante" ti mahāseṭṭhi³ suvaṇṇabhikkhāraṃ ādāya Dasabalassa batthe udakam pātetvā „imam Jetavanavihāraṃ āgatānāgatassa cātuddisassa buddhapamukhassa saṃghassa dammīti" adāsi. Sāthā vihāraṃ paṭiggahetvā anumodanam karonto

294. „Sitaṃ uḥam paṭihanti
tato vālamigāni⁷ ca
sirimsape ca makase ca
sisire cāpi vuṭṭhiyo.

295. Tato vātātape ghore
saṅjāte⁸ paṭihaññati⁹.
Leṇatthaṇ ca sukhatthaṇ ca
jhāyituṇ ca vipassituṇ
vihāradānaṃ saṃghassa
aggaṃ Buddhena vaṇṇitaṃ.

296. Tasmā hi paṇḍito poso
sampaṣsaṃ atthaṃ attano
vihāre kāraye ramme
vāsaya' ettha bahussute.

297. Tesam annaṇ ca pānaṇ ca
vatthasenāsanāni ca
dadeyya ujubhūtesu
vippasannena cetasā.

¹ C^s C^v -cūla-. ² C^s kumārī-. ³ so all three MSS. ⁴ C^s C^v abbhuggaṇji.

⁵ C^s cārīra- ⁶ C^s C^v -līlāya ⁷ C^s vāla-. ⁸ C^s saṅjāte. ⁹ C^s paṭihaññati.

298. Te tassa dhammaṃ desenti
sabbadukkhāpanūdanam.
yaṃ yo dhammaṃ idh' aññāya¹
parinibbāti anāsavo² ti

vihārānisamsaṃ kathesi. Anāthapiṇḍiko dutiyadivasato paṭṭhāya vihāramahaṃ ārabhi. Visākhāya pāsādamaho catuhi³ māsehi niṭṭhito. Anāthapiṇḍikassa pana vihāramaho navahi māsehi niṭṭhāsī. Vihāramahe pi aṭṭhāras⁴ eva⁵ koṭiyo agamaṃ-u. iti imasmiṃ yeva vihāre catupaṇṇāsakoṭisaṅkhaṃ dhanam pariccaji. Atīte pana Vipassissa Bhagavato kāle Punabbasumitto nāma seṭṭhi⁶ suvaṇṇiṭṭhikasanthārena kīṇitvā⁷ tasmim yeva thāne yojanappamāṇaṃ saṃghārāmaṃ kāresi. Sikhissa Bhagavato kāle Sirivaddho nāma seṭṭhi⁸ suvaṇṇaphālasanthārena⁹ kīṇitvā¹⁰ tasmim yeva thāne tigāvutappamāṇaṃ saṃghārāmaṃ kāresi. Vessabhussa Bhagavato kāle Sotthiyo nāma seṭṭhi¹¹ suvaṇṇahatthipadasanthārena kīṇitvā¹² tasmim yeva thāne addhayojanappamāṇaṃ saṃghārāmaṃ kāresi. Kakusandhassa Bhagavato kāle Accuto nāma seṭṭhi¹³ suvaṇṇiṭṭhikasanthāren¹⁴ eva¹⁵ kīṇitvā¹⁶ tasmim yeva thāne gāvutappamāṇaṃ saṃghārāmaṃ kāresi. Koṇāgamanassa Bhagavato kāle Uggō nāma seṭṭhi¹⁷ suvaṇṇakacchapasanthārena¹⁸ kīṇitvā¹⁹ tasmim yeva thāne addhagāvutappamāṇaṃ saṃghārāmaṃ kāresi. Kassapassa Bhagavato kāle Sumaṅgalo²⁰ nāma seṭṭhi²¹ suvaṇṇiṭṭhikasanthārena kīṇitvā²² tasmim yeva thāne soḷasakarīsappamāṇaṃ saṃghārāmaṃ kāresi. Amhākam Bhagavato kāle Anāthapiṇḍiko seṭṭhi²³ kahāpanakotisanthārena²⁴ kīṇitvā²⁵ tasmim yeva thāne aṭṭhakarīsappamāṇaṃ saṃghārāmaṃ kāresi. Idam kira thānaṃ sabbabuddhānaṃ avijahitaṭṭhānaṃ²⁶ eva. Iti mahābodhimande sabbānūṭappattito²⁷ yāva mahāparinibbānanaṃ yasmim thāne Bhagavā vihāsi idam Santikenidānaṃ nāma. tassa vasena sabbajātakāni vaṇṇayissāma.

NIDĀNAKATHĀ

• niṭṭhitā.

¹ C^s idhamāya. ² C^k attharase yeva. ³ so all three MSS. ⁴ C^k kīṇitvā
⁵ C^s -thārena. ⁶ C^s kīṇitvā. ⁷ C^s -thāreneva. ⁸ C^k C^s kīṇitvā. ⁹ C^s C^k
sumaṅgalo. ¹⁰ C^v kahāpana-. ¹¹ C^s kahāpanakotisanthārena. ¹² C^s avijahitāni
thānaṃ. ¹³ C^s sabbānūṭappattiko, C^v sabbānūṭappattito.

NAMO TASSA
BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA¹.

I. EKANIPĀTA.

1. APPANNAKAVAGGA.

1. Appannakajātaka.

Imaṃ tāva Appannakadhammadesanaṃ Bhagavā Sāvattthim² upanis-
sāya Jetavanamahāvihāre viharanto kathesi. Kam pana āraḁbha
ayam kathā samuṭṭhitā ti. Setṭhissa sahāyake pañcasate titṭhiya-
sāvake³. Ekasmiṃ hi divase Anāthapiṇḍiko setṭhi⁴ attano sahāyake
pañcasate aññatitṭhiyasāvake⁵ ādāya bahumālāgandhavilepanaṃ⁶ c' eva
telamadhuphāṇitavattthacchādanāni⁷ ca gāhāpetvā⁸ Jetavanam ganṭvā
Bhagavantaṃ vanditvā mālādīhi⁹ pūjetvā bhesajjāni c' eva vatthāni ca
bhikkhusaṃghassa vissajjetvā cha nisajjadose vajjetvā ekamantaṃ
nisīdi. Te pi aññatitṭhiyasāvaka¹⁰ Tathāgataṃ vanditvā Satthu punṇa-
candasassirikaṃ mukhaṃ lakkhaṇānubyañjanapatimanditaṃ vyāmappa-
bhāparikkhitaṃ¹¹ brahmakāyaṃ āvelāvelā¹² yamakayamakā¹³ hutvā nic-
charantiyo¹⁴ ghanabuddharasmiyo ca¹⁵ olokayamānā Anāthapiṇḍikassa
samipe yeva nisīdiṃsu. Atha tesam¹⁶ Manosilātale sihanādaṃ nadanto
taruṇasiho viya gajjanto pāvussakameggho viya ca Ākāsagaṅgaṃ¹⁷ otā-

¹ C^s namo buddhāya. ² C^k C^v sāvattthiyam, C^s sāvattthim corrected to sāvattthiyam.

³ C^s -sāvake ti. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^s titṭhiyasāvake, C^k aññatitṭhiya-

⁶ C^s -vilepanāni. ⁷ C^k telamadhuppāṇitaṃ-, C^s sappitelamadhuphanita-. ⁸ C^s

gāhāpetvā. ⁹ C^s mālāgandhādīhi. ¹⁰ C^k te pi añña-, C^s atha kho te añña-

¹¹ C^s byāma-. ¹² C^v āvelāvelā, C^s āvelā āvelā corrected to āvela āvelā. ¹³ C^k

yamakāyamakā ¹⁴ C^s viniccharantiyo. ¹⁵ C^s omits ca. ¹⁶ C^v nesaṃ. ¹⁷ C^k

C^v ākāsagaṅgaṃ, C^s ākāsagaṅgā.

rento viya¹ ratanadāmaṃ ganthento viya ca atthaṅgasamannāgatenā
 savaṇīyena² kamaṇīyena brahmassarena nānāyavicittāṃ madhura-
 dhammakathāṃ³ katesi. Te Satthu dhammadevaṇaṃ sutvā pasannacittā
 vutthāya⁴ Dasabalaṃ vanditvā aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ bhinditvā Buddhaṃ
 saraṇaṃ agamaṃsu. Te tato paṭṭhāya niccakālaṃ Anāthapiṇḍikena
 saddhimaṃ gandhamālādihattā vihāraṃ gantvā dhammaṃ suṇanti dānaṃ
 denti sīlaṃ rakkhanti uposathakammaṃ karonti. Atha Bhagavā Sāvata-
 thito puna-d-eva Rājagahaṃ agamāsi. Te Tathāgataassa gatakāle tam⁶
 saraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ⁷ gantvā attano mūlatṭhāne
 yeva patitṭhitā. Bhagavāpi sattatṭhamāse⁸ vitināmetvā puna Jetavanaṃ
 agamāsi. Anāthapiṇḍiko puna pi te ādāya Satthu santikaṃ gantvā
 Satthāraṃ gandhādhi⁹ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Te pi
 Bhagavantaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdiṃsu. Atha nesāṃ Tathāgate
 cārikaṃ pakkante gahitasaraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ
 eva gahetvā mūle patitṭhitābhāvaṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā
 aparimitakappakotiyo¹⁰ nirantaraṃ pavattitavacīsucaritānubhāvena dib-
 bagandhagandhitaṃ¹¹ nānāgandhapūritaṃ ratanakaraṇḍakaṃ vivarento viya
 mukhapadumaṃ vivaritvā madhurasaraṃ¹² nicchārento „saccaṃ kira
 tumhe upāsakā tīṇi¹³ saraṇāni bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ gatā¹⁴ ti
 pucchi. Atha tehi paṭicchādetuṃ asakkontehi „saccaṃ Bhagavā“ ti
 vutte Satthā „upāsakā, heṭṭhā avicim upari bhavaggaṃ paricchedaṃ
 katvā tiriyaṃ aparimāṇāsu lokadhātūsu¹⁵ silādiguṇena Buddhena sadiso
 nāma n’ atthi, kuto adhikataro. ‘yāvata bhikkhave sattā apadā vā -pe-¹⁶
 Tathāgato tesāṃ aggamaṃ akkhāyati’. ‘yaṃ kiñci vittaṃ idha vā hurāṃ
 vā -pe-¹⁷, ‘aggato ve pasannānaṃ¹⁸ ti ādhi suttehi pakāsita ratanatta-
 yagūṇe pakāsetvā¹⁹ evaṃ uttamaguṇehi²⁰ samannāgataṃ ratanattaya-
 saraṇaṃ¹⁹ gatā upāsakā vā upāsikā vā nirayādisu²¹ nibbattanakā nāma
 n’ atthi, apāyanibbattito pana muccitvā²² devaloke uppajjitvā²³ mahā-
 sampattiṃ anubhonti²⁴. tasmā tumhehi evarūpaṃ saraṇaṃ bhinditvā
 aññatitthiyasaraṇaṃ gacchantehi ayuttaṃ katan²⁵ ti āha. Ettha ca
 tīṇi ratanāni mokkhasasena²⁶ uttamavasena saraṇagataṇaṃ apāyesu
 nibbattiya²⁷ abhāvaṃ²⁸ dīpanatthaṃ imāni suttāni dassetabbāni:

¹ C^s adds ca. ² C^k C^s savaṇīyena. ³ C^s madhurasaraṃ dhammaṃ. ⁴ C^s vutthāya.

⁵ C^k añña-. ⁶ C^s omits tam. ⁷ C^s satta attha māse. ⁸ C^s gandhamālādhi. ⁹ C^k -kotiye. ¹⁰ C^k C^s -ganthitam. ¹¹ C^s madhurasaraṃ. ¹² C^k tīṇi ¹³ C^k C^s -dhātusu

¹⁴ C^s apadā vā dipadā vā catuppadā vā. ¹⁵ C^s hurāṃ vā ti, Cfr. Khud. Pāṭha p. 7.

¹⁶ C^s pasannānaṃ. ¹⁷ C^s pakāsetvā. ¹⁸ C^s -guṇa. ¹⁹ C^s ratanattayaṃ saraṇaṃ.

²⁰ C^k C^s -yādisu. ²¹ C^s muccitvā. ²² C^s devalokaṃ uppattitvā ²³ C^s anu-

bhavanti ²⁴ C^s katan. ²⁵ C^s abhāva, C^k abhāvaṃ corrected to abhāva

Ye keci Buddhāṃ saraṇaṃ gatā se
na te gamissanti apāyaṃ¹,
pahāya mānusaṃ dehaṃ
devakāyaṃ paripūressanti².

Ye keci Dhammaṃ -pe-
Ye keci Saṅghaṃ -pe-
devakāyaṃ paripūressantīti³.

Bahuṃ ve saraṇaṃ yaṇti
pabbatāni vanāni ca -pe-
etaṃ saraṇaṃ āgama
sabbadukkā pamuccatīti. (Dhp. v. 188—192).

Na kevalaṃ ca nesaṃ Satthā ettakaṃ yeva⁴ dhammaṃ desesi, api ca
kho „upāsakā Buddhānussatikanmaṭṭhānaṃ nāma Dhammānussati -pe-
Saṅghānussatikanmaṭṭhānaṃ nāma sotāpattimaggaṃ deti sotāpatti-
phalaṃ deti sakadāgāmi-maggaṃ deti sakadāgāmi-phalaṃ deti anāgāmi-
maggaṃ deti anāgāmi-phalaṃ deti arahattamaggaṃ deti arahattaphalaṃ
detīti“ evamādihi pi nayehi dhammaṃ desetvā „evapurāṇaṃ nāma saraṇaṃ
bhindantehi ayuttaṃ tunhehi katan“ ti āha. Ettha ca Buddhānussa-
tikamaṭṭhānādīnaṃ sotāpattimaggaḍḍipadānaṃ⁵, „ekadhammo bhikkhave
bhāvito bahulikato ekantambhidāya virāgāya nirodhāya upasamāya
abhiññāya“ sambodhāya nibbānāya samvattati. katamo ekadhammo.
Buddhānussatīti“ evamādihi suttehi dipetabbāni. Evaṃ Bhagavā nānap-
pakārehi upāsake ovaḍḍitvā „upāsakā, pubbe pi manussā asaraṇaṃ
saraṇaṃ ti takkagāhena viruddhagāhena gahetvā amanussapariggahīte⁷
kantāre yakkhabhattaṃ hutvā mahāvināsaṃ pattā, apannakagāhaṃ⁸
pana ekamsagāhaṃ aviruddhagāhaṃ gahitamanussā tasmim yeva
kantāre sotthibhāvaṃ pattā“ ti vatvā tuṇhi⁹ aho. Atha kho Anā-
thapiṇḍiko gahapati utthāyāsanaṃ Bhagavantaṃ vanditvā abhithavitvā
sirasi¹⁰ añjaliṃ¹¹ patitthāpetvā evaṃ āha: „bhante idāni tāva imesaṃ
upāsakānaṃ uttamasaraṇaṃ¹² bhinditvā takkagahaṇaṃ¹³ ambhakaṃ
pākataṃ, pubbe pana amanussapariggahīte kantāre takkikānaṃ vināso
apannakagāhaṃ gahitamanussānaṃ ca sotthibhāvo amhakaṃ paṭicchanno

¹ C^s apāyabhūmiṃ ² C^k -ssanti, C^e -ssantīti. ³ C^s paripūrissanti. ⁴ C^s etta-
kam eva. ⁵ C^k sotāpattimaggaṃ dippadānaṃ, C^s -maggaḍḍipabbhedānaṃ. ⁶ C^k
abhiññāya. ⁷ C^k -parigahīte, C^s manussapariggahīte. ⁸ C^s -gāhaṃ. ⁹ C^k tuṇhi.
¹⁰ C^s sirasmiṃ. ¹¹ C^s añjali ¹² C^s uttamaṃ saraṇaṃ. ¹³ C^s adds viruddha-
gahaṇaṃ.

tumbhākam eva pākato, sādhu vata no Bhagavā ākāse puṇṇacandaṃ utthāpento viya imam kāraṇaṃ pākataṃ karotū¹ ti. Atha Bhagavā „mayā kho gahapati aparimitakālaṃ dasa pāramiyo pūretvā lokassa kaṃkhacchedanattam eva sabbaññūtañānaṃ paṭividdham. sīhavasāya suvaṇṇanālīṃ¹ pūrento viya sakkaccam soṭaṃ odahitvā suñāhīti²“ seṭṭhino satuppādaṃ janetvā himagabbhaṃ padāletva puṇṇacandaṃ nīharanto viya bhavantarena paticchannakāraṇaṃ pākataṃ akāsi.

Atīte Kāsiratthe Bārānasinagare Brahma datto nāma rājā ahoṣi. Tadā Bodhisatto satthavāhakule patisandhiṃ gahetvā¹ anupubbena vayappatto pañcahi sakatasatehi vaṇijjāṃ⁵ karonto vicarati. So kadāci pubbantato aparantaṃ gacchati kadāci aparantato pubbantaṃ. Bārānasiyaṃ yeva añño⁶ pi satthavāhaputto atthi bālo ayyatto anupāyākusalo. Tadā Bodhisatto Bārānasito mahagghaṃ⁷ bhaṇḍaṃ gahetvā pañca sakatasatāni pūretvā gamanasajjāni katvā thapesi. So pi bālasatthavāhaputto tath⁸ eva pañca sakatasatāni pūretvā gamanasajjāni katvā thapesi. Bodhisatto cintesi: „ace ayaṃ bālasatthavāhaputto mayā saddhiṃ yeva gamissati sakatasahassee⁹ ca⁹ ekato magge¹⁰ gacchante maggo pi na-ppahessati¹¹. manussānaṃ dārūdakādīni¹² pi¹³ balivaddānaṃ tināni pi dullabbhāni bhaviṣṣanti, etena vā mayā vā purato gantum vattatīti¹⁴ so taṃ pakkosāpetvā etaṃ attham ārocetvā „dvīhi¹⁵ amhehi ekato gantum na sakkā¹⁶ ti, kiṃ tvam purato gamissasi¹⁶ udāhu pacchato¹⁷ ti āha. So cintesi: „mayi purato gacchante bahū¹⁷ ānisaṃsā¹⁸, maggena abhinne¹⁸ eva gamissāmi, gonā anāmatthaṭṭhāni khādissanti, manussānaṃ anāmatthaṃ¹⁹ sūpeyyapaṇṇaṃ bhaviṣṣati, pasannaṃ²⁰ uḍakam, yathāruceṃ agghaṃ thapetvā bhaṇḍaṃ vikkiniṣṣāmiti²¹“ so „ahaṃ samma purato gamis-

¹ C^s -nālī. ² C^s sunohīti. ³ C^k baranasi-, C^s baranasi-. ⁴ C^s adds dasa-māsacrayena mātukucchito nikkhamitvā. ⁵ C^s vaṇijjāṃ. ⁶ C^s añño. ⁷ C^s mahaggha. ⁸ C^s sakatasahassee corrected to -sahasseehi, C^k -sahasseehi. ⁹ va? C^s omits ca. ¹⁰ C^s omits magge. ¹¹ C^s napahossati. ¹² C^k dārūdakadīnaṃ, C^s dārūdakāni. ¹³ C^s omits pi. ¹⁴ C^s adds pi. ¹⁵ C^s sakko. ¹⁶ C^s gacchasi. ¹⁷ C^s bahu. ¹⁸ C^s anisaṃsā. ¹⁹ C^s anamattha. ²⁰ C^s pasanna. ²¹ C^s vikkini-.

¹ C^s adds āha. ² C^s evam. ³ C^s omits hi. ⁴ C^s ete purato. ⁵ C^s gacchanto.
⁶ C^v paritthaddhatīṇe. ⁷ C^k puna vutthitāni ⁸ C^k omits madhura ⁹ C^k khā-
yissanti. ¹⁰ C^k C^v anūdake ¹¹ C^s adds āvātam ¹² C^k C^v paresuhi. ¹³ C^k
thapitaggho, C^v thapitagghe. ¹⁴ C^s gacchāhi ¹⁵ C^s anupubbo. ¹⁶ C^s kantāram
corrected to kantārā. ¹⁷ C^k vāla-. ¹⁸ C^s C^v nirūḍaka-. ¹⁹ C^k -kantāram.
²⁰ C^s pivitum. ²¹ C^s amanussehi adhiitthitam. ²² C^k C^v -khādaniyā-. ²³ C^k
ceva. ²⁴ C^s mahantamahantā-. ²⁵ C^k thapāpetvā. ²⁶ C^k kantāramajjhakāle.
²⁷ C^k C^v chaddhāpetvā. ²⁸ C^s sabbe jane.

yuttam¹ manoramam yānakam māpetvā² dhanukalāpaphalakā-
vudhahatthehi³ dasahi dvādasahi amanussehi parivuto uppala-
kumudāni piḷandhitvā⁴ allasīso allavattho issarāpuriso viya
tasmiṃ yānake nisīditvā kaddamamakkhitehi⁵ cakkehi paṭipa-
tham agamāsi. Parivāramanussāpi ssa purato ca⁶ pacchato ca
gacchantā allakesā allavatthā uppalakumudamāḷā piḷandhitvā⁴
padumapuṇḍarikakalāpe gahetvā bhisamuḷālāni⁷ khāntā uda-
kabindūhi c' eva kaḷalena ca paggaṇṭhena agamāsu. Sat-
thavāhā ca nāma yadā dhuravāto vāyati⁸ tadā yānake nisi-
ditvā upaṭṭhākaparivutā rajam paṭisaṅgāntā purato gacchanti.
yadā pacchato⁹ vāyati tadā ten' e'vāyena pacchato gac-
chanti, tadā pana dhuravāto ahoṣi¹⁰. Yakkho so satthavāhaputto
purato agamāsi. Yakkho tam āgacchantam disvā attano yā-
nakam maggā okkametvā¹⁰ „kham gacchathā“¹¹ ti tena saddhiṃ
paṭisanthāram akāsi. Satthavāho pi attano yānakam maggā
okkamāpetvā¹⁰ sakatānam gamanokāsam datvā ekamantam
ṭhito¹¹ tam yakkham avoca: „bho, amhe tāva Bārānasito
āgacchāma, tumhe pana uppalakumudāni piḷandhitvā paduma-
puṇḍarikahatthā bhisamuḷālāni¹² khāntā kaddamamakkhitā¹³
udakabindūhi paggharantehi āgacchatha, kin¹⁴ nu kho tumhehi¹⁵
āgatamagge devo vassati uppalādisaṅchannāni¹⁶ sarāni atthīti¹⁶
pucchi. Yakkho tassa katham sutvā „samma. kiṃ nām' etaṃ
kathesi, esā nīlavanarāji paṇṇāyati¹⁷. tato paṭṭhāya sakalam
araṇṇam ekodakam, nibaddham¹⁸ vassati, kandarā pūrā, tasmiṃ
tasmiṃ¹⁹ thāne padumādisaṅchannāni²⁰ sarānīti²¹“¹⁶ vatvā paṭipāṭiyā

¹ C^s sabbasetam-. ² C^s adds udakakalalamakkhitehi. ³ C^s -vudhadihatthehi. ⁴ C^s
piḷandhitvā. ⁵ C^k -makkhite, C^v -makkhite corrected to -makkhitehi. ⁶ C^k
-mulāni, C^s -mulāni corrected to -mulālāni. ⁷ C^s yadadhuravāto purato vāyati, C^s
yadā purato vāto vāyati. ⁸ C^s adds vāto. ⁹ C^s tadā pana purato vāto ahoṣi, C^v
tadā pana dhuravāto purato ahoṣi. ¹⁰ C^k C^v okkametvā, ¹⁰ C^s okkametvā. ¹¹ C^k
yam. ¹² C^k -mulālāni corrected to -mulāni, C^s -mulālāni corrected to -mulālāni.
¹³ C^s khāntā ca udakakalalamakkhitā. ¹⁴ C^s kin. ¹⁵ C^k C^v tumhe. ¹⁶ C^s
uppalasaṅch- corrected to uppalādisaṅch-. ¹⁷ C^k paṇṇāyati. ¹⁸ C^s adds devo.
¹⁹ C^k C^v -pūrāya tasmiṃ tasmiṃ. C^s -pura yasmiṃ. ²⁰ C^s paduma-saṅch-.
²¹ C^s sarāni atthīti

gacchantesu sakātesu „imāni sakatāni ādāya kahaṃ gacchathā“
 'ti pucchi. „Asukaṃ janapadaṃ nāmā“ 'ti. „Imasmiṃ ca
 imasmiṃ ca sakāte kiṃ nāma bhaṇḍaṃ“ ti. „Asukaṃ ca asukaṃ
 cā“ 'ti. „Pacchato āgacchantāṃ sakatāṃ ativiya garukaṃ
 hutvā āgacchati, 'etasmiṃ kiṃ bhaṇḍaṃ“ ti. „Udakaṃ etthā“
 'ti. „Parato tava udakaṃ ānentehi¹ vo manāpaṃ² kataṃ, ito
 paṭṭhāya paṇa udakena kiccaṃ n'atthi, purato bahum³ udakaṃ,
 cāṭiyo⁴ bhinditvā udakaṃ chaḍḍetvā⁵ sukhena gacchathā“ 'ti
 āha, evaṃ ca pana vatvā „tumhe gacchatha, ambhakaṃ papañco
 hotīti“ thokaṃ gantvā tesāṃ adassanaṃ patvā attano yakkha-
 nagaram eva agamāsi. So pi kho⁶ bālasatthavāho attano bāla-
 tāya yakkhassa vacanaṃ gahetvā cāṭiyo bhindāpetvā pasata-
 mattam⁷ pi udakaṃ anavasesetvā sabbam chaḍḍetvā⁸ sakatāni
 pājāpesi⁹. Purato appamattakam pi udakaṃ nāhosi. Manussā
 pāṇiyam¹⁰ alabhantā kilamimsu. Te yāva suriyass' atthagamanā¹¹
 gantvā sakatāni mocetvā parivattakena thapetvā goṇe cakkesu
 bandhimsu. N' eva goṇānaṃ udakaṃ¹² ahosi na manussānaṃ
 yāgubhattaṃ vā¹³. Dubbalamanussā tattha tattha nipajjitvā
 sayimsu. Rattibhāgasamanantare yakkhā yakkhanagarato āgantvā
 sabbe pi goṇe ca manusse ca jīvitakkhayaṃ pāpetva māṃsaṃ
 khādītva atṭhinaṃ avasesetvā agamimsu¹⁴. Evaṃ ekaṃ bāla-
 satthavāhaputtāṃ nissāya sabbe te vināsaṃ pāpunimsu, hat-
 thatṭhikādini¹⁵ disāvidisāvippakinnāni¹⁶ ahesuṃ, pañca sakata-
 satāni yathāpūritāṃ eva atṭhamsu. Bodhisatto pi kho bāla-
 satthavāhaputtassa nikkhanta divasato māśaddhamāsaṃ vitinā-
 metvā pañcahi sakatasatehi nagarā nikkhamma anupubbena
 kantāramukhaṃ pāpuṇi. So tattha udakacāṭiyo pūretvā bahum
 udakaṃ ādāya khandhāvāre bheriṃ¹⁷ carāpetvā manusse sanni-

¹ C^s āharantehi. ² C^s amanapam. ³ C^s bahu. ⁴ C^s udakacāṭiyo. ⁵ C^v chaḍ-
 dhetvā. ⁶ C^s omits kho. ⁷ C^s -mattam. ⁸ C^s chaḍḍāpetvā. ⁹ C^k C^v pājāpesi.
¹⁰ C^k pāṇiyam. ¹¹ C^s suriyatthagamanā. ¹² C^s adds vā yāgubhattaṃ vā.
¹³ C^s omits yāgubhattaṃ vā. ¹⁴ C^s agamimsu. ¹⁵ C^s adds pi. ¹⁶ C^s disāvi-
 disāsu vippak-. ¹⁷ C^s bheriṃ.

pādetvā evam āha: „mañ anāpucchitvā pasatamattam pi udakam mā valañjayittha, kantāre visarukkā nāma honti, pattam vā puppham vā phalam vā tumhehi pure¹ akhāditapubbam mañ anāpucchitvā mā khāditthā“² ‘ti evam manussānam ovādam datvā pañcahi sakatasatehi kantāram patipajji. Tasmim kantāramajjham sampatte so yakkho purimanayen³ eva Bodhisattassa paṭipathe attānam dassesi. Bodhisatto tam disvā va aññāsi⁴: „imasmin kantāre udakam n’ atthi, nirūdakakantāro⁵ nām’ esa, ayañ ca nibbhayo rattanetto, chāyāpi ssa na paññāyati⁶, nissamsayam iminā purato gato bālasatthavāhaputto sabbam udakam chaḍḍapetvā⁷ kilametvā sapariso khādito bhavissati, mayham pana paṇḍitabhāvam upāyakosallam na jānāti, maññe“⁸ ti. Tato nam āha: „gacchatha tumhe, mayam vāñijā⁹ nāma, aññam¹⁰ udakam adisvā gahitaudakam¹¹ na chaḍḍema, diṭṭhatthāne pana¹² chaḍḍetvā sakaṭāni sallahukāni katvā gamissāmā“¹³ ‘ti. Yakkho thokam gantvā adassanam upagamma attano yakkhanagaram eva gato. Yakkhe pana gate manussā Bodhisattam āhamsu: „ayya, ete manussā tesā nīlavanarāji paññāyati, tato paṭṭhāya devo nibaddham vassatīti¹⁴ vatvā uppalakumudamālamāli¹⁵ padumapundarikakalāpe ādāya bhisa-mulālam¹⁶ khādamā¹⁷ allavatthā allasīsā udakabindūhi paggharantehi āgatā, udakam chaḍḍetvā lahukehi sakatehi khippam gacchāmā“¹⁸ ‘ti. Bodhisatto tesam vacanam¹⁹ sutvā sakaṭāni thapāpetvā sabbamanusse²⁰ sannipāṭāpetvā „tumhehi imasmim kantāre saro vā pokkharani²¹ vā atthīti²² kassaci sutapubban“²³ ti pucchi. „Na ayyā sutapubban ti²⁴, nirūdakakantāro²⁵ nāma eso“²⁶ ti. „Idāni ekacce manussā etāya nīlavanarājiyā parato devo vassatīti²⁷ vadanti, vuṭṭhivāto nāma kittakam

¹ C¹ pure. ² C² aññāsi. ³ so all three MSS. ⁴ C⁴ paññāyati. ⁵ C⁵ C¹ chaḍḍāpetvā. ⁶ C⁶ vāñijā, C⁶ vāñijā. ⁷ C⁷ aññam. ⁸ C⁸ gahitam. ⁹ C⁹ omits pana. ¹⁰ C¹⁰ -mālāmāli. ¹¹ C¹¹ -mulālam, C¹¹ -mulāni corrected to -mulālam. ¹² C¹² katham. ¹³ C¹³ sabbe-. ¹⁴ C¹⁴ C¹ -ni. ¹⁵ C¹⁵ sutapubbanti corrected to sutapubban. ¹⁶ C¹⁶ nāmeso.

thānaṃ vāyatiti¹. „Yojanamattaṃ ayyā“² ti. „Kacci pana vo ekassāpi sarire³ vutthivāto paharatiti“⁴. „N⁵ atthi ayyā“⁶ ti. „Meghasisaṃ nāma kittake thāne paññāyatiti“⁷. „Yojanamatte⁸ ayyā“⁹ ti. „Atthi pana vo kenaci ekam pi meghasisaṃ dīṭṭhan“¹⁰ ti. „N¹¹ atthi ayyā“¹² ti. „Vijjullatā nāma kittake thāne paññāyatiti“¹³. „CatupañcayoJane ayyā“¹⁴ ti. „Atthi pana vo kenaci vijjullatobhāso dīṭṭho“¹⁵ ti. „N¹⁶ atthi ayyā“¹⁷ ti. „Meghasaddo nāma kittake thāne sūyatiti“¹⁸. „Ekadviyojanamatte ayyā“¹⁹ ti. „Atthi pana vo kenaci meghasaddo suto“²⁰ ti. „N²¹ atthi ayyā“²² ti. „Na ete²³ manussā, yakkhā ete, amhe udakaṃ chaḍḍāpetvā dubbale²⁴ katvā ‘khādissāmā’²⁵ ti āgatā bhavissanti, purato gato bālasatthavāhaputto na upāyakusalo, addhā so etehi udakaṃ chaḍḍāpetvā kilamētvā khādito bhavissati, pañca sakatasatāni yathāpūritā²⁶ eva thitāni²⁷ bhavissanti, ajja mayam tāni passissāma, pasatamattam pi udakaṃ achaddētvā sīghasīghaṃ²⁸ pajethā²⁹“³⁰ ti pajāpesi. So gacchanto yathāpūritā³¹ eva pañca sakatasatāni gonamanussānaṃ³² ca hatthathikādini disāsu³³ vippakinnāni disvā sakatāni mocāpetvā sakataparivattakena khandhāvāraṃ bandhāpetvā kālass³⁴ eva³⁵ manusse ca goṇe ca sāyamāsabhantaṃ bhojāpetva manus-sānaṃ majjhe goṇe nipajjāpetvā sayam balañāyake gahetvā khaggahattho tiyāmarattiṃ ārakkhaṃ gahetvā thitako va aruṇaṃ utthāpesi. Punadivase pāto va sabbakiccāni niṭṭhāpetvā goṇe bhojetvā³⁶ dubbalasakatāni chaddētvā thirāni gāhāpetvā appagghaṃ bhaṇḍaṃ chaddāpetvā³⁷ mahagghaṃ³⁸ āropetvā yathādhīpettaṃ³⁹ thānaṃ gantvā dviguṇatiguṇena⁴⁰ mūlena bhaṇḍaṃ vikkinnitvā sabbam⁴¹ parisam ādāya puna attano nagaram eva agamāsi.

¹ C^s sarīraṃ. ² C^k paññāyatiti. ³ C^s tiyojanamatte. ⁴ C^s sūyatiti. ⁵ C^s -matte sūyatiti. ⁶ C^s ete na. ⁷ C^k C^v dubbalaṃ. ⁸ C^k C^v thitā. ⁹ C^s sīghaṃ. ¹⁰ C^k pajethā. ¹¹ C^k gonāmanu-. ¹² C^v disāvidisāsu. ¹³ C^k sakalasēva, C^s sakalasēva corrected to sakalasēva. ¹⁴ C^s bhojāpetvā. ¹⁵ C^k chaddhāpetvā. ¹⁶ C^s adds bhaṇḍaṃ. ¹⁷ C^s -ppeta. ¹⁸ C^k diguṇa-. ¹⁹ C^s sabba

Satthā imaṃ kathaṃ kathetvā „evaṃ gahapati pubbe takka-gābhagāhino mahāvīnāsaṃ pattā, apannakagāhino¹ pana amanussānaṃ hatthato muñcivā sotthinaṃ icchitaṭṭhānaṃ gantvā puna sakatṭhānaṃ eva paccāgaminissu² „ti dve pi vatthūni ghatetvā imissā³ apanna-kadhammadesanāya⁴ abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Apannakam thānam eke dutiyam āhu takkikā.

etad aññāya medhāvī taṃ gaṇhe yad apannakan ti⁵. 1.

Tattha apannakan ti ekamsikam aviruddham niyyānikam, thānam ti kāraṇam, kāraṇam hi yasmā tadāyattavuttitāya phalaṃ tīrthati nāma tasmā thānam ti vuccati, „thānaṃ ca thānato arthānaṃ ca atthānato“ ti ādisu c’ assa payogo veditabbo, iti apannakam thānam⁶ ti padadvayenāpi⁷ ekantahtasukkhā-vahattā⁸ paṇḍitehi patipannam ekamsikakāraṇam aviruddhakāraṇam niyyānikakāraṇam⁹ idan ti dīpeti. ayam ettha sammhepo. pabbhedato pana tīni saraṇā-gamanāni pañca sīlāni dasa sīlāni pātimokkhasaṃvaro indriyasamivaro ājīva-pārisuddhi paccayapatisevanāni sabbam¹⁰ pi catupārisuddhisīlāni indriyesu guttadvārataṃ bhojane mattaññūtā¹¹ jāgariyanuyogo jhānam¹² vipassana abhiññā samāpatti ariyamaggo ariyaphalaṃ sabbam¹³ pi etam apannakatthānam apannaka-patipadā niyyānikapatipadā¹⁴ ti attho, yasmā ca pana niyyānikapatipadāya etam nāmaṃ tasmā yeva Bhagavā apannakapatipadam desento¹⁵ imaṃ suttaṃ āha: „Tīhi bhikkhave dhammehi samannāgato bhikkhu apannakapatipadam patipanno hoti, yoniso¹⁶ c’ assa āraddho hoti āsavānaṃ khayāya, katamehi tīhi: idha bhikkhave bhikkhu¹⁷ indriyesu guttadvāro hoti bhojane mattaññū¹⁸ hoti. jāgariyaṃ anuyutto hoti, kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti: idha bhikkhave bhikkhu cakkhunā ropam disva na nimittaggāhī¹⁹ hoti -pe- evaṃ kho bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti. kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññū²⁰ hoti: idha bhikkhave bhikkhu parisamkhā yoniso āhāraṃ āhāreti²¹ n eva davaya na madaya -pe- evaṃ kho bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññū²² hoti, kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu²³ jāgariyaṃ anuyutto hoti: idha bhikkhave bhikkhu divasaṃ caṃkamena nisajjaya -pe- evaṃ kho bhikkhave bhikkhu jāgariyaṃ anuyutto hoti²⁴. imasmiṃ²⁵ cāpi sutte tayo va dhammā vuttā, ayam pana apannakapatipadā yāva arahattaphalaṃ labbhat²⁶

¹ C^o apannakagābhagāhino. ² C^k C^v paccāha-. ³ C^o paccāha- corrected to paccā-
⁴ C^o imissāya. ⁵ C^k -dhammamdesanāya. ⁶ C^o taṃ gaṇheyya apannakam corrected.
as it appears, to -dapannakam. ⁷ C^k apannakatthānam, C^v apannakatthānam cor-
rected to apannakam thānam. ⁸ C^k C^v add yaṃ. ⁹ C^k -vahanā, C^v -vahanā.
¹⁰ C^v niyyānika-. ¹¹ C^o sabbam. ¹² C^k mattaññūtā, C^v mattaññūtā, C^o mattaññūtā.
¹³ C^o jhāna. ¹⁴ C^o niyyānika- corrected to niyyānika. ¹⁵ C^o dassento ¹⁶ C^o viriy
¹⁷ C^k C^v bhikkhū. ¹⁸ C^k mattaññū, C^v mattaññū. ¹⁹ C^k -ggāhī. ²⁰ C^v mattaññū.
²¹ so all three MSS. ²² C^k C^v mattaññū. ²³ C^v bhikkhū ²⁴ C^k C^o imasmiṃ.

eva, tattha arahattaphalam¹ pi phalasamāpattivihārassa c' eva anupādāpari-
 nibbānassa ca patipadāy' eva nāma² hoti, eke ti ekacce panditamanussā, tattha
 kiñc' āpi asukā nāmā 'ti niyamo n' atthi, idam paṇa saparisa³ Bodhisattam
 yeva sandhāya vuttan ti veditabbam; duttiyam āhu takkikā ti. duttiyan ti
 pathamato apannakatthānato niyyānikakāraṇato⁴ duttiyam takkagāhakāraṇam⁵
 aniyyānikakāraṇam⁶, āhu takkikā ti ettha paṇa saddhimi purimapadena ayaṃ
 yojanā: apannakatthānam aviruddhakāraṇam⁷ niyyānikakāraṇam eke⁸ bodhisatta-
 pamukhā panditamanussā gāhimsu, ye paṇa bālasatthavāhapputtapamukhā⁹
 takkikā āhu te duttiyam sāparādhani anekamīkattānāni aniyyānikakāraṇam¹⁰
 aggahesum, tesu ye apannakatthānam aggahesum te sukkapatipadāni patipannā¹¹,
 ye duttiyam „purato bhavitabbam udakenā“ ti takkagahasamkhatani aniyyānika-
 kāraṇam aggahesum te kaṇhapatipadāni patipannā, tattha sukkapatipadā aparī-
 hānipatipadā kaṇhapatipada parihānipatipadā, tasmiṃ ye sukkapatipadāni paṭi-
 pannā te aparihīnā sotthibhāvāni pattā ye paṇa kaṇhapatipadāni paṭipannā
 te parihīnā anāyayasauaṇi āpannā ti; imam attham Bhagavā Anāthapindikassa
 gahapatino vatvā¹² uttarim idam āha: Etad aññāya¹³ medhāvī tam ganhe
 yad apannakam¹⁴ ti, tattha etad aññāya¹⁵ mādhavīti medhā ti¹⁵ lad-
 dhanāmāya visuddhāya uttamāya paññāya¹⁶ samannāgato kulaputto. etaṃ¹⁷
 apannakam c' eva apannake cā¹⁸ ti dvisu atakkagāhatakkagāhasamkhatesu thānesu
 guṇadosam vuddhihānīm atthānattham ātvā ti attho, tam ganhe yad apan-
 nakan¹⁹ ti yaṃ apannakam ekamīkasukkapatipadāparihāniyapatipadāsam-
 khātam niyyānikakāraṇam tad eva ganheyya, kasmā: ekamīkādhāvato yeva,
 itarāni paṇa²⁰ na ganheyya, kasmā: anekamīkādhāvato yeva, ayaṃ hi²¹
 apannakapatipadā nāma sabbesam²² Buddhapaccekabuddhabuddhaputtānam
 patipadā, sabbabuddhā hi apannakapatipadāyam eva²³ thatvā dalhena viriyena
 pāramiyo pūretvā bodhitale Buddha nāma honti, Paccakabuddhā paccakabodhim
 uppādentī. Buddhaputtā sāvakapāramiṇānam²⁴ pativijjhanti.

Iti Bhagavā tesam upāsakānam „tisso kusalasampattiyo“²⁵ cha
 kāmasagge Brahmaloкасampattiyo ca datvāpi²⁶ pariyoṣāne arahatta-

¹ C^s -phalam. ² C^k C^s nama. ³ C^s saparisaṃ corrected to saparisa. ⁴ C^k
 -karaṇato. ⁵ C^k C^v -karaṇam, C^s takkagāhakāraṇam. ⁶ C^k C^v -kāraṇā ⁷ C^k
 -karaṇam. ⁸ C^k etc. ⁹ C^s -vāhappamukhā ¹⁰ C^k -karaṇā. ¹¹ C^k patipanno
¹² C^k vatthā. ¹³ C^k aññāya. ¹⁴ C^k ganheyyadapannakan, C^s ganheyyaapannakan
 corrected, as it appears, to -dapannakan. ¹⁵ C^k medhāya. ¹⁶ C^k paññāya.
¹⁷ C^v ekam. ¹⁸ C^k apannakamceva. C^s apannakañceva sapannake cā corrected
 to -sapannakañceva, C^s apannakam eva apannañcā corrected to -apannake ca
 (in a note appannakāpannañcā). ¹⁹ C^k tam ganheyyadapannakan, C^s tam gan-
 heyya apannakan. ²⁰ C^k omits paṇa. ²¹ C^s omits hi. ²² C^k C^v sabbesam.
²³ C^k apannakapatipadāya ceva, C^s -patipadāyayeva. ²⁴ C^k -pāramiṇāna, C^v
 -pāramiyoṇānam ²⁵ C^v kulasampattiyo ²⁶ C^s datva.

maggadāyikā apannakapaṭipadā nāma catusu¹ apāyesu² pañcasu ca³ nīcakulesu nibbattidāyikā sapaṇṇakapaṭipadā⁴ nāmā⁵ ti imāṃ apanṇakadhammadesanaṃ dassetvā upari cattāri saccāni soḷasaṃ ākārehi pakāsesi. Saccapariyosāne sabbe pi te pañcasatā upāsakā sotāpatti-phale patitṭhahimsu.

Satthā imāṃ dhammadesanaṃ āharitvā⁶ dassetvā dve vatthūni kaṭhetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānetvā dassesi: „Tasmim amaye bāla-satthavāhaputto Devadatto ahoṣi, tassa paṇḍita-satthavāhaputto Devadatto ahoṣi, tassa paṇḍita-satthavāhaputto pana aham eva ahoṣim ti desanaṃ niṭṭhapesi. Apanṇakajātakaṃ.

2. Vannupathajātaka.

Akilāsuno ti. Imāṃ dhammadesanaṃ Bhagavā Sāvattiyaṃ viharanto kathesi. Kaṃ ārabbhā⁷ ti. Ekaṃ ossaṭṭhaviriyaṃ bhikkhūṃ. Tathāgate kira Sāvattiyaṃ viharante eko sāvattivāsī⁸ kulaputto Jetavanam gantvā Satthu santike dhammadesanaṃ sutvā pasannacitto kāmesu ādinavaṃ⁹ disvā pabbajitvā upasampadāya pañcavassiko hutvā dve mātikā uggaṇhitvā vipassanācāram sikkhitvā Satthu santike attano cittaruciyaṃ kammaṭṭhānaṃ gahetvā ekaṃ araṇṇaṃ¹⁰ pavisitvā vassaṃ upagantvā temāsam vāyamaṃto obbhāsamattam vā nimittamattam vā uppādetum nāsakku. Atha¹¹ assa etad ahoṣi: „Satthārā cattāro puggalā kathitā. tesu mayā padaparamena bhavitabbaṃ, n¹² atthi maññe¹³ mayham imasmiṃ attabhāve maggo¹⁴ vā phalaṃ vā. kim karissāmi araṇṇavāsena¹⁵, Satthu santikum¹⁶ gantvā rūpaggappattaṃ Buddhasariraṃ olokeno madhuradhammadesanaṃ suṇanto viharissāmi ti. pūva Jetavanam eva paccāgamāsi. Atha naṃ sanditṭhā sambhattā āham su. „āvuso, tvaṃ Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā samanadhammaṃ karissāmi ti gato. idāni pana āgantvā saṃgaṇikāya abhiraṃamāno carasi. kim nu kho te pabbajitakiccaṃ matthakaṃ pattam. appaṭisaṃdhiṃ jāto sīti. „āvuso ahaṃ maggaṃ vā phalaṃ vā alabhivā abhabbapuggalena mayā bhavitabbaṃ ti viriyaṃ ossajitvā āgato mhi ti. „Akāraṇam¹⁷ te āvuso kataṃ dāḥa-viriyaṃ assa Satthu sāsane pabbajitvā viriyaṃ ossajantena. ehi Tathāga-

¹ so all three MSS. ² C^o pāyesu. ³ C^o omits ca. ⁴ C^o sapaṇṇaka- ⁵ C^o omits āharitvā. ⁶ C^o omits va. ⁷ C^o C^o sāvattivāsī. ⁸ C^o C^o ādinavaṃ-. ⁹ C^o C^o araṇṇaṃ. ¹⁰ C^o C^o maññe. ¹¹ C^o magge. C^o maggaṃ. ¹² C^o C^o araṇṇa-. ¹³ C^o C^o santika. ¹⁴ C^o akāraṇam.

tassa taṃ dassāma¹ ti taṃ ādāya Satthu santikaṃ agamaṃsu. Satthā disvā evaṃ āha: „bhikkhave, tumhe etaṃ bhikkhuṃ aniccha-mānaṃ ādāya āgatā, kiṃ kataṃ minā² ti. „Bhante ayaṃ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā samaṇadhammaṃ karonto viriyaṃ ossajitvā āgato³ ti. Atha naṃ Satthā āha: „saccaṃ kira tayā bhikkhu viriyaṃ ossaṭṭhaṃ“. „Saccaṃ Bhagavā⁴ ti. „Kiṃ pana tvaṃ bhikkhu evarūpe sāsane pabbajitvā appiccho ti vā santuṭṭho ti vā pavivitto ti vā āraddhaviṛiyo ti vā⁵ evaṃ attānaṃ ajānāpetvā ossaṭṭha-viṛiyo bhikkhū ti jānāpesi, naṃ tvaṃ pubbe viriyavā ahoṣi. tayā ekena kataviriyāṃ nissāya marukantāre⁶ pañcasu sakatasatesu manussā ca goṇā ca pāṇiyāṃ⁷ labhivā sukhitā jātā. idāni kasmā viriyaṃ ossajasīti. So bhikkhu ettakena upatthambhito ahoṣi. Taṃ pana kathaṃ sutvā bhikkhū⁸ Bhagavantam yācimsu: „bhante idāni iminā bhikkhunā viriyassa ossaṭṭhabhāvo amhākaṃ pākaṭo, pubbe pana etassa ekassa viriyaṃ nissāya marukantāre goṇamanussānaṃ pāṇiyāṃ⁹ labhivā sukhitabhāvo paṭicchanno tumhākaṃ sabbaññūtañāpass¹⁰ eva¹¹ pākaṭo, amhākaṃ p¹² etaṃ kāraṇaṃ kathethā¹³ ti. „Tena hi bhikkhave suṇāthā¹⁴ ti Bhagavā tesāṃ bhikkhūnaṃ satuppādaṃ janetvā bhavan-tarena paṭicchannakāraṇaṃ pākaṭaṃ akāsi:

Atīte Kāsiratthe Bārānasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhiṃ gahetvā vayappatto pañcahi sakatasatehi vaṇijjaṃ karonto vicarati. So ekadā satthiyojanikaṃ marukantāraṃ paṭipajji. Tasmim kantāre sukhumavālikā mutthinā gahitā hatthe na tiṭṭhati, suriyuggamanato paṭṭhāya aṅgārārāsi viya uṇhā hoti, na sakkā akkamituṃ, tasmā taṃ paṭipajjantā dārūdakatelataṇḍulādini sakatehi ādāya rattim eva gantvā arunuggamane¹⁵ sakaṭāni parivattaṃ¹⁶ katvā matthake maṇḍapaṃ karetvā kālass¹⁷ eva¹⁸ āhāraḱiccaṃ nitthāpetvā chāyāya nisinnā divasaṃ khepetvā atthaṃ gate suriye sāyamāsaṃ bhuñjitvā bhūmiyā sītalāya jātāya sakatāni yojetvā gacchanti, samuddagamanasadisam eva gamanaṃ hoti, thalaniyāma¹⁹ nāma laddhuṃ vaṭṭati, so tāra-

¹ C^k vā ti. ² C^k marū-. ³ C^e pāṇiyāṃ. ⁴ C^k bhikkhu. ⁵ C^s C^e sabbaññūta-.

⁶ C^k arunugg-. ⁷ C^s parivattakaṃ. ⁸ C^s sakalasseva corrected to kālasseva

⁹ C^k -niyyāma¹⁰, C^e phalaniiyāma¹¹.

kasaññāya¹ sattham tāreti². So pi satthavāho tasmiṃ kāle iminā va niyāmena³ taṃ kantāraṃ gacchanto ekūnasatṭhiyojanāni gantvā „idāni ekaratten⁴ eva marukantārā nikkhamanāni bhavis-satṭhi“ sāyamāsāni bhuñjitvā sabbaṃ dārūdakaṃ khepetvā sakaṭāni yojetvā pāyāsi. Niyāma⁵ purimasakate āsandiṃ santharāpetvā ākāse tārakā⁶ olokento „ito pājethā⁷“ ti vadamāno nipajji. So dīgham addhānaṃ aniddāyanabhāvena kilanto niddaṃ okkami, goṇe⁸ nivattitvā⁹ āgatamaggam eva gaṇhante na aññāsi¹⁰. Gonā¹¹ sabbarattim āgamanāsu. Niyāma¹² aruṇuggamanavelāya¹³ pa-buddho nakkhattaṃ oloketvā „sakaṭāni nivattetha¹⁴“ nivattethā¹⁵ ti āha. Sakaṭāni nivattetvā paṭipāṭim karontānaṃ yeva aruṇo uggamano¹⁶. Manussā „hiyyo amhakaṃ niviṭṭhakhandhāv-
raṭṭhānam ev¹⁷ etaṃ, dārūdakaṃ pi no¹⁸ khīnaṃ¹⁹, idāni ’mhā natthā“ ti sakaṭāni mocetvā parivattakena ṭhapetvā matthake maṇḍapaṃ katvā attano attano sakatassa hetthā anusocantā nipajjimsu. Bodhisatto „mayi viriyaṃ ossajante²⁰“ sabbe vinas-sissantṭhi²¹ pāto sītalavelāyam eva āhīṇanto ekaṃ dabbatīṇa-gacchaṃ disvā „imāni tīṇāni hetthā udakasinehena utṭhitāni bhavissantṭhi“ cintetvā kuddālaṃ gāhāpetvā²² taṃ padesaṃ khaṇāpesi. Saṭṭhihatthatṭhānaṃ khaṇimsu. Ettakaṃ ṭhānaṃ khaṇitvā paharantānaṃ kuddālo hetthā pāsāne paṭihaññi²³, pa-haṭamatte sabbe viriyaṃ ossajimsu. Bodhisatto pana „imassa pāsānassa hetthā udakena bhavitabban²⁴“ ti otaritvā pāsāne ṭhito onamitvā²⁵ soṭaṃ odahitvā saddaṃ āvajjento hetthā udakassa pavattanasaddaṃ sutvā uttaritvā cūlupatthākaṃ āha: „tāta, tayā viriye ossatṭhe sabbe vinassissāma, tvaṃ viriyaṃ anossajitvā imaṃ ayakūṭaṃ gahetvā āvātaṃ otaritvā etasmiṃ pāsāne pahāraṃ dehīti²⁶“. So tassa vacanaṃ sampaticchitvā

¹ Ck C^v -saññāya. ² C^s tāresi. ³ Ck niyyamena. ⁴ Ck C^v niyyamako. ⁵ Ck kārakā. ⁶ C^v ito pājetha ito pājethā. ⁷ Ck C^v gono. ⁸ C^v nivattetvā. ⁹ Ck C^v aññāsi. ¹⁰ Ck gono. ¹¹ Ck aruṇugg. ¹² C^v omits nivattetha. ¹³ uggato? C^v uggamato, C^s aruṇe uggamanato. ¹⁴ Ck no. ¹⁵ C^v khīnaṃ. ¹⁶ C^v ossajante. ¹⁷ Ck gāhāpetvā, C^s gāhanhāpetvā corrected to gaṇhāpetvā, C^v gahāpetvā corrected to gāhāpetvā. ¹⁸ Ck C^v -hamñi. ¹⁹ C^v onamitvā. ²⁰ C^s adds aha.

sabbesu viriyam ossajitvā ṭhitesu pi¹ viriyam anossajanto otaritvā pāsāne pahāram adāsi. Pāsāno majjhe bhijjitvā hetthā patitvā sotam sannirumbhitvā² atthāsi. Tālakkhandhappamāṇā³ udakavattī⁴ uggañchi⁵. Sabbe pāṇiyam pivitvā nahāyimsu. Atirekāni akkhayugādini phāletvā⁶ yāgubhattam pacitvā bhuñjitvā⁷ gone ca bhojetvā suriye attham gate udakāvāṭasamīpe⁸ dhajam⁹ bandhitvā icchitaṭṭhānam agamiṃsu. Te tattha bhaṇḍam vikkinitvā dviguṇam¹⁰ catugguṇam bhogam labhitvā attano vasaṇaṭṭhānam eva agamiṃsu. Te tattha yāvatāyukam ṭhatvā yathākammam gatā. Bodhisatto pi dānādini puññāni¹¹ katvā yathākammam eva gato.

Sammāsambuddho imam dhammaḍḍesaṇam kathetvā abhisambuddho va imam gātham kathesi:

Akilāsuno vannupathe¹² khaṇantā
udaṅgane tattha papam avindum.
evam muni¹³ viriyabalūpapanno
akilāsu vinde hadayassa santin ti. 2.

Tattha akilāsuno ti nikkosajjā āradhaviṛiyā, vannupathe ti, vannu vuccati vālukā. vālukāmagge ti attho, khaṇantā ti bhūmim khaṇamāṇā¹⁴. udaṅgane ti, ettha uda iti nipāto. āngane ti attho, manussānam sam-caranatthāne anāvate¹⁵ bhūmibhāge ti attho, tatthā ti tasmim vannupathe, papam avindum ti udakam labhiṃsu. udakam¹⁶ hi papīyanabhāvena¹⁷ papā ti vuccati, pavattam¹⁸ vā āpam papam, mahodakan ti attho; evaṇ ti opamma-paṭipādanam¹⁹, munīti²⁰, monam vuccati ṇānam, kāyamoneyyādisu²¹ vā aññatarāni²², tena samannāgatattā puggalo munīti²⁰ vuccati. so pan' esa agāriyamuni anagāriyamuni sekhamuni asekkhamuni paccekamuni munimunīti²³ anekavidho, tattha agāriyamunīti gihī āgataphalo viññātasāsano²⁴, anagāriyamunīti tathārūpo va pabbajito, sekhamunīti sattasekha, asekkhamunīti²⁵ khīṇāsavo, paccekamunīti paccekasambuddho, munimunīti sammāsambuddho. imasmim pan' atthe sabba-

¹ C^v omits pi. ² C^s sannirumbhitva. ³ C^s -nam. ⁴ C^k C^v udakavaddhi, C^s -vatti corrected to -vaddhi. ⁵ C^s uggañchi. ⁶ C^k phāletvā. ⁷ C^v adds ṭhito. ⁸ C^k C^v udakāvāṭasamīpe. ⁹ C^k dhajam. ¹⁰ C^k C^v diguṇam. ¹¹ C^k C^v puññāni. ¹² C^s vannu-. ¹³ C^k muni, C^v munī. ¹⁴ C^s khaṇantā. ¹⁵ C^v anāvate. ¹⁶ C^k C^v udakam. ¹⁷ C^s papīyana- corrected, as it appears, to pīvana-. ¹⁸ C^s pavattam corrected, as it appears, to pavattham. ¹⁹ C^k -paṭipādanam, C^s -paṭipādanam. ²⁰ C^k munīti. ²¹ C^k C^v -moneyyādisu. ²² C^k C^v aññataram. ²³ C^k munimunīti. ²⁴ C^v viññāta-. ²⁵ C^k -munīti.

sahgāhikavasena¹ moneyyasaṃkhātāya paññāya² samannāgato muniti vedītabbo, viriyabalūpapanno ti viriyena c' eva kāyabalañānabalena ca³ samannāgato, akilāsū ti nikkosajjo. kāmañ⁴ taco ca⁵ nahāru⁶ ca atthi⁷ ca avasussatu upasussatu⁸ sarīre maṃsalohitan ti evaṃ vuttena caturāṅgasamannāgatenā viriyena samannāgatattā analaso, vinde hadayassa santin ti cittaṃ pi hadayarūpassa pi sītalabhāvakarapeṇa santin ti saṃkham gatam jhānavipassanābhīññārahattamaggañānasasaṃkhātā⁹ ariyadhammam vindati paṭṭabhatiti attho. Bhagavatā hi: „dukkham bhikkhave kusīto viharati vokiṇno pāpakehi akusalehi dhammehi mahantañ ca sadattham parihāpeti, āradbhaviriyo ca¹⁰ kho bhikkhave sukhāṃ viharati pavivitto pāpakehi akusalehi dhammehi mahantañ ca sadattham paripūreti¹¹, na bhikkhave hīnena aggassa paṭṭi¹² hotiti¹³ evaṃ anekehi suttehi kusītassa dukkhavihāro āradbhaviriyassa sukhavihāro samvannito, idhāpi āradbhaviriyassa akatābhiniवेशassa¹⁴ vipassakassa viriyabalena adhigantabbam, tam eva sukhavihāram dassento „evaṃ muni¹⁵ viriyabalūpapanno akilāso vinde hadayassa santin“ ti āha. Idam vuttam hoti: „yathā te vāṇijā akilāsuno vaṇṇupathe¹⁶ khaṇṭā udakam labhimsu evaṃ imasmim pi¹⁷ sāsaṇe akilāso hutvā vāyamaṃāno paṇḍito¹⁸ bhikkhu imam jhānādibbedam hadayasantin¹⁹ labhati, so tvaṃ bhikkhu pubbe udakamattassa atthāya viriyam katva idāni evaṃ evarūpe maggaphalattāyā¹⁹ niyyānikasāsane kasmā viriyam ossajasi“.

Evam imam dhammade-anam dassetvā cattāri saccāṃ pakāsesi. Saccapariyosāṇe ossatṭhaviriyo bhikkhu aggaphale arahatte paṭiṭṭhāsi.

Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānetvā dassesi: „Tasmiṃ samaye viriyam anossajitvā pāsāṇam bhinditvā mahājanassa udakadāyako cūlūpaṭṭhako²⁰ ayaṃ ossatṭhaviriyo bhikkhu aho si. avasesaparisa idāni Buddhaparisa jāta. satthavāha-jetṭhako pana aham eva aho sin“ ti desanaṃ niṭṭhāpesi. Vaṇṇupathajātakam¹⁵.

3. Serivāṇijajātika.

Idha ce hi naṃ virādhesīti. Imam²¹ pi dhammadesanaṃ Bhagavā Sāvatthiyaṃ viharanto ekam ossatṭhaviriyaṃ eva bhikkhum ārabha kathesi. Tam hi purimanayen' eva bhikkhūhi ānitaṃ Satthā āha: „tvaṃ bhikkhu²² evarūpe maggaphaladāyake

¹ Ck sabbāhikavasena. ² Ck Cv paññāya. ³ Cs viriyabalūpapanno ti kāyabalena ceva nānabalena ca. ⁴ Ck kāmān, Cv kāmān corrected to kāmān. ⁵ Ck omits ca.

⁶ Ck Cv nahāru. ⁷ Ck Cv atthi. ⁸ C omits upasussatu. ⁹ Ck Cv -bhīññā-.

¹⁰ Cv va. ¹¹ Ck pūreti. ¹² so all three MSS. ¹³ Cv akatābhini-. ¹⁴ Cv muni.

¹⁵ Cs vāṇu-. ¹⁶ Ck hi. ¹⁷ Ck paṇḍito. ¹⁸ Ck Cv hadayassa santin. ¹⁹ Cv magge-. ²⁰ Cs -tṭhako. ²¹ Ck Cv idam. ²² Ck bhikkhu tvaṃ.

sāsane pabbajitvā viriyaṃ ossajanto sataṣaḥassagghanikāya¹ kañ-
canapāṭiyā parihīno Serivavāṇijo² viya ciraṃ socissasīti³. Bhikkhū
tassa atthassāvibhāvattamā⁴ Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavan-
tarena paṭicchannam kāraṇam pākataṃ akāsi:

Atīte ito pañcame kappe Bodhisatto Serivaratthe Se-
rivo nāma kacchapuṭavāṇijo⁵ ahosi. So Serivā nāma ekena
lolakacchapuṭavāṇijena⁶ saddhiṃ Telavāham⁷ nāma nadhiṃ utta-
ritvā Andhapuram nāma nagaram pavisanto nagaravithiyo
bhajetvā attano pattavithiyā bhaṇḍam vikkīṇanto⁸ cari. Itaro
attano pattam⁹ vithim ganhi. Tasmiṃ ca nagare ekaṃ setṭhi-
kulam pariṇṇam ahosi, sabbe puttabhātikā ca dhanaṃ ca
parikkhayaṃ agamāsi. Ekā¹⁰ dārikā ayyakāya saddhiṃ avasesā
ahosi. Tā dve pi paresam bhatim katvā jīvanti. Gehe pana
tesam mahāsetthinā paribhuttapubbā suvaṇṇapāṭi bhājanantare
nikkhittā digharattam avalaṇṇīyamānā¹¹ malaggahitā¹² ahosi. Tā
tassā suvaṇṇapāṭibhāvam pi na jānanti. So lolavāṇijo tasmiṃ
samaye „maṇike ganhatha¹³, maṇike ganhathā¹⁴” ti vicaranto
gharadvāram pāpuni. Sā kumārikā tam disvā ayyakam āha:
„amma mayham ekaṃ pilandhanam¹⁵ gaṇhā¹⁶” ti. „Ammā
mayam duggatā. kiṃ datvā ganhissāmā¹⁷” ti. „Ayaṃ no pāti
atthi¹⁸” no ca ambhākam upakārā. imam datvā gaṇhā¹⁹
”ti. Sā vāṇijam²⁰ pakkosāpetvā āsane nisīdāpetva tam pātim
datvā „ayya imam gaṇetvā tava bhaginiyā kiñcid eva dehāti²¹”
āha. Vāṇijo²² pātim hatthena gaṇetvā „suvaṇṇapāṭi bhavis-
satīti²³” parivattetvā pātipiṭṭhiyā²⁴ sūciyā lekham kaḍḍhitvā²⁵
suvaṇṇabhāvam natvā²⁶ „imesam kiñci adatvā va imam pātim²⁷
harissāmīti²⁸” „ayaṃ kiṃ agghatī²⁹, adḍhamāsako pi ssa mūlam

¹ so all three MSS. ² C¹ serivāṇijo, C² serivavāṇijo corrected to serivāṇijo.

³ C¹ tassatthāvibhā-, C² tassatthassāvi- ⁴ C¹ C² -vāṇijo, C³ adds vohāratthāya
gacchanto ⁵ C¹ -vāṇijena ⁶ C¹ kelavāham, C² adds in parenthesi tilavāham.

⁷ C¹ vikkīṇanto. ⁸ C¹ pattam corrected to patta. ⁹ C¹ C² eka ¹⁰ C¹ avariṇ-
yamānā corrected to avajīyamāna, C² avalaṇṇīyamānā. ¹¹ C¹ malaggahitā. ¹² C¹

omits manike ganhatha. ¹³ C¹ pilandhanam. ¹⁴ C¹ C² anatti. ¹⁵ C¹ vāṇijam.

¹⁶ C¹ vāṇijo ¹⁷ C¹ C² pātipiṭṭhim, C³ pātipiṭṭhiyā corrected to pātipiṭṭhim.

¹⁸ C¹ kaḍḍhitvā. ¹⁹ C¹ jānitva. ²⁰ C¹ pati. ²¹ C¹ agghati.

na hotīti“ bhūmiyaṃ khipitvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Tena¹ pavisitvā nikkhantavīthim² itaro pavisitum labbhatīti Bodhisatto taṃ vīthim³ pavisitvā „maṇike gaṇhathā“⁴ 'ti tam eva gharadvāraṃ pāpuṇi. Puna sā kumārikā tath' eva ayyakaṃ āha. Atha naṃ ayyakā „amma, paṭhamam āgatavāṇijo pātim bhūmiyaṃ⁵ khipitvā gato, idāni kiṃ datvā gaṇhissāmā“⁶ 'ti āha. „Amma, so vāṇijo pharusavāco, ayaṃ pana piyadassano mudusallāpo, app-eva nāma naṃ gaṇheyyā“⁷ 'ti. „Tena hi pakkosā“⁸ 'ti. Sā taṃ pakkosi. Ath' assa gehaṃ pavisitvā nisinnassa taṃ pātim adāmisu. So tassā suvaṇṇapātibhāvaṃ űatvā „amma, ayaṃ pāti satasahassaṃ agghati, pātiagghanaka-bhaṇḍam⁹ mayhaṃ hatthe n' atthīti“ āha. „Ayya, paṭhamam āgatavāṇijo 'ayaṃ addhamāsakam pi na agghatīti' bhūmiyaṃ khipitvā gato, ayaṃ pana tava puṇṇena suvaṇṇapāti jāta bhavissatīti mayam imaṃ tuyhaṃ dema, kiñcid eva no datvā imaṃ gahetvā yāhīti“¹⁰. Bodhisatto tasmiṃ khane hatthagatāni pañca kahāpanasatāni¹¹ pañcasatagghanakaṃ¹² ca bhaṇḍam sabbam datvā „mayham imaṃ tulaṃ ca pasibbakaṃ ca attha ca kahāpane“¹³ dethā“¹⁴ 'ti ettakaṃ yācitvā ādāya pakkāmi. So sīgham eva nadītiraṃ gantvā nāvikaṃsa attha kahāpane¹⁵ datvā nāvaṃ abhirūhi. Tato lolavāṇijo¹⁶ pi puna gehaṃ¹⁷ gantvā „āhara-tha taṃ¹⁸ pātim, tumhākaṃ kiñcid eva dassāmīti“ āha. Sā taṃ paribhāsītva „tvaṃ amhākaṃ satasahassagghanikaṃ¹⁹ suvaṇṇapātim addhamāsakagghanikaṃ²⁰ pi na akāsi, tuyhaṃ pana sāmikasadiṣo eko dhammikavāṇijo amhākaṃ sahassaṃ datvā taṃ ādāya gato“²¹ 'ti āha. Taṃ sutvā „tassa satasahassagghanikāya²² hi²³ suvaṇṇapātiyā parihīno 'mhi, mahājānikaro vata me ayaṃ²⁴ 'ti saṇjātabalavasoko satim²⁵ paccupatthāpetum asak-

¹ C^k kena, C^v ekena. ² C^k -vīthi, C^v -vīthī. ³ C^s vīthi. ⁴ C^v bhūmim. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^v kahāpana-. ⁷ C^s C^v -satagghana-. ⁸ C^v attha kahāpane ca, C^k C^v attha ca kahāpane. ⁹ C^s C^v kahāpane. ¹⁰ C^k -vāṇijo. ¹¹ C^k puna gehā. ¹² C^v naṃ. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^s omits hi. ¹⁵ C^v ayaṃ. ¹⁶ all three MSS sati

konto visaññī¹ hutvā attano hatthagate kahāpane² c' eva
bhaṇḍakañ ca gharadvāre yeva vikiritvā nivāsanapārūpanam
pahāya³ tulādaṇḍaṃ muggaraṃ katvā ādāya Bodhisattassa
anupadaṃ pakkanto naditīraṃ gantvā Bodhisattaṃ gacchantāṃ
disvā „ambho⁴ nāvika⁵ nāvāṃ nivattehīti“ āha. Bodhisatto
„mā nivattayīti“ paṭisedheti. Itarassāpi Bodhisattaṃ gac-
chantāṃ passantassa passantassa balavasoko udapādi. Hadaṃ
uḥhaṃ ahosi, mukhato lohitaṃ uggañchi, vāpikaddamo viya
hadaṃ phali. So Bodhisatte āghātaṃ bandhitvā tatth' eva
jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Idaṃ paṭhamāṃ Devadattassa Bodhi-
satte āghātabandhanaṃ. Bodhisatto dānādīni puññāni karitvā
yathākammaṃ agamāsi.

Sammāsambuddho imaṃ dhammadeśanaṃ kathetvā abhisambuddho
va imaṃ gāthaṃ kathesi:

Idha ce hi naṃ virādhesi saddhammassa niyāmatāṃ
ciraṃ tvaṃ anutapessasi Serivāyaṃ va vāñjo ti. 3.

Tattha idha ce hi naṃ virādhesi saddhammassa niyāmatāṃ ti
imasmiṃ sāsane etaṃ saddhammassa niyāmatāsāṃkhātāṃ⁷ sotāpattimaggāṃ virādhesi
yadi virādhesi viriyāṃ ossajanto nādhigacchasi na paṭilabhasīti attho, ciraṃ
tvaṃ anutapessasīti evaṃ sante tvaṃ dīgham addhānaṃ socanto pari-
devanto anutapessasi, athavā ossatthaviriyatāya ariyamaggassa virādhittā dīgha-
rattaṃ nirayādisu⁸ uppanno nānappakārāṇi dukkhāni anubhavanto anutapessasi
kilamissasīti⁹, ayam ettha attho; katham: Serivāyaṃ va vāñjo¹⁰ ti, Serivā
ti evaṃnāmakō 'yam, vā 'ti yathā, idaṃ vuttaṃ hoti: yathā pubbe Serivā nāma
vāñjo sataṣaṣṣagghanikaṃ¹¹ suvaṇṇapāṭiṃ labhitvā tassa gahaṇatthāya¹² viriyāṃ
akatvā tato parihīno anutappi evaṃ eva tvaṃ¹³ pi imasmiṃ sāsane paṭiyatta-
suvaṇṇapāṭisadisāṃ ariyamaggāṃ ossatthaviriyatāya anadhigacchanto tato
parihīno dīgharattaṃ anutappissasi¹⁴, sace pana¹⁵ viriyāṃ na ossajissasi¹⁵ paṇḍita-
vāñjo suvaṇṇapāṭiṃ viya mama sāsane navavidham pi lokuttaradhammaṃ¹⁶
paṭilabhisasīti¹⁷.

¹ Ck visaññī. ² Ck kahāpane. ³ C* -pārūpanaṃ pahāya. ⁴ Ck amho. ⁵ Ck
nāvika. ⁶ C* nivattehīti corrected to nivattayīti. ⁷ all three MSS. -tā. ⁸ C*
-disu. ⁹ C* kilamessasīti. ¹⁰ Ck vāñjo. ¹¹ so all three MSS. ¹² Ck gahana-
¹³ C* tvaṃ. ¹⁴ C* anutappissasi, C* anutappissasi corrected to anutapissasi.
¹⁵ C* ossajissasi. ¹⁶ C* lokuttaraṃ. ¹⁷ all three MSS. -ssasīti.

Evam assa Satthā arahattena¹ kūṭaṇi gaṇhanto imaṃ dhamma-desanaṃ dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatthā-viriyo bhikkhu aggraphale arahatte² paṭiṭṭhāsi.

Satthāpi dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānetvā dassesi: „Tadā bālavāṇijo³ Devadatto ahoṣi. paṇḍitavāṇijo aham eva ahoṣin“ ti desanaṃ niṭṭhāpesi. *Serivāṇijajātakaṃ*⁴.

4. Cullakasetṭhijātaka.

Appakena pi medhāvīti. Imaṃ dhammadesanaṃ Bhagavā Rājagahaṃ upanissāya Jīvakaṃbavane viharanto Cullapanthakāttheraṃ ārabba katesi. Tattha⁵ Cullapanthakassa tāva nibbatti kathetabbā. Rājagahe kira dhanasetṭhikula-ssa dhītā attano dāsen⁶ eva saddhiṃ santhavaṃ katvā „aṇṇe pi me imaṃ kammam jāneyyūn“ ti bhītā evam āha: „amhehi ima-miṃ ṭhāne vasitūṃ na sakkā. sace me mātāpitāro imaṃ do-ṣaṃ jānissanti khaṇḍākhaṇḍaṃ karissanti. videsaṃ gantvā vasissāmā“ ti hatthasāraṃ gaṭetvā aggadavārena nikkhamitvā „yattha vā tattha vā aṇṇehi ajānanaṭṭhānaṃ gantvā vasissāmā“ ti ubbo pi agamaṃsu. Tesam ekasmiṃ ṭhāne vasantānaṃ sanivāsaṃ anvāya tassā kucchiyaṃ gabbho paṭiṭṭhāsi. Sā gabbhaparipākam āgamma sāmikena saddhiṃ mante-⁷si: „gabbho me paripākam gato. nātibandhuvirahite ca ṭhāne gabbhavuṭṭhānaṃ nāma ubhinnaṃ pi ambhakaṃ dukkham eva. kulageham gacchāmā“ ti. So „ajja gacchāma. sve gacchāmā“ ti⁸ divase⁹ atikkāmesī. Sā entesi: „ayam bālo attano dosamahantatāya gantūṃ na ussahati. mātāpitāro nāma ekantahitā, ayaṃ gacchatu vā mā vā mayā gantum vaṭṭatīti“¹⁰. Tasmim gehā nikkhante gehaparikkhāraṃ paṭisaṃmetvā attano kulagharaṃ gatabhāvaṃ anantaragehavāsinaṃ¹¹ ārocetvā maggaṃ paṭipajji. Atha so puriso gharaṃ āgato tam adissvā¹² paṭivissake pucchitvā „kulagharaṃ gatā“ ti sutvā vegena anubandhitvā antarāmagge¹³ sampāpuṇi. Tassāpi tatth¹⁴ eva gabbhavuṭṭhānaṃ ahoṣi. So „kiṃ idam bhadde“ ti pucchi. „Sāmi, eko putto jāto“ ti. „Idāni kiṃ karissāmā“ ti. „Yass¹⁵ atthāya mayaṃ kulagharaṃ gaccheyyāma taṃ kammaṃ antarā va nippannaṃ¹⁶“ ti. tattha gantvā kiṃ karissāma, nivattāmā“ ti dve pi ekacittā hutvā nivattiṃsu. Tassa ca dārakassa panthe jātattā Panthako ti nāmaṃ

¹ C^s arahatte. ² C^k arahattam. ³ C^k - vāṇijo. ⁴ C^k - vāṇija- ⁵ C^s omits tattha.

⁶ C^k so ajja gacchāmā ti. ⁷ C^k divade. ⁸ C^k C^v vaddhatiti. ⁹ C^s antarageha- C^k anantaragehavasinam ¹⁰ C^k dissā. ¹¹ C^k anantara- ¹² C^s nippanno

akamsu. Tassā na cirass' eva aparo pi gabbho patitṭhahi. Sabbam purimanayen' eva vitthāretabbam. Tassa pi dārakassa panthe jātattā paṭhamajātassa Mahāpanthako ti nāman katvā itarassa Cullapanthako ti nāman akamsu. Te dve pi dārake gahetvā attano vasanaṭṭhānam eva āgatā. Tesam tattha vasantānam ayaṃ Panthadārako aññe¹ dārake² cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti³ vadante⁴ sutvā mātaram pucchi: „amma aññe¹ dārakā cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti³ vadanti. amhākaṃ nātakā n' atthiti“. „Ama tāta, tumhākaṃ ettha nātakā n' atthi, Rājagahanagare pana⁵ vo dhanasetthi⁶ nāma ayyako, tattha tumhākaṃ bahuṇātakā⁷ ti. „Kasmā tattha na gacchāma amma⁸ ti. Sā attano agamanakāraṇaṃ⁹ puttassa kathetvā puttesu punappuna kathentesu sāmikaṃ āha: „ime dārakā ativiya kilamenti. kiṃ no mātāpitāro disvā maṃsaṃ khādisanti, ehi dārakānaṃ ayyakakulam dassemā¹⁰ ti. „Ahaṃ sammukhā va ṭhātum na sakkhissāmi. tam pana tattha nayissāmiti¹¹“. „Sādu ayya, yena kenaci nayena dārakānaṃ ayyakakulam¹² eva daṭṭhum vaṭṭatīti¹³“. Dve pi janā dārake ādāya anupubbena Rājagahaṃ¹⁴ patvā nagaradvāre¹⁵ ekissā sālāya nivāsaṃ kappetvā dārakamātā dve dārake gahetvā¹⁶ āgatabhāvaṃ mātāpitunnaṃ ārocāpesi. Te tam sāsanaṃ sutvā „saṃsāre carantānaṃ na putto dhītā¹⁷ nāma n' atthi, te amhākaṃ mahāparādhikā, na sakkā teli amhākaṃ cakkhupathe ṭhātum, ettakaṃ pana nāma dhanam gahetvā dve pi janā phāsukaṭṭhānaṃ gantvā jīvantu. dārake¹⁸ pana idha pesentū¹⁹ ti. Setṭhidhītā mātāpitūhi²⁰ pesitaṃ dhanam gahetvā dārake āgatadūtānaṃ yeva hatthe datvā pesesi. Dārakā ayyakakule vadāhanti. Tesu Cullapanthako atidaharo, Mahāpanthako pana ayyakena saddhiṃ Dasabalassa dhammakathaṃ sotum gacchati. Tassa niccaṃ Satthu sammukhā dhammaṃ suṇantassa pabbajjāya cittaṃ nani. So ayyakaṃ āha: „sace tumhe sampatiçchatha ahaṃ pabbajeyyan²¹ ti. „Kiṃ vadesi tāta, mayhaṃ sakalalokassāpi pabbajato tav' eva²² pabbajjā bhaddikā, sace sakkosi pabbaja tātā²³ ti sampatiçchitvā Satthu santikaṃ gato. Satthā „kiṃ mahāsetṭhi dārako te laddho²⁴ ti. „Ama bhante, ayaṃ dārako mayhaṃ nattā²⁵

¹ Ck C' aññe ² Ck dārako. ³ C' cullapitāyyako ayyakāti. C' cullapitāyyakoti ayyakāti. ⁴ C' vadantesu ⁵ C' cullapitāyyakoti ayyakāti. C' cullapitā ayyako ayyakāti, C' cullapitā ayyakoti ayyakāti. ⁶ C' omits pana. ⁷ so all three MSS. ⁸ C' agamana-. ⁹ C' na sakkhissāmi tvaṃ pana tattha nayissāmi, C' na sakkhissāmi tam pana nayissāmiti. ¹⁰ Ck ayyakulam. ¹¹ Ck C' vaddhatīti. ¹² C' -gaham. ¹³ Ck -dvārena. ¹⁴ C' ādāya. ¹⁵ C' repeats dhītā. C' na dhītā. ¹⁶ Ck dārako ¹⁷ C' -pitūhi ¹⁸ C' tameva ¹⁹ Ck nattam.

‘tumbhākaṃ santike pabbajāmīti’ āha¹. Satthā aṇṇatarā² piṇḍa-
cārikaṃ „imam dāraḃkaṃ pabbājeḥīti” āpāpesi³. Thero tassa taca-
paṇcākakaṇṇamattḥānaṃ ācikkhivā pabbājesi. So bahum Buddhā-
vacanaṃ uggaḇḥitvā paripuṇṇavaṃso upasampadaṃ labhi. upasampanno
yonisomanasikāre kammaṃ karonto arahattaṃ⁴ pāpuṇi⁵. So jhāna-
sukhena maggasukhena ca vītināmento cintesi: „sakkā nu kho imaṃ
sukhaṃ Cullapanthakassa dātun” ti. Tato ayyakasetṭhiṃsa santikaṃ
gantvā „mahāsetṭhi sace tume sampaṭicchatha ahaṃ Cullapanthakaṃ
pabbājeyyaṃ” ti āha. „Pabbājetha bhante” ti. Thero Cullapanthaka-
dāraḃkaṃ pabbājetvā dasasu silesu paṭiṭṭhāpesi. Cullapanthakasāmaṇero
pabbajitvā va dandho ahoṣi,

Padumaṃ yathā kokanadaṃ sugandhaṃ
pāto siyā phullaṃ avītagandhaṃ
Aṅgīrasaṃ passa⁶ virocamaṇaṃ
tapantaṃ ādiccaṃ iv⁷ antalikkhe ti

imaṃ ekaṃ gātham catuḥ⁸ māsehi gaḇḥitum nāsakkhi. So kira
Kassapasammāsambuddhakāle pabbajitvā paṇṇāvā⁹ hutvā aṇṇatarassa²
dandhabhikkhuno uddeṣagahaṇakāle paribhāṣakeḷḷuṃ¹⁰ akāsi. So bhikkhu
tena paribhāseṇa¹⁰ lajjito n¹¹ eva uddeṣaṃ gaḇḥi na sajjhāyaṃ akāsi.
Tena kammeṇāyaṃ pabbajitvā va¹¹ dandho jāto. gaḇḥitaḇḥitaṃ padaṃ
upari upari gaḇḥantaṃ nassati. tassa imaṃ eva gāthaṃ gaḇḥetum vāyaṃ-
tassa cattāro māsā atikkantā. Atha naṃ Mahāpanthako āha: „Panthaka.
tvaṃ imasmiṃ sāsane abhabbo. catuḥ⁸ māsehi ekaṃ gātham pi
gaḇḥetum na sakkosi¹², pabbajitakiccaṃ pana tvaṃ kathaṃ matṭhakaṃ
pāpessasi, nikkhama ito vihārā” ti nikkadḇḇhi. Cullapanthako Buddha-
sāsane sinehena giḇḇhāyaṃ¹³ na paṭṭheti. Tasmaṃ ca kāle Mahā-
panthako bhattuddesaḇḇo hoti. Jivako Komārabhacca¹⁴ bahum gandha-
mālaṃ ādāya attano ambavanaṃ gantvā Satthāraṃ pūjetvā dhammaṃ
sutvā utṭhāyaṣaṇā Dasabalaṃ vanditvā Mahāpanthakaṃ upasaṃkamitvā
„kittakā bhante Satthu santike bhikkhū” ti pucchī. „Paṇcamattāni
satāṇi.” „Sve bhante buddhapamukhāni paṇca bhikkhusatāni ādāya
amhākaṃ niveṣane bhikkhaṃ gaḇḥathā” ti. „Upāsaka. Cullapanthako
nāma dandho avirūḇḇhidhammo¹⁵, taṃ ṭṭapetvā sesānaṃ nimantaṇaṃ¹⁶

¹ C^k pabbajāmīti. ² C^k C^r aṇṇa-. ³ C^r āpāpesi. ⁴ C^k arahattaṃ. ⁵ C^k
pāpuṇi. ⁶ C^k phassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^k C^r paṇṇāvā. ⁹ C^k -kelam,
C^r paribhāṣakeḷḷuṃ. ¹⁰ C^r paribhāseṇa. ¹¹ C^r omits va. ¹² C^r gaḇḥetumasakkosi.
¹³ C^k C^r giḇḇ-. ¹⁴ C^k -bhando. ¹⁵ C^r avirūḇḇhi-. ¹⁶ C^r nimantaṇaṃ.

paṭicchānīti¹ thero āha. Tam sutvā Cullapanthako cintesi: „thero ettakānaṃ bhikkhūnaṃ nimantaṇaṃ paṭicchanto maṃ bāhiraṃ katvā paṭicchati, nissamaṃayaṃ mayhaṃ bhātikassa mayi cittaṃ² bhinnam bhavissati, kiṃ dāni mayhaṃ iminā sāsaṇena, gihī hutvā dānādāni puṇṇāni³ karonto jīviṣṣānīti“ so punadivase pāto va „gihī bhavissānīti“ pāyāsi. Satthā paccūsakāle yeva lokam olovento imaṃ kāraṇaṃ disvā paṭhamataraṃ gantvā Cullapanthakassa gamanamagge dvāra-koṭṭhake caṃkamanto atthāsi. Cullapanthako gharā nikkhamanto Satthāraṃ disvā upasaṃkamitvā vandi. Atha naṃ Satthā „kahaṃ pana tvaṃ Cullapanthaka imāya velāya gaccha-ṭi“ āha. „Bhātā maṃ bhante nikkadḍhati, tenāhaṃ vibbhamituṃ gacchāmi“⁴. „Cullapanthaka, tava pabbajjā nāma mama santakā. bhātara nikkadḍhito kasmā mama santikaṃ nāgañchi, ehi kiṃ te gihibhāvena⁵, mama santike bhavissasi“ Cullapanthakaṃ ādāya gantvā gandhakuṭipamukhe nisīdāpetvā „Cullapanthaka purattābbimukho hutvā imaṃ pilotikaṃ rajoharaṇaṃ rajoharaṇaṃ ti parimajjanto idh' eva hohi“⁶ iddhiyā abhisamkhaṭaṃ parisuddhaṃ pilotikaṃ datvā kāle ārocite bhikkhusaṃghaparivuto Jivakassa gehaṃ gantvā paṇṇattāsane⁷ nisīdi. Cullapanthako⁸ pi suriyaṃ olovento tam⁹ pilotikakhaṇḍaṃ rajoharaṇaṃ rajoharaṇaṃ ti parimajjanto nisīdi. Tassa tam pilotikakhaṇḍaṃ parimajjantassa parimajjantassa kilīṭṭhaṃ ahosi. Tato cintesi: „idaṃ pilotikakhaṇḍaṃ ativiya¹⁰ parisuddhaṃ, imaṃ pana attabhāvaṃ nissāya purimapakatiṃ vijahitvā evaṃ kilīṭṭhaṃ jātaṃ, aniccā vata saṃkhārā“ ti khayavayaṃ paṭṭhapento vipassanaṃ vadḍhesi. Satthā Cullapanthakassa¹¹ cittaṃ vipassanaṃ āruḷhaṇaṃ ti natvā „Cullapanthaka¹², tvaṃ etaṃ pilotikakhaṇḍaṃ eva saṃkilīṭṭhaṃ rajarañjitaṃ¹³ jātaṃ“ ti mā saṇṇaṃ kari. abbhantare pana¹⁴ te rāgarajādayo atthi, te harāhiti¹⁵ vatvā obhāsaṃ vassajjetvā purato nisinna viya paṇṇāyamānarūpo¹⁶ hutvā imā gāthā abhāsi:

Rāgo rajo na ca pana reṇu¹⁷ vuccati,
rāgas¹⁸ etaṃ adhivacanam rajo ti:
etaṃ rajaṃ vippajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigatarajassa sāsane.

¹ C^s nissamaṃayaṃ mayi bhātikassa cittaṃ. ² C^k C^v puṇṇāni. ³ C^k C^s gihī-

⁴ C^s paṇṇatte āsane, C^k C^v paṇṇattāsane. ⁵ C^k C^v cūla-. ⁶ C^k tā. ⁷ C^s ati.

⁸ C^s vipassanā. ⁹ C^k rajarañjitaṃ corrected to rañjitaṃ. ¹⁰ C^s omits pana.

¹¹ C^k C^v paṇṇā-. ¹² C^k reṇu.

Doso rajo -pe-.

Moho rajo na ca pana reṇu¹ vuccati,
mohass² etaṃ adhivaccanaṃ rajo ti:
etaṃ rajaṃ vippajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigataraḥassa sāsane ti.

Gāthāpariyosāne Cullapanthako² saha paṭisambhidāhi arahattam¹ pāpuṇi⁴.
Paṭisambhidāhi yev⁵ assa tīṇi⁶ Piṭakāni āgamiṃsu⁷. So kira pubbe
rājā hutvā nagarāṃ padakkhiṇaṃ karonto⁸ nalāṭato sede muñcante⁹
parisuddhena sāṭakena nalāṭantaṃ puṇṇi¹⁰. Sāṭako kiliṭṭho ahoṣi. So
„imaṃ sarīraṃ nissāya evarūpo parisuddho sāṭako pakatīṃ jahitvā
kiliṭṭho jāto. aniccā vata saṃkhāra“ ti aniccasaṇṇāṃ¹¹ paṭilabhi. tena
kāraṇen¹² assa rajoharaṇaṃ eva paccayo jāto. Jīvako pi kho¹³ Komāra-
bhacco¹² Dasabalassa dakkhiṇodakam upanāmesi. Satthā „nanu Jīvaka
vihāre bhikkhū¹⁴ atthīti“ hatthena pattam pidahi. Mahāpanthako
„namu bhante vihāre n¹⁵ atthi bhikkhū ti“¹⁴ āha. Satthā „atthi Jīvaka“
ti āha. Jīvako „tena hi bhaṇe¹⁵ gaccha“¹⁶. vihāre bhikkhūnaṃ atthi-
bhāvaṃ vā natthibhāvaṃ vā jānāhīti“ purisaṃ pesesi. Tasmim khaṇe
Cullapanthako² „mayhaṃ bhātiko vihāre bhikkhū n¹⁷ atthīti“ bhaṇati,
vihāre¹⁷ bhikkhūnaṃ atthibhāvaṃ assa pakāśessāmīti“ sakalam amba-
vanam bhikkhūnaṃ nēva¹⁸ pūresi. Ekacce bhikkhū cīvarakammaṃ
karonti, ekacce rajanakammaṃ¹⁹, ekacce sajjhāyaṃ karontīti evaṃ
aṇṇamaṇṇāṃ²⁰ asadisāṃ bhikkhusaḥassaṃ māpesi. So puriso vihāre
bahū bhikkhū disvā nivattitvā „ayya sakalam ambavanam bhikkhūhi
paripunṇaṃ“ ti Jīvakassa ārocesi. Thero pi kho tatthi²¹ eva²

„Sahassakkhattum attānaṃ nimmittvāna Panthako
nisīdi ambavane ramme yāva kālappavedanā“ ti.

Atha Satthā taṃ purisaṃ āha: „vihāraṃ gantvā ‘Satthā Cullapanthakam²²
nāma pakkosatīti’ vadehīti“. Tena gantvā tathā vutte „ahaṃ Culla-
panthako²² ahaṃ Cullapanthako²³“ ti mukhasaḥassaṃ utthahi. Puriso
gantvā „sabbe pi kira bhante Cullapanthakā“ yeva nāma²⁴ ti āha.
„Tena hi traṇi gantvā yo ‘ahaṃ Cullapanthako’²⁴ ti paṭhamam vadati

¹ Ck reṇu. ² Ck C^o cūla- ³ C^o arahattam ⁴ Ck papuṇi ⁵ Ck tīni. ⁶ Ck
agamiṃsu. ⁷ C^o karonte. ⁸ C^o muccante. ⁹ C^o puṇṇi corrected to puṇṇi ¹⁰ Ck
C^o -saṇṇāṃ ¹¹ Ck omits kho. ¹² Ck bhando corrected to -bhacco? C^o -bhaddho.
¹³ C^o bhikkhu. ¹⁴ C^o vihāre bhikkhu natthīti ¹⁵ C^o bhante ¹⁶ Ck repeats
gaccha. ¹⁷ C^o adds natthi ¹⁸ Ck C^o bhikkhūnaṃ nēva ¹⁹ C^o rajatakammaṃ?
²⁰ C^o aṇṇamaṇṇāṃ. ²¹ Ck nattheva ²² Ck cūla- C^o cūla- ²³ Ck C^o cūla-.

tañ hatthe gaṇha, avasesā antaradhāvissantīti¹. So tathā akāsi. Tāvad eva saḥassamattā bhikkhū antaradhāyimsu. Thero gatenā purisena saddhiñ agamāsi. Satthā bhattakiccapariyosāne Jivakañ āmantesi: „Jivaka, Cullapanthakassa² pattañ gaṇha. ayañ³ te anumodanañ karissatīti⁴. Jivako tathā akāsi. Thero sīhanādañ nadanto⁵ taruṇa-sīho viya tili Piṭakehi saṅkhobhetvā anumodanañ akāsi. Satthā utthāyāsanaṁ bhikkhusaṅghaparivāro vihārañ gantvā bhikkhūhi ratte dassite utthāyāsanaṁ gandhakuṭipamukhe thatvā bhikkhusaṅghassa Sugatovādañ datvā kammatthānañ kathetvā bhikkhusaṅghaṁ uyyojetvā surabhi-gandhavāsitañ⁶ gandhakuṭiñ pavisitvā dakkhiṇena passena siha-seyyaṁ upagato. Atha āyaṇhasamaye dhammasabhāyañ bhikkhū ito e⁷ ito ca samosarivā rattakambalasāññi parikkhipantā viya nisīditvā Satthu guṇakathañ ārabhiṁsu: „āvuso. Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsayāñ ajānanto cetuhi⁸ māsehi ekañ gāthañ gaṇhituñ na sakkoti. dandho ayañ⁹ ti vihārā nikkaddhi. Sammā-sambuddho pana attano anuttaradhammārājatāya ekasmiñ yev¹⁰ assa antarabhatte saha paṭisambhidāya¹¹ arahattañ adāsi. tīṇi Piṭakāni paṭisambhidāhi yeva āgatāni¹², aho Buddhānañ balan¹³ nāma mahantañ¹⁴ ti. Atha Bhagavā dhammasabhāyañ imañ kathāpavattinī ñatvā „ajja mayā gantuñ vaṭṭatīti¹⁵. Buddhaseyyāya utthāya surattadupattañ nivāsetvā vijjullatā viya kāyabandhanañ bandhitvā rattakambalasadi-saṁ Sugatamahācīvaraṁ pārūpitvā¹⁶ surabhi-gandhakuṭito nikkhamma mattavaravāraṇasīhavikkantavilāse¹⁷na¹⁸ anantāya Buddhaliḥhāya dhammasabhāyañ gantvā alaṁkatamaṇḍapamajjhe supaññattavarabuddhā-saṇaṁ¹⁹ abhiruḍha chabbannabuddhara-miyo vissajjento anṇavakucchiṁ obhāsayamāno Yugandharamatthake bālasuriyo viya āsanamajjhe nisīdi. Sammā-sambuddhe pana āgatamatte bhikkhusaṅgho kathañ pacchinditvā tuṇhi aho. Satthā mudukena mettacittena paṇisaṁ oloketvā „ayañ paṇisā ativiya sobhati. ekassa²⁰ pi hatthakukkuccaṁ vā pāḍakukkuccaṁ vā ukkāśitasaddo vā khupita-saddo vā n²¹ atthi. sabbe p²² ime Buddha-gāravena sagāravā Buddhatejena tajjitā mayi āyukappam pi akathetvā nisinne paṭhamam kathañ samuṭṭhāpetvā na kathessanti. kathā-samuṭṭhāpanavattan nāma mayā va jānitaḥḥaṇi. ahaṁ eva paṭhamam kathessā-mi²³ti²⁴ madhurena brahmassaarena bhikkhū āmantetvā „kāya nu ttha

¹ Ck cullapanthassa. ² C^s ayañ. ³ C^s nadantena. ⁴ Ck sūrabhi-gandhavāsavāsitañ, C^v surabhi-gandhavāsamāsitañ. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^s paṭisambhidāhi.

⁷ Ck paṭisambhidāyeva āgata. ⁸ C^s balan. ⁹ Ck vaddhatīti, C^v vaddhātīti

¹⁰ C^s pārūpitvā? ¹¹ C^s mattavarāna- ¹² Ck C^v supamūatta-. ¹³ Ck phassa.

bhikkhave etarahi kathāya sammisinnā. kā ca pana vo antarākathā vippakatā¹ ti āha. „Bhante. na mayāṃ imasmīṃ thāne nisinnā aññāṃ tiracchānakathāṃ kathema. tumhākaṃ yeva pana guṇe vaṇṇayamānā² nisinn’ ambā“ ti. „āvuso. Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsayaṃ ajānanto -pe- aho Buddhānaṃ balan nāma mahantaṃ“ ti. Satthā bhikkhūnaṃ kathāṃ sutvā „bhikkhave, Cullapanthako maṃ nissāya idāni tāva dhammesu dhammamahantataṃ patto, pubbe pana maṃ nissāya bhogesu pi bhogamahantataṃ pāpupīti“ āha. Bhikkhū tass’ atthassa āvibhāvatthaṃ Bhagavantāṃ yācīṃsu. Bhagavā bhavantarena patiechannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atite Kāsiraṭṭhe Bārānasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto setthikule nibbattitvā vayappatto setthiṭṭhānaṃ labhitvā Cullakasetthi³ nāma ahosi. So paṇḍito vyatto sabbanimittāni jānāti. So ekadivasaṃ rājūpaṭṭhānaṃ gacchanto antaravithiyaṃ matamūsikaṃ disvā taṃkhane nak-khattaṃ samānetvā idam āha: „sakkā⁴ cakkhumatā kulaputtana imaṃ unduraṃ gahetvā dārābharāṇaṃ vā⁵ kātunī kammante ca⁶ payojetun“ ti. Aññataro duggatakulaputto taṃ setthiissa vacanaṃ sutvā „nāyaṃ ajānitvā⁷ kathessatiti“ mūsikaṃ gahetvā ekasmīṃ āpaṇe⁸ biḷālass’ atthāya datvā kākaṇikaṃ⁹ labhi. Tāya kākaṇikāya¹⁰ phāṇitaṃ¹¹ gahetvā ekena kuṭena pāṇiyaṃ¹² gaṇhi. So araññato¹³ āgacchante mālākāre¹⁴ disvā thokaṃ thokaṃ phāṇitakhaṇḍaṃ¹⁵ datvā uluṇkena pāṇiyaṃ¹⁶ adāsi. Te tassa ekekaṃ pupphamuṭṭhiṃ adāṃsu. So tena pupphamūlena punadivase pi phāṇitaṃ¹⁷ ca pāṇiyaghaṭaṃ ca gahetvā pupphārāmaṃ eva gato. Tassa taṃ divasaṃ mālākārā¹⁸ adḍhacitake¹⁹ pupphagacche datvā agamaṃsu. So na cirass’ eva iminā upāyena attha kaḥāpaṇe labhi. Puna ekasmīṃ vātavutthidivase rājuyyāne bahu²⁰ sukkhadanḍakā ca sākhā ca palāsaṃ ca vātena patitaṃ hoti. Uyyānapālo chaddetun²¹ upāyaṃ na

¹ C^k vippakathā. C^l vippakathā corrected to vippakata. ² C^k vaṇṇayamānā.

³ so all three MSS. ⁴ C^s sakkhā. C^r kammantena. ⁵ C^r ajānetva. ⁶ C^k C^s

āpaṇe. ⁷ C^s kākaṇi-. ⁸ C^s phāṇitaṃ. ⁹ C^k pāṇiyaṃ. C^r pāṇiyam. ¹⁰ C^s aññā-

sotā. C^k C^r araṇṇato. ¹¹ C^k C^r mālākāre. ¹² C^k C^s phāṇita-. ¹³ C^k pāṇiyam.

¹⁴ C^s phāṇitaṃ. ¹⁵ C^k C^r mālākārā. ¹⁶ C^r -viraṭṭe. C^s -mitake. ¹⁷ C^k C^r bahu.

¹⁸ C^s jaddetun, C^k chaddetun.

passati. So tattha gantvā „sace imāni dārupaṇṇāni mayhaṃ dassasi ahaṃ¹ te imāni sabbāni nīharissāmīti“ uyyānapālaṃ āha. So „gaṇha ayyā“² ti sampaticchi. Cullantevāsiko dārakānaṃ keḷimaṇḍalaṃ³ gantvā phāṇitaṃ⁴ datvā muhuttēna sabbāni dārupaṇṇāni nīharāpetvā uyyānadvāre rāsinaṃ kāresi⁵. Tadā rājakumbhakāro rājakulānaṃ bhājanānaṃ pacanatthāya dārūni pariyesamāno uyyānadvāre tāni disvā tassa hatthato vikkinitvā gaṇhi. Tam divasaṃ Cullantevāsiko dāruvikkayena soḷasa kahāpaṇe cātiādini ca pañca bhājanāni⁶ labhi. So catuvīsatiyā kahāpaṇesu jātesu „atthi ayaṃ upāyo mayhaṃ“⁷ ti nagaradvārato avidūratthāne ekaṃ pāṇiyacātiṃ thapetvā pañcasate tiṇahārake pāṇiyena upatthahi. Te āhaṃsu: „tvam samma amhākaṃ bahupakāro⁸, kin⁹ te karomā“¹⁰ ti. So „mayhaṃ kicce uppanne karissathā“¹¹ ti vatvā ito e’ ito ca¹² vicaranto thalapathakammikena ca jalapathakammikena¹³ ca saddhiṃ mittasanthavaṃ akāsi. Tassa thalapathakammiko „sve¹⁴ imaṃ nagaraṃ assavāṇijako¹⁵ pañca assasatāni gaḥetvā āgamissatīti“¹⁶ ācikkhi. So tassa vacanaṃ sutvā tiṇahārake āha: „ajja mayhaṃ ekekaṃ tiṇakalāpaṃ detha, mayā ca tiṇe avikkīte¹⁷ attano tiṇaṃ mā vikkīṇathā“¹⁸ ti. Te „sādhū“¹⁹ ti sampaticchitvā pañca tiṇakalāpasatāni āharitvā tassa ghare pātayīṃsu. Assavāṇijo²⁰ sakalanagare assānaṃ tiṇaṃ²¹ alabhivā tassa saḥassaṃ datvā taṃ tiṇaṃ gaṇhi. Tato katipāhaccayena tassa²² jalapathakammikasahāyako ārocesi: „pattanaṃ mahānāvā āgatā“²³ ti. So „atthi ayaṃ upāyo“²⁴ ti atthahi kahāpanehi sabbaparivārasampannaṃ²⁵ tāvakālikaṃ²⁶ rathaṃ gaḥetvā mahantena yasena nāvāpattanaṃ gantvā ekaṃ aṅgulimuddikaṃ nāvāya saccakāraṃ datvā avidūratthāne sāṇiṃ parikkhipāpetvā nisinna purise āṇāpesi: „bāhirato vāṇijesu²⁷ āgatesu tatiyena pāṭihārena²⁸

¹ C^s ahaṃ. ² C^k keli-, C^v keḷimaṇḍalaṃ ³ C^s phāṇi-. ⁴ C^k karesi. ⁵ C^s omits pañca bhājanāni ⁶ C^k C^v bahū upakāro ⁷ C^s kin. ⁸ C^s omits ca. ⁹ C^s jalapathakammikena. ¹⁰ C^s ssa. ¹¹ C^k -vāni-. ¹² C^s C^v avikkīte. ¹³ C^k C^v cāriṃ. ¹⁴ C^k C^v ssa. ¹⁵ C^s -parivārā-. ¹⁶ C^v -kālikaṃ. ¹⁷ C^s pāṭihāriyena.

ārocethā¹ "ti. „Nāvā āgatā²“ ti sutvā Bārāṇasito satamattā³ vāṇijā „bhaṇḍaṃ gaṇhāmā⁴“ 'ti āgaminīsu. „Bhaṇḍaṃ tumhe na labhissatha, asukaṭṭhāne nāma mahāvāṇijena saccakāro dinno⁵“ ti. Te taṃ⁶ sutvā tassa santikaṃ āgatā. Pādamūlikapurisā purīmasaṇṇāvasena tatiyena pāṭihārena tesam⁷ āgatabhāvaṃ ārocesuṃ. Te satamattāpi⁸ vāṇijā ekekaṃ sahasaṃ datvā tena saddhiṃ nāvāya pattikā hutvā puna ekekaṃ sahasaṃ datvā patthiṃ vissajjāpetvā bhaṇḍaṃ attano santakaṃ akaṃsu. Cullantevāsiko dve sataśahassāni gaṇhitvā Bārāṇasīni āgantvā „kataṇṇutā⁹ bhavituṃ¹⁰ vattatīti¹¹“ ekaṃ sataśahassaṃ gāhāpetvā¹² Cullakasetthissa samīpaṃ gato. Atha naṃ seṭṭhi¹³ „kin te tāta katvā idaṃ dhaṇaṃ laddhaṃ¹⁴“ ti pucchi. So „tumhe¹⁵ kathitaupāye thatvā catumāsabbhantaren¹⁶ eva laddhaṃ¹⁷“ ti mata-mūsikaṃ ādiṃ katvā sabbam vatthuṃ kathesi. Cullamahāseṭṭhi¹⁸ tassa vacanaṃ sutvā „na dāni evarūpaṃ dārakaṃ parasantakaṃ kātum vattatīti¹⁹“ veyappattaṃ dhītarāṃ datvā sakalakūṭumbassa sāmikaṃ akāsi²⁰. So seṭṭhino accayena tasmiṃ nagare seṭṭhiṭṭhānaṃ labhi. Bodhisatto pi yathākammaṃ agamāsi.

Sammāsambuddho pi imaṃ dhammadeśanaṃ kathetvā abhisambuddho va imaṃ gāthaṃ kathesi:

Appakena pi medhāvī²¹ pābhatena vicakkhaṇo

samutthāpeti attānaṃ aṇuṃ aggiva santhamaṃ ti. 4.

Tattha appakena pīti thokenāpi parittakenāpi. medhāvīti paṇṇavā²², pābhatenā 'ti bhaṇḍamūlena, vicakkhaṇo ti voharakusalā²³, samutthāpeti attānaṃ ti mahantaṃ dhaṇaṃ ca yasaṃ ca²⁴ uppādetva tattha attānaṃ santhāpeti²⁵ patitthāpeti, yatha kiṃ: aṇuṃ aggiva santhamaṃ. yathā paṇḍito puriso parittam aggiṃ anukkameṭṭha gomayacunnādini pakkhipitvā mukhavātena²⁶ dhamanto samutthāpeti vaddhetī mahantaṃ aggikkhandhaṃ karoti evam eva paṇḍito rhokam pi pābhatam labhitva nānūpayehi payojetva dhaṇaṃ ca yasaṃ ca²⁷

¹ C¹ sattamatta, C² sattamattam. ² C¹ sam. ³ C¹ omits tesam. ⁴ C¹ sakamattāpi.

⁵ C¹ kataṇṇutā? ⁶ C¹ bhāvitum. ⁷ C¹ gahāpetva. ⁸ so all three MSS. ⁹ so all three MSS instead of tumhehi? ¹⁰ C¹ C² vaddhatiti. ¹¹ C¹ adāsi C² ādāsi.

¹² C¹ medhāvī. ¹³ C¹ C² paṇṇavā. ¹⁴ C¹ C² vohāra ke kusalo. ¹⁵ C¹ mahantaṃ dhanasaṇṇeyam. ¹⁶ C¹ santhāpeti. ¹⁷ C¹ sukhavātena. ¹⁸ C¹ dhanasaṇṇe-cayaṇa. C¹ omits yasaṃ ca.

vaḍḍheti vaḍḍhetvā ca pana tattha attānaṃ patitthāpeti. tāya eva vā pana dhanayasamahantatāya attānaṃ samutthāpeti, abhiññātāni¹ pākataṃ karotiti attho.

Iti Bhagavā „bhikkhave. Cullapanthako maṃ nissāya idāni dhammesu dhammamahantatāṃ patto, pubbe pana bhogesu pi bhoga-mahantatāṃ pāpuṇīti“.

Evam imāṃ dhammadesanaṃ dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Cullantevāsiko Cullapanthako ahoṣi. Cullakamahāseṭṭhi² pana ahaṃ eva ahoṣin“ ti desanaṃ niṭṭhapesi. Cullakaseṭṭhi jātakaṃ³.

5. Taṇḍulanālijātaka.

Kim agghati taṇḍulanālikā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Lāludāyittheraṃ⁴ ārabha katesi. Tasmim samaye āyasmā Dabbo Mallaputto saṃghassa bhuttuddesako hoti. Tasmim pāto va salākabhattāni uddi-amāne⁵ Uḍāyittherassa⁶ kadāci varabbhattaṃ pāpuṇīti⁷ kadāci lāmakabhattam. So lāmakabhattassa pattadivase salākaggaṃ⁸ ākulam karoti: „kim Dabbo va“ salākaṃ dātum jānāti. amhe na jānāmā“ ti⁹ vadati. Tasmim salākaggaṃ ākulam karonte „handa dāni tvaṃ eva salākā dehīti“ salākapaṇḍitaṃ adāsi. Tato patthāya so saṃghassa salākaṃ adāsi. dadanto pana idam varabbhattaṃ ti vā lāmakabhattam ti vā asukavassagge varabbhattaṃ ṭhitam asukavassagge lāmakabhattam ti vā na jānāti. ṭhītikaṃ karonto pi asukavassagge ṭhītikā ti na sallakkheti, bhikkhūnaṃ ṭhītavelāya imasmiṃ ṭhāne ayaṃ ṭhītikā ṭhīta imasmiṃ ṭhāne¹¹ ayaṃ ti bhūmiyaṃ vā bhittiyaṃ vā lekham kaddhati¹². Punadivase salākagge bhikkhū mandatarā vā honti bahutarā vā. tesu mandataresu lekhaṃ heṭṭhā hoti bahūtaresu upari, so ṭhītikam ajānanto lekhasāññāya¹³ salākaṃ deti. Atha naṃ bhikkhū „āvuso Uḍāyī⁴ lekhaṃ nāma heṭṭhā vā hoti¹⁴ upari vā, varabbhattaṃ pana asukavassagge ṭhītaṃ lāmakabhattam asukavassagge“ ti āhaṃsu. So bhikkhū¹⁵ paṭippharanto „yadi evam ayaṃ lekhaṃ kasmā evam ṭhīta. kim ahaṃ tumbākaṃ saddahāmi. imissā lekhaṃ saddahāmi“ vadati. Atha naṃ daharā ca sāmaṇerā¹⁷ ca „āvuso

¹ C^k C^v abhiññatam. ² so all three MSS ³ C^k cullasetthi-. ⁴ C^k C^v lāludāyittheraṃ. ⁵ C^s lāludāyittheraṃ. ⁶ C^s uddisamāno ⁷ C^k C^v udāyittherassa. ⁸ C^k pāpuṇi. ⁹ C^s salākabhattāni ¹⁰ C^k omits va, C^v dabbaṃ va. ¹¹ C^s adds pi.

¹² C^v omits ayaṃ. ¹³ C^s kaddheti ¹⁴ C^k C^v -sāññāya. ¹⁵ C^s udāyī.

¹⁶ C^s omits hoti. ¹⁷ C^k C^s bhikkhu. ¹⁸ C^k sāmaṇerā

Lāḷudāyi¹. tayi salākā² dente bhikkhū lābhena parihāyanti. na tvaṃ dātum anucchaviko, niggaḥcha ito³ ti salākaggato nikkadḍhimsu. Tasmīṃ khaṇe salākagge mahantaṃ kolāhalaṃ ahoṣi. Taṃ sutvā Satthā Anandattheraṃ pucchi: „Ananda, salākagge mahantaṃ kolāhalaṃ, kiṃsaddo nāṃ⁴ eso⁵ ti. Thero Tathāgatassa taṃ atthaṃ ārocesi. „Ananda, na idāṃ⁶ eva Udāyi⁷ attano bālatāya paresaṃ lābhahāniṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā⁸ ti āha. Thero tass⁹ atthassa āvibhāvattaṃ Bhagavantaṃ yāci. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atite Kāsiraṭṭhe Bārāṇasīyaṃ Brahma datt o rājā ahoṣi. Tadā ambhakaṃ Bodhisatto tassa agghakārako ahoṣi, hatthiassādini¹⁰ c' eva maṇisuvannādini ca agghāpeti, agghāpetvā bhaṇḍasāmikānaṃ¹¹ bhaṇḍānurūpaṃ eva mūlaṃ dāpesi. Rājā pana luddho hoti, so lobhapakatiyā¹² evaṃ cintesi: „ayaṃ agghāpanako evaṃ agghāpento na cirass¹³ eva mama gehe dhanāṃ parikkhayaṃ gamissati¹⁴, aññaṃ¹⁵ agghāpanakaṃ karissāmīti“ so sīhapañjaraṃ ugghātetvā rājaṇaṇaṃ olokento ekaṃ gāmika-manussaṃ lolabalaṃ rājaṇaṇena gacchantāṃ disvā „esa mayhaṃ agghāpanakakammaṃ kātum sakkhissatīti“ taṃ pakkosāpetvā „sakkhissasi bhaṇe ambhakaṃ agghāpanakakammaṃ¹⁶ kātum“ ti āha. „Sakkhissāmi devā“ ti. Rājā attano dhanarakkhaṇatthāya¹⁷ taṃ balaṃ agghāpanakakamme¹⁸ ṭhapesi. Tato patthāya so bālo hatthiassādini agghāpento agghaṃ hāpetvā yathāruciya¹⁹ katheti, tassa ṭhānantare ṭhitattā yaṃ so katheti taṃ eva mūlaṃ hoti. Tasmīṃ kāle uttarāpathato eko assa-vāṇijo²⁰ pañca assasatani ānesi. Rājā taṃ purisaṃ pakko-sāpetvā asse agghāpesi. So pañcannaṃ assasatānaṃ ekaṃ taṇḍulanālikaṃ²¹ agghaṃ akāsi, katvā ca pana „assavāṇijassa²² ekaṃ taṇḍulanālikaṃ²³ dethā“ ti vatvā asse assa-

¹ C^s lāḷudāyi ² C^s salāka corrected to salake. ³ C^k C^e ānandattheraṃ ⁴ so all three MSS. instead of gamessati? ⁵ C^s sāmikānaṃ. ⁶ C^s C^e -pakatitāya. ⁷ C^k aññaṃ. ⁸ C^k agghapanika-, C^e agghāpanika- ⁹ C^k C^e -rakkhana-. ¹⁰ C^k agghāpaniyakamme. C^e agghāpaniyakamme. ¹¹ C^k -rūciyā. ¹² C^k -vāṇijo. ¹³ C^e -nālikaṃ. ¹⁴ C^k -vāṇijassa.

sālāyaṃ saṇṭhāpesi. Assavāṇijo¹ porāṇakaagghāpanikassa² saṇ-
tikanṃ gantvā taṃ pavattiṃ ārocetvā „idāni kiṃ kattabban“ ti
pucchi. So āha: „tassa purisassa laṇcaṃ³ datvā evaṃ puc-
chatha: „amhākaṃ tāva assā ekaṃ taṇḍulanālikāṃ⁴ agghantīti⁵”
ñātam etaṃ, tumhe pana nissāya taṇḍulanāliya⁶ agghaṃ jāni-
tukāma⁷ amha⁸, sakkhissatha no raṇṇo⁹ santike thatvā ‘sā taṇḍu-
lanālikā⁶ idaṃ nāma agghatīti¹⁰ vattun ti, sace ‘sakkomīti¹¹ vadati
taṃ gahetvā raṇṇo⁹ santikanṃ gacchatha, aham pi tattha
āgamiṣāmi¹²”. Assavāṇijo¹ „sādhū“ ’ti Bodhisattassa vacanaṃ
sampaṭicchitvā agghāpanikassa laṇcaṃ³ datvā taṃ atthaṃ
ārocāpesi. So laṇcaṃ³ labhitvā va „sakkhissāmi taṇḍulanāliṃ
agghāpetun“ ti. „Tena hi gacchāma rājakulaṃ“ ti taṃ ādāya
raṇṇo⁹ santikanṃ agamāsi. Bodhisatto pi aññe pi bahumaccā
agamāmsu. Assavāṇijo¹ rājānaṃ vanditvā „jahaṃ deva paṇ-
cannaṃ assasatānaṃ ekaṃ taṇḍulanāliṃ¹³ agghanabhāvaṃ jāniṃ,
‘sā pana taṇḍulanāli kiṃ agghatīti¹⁴ agghāpanikaṃ pucchā devā¹⁵”
’ti. Rājā taṃ pavattiṃ ajānanto „ambho agghāpanika paṇca
assasatāni kiṃ agghantīti¹⁶” pucchi. „Taṇḍulanāliṃ¹³ devā¹⁵” ti.
„Hotu bhāṇe, paṇca assasatāni¹¹ tāva taṇḍulanāliṃ¹² agghantu, sā
pana kim agghati taṇḍulanālikā¹³” ti pucchi. So bālapuriso
„Bārāṇasīṃ¹⁴ santarabāhiraṃ agghati taṇḍulanālikā¹⁵” ti āha.
So kira pubbe rājānaṃ anuvattanto ekaṃ sālitaṇḍulanāliṃ¹⁶
assānaṃ agghaṃ¹⁷ akāsi, puna vāṇijakassa¹⁸ hatthato laṇcaṃ³
labhitvā tassā¹⁹ taṇḍulanālikāya⁶ Bārāṇasīṃ santarabāhiraṃ
agghaṃ akāsi. Tadā pana Bārāṇasiyā pākāraparikkhepo dvāda-
sayojaniko hoti, idaṃ assā²⁰ antarabāhiraṃ²¹ pana tiyojana-
satikarattham²², iti so bālo evaṃ mahantaṃ Bārāṇasīṃ²³ saan-
tarabāhiraṃ²⁴ taṇḍulanālikāya⁶ agghaṃ akāsi. Taṃ sutvā amaccā

¹ Ck -vāṇijo. ² C^s porāṇika-. ³ C^s laṇjam. ⁴ C^s -nāliṃ, C^v -nālikāṃ. ⁵ Ck C^v aggha-
tīti, C^s agghatīti corrected to agghantīti. ⁶ C^v -nālī-. ⁷ C^s jānitum kāmamha. ⁸ Ck C^v
raṇṇo. ⁹ Ck C^v -nāliṃ. ¹⁰ C^s agghatīti. ¹¹ Ck C^s -sata. ¹² C^v -nāliṃ. ¹³ Ck C^v -nālikā.
¹⁴ Ck bārāṇasī, C^v bārāṇasī corrected to bārāṇasīṃ. ¹⁵ C^v -nālikā ¹⁶ C^s sāliṃ, C^v -nāliṃ.
¹⁷ Ck agghim. ¹⁸ Ck vāṇi-. ¹⁹ C^s C^v tassa ²⁰ C^s C^v assa. ²¹ Ck C^v antarambāhiraṃ.
²² C^v -satikam-. ²³ Ck bārāṇasiyaṃ. ²⁴ C^s mahantaṃ sā antaram bāhiraṃ corrected to
mahantaṃ bārāṇasīṃ antarabāhiraṃ, Ck saantarambāhiraṃ, C^v antaram sabāhiraṃ.

pāṇiṃ¹ paharitvā hasamānā „mayam pubbe paṭhaviṃ ca rajjaṃ ca anagghan ti saṇṇino² ahumha, evaṃ mahantaṃ kira sarājakam Bārāṇasirajjam taṇḍulanālimattaṃ agghati, aho agghāpanikassa paññāsampadā³, khami ettakam kalam agghāpaniko vihāsi, amhākam raṇṇo⁴ eva anucchaviko“ ti parihāsam akāmsu. Tasmini kāle rājā lajjito tam balam nikkaḍḍhāpetvā Bodhisattass⁵ eva agghāpanikaṭṭhānam adāsi. Bodhisatto pi yathākamman gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā dassetvā dve vatthuni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā gāmikabālaagghāpaniko Lāḷudāyī⁶ ahosi, paṇḍitaagghāpaniko aham eva aho-si“ ti desanam niṭṭhapesi. Taṇḍulanālijātakaṃ⁷.

6. Devadhammajātaka.

Hiriottappasampannā ti. Idam Bhagavā Jetavane viharanto aññataram⁸ bahubhaṇḍam bhikkhum ārabha kathesi. Sāvattativāsi⁹ kir¹⁰ eko kutumbiko¹¹ bhariyāya kālakatāya pabbaji. So pabbajanto attano parivenaṃ¹² ca aggisālaṃ ca bhaṇḍagabbhaṃ ca kāretvā bhaṇḍagabbham sappitaṇḍulādīhi pūretvā pabbaji. pabbajitvā pana attano dāse pakkōḍpetvā yathārucitam āharam pacāpetvā bhuñjati. bahuparikkhāro ca ahosi, rattiṃ aññaṃ¹³ nivāsanapārupanam¹⁴ hoti divā aññaṃ, viharapaccante vasati. Tass¹⁵ ekadivāsam cīvarapaccattharaṇādini niharitvā¹⁶ parivene¹⁷ pattharitvā sukkhāpentassa sambahulā jānapadā bhikkhū senāsanaacārikam āhīṇḍantā parivenam gantvā cīvarādini disvā „kass¹⁸ imāṇi“ pucchimsu. So „mayham āvuso“ ti āha. „Avuso idam pi cīvaram idam pi cīvaram idam pi nivāsanam idam pi nivāsanam idam pi¹⁹ paccattharaṇam²⁰ sabbam tuyham evā“ ti. „Ama mayham evā“ ti. „Avuso, Bhagavatā tīni²¹ cīvarāni anuññātāni²², tvaṃ evaṃ appicchassa Buddhassa sāsane pabbajitvā evaṃ bahuparikkhāro jāto, ehi tam Dasabalassa santikam nesaṃu“ ti tam adāya Satthu santikam agamaṃsu. Satthā disvā „kiṃ nu kho bhik-

¹ C² paṇi, C⁴ paṇim. ² C¹ C² saṇṇino. ³ C¹ -nāli-. ⁴ C¹ paṇṇā-. ⁵ C¹ C² raṇṇo. ⁶ C¹ C² -dayi. 6. Cit Dasaratha-J p. 39. ⁷ C¹ C² amñataram. ⁸ C¹ C² -vāsi. ⁹ C¹ kutumbiko corrected to kutumbiko, C¹ C² kutumbiko. ¹⁰ C¹ parivenaṃ. ¹¹ C¹ C² aññaṃ. ¹² C¹ omits nivāsana. ¹³ C¹ -nādīhi niharitvā. ¹⁴ C¹ C² parivene. ¹⁵ C¹ omits idam pi. ¹⁶ C¹ sapacca-. ¹⁷ C¹ ti. ¹⁸ C¹ C² anuññātāni.

khave aniccamānakaṃ yeva bhikkhuṃ gahetvā¹ āgat' atthā² ti āha. „Bhante ayaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo bahuparikkhāro“ ti. „Saccam kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo“ ti. „Saccam Bhagavā“ ti. „Kasmā pana tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo jāto, nanu ahaṃ appiechatāya santutthiya -pe- pavivekassa viriyārambhassa vanṇaṃ vadāmīti“. So Satthu vacanaṃ sutvā kupito „iminā dāni nīharena carissāmīti“ pārupanaṃ chaḍḍetvā³ parisamajjhe ekacīvaro atthāsi. Atha naṃ Satthā upatthambhayamāno „nanu tvaṃ bhikkhu pubbe hirottappa-gavesako⁴ dakarakkhasakāle pi hirottappaṃ gavesamāno dvādasa saṃvaccharāni vihāsi. atha kasmā idāni evaṃgaruke Buddhasāsane pabbajitvā catuparisamajjhe pārupanaṃ chaḍḍetvā⁵ hirottappaṃ pahāya ghito sīti“. So Satthu vacanaṃ sutvā hirottappaṃ paccupaṭṭhāpetvā taṃ cīvaraṃ pārupitvā Satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Bhikkhū tass' atthassa āvibhāvatthaṃ Bhagavantaṃ yācīṃsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākāṇaṃ akāsi:

Atite Kāsiraṭṭhe Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭo rājā ahoṣi. Tadā Bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchisimhi paṭisandhiṃ gaṇhi⁶, tassa nāmagahaṇadivase Mahimsāsakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle raṇṇō⁷ añño pi putto jāto, tassa Candakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. Tassa pana ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle Bodhisattamātā kālam akāsi. Rājā aññaṃ⁸ aggamaheṣiṭṭhāne ṭhāpesi. Sā raṇṇō⁹ piyā ahoṣi manāpā. Sā piyasaṃvāsam anvāya ekaṃ puttaṃ vijāyi, Suriyakumāro ti tassa nāmaṃ akaṃsu. Rājā puttaṃ disvā tutthacitto „bhadde puttassa te¹⁰ varaṃ dammīti“ āha. Devī varaṃ icchitakāle gahetabbam katvā ṭhāpesi. Sā putte vayappatte rājānaṃ āha: „devena mayhaṃ puttassa jātakāle varo dinno, puttassa me¹¹ rajjaṃ dehīti“. Rājā „mayhaṃ dve puttā aggikkhandhā viya jalamānā vicaranti, na sakkā tava puttassa rajjaṃ dātun“ ti paṭikkhipitvā taṃ punappuna¹² yācamānam eva disvā „ayaṃ

¹ C^k C^v gaṇhitvā. ² C^v jaḍḍhetvā. ³ C^k C^v hirottappaṃgavesako. ⁴ C^s adds in the margin dasamāsaccayena puttam vijāyi. ⁵ C^k C^v raṇṇō. ⁶ C^k C^v aññaṃ.

⁷ C^k ne ⁸ C^s C^v add va. ⁹ C^s punappunam.

mayham puttānam pāpakam pi cinteyyā¹ “ti putte pakkosā-
petvā āha: „tātā, aham Suriyakumārassa jātakāle varam
adāsin, idāni ssa mātā rajjam yācati, aham tassa na dātukāmo,
mātugāmo nāma pāpo, tumhākaṃ pāpakam pi cinteyya, tumhe
araññaṃ² pavisitvā mam accayena kulasantake nagare rajjam
kareyyāthā³“ ’ti kanditvā roditvā sīse cumbitvā uyyojesi. Te⁴
pitaram vanditvā pāsādā orohante rājaṅgaṇe⁵ kīlāmāno⁶ Suriya-
kumāro pi disvā taṃ kārāṇaṃ nātvā „aham pi bhātikehi saddhiṃ
gamiṣāmīti“ tehi saddhiṃ yeva nikkhami. Te Himavantaṃ
pavisinisu. Bodhisatto maggā okkamma rukkhamūle nisiditvā
Suriyakumāraṃ āmantesi: „tātā Suriya etaṃ saraṃ gantvā
nahātvā ca pivitvā ca paduminipaṇṇehi⁷ amhākaṃ pi pāṇiyaṃ
ānehīti“. Taṃ pana saraṃ Vessavaṇassa⁸ santikā ekena⁹
dakarakkhasena laddhaṃ hoti, Vessavano¹⁰ ca taṃ āha: „tha-
petvā devadhammajānanake ye aññe¹¹ imaṃ saraṃ otaranti
te khādituṃ labhasi, anotiṇṇe na labhasīti¹². Tato paṭṭhāya
so rakkhaso ye taṃ saraṃ otaranti te devadhamme¹³ pucchitvā
ye na jānanti¹⁴ te khādati. Atha kho Suriyakumāro taṃ saraṃ
gantvā avimaṃsitvā¹⁵ va otari. Atha naṃ so rakkhaso gahetvā¹⁶
„devadhammaṃ jānāsīti“ pucchi. So „devadhammā nāma
Canda-Suriyā“ ti āha. Atha naṃ „tvaṃ devadhamme na
jānāsīti“ udakaṃ pavesetvā attano vasaṇaṭṭhāne ṭhapesi. Bo-
dhisatto pi taṃ cirāyantaṃ¹⁷ disvā Candakumāraṃ pesesi.
Rakkhaso taṃ pi gaṇhitvā „devadhamme jānāsīti“ pucchi.
„Āma jānāmi, devadhammo nāma¹⁸ catasso disā“ ti. Rakkhaso
„na tvaṃ devadhamme jānāsīti“ taṃ pi gahetvā tatth’ eva
ṭhapesi. Bodhisatto taṃ pi cirāyante „ekena antarāyena
bhavitabbaṃ“ ti sayam tattha gantvā dvinnam pi otaraṇa-

¹ C^k araññaṃ, C^l ārañña. ² C^k kareyyāthā. ³ C^k C^l ne ⁴ C^k C^l rājaṅgaṇe.
⁵ C^l kīla-. ⁶ C^k -pannehi. ⁷ C^k C^l -nassa. ⁸ C^k eko. ⁹ C^k C^l -no. ¹⁰ C^k
añño, C^l aññe. ¹¹ C^k labbhasīti. ¹² C^k -dhammesu. ¹³ C^l jānti. ¹⁴ C^k
avimaṃsitvā. ¹⁵ C^l gantvā. ¹⁶ C^l pitaram cirāyantaṃ corrected to pitaṃ atici-
rāyantaṃ. ¹⁷ C^l adds in the margin cattāro dissati.

padavalañjam¹ disvā „rakkhasapariggahitena² iminā sarena bhavitabban“ ti khaggaṃ sannayhitvā³ dhanuṃ gahetvā atṭhāsi. Dakarakkhaso Bodhisattaṃ udakaṃ anotarantaṃ disvā vana-kammikapuriso⁴ viya hutvā Bodhisattaṃ āha: „bho purisa, tvaṃ maggakilanto, kasmā imaṃ saraṃ otaritvā nahātvā⁵ pivitvā bhisamulālaṃ⁶ khāditvā pupphāni pilandhitvā⁷ yathā-sukhaṃ na gacchasīti“. Bodhisatto taṃ disvā „eso yakkho bhavissatīti“ nātvā „tayā me bhātikā gahitā“ ti āha. „Ama mayā“ ti. „Kiṃkāraṇā“ ti. „Ahaṃ imaṃ saraṃ otinṇake labhāmīti“. „Kiṃ pana sabbe va labhasīti“. „Ye deva-dhamme jānanti te ṭhapetvā avasese labhāmīti“. „Atthi pana te devadhammehi attho“ ti. „Ama atthi“. „Yadi evaṃ ahan⁸ te devadhamme kathessāmīti“. „Tena hi kathehi, ahaṃ deva-dhamme suṇissāmīti“. Bodhisatto „ahaṃ devadhamme ka-theyyaṃ, kilīṭthagatto pan’ amhiti“ āha. Yakkho Bodhisattaṃ nahāpetvā bhojanaṃ bhojetvā pāṇiyaṃ pāyetvā pupphāni pilandhāpetvā¹⁰ gandhehi vilimpāpetvā alaṃkatamaṇḍapamajjhe pallamaṃ attharitvā adāsi. Bodhisatto āsane nisīditvā yakkhaṃ pādamūle nisīdāpetvā „tena hi ohitasoto sakkaccaṃ deva-dhamme suṇāhīti“¹¹ imaṃ gātham āha:

Hiriottappasampannā sukkadhammasamāhitā

santo¹² sappurisā loke devadhammā ti vuccare ti. 5.

Tattha hiriottappasampannā ti hiriya¹ ca ottappena ca samannāgatā, tesu kāyaduccaritādīhi hiriyaṭṭhi hiri, lajjā² etaṃ adbhivacanaṃ, tehi yeva ottapaṭṭhi¹³ ottappam, pāpato ubbegass’ etaṃ adbhivacanaṃ, tattha ajjhāttasammutṭhānā hiri bahiddhāsamutṭhānam ottappam. attādhīpateyyā¹⁴ hiri lokādhīpateyyaṃ ottappam, lajjāsabhāvasanthitā hiri bhayasabhāvasanthitaṃ ottappam, sappatissavalakkhaṇā hiri vajjabhīrukabhayaḍassāvīlakkhanaṃ¹⁵ ottappam; tattha ajjhāttasammutṭhānaṃ hiriṃ¹⁶ catuḥ¹⁵ kāraṇehi samutṭhāpeti, jātiṃ paccavekkhitvā vayaṃ pacca-

¹ Ck -valaṇjaṃ. ² Ck -parigahitena, Cs -pariggahitena. ³ Ck saṇṇahitvā. ⁴ Ck vata-, Cs vana-? Cv vanakampika-. ⁵ Ck nahāyitvā. ⁶ Cs -mulālaṃ, Ck -mūlālaṃ. ⁷ Ck pilandhitvā. ⁸ Ck Cs labhasīti. ⁹ Cs ahaṃ. ¹⁰ Ck pilandhāpetvā. ¹¹ Ck sunāhīti. ¹² Ck satto. ¹³ Ck ottappatīti. ¹⁴ Ck -teyyaṃ, Cs -teyyaṃ corrected to -teyyā. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ all three MSS. -nā hiri.

vekkhitvā sūrabhāvaṃ paccavekkhitvā bāhusaccaṃ paccavekkhitvā, katham? „pāpakaranāṃ nāṃ etaṃ na jātisampannānaṃ kammaṃ, hīnajaccānaṃ kevaṭṭādīnaṃ idaṃ kammaṃ, tādissa jātisampannassa idaṃ kammaṃ kātuṃ na yuttan“ ti evaṃ¹ tāva jātiṃ paccavekkhitvā pānātipātādipāpaṃ akaronto hiriṃ samutthāpeti, tathā „pāpakaranāṃ nāṃ etaṃ daharehi kattabbakammam², tādissa vaye thitassa idaṃ kammam³ kātuṃ na yuttan“ ti evaṃ vayaṃ paccavekkhitvā pānātipātādipāpaṃ akaronto hiriṃ samutthāpeti, tathā „pāpaṃ nāṃ etaṃ dubbala-jātikānaṃ kaṇṇam, tādissa sūrabhāvasampannassa idaṃ kammaṃ kātuṃ na yuttan“ ti evaṃ sūrabhāvaṃ paccavekkhitvā pānātipātādipāpaṃ akaronto hiriṃ samutthāpeti, tathā „pāpakammaṃ nāṃ etaṃ andhabālānaṃ kammaṃ na paṇḍitānaṃ, tādissa paṇḍitassa bahussutassa idaṃ kammaṃ kātuṃ na yuttan“ ti evaṃ bāhusaccaṃ paccavekkhitvā pānātipātādipāpaṃ akaronto hiriṃ samutthāpeti, evaṃ ajjhattasamutthānaṃ hiriṃ⁴ catuhi⁵ kāraṇehi samutthāpeti, samutthāpetvā ca pana attano citte hiriṃ pavesetvā pāpakammam na karoti, evaṃ hiri ajjhattasamutthānā nāma hoti; katham ottappam bahiddhāsamutthānaṃ nāma, „sace tvaṃ pāpakammaṃ karissasi catusu⁶ parisāsu garahappatto bhavissasi,

Garahissanti taṃ viññū asuṇṇaṃ nāgariko yathā.

vivajjito⁶ sīlavantehi katham bhikkhu karissatīti⁷.

paccavekkhanto⁸ bahiddhāsamutthānaṃ ottappena pāpakammaṃ na karoti, evaṃ ottappaṃ bahiddhāsamutthānaṃ nāma hoti; katham hiri attādhipateyyā nāma, idh¹ ekacco kulaputto attānaṃ adhipatiṃ jettakam katvā „tādissa saddhāpabbajitassa bahussutassa dhutavādissa na yuttaṃ pāpakammam kātuṃ“ ti pāpaṃ na karoti, evaṃ hiri attādhipateyyā nāma hoti. tenāha Bhagavā: „Yo attānaṃ yeva adhipatiṃ katvā akusalam pajahati kusalam bhāveti sāvajjam pajahati anavajjam bhāveti suddham attānaṃ parihaṇatīti“; katham ottappaṃ lokādhipateyyaṃ nāma. idh¹ ekacco kulaputto lokam adhipatiṃ jettakam katvā pāpakammam na karoti, yathāha: „Mahā kho paṇāyaṃ lokasannivāso, tasmim⁹ kho pana lokasannivāse santi samanabrāhmaṇā iddhimanto¹⁰ dibbacakkhukā paracittaviduno¹¹, te dūrato pi passanti āsanne pi¹² dissanti, cetasāpi cittaṃ pajānanti, te pi maṃ evaṃ jānissanti: ‘passatha bho imaṃ kulaputtam, saddhāya agārasmā anagāriyaṃ pabbajito samāno¹³ vokiṇno¹⁴ vihaṇati pāpakehi akusalehi dhammehi¹⁵, santi devatā iddhimanto dibbacakkhukā paracittaviduniyo¹⁶, ta dūrato pi passanti āsanne pi¹⁷ dissanti, cetasāpi cittaṃ pajānanti, tāpi maṃ¹⁸ jānissanti: ‘passatha bho imaṃ kulaputtam, saddhāya agārasmā anagāriyaṃ

¹ C^s C^v evam. ² C^v kattabbam kammam. ³ C^k omits kammam. ⁴ C^v -tthāna hiri. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^v vajjito. ⁷ C^s karissasīti. ⁸ C^k adds hi. ⁹ C^s mahan tasmim. ¹⁰ C^k iddhimantā. ¹¹ C^k -vidūne, C^v -vidune. ¹² C^s adds na. ¹³ C^s omits samāno. ¹⁴ C^k vokiṇne. ¹⁵ C^s dhammehi. ¹⁶ C^k -vidūtiyo. ¹⁷ C^s adds na. ¹⁸ C^s adds evam.

pabbajito samāno vokiṇṇo¹ viharati pāpakehi akusalehi dhammehi², so lokam yeva adhipatiṃ karitvā akusalam pajahati kusalam³ bhāveti sāvajjam pajahati anavajjam⁴ bhāveti suddham attānam pariharatī⁵, evaṃ ottappaṃ lokādhipateyyam nāma hoti⁶; lajjāsabhāvasanthitā hiri bhayasabhāvasanthitam⁷ ottappau ti, ettha pana lajjā ti lajjauākāro tena sabbhāvena santhitā hiri, bhayan ti apāyabhayan tena sabbhāvena santhitam ottappam, tadubhayam pi pāpavajjane pākataṃ hoti, ekacco⁸ hi yathā nāma eko kulaputto uccārapassāvādini karonto lajjitabbayuttakam⁹ ekaṃ disvā lajjanākārappatto bhavēyya hīlito¹⁰ evam evaṃ ajjhataṃ lajjidhammam okkametvā pāpakammam na karoti, ekacco¹¹ apāyabhayabhito hutvā pāpakammam na karoti, tatv idam opammam: yathā hi¹² dvīsu ayogulesu eko sītalo bhavēyya¹³ gūthamakkhito eko unho āditto tattha paṇḍito sītalam gūthamakkhitattā jigucchanto na ganhāti itaram dāhabhayena¹⁴ tattha sītalaṃ gūthamakkhitassa jigucchāya aganhanam¹⁵ viya ajjhataṃ lajjidhammam okkametvā¹⁶ pāpassa akaranam ubhassa dāhabhayena aganhanam¹⁷ viya apāyabhayena pāpassa akaranam veditabbam: sappatissavalakkhaṇā hiri vajjabhīrukabhayadassāvilakkhanam¹⁸ ottappam ti, idam pi dvayam pāpavajjane yeva pākataṃ hoti¹⁹. ekacco hi jātimahantapaccavekkhanā²⁰ satthumahantapaccavekkhanā dāyajjamahantapaccavekkhanā sabrahmacārimahantapaccavekkhanā²¹ ti catuhi²² kāraṇehi sappatissavalakkhaṇam hiriṃ samuṭṭhāpetvā pāpaṃ na karoti, ekacco attānuvādabhayam parānuvādabhayam dandabhayan duggatibhayan²³ ti catuhi²⁴ kāraṇehi vajjabhīrukabhayadassāvilakkhanam ottappaṃ samuṭṭhāpetvā pāpaṃ na karoti, tattha jātimahantapaccavekkhanādini c' eva attānuvādabhayādini ca vitthāretvā kathetabbāni, tesam vitthāro Aṅguttaraṭṭhakathāya vutto²⁵; sukkadhammasamāhitā ti idam eva²⁶ hirottappaṃ ādīm katvā kattabbā²⁷ kusalā dhammā sukkadhammā nāma, te sabbasaṃgāhikanayena catubbūmakalokiyalokuttaradhammā, tehi samāhitā samannāgatā ti attho; santo sappurisā loka ti kāyakammādinam santatāya santo kataññūkataveditāya²⁸ sobhanapurisā²⁹ ti sappurisā, loka ti pana saṃkhāraloka sattaloka okāsalo khandhaloka āyatanaloka dhātuloka ti anekavidho, tattha eko loka sabbe sattā āharatthitika³⁰ -pe- atthārasaloka atthārasa dhātuyo ti, ettha saṃkhāraloka vutto, khandhalokādayo tadantogadhā yeva, ayaṃ loka paraloka devaloka manussaloka ti ādisu pana sattaloka³¹ vutto.

•

¹ C^k vokiṇṇo. ² C^k C^s kusalam. ³ C^s C^v anavajjam. ⁴ C^s hoti. ⁵ C^k C^v -santhitā. ⁶ C^k ekacce. ⁷ C^k C^v lajjitabbakayuttam. ⁸ C^k hīlito. ⁹ C^v hīlito. ¹⁰ C^s hīlito. ¹¹ C^s adds hi. ¹² C^s omits hi. ¹³ C^k bhavēyyam. ¹⁴ C^s dāha-. ¹⁵ C^s agahanam, C^v aganhātam. ¹⁶ C^k C^v okkamitvā. ¹⁷ C^s agahanam. ¹⁸ C^s -dassāvi-. ¹⁹ C^s omits hoti. ²⁰ C^k -nā. ²¹ C^k -nā, C^s -cārī-. ²² so all three MSS. ²³ C^s -bhayam. ²⁴ C^k vutte. ²⁵ C^k idhameva. ²⁶ C^s kattabba. ²⁷ C^k katavedikāya. ²⁸ C^s sobhana-. ²⁹ C^s āhara-. ³⁰ C^k ādisupantasantaloka.

Yāvatā candimasuriyā pariharanti virocanaṁ
tāva saḥassadhā loko ettha te vattatī¹ vaso ti

ettha okāsaloko vutto, tesu idha sattaloko adhippeto, sattalokasmiṁ hi yeva evarūpā sappurisā, te devadhammā ti vuccare, tattha devā ti sammuti-devā uppattidevā visuddhidevā ti tividhā, tesu Mahāsammatakalato paṭṭhāya lokena devā ti sammatattā² rājarājakumārādayo sanimutidevā nāma. devaloke uppannā uppattidevā nāma, khīnāsava visuddhidevā nāma, vuttam pi c' etaṁ: sammutidevā nāma rājāno deviyo kumārā³, uppattidevā nāma bhummadeve upādāya tatuttarim devā, visuddhidevā nāma Buddhapacceka-buddhakhīnāsavā ti, imesaṁ devānaṁ dhammā ti devadhammā ti⁴, vuccare ti vuccanti, hirottappamūlakā hi kusaladhammā⁵, kusalasampadāya c' eva devaloke nibbattiya ca visuddhibhāvass' eva⁶ kāranattā⁷ kāranatthena tividhānaṁ tesam devānaṁ dhammā ti devadhammā. tehi devadhammehi samannāgatā puggalāpi devadhammā, tasmā puggalādbhittānāya desanāya⁸ te dhamme dassento santo sappurisā loka devadhammā ti vuccare ti āha

Yakkho imaṁ dhammadeśanaṁ sutvā pasanno Bodhisattaṁ āha: „paṇḍita, ahaṁ tumhākaṁ pasanno, ekaṁ bhātaraṁ demi, kataraṁ ānenūti“. „Kaniṭṭhaṁ“ ānehīti“. „Paṇḍita, tvam kevalaṁ devadhamme jānāsi yeva, na pana tesu vattasīti“. „Kiṁkāraṇa“ ti. „Yamkāraṇa jettḥam tḥapetvā kaniṭṭhaṁ“⁹ ānāpento jettḥapacāyikakammaṁ nāma na karosīti¹⁰“. „Devadhamme cāhaṁ yakkha jānāmi tesu ca vattāmi, mayaṁ hi imaṁ araṇṇaṁ“¹² etaṁ nissāya pavitṭhā, etassa hi atthāya amhākaṁ pitaraṁ etassa mātā rajjaṁ yāci, amhākaṁ pana pitā taṁ¹³ varaṁ adatvā amhākaṁ anurakkhanatthāya¹⁴ araṇṇa-vāsaṁ¹⁵ anujāni, so kumāro anivattitvā amhehi saddhim āgato, ‘taṁ araṇṇe eko¹⁶ yakkho khādīti’ vutte pi na koci sadahissati, tenāhaṁ garaḥabhaya-bhito¹⁷ tam eva ānāpemīti“. „Sādhu sādhu paṇḍita, tvam devadhamme ca jānāsi tesu ca

¹ Ck vattatīti. ² Ck sammattā. ³ C^s kumārā corrected to rājakumārā. ⁴ C^s omits ti. ⁵ Ck kusalā-. ⁶ C^s visuddhiyāvasseva corrected to visuddhibhāvassaca. ⁷ C^v kāranattā. ⁸ C^v omits desanāya. ⁹ C^s kaniṭṭhaṁ corrected to kaniṭṭham. ¹⁰ C^s kaniṭṭhaṁ. ¹¹ Ck C^v nāma karosīti, C^s nāma karosīti corrected to na karosīti. ¹² Ck C^v araṇṇaṁ. ¹³ C^s naṁ. ¹⁴ Ck C^v anurakkhana-. ¹⁵ Ck C^v araṇṇa-, C^s araṇṇe-. ¹⁶ Ck amraṇṇamñevako corrected to amñevako, C^v araṇṇe eko. ¹⁷ so all three MSS.

vattasīti“ pasannacitto yakkho Bodhisattassa sādhukāraṃ datvā dve pi bhātaro ānetvā adāsi. Atha naṃ Bodhisatto āha: „samma, tvaṃ pubbe attanā katena pāpakammaena paresaṃ maṃsalohitakhādako¹ yakkho hutvā nibbatto, idāni puna pi pāpam eva² karosi, idaṃ te pāpakammaṃ nirayādīhi muceitum na dassati, tasmā ito patthāya pāpam pahāya kusalaṃ karohīti“, asakkhi ca pana taṃ³ dametum. So taṃ yakkhaṃ dametvā tena⁴ saṃvihitārakkho⁵ tatth⁶ eva vasanto ekadivasam nak-khattaṃ oloketvā pitu kālakatabhāvaṃ natvā yakkhaṃ ādāya Bārāṇasīṃ gantvā rajjaṃ gahe⁷tvā Candakumārassa oparajjaṃ Suriyakumārassa senāpatitthānaṃ datvā yakkhassa ramaṇīye thāne āyatanam kare⁸tvā yathā so aggamaṃ aggapupphaṃ aggabhattaṃ ca labhati tathā akāsi. So dhammena rajjaṃ kare⁹tvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhamma¹⁰desanaṃ āharitvā dassetvā¹¹ saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Sammā-sambuddho pi dve¹² vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā dakarakkha¹³so bahubhaṇḍikabhikkhu aho¹⁴si, Suriyakumāro Ānando. Candakumāro Sāriputto. jeṭṭhakabhātā Mahimsāsakumāro aham eva aho¹⁵sin¹⁶ ti. Devadhammajātakaṃ.

7. Kaṭṭhahārijātaka.

Putto tyāham¹⁷ mahārājā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto Vāsabhakkhattiyāya vatthum ārabha kathesi. Vatthum Dvādasanipāte Bhaddasālajātaka āvibhavissati. Sā kira Mahānāmassa Sakkassa dhītā Nāgamuṇḍāya nāma dāsīyā kucchismiṃ jātā Kosalarājassa aggamahesi aho¹⁸si. Sā¹⁹ rañño²⁰ puttam vijāyi. Rājā paṇ²¹ assā pacchā dāsibhāvaṃ natvā thānam pari²²hāpesi, puttassa Viḍūḍa²³bhassāpi thānam pari²⁴hāpesi yeva. U²⁵bho pi antonivesane yeva vasanti. Satthā taṃ kāraṇam natvā pubba²⁶ṇhasamaye²⁷ pañcasatabhikkhupari-

¹ Ck C' mamsam-. ² C' pāpakammeva corrected to papakameva. ³ Ck C' naṃ. ⁴ Ck te. ⁵ Ck saṃvihita-. ⁶ so all three MSS. ⁷ C' adds pi. ⁸ Off. Dbpd p. 216. ⁹ Ck tyāha, C' tyāha corrected to tyāham. ¹⁰ Ck omits sā. ¹¹ Ck C' rañño. ¹² Ck C' pubbaṇha-.

vuto¹ rañño² nivesanam gantvā paññattāsane³ nisiditvā „mahārāja kham Vāsabhakhattiya“ ti āha. Rājā tam kāraṇam ārocesi. „Mahārāja Vāsabhakhattiya kassa dhītā“ ti. „Mahānāmassa bhante“ ti. „Āgacchamānā kassa āgatā“ ti. „Mayham bhante“ ti. „Mahārāja, esā rañño⁴ dhītā, rañño⁵ va āgatā. rājānam yeva⁶ paṭicca puttam labhi, so⁶ putto kimkāraṇaṃ pitu santakassa rajjassa sāmiko na hoti. pubbe rājāno muhuttikāya kaṭṭhahārikāya kucchisimim puttam labhitvā puttassa rajjam adanissu“ ti. Rājā tass’ atthassāvibhāvavattāya Bhagavantam yāci. Bhagavā bhavantarena paṭicchannam kāraṇam pa-kaṭam akāsi:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatto rājā mahantena yasena uyyānam gantvā tattha pupphaphalalobhena vicaranto uyyānavanasande⁷ gāyitvā gāyitvā⁸ dārūni⁹ uddharamānam ekam itthim disvā paṭibaddhacitto samvāsam kappesi. Tam khaṇam yeva Bodhisatto tassā kucchiyam yeva paṭisandhim ganhi. Tāvad eva tassā vajirapūrītā viya garukā kucchi¹⁰ ahoṣi. Sā gabbhassa paṭiṭṭhitabhavam ūtvā „gabbho me deva paṭiṭṭhito“ ti āha. Rājā aṅgulimuddikam datvā „sace dhītā hoti imam vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti muddikāya saddhim mama santikam āneyyāsīti“¹¹ vatvā pakkāmi. Sāpi paripākagabbhā¹² Bodhisattam vijāyi. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaranakāle kelimaṇḍale¹³ kilantassa¹⁴ evam vattāro¹⁵ honti „nippitiken amhā¹⁶ pahaṭā“ ti. Tam sutvā Bodhisatto mātu santikam gantvā „amma ko mayham pitā“ ti pucchi. „Tāta tvam Bārāṇasirañño¹ putto“ ti. „Amma atthi pana koci sakkhīti“. „Tāta rājā imam muddikam datvā ‘sace dhītā hoti imam vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti imāya muddikāya saddhim āneyyāsīti’ vatvā gato“ ti. „Amma evam sante kasmā mam pitu santikam

¹ C¹ dvesata-. ² C² C² rañño. ³ C³ C³ paññattā-. ⁴ C⁴ eva sā rañño va corrected to evam sā rañño va, C⁴ esa rañño ⁵ C⁵ yena. ⁶ C⁶ labhito. ⁷ C⁷ -vanasandena ⁸ C⁸ omits one gāyitvā. ⁹ C⁹ dārūni. ¹⁰ C¹⁰ has later added ssā. ¹¹ C¹¹ -siti ¹² C¹² paripākka- corrected to paripakka-. ¹³ C¹³ kelimaṇḍale, C¹³ kelimanḍale kelimaṇḍale. ¹⁴ C¹⁴ kilantassa. ¹⁵ C¹⁵ cattāro. C¹⁵ vattā corrected to vattāro. ¹⁶ C¹⁶ nippitikenamhi, C¹⁶ nippitikenamahā.

nānesīti¹. Sā puttassa ajjhāsayaṃ ñatvā rājadvāraṃ gantvā rañño² ārocāpesi rañño³ ca⁴ pakkosāpitā pavisitvā rājānaṃ vanditvā „ayaṃ te deva putto“ ti āha. Rājā jānanto pi parisamajjhe lajjāya „na mayhaṃ putto“ ti āha. „Ayaṃ⁵ te deva muddikā, imaṃ sañjānāsīti⁶. „Ayaṃ pi mayhaṃ muddikā na hotīti⁷. „Deva idāni⁸ thapetvā saccakiriyaṃ añño⁹ mama sakkhī¹⁰ n' atthi, sac' ayaṃ dārako tumhe paṭicca jāto ākāse tiṭṭhatu, noce bhūmiyaṃ patitvā maratū¹¹ 'ti Bodhisattaṃ pāde gahetvā ākāse khipi. Bodhisatto ākāse pallamaṃ ābhu-jitvā nisinnō madhurassarena pitu dhammaṃ kathento imaṃ gātham āha:

Putto ty-āhaṃ mahārāja, tvaṃ maṃ posa janādhipa,
aññe¹² pi devo poseti kiñca devo sakaṃ pajaṃ ti. 6.

Tattha putto tyāhaṃ ti putto te ahaṃ, puttā ca naṃ¹³ ete¹⁴ atrajo khettajo antevāsiko dinnako ti catubbidhā¹⁵, tattha attanaṃ paticca¹⁶ jāto atrajo nāma, sayanapitthe pallamaṃ ure ti evaṃ ādisu¹⁷ nibbato khettajo nāma, santike sippuggaṇṇako¹⁸ antevāsiko nāma, posāvanatthāya diṇno dinnako nāma, idha pana atrajaṃ sandhāya putto ti vuttaṃ, catuhi¹⁹ saṅgahavatthūhi janāṃ rañjati rājā, mahanto rājā mahārājā, taṃ āmantento āha: mahārājā ti, tvaṃ maṃ posa janādhipa²⁰ ti janādhipa mahājanajethaka tvaṃ maṃ posa bharassu vadhehi, aññe²¹ pi devo posetiti aññe²² pi hatthibandhādayo manusse hatthiassādayo tiracchānagata bahujane ca devo poseti, kiñca devo sakaṃ pajaṃ ti. ettha pana kiñca ti garahatthe ca anuggahatthe²³ ca nipāto, sakaṃ pajaṃ attano puttaṃ maṃ devo na posetiti pi²⁴ vadanto garahati nāma, aññe²⁵ bahujane²⁶ posetiti vadanto anuggahati²⁷ nāma, iti Bodhisatto garahanto pi anugganhanto²⁸ pi kiñca devo sakaṃ pajaṃ ti āha.

Rājā Bodhisattassa ākāse nisīditvā evaṃ dhammaṃ desentassa sutvā „ehi tāta, ahaṃ eva posessāmi ahaṃ eva poses-sāmiti“ hatthaṃ pasāresi. Hatthasahassaṃ pasārayittha²⁹.

¹ C^k C^v -rañño. ² C^v omits ca. ³ C^s ayaṃ. ⁴ C^s has later added imaṃ.

⁵ C^k C^v añño. ⁶ C^k C^s sakkhī. ⁷ C^k aññe. ⁸ C^s nāmette corrected to nimesa.

⁹ C^s catubbidhā corrected to catubbidho. ¹⁰ C^k paṭi. ¹¹ C^k C^v ādisu. ¹² C^k C^v sippuggaṇṇako. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^k añño, C^v aññe. ¹⁵ C^k C^v aññe. ¹⁶ C^k C^v anuggaṇṇatthe. ¹⁷ C^k posetititiji. ¹⁸ C^v bahujanā. ¹⁹ C^v anuggaṇṇati. ²⁰ C^v anugganhanto. ²¹ pasāriyittha? C^k pasāresiyittha.

Bodhisatto aññassa¹ hatthe anotaritvā rañño² va hatthe otaritvā amke nisīdi³. Rājā tassa oparajjān datvā mātarañ aggahe-sim akāsi. So pitu accayena Katthavāhanarājā⁴ nāma hutvā dhammena rajjān kāretvā yathākammañ gato.

Satthā Kosalarañño⁵ imañ dhammaḍḍesañ añharitvā dve vatthūni dassetvā anusandhiñ ghaṭetvā jātakañ samodhānesi: „Tadā mātā Mahāmāyā ahoṣi, pitā Suddhodanamahārājā. Katthavāhanarājā⁴ aham eva ahoṣi“ ti⁶. Katthahārījātakañ.

8. Gāmanijātaka.

Api ataramānānañ ti. Idañ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviṛiyañ bhikkhuñ ārabba khesi. Imasmiñ pana jātake paccuppannavatthuñ ca atītavatthuñ ca Ekāḍasaniṭṭhe Sañ-varajātaka āvibhavissati. vatthuñ hi tasmiñ ca imasmiñ ca ekasadisam eva, gāthā pana nānā. Gāmanikumāro⁷ Bodhisattassa ovāde ṭhatvā bhātikasatassa kaṇiṭṭho⁸ pi hutvā bhātikasataparivārito se-tacchattassa heṭṭhā varapallānke⁹ nisinno attano yasasampattiñ olo-keṭvā „ayañ mayhañ yasasampatti ambhakañ¹⁰ ācariyassa santakā“ ti tuṭṭho imañ udānañ udānesi.

Api ataramānānañ phalāsā¹¹ va samijjhati,
vipakkabrahmacariyo¹² smi, evañ jānāhi Gāmanīti¹³. 7.

Tattha apiti nipātamattañ. ataramānānañ ti paṇḍitañ ovāde ṭhatvā aturitvā avegā hitvā¹⁴ upāyena kammañ karontamañ, phalāsā¹⁵ va sa-mijjhatīti yathāpatthitaphale āsā¹⁶ tassa phalassa nipphattiya¹⁷ samijjhati yeva, atha vā phalāsā¹⁸ ti āsāphalañ, yathāpatthitāñ¹⁹ phalañ samijjhati yeva ti attho, vipakkabrahmacariyo²⁰ smi ettha cattari saṅghavattthūni²¹ setthacariyattā brahmacariyañ nāma tañ ca tammūlikāya yasasampattiya²² pati-laddhattā vipakkañ²³ nama, so vāssa yaso nipphanno²⁴ so pi setthatthena brahmacariyañ nāma, tenāha vipakkabrahmacariyo²⁵ smi, evañ jānāhi Gā-

¹ Ck Cv aññassa. ² Ck Cv rañño. ³ Ck nisīdi. ⁴ Cv katthavāhana-. ⁵ Cv -rañño. ⁶ Ck omits Satthā . . . ahoṣiñti. ⁷ Ck Cv gāmani-. ⁸ Cv kaṇiṭṭho. ⁹ Ck Cv varapallānke. ¹⁰ Cv mayhañ. ¹¹ Cv phalāsā, Cv phalamsā corrected to phalāsā. ¹² Ck Cv gāmanīti. ¹³ Ck āvegāhitvā, Cv āvegāhitvā corrected to avegāyitvā. ¹⁴ Cv phalāsā. ¹⁵ Cv āsā. ¹⁶ Ck nipphattiya. ¹⁷ Cv phalāsā. ¹⁸ Cv omits yathā. ¹⁹ Ck Cv saṅgha-. ²⁰ Cv vipakkamañ, Cv vipakkata corrected to vipakkañ. ²¹ Ck nipphanno.

manīti¹ katthaci gāmikapuriso² pi gāmajeṭṭhako pi gāmani³, idha pana sabba-janaṇeṭṭhakaṃ attānaṃ sandhāyāha: „ambho Gāmani³, tvaṃ etaṃ kāraṇaṃ evaṃ⁴ jānāhi, ācariyaṃ nissāya bhūtikasataṃ atikkamitvā idaṃ mahārajjam patto 'smīti'⁵ udānaṃ udānesi.

Tasmiṃ pana rajjaṃ patte sattatṭhadivasaccayena sabbe pi bhātaro attano vasaṇatṭhānaṃ gatā. Gāmanirājā⁵ dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato. Bodhisatto pi puṇṇāni⁶ katvā yathā-kammaṃ gato.

Satthā imam dhammadesanaṃ āharitvā dassetvā⁷ saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatṭhaviṛiyo bhikkhu arahatte paṭiṭṭhito ti. Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetva jātakaṃ samodhānesi. Gāmanijātakaṃ.

9. Makhādevajātaḥ.

Uttamaṅgaruhā⁹ mayhan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto mahānekkhammaṃ ārabba kathesi. Taṃ heṭṭhā Nidānakathāyaṃ kathitam eva. Tasmiṃ pana kāle bhikkhū Dasaballassa nekkhammaṃ vaṇṇentā nisīdiṃsu. Atha Satthā dhammasabhaṃ āgantvā Buddhāsane nisīno bhikkhū āmantesi: „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā⁸ ti pucchitvā „bhante na aṇṇāya kathāya. tumhākaṃ yeva¹⁰ pana nekkhammaṃ vaṇṇayamānā nisinn' amhā¹¹ ti „bhikkhave, na Tathāgato etarahi yeva nekkhammaṃ nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā¹² 'ti āha. Bhikkhū tass' atthassā-vibhāvatthaṃ¹³ Bhagavantam yāciṃsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ¹⁴ kāraṇaṃ pākaṇaṃ akāsi:

Atīte Videharaṭṭhe Mithilāyaṃ Makhādevo nāma rājā ahoṣi dhammiko dhammarāja. So caturāsitivassasahassāni kumārakīlaṃ¹³ tathā oparajjaṃ tathā mahārajjam katvā dīgham addhānaṃ khepetvā ekadivasam kappakaṃ āmantesi: „yadā me samma kappaka sirasmiṃ phalitāni passeyyāsi atha me āroceyyāsi¹⁴. Kappako pi¹¹ dīgham addhānaṃ khepetvā eka-

¹ C^v gāmanīti ² C^v gāmaka-. ³ C^k C^v gāmani. ⁴ C^v eva. ⁵ C^v gāmanirājā, C^k gāmanirāja, C^s gāmanirāja. ⁶ C^k puṇṇāni ⁷ so all three MSS. ⁸ C^v gāmani-. ⁹ C^k C^v uttamaṅga-. ¹⁰ C^s omits yeva. ¹¹ C^s -bhāvatthaṃ corrected to -bhāvatthāya. ¹² C^s patiechanna. ¹³ C^k -kīlaṃ. ¹⁴ C^s omits pi.

divasaṃ rañño¹ añjanavaṇṇānaṃ kesānaṃ antare ekam eva phalitaṃ disvā „deva ekan te² phalitaṃ dissatīti“ ārocesi, „tena hi me samma taṃ phalitaṃ uddharitvā pānimhi tha-pehīti“ ca³ vutto suvaṇṇasaṇḍāsena uddharitvā rañño¹ pānimhi patitthāpesi. Tadā rañño¹ caturāsītivassasahassāni āyuni avasiṭṭhaṃ hoti. Evaṃ sante pi phalitaṃ disvā va⁴ maccurājānaṃ āgantvā samīpe thitaṃ viya attānaṃ ādittapaṇṇasālaṃ pavitṭhaṃ viya ca maññamāno⁵ saṃvegaṃ āpajjitvā⁶ „bāla Makhādeva yāva phalitass’ uppādā⁷ va ime kilese jahitunā nāsakkhīti“ cintesi⁸. Tass’ evaṃ phalitapātubhāvaṃ⁹ āvajjantassa āvajjantassa antodāho uppajji, sarīrā sedā muccimāsu, sāṭakā pīletvā apanetabbākārappattā ahesuṃ. So „ajj’ eva mayā nikkhamitvā pabbajitunā vaṭṭatīti¹⁰“ kappakassa sataśahas-sutṭhānaṃ gāmaṃvaraṃ datvā jetṭhaputtaṃ pakkosāpetvā „tāta, mama sīse phalitaṃ¹¹ pātubhūtaṃ, mahallako ’mhi jāto¹², bhuttā kho pana me mānusakā kāmā, idāni dībbakāme pariyesissāmi, nekkhammakālo¹³ mayhaṃ, tvaṃ imaṃ rajjaṃ paṭipajja, ahaṃ pana¹⁴ pabbajitvā Makhādevambavanuyyāne¹⁵ vasanto samaṇadhammaṃ karissāmīti“ āha. Taṃ evaṃ pabbajitukāmaṃ amaccā upasaṃkamitvā „deva kiṃ tumbakāṃ pabbajjākāraṇaṃ“ ti pucchimāsu. Rājā phalitaṃ¹¹ hatthena¹⁶ gahetvā amaccānaṃ imaṃ gātham āha:

Uttamaṅgaruhā mayhaṃ ime jātā vayoharā
pātubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo mamā ’ti. 8.

Tattha uttamāṅgaruhā¹⁷ ti kesa¹⁸, kesa hi sabbesaṃ hatthapādādīnaṃ aṅgānaṃ uttame sīrasmiṃ ruhattā¹⁹ uttamāṅgaruhā²⁰ nāmā ’ti vuccanti, ime jātā vayoharā ti passatha tata phalitapātubhāvena²¹ tinnaṃ vayanāni

¹ Ck C^v rañño. ² C^v tena. ³ C^v omits ca. ⁴ C^v omits va. ⁵ Ck C^v maññamāno. ⁶ C^v has later added cintesi. ⁷ C^v phali- corrected to pali- ⁸ C^v omits cintesi. ⁹ C^v palita-. ¹⁰ Ck C^v vaddhatīti. ¹¹ C^v palitaṃ. ¹² C^v pāto. ¹³ C^v nekkhammakālo ¹⁴ C^v omits pana. ¹⁵ C^v makhādevavanuyyāne ¹⁶ C^v hatthe. ¹⁷ Ck C^v uttamāṅga-. ¹⁸ Ck kesāruhātikesā. ¹⁹ Ck rūhattā. ²⁰ C^v C^v uttamamga-. ²¹ C^v palita.

haranato ime jātā vayoharā, pātubhūtā ti nibbattā, devadūtā ti, devo ti maccu, tassa dūtā ti devadūtā, sirasmim hi phalitesu pātubhūtesu maccurājassa santike thito viya hoti, tasmā phalitāni maccudevassa dūtā ti vuccanti, devā viya dūtā ti pi devadūtā, yathā hi alamkatapariyattāya devatāya ākāse thadvā „asukadivase marissasitī“ vutte tam tath' eva hoti evam sirasmim phalitesu pātubhūtesu devatāya vyākaraṇasadisam eva hoti, tasmā phalitāni devasadisā dūtā ti vuccanti, visuddhidevānaṃ dūtā ti pi devadūtā, sabbabodhisattā hi jinṇavyādhimatapabbajite disvā va saṃvegam apajjitvā nikkhamma pabbajanti. yathāha:

Jinnañ ca disvā dukkhitañ¹ ca vyādhitāni
matañ ca disvā gatam āyusaṃkhamam
kāsayavattāni pabbajitañ ca disvā
tasmā aham pabbajito 'mhi rājā ti.

iminā pariyāyena phalitāni visuddhidevānaṃ dūtattā devadūtā ti vuccanti, pabbajjāsamayo maman² ti gihibhāvato nikkhantattṭhena pabbajjā ti laddhanā-massa samanaliṅgagahanassa³ kālo mayhan ti dasseti.

So evam vatvā⁴ tam divasaṃ eva rajjaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā tasmim⁵ ñeva Makhādevambavane viharanto caturāsītivassasahassāni cattāro brahmavihāre bhāvetvā aparihinajjhāne thito kālaṃ katvā Brahma-loke nibbattitvā puna tato cuto Mithilāyaṃ yeva Nimi nāma rājā hutva ossakkamānaṃ⁶ attano vaṃsaṃ ghaṭetvā tatth' eva ambavane pabbajitvā brahmavihāre bhāvetvā puna brahmalokūpago va ahoṣi.

Satthāpi „na bhikkhave Tathāgato idān' eva mahābhinnikkhamanaṃ nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā“ 'ti imam dhammadesanaṃ āharitvā dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino. Iti Bhagavā imāni dve vatthūni kaṭhetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā kappako Ānando ahoṣi. putto Rāhulo, Makhādevarājā pana aham evā ti. Makhādevajātakam.

¹ C^o dukkhitañ. ² C^o maman corrected to mamā. ³ C^o -gahanassa. ⁴ C^k C^o vattā. ⁵ C^k C^o tasmim. ⁶ sic! C^o ossakkamānaṃ.

10. Sukhavihārijātaka.

Yaṇ ca aṇṇe¹ na rakkhantīti. Idam Satthā Anūpiyana-garam² nissāya Anūpiyambavane³ viharanto sukhavihāriṃ Bhaddiyattheraṃ⁴ ārabha kathesi. Sukhavihāri⁵ Bhaddiyatthero⁶ cha-khattiyasamāgame⁷ Upāli-sattamo pabbajito. Tesu Bhaddiyatthero⁸ ca Kimbilatthero⁹ ca Bhagutthero ca Upālithero ca arahattaṃ pattā, Anandatthero sotāpanno jāto. Anuruddhatthero dibbacakkhuko. Devadatto jhānalābhī¹⁰ jāto. Channam pana khattiyanāṃ vatthuṃ yāva Anūpiyanagara¹¹ Khaṇḍahālajātaka āvibhavissati. Ayasmā pana Bhaddiyo rājakāle attānaṃ rakkhanto rakkhāsamvidhānadevatā va¹² bahūhi¹³ rakkhāhi rakkhiyamānassa upari pā-ādatale mahāsayane samparivattamānassāpi¹⁴ attano bhayapattiṃ¹⁵ ca idāni arahattaṃ patvā araṇṇādisu¹⁶ yattha katthaci vicaranto pi attano vigatabhayataṃ ca samanupassanto „aho sukhaṃ aho sukhaṃ“ ti udānaṃ udānesi. Tam bhikkhū „āyasmā Bhaddiyo aṇṇaṃ¹⁷ vyākaroṭīti“ Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā „bhikkhave. Bhaddiyo na idān’ eva sukhavihāri¹⁸, pubbe pi sukhavihāri yevā“ ti āha. Bhikkhū tass’ atthassāvibhāvattathāya Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannam kāraṇam pākataṃ akāsi:

Atīte Bārānasiyaṃ Brahmadatte rājjaṃ karayamāne Bodhisatto udicca brāhmaṇaṃ mahāsalo hutva kāmesu ādinavaṃ¹⁹ nekkhamme cānisamsaṃ disvā kāme pahāya Himavantaṃ pavisitva isipabbajjaṃ pabbajitvā atṭha samāpattiyo nibbatesi. Parivaro pi ’ssa mahā ahoṣi pañca tāpasasatāni. So vassakāle Himavantato nikkhamitva tāpasagaṇaparivuto gāmanigamādisu²⁰ cārikaṃ caranto Bārānasiṃ patvā rājānaṃ nissāya rājuyyāne vāsaṃ kappesi. Tattha vassike²¹ cattāro māse vasitvā rājānaṃ āpucchi. Atha naṃ rājā „tumhe bhante mahallakā, kiṃ vo Himavantaṃ, antevāsike Himavantaṃ pe-

¹ C^v aṇṇe. ² C^s C^v anupiya-. ³ C^k C^v bhaddiyatheram. ⁴ C^k C^v -vihāri.

⁵ C^k C^v bhaddiyatthero. ⁶ C^s omits cha, C^v jakhattiya-. ⁷ C^k C^v kimbilatthero.

⁸ C^k C^v -lābhī. ⁹ all three MSS. anupiya- ¹⁰ -devatāhiva? C^s attānaṃ rakkhanto

viviya rakkhāsamvidhānaṃ eva tāva corrected to attano rakkhāvidhānaṃ devatāva,

C^k C^v -samvidhānadevatāva. ¹¹ C^k C^v bahubi. ¹² C^k -mānassapi. ¹³ C^k -pattaṇ.

¹⁴ C^k C^v araṇṇādisu. ¹⁵ C^k C^v aṇṇaṃ. ¹⁶ C^k -hāri. ¹⁷ C^k ādinavaṃ.

¹⁸ C^k C^v -mādisu ¹⁹ C^v vassiko.

setvā idh' eva vasathā¹ "ti yāci. Bodhisatto jetṭhantevāsikaṃ pañca tāpasasatāni paṭicchāpetvā „gaccha tvaṃ, imehi saddhiṃ Himavante vasa, aham pana idh' eva vasissamīti“ te uyyojetvā tatth' eva vasaṃ kappesi. So pan' assa jetṭhantevāsiko rāja-pabbajito¹ mahantaṃ rajjaṃ pahāya pabbajitvā kaṣiṇaparikam-maṇi² katvā aṭṭhasamāpattilābhi³ ahoṣi. So tāpasehi saddhiṃ Himavante vasamāno ekadivasam ācariyaṃ daṭṭhukāmo hutvā te tāpase āmantetvā „tumhe anukkaṇṭhamānā idh' eva vasatha, ahaṃ ācariyaṃ vanditvā āgamiṣsamīti“ ācariyassa santikaṃ gantvā vanditvā paṭisanthāraṃ⁴ katvā ekaṃ taṭṭhikaṃ⁵ attharhitvā ācariyassa santike yeva nipaṇṇi. Tasmiṃ ca samaye rājā „tā-pasaṃ paṣsiṣsamīti“ uyyānaṃ gantvā⁶ vanditvā ekamantaṃ nisidi⁷. Antevāsītāpaso⁸ rājānaṃ disvāpi n' eva vuṭṭhāsi⁹, nipannako yeva pana¹⁰ „aho sukhaṃ aho sukhaṃ“ ti udānaṃ udānesi. Rājā „ayaṃ tāpaso maṃ disvāpi¹¹ na utṭhito“ ti anattamaṇo Bodhisattaṃ āha: „bhante, ayaṃ tāpaso yadiccha-kaṃ bhutto bhavissati, udānaṃ udānento sukhaseyyaṃ eva kappeti¹²“. „Mahārāja, ayaṃ tāpaso pubbe tumhādiso eko rājā ahoṣi, sv-āyaṃ 'ahaṃ pubbe gihikāle¹² rajjasiriṃ anubha-vanto āvudhahatthehi bahūhi rakkhiyamāno pi evarūpaṃ sukhaṃ nāma nālatthan' ti attano pabbajjāsukhaṃ jhānasukhaṃ ārabha imaṃ udānaṃ udāneti¹³“, evaṃ ca pana vatvā Bodhisatto raṇṇo¹³ dhammakathaṃ kathetum imaṃ gātham āha:

Yaṃ ca aññe¹⁴ na rakkhanti yo ca aññe¹⁵ na rakkhati
sa ve rāja sukhaṃ seti kāmesu anapekkhavā ti. 9.

Tattha yaṃ ca aññe¹⁵ na rakkhanti¹⁴ ti yaṃ puggalaṃ aññe¹⁵ bahū¹⁶ puggalā na rakkhanti, yo caññe¹⁷ na rakkhatīti yo ca „ekako ahaṃ rajjaṃ kāmehi¹⁴ aññe¹⁵ bahū¹⁸ na rakkhati, sa ve rāja sukhaṃ seti mahārāja

¹ C^s rājā-. ² C^k kaṣiṇa-. ³ C^k C^v -lābhi. ⁴ C^v paṭisamkhāraṃ. ⁵ C^k taddhitaṃ, C^v taddhikaṃ. ⁶ C^s āgantvā. ⁷ C^v nisidi. ⁸ C^s antevāsī-. ⁹ C^k vuṭṭhāsi. ¹⁰ C^s omits pana. ¹¹ C^s disvā. ¹² C^k C^v gihī-. ¹³ C^v raṇṇo. ¹⁴ C^v aññe. ¹⁵ C^k C^v aññe. ¹⁶ C^s C^v bahu. ¹⁷ C^k C^v caññe. ¹⁸ C^v bahu, C^s bahujane, jane being added later.

so puggalo eko adutiyo pavivitto kāyikacetasikasukhasamaṅgī¹ hutvā sukhaṁ seti, idaṁ ca desanāsīsam eva: na kevalaṁ pana seti yeva, evarūpo pana puggalo sukhaṁ gacchati tiṭṭhati nisīdati sayatiti sabbiriyāpathesu sukhappatto va hoti, kāmesu anapekkhāvā ti vatthukāmakilesakāmesu apekkhārahito vigatacchandarāgo nittanho, evarūpo puggalo sabbiriyāpathesu sukhaṁ viharati mahārājā 'ti.

Rājā dhammadesanaṁ sutvā tuṭṭhamānaso vanditvā nive-sanam eva gato. Antevāsiko pi ācariyaṁ vanditvā Hima-vantam eva gato. Bodhisatto pana tatth' eva viharanto apa-rihīnājjhāno kālaṁ katvā Brahma-loke nibbatti.

Satthā maṁ desanaṁ² āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā antevāsiko Bhaddi-yatthero³ aho. gaṇasatthā aham evā“ 'ti. Sukhavihārijātakam. Apaṇṇakavagga paṭhamo.

2. SĪLAVAGGA.

1. Lakkhaṇajātaka.

Hoti sīlavatam attho ti. Idaṁ Satthā Rājagaham upa-nissāya Veḷuvane viharanto Devadattaṁ ārabha katesi. Devadattassa vatthum yāva Abhimārapayojanā Khaṇḍahālaajātake āvibhavissati yāva Dhanapālakavissajjanā pana Cullahamsajātake āvibhavissati yāva Paṭhavipavesanā Solasaṇipāte Samuddavaṇijajātake āvibhavissati. Ekasmiṁ hi samaye Devadatto pañca vatthūni yācitvā alabhanto saṁghaṁ bhinditvā pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsīse viharati. Atha tesam bhikkhūnam nāṇaṁ⁴ paripākam agamāsi. Tam nātvā Satthā dve aggasaṁvake āmante-si. „Sāriputta, tumbākam nissi-takā pañcasatā bhikkhū Devadattassa laddhiṁ rocetvā tena saddhiṁ gatā, idāni pana tesam⁵ nāṇaṁ⁶ paripākam gataṁ⁶. tumhe bahūhi bhikkhūhi saddhiṁ tattha gantvā tesam dhammam desetvā te bhikkhū maggaphalehi sambodhetvā gahetvā āgacchathā“ ti. Te tath' eva gantvā tesam dhammaṁ desetvā maggaphalehi pabodhetvā punadivase

¹ C^k -samaṅgi, C^v samangī. ² C^s dhammadesanaṁ. ³ C^k C^v bhaddiyatthero.

⁴ C^s nāna. ⁵ C^k nesam. ⁶ all three MSS. gatā.

arunuggamanavelāya te bhikkhū ādāya Veluvanam eva agamaṃsu. Āgantvā ca pana Sāriputtathero¹ Bhagavantam vanditvā² t̥hitakāle bhikkhū theram pasamsitvā Bhagavantam āhamsu: „bhante, amhākaṃ jettakabhātiko dhammasenāpati pañcahi bhikkhusatehi parivuto āgacchanto atiriya sobhi, Devadatto pana pahīnaparivāro jāto“ ti. „Na bhikkhave Sāriputto idān' eva nātisaṃghaparivuto āgacchanto sobhati, pubbe pi sobhi yeva, Devadatto pi na idān' eva gaṇato parihīno, pubbe pi parihīno yevā“ ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvattāya Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavantarena³ paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākaṭaṃ akāsi:

Atīte Magadharat̥the Rājagahanagare eko Magadha-rājā rajjāṃ kāresi. Tadā Bodhisatto migayoniyam paṭi-sandhiṃ gahetvā vuddhippatto migasahassaparivāro araṇṇe⁴ vasati. Tassa Lakkhaṇo⁵ ca Kālo⁶ cā 'ti dve puttā ahesuṃ. So attano mahallakakāle „tātā, ahaṃ idāni mahallako, tumhe imaṃ gaṇaṃ pariharathā“ ti pañca pañca migasatāni ekekaṃ puttāṃ paṭicchāpesi. Tato paṭṭhāya te dve jaṇā⁷ migagaṇaṃ pariharanti. Magadharat̥thasmiṃ⁸ ca sassasamaye kiṭṭhasambādhe araṇṇe⁹ migānaṃ paripantho hoti. Manussā sassakhādakānaṃ māraṇattāya¹⁰ tattha tattha opātāṃ khananti¹¹ sūlāni ropenti pāsāṇyantāni¹² sajjeuti kūṭapāsādayo pāse oḍḍenti¹³. Bahū¹⁴ migā vināsaṃ āpajjanti. Bodhisatto kiṭṭhasambādhasamayam ātāvā putte pakkosāpetvā āha: „tātā¹⁵, ayaṃ kiṭṭhasambādhasamayo, bahū¹⁴ migā vināsaṃ pāpuṇanti, mayaṃ mahallakā, yena ken' upāyena ekasmiṃ t̥hāne vitināmessāma, tumhe tumhākaṃ migagaṇe gahetvā araṇṇe⁹ pabbatapādaṃ pavisitvā sassānaṃ uddhatakāle āgaccheyyāthā¹⁶“ ti. Te „sādhū“ ti pitu vacanaṃ sutvā saporivārā nikkhamimsu. Tesāṃ pana gamana-magge manussā jānanti: „imasmiṃ kāle migā pabbataṃ arohani, imasmiṃ kāle orohantīti“¹⁷. Te tattha tattha¹⁷ pa-

¹ C^s -tthero. ² so all three MSS. ³ C^s C^t -tarena. ⁴ C^v āraṇṇe. ⁵ C^s lakkhaṇo. ⁶ C^s C^v kālo. ⁷ C^v gaṇā. ⁸ C^k C^s -smin. ⁹ C^k araṇṇe, C^v āraṇṇe. ¹⁰ C^s maraṇa-, C^v caraṇa- corrected to maraṇa-. ¹¹ C^k khaṇanti. ¹² C^s C^v pāsāna-. ¹³ C^k oḍḍenti. ¹⁴ C^s C^v bahū. ¹⁵ C^v tātā. ¹⁶ C^s āgaccheyyāthā. ¹⁷ C^k omits one tattha.

ticchannatthāne nilīnā bahumige vijjhutvā mārenti. Kālamigo¹ pi attano dandhatāya „imāya nāma velāya gantabbanī, imāya velāya na gantabban“ ti ajānanto migaganam ādāya pubbaṇhe pi sāyaṇhe² pi padose pi paccuse pi³ gāmadvārena⁴ gacchati. Manussā tattha tattha pakatiyā va thitā ca nilīnā ca bahū⁵ mige vināsam gamenti. Evañ so attano dandhatāya bahū⁶ mige vināsam pāpetvā appakeh⁷ eva mige hi araṇṇam⁸ pāvisi. Lakkhaṇamigo pana pandito vyatto upāyakusalo „imāya velāya gantabbanī, imāya velāya na gantabban“ ti jānāti, so gāmadvārena pi na gacchati, divāpi na gacchati, padose pi paccuse pi na gacchati, migaganam ādāya adḍharattasamayen⁹ eva gacchati, tasmā ekam pi migam avināsetvā¹⁰ araṇṇam⁷ pāvisi. Te tattha cattāro māse vasitvā sassesu uddhātesu pabbatā otarimsu. Kālo¹¹ pacchā gacchanto pi purimanayen¹² eva avasesamige vināsam pāpento ekako va āgami. Lakkhaṇo¹³ pana ekamigam pi avināsetvā pañcahi pi migasatehi parivuto mātāpitunnam santikam āgami. Bodhisatto dve putte āgacchante disvā migaganena saddhim mantento imam gātham samuṭṭhāpesi:

Hoti sīlavatam attho paṭisanthāravuttinam, (Dhp. p. 146).

Lakkhaṇam passa āyantaṃ nātisaṃghapurakkhataṃ,

atha passas¹⁴ imam Kālam¹⁵ suvihinaṃ va nātihiti¹⁶. 10.

Tattha sīlavatan ti sukkasīlatāya sīlavatānam ācārasampannānam, attho¹⁷ vaddhi, paṭisanthāravuttinam ti dhammapaṭisanthāro ca āmisapaṭisanthāro ca etesam vuttitī paṭisanthāravuttino. tesam paṭisanthāravuttinam¹⁸, ettha ca pāpanivāraṇavādānusaṇivasena dhammapaṭisanthāro ca gocaralābhā pana gilānupathānadharmikarakkhāvasena āmisapaṭisanthāro veditabbo, imam vuttam hoti: imesu dvisu paṭisanthāresu thitānam¹⁹ paṇḍitānam vaddhi nāma hoti, idāni tam vaddhim dassetum puttamataram ālapanto viya Lakkhaṇam passā ti ādim āha, tatrayam samkhepattho: ācārapaṭisanthārasampannam attano

¹ all three MSS. kāla-. ² C² sāyaṇhe. ³ C³ omits paccuse pi. ⁴ C⁴ C⁵ -dvārena. ⁵ C⁶ bahu. ⁶ C⁷ C⁸ bahu. ⁷ C⁹ araṇṇam, C¹⁰ araṇṇam. ⁸ C¹¹ omits imāya velāya gantabban. ⁹ C¹² vināsetvā. ¹⁰ C¹³ kāle, C¹⁴ kālo. ¹¹ C¹⁵ -no. ¹² all three MSS. kālam. ¹³ C¹⁶ nātihiti. ¹⁴ C¹⁷ omits ti. ¹⁵ C¹⁸ vuttinam. ¹⁶ C¹⁹ adds ācārasampannam.

puttaṃ ekamigam pi avināsetvā nātisaṃghena purakkhataparivāritaṃ āgacchantāṃ passa, tāya pana ācārapaṭisaṅghārasampadāya vihīnaṃ dandhapaññaṃ¹ atha passasimaṃ Kālāṃ² ekam pi nātīṃ anavasesetvā suvihīnam eva nātīhi³ ekakaṃ āgacchantan ti.

Evam puttaṃ⁴ abhinanditvā pana Bodhisatto yāvatāyukam thadvā yathākammaṃ gato.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputto idān' eva nātisaṃghaparivārito⁵ sobhati, pubbe pi sobhi yeva, na ca Devadatto etarahi yeva gaṇamaḥ parihīno, pubbe pi parihīno⁶ yevā“ ti imaṃ dhammadesanaṃ dassetvā dve vatthūni ghatetvā anusandhiṃ yojetvā⁷ jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Kālō⁸ Devadatto ahoṣi, paṇḍita⁹ 'ssa Devadattassa paṇḍita¹⁰ va, Lakkhaṇo Sāriputto, paṇḍita¹¹ pan' assa Buddhapaṇḍita¹², mātā Rāhulamaḥ ahoṣi, pitā pana aham eva ahoṣin“ ti. Lakkhaṇajātakaṃ.

2. Nigrodhamigajātaka.

Nigrodham eva seveyyā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kumārakassa patherassa mātaraṃ ārabha kathesi. Sā kira Rājagahanagare mahāvibhavassa setṭhino dhītā ahoṣi ussannakusalamulā parimaddhitasamkhārā pacchimabhavikā, antokūṭe⁹ padīpo viy' assā¹⁰ hadaye¹¹ arahattūpanissayo¹² jalati. Sā attānaṃ jānana-kālato paṭṭhāya gehe anabhiratā pabbajitukāmā hutvā mātāpitāro āha: „amma tātā¹³, mayham gharāvāse cittaṃ nābhiraṃhati, aham niyyānīke Buddhasāne pabbajitukāmā, pabbajetha man“ ti. „Amma, kiṃ vadesi, imaṃ kulam bahu vibhavam, tvaṃ ca amhākaṃ ekadhītakā¹⁴, na labbhā tayā pabbajitun“ ti. Sā punappuna yācitvāpi mātāpitunnaṃ santikā pabbajjāṃ alabhamānā cintesi: „hotu. patikulaṃ gatā sāmikā āradhetvā pabbajissāmīti“ sā vāyappattā patikulaṃ gantvā patidevatā hutvā sīlavatī¹⁵ kalyāṇadhammā agāraṃ ajjhāvasi. Ath' assā saṃvāsam anvāya kucchiyaṃ gabbho patitṭhahi. Sā gabbhassa patitṭṭhita-bhāvaṃ na aññāsi¹⁶. Atha tasmīṃ nagare nakkhattaṃ ghosayimsu.

¹ Ck Cv -paññaṃ, C² -paññā. ² C² kālāni. ³ Cv nātīhi. ⁴ Cv vuttan.

⁵ C² -parivuto. ⁶ C² omits pubbe pi parihīno. ⁷ Ck sopetvā? ⁸ C² kālō.

2. Cfr. Dhpd. p. 327. ⁹ Ck -kūṭe. ¹⁰ C² viya issā corrected to viya assā.

¹¹ Ck hadayo. ¹² C² arahattupa-, Cv arahattupa- corrected to arahattūpa-.

¹³ Cv tātā. ¹⁴ Ck -dhītakā, Cv -dhītikā. ¹⁵ Ck C² sīlavatī. ¹⁶ Cv aññāsi.

Sakalanagaravāsino nakkhattanī kilīṇisu¹. Nagaraṇi devanagaraṇi viya alamkatapaṭiyattaṇi ahosi. Sā pana tāva ulārāya² pi nakkhatta-kilāya³ vattamānāya attano sarīraṇi na vilimpati nālaṇkaroti. pakatiresen⁴ eva carati. Atha naṇi sāmiko āha: „blhadde, sakalanagaraṇi nakkhattanissitaṇi⁴. tvaṇi pana sarīraṇi na-ppatijaggasīti⁵. „Ayya, dvattimsāya me kuṇapehi⁵ pūritaṇi sarīraṇi. kiṇi iminā alamkatena. ayaṇi hi kāyo n⁶ eva devaṇimmito na brahmanimmito na suvaṇṇamayo na maṇimayo na haricandanamayo na puṇḍarīkakamaluppalagabbhasambhūto na amatosadhapūrito⁶. atha kho kuṇape⁷ jāto mātāpettika-sambhavo añiccucchādanaparimaddanabhedanaviddhamisanadhammo kata-sivaddhano tanhuppādinno⁶ sokānaṇi nidānaṇi paridevānaṇi vatthu sabbarogānaṇi ālayo kammakaraṇānaṇi paṭiggaho antopūtibahinicecapaggharano kimikulānaṇi āvāso sīvathikapāyāto maraṇapariyosāno sabbalokassa cakkhupathe vattamāno pi

Atṭhinahārusaṇiyutto⁷ tacamaṇisavilepano¹⁰
chaviyā kāyo paṭicehanno yathābhūtaṇi na dissati

Antapūro udarapūro yakapeḷassa¹¹ vatthino
hadayassa papphāsassa¹² vakkassa pihakassa ca
Siṅghāṇikāya¹³ khelassa¹⁴ sedassa medassa ca¹⁵
lohitassa lasikāya¹⁶ pittassa ca vasāya ca.

Athi assa navahi sotehi asūci¹⁷ savati sabbadā
akkhimiṇhā akkhigūṭhako kaṇṇamhā kaṇṇagūṭhako
Siṅghāṇikā¹⁸ ca nāsāto mukhena vamaṭi ekadā
pittam semhaṇi ca vamaṭi kāyamhā sedajallikā.

Athi assa susiraṇi sīsaṇi matthaluṇgena pūritaṇi.
subhato naṇi maṇṇati¹⁹ bālo avijjāya purakkhato.

Anantādinavo kāyo visarukkhasamūpamo
āvāso sabbarogānaṇi puṇjo dukkhassa kevalo.

Sace imassa kāyassa anto bāhirato siyā
daṇḍam nūna gahetvāna kāke soṇe ca vāraye.

Duggandho asucikāyo²⁰ kuṇapo²¹ ukkarūpamo
nindito cakkhubhūtehi kāyo bālābhinandito.

¹ C^k kilīṇisu. ² C^k ulārāya. ³ C^s -kilāya. ⁴ C^k nakkhattaṇi-. ⁵ C^k C^s kuṇapehi.
⁶ C^k -pūjito. ⁷ C^s kuṇape. ⁸ C^k tanhuppādinno, C^s tanhuppādinno. ⁹ C^s atthi-
nahaṇi-. ¹⁰ C^k -ne. ¹¹ C^s C^v -pelassa. ¹² C^k pappāsassa. ¹³ C^k C^s siṅghāṇikāya.
¹⁴ C^v khelassa. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ C^v lasikāya. ¹⁷ C^k asūci. ¹⁸ C^s -nikā.
¹⁹ C^v maṇṇati. ²⁰ C^s asūci-. ²¹ C^s kuṇapo.

Ayyaputta, imaṃ kāyaṃ alaṃkaritvā kiṃ karissāmi, nanu imassa alaṃkaraṇaṃ gūthapūṇṇaghaṭassa bahicittakammakaraṇaṃ viya hotīti¹. Setṭhiputto taṃ tassā vacanaṃ sutvā āha: „bhadde tvaṃ imassa sarīrassa evaṃ dose passamānā kasmā na pabbajasīti“. „Ayyaputta ahaṃ pabbajjāṃ labhamānā ajj' eva pabbajeyyan“ ti. Setṭhiputto „sādhu, ahaṃ taṃ pabbājessāmīti“ vatvā mahādānaṃ pavattetvā mahāsakkāraṃ katvā mahantena parivārena bhikkhuniupassayaṃ netvā taṃ pabbājento Devadatta-pakkhiyānaṃ bhikkhunīnaṃ santike pabbājesi. Sā pabbajjāṃ labhitvā paripūṇṇasaṃkappā attamanā ahoṣi. Ath' assā gabbhe paripākaṃ gacchante indriyānaṃ aṇṇathattaṃ hatthapādapitṭhināṃ¹ bahalattaṃ udarapāṭaṭassa ca mahantataṃ disvā bhikkhuniyo taṃ pucchimsu: „ayye tvaṃ gabbhinī² viya paṇṇāyasi³, kiṃ etaṃ⁴“ ti. „Ayye 'idaṃ nāma kāraṇaṃ' ti na jānāmi, silaṃ pana me paripūṇṇaṃ“ ti. Atha naṃ tā⁵ bhikkhuniyo Devadattassa santikaṃ netvā Devadattaṃ pucchimsu: „ayya, ayaṃ kuladhītā kicchena sāmikaṃ āradhetvā pabbajjāṃ labhi, idāni⁶ paṇ' assā gabbho paṇṇāyati², mayaṃ imassa gabbhassa gihikāle⁸ vā pabbajitakāle vā laddhabhāvaṃ na jānāma, kiṃ dāni karomā“ ti. Devadatto attano abuddhabhāvena khantimettānuddayānaṃ ca natthitāya evaṃ cintesi: „Devadattassa pakkhikā bhikkhuni⁹ kucchinā¹⁰ gabbhaṃ pariharati, Devadatto ca taṃ ajjhupekkhatiti¹¹ mayhaṃ garabā uppajjissati, mayā imaṃ uppabbājetuṃ vaṭṭatīti¹²“ so avimaṃsitvā¹³ va selagulaṃ¹⁴ pavattāyamāno¹⁴ viya pakkhanditvā „gacchatha, imaṃ uppabbājethā“ ti āha. Tā tassa vacanaṃ sutvā utṭhāya vanditvā upassayaṃ gatā. Atha sā daharā tā bhikkhuniyo āha: „ayye, na Devadattathero Buddho, na pi mayhaṃ tassa santike pabbajjā, loke pana aggapuggalaṃ Sammasambuddhassa santike mayhaṃ pabbajjā, yā¹⁵ ca pana me dukkhena laddhā¹⁶ mā naṃ¹⁷ antaradhāpetha, etha¹⁸ naṃ gahetvā Satthu santikaṃ Jetavanaṃ gacchathā“ ti. Tā taṃ ādāya Rājagahā¹⁹ pañca-cātālīsajojanaṃ²⁰ maggaṃ atikkamma anupubbena Jetavanaṃ patvā Satthāraṃ vanditvā tam atthaṃ ārocesuṃ Satthā cintesi: „kiñc' āpi gihikāle⁸ etissā gabbho patitṭhito evaṃ sante pi 'Samaṇo Gotamo

¹ C^k C^s -piṭṭhināṃ. ² C^k C^s gabbhinī. ³ C^v paṇṇāyasi. ⁴ C^s etaṃ. ⁵ C^k nā. ⁶ C^v dāni. ⁷ C^v paṇṇāyati. ⁸ C^k C^v gihī-. ⁹ C^k C^s bhikkhuni. ¹⁰ C^s kucchito. ¹¹ C^v vaddhatīti. ¹² C^k avi-. ¹³ C^k sevala-, C^s selagulaṃ. ¹⁴ all three MSS. pavaddhayamāno. ¹⁵ C^k C^v sā. ¹⁶ C^s laddha, C^k laddhāna. ¹⁷ C^k na. ¹⁸ C^k omits etha. ¹⁹ C^s rājagaha. ²⁰ C^k -lisa-.

Devadattena jahitikaṃ ādāya caratīti¹ titthiyānaṃ okāso bhavissati, tasmā imaṃ kathaṃ pacchinditum sarājikāya parisāya majjhe imaṃ adhikaraṇaṃ vinicchitum² vaṭṭatīti³ punadivase rājānaṃ Pasenadikosalaṃ Mahānāthapiṇḍikam Cūlanāthapiṇḍikam⁴ Visākhaṃ mahāupāsikaṃ an-
nāni⁵ ca abhināṇātāni⁶ mahākulāni pakkosāpetvā sāyaṇhasamaye⁷ catusu⁸ parisāsu sannipatitāsu Upālitheram⁹ āmantesi: „gaccha, catuparisamajjhe imissā daharabhikkhuniyā kammaṃ sodhehīti“. „Sādhu bhante“ ti
thero parisamajjhaṃ gantvā attano pattāsane nisīditvā raṇṇo¹⁰ purato Visākhaṃ upāsikaṃ pakkosāpetvā imaṃ adhikaraṇaṃ paṭicchāpesi:
„gaccha Visākhe, ‘ayaṃ daharā asukamāse asukadivase pabbajitā’ ti tattato nātvā imassa gabbhassa pure vā pacchā vā laddhabhāvaṃ jānāhīti“. Upāsikā „sadhū“ ti sampāṭicchitvā sāpiṇi¹¹ parikkhipāpetvā antosāpiyam¹² daharabhikkhuniyā hatthapādanābhiudarapariyosānāni olo-
ketvā māsadivase samānetvā gihibhāve¹³ gabbhassa laddhabhāvaṃ tattato nātvā therassa santikaṃ gantvā taṃ atthaṃ ārocesi. Thero catu-
parisamajjhe taṃ bhikkhuniṃ suद्धiṃ akāsi. Sā suद्धā hutvā bhikkhusaṃghaṃ¹⁴ ca Satthāraṇ¹⁵ ca vanditvā bhikkhunihi saddhiṃ upassayam eva gatā. Sā gabbhaparipākam anvāya Padumuttarapāda-
mūle patthitapatthanaṃ mahānubhāvaṃ puttāṃ vijāyī. Atha ekadi-
vasaṃ rājā bhikkhuniupassayasamāpēna¹⁶ gacchanto dāraśaddaṃ sutvā amacce pucchi. Amaccā taṃ kāraṇaṃ nātvā „deva, sā dahara-
bhikkhuni puttāṃ vijātā. tass’ eso saddo“ ti āhaṃsu. „Bhikkhunīnaṃ bhane¹⁷ dāraśaggānaṃ nāma¹⁸ palibodho. mayāṃ naṃ jaggi-sāmā“ ti. Rājā taṃ dāraśagaṃ nātakittānaṃ dāpetvā kumārāparihāreṇa vaḍḍhā-
pesi. Nāmagahaṇadivase c’ assa Kaśsapo ti nāmaṃ akāsi. Atha naṃ kumārāparihāreṇa vaḍḍhitattā Kumārakassapo ti saṇjānāsi¹⁹. So satta-vassikakāle Satthu santike pabbajitvā paripuṇṇavasso upasam-
padaṃ labhitvā gacchante gacchante²⁰ kāle dhammakathikesu citra-
kathī²¹ aho-si. Atha naṃ Satthā „etadaggaṃ bhikkhave mama sāva-
kānaṃ citrakathīnaṃ²² yadidaṃ Kumārakassapo“ ti etadagge thāpesi. So pacchā Vammīkasutte²³ aśahattāṃ pāpuṇi. Mātāpi ‘ssa bhikkhuni²⁴ vipassitvā agga-phalaṃ pattā. Kumārakassapo thero Buddhānaṃ sāsane²⁵

¹ C^v vinicchinitum. ² C^s cula-. ³ so all three MSS. ⁴ C^k C^v abhināṇātāni. ⁵ C^s sāyamaḥ-. ⁶ C^v raṇṇo. ⁷ C^s sāniṃ. ⁸ C^s -sāni-. ⁹ C^k C^v gihī-. ¹⁰ C^s -saṃghaṃ. ¹¹ C^k C^s -raṇi. ¹² C^s -samāpe. ¹³ C^k C^s -jagganantāma pali-, C^v -jagganānapali- corrected to -jagganapali-. ¹⁴ C^k C^s saṃjānāsi. ¹⁵ C^v omits one gacchante. ¹⁶ C^s citrakathī corrected to cittakathī. ¹⁷ C^k -kathīnaṃ, C^s cittakathīnaṃ. ¹⁸ C^k C^s vammika-. ¹⁹ C^k C^s bhikkhuni. ²⁰ C^s buddhasāsane.

gaganamajjhe punṇacando viya pākaṭo jāto. Ath' ekadivasam Tathāgato pacchābhaddam piṇḍapātapaṭikkanto¹ bhikkhūnam ovādam datvā gandhakuṭim pāvisi. Bhikkhū ovādam gahetvā attano rattitṭhāna-divatṭhānesu² divasabhāgam khepetvā sāyaṇhasamaye³ dhammasabhāyam sannipatitvā „āvuso, Devadattena attano abuddhabhāvena c' eva khantimettādīnaṃ ca abhāvena Kumārakassapathero ca therī⁴ ca manam⁵ nāsita, Sammāsambuddho pana attano dhammarājatāya c' eva khantimettānuddayasampattiyā ca ubhinnaṃ pi tesaṃ paccayo jāto“ ti Buddhagūṇe vaṇṇayamānā nisīdimsu. Satthā Buddhalīlāya⁶ dhammasabham āgantvā paṇṇattāsane⁷ nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. „Bhante tumbhākam eva guṇa-kathāyā“ 'ti sabham ārocayimsu. „Na bhikkhave Tathāgato idān' eva imesaṃ ubhinnaṃ paccayo ca paṭiṭṭhā ca jāto, pubbe pi ahosi yevā“ 'ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvatthāya Bhagavantaṃ yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākaṭam akāsi:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārayamāne Bodhisatto migayoniyaṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. So mātu kucchito nikkhanto suvaṇṇavaṇṇo ahosi, akkhini c' assa maṇigūlasadisāni⁸ ahesuṃ, siṅgāni rajatavaṇṇāni, mukham rattakambalapuṇḍjavāṇṇaṃ, hatthapādapariyantā lākhā parikammakatā viya, vāladhī camarassa viya ahosi, sarīraṃ pan' assa mahantaṃ assapotakappamānaṃ⁹ ahosi. So pañcasatamigaparivāro araṇṇe¹⁰ vasaṃ kappesi nāmena Nigrodhamigarājā nāma. Avidūre pan' assa aṇṇo¹¹ pi pañcasatamigaparivāro Sākhamico nāma vasati, so pi suvaṇṇavaṇṇo va ahosi. Tena samayena Bārāṇasirājā¹² migavadhapaṇṇaṃ¹³ hoti, vinā maṃsena na bhuñjati, manussānaṃ kammacchedaṃ¹⁴ katvā sabbe¹⁵ negamajānapade¹⁶ sannipātetvā devasikaṃ migavaṃ gacchati. Manussā cintesuṃ: „ayaṃ rājā amhākaṃ kammacchedaṃ karoti, yaṃ nūna mayaṃ

¹ C^s -patipakkanto. ² C^k C^s -divatṭhānesu. ³ C^k C^v sāyaṇha-. ⁴ C^k therī.

⁵ C^s manena. ⁶ C^s -lilhāya, C^k -lilhāya. ⁷ C^v paṇṇattā. ⁸ C^s maṇigūla-

⁹ C^s -mānaṃ, C^v -potappamānaṃ. ¹⁰ C^k C^v araṇṇe. ¹¹ C^v aṇṇo. ¹² C^k -sī-

¹³ C^s migavadhapaṇṇaṃ. ¹⁴ C^s kammacchedaṃ. ¹⁵ C^s omits sabbe. ¹⁶ C^s

C^v -janapade.

uyyāne migānaṃ nivāpaṃ vapitvā¹ pāṇīyaṃ² sampādetvā bahu-
 mige uyyāne pavesetvā dvāraṃ bandhitvā rañño³ niyyādemā⁴ “
 ‘ti te sabbe uyyāne nivāpatiṇaṃ⁵ ropetvā udakaṃ sampādetvā
 dvāraṃ yojāpetvā nāgare ādāya muggarādinānāvudhahatthā⁶
 araṇṇaṃ⁷ pavisitvā mige pariyesamānā „majjhe t̥hite mige
 gaṇhissāmā⁸“ ‘ti yojanamattaṃ t̥hānaṃ parikkhipitvā saṃkhi-
 pamānā Nigrodhamiga - Sākhāmigānaṃ vasaṇaṭṭhānaṃ majjhe
 katvā parikkhipiṃsu. Atha naṃ migagaṇaṃ disvā rukkhā-
 gumbādayo ca bhūmiṃ ca muggarehi paharantā migagaṇaṃ
 gahanaṭṭhānato nīharitvā asisattidhanuādīnī⁹ āvudhāni uggritvā
 mahānādaṃ nadantā naṃ migagaṇaṃ uyyānaṃ pavesetvā
 dvāraṃ pidhāya rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, nibaddhaṃ
 migavaṃ gacchantā amhākaṃ kammaṃ nāsetha, amhehi araṇ-
 ñato¹⁰ mige ānetvā tumhākaṃ uyyānaṃ pūritaṃ, ito paṭṭhāya
 tesāṃ maṃsaṃ khādathā“ ‘ti rājānaṃ āpucchitvā pakkamiṃsu.
 Rājā tesāṃ vacanaṃ sutvā uyyānaṃ gantvā mige olokento dve
 suvaṇṇamige disvā tesāṃ abhayaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya pana
 kadāci sāmaṃ gantvā ekamigaṃ vijjhितvā āneti, kadāci ‘ssa
 bhattakārako gantvā vijjhितvā āharati. Migā dhanuṃ disvā va
 maraṇabhayena tajjitā palāyanti, dve tayo pahāre labhitvā
 kilamanti pi gilānāpi honti maraṇaṃ pi pāpuṇanti. Migagaṇo
 taṃ pavattiṃ Bodhisattassa ārocesi. So Sākhāṃ pakkosāpetvā
 āha: „samma, bahu¹¹ migā nassanti, ekaṃsena maritabbe sati¹²
 ito paṭṭhāya mā kaṇḍena mige vijjhantu, dhammagāṇṭhikaṭṭhāne¹³
 migānaṃ vāro¹⁴ hotu, ekadivasāṃ mama parisāya vāro pāpuṇātu,
 ekadivasāṃ tava parisāya vāro pāpuṇātu, vārappatto migo
 gantvā dhammagāṇṭhikāya¹⁵ sīsaṃ t̥hapetvā nipajjatu, evaṃ
 sante migā vaṇitā¹⁶ na bhavissantīti“. So „sādhū“ ‘ti sam-
 paṭicchi. Tato paṭṭhāya vārappatto va migo gantvā dhamma-

¹ C^s vasitvā. ² C^s C^v pāṇīyaṃ. ³ C^v rañño. ⁴ C^s niyyā-. ⁵ C^s -tanam, C^v
 -tinam. ⁶ C^s -nāyāyudha-. ⁷ C^k C^v araṇṇaṃ. ⁸ C^s gaṇhi-. ⁹ C^s -ādīni.
¹⁰ C^k C^v araṇṇato. ¹¹ C^v bahu. ¹² C^s ekaṃsenaṣṣitabbe sati. ¹³ C^k C^s
 -gaṇḍika-. ¹⁴ C^k dvaro. ¹⁵ C^k C^s -gandī-, C^v -gandhi-. ¹⁶ C^s vanitā

gaṇṭhikāya¹ gīvaṃ ṭhapetvā nipajjati. Bhattakārako āgantvā tattha nipannakam eva gahetvā gacchati. Ath' ekadivasam Sākhāmagassa parisāya ekissā gabbhinīmigiya² vāro pāpuṇi. Sā Sākhāmag upasāṃkamitvā „sāmi, aham pi gabbhinī³, puttakaṃ vijāyitvā dve janā vāraṃ gamissāma, mayhaṃ vāraṃ atikka-mehīti“ āha. So „na sakkā tava vāraṃ aññesaṃ⁴ pāpetuṃ, tvam eva tuyhaṃ pattaṃ jānissasi, gacchāhīti“ āha. Sā tassa santikā anuggahaṃ alabhamānā Bodhisattaṃ upasāṃkamitvā tam atthaṃ ārocesi. So tassā vacanaṃ sutvā „hotu, gaccha tvam, ahaṃ te vāraṃ atikkamessāmīti“ sayam gantvā dhamma-gaṇṭhikāya⁵ sīsaṃ katvā nipajji. Bhattakārako taṃ disvā „laddhābhayo migarāja gaṇṭhikāya⁶ nipanno, kiṃ nu kāraṇaṃ“ ti vegena gantvā rañño⁷ ārocesi. Rājā tāvad eva rathaṃ āruya mahantena parivārena āgantvā Bodhisattaṃ disvā āha: „samma migarāja⁸, nanu mayā tuyhaṃ abhayaṃ dinnam, kasmā tvam⁹ idha nipanno“ ti. „Mahārāja, gabbhinī¹⁰ mīgi¹¹ āgantvā¹² ‘mama vāraṃ aññassa¹³ pāpehīti’ āha, na sakkā kho pana mayā ekassa maraṇadukkhāṃ aññassa¹⁴ upari pakkhipituṃ, sv-āhaṃ attano jīvitaṃ tassā datvā tassā santakaṃ maraṇaṃ gahetvā idha nipanno, mā aññaṃ¹⁵ kiñci āsaṃkittha mahārāja“ ti. Rājā āha: „sāmi suvaṇṇavaṇṇamigarāja¹⁶, mayā tādiso khantimettānuddayasampanno manussesu pi na diṭṭhapubbo, tena te pasanno ‘smi, uttāhehi, tuyhaṃ ca tassā ca abhayaṃ dam-mīti“. „Dvīhi abhaye laddhe avasesā kiṃ karissanti narindā“ ti. „Avasesānam pi abhayaṃ damma¹⁷ sāmīti“. „Mahārāja, evam pi uyyāne yeva migā abhayaṃ labhissanti, sesā kiṃ karissanti“ ti. „Etesam pi abhayaṃ dammi sāmīti“. „Mahārāja, migā tāva abhayaṃ labhantu, sesā catuppādā kiṃ karis-

¹ C^v -gaṇṭhikāya, C^s -gaṇḍikāya. ² C^s gabbhinī-. ³ C^s gabbhinī. ⁴ C^k C^v aññesaṃ. ⁵ all three MSS. -gaṇḍi-. ⁶ all three MSS. gandi-. ⁷ C^k C^v rañño. ⁸ C^s -rāja. ⁹ C^k tvam. ¹⁰ C^s C^v gabbhinī. ¹¹ C^s mīgi. ¹² C^s gantvā. ¹³ C^k C^v aññassa. ¹⁴ C^k aññassa. ¹⁵ C^k C^v aññaṃ. ¹⁶ C^s svanna-varāmagarāja. ¹⁷ C^v dammi.

santīti“. „Etesam pi abhayam dammi sāmīti“. „Mahārāja, catuppadā tāva abhayam labhantu, dvijagaṇā kiṃ karissantīti“. „Etesam pi¹ dammi sāmīti“. „Mahārāja, dvijagaṇā² tāva abhayam labhissanti, udaye vasantā macchā kiṃ karissantīti“. „Etesam pi abhayam dammi sāmīti“. Evaṃ Mahāsatto rājānaṃ sabbasattānaṃ abhayam yācitvā uttāya rājānaṃ pañcasu silesu patitthāpetvā „dhammaṃ cara mahārāja, mātāpitusu³ puttadhītāsu brāhmaṇagahapatikesu negamajānapadesu⁴ dhammaṃ caranto samaṃ caranto⁵ kāyassa bhedā sugatiṃ Saggam lokam gamissasīti⁶“ rañño Buddhalīhāya⁷ dhammaṃ desetvā katipāhaṃ uyyāne vasitvā rañño⁸ ovādaṃ datvā migagaṇa-parivuto araṇṇaṃ⁹ pāvisi. Sāpi kho migadhenū pupphakaṇṇi-kasadisāṃ puttāṃ vijāyi. So kīlāmāno¹⁰ Sākhāmigassa santikaṃ gacchati. Atha naṃ mātā tassa santikaṃ gacchantāṃ disvā „putta, ito paṭṭhāya mā etassa santikaṃ gaccha, Nigrodhass¹ eva santikaṃ gaccheyyāsīti“ ovaḍanti¹¹ imaṃ gātham āha:

Nigrodham eva seveyya, na Sākhā³ upasaṃvase,

Nigrodhasmiṃ mataṃ seyyo yañce Sākhasmiṃ³ jīvitaṃ ti. 11.

Tattha nigrodham eva seveyyā ti tāta tvaṃ vā añño¹² vā attano hitakāmo Nigrodham eva seveyya bhajeyya upasaṃkameyya, na sākham upasaṃvase ti Sākhāmiṃ pana na upasaṃvase, upagamma na saṃvaseyya, etaṃ nissāya jīvikaṃ na kappeyya, nigrodhasmiṃ mataṃ seyyo ti Nigrodharañño¹³ pādamūle maraṇaṃ pi seyyo varam uttamaṃ, yañce sākhasmiṃ jīvitaṃ ti yaṃ pana Sākhassa santike jīvitaṃ taṃ n' eva seyyo na varam na uttamaṃ ti attho.

Tato paṭṭhāya ca pana abhaya-laddhakā migā manussānaṃ sassāni khādanti. Manuṣṣā „laddhābhayaṃ ime migā“ ti paharitaṃ vā palāpetuṃ vā na visahanti. Te rājaṅgaṇe¹⁴ sanni-patitvā rañño¹⁵ taṃ atthaṃ ārocesuṃ. Rājā „mayā pasannena

¹ C^v adds abhayam. ² C^v dvijagaṇā. ³ so all three MSS. ⁴ C^v -janapadesu.

⁵ C^s omits samaṃ caranto. ⁶ C^k gamissantīti corrected to gamissasīti, C^s gamissasīti. ⁷ C^s -līhāya. ⁸ C^k C^v rañño ⁹ C^k C^v araṇṇam. ¹⁰ C^s kīla- ¹¹ C^k C^s ovaḍanti. ¹² C^v añño. ¹³ C^k C^v -rañño. ¹⁴ C^s rājaṅgaṇe, C^v rājamgaṇe.

¹⁵ C^v rañño.

Nigrodhamigavarassa varo dinno, ahaṃ rajjaṃ jaheyyaṃ¹ na ca taṃ² paṭiññaṃ³, gacchatha, na koci mama vijite mige paharituṃ labhatīti⁴. Nigrodhamigo taṃ pavattinī sutvā migagaṇaṃ sannipātāpetvā „ito paṭṭhāya paresaṃ sassaṃ khādituṃ na⁴ labhathā“⁵ 'ti mige vāretvā manussānaṃ ārocāpesi: „ito paṭṭhāya sassakārakamanussā sassarakkhanatthaṃ⁵ vatim⁶ mā karontu, khettaṃ pana āvijjhivā⁷ paṇṇasaññaṃ⁸ bandhantū“⁹ 'ti. Tato paṭṭhāya kira khettesu paṇṇabandhanasaññaṃ⁹ udapādi, tato paṭṭhāya paṇṇasaññaṃ¹⁰ atikkamanakamigo nāma n' atthi, ayaṃ kira nesaṃ Bodhisattato laddhaovādo. Evaṃ migagaṇaṃ ovaditvā Bodhisatto yāvatāyukaṃ tathā saddhiṃ migeḥi yathā-kammaṃ gato. Rājāpi Bodhisattassa ovāde tathā puññaṃ¹¹ katvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave idāṃ evāhaṃ theriyā ca Kumārakassapassa ca avassayo, pubbe pi avassayo evā“¹² 'ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā catusaccadhammaḍḍesaṇaṃ vinivattetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Sākhmigo Devadatto ahoṣi, paṇḍitaṃ 'ssa Devadattapaṇḍitaṃ va¹², migadhenū therī¹³ ahoṣi, putto Kumārakassapo, rājā Ānando, Nigrodhamigarājā pana ahaṃ eva ahoṣin“¹⁴ ti. Nigrodhamigajātakaṃ.

3. Kaṇḍinajātaka.

Dhirathu kaṇḍinaṃ sallan ti. Idāṃ Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyaikapalobhanaṃ ārabha kathesi. Taṃ Aṭṭhanipāte Indriyajātake āvibhavissati. Bhagavā pana taṃ bhikkhū etad avoca: „bhikkhu pubbe pi tvam etaṃ mātugāmaṃ nissāya jīvita-kkhaṃ patvā vitaccikesu¹⁴ āgāresu pakko“¹⁴ ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvattāya Bhagavantaṃ yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pakāsaṃ akāsi. Itoparaṃ pana bhikkhūnaṃ

¹ C^s haheyyam. ² C^k naṃ. ³ C^s paṭiññaṃ. ⁴ C^k omits na. ⁵ so C^s C^t, C^k -rakkhana. ⁶ C^k tiṇi. ⁷ C^s āvijjhivā. ⁸ C^k paṇṇasaṃ, C^v paṇṇasaññaṃ, C^s paṇṇasaññaṃ. ⁹ C^s paṇṇa-, C^k C^v -saññaṃ. ¹⁰ C^k C^v -saññaṃ, C^s paṇṇasaññaṃ. ¹¹ C^k C^v puññaṃ. ¹² C^s ca. ¹³ C^s C^v therī. ¹⁴ C^v vitaccikesu, C^s vitakcikesu.

yācanāni bhavantarapaṭicchannatañ ca avatvā „atītaṃ āharitī“ ettakam eva vakkhāma, ettake vutte pi āvācanāni valāhakagabbhato candaniharanūpamā ca bhavantarapaṭicchannakāraṇabhāvo eā 'ti sabbam etaṃ hetthāvuttanayen' eva yojetvā veditabbanī¹.

Atīte Magadharatṭhe Rājagāhe Magadharājā rajjāni kareti. Magadhavāsikānaṃ sassasamaye migānaṃ² mahāparipantho hoti. Te araṇṇe³ pabbatapādaṃ pavisanti. Tattha eko araṇṇavāsipabbateyyamigo⁴ ekāya gāmantavāsiniyā⁵ migapotikāya saddhiṃ santhavaṃ katvā tesāṃ migānaṃ pabbatapādato oruḃha puna gāmanāni osaraṇakāle migapotikāya paṭibaddhacittatā tehi saddhiṃ yeva otari⁶. Atha naṃ sā āha: „tvāni kho si ayya pabbateyyo bālamigo, gāmento ca nāma sāsāṃko sappaṭibhaya, mā amhehi saddhiṃ otarāhīti“⁷. So tassā paṭibaddhacittatāya anivattitvā saddhiṃ yeva agamāsi. Magadhavāsino „idāni migānaṃ pabbatapādaṃ otaraṇakālo“ ti ñatvā magge paṭicchannakoṭṭhakesu tiṭṭhanti. Tesāṃ pi dvinnāni āgamanamagge eko luddako paṭicchannakoṭṭhake tṭhito hoti. Migapotikā manussagandhaṃ ghāyitvā „eko luddako tṭhito bhavissatīti“ taṃ bālamigaṃ purato katvā sayāni pacchato ahoṣi. Luddako ekena sarappahārena migāni tatth' eva pātesi. Migapotikā tassa viddhabhāvāni ñatvā uppatitvā⁸ vātagatiyā palāyi. Luddako koṭṭhakā nikkhamitvā migāni okkantitvā aggiṃ katvā vitaccikesu⁹ aṅgāresu¹⁰ madhuramaṃsaṃ pacitvā khādītva pāṇiyanī¹¹ pivitvā avasesāni lohitaḃbindūhi¹² paggharantehi kācenādāya¹³ dārake toṣento gharaṃ agamāsi. Tadā Bodhisatto tasmiṃ vanasaṇḍe devatā hutvā nibbatto hoti. So taṃ kāraṇaṃ disvā „imassa bālamigassa maraṇaṃ n' eva mātaraṃ nissāya na pītaṃ nissāya atha kho kāmaṃ nissāya,

¹ (C) C^v veditabba. ² (C) omits migānaṃ. ³ (C) araṇṇe. ⁴ (C) araṇṇa-, C^v araṇṇa-, C^s araṇṇavāsi-. ⁵ C^s gāmantā-. ⁶ C^s otari. ⁷ (C) otarāhīti. ⁸ (C) uppatitvā, C^v uppatitva corrected to uppatitvā. ⁹ C^s vitaccikikesu, C^v vitasikikesu. ¹⁰ (C) aṅgāresu. ¹¹ C^s pāṇiyanī. ¹² (C) C^v -bindūhi. ¹³ C^s C^v kājenādāya.

kāmanimittamhi. sattā¹ sugati yāva hatthacchedā² duggatiyañ
ca pañcavidhabandhanādinānappakāraṇaṃ dukkhaṃ pāpuṇanti,
paresaṃ maraṇadukkhuppadānam pi nāma imasmiṃ loke garahi-
tam eva, yaṃ janapadaṃ mātugāmo vicāreti anusāsati so itthi-
parināyako³ janapado garahito va, ye sattā mātugāmassa vasaṃ
gacchanti te pi garahitā vā⁴ 'ti ekāya gāthāya tīṇi garaha-
vatthūni dassetvā vanadevatāsu sādhuṇāraṃ datvā gandha-
pupphādīhi pūjayaṃānāsu madhurena sareṇa taṃ vanasaṇḍaṃ
unnādetto imāya gāthāya dhammaṃ deseti:

Dhi-r-atthu⁴ kaṇḍinaṃ sallāṃ purisaṃ gālhavedhināṃ,
dhi-r-atthu⁵ taṃ janapadaṃ yatth' itthi⁶ parināyikā⁷,
te cāpi dhikkitā sattā ye itthiṇaṃ vasaṃ gatā ti. 12.

Tattha dhiratthū⁸ 'ti garahanatthe⁹ nipāto, sv-āyam idha uttāsaubbegavasena
garahane¹⁰ dāṭṭhabbo, uttasitubbiggā¹¹ hi honto Bodhisatto evaṃ āha, kaṇḍam
assa atthiti kaṇḍitaṃ¹² kaṇḍinaṃ¹³, taṃ¹⁴ pana kaṇḍaṃ anupavisanaṭṭhena¹⁵
sallāṃ ti vuccati, tasmā kaṇḍinaṃ sallāṃ ti, ettha sallāṃ kaṇḍiṇi ti attho, sallāṃ
vā assa atthiti sallo¹⁶, taṃ¹⁷ sallāṃ ca¹⁸ mahantaṃ vanamukhaṃ¹⁹ katvā bala-
vappahāraṃ²⁰ dento gāhaṃ²¹ vijjhatiti gālhavedhitaṃ²² gālhavedhinaṃ²³,
nānappakāraṇa kaṇḍena kumudapattasāṇhānathaleṇa²⁴ ujukagamanen' eva²⁵
sallena ca samannāgataṃ gālhavedhinaṃ²⁶ purisaṃ dhiratthū²⁷ 'ti ayam ettha
attho, parināyikā²⁸ ti issarā samvidhāyikā, dhikkitā²⁹ ti garahitā, sesaṃ
ettha uttānattham eva, itoparaṃ pana ettakaṃ pi avatvā yaṃ yaṃ anuttānaṃ
taṃ tad eva vaṇṇayissāma.

Evam ekāya gāthāya tīṇi garahavatthūni dassetvā Bodhi-
satto vanaṃ unnādetvā Buddhalīlāyā³⁰ dhammaṃ desesi.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-
pariyosāne ukkaṇṭhitabhiḍḍikhu³¹ sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthā dve

¹ read sattānaṃ? ² Ck C^v -chedādi. ³ Ck itthiparināyako, C^v itthiparināyako.

⁴ C^s dhī-, C^v dhī- corrected to dhi-. ⁵ C^s dhī-. ⁶ C^s itthi. ⁷ Ck C^v parināyikā.

⁸ so all three MSS. ⁹ Ck C^s kaṇḍinaṃ? ¹⁰ C^s kaṇḍinaṃ, C^v kaṇḍinaṃ later
put in parentheses. ¹¹ Ck naṃ. ¹² C^s -tṭhe. ¹³ C^s sallā. ¹⁴ C^s naṃ. ¹⁵ C^s

sallanti. ¹⁶ C^s vana-. ¹⁷ C^s -haraṃ. ¹⁸ C^s gāhaṃ. ¹⁹ Ck gālhavedhitaṃ,

C^v gālhavedhitaṃ, C^s gālhavedhitaṃ. ²⁰ Ck gālhavedhitaṃ, C^s gālhavedhitaṃ.

²¹ C^s -saṃhāna-. ²² C^v ujugamaneneva. ²³ Ck -vedhitaṃ, C^s gālhavedhinaṃ.

²⁴ Ck C^v parināyikā. ²⁵ C^s dhikkikā. ²⁶ C^s -līlāyā ²⁷ C^s ukkaṇṭhita-.

vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi. Itoparam pana „dve vatthūni kathetvā“ ti imam avatvā „anusandhiṃ ghaṭetvā“ ti ettakam eva¹ vakkhāma, avuttam pi pana hetthāvuttanāyen² eva yojetvā gahetabbam. „Tadā pabbateyyo migo ukkaṇṭhitabhikkhu“³ ahosi, migapotikā purāṇadutiyikā⁴, kāmesu dosam dassetvā dhammam desitadevatā pana aham eva ahosi“ ti. Kaṇḍinajātakam.

4. Vātamigajātakā.

Na kiratthi raṭṭhehi pāpiyo ti. Idam Saṭṭhā Jetavane viharanto Cullapiṇḍapātikatissatheram⁵ ārabha katesi. Satthari kira Rājagaham upanissāya Veluvane viharante Tissakumāro nāma mahāvibhavassa seṭṭhikulassa putto ekadivasam Veluvanam gantvā Satthu dhammadesanam sutvā pabbajitukāmo pabbajjam yācitvā mātāpitūhi⁶ ananuñātattā paṭikkhitto sattāham bhattachedam katvā Raṭṭhapālathero⁷ viya mātāpitāro anujānāpetvā Satthu santike pabbaji. Satthā tam pabbājetvā addhamāsamattam Veluvane viharitvā Jetavanam agamāsi. Tatrāyam kulaputto terasa dhutaṅgāni samādāya Sāvattihīyam sapadānam piṇḍāya caramāno kālam vītināmeti. Cullapiṇḍapātikatis-satthero⁸ nāmā ti vutte⁹ gaganatale cando viya Buddhasāsane pākato pamnāto ahosi. Tasmim kāle Rājagahe nakkhattakīlaya vattamānāya therassa mātāpitāro yan tassa gihikāle¹⁰ ahosi ābharanabhaṇḍakan¹¹ tam rajatacaṃgoṭake nikkipitvā ure ṭhapetvā „aṇṇasu nakkhattakīlāsu amhākam putto iminā iminā alaṃkārena alaṃkato nakkhattam kīḷati. tan no ekaputtakam gahetvā Samaṇo Gotamo Sāvattihinagaram gato, kham nu kho so etarahi nisimmo, kham ṭhito“ ti vatvā rodanti. Ath’ ekā vaṇṇadāsī¹² tam kulam gantvā seṭṭhibhariyam rodantiṃ disvā pucchi: „kim ayye rodasīti“. Sā tam attham ārocesi. „Kim pana ayye ayyaputto piyāyatīti“. „Asukaṃ ca asukaṃ cā“ ti. „Sace tumhe imasmim gelie sabbam issariyam mayham detha aham vo puttam ānessāmīti“. Seṭṭhibhariyā¹³ „sādhū“ ti sampaticchitvā paribbayaṃ datvā mahantena parivārena tam uyyojesi: „gaccha. attano balena mama puttam ānehīti“. Sā paṭicchannayāne nisinnā Sāvattihim gantvā therassa bhikkhacāravithiyam nivāsam gahetvā seṭṭhikulā āgata-

¹ C^s etthakameva. ² C^s ukkaṇṭhita-. ³ C^s -duti-. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^v -pitūhi. ⁶ C^v -tissatthero ti, C^k -tissatthero ti. ⁷ so all three MSS. instead of vutto?

⁸ C^k C^v gihī-. ⁹ C^v -kan corrected to -kam. ¹⁰ C^s vaṇṇadāsīnam, C^v vaṇṇadāsī.

manusse therassa adassetvā attano parivāren' eva parivutā therassa piṇḁāya paviṭṭhassa ādito va ulumkabhikkhaṁ sarakabhikkhaṁ ca datvā rasataṇhāya bandhitvā anukkamena gehe nisidāpetvā bhikkhaṁ dadamānā attano vasaṁ upagatabhāvaṁ ātvā gilānālayaṁ dassetvā antogabbhe nipajji. Thero pi bhikkhācāraṇelāya sapadānaṁ caranto gehadvāraṁ agamāsi. Parijano therassa pattam gahetvā theram ghare nisidāpesi¹. Thero nisiditvā va „kahaṁ upāsikā“ ti pucchi. „Gilānā bhante, tumhākaṁ dassanaṁ icchatiti“. So rasataṇhāya² baddho attano vatasamādānaṁ³ bhinditvā tassāpi⁴ nipannaṭṭhānaṁ pāvisi. Sā attano āgatakāraṇaṁ kathetvā taṁ palobhetvā rasataṇhāya⁵ bandhitvā uppabbājetvā attano vasaṁ⁶ ṭhapetvā yaṇe nisidāpetvā mahantena parivārena Rājagahaṁ eva agamāsi. Sā pavatti pākāṭa jātā. Bhikkhū dhammasabbhāyaṁ sannisinnā „Cullapiṇḁapātīkatissattheraṁ“⁷ kira ekā vannaḁāsī⁸ rasataṇhāya⁹ bandhitvā ādāya gatā“ ti kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ. Satthā dhammasabhaṁ upagantvā alaṁkatāsane nisiditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti āha. Te taṁ pavattim kathayimsu. „Na bhikkhave idān' eva eso bhikkhu rasataṇhāya bandhitvā“ tassā vasaṁ gato. pubbe pi tassā vasaṁ gato yevā“ ti vatvā atitāṁ āhari¹⁰:

Atīte Bārāṇasiyaṁ raṇṇo Brahmaḁattassa Saṁjaya nāma uyyānapālo ahoṁ. Ath' eko vātamigo taṁ¹¹ uyyānaṁ āgantvā Saṁjayaṁ disvā palāyati. Saṁjaya pi na taṁ tajjetvā nīharati. So punappuna āgantvā uyyāne yeva carati. Uyyānapālo uyyāne nānappakārakāni pupphaphalāni gahetvā divase divase raṇṇo abhiharati. Atha naṁ ekadivasaṁ rājā pucchi: „atthi pana samma uyyānapāla uyyāne kiṇci acchariyaṁ passasīti“¹². „Deva aññaṁ na passāmi, eko pana vātamigo āgantvā uyyāne carati, etaṁ passāmīti“. „Sakkhissasi pana taṁ gahetun“ ti. „Thokaṁ madhuṁ labhanto imaṁ antorājanivesanaṁ pi taṁ ānetuṁ sakkhissāmīti“. Rājā tassa madhuṁ dāpesi. So taṁ gahetvā uyyānaṁ gantvā vātamigassa caraṇaṭṭhāne¹³ tiṇāni

¹ C^v -pesi. ² C^s -taṇhāya. ³ C^v -dānaṁ. ⁴ C^s tasmāpi. ⁵ C^v attanā vese.

⁶ C^v -tissatheraṁ. ⁷ C^v vannaḁāsī, C^s vannaḁāsī. ⁸ C^v bajjhitvā. ⁹ C^s āharī. ¹⁰ C^k omits taṁ. ¹¹ C^v acchariyaṁ passasīti. ¹² C^k maraṇa-, C^v varana-corrected to carana-.

madhunā makkhetvā nilīyi¹. Migo āgantvā madhumakkhitāni
 tiṇāni khāditvā rasatāṇhāya baddho aññattha agantvā² uyyānam
 eva āgacchati. Uyyānapālo tassa madhumakkhitatīnesu pa-
 luddhabhāvaṃ nātvā anukkamena attānaṃ dassesi. So taṃ
 disvā katipāhaṃ palāyitvā punappuna passanto vissāsaṃ āpajjitvā
 anukkamena uyyānapālassa hatthe tītatīnāni khādituṃ āradhho.
 So tassa vissāsaṃ āpannabhāvaṃ nātvā yāva³ rājanivesanā⁴
 vīthiṃ kilāñjehi parikkhīpītvā vatahaṃ sākhaḥhaṅgaṃ pādetvā
 madhulābukaṃ anise laggetvā⁵ tiṇakalāpaṃ upakacchake t̥ha-
 petvā madhumakkhitāni tiṇāni migassa purato purato vikiranto
 antorājanivesanaṃ yeva agamāsi. Mige⁶ antopaviṭṭhe⁷ dvāraṃ
 pidahīnsu. Migo manusse disvā kampamāno maraṇabhayaḥhito
 antonivesanaṃ gato⁸ ādhāvati paridhāvati. Rājā pāsādā oruyha
 taṃ kampamānaṃ disvā „vātamigo nāma manussānaṃ ditṭhatṭhā-
 naṃ sattāhaṃ na gacchati, tajjitatṭhānaṃ yāvajīvaṃ na gacchati,
 so evarūpo gahanaṇissito⁹ vātamigo rasatāṇhāya baddho idāni
 evarūpaṃ t̥hānaṃ¹⁰ āgato, n' atthi vata bho loke rasatāṇhāya
 pāpakataraṃ nāmā¹¹ 'ti imāya gāthāya dhammadesanaṃ
 paṭṭhapesi:

Na kir' atthi rasehi pāpiyo
 āvāsehi vā santhavehi vā,
 vātamigaṃ gehanissitaṃ
 vasam ānesi rasehi Saṅjayo ti. 13.

Tattha kirā ti anussavatthe nipāto, rasehīti jivhāvīññeyyehi¹¹ madhuraṃ-
 bilādīhi, pāpiyo ti pāpataro, āvāsehi vā santhavehi vā ti nibaddha-
 vasaṇatthānaṃkūḥṭesu hi āvāsesu pi mittasanthavesu pi chandarāgo pāpako va-
 t̥hī pana sacchandarāgaparibhogehi¹² āvāsehi vā mittasanthavehi vā satagunena
 saḥassagunena madhuvapatisevanatthena¹³ āhāraṃ vinā jīvitindriyapālānāya¹⁴
 abhāvena ca sacchandarāgaparibhogarāsaṃ vā pāpatarā¹⁵ ti Bodhisatto pana anu-

¹ C^s nilīyi, C^v nilīyi. ² C^v āgantvā, C^k āgantvā corrected to nāgantvā. ³ C^s omits yāva. ⁴ C^s -nivesanaṃ. ⁵ C^k lagetvā. ⁶ C^k C^s migo. ⁷ C^k -paṭṭitthe. ⁸ C^v -nivesanaṃgato corrected to -nivesanaṃgano, C^s -nivesanaṃgane. ⁹ C^s gahanaṇissito. ¹⁰ C^k evarūpatṭhānaṃ. ¹¹ C^k -vīññeyyāhi. ¹² C^v -rāgaparibhogehi. ¹³ C^k C^s cadhuva-. ¹⁴ C^s jīvitendri-. ¹⁵ C^k pāpataro.

svāgataṃ viya imam atthaṃ katvā na kiratthi rasehi pāpiyo āvāsehi vā santhavehi vā ti āha, idāni tesāṃ pāpiyabhāvaṃ dassento vāta migam - ti - ādim āha, tattha gehanissitaṃ ti gahanatthānanissitaṃ, idaṃ vuttaṃ hoti: passatha¹ rasānaṃ pāpiyabhāvaṃ, imaṃ nāma² araṇṇāyatane gahananissitaṃ vāta migam Saṅjayo uyyānapālo madhura-sehi attano vasari ānesi, sabbathāpi sacchan-darāgaparibhogehi rasehi samaṃ aṇṇaṃ pāpakataṃ lāmakataṃ n' atthiti rasatanhāya ādīnavaṃ³ kathesi kathetvā ca pana taṃ migam araṇṇam eva pesesi.

Satthā „na bhikkhave sā vaṇṇadāsī⁴ idāni etaṃ rasatanhāya bandhitvā attano vase karoti, pubbe pi akāsi yevā“ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā Saṅjayo ayaṃ vaṇṇadāsī⁵ aho-si, vātamigo Cullapiṇḍapātiyo. Bārāṇasirājā pana aham eva aho-sin“ ti. Vātamigajātakaṃ.

5. Kharādiyajātaka.

Aṭṭhak-huraṃ Kharādiye ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto aṇṇataṃ dubbacabhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhati. Atha naṃ Satthā pucchi: „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhasīti“. „Saccaṃ Bhagavā“ ti. Satthā „pubbe pi tvaṃ dubbacatāya paṇḍitānaṃ ovādaṃ agahetvā pāseṇa baddho va jīvita-kkhayaṃ patto“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kareṇte Bodhisatto migo hutvā migagaṇaparivuto araṇṇe vasati. Ath' assa bhagini⁶ migi puttakaṃ dassetvā „bhātika, ayaṃ⁷ te bhāgineyyo, etaṃ migamāyaṃ uggaṇhāpehīti“ paṭicchāpesi. So taṃ bhāgineyyaṃ „asukavelāya nāma āgantvā uggaṇhāhīti“ āha. So vuttavelāya na gacchati, yathā ekadivasam evaṃ sattadivase sattovāde atikkanto so migamāyaṃ anuggaṇhitvā⁸ va vicaranto pāse bajjhi. Mātāpi⁹ ssa bhātaraṃ upasaṃ-kamitvā „kin te bhātika bhāgineyyo migamāyaṃ uggaṇhāpito“¹⁰ ti pucchi. Bodhisatto ca „tassa anovādakassa mā cintayī¹¹,

¹ C^s passa. ² C^k C^s nāmaṃ. ³ all three MSS. ādīnavaṃ. ⁴ C^k C^s vaṇṇadāsī, C^s vannadāsī. ⁵ C^s bhagini. ⁶ C^k aya, C^s ayaṃ. ⁷ C^s uggaṇhā-. ⁸ C^s anuggaṇhitvā. ⁹ C^s cintayī.

na te¹ puttena migamāyā² uggahitā³ ti vatvā idāni pi taṃ anovaditukāmo va hutvā imaṃ gātham āha:

Atthakhuram Kharādiye migam vaṃkātivamkinam
sattahi kālāh' atikkantaṃ na naṃ ovadit' ussahe ti. 14.

Tattha atthakhuram ti ekekasmim pāde dvinnam dvinnam vasena atthakhuram, Kharādiye ti taṃ nāmena ālapati, migam ti sabbasaṃgāhikavacanaṃ⁴, vaṃkātivamkinam ti mūle vaṃkāni agge ativamkāni tādīsāni siṅgāni assa atthiti vaṃkātivamkinam, sattahi kālāhatikkantaṃ ti sattahi ovādakālehi ovādaṃ atikkantaṃ, na naṃ ovaditussahe ti evaṃ dubbacamigaṃ⁵ ahaṃ ovaditum na ussahāmi, etassa me ovādanatthāya cittaṃ pi na uppajjati dasseti.

Atha naṃ dubbacamigaṃ pāse baddhaṃ luddo māretvā mainaṃ ādāya pakkāmi.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā“ ti imaṃ dhammaśāsanam āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi⁶: „Tadā bhāgineyyo migo dubbacabhikkhu⁷ ahoṣi, bhāgini⁸ Uppalavaṇṇā, ovādakamigo pana ahaṃ eva ahoṣi“ ti. Kharādiya jātakam.

6. Tipallatthamigajātaḥ.

Migam tipallatthan ti. Idam Satthā Kosambiyam Badarikāraṃ⁹ viharanto sikkhākāmaṃ Rāhulatttheraṃ ārabha kathesi. Ekasmim hi kāle Satthari Alavinagaraṃ¹⁰ nissāya Aggālave¹¹ Cetiye viharante bahū¹² upāsikā ca bhikkhuniyo ca vihāraṃ dhammasavanāya gacchanti. Divā dhammasavanam hoti. gacchante pana kāle upāsikā ca bhikkhuniyo ca na gacchimsu, bhikkhū c' eva upāsakā ca ahesuṃ. Tato paṭṭhāya rattim¹³ dhammasavanam jātam. Dhammasavanapariyosāne therā bhikkhū¹⁴ attano attano vasanaṭṭhānāni gacchanti. Daharā upāsakehi saddhim upaṭṭhānasālāya sayanti. Tesu¹⁵ niddam upagatesu ekacce ghurughurūpassāsā¹⁶ kākacchamānā dante khāḍantā nipajjimsu.

¹ C^s tesu. ² C^k C^s -māyam. ³ C^v uggahitā corrected to uggahitā. ⁴ C^s sabbasaṃgāhika-, C^v sabbasaṃgāhika-. ⁵ C^v dubbajamigaṃ, C^s dubbamigaṃ. ⁶ C^k omits dubbacamigaṃ ahaṃ ... samodhānesi. ⁷ C^k dubbaja-, C^v dubbaja- corrected to dubbaca-. ⁸ all three MSS. bhagini. ⁹ C^s khabadarikā-, C^k badirakā-. ¹⁰ C^s ālavi-. ¹¹ C^v aggālave. ¹² C^s C^v bahu. ¹³ C^v rattim corrected to ratti. ¹⁴ C^s atthabhikkhu, C^k C^v bhikkhu. ¹⁵ C^k tesu corrected to kesu. ¹⁶ C^k -passasā, C^s ghurughurū-, C^v ghurughurū- corrected to ghurughurū-.

ekacce muhuttaṃ niddāyivā utṭhahimsu. Te taṃ vippakāraṃ disvā Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā „yo pana bhikkhu¹ anupasampanna saha seyyaṃ kappeyya pācittiyaṃ“ ti sikkhāpadaṃ paññāpetvā Kosambin agamāsi. Tattha bhikkhū² āyasmantaṃ Rāhulaṃ āhaṃsu: „āvuso Rāhula. Bhagavatā sikkhāpadaṃ paññattaṃ, idāni tvaṃ attano vasaṇatṭhānaṃ jānāhīti“. Pubbe pana te bhikkhū Bhagavati ca gāraṇaṃ tassa cāyasmato sikkhākāmaṭṭhaṃ paṭicca taṃ attano vasaṇatṭhānaṃ āgataṃ ativiya saṃgaṇhanti, khuddakamaṇḍakaṃ paññāpetvā ussisaṅkaraṇatṭhāya cīvaraṃ denti. taṃ divasaṃ pana sikkhāpadabhayaena vasaṇatṭhānaṃ pi na adāsi. Rāhulabaddho „pitā me“ ti Dasabalassa vā „upajjhāyo³ me“ ti dhammasenāpatino vā „ācariyo me“ ti Mahāmoggallānassa vā „cullapitā me“ ti Anandatherassa⁴ vā santikaṃ⁵ agantvā⁶ Dasabalassa valaṇjanavaccakuṭiṃ⁷ brahmavimānaṃ pavisanto viya pavisitvā vāsaṃ kappesi. Buddhānaṃ hi⁸ valaṇjanakuṭiya⁹ dvāraṃ supihitaṃ hoti, gandhaparibhaṇḍakatā bhūmi, gandhadāmaṇḍaladāmāni¹⁰ osārītā¹¹ eva honti, sabbarattim dīpo jhāyati¹². Rāhulabaddho pana na¹³ tassā¹⁴ kuṭiyā imaṃ sampattiṃ paṭicca tattha vāsaṃ upagato, bhikkhūhi pana „vasaṇatṭhānaṃ jānāhīti“ vuttattā ovādagāraṇena sikkhākāmaṭṭhāya tattha vāsaṃ upagato, antaranarā¹⁵ hi bhikkhū pi taṃ āyasmantaṃ dūrato vā gacchantāṃ disvā tassa vīmaṇṣaṇatṭhāya¹⁶ muṭṭhisammuṇjaṃ¹⁷ vā kacavarachaddanakaṃ¹⁸ vā bahi khipitvā tasmiṃ āgate „āvuso imaṃ kena chadditaṃ“ ti vadanti. tattha kehici „Rāhulo iminā maggena gato“ ti vutte¹⁹ so āyasmā „nāhaṃ bhante etaṃ jānāmi“ avatvā vā²⁰ taṃ paṭisaṃmetvā vā „khamatha me bhante“ ti khamāpetvā gacchati, evaṃ esa sikkhākāmo, so taṃ sikkhākāmaṭṭhaṃ yeva paṭicca tattha vāsaṃ upagato. Atha Satthā pure aruṇaṃ yeva vaccaṇḍivāre ṭhatvā ukkāsi, so paṇāyasmā ukkāsi: „ko eso“ ti. „Ahaṃ Rāhulo“ ti nikkhamitvā vandi. „Kasmā tvaṃ Rāhula idha nipanno“ ti. „Vasaṇatṭhānaṃ abhāvato, pubbe hi bhante bhikkhū mama saṃgaṇaṃ²¹ karonti. idāni attano āpattiḥ bhayaena vasa-

¹ C^k C^v bhikkhū. ² C^v bhikkhu. ³ C^v adds vā ⁴ so all three MSS. ⁵ C^k adds na. ⁶ C^k C^v āgantvā. C^v āgantvā corrected to agantvā. ⁷ C^k valaṇchana-, C^v valaṇjana corrected to valaṇchana-. ⁸ C^k buddhānamhi. C^v -nampi, C^v buddhānamhi corrected to buddhānamhi. ⁹ C^v valaṇjana- corrected to valaṇchana-. ¹⁰ C^v -mālā-. ¹¹ C^k jhāyati, C^v jhāyati corrected to jhāyati. ¹² C^k C^v pana, omitting na, C^v panna corrected to pana na. ¹³ C^k nassā. ¹⁴ C^k antanta, C^v antantarā corrected to antaranarā. ¹⁵ C^v vīmaṇṣaṇatṭhāya ¹⁶ C^v -sammuṇja- corrected to -sammuṇja-, C^v -sammuṇja- ¹⁷ C^k -chaddana-, C^v jaḍḍana corrected to chaddanakaṃ. ¹⁸ C^v vutto. ¹⁹ C^k omits vā ²⁰ C^v saṃgaṇaṃ.

naṭṭhānaṃ na denti, sv-āhaṃ 'idaṃ aññesaṃ asaṃghaṭṭanaṭṭhānaṃ' ti iminā kāraṇena idha nipanno¹ ti. Atha Bhagavato „Rāhulaṃ tava bhikkhū evaṃ pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kiṃ karissantīti“ dhammasaṃvego udapādi. Atha pāto va bhikkhū sannipātetvā dhammasenāpatiṃ paṭipucchi: „jānāsi pana tvaṃ Sāriputta ajja katthaci Rāhulassa vutthabbhāvaṃ“ ti. „Na jānāmi bhante“ ti. „Sāriputta ajja Rāhulo vaccaḷaṇṇaṃ vasi, Sāriputta tumhe Rāhulaṃ evaṃ pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kiṃ karissatha, evaṃ hi sante² imasmiṃ sāsane pabbajitā na ppaṭiṭṭhā bhavissanti. ito dāni paṭṭhāya anupasampanna ekadve va divase attano santike vasāpetvā tatiyadivase tesāṃ vasanaṭṭhānaṃ nātvā bahi vāsethā“³ ti imāṃ anuppaṇṇattim⁴ katvā puna sikkhāpadaṃ paññāpesi. Tasmiṃ samaye dhammasabbhāyaṃ sannisinā bhikkhū Rāhulassa guṇaṃ kathenti: „passathāvuso yāva sikkhākāmo vatāyaṃ Rāhulo 'tava vasanaṭṭhānaṃ jānāhīti' vutto nāma 'ahaṃ Dasabalassa putto, tumhe ke senāsanassa, tumhe yeva nikkhamatha' ti ekabhikkhum pi appaṭippharitvā vaccaḷaṇṇaṃ⁵ vasaṃ kappesi⁶ti“. Evan tesu kathayamānesu Satthā dhammasabhaṃ upagantvā alaṃkatāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti āha. „Bhante Rāhulassa sikkhākāma-kathāya⁷, na amūya kathāya⁸“ ti. Satthā „na bhikkhave Rāhulo idān' eva sikkhākāmo, pubbe tiracchānayaṇiyaṃ nibbatto pi sikkhākāmo yevā“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Rājagahe eko Magadharājā rajjaṃ kareti. Tadā Bodhisatto migayoniyaṃ nibbattitvā migagaṇaparivuto araññe vasati. Ath' assa bhaginī attano puttakaṃ upanetvā „bhātika imāṃ bhāgineyyaṃ migamāyaṃ sikkhāpehīti“ āha. Bodhisatto „sādhū“ ti paṭisunītvā „gaccha tāta, asukavelāya nāma āgantvā sikkheyyāsīti“ āha. So mātulena vuttavelaṃ anatikkamētvā taṃ upasamkamitvā migamāyaṃ sikkhi. So ekadivasaṃ vane vicaranto pāsena baddho baddharāvaṃ ravi. Migagaṇo palāyitvā „putto te pāsena baddho“ ti tassa mātuyā ārocesi. Sā bhātu santikaṃ gantvā „bhātika bhāgineyyo te migamāyaṃ sikkhāpito“ ti pucchi. Bodhisatto „mā tvaṃ

¹ C¹ bhante. ² C² idaṃ mama anuppattim. ³ C³ -kuṭiyaṃ. ⁴ C⁴ -kathāya.

⁵ C⁵ omits na amūya kathāya.

puttassa kiñci pāpakam āsamki¹, suggahitā² nena³ migamāyā,
idāni tam⁴ hāsaya māno āgacchissatīti⁵ vatvā imam gātham āha:

Migan tipallattham anekamāyam
atṭhakhuraṃ adḍharattāvapāyim
ekena sotena chamāssasanto⁵
chahi⁶ kalāh' atibhoti⁷ bhāgineyyo ti. 15.

Tattha migan ti bhāgineyyamigan, tipallatthan ti pallattham vuccati
sayanam, ubhoḥi passehi ujukam eva ca gonisinnakavaseṇā ti tib' ākārehi
pallattham assa, tiṇi vā pallatthani assā ti tipallattho, tam⁸ tipallattham
anekamāyan ti bahumāyam⁹ bahuvañcanam¹⁰, atṭhakhuraṃ ti ekekasmim
pāde dvinnam dvinnam vasena atṭhahi khurehi samannāgataṃ, adḍharattāva-
pāyin ti purimāyamaṃ atikkamitvā majjhimayāme araṇṇato āgamma pāṇiyassa¹¹
pivanato adḍharatte avapivatīti adḍharattāvapāyi tam adḍharatte apāyin ti attho,
mama bhāgineyyam migam aham sūdhukam migamāyam uggaṇhāpesim, katham:
yathā¹² ekena sotena chamāssasanto¹³ chahi¹⁴ kalāhatibhoti¹⁵
bhāgineyyo ti, idam vuttam hoti: aham hi tava puttam tathā uggaṇhāpesim
yathā ekasmim uparimānasikasote¹⁶ vātam sannirumhitvā pathaviyam allinena
ekena hetthimasotena tatth' eva chamāyam assasanto¹⁷ chahi¹⁸ kalāhi luddakam
atibhoti¹⁹ chahi²⁰ kotṭhasehi ajjhottharati vañcetīti²¹ attho, katamāhi chahi
cattāro pāde pasāretvā ekena passena seyyāya²² khurehi tinapaṃsukhananena²³
jivhāninnāmanena udarassa uddhumātābhāvakarānena²⁴ uccārapassāvavissajjanena
vātam sannirumhanena²⁵ ti, aparo nayo: pādesu gahetvā abhimukhākāḍḍhanena²⁶
patipānāmanena²⁷ ubhato passesu sañcaranena uddham ukkhipanena adho
avakkhipanena²⁸ ti imāhi chahi kalāhi yathā atibhoti²⁹, mato ayan ti sanānam²⁹
uppādetvā vañceti, evam nam migamāyam uggaṇhāpesim ti dīpeti, aparo nayo:
tathā nam uggaṇhāpesim yathā ekena sotena chamāssasanto³⁰ chahi kalāhatī
dvīsu³¹ pi nāyesu dassitehi chahi kāraṇehi kalāhatī³² kalāyissati luddakam

¹ C^s asamki. ² C^v suggahitā. ³ C^s tena. ⁴ C^s omits tam. ⁵ C^s jamāssasanto.
⁶ C^k chabhi, C^s jahi. ⁷ C^k kalāhatibhoti. ⁸ C^k nam. C^v tam. ⁹ C^s bahumāyam
ti bahumāyam, C^v bahumāyanti. ¹⁰ C^k bahuvañcanam. C^s bahuvañcanam, C^v bahu-
vañcanam corrected to bahuvañcanam. ¹¹ C^k pāṇiyassa. ¹² C^k kathamkathāya.
¹³ C^k chamāssayanato, C^s C^v jamāssasanto. ¹⁴ C^s C^v jahi. ¹⁵ C^k kalāhatibhoti.
¹⁶ C^s uparimānasika-. ¹⁷ C^k C^s assasamento. ¹⁸ C^s jahi. ¹⁹ C^k atibhoti.
²⁰ C^s jahi. ²¹ C^k vañmetīti, C^s vañcetīti corrected to vañcetīti. ²² C^k C^s
seyyāyam, C^v seyyeya corrected to seyyāya. ²³ C^s tinapaṃsukhanante. ²⁴ C^k
uddhumātābhāva-. ²⁵ C^s sannirumhanena, C^k sannirumhanto. ²⁶ C^s -kaḍa-
ganena. ²⁷ C^v -nāmanena. ²⁸ C^k C^s atibhoti. ²⁹ so all three MSS ³⁰ C^k
chamāssayanto ³¹ C^s -dvīsu. ³² C^v omits kalāhatī.

vañcessatīti, bhōtīti¹ bhaginiñ ālapati, bhāgineyyo ti evaṃ chahi² kāra-
nehi vañcanakam bhāgineyyam niddisati³.

Evam Bodhisatto bhāgineyyassa migamāyāya sādhuṇaṃ
uggahitabhāvaṃ dassento bhaginiñ samassāsesi. So pi migapota-
ko pāse baddho avipphanditvā yeva bhūmiyaṃ mahāphā-
sukapassena⁴ pāde pasāretvā nipanno pādānaṃ āsannatthāne
khureh' eva paharitvā paṇṇu ca tināni ca uppādetvā uccāra-
passāvaṃ vissajjetvā sīsani pādetvā jivhaṃ ninnāmetvā sarīraṃ
kheḷakilinnam⁵ katvā vātaggahanena udaraṃ uddhumātakam
katvā akkhini parivattetvā heṭṭhānāsikasotena vātam sañcarā-
pento⁶ uparimanāsikasotena⁷ vātaṃ sannirumhitvā⁸ sakalasarīraṃ
thaddhabhāvaṃ gāhpetvā⁹ matakākāraṃ dassesi. Nilamakkhi-
kāpi naṃ samparivāresuṃ. Tasmiṃ tasmiṃ thāne kākā nī-
yisṃsu. Luddo āgantvā udare hatthena paharitvā „pāto va
baddho bhavissati, pūtiko jāto“ ti tassa bandhanarajjuṇaṃ
mocetvā¹⁰ „etth' eva dāni naṃ ukkantitvā manisaṃ ādāya
gamissāmīti“ nirāsaṃko hutvā sākāpalāsaṃ gahetuṃ āradhho.
Migapotako pi utthāya catuhi¹¹ pādehi thatvā kāyaṃ vidhū-
nitvā¹² gīvaṃ pasāretvā mahāvātena chinnavalāhako¹³ viya
vegena mātu santikaṃ agamāsi.

Satthāpi „na bhikkhave Rāhulo idān' eva sikkhākāmo, pubbe
pi sikkhākāmo¹⁴ yevā“ ti imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā bhāgineyyo migapotako Rāhulo
ahosi, mātā Uppalavaṇṇā, mātulamigo pana aham eva ahoṣi“ ti.
Tipaḷattamigajātakaṃ.

7. 'Māluta-jātaka.

Kāle¹⁵ vā yaḍi vā juṇhe ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto dve buddhapabbajite ārabha kathesi. Te kira Kosala-

¹ Ck C^s horīti. ² C^s jahi. ³ C^s niddissati. ⁴ C^s -phasupassena. ⁵ Ck C^s khela-. ⁶ C^s samcarā-. ⁷ C^s uparimāna-. C^s uparimanāsikasote. ⁸ C^s sannirumhitva. ⁹ C^s C^s gahapetva. ¹⁰ C^s mocetva. ¹¹ Ck C^s catuhi. ¹² Ck vidhunitva. ¹³ C^s C^s jinna-. ¹⁴ Ck adds pi. ¹⁵ C^s kalo, C^s kālō corrected to kale, C^s kāle.

janapade ekasmiñ araṇṇavāse¹ vasanti eko Kālātthero² nāma eko
 Juṇhatthero³ nāma. Ath' ekadivasam Juṇho Kālam⁴ pucchi:
 „bhante⁵ sītam⁶ nāma kasmim kāle hotīti“. So „kāle⁷ hotīti“ āha.
 Ath' ekadivasam Kālo⁸ Juṇham⁹ pucchi: „bhante Juṇha sītam nāma
 kasmim kāle hotīti“. So „junhe¹⁰ hotīti“ āha. Te ubho pi attano
 kaṃkham chinditum¹¹ asakkontā Satthu santikaṃ gantvā Satthāram
 vanditvā „bhante sītam nāma kasmim kāle hotīti“ pucchimsu. Satthā
 tesam katham sutvā „pubbe p' āham bhikkhave tumhākaṃ imam
 paṇham kathesiṃ, bhavasamkhepagatattā pana na sallakkhayitthā“ ti
 vatvā atītam āhari:

Atīte ekasmiñ pabbatapāde sīho ca¹² vyaggho ca dve
 sahāyakā ekissā yeva guhāyaṃ vasanti. Tadā Bodhisatto pi
 isipabbajjam pabbajitvā tasmiñ yeva¹³ pabbatapāde vasatī.
 Ath' ekadivasam tesam sahāyakānaṃ sītam nissāya vivādo
 udapādi, vyaggho „kāle¹⁴ yeva sītam hotīti“ āha, sīho „junhe¹⁵
 yevā“ ti. Te ubho pi attano kaṃkham chinditum¹⁶ asakkontā
 Bodhisattaṃ pucchimsu. Bodhisatto imam gātham āha:

Kāle¹⁷ vā yadi vā junhe¹⁸ yadā vāyati māluto,
 vātajāni¹⁹ hi sītāni, ubho 'ttha-m-aparājita ti. 16.

Tattha kale¹⁷ va yadi va junhe¹⁸ ti kālapakkhe¹⁹ vā junhapakkhe²⁰
 vā, yadā vāyati māluto ti yasmim samaye puatthimādibhedo vāto vāyati
 tasmiñ samaye sītāni hoti. kīmkāraṇa: vatajāni²¹ hi sītāni²² yasmā vāte²³
 vijante yeva sītāni²² honti. kālapakkhe¹⁹ vā junhapakkhe vā ettha appamāṇan ti
 vuttaṃ hoti. ubhotthamaparājita ti ubho pi tumhe imasmiñ paṇhe
 aparājita ti.

Evam Bodhisatto te sahāyake saṇḍāpesi.

Satthāpi „bhikkhave pubbe pi mayā tumhākaṃ ayaṃ paṇho
 kathito“ ti imam dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-

¹ C^s araṇṇe vāse. U^p araṇṇavāse. ² all three MSS. kala-. ³ C^s junha-
⁴ C^s kālam. ⁵ C^k omits kālam pucchi bhante. ⁶ C^k C^s sītam. ⁷ C^k kālo.
⁸ C^s kāle. ⁹ C^k C^s kālo. ¹⁰ C^s junham. ¹¹ C^k C^s junho. ¹² C^s C^p jinditum.
¹³ C^s omits ca. ¹⁴ C^s tasmiñ samaye ca. ¹⁵ C^k C^s kāle. ¹⁶ C^s junhe.
¹⁷ C^p jinditum. ¹⁸ C^s kāle. ¹⁹ C^s -jāni. U^p jātajāni corrected to vātajāni.
²⁰ C^s kāla-. ²¹ C^s junha-. ²² C^k vātajāni, C^s jātajāni, C^p jātajāni corrected
 to vātajāni. ²³ C^s sītāni. ²⁴ C^s yasmim te.

pariyosāne dve pi te therā sotāpattiphale patitṭhabhimsu. Satthā anu-sandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vyaggho Kālo¹ ahoṣi, siho Juṇho, pañhavissajjanakatāpaso pana aham eva ahoṣin“ ti. Mālu-tajātakaṃ.

8. Matakabhattajātaka.

Evan ce sattā jāneyyun ti. Idam Satthā Jetavane viha-ranto matakabhattaṃ ārabba kathesi. Tasmim hi kāle manussā bahū² ajelakādayo³ māretvā kālakate nātake uddissa matakabhattaṃ nāma denti. Bhikkhū te manusse tathā karonte disvā Satthāraṃ pucchimsu: „etarahi bhante manussā bahū⁴ pāṇe jīvitakkhayaṃ pā-petvā matakabhattaṃ nāma denti. atthi nu kho bhante ettha vaḍḍhīti⁵“. Satthā „na bhikkhave matakabhattaṃ dassāmā ti. kate pi pānātipāte kāci vaḍḍhi nāma atthi, pubbe paṇḍitā ākāse nisajja dhammaṃ desetvā ettha ādinavaṃ⁶ kathetvā sakalajambudīpavāsike etaṃ kammaṃ jahā-pesuṃ, idāni pana bhavasamkhepagatattā⁷ puna pātubhūtaṃ“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente eko tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū⁸ disāpāmomkko ācariyo brāhmaṇo „matakabhattaṃ dassāmīti“⁹ ekaṃ eḷakaṃ gāhāpetvā¹⁰ ante-vāsike āha: „tātā imāṃ eḷakaṃ nadiṃ netvā nahāpetvā kaṇṭhe“¹¹ mālaṃ parikkhipitvā pañcaṅgulikaṃ datvā maṇḍetvā ānethā¹² ti. Te „sādhū“ ti paṭisunītvā taṃ ādāya nadiṃ gantvā nahā-petvā maṇḍetvā naditīre ṭhapesuṃ. So eḷako¹³ attano pubba-kammaṃ disvā „evarūpā nāma dukkhā ajja muccissāmīti“ so-manassajāto ghaṭaṃ bhindanto viya mahāhasitaṃ hasitvā puna „ayaṃ brāhmaṇo¹⁴ maṃ ghāṭetvā mayā laddhaṃ dukkhaṃ labhissasīti“¹⁵ brāhmaṇe¹⁶ kāruṇṇaṃ uppādetvā mahantena sad-dena parodi. Atha naṃ te māṇavakā pucchimsu: „samma

¹ C^s kālo ³ C^v omits bahū, C^s has later added bahu. ³ C^k C^s ajelakā-, C^v ajelakā. ⁴ C^k C^v bahu. ⁵ C^k vaḍḍhīti. ⁶ all three MSS. ādinavam. ⁷ C^s -khepatantā, C^v -khepanattā? corrected to -khepaganattā ⁸ C^s C^v pāragu. ⁹ C^k dassāmāti. ¹⁰ C^v gāhāpetvā. ¹¹ C^s kaṇṭhe. ¹² C^k C^s elako. ¹³ C^k brāhmaṇe. ¹⁴ so all three MSS. instead of labhissatīti. ¹⁵ C^s brāhmaṇo, C^v brāhmaṇo.

eḷaka, tvaṃ mahāsaddena hasi c' eva rodī ca¹, kena nu kāraṇena hasi, kena kāraṇena rodīti². „Tumhe maṃ imaṃ kāraṇaṃ attano ācariyassa santike puccheyyāthā³“ ti. Te taṃ ādāya gantvā idaṃ kāraṇaṃ ācariyassa ārocesuṃ. Ācariyo tesāṃ vacanaṃ sutvā eḷakaṃ pucchi: „kasmā tvaṃ eḷaka hasi, kasmā rodīti⁴. Eḷako attanā katakammaṃ⁵ jātissaraṇāṇena⁶ anussarivā brāhmaṇassa kathesi: „ahaṃ brāhmaṇa pubbe tādiso va mantajjhāyakabrāhmaṇo⁷ hutvā 'matakabhattachaṃ dassāmīti' eḷakaṃ māretvā adāsiṃ, sv-āhaṃ ekassa eḷakassa ghātītattā eken' ūnesu⁸ pañcasu attabhāvasatesu sīsacchedaṃ pāpuppiṃ, ayaṃ me koṭiyaṃ tṛito pañcasatimo attabhāvo, 'sv-āhaṃ ajja evarūpā dukkhā muccissāmīti' somanassajāto iminā kāraṇena hasiṃ, rodanto pana 'ahaṃ tāva ekaṃ eḷakaṃ māretvā pañcajātīsātāni⁹ sīsacchedadukkhāṃ patvā ajja tasmā dukkhā muccissāmīti, ayaṃ pana brāhmaṇo maṃ māretvā ahaṃ viya pañcajātīsātāni sīsacchedadukkhāṃ labhissatīti' tayi kāruṇṇena rodin¹⁰“ ti. „Eḷaka, mā bhāyi, nāhan taṃ māressāmīti¹¹. „Brāhmaṇa, kiṃ vadesi, tayi mārente pi amārente pi na sakkā ajja mayā maraṇā muccitun¹²“ ti. „Eḷaka, mā bhāyi, ahan te ārakkhaṃ gahetvā tayā saddhiṃ yeva vicarissāmīti¹³. „Brāhmaṇa, appamattako tava ārakkho, mayā katapāpaṃ pana¹⁴ mahantaṃ balavan¹⁵“ ti. Brāhmaṇo eḷakaṃ muñcitvā „imaṃ eḷakaṃ kassaci pi māretuṃ¹⁶ na dassāmā¹⁷“ ti antevāsike ādāya eḷaken' eva saddhiṃ vicari. Eḷako vissatṭhamatto va ekaṃ pāsānapitṭhaṃ nissāya jātagumbe¹⁸ gīvaṃ ukkhipitvā paṇṇāni khādituṃ āradhho. Taṃ khaṇaṃ yeva¹⁹ tasmīṃ pāsānapitṭhe asani patitā. Ekā pāsānasakalikā²⁰ chijjitvā eḷakassa pasāritagīvāya patitvā sīsaṃ chindī. Mahājano sannipati. Tadā

¹ C^k hasitaṃ ce rodi ca, C^s hasitañce rodita corrected to -rodica, C^v hasikaṃ ceva rodi ca corrected to hasi ceva rodi ca. ² C^k C^s puccheyyathā. ³ C^k omits kata. ⁴ C^s jātiramāṇāna, C^v jātissaramāṇāna corrected to jātissaraṇāṇena. ⁵ C^s mantasajjhāyaka-. ⁶ C^s ekenunesu. ⁷ C^k pañcajāti. ⁸ C^k adds ca. ⁹ C^v māretvā. ¹⁰ C^s jātagumbe. ¹¹ C^k omits yeva. ¹² C^s -sakkhalikā.

Bodhisatto tasmiñ ṭhāne rukkhadevatā hutvā nibbatto. So passantass' eva tassa¹ mahājanassa devatānubhāvena ākāse pallamkena nisiditvā „ime sattā evaṃ pāpassa phalaṃ jānamānā app-eva nāma pāṇātipātāni na kareyyun“ ti madhurena sarena dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Evaṃ ce sattā jāneyyūṃ 'dukkh' āyaṃ jātisambhavo'
na pāṇo pāṇinaṃ haññe, pāṇaghātī hi socatīti. 17.

Tattha evaṃ ce sattā jāneyyūṃ ti ime sattā evaṃ ce jāneyyūṃ, katham: dukkhāyaṃ jātisambhavo ti ayam tattha tattha jāti² ca jātassa anukkamena vaddhisamkhāto sambhavo ca jarāvyaḍhimarāṇaapīyasampayogapīyavippayogahatthapādachedādīnaṃ³ dukkhānaṃ vatthubhūtattā⁴ dukkho ti yadi jāneyyūṃ, na pāṇo pāṇinaṃ haññe ti param vadhento jātisambhavo vadham labhati pīlento pīlaṃ labhatīti jātisambhavassa dukkhavattutāya dukkhabhāvaṃ jānanto koci pāṇo aññaṃ pāṇinaṃ na haññe. satto sattāni na jāneyyā ti attho. kimkāraṇā: pāṇaghātī hi socati yasmā sohatthikādisu chasu payogesu yena kenaci payogena parassa jīvitindriyupacchedanena pāṇaghātapuggalo atthasu mahānirāyesu solasasu ussadanirāyesu nānappakārāya tiracchānāyoniyaṃ petti-visaye⁵ asurakāye ti imesu catūsu apāyesu mahādukkhaṃ anubhavamāno dīgharattaṃ antonijjhāyanalakkhaṇena sokena socati, yathā vā ayam elako maraṇabhayena soci evaṃ dīgharattaṃ socatīti pi ūtvā na pāṇo pāṇinaṃ haññe. koci pāṇātipātakammaṃ nāma na kareyya, mohena pana mūlha avijjāya andhikata⁶ imaṃ ādinavaṃ⁷ apassantā pāṇātipātāni karontīti

Evaṃ Mahāsatto nirayabhayena tajjetvā dhammaṃ desesi. Manussā taṃ dhammadesanaṃ sutvā nirayabhayabhītā pāṇātipātā viramīṃsu. Bodhisatto pi dhammaṃ desetvā mahājānaṃ sile patitṭhāpetvā⁸ yathākamaṃ gato. Mahājāno pi Bodhisattassa ovāde ṭhatvā⁹ dānādīni puñṇāni katvā devanagaraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Ahaṇ tena samayena rukkhadevatā ahoṣiṃ“ ti. Matakabhattajātakam.

¹ C^s omits tassa. ² C^s jāti. ³ C^s -dīnaṃ. ⁴ C^k C^v -bhūtattā corrected to bhūtattā. ⁵ C^v -visayesu. ⁶ C^s andhikathā. ⁷ C^s C^v ādinavam. ⁸ C^k patitṭha-petvā. ⁹ C^s ṭhatpetvā

9. Āyācītabhattajātaka.

Sace muñce ti. Idam Sathhā Jetavane viharanto devatānam āyācanabalikammaṃ ārabha kathesi. Tadā kira manussā vanijjāya¹ gacchantā paṇe vadhivā devatānaṃ balikammaṃ katvā „mayam anantarāyena atthasiddhiṃ patvā āgantvā puna tumbhakaṃ balikammaṃ karissāmā“ ti āyācitvā gacchanti. Tattha anantarāyena atthasiddhiṃ patvā āgatā „devatānubhāvena idam jātan“ ti maññamānā bahū² paṇe vadhivā āyācanato muccituṃ balikammaṃ karonti. Tam disvā bhikkhū „atthi nu kho bhante ettha attho“ ti Bhagavantam pucchimsu. Bhagavā atitam āhari:

Atite Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ gāmake kuṭimbiko gāma-dvāre thite³ nigrodharukkhe devatāya balikammaṃ paṭijānitvā anantarāyena āgantvā bahū paṇe vadhivā „āyācanato⁴ muccissāmiti“ rukkhamulāṃ gato. Rukkhadevatā khandhaviṭape thatvā imam gātham āha:

Sace muñce pecca muñce, muccamāno hi bajjhati,
na h' evam dhīrā muccanti, mutti bālassa bandhanan ti.

Tattha sace muñce pecca muñce ti bho purisa tvam sace muñce yadi muccitukāmo si pecca muñce yathā paralokena bajjhasi. evam muccamāno hi bajjhatiti yathā pana tvam pānaṃ vadhivā muccituṃ icchasi evam muccamāno hi pāpakkammaṃ bajjhasiti, tasmā na hevaṃ dhīra muccanti ye paṇḍita-purisā te evam paṭisavato na muccanti. kimkāraṇa: evarūpā hi mutti bālassa bandhanan eṣā pānātipātā⁵ katvā mutti nāma bālassa bandhanan eva hotiti dhammam desesi.

Tato paṭṭhāya manussā evarūpā pānātipātakammā⁶ viratā dhammaṃ caritvā devanagaraṃ purayimsu.

Sathhā imam dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Ahan⁷ tena samayena rukkhadevatā ahoṣin“ ti. Āyācītabhattajātakaṃ.

¹ all three MSS. vanijjāya. ² C^k C^s bahu, C^v bahu corrected to bahū. ³ C^v thito corrected to thite. ⁴ C^k C^s āyācantā, C^v āyācantā corrected to āyācanato. ⁵ C^k pānātipātā, C^s pānātipātā, C^v pānātipātā corrected to -tam. ⁶ C^k pānātipātā-, C^s pānātipātā-, C^v pānātipāpakammā ⁷ C^s aham.

10. Naḷapānājātaka.

Disvā padam anuttiṇṇan ti. Idam Satthā Kosalesu cārikaṇ¹ caramāno Naḷakapānagāmaṇi² patvā Naḷakapānapokkharāṇiyam³ Ketakavane⁴ viharanto naḷadaṇḍake ārabha kathesi. Tadā pana bhikkhū Naḷakapānapokkharāṇiyam⁵ nahātvā sūcigharatthāya⁶ sāmaṇerehi naḷadaṇḍake⁷ gāhāpetvā⁸ te abbattthakam eva chidde disvā Satthāraṇi upasaṇkamitvā „bhante mayam sūcigharatthāya naḷadaṇḍake⁷ gaṇhāpema, te mūlato yāva aggā sabbattthakam eva chiddā, kin nu kho etan“ ti pucchimsu. Satthā „idam bhikkhave mayham porāṇakādhittāhanan⁹“ ti vatvā atitam āhari:

Pubbe kira so vanasaṇḍo araṇṇo ahosi. Tassāpi pokkharāṇiyā eko dakarakkhaso otinnotiṇṇe¹⁰ khādati. Tadā Bodhisatto rohitamigapotappamāṇo¹¹ kapirājā hutvā asītisahassamattavānaraparivuto yūtham pariharanto tasmim araṇṇe vasati. So vānaragaṇassa ovādam adāsi: „tātā imasmim araṇṇe visarukkhāpi amanussapariggahitā¹² pokkharāṇiyo pi honti, tumhe akhāditaḍḍham phalāphalam khādantā vā apītaḍḍham pāṇiyam¹³ pivantā vā maṇi¹⁴ paṭipuccheyyāthā“ ti. Te „sādhū“ ti paṭisunivā¹⁵ ekadivasam agatapubbattāhanam gatā. Tattha bahu-d-eva divasam caritvā pāṇiyam¹³ gavesamānā ekaṁ pokkharāṇim disvā pāṇiyam¹⁶ apitvā va Bodhisattassa āgamanam olokayamānā nisīdimsu. Bodhisatto āgantvā „kim tātā pāṇiyam¹⁶ na pivathā“ ti āha. „Tumhākaṁ āgamanam olokema“ ti. „Suṭṭhu tātā“ ti Bodhisatto pokkharāṇim āvijjhivā¹⁷ padam paricchindanto otinṇam eva passi na uttiṇṇam. So „nissamīsayam esā¹⁸ amanussapariggahitā¹⁹“ ti ṇātvā „suṭṭhu vo katham tātā²⁰ pāṇiyam¹⁶ apivantehi, amanussapariggahitā²¹ ayan“ ti āha. Dakarakkhaso pi tesam anotarāṇa-

10. Cfr. supra p. 126 and Dhj. p. 304. ¹ C^s cārikam, C^v kārīkaṇ corrected to cārikaṇ. ² C^s nalaka-. ³ C^s nalaka-. C^v -ṇiyam. ⁴ C^v ketavane. ⁵ C^k C^v -ṇiyam, C^s nalaka-. ⁶ C^k sūcī ⁷ C^s nala-. ⁸ C^v gahāpetvā corrected to gāhāpetvā. ⁹ C^s poranākādi-. ¹⁰ C^k C^v otinnotinno, C^s otinno. ¹¹ C^s -potakappamāno. ¹² C^s C^v -hitā ¹³ C^s pāṇiyam. ¹⁴ C^s maṇi. ¹⁵ C^k C^s -sunitvā ¹⁶ C^s pāni-. ¹⁷ C^s avijjhivā ¹⁸ all three MSS. esa ¹⁹ all three MSS. -ggahitā ²⁰ C^s adds ti ²¹ C^s C^v -ggahitā

bhāvaṃ ñatvā nilodaro paṇḍaramukho surattahatthapādo bhī-
bhacchadassano¹ hutvā udakaṃ dvidhā katvā nikkhamitvā
„kasmā nisinn’ attha, otaritvā pāṇiyaṃ² pivathā“ ti āha. Atha
naṃ Bodhisatto pucchi: „tvam idha nibbattadakarakkhaso“ ti.
„Āma ahan³“ ti. „Tvaṃ pokkharaniṃ otinṇake⁴ labhasīti“.
„Āma labhāmīti⁵, ahaṃ idh’ otinṇaṃ antamaso sakunikaṃ⁶
upādāya na kiñci muñcāmi, tumhe pi sabbe khādissāmīti“.
„Na mayaṃ attānaṃ tuyhaṃ khādituṃ dassāmā“ ti. „Pāṇi-
yaṃ⁷ pana pivissathā“ ti. „Āma pāṇiyaṃ⁸ ca pivissāma, na
ca te vasaṃ⁹ gamissāmā“ ti. „Atha kathaṃ pāṇiyaṃ¹⁰ pi-
vissathā“ ti. „Kiṃ pana tvaṃ maññasi¹¹ ‘otaritvā pivissantīti’,
mayaṃ hi anotaritvā asītisahassāpi¹² ekamekaṃ naḷadaṇḍakaṃ¹³
gahetvā uppalanāleṇa¹⁴ udakaṃ pivantā viya tava pokkha-
raniyā pāṇiyaṃ¹⁵ pivissāma, evaṃ no tvaṃ khādituṃ na sakkhi-
sasīti“. Etam atthaṃ viditvā Satthā abhisambuddho hutvā
imissā gāthāya purimapadadvayaṃ abhāsi:

Disvā padam anuttinṇaṃ disvā¹⁶ otaritaṃ padan ti

[naḷena vārim pivissāma n’ eva maṃ tvaṃ vadhissasīti]¹⁷. 19.

Tass’ attho: bhikkhave, so kapiṛajā tassā pokkharaniyā ekam pi uttinṇam
padaṃ nāddasa, otaritaṃ pana otinṇapadam eva addasa, evaṃ disvā padaṃ
anuttinṇaṃ disvāna otaritaṃ padaṃ, addhā ayaṃ pokkharani¹⁸ ama-
nussapariggahitā¹⁹ ti ñatvā tena saddhim sallapanto sapariso āha: naḷena²⁰
vārim pivissāmā ti, tass’ attho: mayaṃ tava pokkharaniyā naḷena²¹ pāṇi-
yaṃ²² pivissāmā ti, puna Mahāsatto va āha: neva maṃ tvaṃ vadhissasīti
evaṃ naḷena²³ pāṇiyaṃ²⁴ pivantaṃ saparisam pi maṃ tvaṃ n’ eva vadhissa-
sīti attho.

Evaṃ vatvā pana Bodhisatto ekaṃ•naḷadaṇḍakaṃ²⁵ āharā-
petvā pāramiyo āvajjitvā saccakiriyaṃ katvā mukhena pumi.

¹ Ck -ddassano. ² Cs pāni-. ³ Cs āhan, Cv āhan corrected to ahan. ⁴ Cs
adds va. ⁵ Cv labhāmiki corrected to labhāmi. ⁶ Cs sakunikaṃ. ⁷ Cv saṃ-
vasaṃ. ⁸ Ck Cv maññasi, Cs maññasi. ⁹ Ck -sahassānapi corrected to -sahas-
sāpi, Cs -sahassānapi. ¹⁰ Cs nala-. ¹¹ Cs -nālena. ¹² This hemistich is omitted
in all three MSS., but I have supplied it from the comment. ¹³ Ck Cs -niṃ,
Cv -niṃ corrected to nī. ¹⁴ Cs Cv -ggahitā. ¹⁵ Cs naḷena. ¹⁶ Cs Cv pāṇiyaṃ,
Ck pāṇiyam. ¹⁷ Ck Cs nala-.

Naḷo¹ anto kiñci gaṇṭhiṃ asesetvā sabbatthakam eva susiro ahoṣi. Iminā niyāmena aparam pi aparam pi āharāpetvā pumitvā adāsīti evaṃ sante pi na² sakkā niṭṭhapetum, tasmā evaṃ na gaḥetabbaṃ. Bodhisatto pana imañ pokkharaniṃ parivāretvā „jātā sabbe pi naḷā³ ekacchiddā hontū“⁴ ti adhiṭṭhāsi. Bodhisattānaṃ hi hitupacārassa⁵ mahantatāya adhiṭṭhānaṃ samijjhati. Tato patṭhāya sabbe pi taṃ pokkharaniṃ parivāretvā utṭhitanaḷā⁶ ekacchiddā jātā. Imasmiṃ kappe cattāri kappatṭhiya-pāṭihāriyāni nāma, katamāni cattāri: candassa sasalakkhaṇaṃ sakalam pi imañ kappam ṭhassati, Vattakajātake⁷ aggito nibbutatṭhānaṃ sakalam pi imañ kappam aggi na jhāpessati, ghaṭikāranivesanattṭhānaṃ⁸ sakalam pi imañ kappam anovassakam ṭhassati, imañ pokkharaniṃ parivāretvā utṭhitanaḷā⁹ sakalam pi imañ kappam ekacchiddā bhavissantīti, imāni cattāri kappatṭhiya-pāṭihāriyāni nāma. Bodhisatto evaṃ adhiṭṭhahitvā ekam naḷam¹⁰ ādāya nisīdi. Te pi asītisahassavānarā ekekaṃ ādāya pokkharaniṃ parivāretvā nisīdiṃsu. Te pi Bodhisattassa naḷena¹¹ ākaḍḍhitvā pāṇiyam¹² pivanakāle sabbe tīre nisinnā va pivīṃsu. Evaṃ¹³ tehi pāṇīye¹⁴ pīte dakarakkhaso kiñci ala-bhitvā anattamaṇo sakanivesanam eva gato. Bodhisatto pi saparivāro araṇṇam eva pāvisi.

Satthā pana „imesaṃ bhikkhave naḷānaṃ¹⁵ ekacchiddabhāvo mayham ev’ etaṃ porāṇakam adhiṭṭhānaṃ“ ti imañ dhammadeśanam āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā dakarakkhaso Devadatto ahoṣi. asītisahassavānarā Buddhaparisa, upāyakuṣalo pana kapirājā ahaṃ eva ahoṣi“ ti. Naḷapāṇajātakaṃ. Sīlavaggo dutiyo.

¹ C^s nalo. ² C^k sante pana na, C^v sante pana corrected to sante pi na, C^s sante na.

³ C^s naḷā. ⁴ C^k gi hitupavārassa, C^s hi hitupacārassa. ⁵ C^v -naḷā. ⁶ C^v vaddhaka-. ⁷ C^s ghaṭi-. ⁸ C^s naḷam. ⁹ C^s naḷena ¹⁰ C^s pāṇi-. ¹¹ C^v evaṃ.

¹² C^s naḷānaṃ

3. KURUṆGAVAGGA.

1. Kuruṅgamigajātaka.

Ñātam etaṃ kuruṅgassā ti. Idaṃ Satthā Veluvane viharanto Devadattaṃ ārabha kathesi. Ekasmiṃ hi samaye dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgatassa ghātanaṭṭhāya¹ dhanuggahe payojesi silaṃ pavijjhi Dhanapālakaṃ vissajjesi, sabbathāpi Dasabalassa vadhāya parisakkatitī“ Devadattassa avaṇṇaṃ² kathentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā paṇḍattāsane nisinno „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. „Bhante 'Devadatto tumbhākaṃ vadhāya parisakkatitī' tassa agūṇa-kathāya³ sannisinn' amhā“ ti. Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mama vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yeva, na ca pana vadhituṃ asakkhīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto kuruṅgamigo hutvā ekasmiṃ araṇṇāyatane phalāni khādanto vasati. So ekasmiṃ kāle phalasampanne sepaṇṇirukkhe⁴ sepaṇṇiphalāni⁴ khādati. Ath' eko gāmaṇḍiattakaluddako phalarukkhamūlesu migānaṃ padāni upadhāretvā uparirukkhe attakaṃ bandhitvā tattha nisīditvā phalāni khādituṃ āgatāgate mige sattiyaṃ vijjhītvā tesaṃ maṃsaṃ vikkiṇanto jīvikaṃ kappeti. So ekadivasaṃ tasmiṃ rukkhamūle Bodhisattassa padavalaṇḍjaṃ disvā tasmiṃ sepaṇṇirukkhe⁴ attakaṃ bandhitvā pāto va bhuñjītvā sattinā ādāya vanaṃ pavisitvā taṃ rukkhaṃ abhirūhitvā⁵ attake⁶ nisīdi. Bodhisatto pi pāto va vasanaṭṭhānā nikkhamitvā „sepaṇṇiphalāni⁴ khādissāmi“ āgamma taṃ rukkhamūlaṃ sahasā va apavisitvā „kadāci attakaluddakā rukkhesu attakaṃ⁷ bandhanti. atthi nu kho evarūpo upaddavo“ ti parigaṇhanto bāhīrato va attāsi. Luddako pi Bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā attake⁶

¹ C^k ghātata-, C^s ghātaka-. ² C^s devadattassavannāni. ³ C^s tassāgūṇa- ⁴ C^s sepaṇṇi- ⁵ C^k -rūhitvā ⁶ C^k C^s addhake. ⁷ C^k C^s addhakāni

nisinno va sepaṇṇiphalāni¹ khipitvā tassa purato pātesi. Bodhisatto „imāni phalāni āgantvā mayham purato patanti, atthi nu kho upari luddako“ ti punappuna ullokeno luddakam disvā apassanto viya hutvā „ambho² rukkha, pubbe tvam olambakam cārento viya ujukam eva phalāni pātesi, ajja pana te rukkha-dhammo pariccatto, evam tayā rukkhadhamme pariccatte³ aham pi aññam rukkhamulam upasamkamitvā mayham āhāram pariyessāmīti“ vatvā imam gātham āha:

Ñātam etaṃ kuruṅgassa yaṃ tvam sepaṇṇi⁴ seyyasi,
aññam sepaṇṇim⁵ gacchami, na me te ruccate phalaṃ ti. 20.

Tattha ñātan ti pākataṃ jātāṃ, etaṃ ti idaṃ⁶, kuruṅgassā ti kuruṅgamigassa, yaṃ tvam sepaṇṇi⁴ seyyasīti yaṃ tvam hambho sepaṇṇirukkha⁷ purato purato phalāni pātayamāno seyyasi viseyyasi⁸ viṣiṇṇaphalo⁹ hoti¹⁰ taṃ sabbaṃ kuruṅgassa pākataṃ jātāṃ, na me ruccate ti evaṃ phalaṃ dadamāṇāya me¹¹ tava phalaṃ na ruccati, tittva tvam, ahaṃ aññattha gamissāmīti agamāsi

Ath' assa luddako aṭṭake¹² nisinno va sattim khipitvā „gaccha, viraddho dāni 'mhi tan“ ti āha. Bodhisatto nivattitvā ṭhito āha: „ambho² purisa¹³, idāni si¹⁴ kinc' āpi maṃ viraddho, aṭṭha pana mahāniraye soḷasa ussadaniraye pañcavidhabandhanādāni ca kammakaraṇāni aviraddho¹⁵ yevāsīti“ evaṃ ca pana vatvā palāyitvā yathāruciṃ gato. Luddako pi otaritvā yathāruciṃ gato.

Satthāpi „na bhikkhave Devadatto idāṃ eva mama vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati, na ca pana vadhituṃ asakkhīti“ imam dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā attakaluddo¹⁶ Devadatto ahosi, kuruṅgamigo pana¹⁷ aham evā“ ti. Kuruṅgamigajātakaṃ.

¹ C^s C^v sepaṇṇi-. ² C^k C^v amho. ³ C^k omits evam . . . pariccatte ⁴ C^s sepaṇṇi. ⁵ C^s sepaṇṇim. ⁶ C^s imam. ⁷ C^s sepaṇṇi-. ⁸ C^k viseyya. ⁹ C^k sinna-, C^s viṣinna-. ¹⁰ C^k hosi ¹¹ C^s omits me ¹² C^k C^v addhake. ¹³ C^v sepaṇṇirisa corrected to sepaṇṇirisa ¹⁴ C^s omits si. ¹⁵ C^v aviruddho. ¹⁶ C^s -luddako. ¹⁷ C^s omits pana.

2. Kukkurajātaka.

Ye kukkurā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto nā-tatthacariyam¹ ārabha kathesi. Sā Dvādasanipāte Bhaddasālajātake āvibhavissati. Idam pana vatthum patitthapetvā² atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto tathārūpaṃ³ kammaṃ paṭicca kukkurayoniyam nibbattitvā anekasatakukkuraparivuto mahāsusāne vasati. Ath' ekadivasam rājā setasindhavayuttam sabbālamkārapatimaṇḍitam ratham abhiruyha uyyānam gantvā tattha divasabhāgam kilītvā attham gate suriye nagaram pāvisi. Tassa tam rathavarattam⁴ yathānaddham eva rājāmgane thapayimsu. So rattim deve vassante tinto. Uparipāsādato koleyyakasunakhā otaritvā tassa cammaṃ ca nandiṃ ca khādiṃsu. Punadivase rañño ārocayimsu: „deva niddhamanamukhena sunakhā pavisitvā rathassa cammaṃ ca nandiṃ ca khādiṃsu“ 'ti. Rājā sunakhānam kujjhītvā „diṭṭha-diṭṭhatṭhāne sunakhe ghātethā“ 'ti āha. Tato paṭṭhāya sunakhānam mahāvyaśanam udapādi. Te diṭṭhadiṭṭhatṭhāne ghātiyamānā palāyitvā susānam gantvā Bodhisattassa santikam agamimsu. Bodhisatto „tumhe bahū sannipatitā, kin nu kho kāraṇam“ ti pucchi. Te „antepure kira rathassa cammaṃ ca nandiṃ⁵ ca sunakhehi khādītā“ ti kuddho rājā sunakhavadham āṇāpesi, bahū sunakhā vinassanti, mahābhayaṃ uppannam“ ti āhamsu. Bodhisatto cintesi: „ārakkhatṭhāne⁶ bahi sunakhānam okāso n' atthi, anto rājanivesane koleyyakasunakhānam yeva tam kammaṃ bhavissati, idāni pana corānam kiñci n' atthi, acorā maraṇam labhanti, yaṃ nūnāhaṃ core rañño dassetvā ṇātisaṃghassa jīvitadānam dadeyyam“ ti so ṇātike samassāsetvā „tumhe mā bhāyittha, aham vo abhayaṃ āharissāmi,

¹ C¹ nātatta- corrected to nātakattha-. ² C² patitthapetvā corrected to -tthāpetvā. ³ C³ C⁴ yathārūpaṃ. ⁴ C⁴ rathavattam, C⁵ rathavaranttām corrected to rathavattam, C⁶ rathavarattam corrected to rathavarām. ⁵ so all three MSS. instead of nandi? ⁶ C⁶ ārakkhathāne.

yāva rājānaṃ passāmi tāva idh' eva hothā" 'ti pāramiyo āvaj-jetvā mettābhāvanānaṃ purecārikaṃ katvā „mayhaṃ upari leḍḍum vā muggaraṃ vā mā koci khipitum ussaḥṭi“ adhiṭṭhāya ekako va antonagaraṃ pāvisi. Atha naṃ disvā ekasatto pi kujjhitvā olovento nāma nāhosi¹. Rājāpi sunakhavadhaṃ ānāpetvā sayāṃ vinicchaye nisinno hoti. Bodhisatto tatth' eva gantvā pakkhanditvā rañño āsanassa heṭṭhā pāvisi. Atha naṃ rājapurisā niharitum āradhā. Rājā pana vāresi. So thokaṃ samassasitvā² heṭṭhāsanā nikkhamitvā rājānaṃ vanditvā „tumhe kukkure mārāpethā“ 'ti pucchi. „Āma ahaṃ“ ti. „Ko tesāṃ aparādhō narindā“ 'ti. „Rathassa me parivāracammaṃ³ ca nandīṃ ca khādīṃsu“ 'ti. „Ye khādīṃsu te jānāthā“ 'ti. „Na jānāmā“ 'ti. „Ime nāma cammakhādakacorā' ti tatvato⁴ ajānitvā va diṭṭhaditṭhatṭhāne⁵ yeva mārāpanaṃ na yuttaṃ devā“ 'ti. „Rathacammaṃ kukkurehi khādītattā diṭṭhaditṭhe sabbe va mārethā“ 'ti sunakhavadhaṃ ānāpesin⁶“ ti. „Kiṃ pana vo manussā⁷ sabbe ca kukkure mārenti udāhu maraṇaṃ alabhaṇtāpi atthīti“⁸. „Atthi, amhākaṃ ghare koleyyakā maraṇaṃ na labhaṇtīti“⁹. „Mahārāja, idāṃ eva tumhe 'rathacammaṃ kukkurehi khādītattā diṭṭhaditṭhe va sabbe mārethā ti sunakhavadhaṃ ānāpesin' ti avocuttha, idāni pana 'amhākaṃ ghare koleyyakā maraṇaṃ na labhaṇtīti' vadeṭṭha, naṇu evaṃ sante tumhe chandādivasena agatigamaṇaṃ gacchathā 'ti, agatigamaṇaṃ ca nāma na yuttaṃ, na ca rājadhammo. rañño¹⁰ nāma kāraṇagavesakena tulāsadisena bhavitum vaṭṭati¹¹, idāni ca koleyyakā maraṇaṃ na labhaṇti dubbalasunakhā va labhaṇti. evaṃ sante nāyaṃ sabbasunakhagheccā¹², dubbalaghātikā nāma esā“ ti evaṃ ca pana vatvā Mahāsatto madhurassaraṃ nicchāretvā „mahārāja yaṃ tumhe karoṭha nāyaṃ dhammo“ ti rañño dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

¹ C' nahosi ² C' C' samassasitvā ³ C' parivāracammaṃ corrected to parivāritacammaṃ. ⁴ C' tatthato corrected to tattato, C' tattaso corrected to tathato
⁵ C' diṭṭhaditṭhatṭhāne ⁶ C' ramāna ⁷ C' C' vaddhati, C' vaddhati corrected to vaṭṭati. ⁸ C' -ghāccā.

Ye kukkurā rājakulasmi¹ vaddhā
 koleyyakā vaṇṇabalūpapannā
 te 'me na vajjhā, mayam asma² vajjhā,
 nāyaṃ saghaccā dubbalaghātikāyaṃ ti. 21.

Tattha ye kukkurā ti ye sunakkhā. yathā hi dhārunho pi passāvo pūti-
 muttan ti tadahujāto pi sigālo jarasigālo ti konalāpi galocilatā³ pūtilatā ti
 suvaṇṇavanno pi kāyo pūtikāyo ti vuccati evamevaṃ vassasatiko pi sunakho
 kukkuro ti vuccati. tasmā mahallakā³ kāyūpapannāpi te kukkurā t'eva vuttā,
 vaddhā ti vadḍhitā, koleyyaka ti rājakule jata sambhūtā³ sambvaddhā,
 vaṇṇabalūpapannā ti sariravannena e eva kāyabalena ca sampantā, te me
 na vajjhā ti te ime sassāmikā sārakkhā na vajjhā, mayam asma⁴ vajjhā
 ti assāmikā anārakkhā mayam vajjhā nāma jātā. nāyaṃ saghaccā ti evaṃ
 sante ayaṃ avisesena saghaccā nāma na hoti, dubbalaghātikāyaṃ ti ayaṃ
 pana dubbalānaṃ yeva ghātanato dubbalaghātikā nāma hoti, rājūhi nāma corā
 nigganhitabbā no acora, idha pana corānaṃ kiñci n atthi, acorā maraṇaṃ
 labhanti, aho imasmiṃ loke ayuttam vattati aho adhammo vattati.

Rājā Bodhisattassa vacanaṃ sutvā āha: „jānāsi tvaṃ
 paṇḍita asukaṃ nāma rathacammaṃ khāditaṃ“ ti. „Āma
 jānāmīti“. „Kehi khāditaṃ“ ti. „Tumhākaṃ gehe vasanakehi
 koleyyakasunakhehiti“. „Kathaṃ tehi khāditaḥbāvo jānitabbo“
 ti. „Ahaṃ tehi khāditaḥbāvaṃ dassessāmīti“. „Dassehi
 paṇḍitā“ 'ti. „Tumhākaṃ ghare koleyyakasunakhe ānāpetvā
 thokaṃ takkaṃ ca dabbatiṇāni ca āharāpethā“ 'ti. Rājā tathā
 akāsi. Atha naṃ Mahāsatto „imāni tiṇāni takke maddāpetvā
 ete sunakhe pāyethā“ 'ti āha. Rājā tathā katvā pāyāpesi.
 Pītapītasunakkhā saddhim cammehi vamiṃsu. Rājā sabbaññū-
 Buddhassa vyākaraṇaṃ viyā 'ti tuṭṭho Bodhisattassa setacchattena
 pūjaṃ akāsi. Bodhisatto „dhammaṃ cara⁵ mahārāja mātā-
 pitu³ khattiyā“ 'ti ādīhi Tesakunājātaka⁶ āgatāhi dasahi
 dhammacariyagāthāhi rañño dhammaṃ desetvā „mahārāja ito
 paṭṭhāya appamatto hohīti“ rājānaṃ pañcasu silesu paṭiṭṭhā-
 petvā⁷ setacchattaṃ rañño va⁸ paṭiadāsi. Rājā Mahāsattassa

¹ C^s C^v -kulasmiṃ. ² C^s mayamasva ³ so all three MSS. ⁴ all three MSS.
 mayamassa. ⁵ C^v dhammañcara. ⁶ C^s tesakuna-. ⁷ C^v paṭiṭṭhapetvā. ⁸ C^v
 va corrected to ca

dhammakatham sutvā sabbasattānaṃ abhayaṃ datvā Bodhisattaṃ ādiṃ katvā sabbasunakhānaṃ attano bhojanasadisam eva niccabhattaṃ paṭṭhapetvā Bodhisattassa ovāde tṭhito yāvatāyukaṃ dānādīni puñṇāni karitvā kālaṃ katvā devaloke uppajji. Kukkuro vādo dasavassasahassāni pavatti. Bodhisatto pi yāvatāyukaṃ tṭhatvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave ‘Tathāgato idāṃ’ eva nātakānaṃ atthaṃ carati. pubbe pi cari yevā“¹ ti imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, avasesā² Buddhaparīsā, kukkuro pana aham evā“³ ti. Kukku-
ra-jātakaṃ.

3. Bhojājānīyajātaka.

Api passena semāno ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ ossaṭṭhaviṛiyam bhikkhuṃ ārabha kathesi. Tasmiṃ hi samaye Satthā taṃ bhikkhuṃ āmantetvā „bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatane pi viṛiyam akaṃsu, pahāraṃ laddhāpi n’ eva ossajimsū“⁴ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadatte rajjaṃ karente Bodhisatto bhojājānīyasindhavakule nibbatto sabbālaṃkārasampanno Bārāṇasirañño maṅgalaasso ahoṣi. So satasahas-sagghanikāya⁵ suvaṇṇapāṭiyam yeva nānaggarasasampannaṃ tivas-sikasālibhojanaṃ bhuñjati catujātikagandhūpalittāyam⁶ eva bhūmiyam tiṭṭhati. Taṃ tṭhānaṃ rattakambalasāniparikkhittaṃ⁷ upari suvaṇṇatārakhacitaṃ celavitānaṃ samosaritagandhadāma-māladāmaṃ avijahitagandhatelappadīpaṃ hoti. Bārāṇasirajjaṃ pana apatthentā rājāno nāma n’ atthi. Ekaṃ samayaṃ satta rājāno Bārāṇasim⁸ parikkhipitvā „ambhakaṃ rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā“⁹ ti Bārāṇasirañño paṇṇaṃ pesayimsu. Rājā amacce sannipādetvā taṃ pavattim ācikkhitvā „idāni kiṃ karoma tātā“¹⁰ ti pucchi. „Deva, tumhehi tāva ādito va yuddhāya na gantabbam,

¹ C^k C^s avasso. ² so all three MSS. ³ C^s -gandhupa-. ⁴ C^k C^s -sāni-, all three MSS. -nāsīyam.

asukam¹ nāma assāroham pesetvā yuddham kāretha, tasmim asakkonte pacchā jānissāmā² 'ti. Rājā tam pakkosāpetvā „sakkhissasi tāta sattahi rājūhi yuddham kātun³“ ti āha. „Deva, sace bhojājānīyasindhavam⁴ labhāmi titthantu satta rājāno, sakala-Jambudīpe rājūhi⁵ saddhim yujjhituṃ sakkhissāmīti⁶. „Tāta, bhojājānīyasindhavo vā hotu añño vā, yaṃ icchasi tam gahetvā yuddham karohīti⁷. So „sādhu devā⁸“ 'ti rājānam vanditvā pāsādā oruyha bhojājānīyasindhavam āharāpetvā suvammitam katvā attanāpi⁹ sabbasannāhasannaddho khaggaṃ bandhitvā sindhavapiṭṭhivaragato nagarā nikkhamma vijju viya vicaramāno paṭhamam balakoṭṭhakam bhinditvā ekaṃ¹⁰ rājānam jīvagāham eva gahetvā āgantvā nagare balassa niyyādetvā puna gantvā dutiyam balakoṭṭhakam bhinditvā tatiyan ti evam pañca rājāno jīvagāham gahetvā chaṭṭham balakoṭṭhakam bhinditvā⁶ chaṭṭhassa rañño gahitakāle bhojājānīyo⁷ pahāram labhi. Lohitam paggharati, vedanā balavatiyo vattanti. Assāroho tassa pahatabhāvam nātvā bhojājānīyasindhavam⁸ rājadvāre nipajjāpetvā sannāham sithilam katvā aññam assam sannayhituṃ āradddho. Bodhisatto mahāphāsukapassena⁹ nipanno va akkhini ummīletvā¹⁰ assāroham disvā „ayaṃ aññam assam sannayhati, ayaṃ ca asso sattamam balakoṭṭhakam bhinditvā sattamam rājānam gaṇhituṃ na sakkhissati, mayā katakamman vinasissati, appaṭisamo assāroho pi nassissati, rājāpi parahattham gamissati, ṭhapetvā maṃ añño asso sattamam balakoṭṭhakam bhinditvā sattamam rājānam gahetuṃ samattho nāma n' atthīti¹¹“ nipannako va assāroham pakkosāpetvā „samma assāroha sattamam balakoṭṭhakam bhinditvā sattamam rājānam gahetuṃ samattho ṭhapetvā maṃ añño asso nāma n' atthi, nāham mayā katakamman nāsessāmi, mamam nēva uṭṭhapetvā sannayhā¹²“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

¹ C^s asukan. ² C^k -jāniya-. ³ C^s rājūhi. ⁴ C^s attanā. ⁵ C^k eka. ⁶ C^s chin-ditvā. ⁷ C^s -jāniyyo. ⁸ C^k C^s -jāniya. ⁹ C^s -pāsuka-. ¹⁰ C^k C^v ummīlitvā corrected to ummīletva.

Api passena semāno sallehi sallalīkato

seyyo va valavā¹ bhojjho², yuñja mam űeva sārathīti. 22.

Tattha api passena semāno ti ekena passena sayamāno pi, sallehi sallalīkato ti sallehi viddho pi semāno seyyo va valavā¹ bhojjho² ti, valavo³ ti sindhavakule ajāto khalumkasso⁴ bhojjho² ti bhojāñāniya-sindhavo, iti etasmā valavā¹ sallehi viddho pi bhojāñāniyasindhavo va seyyo varo uttamo. yuñja mam űeva sārathīti yasmā evam gato pi aham eva seyyo tasmā mamam űeva⁵ yojehi, mam sammehiti vadeti.

Assāroho Bodhisattam utthapetvā⁶ vaṇam bandhitvā susan-naddham sannayhitvā tassa pitthiyam nisīditvā sattamam bala-kotṭhakam bhinditvā sattamam rājānam jīvagaham gahetvā rājabalassa niyyādesi⁷. Bodhisattam⁸ pi rājadvāram ānāyimsu. Rājā tassa dassanattāyā nikkhami. Mahāsatto rājānam āha: „mahārāja, satta rājāno mā ghātayittha. sapatham kāretvā vissajjetha, mayhañ ca assārohassa ca⁹ dātabbam yasam assā-rohass¹⁰ eva detha, satta rājāno gahetvā dinnayodhan nāma nāsetum na vattati¹⁰, tumhe pi dānam detha, silam rakkhatha, dhammena samena rajjam kārethā¹¹ ti. Evam Bodhisattena rañño ovāde dinne Bodhisattassa sannāham mocayimsu. So sannāhe muñcante muñcante yeva nirujjhi. Rājā tassa sarīra-kiccam kāretvā assārohassa mahantam yasam datvā satta rājāno puna attano adūbhāyasapatham¹¹ kāretvā sakatṭhānāni pesetvā dhammena samena rajjam kāretvā jīvitapariyosāne yathākamam gato.

Satthā „evam bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatane pi viriyam akāmsu. evarūpaṃ pahāraṃ laddhāpi na ossajjimsu¹², tvaṃ pana eva-rūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kasmā viriyam ossajjasīti¹³“ vatvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatṭhaviriyo bhikkhu arahattaphale patitṭhāsī. Satthā imam dhammadesanam āharitvā

¹ C² valavā ² C² bhojjo. ³ C² C² valavo ⁴ C² khalumkasso ⁵ C² mamamñēva,

⁶ C² utthapetva ⁷ C² niyyadesi, C² niyyadesi corrected to -desi ⁸ so all three MSS.

⁹ C² C² assārohassañca, C² -hassañca corrected to -hassaca. ¹⁰ all three MSS.

vaddhati. ¹¹ C² adūbhāya-. ¹² C² ossajjimsu, C² ossajisu ¹³ C² ossajjisīti, C² ossajisiti corrected to ossajjisīti

anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, assāroho Sāriputto, bhojājānīyasindhavo pana aham eva ahoṣin“ ti. Bhojājānīyajātakaṃ¹.

4. Ājaññajātaka.

Yadā yadā ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭha-viriyaṃ eva ārabba kathesi. Tam pana bhikkhuṃ Satthā āmantetvā „bhikkhu pubbe paṇḍitā anāyatane pi laddhappahārā hutvā viriyaṃ akaṃsū“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente purimanayen² eva satta rājāno nagaraṃ parivārayimṃsu. Ath³ eko rathikayodho⁴ dve bhātikasindhave rathe yojetvā nagarā nikkhamma cha balakotṭhake bhinditvā cha rājāno aggahesi⁵. Tasmim khane jeṭṭhakaasso pahāraṃ labhi. Rathiko ratham pesento rājadvāraṃ āgantvā jeṭṭhakabhātikam rathā mocetvā sannāhaṃ sithilaṃ katvā ekena passena nipajjāpetvā aññaṃ assaṃ samnayhituṃ⁶ āradḍho. Bodhisatto taṃ disvā puri-manayen⁷ eva cintetvā rathikaṃ pakkosāpetvā nipannako va imaṃ gātham āha:

Yadā yadā yattha yadā yattha yattha yadā yadā
ājañño kurute vegaṃ hāyanti tattha vālavā⁸ ti. 23.

Tattha yadā yadā ti pubbanhadisu yasmim yasmim kale, yatthā⁹ ti yasmim thāne magge va saṃgamasāse va. yadā ti yasmim khane. yattha yatthā ti sattanmaṃ balakotṭhakanam vasena bahusu¹⁰ yuddhamandalesu, yadā yadā ti yasmim yasmim kale pahāraṃ laddhakāle va aladdhakāle va. ājañño kurute vegaṃ ti sārathissa cittarūṇaṃ¹¹ kāraṇam ajānana-sabhāvo¹² ājañño varasindhavo vegaṃ karoti vāyamaṃ viriyaṃ arabhati. hāyanti ti tattha vālavā¹³ ti tasmim vega kayiramaṇe utare valavasamkhātā¹⁴ khalumkāṣā hāyanti parihaṇanti. tasmā masmim rathe maṃ yeva yojeḥiṃ āha

Sārathi Bodhisattaṃ utṭhapetvā yojetvā sattamaṃ bala-kotṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ ādāya rathaṃ pesento

¹ C^s -jāññiya- ² C^k rathiyodho ³ C^s agahesi ⁴ C^s samnayhituṃ ⁵ C^k C^s vālavā ⁶ C^s bahu ⁷ C^p mittharucitaṃ. ⁸ C^s ajānana- . C^p ajānana- corrected to ajānana-. ⁹ C^s vālavā. ¹⁰ C^s valava-

rājadvārāṇaṃ āgantvā sindhavaṃ mocesi. Bodhisatto ekena passena nipanno purimanayen' eva rañño ovādaṃ datvā nirujjhi. Rājā tassa sarīrakiccaṃ kāretvā rathikassa¹ sammānaṃ katvā dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanāṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakāṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu arahatte paṭiṭṭhāsi) „Tadā rājā Ānandathero ahoṣi, asso Sammāsambuddho“ ti. *Ājāṇṇajātakam.*

5. Titthajātaka.

Āññamaññehi titthehiti. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatissa saddhivihārikāṃ ekam suvaṇṇakārapubbakāṃ bhikkhūṃ ārabba kathesi. Āsayānusayañāṇaṃ hi Buddhānaṃ yeva hoti na aññesam. tasmā dhammasenāpati attano āsayānusayañāṇassa natthitāya saddhivihārikassa āsayānusayañāṇaṃ² ajānanto asubhakammaṭṭhānaṃ eva kathesi. Tassa taṃ na sappāyaṃ ahoṣi, kasmā? so kira paṭipāṭiyā pañca jāti-satāni suvaṇṇakāragehe yeva paṭisandhiṃ gaṇhi. Ath' assa dīgharattaṃ parisuddhasuvaṇṇadassanass' eva paricittatā asubhaṃ na sappāyaṃ ahoṣi. So tattha nimittamattam pi uppādetum asakkonto cattāro māse khepesi. Dhammasenāpati attano saddhivihārikassa arahattaṃ dātuṃ asakkonto „addhā ayaṃ Buddhaveneyyo bhaviṣṣati. Tathāgatassa santikāṃ nessāmīti“ cintevā pāto va taṃ ādāya Satthu santikāṃ agamāsi. Satthā „kin nu kho Sāriputta ekam bhikkhūṃ ādāya āgato sīti“ pucchi. „Ahaṃ bhante imassa kammaṭṭhānaṃ adāsiṃ, catulhi māsehi nimittamattam pi na uppādesi, sv-āyaṃ³ ‘Buddhaveneyyo eso bhaviṣṣatīti’ cintevā tumhākaṃ santikāṃ ādāya āgato“ ti. „Sāriputta katarāṃ pana te kammaṭṭhānaṃ saddhivihārikassa dinnā“ ti. „Asubhakammaṭṭhānaṃ bhagavā“ ti. „Sāriputta, n' atthi tava attānaṃ⁴ āsayānusayañāṇaṃ. gaccha taṃ. sāyaṇhasamaye⁵ āgantvā tava saddhivihārikāṃ ādāya gaccheyyāsīti“. Evaṃ Satthā therāṃ uyyojetvā tassa bhikkhussa mañāpanivāsanaṃ ca cīvaraṃ ca dāpetvā taṃ ādāya⁶ yeva piṇḍāya pavisitvā paṇitaṃ⁶ khādaniyabhōjanīyaṃ² dāpetvā mahābhikkhusaṃghaparivāro puna vihāraṃ āgantvā gandhakuṭīyaṃ divasabhāgaṃ

¹ C^s sārathikassa. ² so all three MSS. ³ C^s santānam ⁴ C^k sāyaṇha-, C^s sāyaṇha- corrected to sāyaṇha-. ⁵ C^s adāsi, C^t ādā ⁶ C^s paṇitāni.

khepetvā sāyaṇhasamaye¹ taṃ bhikkhuṃ gahe tvā viharacārikam²
 caramāno ambavane ekaṃ pokkharāṇi māpetvā tattha mahantaṃ
 paduminigacchaṃ tatrāpi ca mahantaṃ ekaṃ padumapupphaṃ māpetvā
 „bhikkhu imaṃ pupphaṃ olovento nisīdāhīti“³ nisīdāpetvā gandhakuṭiṃ
 pāvīsi. So bhikkhu taṃ pupphaṃ punappuna oloketi⁴. Bhagavā taṃ
 pupphaṃ jaraṃ pāpesi. Taṃ tassa passantass' eva jaraṃ patvā
 vivaṇṇaṃ ahosi. Ath' assa pariyaṇtato⁵ paṭṭhāya pattāni patantāni,
 muhuttena sabbāni patimsu. Tato kiṇṇakkhaṃ⁶ pati, kaṇṇikā va
 avasīsi. So bhikkhu taṃ passanto cintesi: „idaṃ padumapupphaṃ
 idān' eva abhirūpaṃ ahosi dassanīyaṃ, ath' assa vaṇṇo parinato⁷
 pattāni ca kiṇṇakkhaṃ ca patitaṃ kaṇṇikamattam eva tṭhitaṃ, eva-
 rūpassa nāma padumassa jarā pattā. mayham sarīrassa kiṇ⁸ na
 pāpuṇissasīti, sabbe saṃkhārā aniccā“ ti vipassanaṃ paṭṭhapesi.
 Satthā „tassa cittaṃ vipassanaṃ ārūḷhaṃ“ ti nātvā gandhakuṭiyaṃ
 nisinna va obhāsaṃ pharivā imaṃ gātham āha:

Ucchinda sineham attano
 kumudaṃ sārādikaṃ va pāṇinā.
 santimaggaṃ eva brūhaya
 nibbānaṃ Sugatena desitaṃ ti. (Dhpḍ. v. 285).

So bhikkhu gāthāpariyosāne arahattaṃ patvā „mutto vat' amhi sab-
 babhavehīti“ cintevā

So vutthavāso paripuṇṇamānaso
 khīṇāsavo antimadehadhārī⁹
 visuddhasīlo susamāhitindriyo
 cando yathā Rāhumukhā paṇutto
 Samo tataṃ¹⁰ mohamahandhakāraṃ
 vinodayiṃ sabbamalaṃ asesam
 ālokaṃ ujjotakaro pabhaṃkaro
 saḥassaraṃsī viya bhānumā¹¹ nabhe ti

ādīhi gāthāhi udānaṃ udānesi udānetvā ca pana gantvā Bhagavantam
 vandi. Thero pi āgantvā Satthāraṃ vanditvā attano saddhivihārikaṃ
 gahe tvā agamāsi. Ayaṃ pavatti bhikkhūnaṃ antare pākaṭā jātā.

¹ C^v sāyaṇha-, C^s sāyaṇha-. ² C^v -cārikaṃ. ³ C^s olokesiti. ⁴ C^k parisantato, C^v parisantato corrected to parinatato. ⁵ C^k C^s kiṇṇakkhaṃ. ⁶ C^s paritato, C^v parinato. ⁷ C^k kiṇ. ⁸ C^v -dhārī. ⁹ C^k nataṃ.

Bhikkhū dhammasabbhāyam Dasabalassa guṇe vaṇṇayamānā nisīdimsu: „āvuso Sāriputtathero āsayānusayaṇṇassa¹ abhāvena attano saddhivihārikassa āsayam na jānāti. Satthā pana natvā ekadivaseṇ² eva tassa saha paṭisambhidāhi arabhattam adāsi. aho Buddhā nāma mahānubhāvā“³ ti. Satthā āgantvā paṇṇattāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“⁴ ti pucchi. „Na Bhagavā aññāya tumhākaṃ ñeva pana dhammasenāpatino saddhivihārikassa āsayānusayaṇṇakathāyā“⁵ ti. Satthā „na bhikkhave etaṃ acchariyam, sv-āham etarahi Buddhō hutvā tassa āsayam jānāmi. pubbe p' āhan tassa āsayam jānāmi yevā“⁶ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatto rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto taṃ rājānam atthe ca dhamme ca anusāsati. Tadā rañño maṅgalassanahānatitthe aññataram vaḷavam⁷ khaḷumkam nahāpesum. Maṅgalasso vaḷavena⁸ nahāpitatittham otariyamāno⁹ jigucchitvā otaritum na icchi. Assagopako¹⁰ gantvā rañño ārocesi: „deva maṅgalasso tittham otaritum na icchatīti“. Rājā Bodhisattam pesesi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena asso tittham otariyamāno na otaratīti“¹¹. Bodhisatto „sādhu devā“¹² 'ti nadītiram gantvā assam oloketvā nirogabhāvassa¹³ natvā „kena nu kho kāraṇena ayaṃ imam tittham na otaratīti“ upadhārento „paṭhamataram ettha añño nahāpito bhavissati, ten' esa jigucchiyamāno tittham na otarati¹⁴ maññe“¹⁵ ti cintetvā assagopake pucchi: „hambho¹⁶ imasmim titthe kam paṭhamam nahāpayitthā“¹⁷ 'ti. „Aññataram vaḷavassam¹⁸ sāmīti“. Bodhisatto „esa attano siṅgārātāya jigucchanto ettha nahāyitum na icchati, imam aññasmiṃ titthe nahāpetum vaṭṭatīti“¹⁹ tassa āsayam natvā „bho assagopaka, sappimadhupphānitābhisamkhatam²⁰ pāyāsam pi tāva punappuna bhuñjantassa titti hoti, ayaṃ asso bahuvāre idha titthe nahāto, aññam pi tāva nam²¹

¹ C^s -ñānasa, C^k ñānassa ² C^k C^s vaḷavam ³ C^s vala- ⁴ C^k C^s otarimāno

⁵ C^k assa assagopako, C^s assa assagopako corrected to assagopako. ⁶ C^k otarītīti corrected to otaratīti, C^s otarītīti corrected to otaratīti. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s otarīti. ⁹ C^s hambho. C^k omits hambho ¹⁰ all three MSS. vaddha-tīti. ¹¹ C^k -tāhisamkhatam. C^s sasappimadhupphānitābhisamkhatam ¹² C^k C^s tam.

tittḥam otāretvā nahāpetha ca pāyetha cā“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Aññamaññehi tittḥehi assaṃ pāyehi sārathi,
accāsanassa puriso pāyāsassa pi tappatīti. 24.

Tattha aññamaññehi aññehi aññehi. pāyehi desanāsīsam etaṃ nahāpehi¹ ca pāyehi cā ti attho, accāsanassa 'ti karanatthe sāmivacanam, atīsanena atibhuttana ti attho pāyāsassa pi tappatīti sappiādiabhisamkhatena madhurapāyāsena tappati tittḥoti dhāto subito na puna bhuñjitu-kāmatā āpajjati. tasmā ayaṃ pi asso imasmiṃ tittḥe nibaddhanahānena² pariyattin āpanno bhavissati, aññattha taṃ³ nahāpethā ti

Te tassa vacanaṃ sutvā assaṃ aññatittḥam otāretvā pāyesuṃ c' eva nahāpesuṃ ca¹. Bodhisatto assassa pāṇīyaṃ pivitvā nahānakāle rañño santikaṃ agamāsi. Rājā „kiṃ tāta asso nahāto ca pīto cā“ ti. „Ama devā“ 'ti. „Paṭhamam kiṃkāraṇā na icchatīti“. „Iminā nāma pakārena“ 'ti sabbam ācikkhi. Rājā „evarūpassa tiracchānassāpi nāma āsayam jānāti, aho paṇḍito“ ti Bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ datvā jīvita-pariyosāne yathākammaṃ gato. Bodhisatto pi yathākamam eva gato.

Satthā „na bhikkhave ahaṃ etassa idān' eva āsayam jānāmi, pubbe pi jānāmi yevā“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā maṅgalasso ayaṃ bhikkhu aho si. rājā Anando, paṇḍitaamacco pana ahaṃ evā“ 'ti. Tittḥa-jātakaṃ.

6. Mahilāmukhajātaka.

Purāṇacorānaṃ vaco nisammā ti. Idam Satthā Veluvane viharanto Devadattaṃ ārabba kathesi. Devadatto Ajātasattukumāraṃ pasādetvā lābhasakkāraṃ nippādesi⁵. Ajātasattukumāro Devadattassa Gayāsīse vihāraṃ kāretvā nānaggarasehi tivassi-

¹ all three MSS. nahāpeti. ² C^v nibandha-. ³ C^v aññattha na taṃ corrected to aññatittḥam na taṃ. ⁴ C^k C^s omit ca, C^v pāyesuṃ ce nahāpesuṃ ca corrected to pāyesuṃ ca nahāpesuṃ ca. ⁵ C^v nippādesi.

kagandhasālībhojanassa divase divase pañca thālipākasatāni abbhari. I. ābhasakkāraṃ nissāya Devadattassa parivāro mahanto jāto. Devadatto parivārena saddhūṃ vihāre yeva hoti. Tena samayena Rājagaha-vāsikā dve saḥāyā. Tesu eko Satthu santike pabbajito, eko Devadattassa. Te aññamaññaṃ tasmim tasmim thāne pi passanti vihāraṃ gantvāpi passanti yeva. Ath' ekadivasam Devadattassa nissitako itaraṃ āha: „āvuso kiṃ tvaṃ devasikaṃ sedehi muccamānehi piṇḍāya carasi, Devadatto Gayāsīsavihāre nisīditvā va nānaggarasehi subhojanaṃ bhuñjati. evarūpo upāyo n' atthi. kiṃ tvaṃ dukkhaṃ anubhosi. kiṃ te pāto va Gayāsīsaṃ āgantvā sauttaribhaṅgaṃ yāguṃ pivitvā atthārasavidhaṃ khajjakam khādītva nānaggarasehi subhojanaṃ bhuñjitum na vaṭṭatiti". So punappuna vuccamāno gantukāmo hutvā tato paṭṭhāya Gayāsīsaṃ gantvā bhuñjitvā bhuñjitvā kālass' eva Veluvanaṃ āgacchati. So sabbakāle paṭicchādetum nāsakkhi, „Gayāsīsaṃ gantvā Devadattassa paṭṭhapitaṃ bhattaṃ bhuñjatiti" na cirass' eva pākato jāto. Atha naṃ saḥāyā pucchimsu: „saccaṃ kira tvaṃ āvuso Devadattassa paṭṭhapitaṃ bhattaṃ bhuñjasīti". „Ko evam āhā" 'ti. „Asuko ca asuko cā" 'ti. „Saccaṃ ahaṃ āvuso Gayāsīsaṃ gantvā bhuñjāmi, na pana me Devadatto bhattaṃ deti, aññe¹ manussā dentiti". Avuso, Devadatto Buddhānaṃ paṭikaṇṭako, dussilo Ajātasattum pasādetvā adhammena attano lābhasakkāraṃ uppādesi, tvaṃ evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjasi, ehi taṃ Satthu santikaṃ nessāmā" 'ti tam bhikkhūṃ ādāya dhammasabhaṃ āgamimsu. Satthā disvā va „kiṃ bhikkhave etaṃ bhikkhūṃ anicchantāṃ ñeva ādāya āgat' atthā" 'ti. „Āma bhante, ayaṃ bhikkhu tumhākaṃ santike pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjatiti". „Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu Devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjasīti". „Na bhante Devadatto mayhaṃ deti. aññe² manussā denti, tam ahaṃ bhuñjāmi". Satthā „mā bhikkhu ettha parihāraṃ kari, Devadatto anācāro dussilo.³ kathaṃ hi nāma tvaṃ idha pabbajitvā mama sāsanaṃ bhajanto yeva Devadattassa bhattaṃ bhuñjasi, nicca-kālam pi bhajanasīlako va tvaṃ diṭṭhe diṭṭhe yeva bhajasīti³" vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rājjaṃ kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tadā rañño Mahilāmukho

¹ C^a añña ² instead of yam aññe? ³ C^v bhuñjasīti.

nāma maṅgalahatthi¹ ahosi silavā ācārasampanno, na kiñci viheṭheti. Ath' ekadivasam tassā sālāya samīpe rattibhāga-samanantare corā āgantvā tassa avidūre nisinnā corā mantam mantayimsu: „evam ummaggo bhinditabbo, evam sandhicchedakammaṃ kattabbaṃ, ummaggaṃ ca sandhicchedaṃ ca maggasadisam titthasadisam nijjaṭam nigumbam katvā bhaṇḍam haritum vaṭṭati, harantena māretvā va haritabbaṃ, evam uṭṭhātum samattho nāma na bhavissati, corena ca nāma silācārayuttena na bhavitabbaṃ, kakkhaleṇa² pharusena sāhasikena bhavitabbaṃ“ ti evam mantetvā aññamaññaṃ uggaṇhāpetvā agamaṃsu. Eten' eva upāyena punadivase pīti bahudivase tattha āgantvā mantayimsu. So tesam vacanam sutvā „mam sikkhāpentīti“ saññāya „idāni mayā kakkhaleṇa³ pharusena sāhasikena bhavitabbaṃ“ ti tathārūpo va⁴ ahosi, pāto va āgataṃ hatthigopakaṃ soṇḍāya gahetvā bhūmiyaṃ pothetvā māresi, aparam pi tathā aparam pi tathā ti āgatāgataṃ māreti⁵ yeva. „Mahilāmukho ummattako jāto diṭṭhadiṭṭhe māreti⁶ti“ rañño ārocayimsu. Rājā Bodhisattam paṇiṇi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena so duṭṭho jāto“ ti. Bodhisatto gantvā tassa sarīre rogābhāvaṃ natvā „kena nu kho kāraṇen' esa duṭṭho jāto“ ti upadhāretvā „addhā avidūre kesañci vacanam sutvā 'mam ete⁶ sikkhāpentīti' saññāya duṭṭho jāto“ ti sanitṭhānam katvā hatthigopake pucchi: „atthi nu kho hatthisālāsamīpe⁷ rattibhāge kehici kiñci kathitapubbaṃ“ ti. „Āma sāmī, corā āgantvā kathayimsū“ ti. Bodhisatto gantvā rañño ārocesi: „deva, añño hatthissa sarīre vikāro n' atthi, corānam katham sutvā duṭṭho jāto“ ti. „Idāni kiṃ kātum vaṭṭatīti⁸“. „Sīlavante samaṇabrāhmaṇe hatthisālāyaṃ nisīdāpetvā sīlācārakatham kathetum vaṭṭatīti⁸“. „Evam kārehi tātā“ ti. Bodhisatto sīlavante samaṇabrāhmaṇe hatthisālāya nisīdāpetvā

¹ C^k -hatthim. ² C^k kakkhalena, C^s kakkhalena. ³ C^s -lena. ⁴ C^s ca. ⁵ C^k māresiti. ⁶ C^k eke. ⁷ C^v -sāla-. ⁸ C^s vaddhatīti.

„sīlakathanā kathetha bhante“ ti āha. Te hatthissa avidūre nisinnā „na koci parāmasitabbo na māretabbo, sīlācārasampannena khantimettānuddayayuttena bhavitum vaṭṭatīti“¹ sīlakathanā kathayimāsu. So taṃ sutvā „maṃ ete sikkhāpenti, ito dāni paṭṭhāya sīlavatā bhavitabban“ ti sīlavā ahoṣi. Rājā Bodhisattamā pucchī: „kiṃ tāta sīlavanto jāto“ ti. Bodhisatto „āma devā ‘ti, evarūpo duṭṭhahatthi paṇḍite nissāya porāṇakadhamme yeva patitṭhito“ ti vatvā imam gātham āha:

Purāṇacorāṇa² vaco nisamma
 Mahilāmukho pothayam ānucāri,
 susaṇṇatānaṃ hi vaco nisamma
 gajuttamo sabbaguṇesu atṭhā ti. 25.

Tatha purāṇacorāṇaṃ ti purāṇacorāṇam, nisammā ti sutvā, pathamam corāṇam vacanam sutvā ti atṭho. Mahilāmukho ti hatthinimukheṇa sadisamukho, yathā va³ mahiṇa purato olokīyamāna sobhati na pacchato tathā so pi purato olokīyamāno sobhati. tasma Mahilāmukho ti ‘ssa nāman akāmsu. pothayam ānucārīti⁴ pothayanto mārento⁵, ānucārī ayaṃ eva va pātho susaṇṇatānaṃ ti sutthū saṇṇatānaṃ sīlavantaṃ, gajuttamo ti uttamagaḇaṃ mangalahatthi. sabbaguṇesu atṭha ti sabbesu porāṇakaguṇesu patitṭhito

Rājā „tiracchānagatassāpi āsayam jānātīti“⁶ Bodhisattassa mahantaṃ yasam ādāsi. So yāvatāyukam thatvā saddhim Bodhisattena yathākammaṃ gato.

Satthā „pubbe pi tvam bhikkhu diṭṭhaditṭhake va bhajī. corāṇam vacanam sutvā core bhajī, dhammikānaṃ vacanam sutvā dhammike bhajīti“ imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi. „Tadā Mahilāmukho vipakkhasevakabhikkhu ahoṣi. rājā Anando. amacco pana gham evā“ ti. Mahilāmukha jātakam.

7. Abhiṇṇahajātakā.

Nālaṃ kabalam padātave ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam upāsakaṃ ca mahallakatheraṃ ca ārabha

¹ C^o vaddhatīti ² C^o purāṇacorāṇa. C^o purāṇacorāṇam ³ C^o C^o vām. ⁴ C^o C^o pothayam ānucārīti ⁵ C^o cārento. ⁶ C^o jānāsītīti

kathesi. Sāvattiyaṃ kira dve sahāyakā. Tesu¹ eko pabbajitvā devasikāṃ itarassa gharaṃ gacchati. So tassa bhikkhaṃ datvā sayam pi bhuñjitvā ten' eva saddhiṃ vihāraṃ āgantvā² yāva suriyass' atthaṃgamā allāpasallāpena nisīditvā nagaraṃ pavisati. Karo pi naṃ yāva nagaradvāraṃ anugantvā nivattati. So tesāṃ vissāso bhikkhūnaṃ antare pākato jāto. Ath' ekadivasāṃ bhikkhū tesāṃ vissāsakatham kathentā dhammasabbhāyaṃ nisīdīmsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te „imāya nāma bhante“ ti kathayīmsu. Satthā „na bhikkhave ime idān' eva vissāsikā, pubbe pi vissāsikā ahesun“ ti atītaṃ āhari:

Atīte Bārānasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto amacco ahosi. Tadā eko kukkuro maṅgala-hatthisālaṃ gantvā maṅgalahatthissa bhuñjanaṭṭhāne patitāni bhattasitthāni khādati. So ten' eva bhojanena saṃvattāmanā⁴ maṅgalahatthissa vissāsiko jāto hatthiss' eva santike bhuñjati. Ubho pi vinā vattitum na sakkonti. So hatthino soṇḍāya gahetvā aparāparaṃ karonto kīlāti. Ath' ekadivasāṃ eko gāmikamanusso hatthigopakassa mūlaṃ datvā taṃ kukkuraṃ ādāya attano gāmaṃ agamāsi. Tato paṭṭhāya so hatthi kukkuraṃ apassanto n' eva khādati na pivati na nahāyati. Taṃ atthaṃ rañño ārocayīmsu. Rājā Bodhisattaṃ pahini: „gaccha paṇḍita, jānāhi kiṃkāraṇā hatthi evaṃ karotīti“. Bodhisatto hatthisālaṃ gantvā hatthissa dumanabhāvaṃ űatvā „imassa sarīre rogo na paññāyati, kenaci pan' assa saddhiṃ mitta-santhavena bhavitabbam, taṃ apassanto esa maññe⁵ sokā-bhibhūto“ ti hatthigopake pucchi: „atthi nu kho imassa kenaci saddhiṃ vissāso“ ti. „Ama sāmi, ekena sunakhena saddhiṃ balavā mettīti“. „Kahaṃ so etarahīti“. „Ekena manussena nīto“ ti. „Jānātha pan' assa nivāsanaṭṭhānaṃ“ ti. „Na jānāma sāmīti“. Bodhisatto rañño santikaṃ gantvā „n' atthi deva hatthissa koci ābādho, ekena pan' assa sunakhena saddhiṃ

¹ C^v te etesu. ² C^v gantvā. ³ C^s -sittāni corrected to sitthāni. ⁴ C^v saṃvaddhamano. ⁵ C^k C^s mañño.

balavavissāso, taṃ apassanto na bhuñjati maññe“ ti vatvā
imaṃ gātham āha:

Nālaṃ kabalaṃ padātave
na ca piṇḍaṃ na kuse, na ghaṃsitum,
maññāmi: abhiñhadassanā
nāgo sineham akāsi kukkure ti. 26.

Tattha nālaṃ ti na samattho, kabalaṃ ti bhojanakāle paṭhamam eva
dinnam katukakabalaṃ, padātave ti padātave¹ sandhivasena ākārālopo² vedi-
tabbo, gahetun ti attho, na piṇḍaṃ ti vaddhetvā dīyamānam hatthapiṇḍam pi
nālaṃ gahetum, na kuse ti khadanatthāya dinnāni tināni pi nālaṃ gahetum,
na ghaṃsitum ti nahāpiyamano saṭṭham pi ghasitum³ nālaṃ; evaṃ yam yaṃ
so hatthi kātum na samattho taṃ sabbaṃ rañño ārocetvā tassa asamatthabhāve
attanā sallakkhitakāraṇaṃ ārocento maññāmi⁴ti adim āha.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā „idāni kiṃ kātabbam paṇḍitā“
ti pucchī. „Amhākaṃ kira maṅgalahatthissa sahāyasunakhaṃ
eko manusso gahetvā gato, yassa ghare taṃ sunakhaṃ passanti
tassa ayaṃ nāma daṇḍo“ ti bheriṃ carāpetha⁴ devā“ ti. Rājā
tathā kāresi. Taṃ pavattiṃ sutvā so puriso sunakhaṃ vis-
sajjesi. Sunakho vegena gantvā hatthisantikam eva agamāsi.
Hatthi⁵ taṃ soṇḍāya gahetvā kumbhe ṭhapetvā roditvā pari-
devitvā kumbhā otāretvā tena bhutte pacchā attanā bhuñji.
„Tiracchānagatassa āsayaṃ jānāti“ rājā Bodhisattassa ma-
hantaṃ yasaṃ adāsi.

Satthā „na bhikkhave ime idān’ eva vissāsikā, pubbe pi vis-
sāsikā“ ti imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā catusaccakathāya vini-
vaṭṭetvā⁶ anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: (Idaṃ catusacca-
kathāya vinivaṭṭan nāma sabbajātakesu pi atthi yeva, mayam pana
naṃ yatth’ assa ānisaṃso paññāyati tatth’ eva dassayissāma) „Tadā
sunakho upāsako ahoṣi, hatthi mahallako thero, amaccapaṇḍito pana
aham eva ahoṣin“ ti. Abhiñhajātakam.

¹ C^o padātave corrected to pādātave. ² C^s akāra-. ³ Cⁿ ghasitum corrected
to ghaṃsitum. ⁴ C^s heridvārāpetha, (Cⁿ bheriūcarapetha corrected to -carāpetha.
⁵ C^s Cⁿ hatthi ⁶ Cⁿ vinivaddhetva.

8. Nandivisālaajāta.

Manuññam eva bhāseyyā¹ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto chabbaggiyānam bhikkhūnam omasavadam ārabha kathesi. Tasmim hi samaye chabbaggiyā kalahan karontā pesale bhikkhū khum senti vambenti ovijjhanti dasahi akkosavatthūhi akkosanti. Bhikkhū Bhagavato ārocesum. Bhagavā chabbaggiye pakkosāpetvā „saccam kira bhikkhave“ ti pucchitvā „saccan“ ti vutte vigarahitvā „bhikkhave pharusā vācā nāma tiracchānagatānam pi amanāpā, pubbe pi eko tiracchānagato attānam pharusena samudācarantaṃ sahasaṃ parājesīti“ vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Gandhāraratthe Takkaśilāyaṃ Gandhārarājā¹ rajjaṃ kāresi. Bodhisatto goyoniyaṃ nibbatti. Atha naṃ taruṇavacchakakāle² yeva eko brāhmaṇo godakkhiṇā-dāyakānaṃ³ santikaṃ gantvā goṇaṃ⁴ labhitvā Nandivisālo ti nāmaṃ katvā puttattāhane tthapetvā sampiyāyamāno yāgu-bhattādini datvā posesi. Bodhisatto vayappatto cintesi: „ahaṃ iminā brāhmaṇena kicchena paṭijaggito, mayā ca⁵ saddhiṃ sakala-Jambudīpe añño samadhuro gono⁶ nāma n' atthi, yaṃ nūnāhaṃ attano balaṃ dassetvā brāhmaṇassa posāvaniyaṃ dadeyyan“ ti. So ekadivasam brāhmaṇaṃ āha: „gaccha brāhmaṇa ekaṃ govittakaṃ seṭṭhiṃ upasaṃkamitvā 'mayhaṃ balivaddo atibaddhasakaṭasataṃ pavatṭetīti'⁷ vatvā sahasaṃ abbhutaṃ karohīti“. So brāhmaṇo seṭṭhiṃ saddhiṃ gantvā kathaṃ samutṭhāpesi: „imasmiṃ nagare kassa goṇā⁸ thāma-sampannā“ ti. Atha naṃ seṭṭhi „asukassa asukassa cā“⁹ ti vatvā „sakalanagare pana ambhakaṃ goṇehi¹⁰ sadiso n' atthīti“ āha. Brāhmaṇo „mayhaṃ eko goṇo“¹¹ atibaddhaṃ sakataṭasataṃ pavatṭetum samattho atthīti“ āha. Seṭṭhi gahapati „kuto evarūpo goṇo“¹² ti āha. Brāhmaṇo „mayhaṃ gehe atthīti“. „Tena hi abbhutaṃ karohīti“. „Sādhu karomīti“ sahasaṃ

¹ C' -vacchaka- corrected to -vaccha-. ² C' -dakkhina-, Ck -dakkhina-. ³ Ck C' omīti goṇaṃ, C' goṇaṃ. ⁴ Ck omīti ca, C' va. ⁵ Ck C' goṇo. ⁶ all three MSS. | avatṭetīti. ⁷ Ck C' goṇa. ⁸ Ck C' goṇehi. ⁹ Ck C' goṇo. ¹⁰ C' goṇo

abbhutaṃ akāsi. So sakatasataṃ vālikasakkharapāsāṇānaṃ
yeva pūretvā paṭipāṭiyā ṭhapetvā sabbāni akkhabandhanayottena
ekato bandhitvā Nandivīsālaṃ¹ nahāpetvā gandhena pañcaṅgulim
datvā kaṇṭhe mālaṃ pīlandhitvā² purimasakaṭadhure ekakam
eva yojetvā sayam dhure nisīditvā patodaṃ ukkhipitvā³ „aṇja⁴
kūṭa vahassu kūṭā“ ti āha. Bodhisatto „ayam mam akūṭaṃ
kūṭavādena samudācaratīti“ cattāro pāde thambhe viya niccale
katvā atthāsi. Setṭhi taṃ khaṇaṃ ñeva brāhmaṇaṃ sahaṣsaṃ
āharāpesi. Brāhmaṇo sahaṣsaṃ parājīto goṇaṃ muñcitvā
gharaṃ gantvā sokābhībhūto nipajji. Nandivīsālo caritvā
āgato brāhmaṇaṃ sokābhībhūtaṃ disvā upasaṃkamitvā „kim
brāhmaṇa niddāyasīti“ āha. „Kuto me niddā sahaṣsaṃ parā-
jitassā“ ti. „Brāhmaṇa mayā ettakaṃ kālaṃ tava gehe
vasantena atthi kiñci bhājanam vā bhinnapubbaṃ koci vā
madditapubbo atthāne vā pana uccārapassāvo katapubbo“ ti.
„N¹ atthi tātā“ ti. „Atha mam kasmā kūṭavādena samudā-
carasi, tav² eso doso, mayhaṃ doso n³ atthi, gaccha tena
saddhiṃ dvīhi sahassehi abbhutaṃ karohi, kevalaṃ mam
akūṭaṃ kūṭavādena na samudācarā“ ti. Brāhmaṇo tassa
vacanaṃ sutvā gantvā dvīhi sahassehi abbhutaṃ katvā puri-
manayen⁴ eva sakatasataṃ atibandhitvā Nandivīsālaṃ maṇḍetvā
purimasakaṭadhure yojesi. kathaṃ yojesiṭi yugaṃ dhure nic-
calaṃ bandhitvā ekāya koṭiyā Nandivīsālaṃ yojetvā ekaṃ
kotim dhurayottena palivethetvā yugakotiṃ ca akkhāni pādaṃ
ca nissāya muṇḍarukkhadandakaṃ datvā tena yottena niccalaṃ
bandhitvā thapesi, evaṃ hi kate⁵ yugaṃ etto vā ito vā na
gacchati, sakkā hoti eka⁶ eva goṇena ākaḍḍhituṃ. Ath⁷ assa
brāhmaṇo dhure nisīditvā Nandivīsālaṃ pitthim parimajjitvā
„aṇja bhadra vahassu bhadrā“ ti āha. Bodhisatto atibaddhaṃ
sakatasataṃ ekavegen⁸ eva ākaḍḍhitvā pacchāṭhitaṃ sakataṃ

¹ C* pīlandhitva ² C^k C^o aṇjana. C^o aṇjana corrected to aṇja ³ C^k evaṃ
kate, C^o tavam hi kate corrected to tathā hi kate

puratothitasakatassa thāne thapesi. Govittakasetthi parājito brāhmaṇassa dve sahaṣṣāni adāsi, aññe pi manussā Bodhisattassa bahum¹ dhamam adamsu, sabbaṃ brāhmaṇass' eva ahoṣi. Evaṃ Bodhisattaṃ nissāya bahum¹ dhanam labhi.

Satthā „na bhikkhave pharusavacanam nāma kassaci manāpan“ ti chabbaggiye garahitvā sikkhāpadaṃ paññāpetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Manuññam eva bhāseyya nāmanuññam kudācanam,
manuññam bhāsamānassa garum bhāram udaddhari,
dhanam ca nam alabbhesi⁴, tena c' attamano ahū 'ti. 27.

Tattha manuññam eva bhāseyyā ti parena saddhim bhāsamāno catu-dosaviraṭṭam madhuram² manāpan sahaṃ mudukaṃ piyavacanam eva bhāseyya, garum bhāram udaddharīti Nandivisālabalivaddo amanāpan bhāsamānassa bhāram anuddharitvā pacchā manāpan piyavacanam bhāsamānassa brāhmaṇassa garum bhāram udaddhari, uddharitvā kaḍḍhitvā pavatteṣi³ attho, dakāro pan' ettha vyaññanasandhivasena padasandhikāro.

Iti Satthā manuññam eva bhāseyyā ti imaṃ dhammadesanāṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo Ānando ahoṣi, Nandivisālo pana aham evā“ 'ti. Nandivisāla-jātakaṃ.

9. Kanhajātaka.

Yato yato garu dhuraṇ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto yamakapāṭihāriyam ārabha kathesi. Tam saddhim devorohaṇena Terasanipāte Sarabhamigajātake āvibhavissati. Sammā-sambuddho pana yamakapāṭihāriyam katvā devaloke vasitvā mahā-pāvāraṇāya Saṃkassanagare oruṃha mahantena parivārena Jetavanam pavitte⁴. Bhikkhū dhammasabhāyam saṇṇipatitā „āvuso, Tathāgato nāma asamadhuro, Tathāgatena vūlham dhuraṇ añño vahitum samattho nāma n' atthi, cha satthāro 'mayam eva pāṭihāriyam karissāma. mayam eva pāṭihāriyam karissāma' 'ti vatvā ekam pi pāṭihāriyam na akaṃsu, aho Satthā asamadhuro“ ti Satthu guṇakatham⁵ kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sanni-

¹ C^o bahu. ² C^k C^o madhura, C^o madhura corrected to madhuram. ³ all three MSS. pavaddhesi. ⁴ so all three MSS ⁵ C^k guṇamkatham.

sinnā“ ti pucchi. „Na bhante aññāya evarūpāya nāma tumhākam eva guṇakathāyā“ ti. Satthā „bhikkhave, idāni mayā vūlham¹ dhuraṃ ko vahissati, pubbe tiracchānāyoniyāṃ nibbatto pi ahaṃ attanā sama-dhuraṃ kañci nālatthan“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto goyoniyāṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Atha naṃ sāmikā taruṇavacchakakāle yeva ekissā mahallikāya ghare vasitvā nivāsavetanā² paricchinditvā adamsu. Sā taṃ yāgu-bhattādīhi³ paṭijaggamānā puttattṭhāne ṭhapetvā vaḍḍhesi. So Ayyakākāḷako⁴ t' eva paññāyittha, vayappatto ca⁵ añjanavaṇṇo hutvā gāmagonehi saddhiṃ carati, silācārasampanno ahoṣi. Gāmadārakā siṅgesu pi kaṇṇesu pi galesu pi gahetvā olambanti, naṅgutṭhe pi gahetvā kilanti, piṭṭhiyaṃ pi nisidanti. So ekadivasāṃ cintesi: „mayhaṃ mātā duggatā, maṃ puttattṭhāne ṭhapetvā dukkhena posesi, yaṃ nūnāhaṃ bhatīṃ katvā imaṃ duggatabhāvato moceyyāmīti“. So tato paṭṭhāya bhatīṃ upadhārento carati. Ath' ekadivasāṃ eko satthavāhaputto pañcahi sakaṭasatehi visamatitthaṃ sampatto. Tassa goṇā sakaṭāni uttāretuṃ na sakkonti, pañcasu sakaṭasatesu goṇā yugaparamparāya yojitā ekam pi sakaṭaṃ uttāretuṃ nā-sakkhimsu. Bodhisatto pi gāmagorūpehi saddhiṃ titthasamāpe carati. Satthavāhaputto pi gosuttavittako, so „atthi nu kho etesaṃ gunnaṃ antare imāni sakaṭāni uttāretuṃ samattho usabhājānīyo⁶“ ti upadhārayamāno Bodhisattaṃ disvā „ayaṃ ajānīyo⁷ sakkhissati mayhaṃ sakaṭāni uttāretuṃ, ko nu kho assa sāmiko“ ti gopēlake pucchi: „ko nu kho bho imassa sāmiko, ahaṃ imaṃ sakaṭe yojetvā sakaṭesu uttāritesu vetanaṃ dassāmīti“. Te āhaṃsu⁸: „gahetvā naṃ yojettha, n' atthi imassa imasmiṃ ṭhāne sāmiko“ ti. So taṃ nāsāya rajjukena ban-

¹ C^k vūlhā, C^v culhaṃ, C^s vūlhaṃ. ² C^k -vetana, C^v -vetana corrected to -vetanaṃ, C^s vetanato. ³ C^s -dīhi. ⁴ C^s -kālako. ⁵ C^s va. ⁶ C^s -janiyo. ⁷ C^v ajānīyyo. ⁸ C^k C^v ahaṃsu.

dhitvā kaḍḍhento cāletum nāsakkhi. Bodhisatto kira „bhatiyā kathitāya gamissāmīti“ na agamāsi. Satthavāhaputto tassā-dhippāyaṃ űatvā „sāmi tayā pañcasu sakaṭasatesu uttāritesu ekasakaṭassa dve kahāpaṇāni bhatim katvā sahaṣṣaṃ dassā-mīti“ āha. Tadā Bodhisatto sayam eva agamāsi. Atha naṃ purisā sakatesu yojesuṃ. Atha naṃ ekavegen' eva ukkhipitvā thale patitṭhāpesi, eten' upāyena sabbasakaṭāni uttāresi. Satthavāhaputto ekassa sakaṭassa ekaṃ katvā pañca satāni bhaṇḍikaṃ katvā tassa gale bandhi. So „ayaṃ mayhaṃ yathā-paricchinnaṃ¹ bhatim na deti, na dāni 'ssa gantum dassāmīti“ gantvā sabbapurimassa sakaṭassa purato maggaṃ nivāretvā atṭhāsi², apanetum vāyamantāpi naṃ apanetum nāsakkhiṃsu. Satthavāhaputto „jānāti maññe esa attano bhatiyā űnabhāvaṃ“ ti ekasmiṃ sātaka³ sahaṣṣaṃ bhaṇḍikaṃ bandhitvā „ayaṃ te sakaṭuttaraṇabhatīti“ gīvāya laggesi. So sahaṣṣabhaṇḍikaṃ ādāya mātu santikaṃ agamāsi. Gāmadārakā „kiṃ nāṃ' etaṃ Ayyakākāḷassa⁴ gale“ ti Bodhisattassa santikaṃ āgacchanti. So te anubandhitvā dūrato va palāpento mātu santikaṃ gato. Pañcannaṃ pana sakaṭasatānaṃ uttāritattā rattehi akkhihi kilantarūpo paññāyittha. Upāsikā⁵ tassa gīvāya sahaṣṣattha-vikaṃ disvā „tāta ayaṃ te kahaṃ laddhaṃ“⁶ ti gopāladārake pucchitvā taṃ atthaṃ sutvā „tāta kiṃ ahaṃ tayā laddha-bhatiyā jīvitukāmā, kiṃkāraṇā evarūpaṃ dukkhaṃ anubhosīti“⁷ vatvā Bodhisattaṃ uṇhodakena nahāpetvā sakalasarīraṃ telena makkhetvā pāṇiyaṃ⁷ pāyetvā sappāyabhojanaṃ bhojetvā jivita-pariyosāne saddhiṃ Bodhisattena yathākammaṃ gatā.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva asaṃadhuro, pubbe pi asaṃadhuro yevā“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthaṃ āha:

¹ C^s -cchinna. ² C^k atṭhāsīti. ³ C^v sākate corrected to sakate. ⁴ C^s -kāḷassa.

⁵ C^k uvāsikā, C^v upāvasikā corrected to upāsikā. ⁶ so all three MSS. instead of laddhā. ⁷ C^s pāṇiyaṃ.

Yato yato garu dhuraṃ yato gambhīravattani
tad' assu kaṇhaṃ yuñjanti sv-āssu taṃ vahate dhuraṃ ti. 28.

Tattha yato yato garu dhuraṃ ti yasmiṃ yasmiṃ thāne dhuraṃ
garuṃ¹ bhārikam hoti aññe balivaddā ukkhipitum na sakkonti, yato gambhī-
ravattanīti, vattanti etthā 'ti vattani. maggass' etam nāmaṃ, yasmiṃ thāne
udakacikkhallamahantatāya vā visamacchinnaatatabhāvena vā maggo gambhīro
hotīti attho, tadassu kaṇhaṃ yuñjantīti, assū ti nipātamattaṃ, tadā
kaṇhaṃ yuñjantīti attho, yadā dhuraṃ ca garuṃ² hoti maggo ca gambhīro tadā
aññe balivadda apanetvā kaṇhaṃ eva yojentīti vuttam hoti, svāssu taṃ
vahate dhuraṃ ti. etthāpi assū 'ti nipātamattam eva, so taṃ dhuraṃ
vahaṭīti attho.

Evam Bhagavā „tadā bhikkhave kaṇho va taṃ dhuraṃ
vahaṭīti“ dassetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā
mahallikā Uppalavaṇṇā ahosi, Ayyakākālako³ pana aham evā“ ti.
Kaṇhajātakam.

10. Muṇikajātaka.

Mā muṇikassā⁴ 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto
thullakumārikapalobhanam ārabba kathesi. Taṃ Terasanipāte
Cullanāradakassapajātake āvibhavissati. Satthā pana taṃ bhikkhum
„saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchi. „Ama bhante“
ti. „Kiṃ nissāyā“ 'ti. „Thullakumārikapalobhanam bhante“ ti.
Satthā „bhikkhu, esā tava anattakārikā, pubbe pi tvaṃ imissā
vivāhadivase jīvitakkhayaṃ patvā mahājanassa uttaribhaṅgabhāvaṃ
patto“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kāreṇṇe
Bodhisatto ekasmiṃ gāmake ekassa kuṭumbikassa gehe
goyoniyam nibbatti Mahālohitō ti nāmena. Kaniṭṭhabhātāpi
'ssa Cullalohito nāma ahosi. Te yeva dve bhātike nissāya
tasmiṃ kule kammadhuraṃ vaḍḍhati. Tasmiṃ pana kule ekā
kumārikā atthi. Taṃ eko nagaravāsikulaputto attano puttassa
vāreti⁵. Tassā mātāpitāro kumārikāya vivāhakāle „āgatānaṃ

¹ C^s C^v garu. ² C^s guruṃ. ³ C^k ayyakakālako corrected to ayyakakālako,
C^s ayyahikakālako, C^v ayyakahikkālako. ⁴ C^s muni-. ⁵ C^v vāresi.

pāhunakānaṃ uttaribhaṅgo bhavissatīti¹“ yāgubhattaṃ datvā Muṇikaṃ² nāma sūkaraṃ posesuṃ. Taṃ disvā Cullalohito bhātaraṃ pucchi: „imasmiṃ kule kammadhuraṃ vaḍḍhamānaṃ ambe dve bhātike nissāya vaḍḍhati, ime pane amhākaṃ tiṇapalālādīn' eva denti, sūkaraṃ yāgubhattena posenti, kena nu kho kāraṇeṃ' esa etaṃ labhatīti³“. Ath' assa bhātā „tāta Cullalohita, mā tvaṃ etassa bhojanaṃ pihayi, ayaṃ sūkaro maraṇabhattaṃ⁴ bhuñjati, 'etissā hi kumārikāya vivāhakāle āgatānaṃ pāhunakānaṃ uttaribhaṅgo bhavissatīti' ime etaṃ sūkaraṃ posenti, ito kātīpāhass' accayena te manussā āgamissanti, atha naṃ sūkaraṃ pādesu gahetvā kaḍḍhentā heṭṭhāmañcato nīharitvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā pāhunakānaṃ sūpavyañjanaṃ kāriyamānaṃ passissasīti⁵“ vatvā imaṃ gātham āha:

Mā Muṇikassa⁴ pihayi, āturannāni⁵ bhuñjati,
appossukko bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyulakkhanaṃ ti. 29.

Tattha mā Munikassa⁴ pihayīti Muṇikassa⁴ bhojane piham mā uppādesi, esa subhojanam bhuñjatīti mā Munikassa⁶ pibayi, kadā nu kho aham pi evaṃ sukhito bhaveyyaṃ ti mā Munikabhāvaṃ⁴ patthayi, ayaṃ pi āturannāni bhuñjatīti āturannānīti maraṇabhojanāni, appossukko bhusaṃ khādā 'ti tassa bhojane nirussukko hutvā attanā laddhaṃ bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyulakkhanaṃ ti etaṃ dīghāyubbhāvassa kāraṇaṃ

Tato na cirass' eva te manussā āgamimsu. Muṇikaṃ ghātetvā nānappakārehi paciṃsu. Bodhisatto Cullalohitaṃ āha: „diṭṭho te tāta Muṇiko⁴“ ti. „Diṭṭham me bhātika Muṇikassa⁴ bhojanaphalaṃ, etassa bhattato satagūṇena sahasa-
gūṇena amhākaṃ tiṇapalālabbhusamattāṃ eva uttamaṃ ca ana-
vajjaṃ ca dīghāyulakkhanaṃ ca⁶“ ti.

Satthā „evaṃ kho tvaṃ bhikkhu pubbe pi imaṃ kumārikaṃ nissāya jīvitakkhayaṃ patvā mahājanassa uttaribhaṅgikabhāvaṃ

¹ C^k C^v bhavissasīti. ² C^k munikam. ³ C^v -bhatte. ⁴ C^s muni-. ⁵ C^v āturannāni corrected to āturannāni, C^k C^s āturannāni. ⁶ C^k C^s muni-.

gato“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpatti-phale patitṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Muṇikasūkaro¹ ukkaṇṭhitabhikkhu ahoṣi, thullakumārīkā sā eva, Cullalohito Ānando, Mahālohito pana aham evā“ 'ti. Muṇikajātakam¹. Kuruṅga-vaggo tatiyo.

4. KULĀVAKAVAGGA.

1. Kulāvakajātaka.

Kulāvakā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto aparissāvetvā pāṇīyaṃ pītaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Sāvattitho kira dve saḥāyakā daharā bhikkhū janapadaṃ gantvā ekasmiṃ phā-sukatṭhāne yathājjhāsayam vasitvā „Sammasambuddhaṃ passissāmā“ 'ti puna tato nikkhamitvā jetavanābhimukhā pāyimsu. Ekassa hatthe parissāvanaṃ atthi, ekassa n' atthi. dve pi ekato pāṇīyaṃ parissāvetvā pivanti. Te ekadivasam vivādaṃ akaṃsu. Parissāvanasāmiko itarassa parissāvanaṃ adatvā sayam eva pāṇīyaṃ parissāvetvā pivi. Itaro pana parissāvanaṃ alabhitvā pipāsaṃ sandhāretum asakkonto aparissāvetvā pāṇīyaṃ pivi. Te ubho pi anupubbena Jetavanam āgantvā Satthāraṃ vanditvā nisīdīmsu. Satthā sammodaniyaṃ kathaṃ katvā „kuto āgat" atthā“ 'ti pucchi. „Bhante mayam Kosalajanapade ekasmiṃ gāmake vasitvā tato nikkhamitvā tumhākaṃ dassanattḥāya āgatā“ ti. „Kacci pana samaggā āgat" atthā“ 'ti. Aparissāvanako āha: „ayam bhante antarāmagge mayā saddhiṃ vivādaṃ katvā parissāvanaṃ na² dāsīti.“ Itaro „ayam bhante aparissāvetvā va jānaṃ sappānakaṃ udakaṃ pivīti“ āha. „Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu jānaṃ sappānakaṃ udakaṃ pivīti“. „Āma bhante aparissāvita“ udakaṃ pītaṃ mayā“ ti. Satthā „bhikkhu pubbe paṇḍitā devanagare rajjaṃ kārentā³ yuddhaparājita samuddapitṭhena palāyantaṃ issariyaṃ nissūya 'paṇavadhāṃ na karissāmā' 'ti tāva mahantaṃ yasaṃ paricajjitvā supaṇṇapotakānaṃ jīvitam datvā rathaṃ nivattayīmsu“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

1. Cfr. Dhammapada p 186. ¹ C^o muni-. ² C^o nā. ³ C^k C^o karento.

Atīte Magadharatṭhe Rājagahe eko Magadharājā rajjam karesi. Tadā Bodhisatto yathā etarahi Sakko purime attabhāve Magadharatṭhe Macalagāmake nibbatti evaṃ tasmiṃ yeva Macalagāmake mahākulassa putto hutvā nibbatti, nāmagahanādivase c' assa Maghakumāro tv-eva nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto Maghamāṇavo ti paññāyittha. Ath' assa mātāpitāro samānājātiyaṃ kulato dārikaṃ ānayiṃsu. So putta-dhītāhi vaḍḍhamāno dānapatī¹ ahoṣi, pañca sīlāni rakkhāti. Tasmiṃ ca gāme tiṃsa² eva kulāni honti, te ca tiṃsa kulamanussā ekadivasaṃ gāmamajjhe thatvā gāmakammaṃ karonti. Bodhisatto tṭhitatṭhāne pādehi paṃsuṃ viyūhitvā taṃ padesaṃ ramaṇiyaṃ katvā atṭhāsi, ath' añño eko āgantvā tasmiṃ tṭhāne tṭhito. Bodhisatto aparaṃ tṭhānaṃ ramaṇiyaṃ katvā atṭhāsi, tatthāpi añño tṭhito. Bodhisatto aparaṃ pi aparaṃ pīti sabbesaṃ³ pi tṭhitatṭhānaṃ⁴ ramaṇiyaṃ katvā aparena samayena tasmiṃ tṭhāne maṇḍapaṃ kāresi, maṇḍapaṃ pi apānetvā sālāṃ kāresi, tattha phalakāsanāni santharivā pāṇiyacātiṃ tṭhapesi. Aparena samayena te pi tiṃsa janā⁵ Bodhisattena samānacchandā ahesuṃ. Te Bodhisatto pañcasu⁶ silesu patitṭhāpetvā tato patṭhāya tehi saddhiṃ puññāni karonto vicarati. Te pi ten' eva saddhiṃ puññāni karontā kālāss' eva vutṭhāya vāsipharasumusalahatthā catumahāpathādīsu⁷ musalena pāsāṇe ubbattetvā pavatṭenti⁸, yānānaṃ akkhapaṭighātarukkhhe haranti, visamaṃ samaṃ karonti, setuṃ attharanti, pokkharaniyo khaṇanti⁹, sālāṃ karonti, dānāni denti, sīlāni rakkhanti, evaṃ yebhuyyena sakalagāmaṃvāsīno Bodhisattassa ovāde thatvā sīlāni rakkhāsiṃsu. Atha nesaṃ gāmaḥhojako cintesi: „ahaṃ pubbe etesu suraṃ pivantesu pāṇātipātādīni karontesu cāṭikahāpanādivasena c' eva daṇḍabalivasena ca dhanāṃ labhāmi, idāni pana Magho māṇavo 'sīlāni rakkhāpemi' tesāṃ¹⁰ pāṇātipātādīni

¹ so all three MSS. ² C^k C^s sabbesaṃ. ³ C^k tṭhitatṭhitatṭhānaṃ ⁴ C^k jāta corrected to jāta, C^v jānā corrected to janā. ⁵ C^k pañcā. ⁶ C^k C^v -pathādīsu.

⁷ C^k C^s pavaddhenti. C^v pavaddhenti corrected to pavatṭenti. ⁸ C^v nesaṃ

kātuṃ na deti, idāni pana te pañca sīlāni rakkhāpessāmīti“
 kuddho rājānaṃ upasāṃkamitvā „deva bahū¹ corā gāmaghāta-
 kādīni karontā vicarantīti“ āha. Rājā tassa vacanaṃ sutvā
 „gaccha, te ānehīti“ āha. So gantvā sabbe pi te bandhitvā
 ānetvā „ānītā deva corā“ ti rañño ārocesi. Rājā tesāṃ kam-
 maṃ asodhetvā va „hatthinā te maddāpethā“² ti āha. Tato
 sabbe pi te rājāṅgaṇe nipajjāpetvā hatthiṃ ānayaṃsu. Bodhi-
 satto tesāṃ ovādaṃ adāsi: „tumhe sīlāni āvajjetha, pesuñña-
 kārake ca raññe ca hatthimhi ca attano sarīre ca ekasadisam
 eva mettaṃ bhāvēthā“³ ti. Te tathā akāṃsu. Atha nesāṃ
 maddanattāya hatthiṃ upanesuṃ. So upanīyamāno⁴ pi na
 upagacchati, mahāviraṇṇaṃ viravitvā palāyati. Aññaṃ aññaṃ
 hatthiṃ ānayaṃsu. Te pi tath' eva palāyīṃsu. Rājā „etesāṃ
 hatthe kiñci osadhaṃ bhavissatīti“ cintetvā „vicinathā“⁵ ti
 āha. Vicinantā adisvā⁶ „n' atthi devā“⁷ ti āhaṃsu. „Tena
 hi kiñci mantaṃ parivattessanti, pucchatha te: 'atthi vo pari-
 vattanamantā'“⁸ ti. Rājapurisā pucchīṃsu. Bodhisatto „atthīti“
 āha. Rājapurisā „atthi kira devā“⁹ ti ārocayīṃsu. Rājā sabbe
 pi te pakkosāpetvā „tumhākaṃ jānanamantaṃ kathethā“¹⁰ ti
 āha. Bodhisatto avoca: „deva añño amhākaṃ manto nāma n'
 atthi, amhe pana tiṃsamattā janā pāṇaṃ na hanāma, adinnaṃ
 nādiyāma, micchā na carāma, musāvādaṃ na kathema, majjaṃ
 na pivāma, mettaṃ bhāvēma, dānaṃ dema, maggaṃ samaṃ
 karoma, pokkharaniyo khanāma¹¹, sālaṃ kārema¹², ayaṃ amhā-
 kaṃ manto ca parittaṃ ca vaḍḍhiṃ¹³ cā“¹⁴ ti. Rājā tesāṃ
 pasanno pesuñña-kāraṇakassa sabbaṃ gehavibhavaṃ taṃ ca tesāṃ¹⁵
 ñeva dāsaṃ katvā adāsi, taṃ hatthiṃ ca gāmaṃ ca tesāṃ¹⁶
 ñeva adāsi. Te tato paṭṭhāya yathāruciyaṃ puññaṃ karontā
 „catumahāpathe mahantaṃ¹⁷ sālaṃ kāressāmā“¹⁸ ti vaḍḍhakim
 pakkosāpetvā sālaṃ paṭṭhapesuṃ, mātugāmesu pana viga-

¹ C¹ bahu ² all three MSS. upanīyamano. ³ C¹ ādisvā. ⁴ C¹ C² khanāma.

⁵ C¹ karema. C² karoma. ⁶ so all three MSS. ⁷ C¹ C² tesāṃ. ⁸ C¹ ma-
 hattham ⁹ C¹ C² karessāmā.

tacchandatāya tassā sālāya mātugāmānaṃ pattim nādaṃsu. Tena samayena Bodhisattassa gehe Sudhammā Cittā Nandā Sujātā ti catasso itthiyo honti. Tāsu Sudhammā vaḍḍhakinaṃ saddhiṃ ekato hutvā „bhātika imissā sālāyaṃ maṃ jeṭṭhikaṃ karohīti“ vatvā lañcaṃ adāsi. So „sādhū“ 'ti sampañcchitvā paṭhamam eva kaṇṇikaruḁkhaṃ sukkhāpetvā tacchetvā vijjhivā kaṇṇikaṃ niṭṭhapetvā¹ vatthena palivethetvā ṭhapesi. Atha sālāṃ niṭṭhapetvā² kaṇṇikāropanakāle „aho³ ayyā ekaṃ na ka-rimhā“ 'ti āha. „Kin nāma hoti“. „Kaṇṇikā laddhuṃ vaṭṭa-tīti“. „Hotu, āharissāmā“ 'ti. „Idāni chinnaruḁkhena kātum na sakkā, pubbe yeva chinditvā tacchetvā vijjhivā ṭhapita-kaṇṇikā laddhuṃ vaṭṭatīti“. „Idāni kiṃ kātubban“ ti. „Sace kassaci gehe niṭṭhapetvā¹ ṭhapitavikkāyikakaṇṇikā atthi sā pariyesitabbā“ ti. Te pariyesantā Sudhammāya gehe disvā mūlena na labhiṃsu. „Sace maṃ sālāya pattikaṃ karoṭha dassāmīti“ vutte pana „mayāṃ mātugāmānaṃ pattim na damhā“ 'ti āhaṃsu. Atha ne vaḍḍhaki⁵ āha : „ayyā tumhe kiṃ ka-thetha, ṭhapetvā Brahmaloḁaṃ aññaṃ mātugāmarahitaṭṭhānaṃ nāma n' atthi, gaṇḁhatha kaṇṇikaṃ, evaṃ sante amhākaṃ kammaṃ niṭṭhaṃ gamissatīti“. Te „sādhū“ 'ti kaṇṇikaṃ gahetvā sālāṃ niṭṭhapetvā āsanaphalakāni santharivā pānī-yacāṭiyo⁶ ṭhapetvā yāgubhattaṃ nibandhiṃsu, sālāṃ pākārena parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā anto pākāre vālukaṃ⁷ ākiritvā bahi pākāre tālapantiṃ⁸ ropesuṃ. Cittāpi tasmiṃ ṭhāne uyyānaṃ kāresi, „pupphūpagaphalūpagaruḁkho⁹ asuko nāma tasmiṃ n' atthīti“ nāhosi. Nandāpi tasmiṃ yeva ṭhāne pokkharaniṃ kāresi pañcavaṇṇehi pādumeḁi sañchannaṃ ra-maṇiyaṃ. Sujātā kiñci na¹⁰ akāsi. Bodhisatto „mātu upaṭṭhā-naṃ pitu upaṭṭhānaṃ kule jeṭṭhāpacāyikakammaṃ saccavācaṃ

¹ C^k niṭṭhāpetvā. ² C^k C^v niṭṭhāpetvā. ³ C^k ahosi. ⁴ C^v sarimhā. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^s pāniya-. ⁷ C^s vālukaṃ. ⁸ C^v -pauniṃ. ⁹ C^s pupphupaga-phalupaga-. ¹⁰ C^k omits na.

apharusavācam̐ apisunavācam̐¹ maccheravinayan²“ ti imāni
satta vatapadāni pūrevā

Mātāpettibharam³ jantum kule jetthāpacāyinaṃ
saṅham̐ sakhilasambhāsam̐ pesuneyyappahāyinaṃ⁴
Maccheravinaye yuttam̐ saccam̐ kodhābhībhūm̐ naram̐
tam̐ ve devā tāvatimsā āhu sappuriso itīti

evam̐ pasamsiyabhāvam̐ āpajjivā jīvītapariyosāne tāvatimsa-
bhavane Sakko va⁵ devarājā hutvā nibbatti. Te pi 'ssa sahāyā
tatth' eva nibbattimsu. Tasmim̐ kāle tāvatimsabhavane asurā
paṭivasanti. Sakko devarājā „kim̐ no sādharāṇena rajjena“
'ti asure dibbapānam̐ pāyevā matte samāne pādesu gahetvā
Sinerupapāte khipāpesi. Te asurabhavanam̐ eva sampā-
puṇimsu. Asurabhavanam̐ nāma Sinerussa heṭṭhimatale tāva-
timsadevalokappamāṇam̐ eva, tattha devānam̐ pāricchattako
viya Cittapāṭali⁶ nāma kappatṭhiyarukkho hoti. Te Cittapāṭaliyā
pupphitāya jānanti: „nāyam̐ ambhākam̐ devaloko, devalokasmim̐
hi pāricchattako pupphatīti“. Atha te „jara-Sakko amhe
matte katvā mahāsamuddapiṭṭhe khipitvā ambhākam̐ devana-
garam̐ gaṇhi“. Te „mayam̐⁷ tena saddhim̐ yujjhivā ambhākam̐
devanagaram̐ eva gaṇhissāmā“ 'ti pipillikā viya thambham̐
Sinerum̐ anusaṇcaramānā utṭhahimsu. Sakko „asurā kira
utṭhitā“ ti sutvā samuddapiṭṭhe yeva abbhuggantvā yujjhamāno
tehi parājito diyaḍḍhayaḍḍhayanāsātikenā Vejayantarathena dakkhiṇa-
samuddassa matthakamatthakena palāyitum̐ āraddho. Ath'
assa ratho samuddapiṭṭhena vegena gacchanto Simbalivanam̐⁸
pakkhanto⁹. Tassa gaṇanamagge Simbalivanam̐⁶ tālavananim̐
viya chijjivā chijjivā samuddapiṭṭhe patati. Supaṇṇapotakā
samuddapiṭṭhe parivattentā mahāravanim̐ ravimsu. Sakko Mā-
talinim̐ pucchi: „samma Mātali, kim̐saddo nām̐ esa, atikaruṇo

¹ C^k -suna-, C^v -sūna-. ² C^s C^k tam̐ maccheravinayanim̐. ³ C^v -haran̐, C^v -hāram̐.

⁴ C^k pesuneyya-. ⁵ C^s ca, C^v va added. ⁶ C^v -pātali. ⁷ C^s C^v mayan̐. ⁸ C^s simbalī- ⁹ C^k pakkhante.

ravo vattatīti“ . „Deva tumhākaṃ rathavegavicunṇite Simbalivane patante supaṇṇapotakā maraṇabhayatajjitā ekaviravaṃ viravantīti“. Mahāsatto „samma¹ Mātali², mā amhe nissāya ete kilamantu, na mayaṃ issariyaṃ nissāya pāṇavadhakammaṃ karoma, etesaṃ pana atthāya mayaṃ jīvitaṃ pariccajivā asurānaṃ dassāma, nivattay’ etaṃ rathan“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Kulāvakā Mātali Simbalismiṃ
 īsāmukhena parivajjayassu,
 kāmaṃ cajāma asuresu pāṇaṃ,
 mā-y-ime dijā vikulāvā ahesun ti. 30.

Tattha kulāvakā ti supaṇṇapotakā, Mātali²ti sārathīṃ āmantesi, Simbalismiṃ ti passa ete simbalirokkhe³ olambantā tthitā ti dasseti, īsāmukhena parivajjayassu⁴ ti ete etassa rathassa īsāmukhena yathā na haññanti eva te parivajjayassu, kāmaṃ cajāma asuresu pāṇaṃ ti yadi amhesu asurānaṃ pāṇaṃ cajantesu etesaṃ sotthi hoti kāmaṃ⁵ cajāma ekaṃsaṃ⁶ eva mayaṃ asuresu amhākaṃ pāṇaṃ⁷ cajāma, māyime dijā vikulāvā ahesun ti ime pana dijā ime garulapotakā viddhastavieunnitakulāvakatāya⁸ vikulāvā mā ahesuṃ mā amhākaṃ dukkhaṃ etesaṃ uparikkhipa, nivattaya nivattaya rathan ti.

Mātali⁷ saṃgāhako tassa vacanaṃ sutvā rathaṃ nivattetvā aññena maggena devalokābhimukhaṃ akāsi. Asurā pana taṃ nivattayamānaṃ eva disvā „addhā aññehi pi cakkavālehi Sakkā āgacchanti, balaṃ labhivā ratho nivatto bhavissatīti“ maraṇabhayabhītā palāyivā asurabhavanaṃ eva pavisimsu. Sakko pi devanagaraṃ pavisitvā dvīsu devalokesu devagaṇena parivuto nagaramajjhe atthāsī. Tasmiṃ khaṇe paṭhaviṃ bhinditvā yojanasahassubbedho Vejayantapāsādo utthahi. Vijayante utthitattā Vejayanto t’ eva nāmaṃ akaṃsu. Atha Sakko puna asurānaṃ anāgamanatthāya pañcasu tṭhānesu ārakkhaṃ tṭhapesi, yaṃ sandhāya vuttaṃ:

¹ C^s sammā. ² C^s C^r mātālī. ³ C^s simbalī-. ⁴ C^s kāmaṃ. ⁵ C^s pāṇaṃ.

⁶ C^v viddhvasta- ⁷ C^s mātālī.

Antarā dvinnam¹ ayujjhapurānam
 pañcavidhā ṭhapitā abhirakkhā:
 uragakaroṭi payassa ca hāri²
 madanayutā caturo ca mahantā ti.

Dve nagarāni pi yuddhena gahetuṃ asakkuneyyatāya ayujjhapurāni nāma jātāni devanagaraṃ ca asuranagaraṃ ca. yadā hi asurā balavantā honti atha devehi palāyitvā devanagaraṃ pavisitvā dvāre pihite asurānaṃ sataśahassam pi kiñci kātum na sakkoti³, yadā devā balavantā honti atha asurehi palāyitvā asuranagaraṃ dvāre pihite Sakkānaṃ sataśahassam pi kiñci kātum na sakkoti⁴. iti imāni dve nagarāni ayujjhapurāni nāma Nesaṃ antarā etesu uragādīsu pañcasu ṭhānesu Sakkena rakkhā ṭhapitā Tattha uragasaddena nāgā gahitā, te uḍake balavantā honti, tasmā Sinerussa pathamālinde⁵ tesam ārakkhā, karotisaddena supannā gahitā. tesam kira karoti nāma pānubhojanāni, tena nāmaṃ labhimsu. dutiyālinde⁶ tesam ārakkhā, payassa hārisaddena kumbhandā gahitā, dānavarakkhasā kir⁷ ete, tatiyālinde⁸ tesam ārakkhā, madanayutasaddena yakkhā gahitā, visamacārino kir⁹ ete yuddhamsondā⁷, catutthālinde⁶ tesam ārakkhā, caturo ca mahantā ti cattāro maharājāno vuttā, pañcamālinde⁶ tesam ārakkhā, tasmā yadā asurā kupitā āvilacittā devapurāni upayanti pañcavidhesu yaṃ girino pathamam paribhandaṃ taṃ uragā paribūhiya titthanti, evaṃ sesesu sesā

Imesu pana pañcasu ṭhānesu ārakkham ṭhapetvā Sakko⁸ devānam indo⁹ dibbasampattiṃ anubhavamāne Sudhammā cavitvā tass⁹ eva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, kaṇṇikāya dinnanissandena c⁹ assā pañcayojanasatikā Sudhammā nāma devamanisabhā udapādi, yathā dibbasetacchattassa hetthā yojanappamāne kañcanapallāṇike¹⁰ nisinno Sakko devānam indo devamanussānaṃ kattabbakiccāni karoti. Cittāpi cavitvā tass⁹ eva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, uyyānassa karaṇanissandena c⁹ assā Cittalatāvanāni nāma uyyānaṃ udapādi. Nandāpi cavitvā tass⁹ eva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, pokkharāṇinissandena¹¹ c⁹ assā Nandā nāma pokkharāṇi udapādi. Sujātā

¹ C^v dinnam. ² C^v hāri. ³ C^s sakkonti. ⁴ C^s sakkonti corrected to sakkoti. ⁵ C^s -linde. ⁶ C^s C^v -linde. ⁷ C^v yuddhasondā. ⁸ so all three MSS., instead of Sakke? ⁹ so all three MSS., instead of inde? ¹⁰ C^v -pallāṇike. ¹¹ C^s C^v pokkharāṇi-.

pana kusalakamassa akatattā ekasmiṃ araṇṇe kandarāya bakasakuṇikā hutvā nibbattā. Sakko „Sujātā na paññāyati, kattha nu kho nibbattā“ ti āvajjento disvā tattha gantvā taṃ ādāya devalokaṃ gantvā tassā ramaṇiyaṃ devanagaraṃ Sudhammaṃ devasabhaṃ Cittalatāvanaṃ Nandāpokkharaniṃ ca dassetvā „etā kusalaṃ katvā mayhaṃ pādaparicārikā hutvā nibbattā, tvaṃ pana kusalaṃ akatvā tiracchānayaṇiyaṃ nibbattā, ito paṭṭhāya sīlaṃ rakkhā“ ¹ti taṃ ovaditvā pañcasu sīlesu paṭiṭṭhapetvā¹ tatth' eva netvā vissajjesi. Sāpi tato paṭṭhāya sīlaṃ rakkhati. Sakko katipāhaccayena „sakkā nu kho sīlaṃ rakkhituṃ“ ti gantvā maccharūpena uttāno hutvā purato nipajji. Sā „matamacchako“ ti saññāya sīse aggaheṣi, maccho naṅguṭṭhaṃ² cālesi, atha naṃ „jīvati, mañṇe“ ti vissajjesi. Sakko „sādhū sādhū, sakkhissasi sīlaṃ rakkhituṃ“ ti agamāsi. Sā tato cutā Bārānasiyaṃ kumbhakāragehe nibbatti. Sakko „kahaṃ³ nu kho nibbattā“ ti tattha nibbattabhāvaṃ nātvā suvaṇṇa-elālūkānaṃ⁴ yānakaṃ pūretvā majjhe gāmassa mahallakavesena nisīditvā „elālūkāni⁵ gaṇhatha, elālūkāni⁵ gaṇhathā“ ⁶ti ugghosesi. Manussā āgantvā „dehi tātā“ ⁷ti āhaṃsu. „Ahaṃ sīlaṃ⁷ rakkhakānaṃ demi, tumhe sīlaṃ rakkhathā“ ⁸ti. „Mayaṃ sīlaṃ nāma na jānāma, mūlena dehīti“⁹. „Na mayhaṃ mūlena attho, sīlarakkhakānaṃ⁷ nēvāhaṃ dammīti“⁹. Manussā „koci ayaṃ lālako“⁸ ti pakkamiṃsu. Sujātā taṃ⁹ pavattiṃ sutvā „mayhaṃ ānītaṃ bhavissatīti“ cintetvā gantvā „dehi tātā“ ti āha. „Sīlaṃ rakkhasi amma“ ⁹ti. „Ama rakkhāmīti“⁹. „Idaṃ mayā tuyhaṃ eva atthāya ābhatan“ ⁹ti saddhiṃ yānakena gehadvāre ṭhapetvā pakkāmi. Sāpi yāvajjivaṃ sīlaṃ rakkhitvā tato cutā Vepacittiyassa asurindassa dhītā hutvā nibbatti, silānisamsena abhirupā ahoṣi. So tassā vayappattakāle „mayhaṃ dhītā attano cittarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhatū“ ⁹ti asure sanni-

¹ C^s paṭiṭṭhapetvā. ² C^s naṅgu-. ³ C^s kahaṃ. ⁴ C^s svannaḷūkānaṃ. ⁵ C^s elālūkāni. ⁶ C^s sīla. ⁷ C^k sīlaṃ-. ⁸ C^s elālūko. ⁹ C^k naṃ.

pātesi. Sakko „kahaṃ nu sā nibbattā“ ti olokeno tattha nibbattabhāvaṃ nātvā „Sujātā cīttarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhantī¹ maṃ gaṇhissatīti“ asuravaṇṇaṃ māpetvā tattha agamāsi. Sujātā² alaṃkaritvā sannipātattṭhānaṃ ānetvā „cīttarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhā“ ti āhaṃsu. Sā olokenā³ Sakkaṃ disvā pubbe pi sinehavasena „ayam me sāmiko“ ti aggahesi. So taṃ devanagaraṃ ānetvā adḍhatiyānaṃ nāṭakakoṭṭhinaṃ jeṭṭhikaṃ katvā yāvātāyukaṃ tathā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesanaṃ āharitvā „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā devaraḍḍaṃ kārāyaṃānā attano jīvitaṃ pariccajantāpi pānātipātānaṃ na karāṃsu, tvaṃ nāma evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā aparissāvitaṃ sappākaṃ uḍakaṃ pivissasīti“ taṃ bhikkhuṃ garahitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā Mātali saṃgāhako ānando aho, Sakko pana aham evā“ ti. Kulāvakaḍḍatākaṃ.

2. Naccajātakā.

Rudāṃ manuññaṃ ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ bahubhaṇḍikaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Vatthuṃ heṭṭhā Devadhammajātake vuttasadisam eva. Satthā taṃ bhikkhuṃ „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Kimkāraṇā tvaṃ bahubhaṇḍo jāto“ ti. So ettaṃ sutvā va kuddho nivāsanapārūpanaṃ⁴ chaḍḍetvā⁵ „iminā dāni nīhārena vicarāmiti“ Satthu purato naggo aṭṭhāsi. Manussa dhi⁶ dhīti āhaṃsu. So tato palāyitvā hīnāyāvatto. Bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannisinā „Satthu nāma purato evarūpaṃ karissasīti“ tassa agūṇakathaṃ kathesum. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti bhikkhū pucchi. „Bhante ‘so hi nāma bhikkhu tumhākaṃ purato catuparisaṃajjhe hīrottappaṃ pahāya gāmadārako viya naggo tathā’⁷ manussesu jigucchīyamāno hīnāya vattitvā sāsaṇā parihīno’ ti tassa agūṇakathāya nisinn’ amhā“ ti. Satthā „na bhikkhave idān’ ev’ eso⁸ bhikkhu hīrottappābhāvena ratanaśāsaṇā parihīno, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihīno yevā“ ti vatvā atītaṃ āhāri:

¹ Ck Cv gaṇhanti, Cs gaṇhanti. ² all three MSS. sujātā. ³ all three MSS. olokenā. ⁴ Ck -pārūpanaṃ. ⁵ Cs chaḍḍetvā. ⁶ Cv dhi. ⁷ Cs gāmadārako viya naggo viya hutvā. ⁸ Ck idānevaso.

Atīte paṭhamakappe catuppadā Sīham rājānaṃ akaṃsu,
macchā Anandamacchaṃ, sakunā Suvannaḥaṃsaṃ. Tassa
pana Suvannaṛājahamsassa dhītā haṃsapotikā abhirūpā ahoṣīti
so tassā varaṃ adāsi. Sā attano cittarucitaṃ sāmikaṃ
vāresi. Haṃsarājā tassā varaṃ datvā Himavante sabbasakuṇe
sannipātāpesi. Nānappakārā¹ haṃsamorādayo sakunagaṇā samā-
gantvā ekasmiṃ mahante pāsāṇatale sannipatiṃsu. Haṃsarājā
„attano cittarucitaṃ sāmikaṃ āgantvā gaṇhatū“² ti dhītaraṃ
pakkosāpesi. Sā sakunaśaṃghaṃ oloketi³ maṇivaṇṇagīvaṃ
citrapekhuṇaṃ⁴ morāṃ disvā „ayaṃ me sāmiko hotū“⁵ ti
rocesi. Sakunaśaṃghā morāṃ upasaṃkamitvā āhaṃsu: „samma
mora ayaṃ rājadhītā ettakānaṃ sakunānaṃ majjhe sāmikaṃ
rocenti⁶ tayi ruciṃ uppādesīti“. Moro „ajjāpi tāva me balaṃ
na passaṣīti“⁷ atituṭṭhiyā⁸ hirottappaṃ bhinditvā tāva mahato
sakunaśaṃghassa majjhe pakkhe pasāretvā naccituṃ ārabhi,
naccanto appaṭicchanno ahoṣi. Suvannaḥaṃsarājā lajjito imassa
n' eva ajjhattasamuṭṭhānā hiri atthi na bahiddhāsamuṭṭhānaṃ
ottappaṃ, nāssa bhinnahirottappaṃ mama dhītaraṃ dassāmīti“
sakunaśaṃghamajjhe imaṃ gātham āha:

Rudam⁹ manuññaṃ rucirā ca piṭṭhi
veluriyavaṇṇūpanibhā ca gīvā
vyāmaṃmattāni ca pekkhūnāni,
naccena te dhītaraṃ no dadāmi. 31.

Tattha rudam manuññaṃ ti, takārassa dakāro kato, rudam manāpam,
vassitasaddo madhuro ti attho, rucirā ca piṭṭhīti piṭṭhi¹⁰ pi te citrā c' eva
sobhanā ca, veluriyavaṇṇūpanibhā ti veluriyamaṇivaṇṇasadisā, vyāma-
mattānīti ekavyāmaṃmānāni, pekkhūnānīti piñjāni, naccena te dhī-
taraṃ no dadāmi hirottappaṃ bhinditvā naccitabbāven' eva te evarūpassa
nillajjassa dhītaraṃ no dadāmi vatvā

Haṃsarājā tasmiṃ yeva parisamajjhe attano bhāginey-
yahaṃsapotakassa dhītaraṃ adāsi. Moro haṃsapotikaṃ ala-

¹ C^v -kārānaṃ, C^s -kāra. ² all three MSS. oloketi. ³ C^k -pekhuṇaṃ, C^s -pekhu-
naṃ. ⁴ all three MSS. rocenti. ⁵ C^v atuṭṭhiyā. ⁶ C^k C^s rudam. ⁷ C^s C^v piṭṭhi.

bhitvā lajjitvā tato va uṭṭhahitvā palāyi. Haṃsarājāpi attano vasaṇaṭṭhānam eva gato.

Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa hirottappaṃ bhinditvā ratanaśāsanā parihiṇo, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihiṇo yevā“ 'ti imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā moro bahubhaṇḍiko ahoṣi, haṃsarājā pana aham evā“ 'ti. Naccajātakam.

3. Sammodamānajataka.

Sammodamānā ti. Idam Satthā Kapilavatthum upanissāya nigrodhārāme viharanto cumbaṭakalaham ārabha kathesi. So Kuṇḍalajātake āvibhavissati. Tadā pana Satthā nātaka āmantetvā „mahārājāno, nātakanam aṇṇamaṇṇam viggaho nāma na yutto, tiracchānagatāpi pubbe samaggakāle paccāmitte abhibhavitvā yadā vivādam āpannā tadā mahāvināsam pattā“ ti nātirajakulehi āyācito atitaṃ āhari:

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto vaṭṭakayoniyaṃ nibbattitvā anekavaṭṭakasaḥassaparivāro araṇṇe vasati. Tadā eko vaṭṭakaluddako tesam vasaṇaṭṭhānaṃ gantvā vaṭṭakavassitaṃ katvā tesam sannipatitabhāvaṃ nātvā tesam upari jālaṃ khipitvā pariyantesu maddanto sabbe ekato katvā pacchiṃ pūretvā gharāṃ gantvā te¹ vikkīṇitvā tena mūlena jīvikaṃ kappeti. Ath' ekadivasaṃ Bodhisatto te vaṭṭake āha: „ayaṃ sākuṇiko² amlākaṃ nātaka vināsaṃ pāpeti, ahaṃ ekaṃ upāyaṃ jānāmi yen' esa amhe gaṇhituṃ na sakkhissati, ito dāni paṭṭhāya etena³ tumhākaṃ upari jāle khittamatte ekeko ekekaṃ jālakkhike sīsaṃ ṭhapetvā jālaṃ ukkhipitvā icchitaṭṭhānaṃ haritvā ekaṃ kaṇṭakagumbe pakkhipatha, evaṃ sante tena tena ṭhānena palāyissamā“ 'ti. Te sabbe „sādhū“ 'ti paṭisunīṇisu. Dutiyadivase upari jālaṃ khitte⁴ Bodhisattena vuttanāyena eva jālaṃ ukkhi-

3. Cfr. J. R. A. S. December, 1870. ¹ C^a ne ² C^k C^a sakunako, C^v sakuniko.
³ C^a ete ⁴ so all three MSS.

pitvā ekasmiñ kaṇṭakagumbe khipitvā sayam hetthābhāgena tato palāyimsu. Sākuṇikassa gumbato jālaṃ mocentass' eva vikālo jāto. So tucchahattho va' agamāsi. Punadivasato paṭṭhāya pi vaṭṭakā tath' eva karonti. So pi yāva suriyass' atthagamanā jālam eva mocento kiñci alabhitvā tucchahattho va gehaṃ gacchati. Ath' assa bhariyā kujjhivā „tvam divase divase tucchahattho āgacchasi, aññaṃ pi te bahi positabbaṭṭhānaṃ atthi maññe“ ti āha. Sākuṇiko „bhadde mama aññaṃ² positabbaṭṭhānaṃ n' atthi, api ca kho pana te vaṭṭakā samaggā hutvā caranti, mayā khittamattaṃ jālaṃ ādāya kaṇṭakagumbe khipitvā gacchanti, na kho pana te sabbakālam eva sammodamānā viharissanti, tvam mā cintayī³, yadā te vivādam āpajjissanti tadā te sabbe vādāya tava mukhaṃ hāsaya-māno āgacchissāmīti“ vatvā bhariyāya⁴ imaṃ gātham āha:

Sammodamānā gacchanti jālam ādāya pakkhino,
yadā te vivadissanti tadā ehinti me vasan ti. 32.

Tattha yadā te vivadissantīti yasmiṃ kāle te vattakā nānāladdhikā nānāgahā hutvā vivadissantīti kalahaṃ karissantīti attho, tadā ehinti me vasan ti tasmīṃ kāle sabbe pi te mama vasaṃ āgacchissantīti, athāhaṃ te gahetvā tava mukhaṃ hāsayaṃto āgacchissāmīti bhariyaṃ samassāsesi.

Katipāhass' eva pana accayena eko vaṭṭako gocarabhūmiṃ otaranto asallakkhetvā aññaṃ sīsaṃ akkami⁵. Itaro „ko maṃ sīse akkamīti“ kujjhi. „Ahaṃ asallakkhetvā akkamiṃ, mā kujjhīti“ vutte pi ca kujjhi yeva. Te punappuna kathentā „tvam eva maññe jālaṃ ukkhipasīti“ aññamaññaṃ vivādaṃ karimsu. Tesu vivadantesu Bodhisatto cintesi: vivā-dake sotthibhāvo nāma n' atthi, idāṃ⁶ eva te jālaṃ no ukkhipissantīti, tato mahantaṃ vināsaṃ pāpuṇissantīti, sākuṇiko okāsaṃ labhissati, mayā imasmiṃ thāne na sakkā vasitun“ ti so attano parisāṃ ādāya aññattha gato. Sākuṇiko pi kho

¹ C* omits va. ² Cv mamaññaṃ. ³ Cv cintayī. ⁴ C* omits bhariyāya. ⁵ C* akkami.

katipāhaccayena āgantvā vaṭṭakavassitaṃ vassitvā tesam sanni-
patitānaṃ upari jālaṃ pakkhipi. Ath' eko vaṭṭako „tuyhaṃ
kira jālaṃ ukkhipantass' eva matthake lomāni patitāni, idāni
ukkhipā“ 'ti āha. Aparo „tuyhaṃ kira jālaṃ ukkhipantass'
eva dvīsu pakkhesu pattāni patitāni, idāni ukkhipā“ 'ti āha.
Iti tesam „tvam ukkhipā“ 'ti vadantānaṃ¹ nēva sākuṇiko jālaṃ
ukkhipitvā sabbe va te ekato katvā pacchiṃ pūretvā bhariyaṃ
hāsayamāno gehaṃ agamāsi.

Satthā „evaṃ mahārāja nātakānaṃ kalaho nāma na yutto, kalaho
vināsamūlaṃ eva hotīti“ imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā apaṇḍitavaṭṭako Devadatto ahoṣi,
paṇḍitavaṭṭako pana aham evā“ 'ti. Sammodamānajātakaṃ.

4. Macchajātaka.

Na maṃ sītaṃ na maṃ uṇhaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane
viharanto purāṇadutiyyikapalobhanaṃ² ārabha kathesi. Tadā
hi Satthā taṃ bhikkhuṃ „saccaṃ kira tvam bhikkhu“³ ukkaṇṭhito“
ti pucchi. „Saccaṃ Bhagavā“ 'ti. „Kenāsi ukkaṇṭhāpito“ ti. „Pu-
rāṇadutiyyikā⁴ me bhante madhuraḥhattharasā, naṃ jahitum na sakko-
mūti“. Atha naṃ Satthā „bhikkhu. esā itthi⁵ tava anattakārikā,
pubbe pi tvam etaṃ nissāya maraṇaṃ pāpuṇanto maṃ āgamma
maraṇamutto“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto tassa purohito ahoṣi. Tadā kevaṭṭā nadiyaṃ
jālaṃ khipiṃsu. Ath' eko mahāmaccho rativasena attanō
macchiyā saddhiṃ kilamāno āgacchati. Tassa sā macchī⁶
purato gacchamānā jalāgandhaṃ ghāyitvā jālaṃ pariharamānā
gatā. So pana kāmagijjho lolamaccho jalakucchiṃ eva pa-
viṭṭho. Kevaṭṭā tassa jālaṃ pavitṭhabhavaṃ natvā jālaṃ
ukkhipitvā macchaṃ gahetva amāretvā va vālikapiṭṭhe⁶ khi-

¹ C^k C^s -nam. ² C^k C^s -duti-. ³ C^k C^s omit saccaṃ kira tvam bhikkhu. ⁴ C^v
itthi. ⁵ C^s macchi. ⁶ C^s valina-.

pitvā „imaṃ aṅgāresu pacitvā khādissāmā“ 'ti aṅgāre karonti sūlaṃ tacchenti. Maccho „etaṃ¹ aṅgārataṭṭhapaṇaṃ² vā sūlavedhanaṃ vā aññaṃ vā pana dukkhaṃ na maṃ kilameti, yaṃ pana sā macchi³ 'aññaṃ so nūna gato' ti mayi domanassaṃ āpajjati tad eva maṃ bādhatīti“ paridevamāno imaṃ gātham āha:

Na maṃ sītaṃ na maṃ uḥhaṃ na maṃ jālasmiṃ bādhanam,
yaṃ ca maṃ maññate macchi³ 'aññaṃ so ratiyā gato' ti. 33.

Tattha na maṃ sītaṃ na maṃ uḥhaṃ ti macchānaṃ udakā nīhata⁴ sītaṃ hoti, tasmiṃ vigate uḥhaṃ hoti, tadubhayaṃ sandhāya na maṃ sītaṃ na maṃ uḥhaṃ bādhatīti paridevati, yaṃ⁵ pi taṃ aṅgāresu paccanamūlakaṃ dukkhaṃ bhavissati tam pi sandhāya na maṃ uḥhaṃ ti paridevat' eva, na maṃ jālasmiṃ bādhanam ti yaṃ pi me jālasmiṃ bādhanam ahoṣi tam pi maṃ na bādhesīti paridevati, yaṃ ca maṃ ti ādisu⁶ ayaṃ piṇḍattho: sā macchī mama jāle patitassa imehi kevattēhi gaḥitabhūvaṃ ajānanti⁷ maṃ apassamānā „so maccho idāni aññaṃ macchiṃ kāmaraṭṭhiyā gato⁸ bhavissatīti“ cinteti, taṃ tassā domanassappattāya cintanaṃ maṃ bādhatīti vālikapiṭṭhe nīpanno paridevati.

Tasmiṃ samaye purohito dāsaparisaparivuto nahānatthāya naḍitiraṃ āgato. So pana sabbarutaññu⁹ hoti. Ten' assa macchaparidevitaṃ sutvā etad ahoṣi: „ayaṃ maccho kilesa-paridevitaṃ paridevati, evaṃ āturacitto kho paṇ' esa mīyamāno niraye yeva nibbattissati, aham⁹ assa avassayo bhavissā-mīti“ kevattānaṃ santikaṃ gantvā „ambho tumhe amhākaṃ ekadivasam pi vyañjanatthāya macchaṃ na dethā“ 'ti āha. Kevattā „kiṃ vadetha sāmi, tumbhākaṃ ruccanaka-macchaṃ gaṇhitvā gacchathā“ 'ti āhaṃsu. „Amhākaṃ aññena kammaṃ n' atthi, imaṃ¹⁰ ñeva dethā“ 'ti. „Gaṇhatha sāmīti“. Bodhisatto taṃ ubhoḥi hatthehi gaḥetvā naḍitīre nisīditvā „ambho¹¹ maccha, sace t' āhaṃ ajja na passeyyaṃ jīvitakkha-yaṃ pāpuṇeyyāsi, idāni ito paṭṭhāya mā kilesavasiko¹² ahoṣīti“ ovaditvā udake vissajjetvā nagaraṃ pāvisi.

¹ C^v ekaṃ, C^s omits etaṃ. ² C^s aṅgāre-. ³ so all three MSS. ⁴ C^k nihata-, C^s nehata-. ⁵ C^k yaṃ. ⁶ C^v ādisu. ⁷ C^k C^s ajānanti. ⁸ C^v hato. ⁹ C^k āham, C^v aham. ¹⁰ C^k C^s imaṃ ¹¹ C^v amho ¹² C^v -vasito.

Satthā imāṃ dhammadeśanāṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhū sotāpatti-phale patitṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakāṃ samodhānesi: „Tadā macchi¹ purāṇa-dutiyaikā² ahoṣi, maccho ukkaṇṭhitabhikkhū, purohito aham eva ahoṣin“ ti. Macchajātakāṃ.

5. Vattakajātaka.

Santi pakkhā ti. Idāṃ Satthā Magadhesu cārikāṃ caramāno dāvagginibbānaṃ ārabba kathesi. Ekasmiṃ hi samaye Satthā Magadhesu cārikāṃ caramāno aññatarasmiṃ Magadhagāmake piṇḍāya caritvā pacchābhattaṃ piṇḍapāta-paṭikkanto bhikkhugāṇa-parivuto maggaṃ paṭipajji. Tasmīṃ samaye mahādāvo utṭhahi. Purato ca pacchato ca bahū bhikkhū³. So pi kho aggi ekadhūmo ekajālo hutvā avattharamāno āgacchat⁴ eva. Tatra eke⁵ puthujjanabhikkhū maraṇabhaya-bhītā „paṭaggaṃ dassāma, tena daḍḍhaṭṭhānaṃ itaro aggi na ottharissatīti⁶“ araṇi⁷ sahitā⁸ nīharitva aggaṃ karonti. Apare āhaṃsu: „āvuso, tumhe kin nāma karoṭha, gaganamajjhe⁹ ṭhitāṃ candaṃ pācīnalokadhātuto uggacchantāṃ saḥassaraṃsīpatimaṇḍitaṃ suriyamaṇḍalaṃ¹⁰ velāṭṭire ṭhitā samuddaṃ Sineruṃ nissāya ṭhitā Sineruṃ apassantā viya sadevake loke aggapuggalaṃ attanā saddhiṃ gacchantāṃ eva Sammāsambuddhaṃ anoloketvā ‘paṭaggaṃ demā’ ti vadetha, Buddhābalaṃ nāma na jānātha, etha Satthu santikāṃ gāmis-sāmā“¹¹ ti purato ca pacchato ca gacchantā sabbe pi ekato hutvā Dasa-balassa santikāṃ agamaṃsu. Satthā mahābhikkhūsaṃghaparivāro¹² aññatarasmiṃ padese aṭṭhāsi. Dāvaggi abhibhavanto viya viravanto āgacchati, āgantvā Tathāgatassa ṭhitaṭṭhānaṃ¹³ patvā tassa padessa samantā soḷasakarīsamattaṃ¹⁴ ṭhānaṃ patto udaye opilāpitaṇṭukkā¹⁵ viya nibbāyi, vibbedhato dvattimsakarīsamattaṭṭhānaṃ avattharituṃ nāsakkhi. Bhikkhū Satthu guṇakathaṃ¹⁶ ārabhiṃsu: „aho Buddhānaṃ guṇāṃ nāma, ayaṃ hi nāma acetano aggi Buddhānaṃ ṭhitaṭṭhānaṃ avattharituṃ na sakkoti, udaye ṭiṇṭukkā viya nibbāyati, aho Buddhā-

¹ C^k macchi. ² C^k -du-. ³ C^k C^s bahu bhikkhu. C^s bahu bhikkhu corrected to bahū bhikkhū. ⁴ C^k C^s etc. ⁵ C^k ottharissatīti. ⁶ C^s araṇi. ⁷ C^k C^s sahita, C^s sahita corrected to sahitā. ⁸ C^s C^k gaganā-. ⁹ C^k suriya-. ¹⁰ C^s -saṅgha-. ¹¹ C^s -nam. ¹² C^k C^s solasa-. ¹³ C^s -ṭiṇṭukkā. ¹⁴ C^k guṇanikathaṃ.

nañ ānubhāvo nāmā“ 'ti. Satthā tesam katham sutvā „na bhikkhave idam etarahi mayham balañ, yañ imañ bhūmippadesaṃ patvā esa aggo nibbāyati idam pana mayham porāṇakasaccabalañ, imasmiñ hi padese sakalam pi imañ kappam aggi na jalissati, kappatṭhiya-pāṭihāriyaṃ nām' etan“ ti āha. Athāyasmā Ānando Satthu nisīdanatthāya catugguṇaṃ saṃghātiṃ paññāpesi. Nisīdi Satthā. Palamkaṃ ābhujitvā¹ bhikkhusaṃgho pi Tathāgataṃ vanditvā parivāretvā nisīdi. Atha Satthā „idam tāva bhante amhākaṃ pākaṭaṃ, atītaṃ paṭicchannaṃ, taṃ no pākaṭaṃ karothā“ 'ti bhikkhūhi āyācito atītaṃ āhari:

Atīte Magadharatṭhe tasmiñ yeva padese Bodhisatto vaṭṭakayoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā mātu kucchito jāto aṇḍako sampadāletvā nikkhantakāle mahābheṇḍukappamāṇo vaṭṭakapotako ahoṣi. Atha nañ mātāpitāro kulāvake nipajjāpetvā mukhatuṇḍakena gocaraṃ āharitvā posenti. Tassa pakkhe pasāretvā ākāśagamanabalaṃ vā pāde ukkhipitvā thale gamanabalaṃ vā n' atthi. Tañ ca padesaṃ saṃvacchare saṃvacchare dāvaggi gaṇhāti. So tasmim² pi samaye mahāravaṃ ravanto taṃ padesaṃ gaṇhi. Sakuṇasaṃghā attano attano kulāvakehi nikkhamitvā maraṇabhayaabhītā viravantā palāyanti. Bodhisattassa pi mātāpitāro maraṇabhayaabhītā Bodhisattaṃ chaḍḍetvā palāyimsu. Bodhisatto kulāvake nipannako va gīvaṃ ukkhipitvā avattharitvā āgacchantāṃ aggim disvā cintesi: „sace mayham pakkhe pasāretvā ākāśena gamanabalaṃ bhaveyya uppatitvā aññattha gaccheyyaṃ, sace pāde ukkhipitvā gamanabalaṃ bhaveyya pādavārena aññattha gaccheyyaṃ, mātāpitāro pi kho me maraṇabhayaabhītā mañ ekakaṃ pahāya attānaṃ parittāyantaṃ palātā, idāni me aññaṃ paṭisaraṇaṃ n' atthi, attāno³ 'mhi asaraṇo, kiñ nu kho ajja mayā kātuṃ vaṭṭatīti“. Ath' assa etad ahoṣi: „imasmiñ loke sīlaguṇo nāma atthi, sacca-guṇo nāma atthi, atīte pāramiyo pūretvā bodhitale nisīditvā abhisambuddhā sīlasamādhipaññāvimuttivimuttiñāṇadassanasam-

¹ C^k ābhujitvā ² C^k C^s tasmim ³ all three MSS. attāno.

pannā saccānuddayakāruṇṇakhantisamannāgatā sabbasattesu samapavattamettabhāvanā sabbaññu-Buddhā nāma atthi, tehi ca paṭividdhā dhammaguṇā nāma atthi, mayhaṃ cāpi ekam' saccam atthi, samvijjamāno eko sabhāvadhammo paññāyati, tasmā atīte Buddhē c' eva tehi paṭividdhaguṇe ca āvajjitvā mayi vijjamānaṃ saccasabhāvadhammaṃ gahetvā saccakiriyaṃ katvā aggaṃ paṭikkamāpetvā ajja mayā attano c' eva sesasa-kuṇānaṃ ca sotthibhāvaṃ kātuṃ vaṭṭatīti¹. Tena vuttaṃ:

Atthi loke sīlaguṇo, saccam soceyy' anuddayā,
tena saccena kāhāmi saccakiriyaṃ anuttamaṃ.
Āvajjitvā dhammabalaṃ saritvā pubbake Jine
saccabalam apassāya saccakiriyaṃ akās' ahan ti.

Atha Bodhisatto atīte parinibbutānaṃ Buddhānaṃ guṇe āvajjitvā attani vijjamānaṃ saccasabhāvaṃ ārabha saccakiriyaṃ karonto imaṃ gātham āha:

Santi pakkhā apatanā, santi pādā avañcanā,
mātāpitā ca nikkhantā, jātaveda paṭikkamā ti. 34.

Tattha santi pakkhā apatanā ti mayhaṃ pakkhā nāma atthi upa-labbhanti, na ca kho sakkā etehi uppatitum ākāse gantun ti apatanā, santi pādā avañcanā ti pādāpi me atthi tehi pana vañcītum pādacāragamanena gantum na sakkā ti avañcanā, mātāpitā ca nikkhantā ti ye ca maṃ aññattha neyyuṃ te pi maraṇabhayaṃ mātāpitāro nikkhantā, jātavedā ti aggaṃ ālapati, so hi jāto vediyati paññāyati, tasmā jātavedo ti vuccati, paṭikkamā ti paṭigaccha nivattā 'ti jātavedaṃ ānāpeti². Iti Mahāsatto sace mayhaṃ pakkhānaṃ atthibhāvo c' eva te ca pasāretvā ākāse apatanabhāvo saccam pādānaṃ atthibhāvo te ca ukkhipitvā avañcanabhāvo mātāpitunnaṃ maṃ kulāvake yeva chaletvā, palātabhāvo ca sacco sabhāvabhūto yeva, jātaveda etena saccena tvaṃ ito paṭikkamā ti kulāvake nipanno yeva saccakiriyaṃ akāsi.

Tassa³ saha saccakiriyaṃ soḷasakarīsamatte⁴ thāne jāta-vedo paṭikkamī, paṭikkamanto ca na-jjhāpayamāno va⁵ araṇ-ṇaṃ gato, udaye pana opilāpitā ukkā viya tatth' eva nibbāyi. Tena vuttaṃ:

¹ C^v eka. ² C^s C^v ānāpeti. ³ C^k C^v nassa. ⁴ C^k -matta ⁵ C^v ca.

Saha saccakate mayhaṃ mahā pajjalī sikhī',
vajjesi soḷasa karīsāni udakaṃ patvā yathā sikhīti.

Tam pan' etaṃ tṭhānaṃ sakale pi imasmiṃ kappe agginā ana-
bhībhavanīyattā kappatṭhiyapāṭihāriyaṃ nāma jātani. Evaṃ Bo-
dhisatto saccakiriyaṃ katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave imassa vanassa agginā anajjhottharaṇaṃ
etarahi mayhaṃ balaṃ, porāṇaṃ pan' etaṃ vaṭṭakapotakakāle mayham
eva saccabalaṃ“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi.
Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino keci
anāgāmino ahesuṃ, keci arahattaṃ pattā ti. Satthāpi anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mātāpitaro etarahi mātāpitaro
va' ahesuṃ, vaṭṭakarājā pana aham evā“ ti. Vaṭṭakajātakaṃ.

6. Sakunajātaka.

Yam' nissitā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto daḍ-
ḍhapannasālāṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Eko kira bhikkhu
Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā Jetavanato nikkhamma Ko-
salesu ekaṃ paccantagāmaṃ upanissāya ekasmiṃ araṇṇe senāsane
vasati. Ath' assa paṭhamamāse yeva paṇṇasālā dāyhittha. So
„paṇṇasālā me daḍḍhā, dukkhaṃ vasāmiti“ manussānaṃ ācikkhi.
Manussā „idāni no khettaṃ parisukkhaṃ, kedāre pāyevā karissāma,
tasmiṃ pāyite bjaṃ rapitvā bje vutte⁴ vatiṃ katvā vatiyā katāya
niḍḍāyitvā lāyitvā madditvā“ ti evaṃ⁵ taṃ taṃ kammaṃ apadisantā
yeva temāsāṃ vītināmesuṃ. So bhikkhu temāsāṃ abbhokāse dukkhaṃ
vasanto kammaṭṭhānaṃ vadḍhetvā visesaṃ nibbattetuṃ nāsakkhi,
pavāretvā pana Satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamante nisīdi.
Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā „kiṃ bhikkhu sukhena
vassaṃ vuttho si, kammaṭṭhānaṃ te matthakaṃ pattaṃ“ ti pucchi.
So taṃ pavattiṃ ācikkhitvā „senāsanasappāyassa me abhāvena kam-
maṭṭhānaṃ matthakaṃ na pattaṃ“ ti āha. Satthā „pubbe bhikkhu
tiracchānagatāpi attano sappāyāsappāyaṃ jānimsu, tvaṃ kasmā na
aṇṇāsīti“ vatvā atītaṃ āhari:

¹ so all three MSS ² C^v ca. ³ C^k yan. ⁴ C^s vutthe, C^v vunte. ⁵ C^v evan.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto sakunayoniyāṃ nibbattitvā sakunasamghapari-vuto araṇṇāyatane sākhaṇḍapasaṃpannaṃ mahārukkhaṃ nissāya vasati. Ath' ekadivasam tassa rukkhassa sākhasu aññamaññaṃ ghaṃsantīsu cuppaṃ patati. Dhūmo uṭṭhāti. Taṃ disvā Bodhisatto cintesi: „imā dve sākha evaṃ ghaṃsamānā aggim viṣṣajjessanti, so patitvā purāṇapaṇṇāni ganhissati, tato paṭṭhāya imam pi rukkhaṃ jhāpessati¹, na sakkā idha ambehi vasitum, ito palāyitvā aññattha gantum vaṭṭatīti“ so sakunasamghassa imam gātham āha:

Yam nissitā jagatiruhaṃ² vihaṃgamā

sv-āyam aggim pamuñcati.

disā bhajatha vakkamgā, jātaṃ saraṇato bhayaṃ ti. 35.

Tattha jagatiruhaṃ³ ti, jagati vuccati pathavi, tattha jātattā rukkho jagatirūho ti vuccati, vihaṃgamā ti vihaṃ vuccati ākāsaṃ, tattha gamanato pakkhī vihaṃgamā ti vuccanti, disā bhajatha ti imam rukkhaṃ muñcivā aññato palāyanta catasso disā bhajatha, vakkamgā ti sakuna āḷapati, te hi uttamaṃgam galaṃ⁴ kadāci kadāci vakkam⁵ karonti. tasmā vakkamgā ti vuccanti, vakkā vā tesam ubhosu passesu pakkhā jātā ti pi vakkamgā. jātaṃ saraṇato bhayaṃ ti amhākam avassayarukkhato yeva bhayaṃ nibbattaṃ, etha aññattha gacchāmā ti.

Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitā sakunā tena saddhim ekappahāren' eva uppatitvā aññattha gatā, ye pana apanditā te „evamevaṃ esa bindumatte udake kumbhile passatīti“ tassa vacanaṃ agahetvā tatth' eva vasiṃsu. Tato na cirass' eva Bodhisattena cintitākāren' eva aggi nibbattitvā naṃ rukkhaṃ aggahesi. Dhūme ca jālāsu ca uṭṭhitāsu dhūmandhā sakunā aññattha gantum nāsakkhiṃsu, aggimhi patitvā patitvā vināsaṃ pāpuṇiṃsu.

Satthā „evaṃ bhikkhu pubbe tiracchānagatāpi rukkhagge vasantā attano sappāyā-appāyaṃ jānanti, tvaṃ kasmā na aññāsīti“

¹ Ck C^v jhāpessasi, C^s pessati. ² C^v -rūhaṃ. Is jagatiruhaṃ an interpolation?

³ C^v -rūhaṃ. ⁴ Ck C^s uttamaṃgalam. ⁵ C^v vakkam.

imaṁ dhammadeṣanaṁ āharitvā saccāni pakāseṣi. Saccapariyoṣāṇe so bhikkhu sotāpattiṭṭhale paṭiṭṭhito. Satthāpi anusandhiṁ ghaṭetvā jāta-
kaṁ samodhāneṣi: „Tadā Bodhisattassa vacanakaṛā saṁuṇā Buddha-
parisā ahesuṁ, paṇḍitasakuṇo pana aham evā“ ti. Saṁuṇajātaḁaṁ.

7. Tittirajātaḁa.

Ye vaddham apacāyanti, idaṁ Satthā Sāvattiṁ¹
gacchanto Sāriputtatherassa senāsanapaṭibāhanaṁ² āra-
bha kathesi. Anāthapiṇḍikena hi vihāraṁ kāretvā dūte pesite Satthā
Rājagahā nikkhamma Vesālīṁ patvā tattha yathābhirantaṁ viharitvā
„Sāvattiṁ gamissāmi“ maggaṁ paṭipajji. Tena ca samayena
Chabbaggikānaṁ antevāsikā purato gantvā therānaṁ senāsanesu
agahitesv-eva „idaṁ senāsaṇaṁ amhākaṁ upajjhāyassa idaṁ āca-
riyassa idaṁ amhākaṁ eva bhavissatī“ senāsanāni palibuddhanti.
Pacchā āgata therā senāsanāni na labhanti. Sāriputtatherassāpi
antevāsikā therassa senāsaṇaṁ pariyesantā na labhiṁsu. Thero senā-
saṇaṁ alabhanto Satthu senāsaṇassa avidūre ekasmiṁ rukkhamaḷe
nisajjāya caṅkamaṇa³ ca vītināmeṣi. Satthā paccūsaṁmaye nikkhamitvā
ukkāsi. Thero pi ukkāsi. „Ko eso“ ti. „Ahaṁ bhante Sāriputto“ ti.
„Sāriputta imāya velāya idha kiṁ karosīti“. So taṁ pavattiṁ
āroceṣi. Satthā therassa vacanaṁ sutvā „idāni tāva mayi jīvante
yeva bhikkhū aññaṁaññaṁ agāravaṁ appatissā, parinibbute nu kho
kiṁ karissanti“ āvajjantassa dhammasaṁvego udapādi. So pabhā-
tāya rattiyā bhikkhusaṁghaṁ sannipātāpetvā bhikkhū pucchi: „saccaṁ
kira bhikkhave Chabbaggiyā purato purato gantvā therānaṁ bhikkhū-
naṁ senāsaṇaṁ paṭibāhanti“. „Saccaṁ Bhagavā“ ti. Tato chab-
baggiye garaḥitvā dhammakathaṁ kathetvā bhikkhū āmantesi: „ko
kho bhikkhave aggāsaṇaṁ aggodakaṁ aggaṇḍaṁ arahatīti“. Ekacce
„khattiyakulā pabbajito“ ti āhaṁsu, ekacce „brāhmaṇakulā
gahapatikulā pabbajito“ ti. apare „vinayadhāro dhammakathiko paṭha-
massa jhānaṁ lābhi⁴ dutiyassa tatiyassa catutthassa jhānaṁ lā-
bhīti“, apare „sotāpanno sakadāgāmi⁵ anāgāmi⁶ arahā tevijjo chaḷa-
bbhiṇṇo“ ti āhaṁsu. Evaṁ tehi bhikkhūhi attano attano rucivasena
aggāsaṇādirahānaṁ⁷ kathitakāle⁸ Satthā āha: „na hi bhikkhave

¹ C^s sāvattiyaṁ. ² C^k senāsaṇaṁ-. ³ C^v caṅkamaṇa. ⁴ C^k lābhi. ⁵ C^s C^v
-gāmi. ⁶ all three MSS. anāgāmi. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^k karita-.

mayhaṃ sāsane aggāsanaḍiṇi patvā khattiyakulā¹ pabbajito pamāṇaṃ, na brāhmaṇakulā na gahapatikulā pabbajito na vinayadharo na suttantiko nābhiddhammiko na pathamajjhāṇāḍilābhino na sotāpannāḍayo pamāṇaṃ, atha kho bhikkhave imasmiṃ sāsane yathābuddhaṃ² abhivāḍanapaccuttāṇaṃ aṇḍalikammaṃ sāmīcikkammaṃ kātābbaṃ, aggāsanaṃ aggodakaṃ aggaṇiḍo laddhabbo, idaṃ ettha pamāṇaṃ, tasmā buddhataro bhikkhu etesaṃ anucchaviko, idāṇi kho pana bhikkhave Sāriputto mayhaṃ aggasāvako anudhammacakkaṃ pavattako mamānantaraṃ senāsanaṃ laddhuṃ arahati, so imaṃ rattiṃ senāsanaṃ alabhanto rukkhamaḷe vītināmesi, tumhe idāṇi³ eva evaṃ agāravā appatissā gacchante gacchante kāle kin ti katvā viharissathā⁴ 'ti. Atha nesaṃ ovāḍaḍanattāya „pubbe bhikkhave tiracchānagatāpi 'na kho paṇi' etaṃ amhākaṃ patirūpaṃ yaṃ mayaṃ aṇḍamaṇḍaṃ agāravā appatissā asabhāgavuttino vihareyyāma, amhesu mahallakataṃ jānitvā tassa abhivāḍanaḍiṇi karissāma⁵ 'ti sādhukaṃ vīmaṇsitvā 'ayaṃ no mahallako' ti ṇatvā tassa abhivāḍanaḍiṇi katvā devapathaṃ pūrayamāṇā gatā⁶ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Himavantapasse ekaṃ mahānigrodhaṃ upanissāya tayo saḥāyā vihariṃsu: tittiro makkāḷo hatthīti. Te aṇḍamaṇḍaṃ agāravā appatissā asabhāgavuttino ahesuṃ. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „na yuttaṃ amhākaṃ evaṃ viharitum, yaṇ nūna mayaṃ yo no mahallakataro tassa abhivāḍanaḍiṇi karontā vihareyyāma⁷“ 'ti. „Ko pana no mahallakataro“ ti cintetvā ekadivasaṃ „atthi⁸ eso upāyo“ ti tayo pi janā nigrodhamūle nisiditvā tittiro ca makkāḷo ca hatthiṃ pucchimiṃsu: „samma hatthi tvaṃ imaṃ nigrodharukkhaṃ kīvappamāṇakālato paṭṭhāya jāṇāsīti⁹“. So āha: „samma¹⁰ ahaṃ¹¹ taruṇapotakakāle imaṃ nigrodhagacchaṃ, antarasatthiṃsu kāvā gacchāmi, antartaritvā¹² ṭhitakāle ca pana me etassa aggasākhā nābhim ghaṭṭeti, ev' āhaṃ¹³ imaṃ gacchakālato paṭṭhāya jāṇāmīti¹⁴“. Puna ubho janā purimanayen' eva makkāṇaṃ pucchimiṃsu. So āha: „ahaṃ samma makkāṇacchāpako samāno bhūmiyaṃ nisiditvā

¹ C^v -kula. ² C^s -vuddham. ³ C^v sammā, C^k sammā corrected to samma.

⁴ C^k ahaṇ. ⁵ so all three MSS. ⁶ all three MSS. evāha.

gīvaṃ anukkipitvā va imassa nigrodhapotakassa aggaṃkure khādāmi, evaṃ ahaṃ imaṃ khuddakakālato paṭṭhāya jānāmīti¹. Atha itare ubho purimanayen' eva tittiraṃ pucchimsu. So āha: „samma pubbe asukasmiṃ nāma ṭhāne mahānigrodharukkho ahosi, ahaṃ tassa phalāni khāditvā etasmiṃ ṭhāne vaccaṃ pātesim, tato esa rukkho jāto, ev' āhaṃ¹ imaṃ ajātakālato paṭṭhāya jānāmi, tasmā ahaṃ tumhehi jātiyā mahallakataro“ ti. Evaṃ vutte makato ca hatthi ca tittirapaṇḍitaṃ āhaṃsu: „samma, tvaṃ amhehi mahallakataro, ito paṭṭhāya mayā tava sakkāragarukāramānanavandanapūjanāni c' eva abhivādanapaccuṭṭhānaañjalikammasāmīcikkammāni ca karissāma, ovāde ca te ṭhassāma, tvaṃ pana ito paṭṭhāya amhakaṃ ovādanūsāsanīyaṃ² dadeyyāsi“. Tato paṭṭhāya tittiro tesāṃ ovādaṃ adāsi³, silesu paṭiṭṭhāpesi, sayam pi silāni samādiyi. Te tayo pi janā pañcasilesu paṭiṭṭhāya aññamaññaṃ sagāravā sappatissā sabhāgavuttino hutvā jīvitapariyosāne devaloka-parāyaṇa⁴ ahesuṃ.

„Tesāṃ tiṇṇaṃ samādānaṃ tittiriyaabrahmacariyaṃ nāma ahosi, te hi nāma bhikkhave tiracchānagatā aññamaññaṃ⁵ sagāravā sappatissā viharimsu, tumhe evaṃ svākkhāte dhammavinaye pabbajitvā kasmā aññamaññaṃ agāravā sappatissā viharatha, anujānāmi bhikkhave ito paṭṭhāya tumhākaṃ yathābuddhaṃ abhivādanapaccuṭṭhānaṃ añjalikammaṃ⁶ sāmīcikkammaṃ yathābuddhaṃ aggāsanaṃ aggodakaṃ agga-piṇḍaṃ ito paṭṭhāya ca navakatarena buddhataro senāsanena na paṭibāhitabbo, yo paṭibāheyya āpatti dukkaṭassa⁷“ ti.

•
Evaṃ Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Ye vaddham apacāyanti narā dhammassa kovidā
diṭṭhe va dhamme pāsamsā samparāye ca suggatīti. 36.

Tattha ye vaddham apacāyanti jātivaddho vayovaddho guṇavaddho ti tayo vaddhā, tesu jātisampanno jātivaddho nāma, vaye thito vayovaddho

¹ Ck C^v evāha. ² C^v -niyaṃ. ³ Ck adāsi. ⁴ Ck devaloke. ⁵ C^v aññamañña.

⁶ C^v -kamma. ⁷ Ck dukkaṭakassā.

nāma, gunasampanno gunavaddho nāma, tesu gunasampanno vayo-vaddho imasmiṃ thāne vaddho ti adhippeto, a pa cāya ntīti jettāpācāyikakammēna pūjenti, dhammassa kovidā ti jettāpācāyanadhammassa kovidā ti kusalā, dītthe va dhamme ti imasmiṃ yeva attabhāve. pāsānisā ti pasānisārahā, sam-parāye ca suggatīti samparetabbe imam lokam hitvā gantabbe paraloke pi tesam sugati yeva hotīti; ayam pan' ettha pindatto: bhikkhave khattiyā vā hontu brāhmanā vā vessā vā suddā vā gahatthā vā pabbajitā vā tiracchānagatā vā ye keci satta jettāpācītikammē chekā kusalā gunasampannānam vayo-vuddhānam apacitīm karonti te imasmiṃ¹ ca attabhāve jettāpācītikārakā ti pasānisam vaṇṇanam thomanam labhanti kāyassa ca bheda sagge nibbattantīti.

Evam Satthā jettāpācītikammassa guṇam kathetvā anusandhim gahetvā jātakam samodhānesi: „Tadā hatthināgo Moggallāno aho si, makkāto Sāriputto, tittirapaṇḍito pana aham evā“² ti. Tittirajātakam.

8. Bakajātika.

Nāccanta nīkatippaṇṇo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto cīvaravaḍḍhakam bhikkhum ārabha kathesi. Eko kira jetavanavāsiko bhikkhu yaṃ kiñci cīvare kattabham chedanaghaṭṭana-vicāraṇasibbanādīkam³ kammam tattha sukusalo. So tāya kusalatāya cīvaram vaḍḍheti, tasmā cīvaravaḍḍhako t' eva paṇṇāyittha. Kim pan' esa karotīti jīṇṇapīlotikāsu hatthakammam dassetvā supassitam⁴ manāpam cīvaram katvā rajanapariyosāne piṭṭhodakena rañjitvā samkhena ghaṃsitvā⁵ ujjalam manuṇṇam katvā nikkhipati⁶. Cīvarakammam kātum ajānantā bhikkhū ahate sātāke gahetvā tassa santīkam āgantvā „mayam cīvaram kātum na jānāma, cīvaram no katvā dethā“⁷ ti vadanti. So „cīvaram āvuso kayīramānam cīrena niṭṭhāti, mayā katacīvaram eva atthi, ime sātāke ṭhapetvā gaṇhitvā gacchathā“⁸ ti nīharitvā dasseti⁹. Te tassa vaṇṇasampattīm yeva disvā antaram ajānantā thiran ti saṇṇāya ahatasātāke cīvaravaḍḍhakassa datvā gaṇhitvā gacchanti. Tan tehi thokam kilīṭṭhakāle uṇhodakena dho-viyamānam attano pakatīm dassesi. tattha tattha jīṇṇatthānam paṇṇāyati. Te vippaṭisārino hontī. Evam āgatāgate pīlotikāhi vaṇcento so bhikkhu sabbattha pakāto jāto. Yathā c' esa Jetavane tathā aññatarasmim gāmake pi eko cīvaravaḍḍhako lokam vaṇceti.

¹ Ck imasmiṃ. ² Ck Cv -vicāraṇa-. ³ Ck Cs supassitam. ⁴ Cv ghaṃsitvā. ⁵ Ck nikkhipati. C^s nikkhipati. ⁶ Ck Cv dasseti, C^s dasseti corrected to dasseti.

Tassa sambhattā¹ bhikkhū „bhante Jetavane kira eko cīvaravaḍḍhako evaṃ lokam vañceti“ ārocayimsu. Ath' assa etad ahoṣi: „hand' ahan taṃ nagaravāsikam vañcemīti“ pilotikacīvaram atimanāpam katvā surattam rañjitvā² taṃ pārupitvā Jetavanam agamāsi. Itaro taṃ disvā va lobham uppādetvā „bhante imam cīvaram tumhehi katan“ ti pucchi. „Āma āvuso“ ti. „Bhante, imam cīvaram mayham detha, tumhe aññam labhissathā“ 'ti. „Āvuso, mayam gāma-vāsikā dullabha-paccayā, im' āham tuyham datvā attanā kiṃ pārupissāmīti“. „Bhante, mama santike ahatasātakā atthi, te gahetvā tumhākam cīvaram karothā“ 'ti. „Āvuso, mayā ettha hatthakammaṃ dassitam, tayi pana evaṃ vadante kiṃ sakkā kātuṃ, gaṇhāhi nan“ ti tassa pilotika-cīvaram datvā ahatasātake ādāya taṃ vañcetvā pakkāmi. Jetavana-vāsiko pi taṃ cīvaram pārupitvā katipāhaccayena unhodakena dhovanto jīṇṇapilotikam disvā lajjito. „Gāma-vāsicīvaravaḍḍhakena kira Jetavana-vāsiko vañcito“ ti tassa vañcitabhāvo saṃghamaṃ jhe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasam bhikkhū dhammasabhāyam taṃ katham kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te taṃ attham ārocesuṃ. Satthā „na bhikkhave jetavanavāsicīvaravaḍḍhako³ idān' eva aññe vañceti, pubbe pi vañceti yeva, na gāma-vāsikenāpi idān' eva esa jetavanavāsicīvara-vaḍḍhako vañcito, pubbe pi vañcito yevā“ 'ti vatvā atitam āhari:

Atīte ekasmiṃ araṇṇāyatane Bodhisatto aññataram padumasaram nissāya tīthe rukke rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā aññatarasmiṃ nātimahante sare nidāghasamaye udakam mandam ahoṣi, bahū c' ettha macchā honti. Ath' eko bako te macche disvā „eken' upāyena ime macche vañcetvā khādissāmīti“ gantvā udakapariyante cintento nisīdi. Atha taṃ macchā disvā „kiṃ ayya cintento nisinno sīti“ pucchimsu. „Tumhākam cintento nisinno 'mhīti“. „Amhākam kiṃ cintesi ayyā“ 'ti. „Imasmiṃ sare udakam parittam gocharo ca mando nidāgho ca mahanto, 'idān' ime macchā kiṃ nāma karissantīti' tumhākam cintento nisinno 'mhīti“. „Atha kiṃ karoma ayyā“ 'ti. „Tumhe sace mayham vacanam ka-

¹ C^v sampattā. ² C^v C^v rajitvā. ³ C^k C^v -vāsī-.

reyyātha ahaṃ vo ekekaṃ mukhatuṇḍakena gahetvā etaṃ pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ¹ mahāsaraṃ netvā vissajjeyyaṃ² ti. „Ayya, paṭhamakappikato paṭṭhāya macchānaṃ cintanabako nāma n' atthi, tvaṃ amhesu ekekaṃ khāditukāmo sīti³“. „Nāhaṃ tumhe mayhaṃ saddahante khādissāmi, sace pana sarassa atthibhāvaṃ mayhaṃ na saddahatha ekaṃ macchaṃ mayā saddhiṃ saraṃ passituṃ pesethā⁴“ 'ti. Macchā tassa saddahitvā „ayaṃ jale pi thale pi samattho⁵“ ti ekaṃ kāṇamahāmacchaṃ adāmsu. „Imaṃ gahetvā gacchathā⁶“ 'ti. So taṃ gahetvā netvā sare vissajjetvā sabbāṃ saraṃ dassetvā puna ānetvā tesāṃ macchānaṃ santike vissajjesi. So tesāṃ macchānaṃ sarassa sampattiṃ vaṇṇesi. Te tassa kathaṃ sutvā gantukāmā hutvā „sādhū ayya amhe gaṇhitvā gacchāhīti⁷“ āhaṃsu. Bako paṭhaman taṃ kāṇamahāmacchaṃ eva gahetvā saratīraṃ netvā saraṃ dassetvā saratīre jāte varaṇarukkhe niliyitvā taṃ viṭapantare pakkhipitvā tuṇḍena vijjhanto jīvitakkhayaṃ pāpetvā maṃsaṃ khāditvā kaṇṭake⁸ rukkkhamūle pāpetvā⁹ puna gantvā „vissatṭho me so maccho, añño āgacchatū¹⁰“ 'ti eten' upāyena ekekaṃ gahetvā sabbamacchake khāditvā puna āgato ekamacchaṃ pi nāddasa. Eko pan' ettha kakkāṭako avasiṭṭho. Bako taṃ pi khāditukāmo hutvā „bho kakkāṭaka, mayā sabbe te macchā netvā padumasañchanne¹¹ mahāsare vissajjitā, ehi tvaṃ pi nessāmīti¹²“. „Maṃ gahetvā gacchanto kathaṃ gaṇhissasīti¹³“. „Dasitvā gaṇhissāmīti¹⁴“. „Tvaṃ evaṃ gahetvā gacchanto maṃ pātesasi, nāhan tayā saddhiṃ gaṃmissāmīti¹⁵“. „Mā bhāyi, ahan taṃ sugahitaṃ¹⁶ gahetvā gaṃmissāmīti¹⁷“. Kakkāṭako cintesi: „imassa macche netvā sare vissajjanaṃ nāma n' atthi, sace pana maṃ sare vissajjessati icc-etaṃ kusalaṃ, noce vissajjessati gīvaṃ assa chinditvā jīvitaṃ harissāmīti¹⁸“. Atha naṃ evaṃ āha: „samma baka, na kho tvaṃ sugahitaṃ¹⁹ gahetuṃ sakkhissasi, amhākaṃ pana gahaṇaṃ

¹ C^s -sañchannaṃ. ² C^k kaṇṭhake. ³ C^v pāpetvā. ⁴ C^s -sañchanne. ⁵ so all three MSS.

sugahaṇaṃ, sac' āhaṃ aḷena¹ tava gīvaṃ gahetuṃ labhissāmi² tava gīvaṃ sugahitaṃ³ katvā tayā saddhiṃ gamissāmīti⁴. So taṃ „vañcetukāmo esa maṇ“ ti ajānanto „sādhū“ 'ti sam-
 paṭicchi. Kakkatako attano aḷehi⁴ kammārasaṇḍāsena viya tassa gīvaṃ sugahitaṃ katvā „idāni gacchā“ 'ti āha. So taṃ netvā saraṃ dassetvā varaṇarukkhaḥhimukho pāyāsi. Kak-
 kataka āha: „mātula, ayaṃ saro etto, tvaṃ pana ito nesīti⁵. Bako „piyamātulako atibhaginiputto si me tvaṇ“ ti vatvā „tvaṃ 'esa maṃ ukkhipitvā vicaranto mayhaṃ dāso' ti saññaṃ
 karosi, maññe, pass' etaṃ varaṇarukkhamūle kaṇṭakarāsīm, yathā me te sabbamacchā khāditaṃ tam pi tath' eva khādis-
 sāmīti⁶“ āha. Kakkataka „ete macchā attano bālatāya tayā khāditaṃ, ahaṃ pana te maṃ khādituṃ na dāssāmi, taṃ ñeva⁷
 pana vināsaṃ pāpessāmi, tvaṃ hi⁸ bālatāya mayā vañcita-
 bhāvaṃ na jānāsi, marantā ubho pi marissāma, esa te sīsaṃ chinditvā bhūmiyaṃ khipissāmīti⁹“ vatvā saṇḍāsena viya aḷehi⁷
 tassa gīvaṃ nippīlesi. So vattakatena mukhena akkhīhi assunā paggharantena maraṇabhayaatajjito „sāmi, ahaṃ taṃ na khā-
 dissāmi, jīvitaṃ me dehīti⁸“ āha. „Yadi evaṃ otaritvā sara-
 miṃ maṃ vissajjehīti⁹. So nivattitvā saraṃ eva otaritvā kakkatakam sarapariyante paṃkapitṭhe ṭhapesi. Kakkataka
 kattarikāya kumudanaḷaṃ kappento viya tassa gīvaṃ kappetvā udakaṃ pāvisi. Taṃ acchariyaṃ disvā varaṇarukkhe adhi-
 vatthā devatā sādhuḷkāraṃ dadamānā vanaṃ unnādayamānā maḍhurassarena imaṃ gātham āha:

Nāccanta nikatippaṇṇo nikatyā sukham edhati,
 ārādhe nikatippaṇṇo bako kakkatakā-m-ivā ti. 37.

Tattha nāccantanikatippaṇṇo nikatyā sukham edhatīti, nikati
 vuccati vañcanā, nikatipaṇṇo vañcanapaṇṇo puggalo⁸, tāya nikatyā nikatiyā

¹ Cv aḷena, C* analena. ² Ck Cs labhissāmīti. ³ so all three MSS. ⁴ C* aḷehi. ⁵ C* tañce, Ck taññeva. ⁶ Ck C* tvaṃñahi, Cv tvañhi. ⁷ all three MSS. aḷehi. ⁸ Ck puggala, C* puggalā.

vañcanāya na accantaṃ sukhāya edhati niccakkāle sukhāya nēva patitthātūṃ na sakkoti. ekaṃsena pana vināsaṃ¹ pāpunāti yevā ti attho. ārādhētīti² paṭilabhati, nīkatipañño³ ti kerāṭikabhāvaṃ sikkhitapañño pāpappuggalo attanā katassa pāpassa phalaṃ paṭilabhati vīdātīti attho, katham? bako kakkakāmiva yathā bako kakkakā gīvacchedanaṃ pāpuni evaṃ pāpappuggalo attanā katappāto diṭṭhadhamme vā samparāyaṃ vā bhayaṃ ārādheti paṭilabhatīti, imā atthaṃ pakāseṃto Mahāsatto vanaṃ unnādeṃto dhammaṃ desesi.

Satthā „na bhikkhave idāṃ’ eva gāmaṃvāsīcīvaravaddhaken’ esa vañcīto, atīte pi vañcīto yevā’ ti imā dhammadessanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakāṃ samodhānesi: „Tadā so jetavanavāsīcīvaravaddhako ahoṣi, kakkakako gāmaṃvāsīcīvaravaddhako, rukkhadevatā pana ahaṃ evā’ ti. Bakajātakāṃ.

9. Nandajātika.

Maññe sovaṇṇayo rāsīti. Idāṃ Satthā Jetavane viharanto Sāriputtatherassa saddhivihārikaṃ ārabha kathesi. So kira bhikkhu suvaco ahoṣi vacanakkhamo, therassa mahanten’ ussāhena upakāraṃ karoti. Ath’ ekaṃ samayaṃ therō Satthāraṃ āpucchitvā cārikaṃ pakkanto Dakkhiṇāgiriĵānapadaṃ⁴ agamāsi. So bhikkhu tattha gatakāle mānathaddho hutvā therassa vacanaṃ na karoti, „āvuso idāṃ nāma karohīti” vutte pana therassa paṭipakkho hoti. Thero tassa āsayaṃ na jānāti. So tattha cārikaṃ caritvā puna Jetavanaṃ āgato. So bhikkhu therassa Jetavanavihāraṃ āgatakalato paṭṭhāya puna tādiso va jāto. Thero Tathāgatassa ārocesi: „bhante, mayhaṃ eko saddhivihāriko ekasmiṃ ṭhāne satena kīṭadāso viya hoti, ekasmiṃ ṭhāne mānathaddho hutvā ‘idāṃ nāma karohīti’ vutte paṭipakkho hotīti”. Satthā „nāyaṃ Sāriputta bhikkhu idāṃ’ eva evaṃsilo, pubbe p’ esa ekaṃ⁵ ṭhānaṃ gato satena kīṭadāso viya hoti ekaṃ ṭhānaṃ gato paṭipakkho paṭisattu hotīti” vatvā therena yañcīto atītaṃ āhari: c

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kāreṇte Bodhisatto ekasmiṃ kuṭumbiyakule⁶ paṭisandhiṃ gaṇhi. Tass’ eko sahāyako kuṭumbiko⁷ sayāṃ mahallako, bhariyā

¹ C^k C^v vināsaṃ. ² so all three MSS. ³ C^k nīkatipañño. ⁴ C^v dakkhina-.

⁵ C^k ekaṃ. ⁶ C^k C^v kuṭumbiya-. ⁷ C^k kuṭumbiko.

pan' assa taruṇī. Sā taṃ nissāya puttāṃ paṭilabhi¹. So cintesi: „ayaṃ itthikā tarunattā maṃ accayena kañcid eva purisaṃ gahetvā imaṃ dhanāṃ vināseyya, puttassa me na dadeyya, yaṃ nūnāhaṃ imaṃ dhanāṃ paṭhavigataṃ kareyyān“ ti ghare Nandaṃ nāma dāsaṃ gahetvā araṇṇaṃ gantvā ekasmiṃ thāne taṃ dhanāṃ nidahitvā tassa ācikkhitvā „tāta Nanda, imaṃ dhanāṃ mama accayena mayhaṃ puttassa ācikkheyyāsi, mā vanāṃ paricejjitthā“² ti evaditvā kālam akāsi. Putto pi 'ssa anukkamena vayappatto jāto. Atha naṃ mātā āha: „tāta tava pitā Nandaṃ dāsaṃ gahetvā dhanāṃ nidhesi, taṃ āharāpetvā kuṭumbaṃ saṅṭhapēhīti“³. So ekadivasāṃ Nandaṃ āha: „mātula atthi kiñci mayhaṃ pitarā dhanāṃ nidahitan“ ti. „Āma sāmīti“⁴. „Kuiṃ taṃ nidahitan“ ti. „Araṇṇe sāmīti“⁵. „Tena hi gacchāmā“⁶ ti kuddālapitakaṃ ādāya nidhiṭṭhānaṃ gantvā „kahaṃ mātula dhanān“ ti āha. Nando āruya dhanamatthake thātvā dhanāṃ nissāya mānaṃ uppādetvā „are dāsiputtaceṭṭaka, kuto te imasmiṃ thāne dhanān“ ti kumāraṃ akkosati. Kumāro tassa pharusavacanaṃ sutvā asuṇanto viya „tena hi gacchāmā“⁷ ti taṃ⁸ gahetvā paṇinivatitvā puna dve tayo divase atikkamitvā agamāsi. Nando tath' eva akkosati. Kumāro tena saddhiṃ pharusavacanaṃ avatvā va nivattitvā „ayaṃ dāso 'ito paṭṭhāya dhanāṃ ācikkhissāmīti' gacchati, gantvā pana akkosati, tattha kāraṇaṃ na jānāmi, atthi kho pana me pitu sahāyo kuṭumbiko, taṃ paṭipucchitvā jānissāmīti“ Bodhisattassa santikaṃ gantvā sabbaṃ taṃ pavattiṃ ārocetvā „kin nu kho tāta kāraṇaṃ“ ti pucchi. Bodhisatto „yasmiṃ te tāta thāne thito Nando akkosati tatth' eva te pitu santakaṃ dhanāṃ, tasmā yadā te Nando akkosati tadā naṃ⁹ 'ehi re dāsa, kiṃ akkosasīti' kaḍḍhitvā kuddālaṃ gahetva taṃ thānaṃ bhinditvā kulasantakaṃ dhanāṃ nīharitvā dāsaṃ ukkhipāpetvā dhanāṃ āharā“¹⁰ ti vatvā imaṃ gātham āha:

¹ C^k labhi. ² C^s sanupēhīti ³ C^k naṃ ⁴ C^s taṃ

Maññe sovaṇṇayo rāsi sovaṇṇamālā ca Nandako
yattha dāso āmajāto t̥hito thullāni gajjat̥ti. 38.

Tattha maññe ti evaṃ ahaṃ jānāmi, sovaṇṇayo ti sundaro vanno etesaṃ
ti suvaṇṇāni, kāni t̃āni rajatamaṃkaṇṇaṇaṇavalāḍḍiratanāni imasmiṃ hi thāne
sabbān etāni suvaṇṇāni s̥dhīpettāni. tesam rāsi sovaṇṇayo rāsi, sovaṇṇa-
mālā cā 'ti tuyham pitu santakā suvaṇṇamālāpi ca etth' evā 'ti maññāmi,
Nandako yattha dāso ti yasmiṃ thāne t̃hito Nandako dāso āmajāto ti
āma aham vo dāsiṃ evaṃ dāsavayam upagat̃ya amadāsisaṃkhāt̃ya¹ dāsiyā
putto, t̃hito thullāni gajjat̃ti so yasmiṃ thāne t̃hito thullāni pharusava-
canāni vadati tatth' eva te kuladhanaṃ, evaṃ aban tam maññāmi Bodhisatto
kumārassa dhanagabanūpāyam² ācikkhi.

Kumāro Bodhisattaṃ vanditvā gharāṃ gantvā Nandaṃ ādāya
nidhiṭṭhānaṃ gantvā yathānusit̃thaṃ patipajjitvā taṃ dhanāṃ
āharitvā kuṭumbam saṇṭhapetvā Bodhisattaṃ ovāde t̃hito dā-
nādāni puṇṇāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „pubbe p'esa evaṃsilo yevā" 'ti vatvā imam dhammade-
sanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhāvesi. „Tadā
Nando Sāriputtaṃ saddhivihāriko ahoṃ, paṇḍitakuṭumbiyo pana aham
evā" 'ti. Nandajātakaṃ.

10. Khadiraṇḍarajātaka.

Kāmaṃ patāmi nirayan ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto Anāthapiṇḍikam ārabba kathesi. Anāthapiṇḍiko hi vi-
hāraṃ eva ārabba catupañṇāsakoṭṭidhanaṃ Buddhasāsane vikiritvā
ṭhapetvā t̃iṇi ratanāni aṇṇattha ratanaṇāṇāṃ eva anuppādetvā Sa-
ṭthari Jetavane viharante devasikāṃ t̃iṇi mahāupat̃ṭhānāni gacchati, pāto
va ekavāraṃ gacchati, katapātaraṃ ekavāraṃ, sāyaṇhe ekavāraṃ,
aṇṇāni pi antarūpat̃ṭhānāni¹ honti yeva, gacchanto ca „kin nu kho
ādāya āgato" ti „sāmaṇerā vā daharā vā hattham pi me olokeyyūn"
ti² tucchahattho nāma na gatapubbo, pāto va gacchanto yāgum gā-

¹ C^o dāsi-, C^o omits dāsisaṃkhāt̃ya. ² C^h -gahānupāyam, C^o -gahanūpāyam,
C^o -gahahānūpāyam. ³ C^o saṇṭhapetva. ⁴ C^h antagarūpat̃ṭhāni, C^o antarūpat̃ṭhāni,
⁵ C^o adds ca.

hāpetvā gacchati. katapātarāso suppinavanītamadhupphāṇitādīni pi, sāyaṇhasamaye¹ gandhamālāvatthalattho ti. evaṃ divase divase paricajantassa pan' assa pariccāge pamāṇam n' atthi, bahū vohārūpajīvino pi 'ssa hatthato paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭṭhasamkhaṃ dhanam iṇaṃ gaṇhiṃsu. Te mahāseṭṭhi na āharāpeti. Aññā pan' assa kulasantakā aṭṭhārasakoṭṭho nadītīre nidahitvā ṭhapitā vāṭodakena nadīkūle bhinne mahāsamuddam pavitṭhā. tā yathā pihitalaṇchitā va loha-cāṭiyo amavakucchiyam pavattantā vicaranti. Gehe pan' assa pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ niccabhattaṃ nibaddham eva hoti. seṭṭhino hi gehaṃ bhikkhusaṅghassa catumahāpathe khaṇitapokkharāṇisadisā², sabbabhikkhūnaṃ mātāpitiṭṭhāne ṭhitāṃ, ten' assa gharaṃ Sammā-sambuddho pi gacchati, aṣītimahātherāpi gacchanti yeva. sesabbhikkhūnaṃ pana āgacchantānaṃ ca gacchantānaṃ³ ca pamāṇam n' atthi. Tam pana gharaṃ sattabhūmakam attadvārakoṭṭhakapatimaṇḍitam⁴. Tassa catutthe dvārakoṭṭhake⁵ ekā micchāditiṭṭhikā devatā vasati. Sammāsam-buddhe gehaṃ pavisante attano vimāne ṭhātum na sakkoti, dārake gahetvā otarivā bhūmiyaṃ tiṭṭhati. aṣītimahātheresu pi avasesatheresu pi pavisantesu ca nikkhamantesu ca tath' eva karoti. Sā cintesi: „samaṇe ca Gotame sāvakesu c' assa imaṃ gehaṃ pavisantesu mayhaṃ sukhaṃ nāma n' atthi. niccakālam otarivā otarivā bhūmiyaṃ ṭhātum na sakkhissāmi, yathā ime etaṃ gharaṃ na pavisanti tathā mayā kātum vaṭṭatīti“. Ath' ekadivasam sāyaṇūpagatass' eva mahākammantikassa santikam gantvā obhāsam pharitvā aṭṭhāsi. „ko etthā" ti ca vutte „ahaṃ catutthadvārakoṭṭhake nibbattadevatā" ti āha. „Kasmā āgatāsīti“. „Tumhe seṭṭhiṃsa kiriyam na passatha, attano pacchimakālam anoloketvā dhanam niharitvā samaṇam Gotamaṃ yeva pūreti, n' eva vaṇijjāṃ payojeti na kammante paṭṭhapeti, tumhe seṭṭhiṃ tathā ovadatha yathā attano kammaṃ karoti, yathā ca samaṇo Gotamo sasāvako imam gharaṃ na pavisati tathā karothā" ti. Atha naṃ so āha: „bāladevate seṭṭhi dhanam vissajjento niyyānike Buddhasāsaṇe vissajjeti, so sace maṃ cūlāya gahetvā vikkhiṇissati n' evāhaṃ kiñci kathessāmi, gaccha tvaṃ" ti. Sā pan' ekadivasam seṭṭhino jeṭṭhaputtam upasaṃkamanitvā tath' eva ovadi⁷. So pi naṃ purimanayen' eva tajjesi. Seṭṭhinā pana saddhiṃ kathetum yeva na sakkoti. Seṭṭhino pi nirantaram dānaṃ

¹ C^k sāyanha-, C^s sāyama-. ² C^k khaṇapokkharani-, C^v khatapokkharani-, C^s khaṇitapokkharani-. ³ C^v gacchantānaṃ. ⁴ C^k C^s -koddhaka-, C^v -kottaka-

⁵ C^k C^s -koddhake, C^v -kottake ⁶ C^k C^s nibbattidevata. ⁷ C^k adds va.

dentassa volhāre akarontassa āye mandībhūte¹ dhanam parikkhayaṃ agamāsi. Ath' a'ssa anukkāmena dāḷiddiyappattassa paribhogasāṭhaka-sayanabhōjanam pi purānasadi-āni na bhavimisu, evambhūto pi bhikkhusaṃghassa² dānam deti panitam pana katvā dātum na sakkoti. Atha nam ekadivasam vanditvā nisinnaṃ Satthā .diyyati pana te gahapati kule dānam³ ti pucchati. So .diyyati bhante, tañ ca kho kanājakam⁴ bilaṅgadutiyaṃ⁵ ti āha. Atha nam Satthā .gahapati 'lūkham dānam denoti' mā cittaṃ samkocayittha. cittaṃ hi paṇite Buddha-paccekaḍḍha⁶uddhasāvakānam dinnam dānam lūkham⁷ nāma na hoti, kasmā vipākamahantattā⁸ ti āha. Cittaṃ⁹ hi panitāṃ kātum sakkontassa dānam lūkham¹⁰ nāma n atthīti c'etaṃ evaṃ veditabbaṃ.

N' atthi citte pa-annamhi appikā nāma dakkhiṇā
Tathāgate vā Sambuddhe atha vā tassa sāvake.
Na kiñ' atthi anomadassisu
pāricariyā Buddhesu appikā.
sukkhāya alonikāya¹¹ ca
passa phalaṃ kummā-sapiṇḍiyā ti.

Aparam pi nam āha : .gahapati, tvam tāva lūkham¹² dānam dadamāno aṭṭhannam ariyapuggalānam desi. aham Velāmakāle sakala-Jambudīpaṃ unuṃgalam katvā satta ratanāni dadamāno pañca mahā-nadiyo ekoghapanūni katvā viya ca mahādānam pavattayamāno tisaranagatam vā pañcasīlarakkhānakam vā kiñci nālattham, dakkhiṇeyya-puggalā nāma evaṃ dullabhā, tasmā 'lūkham' me dānam¹³ ti mā cittaṃ samkocayitthā¹⁴ ti, evaṃ ca pana vatvā Velāmakasuttaṃ kathesi. Atha kho sā devatā issarakāle seṭṭhinā saddhūni kathetum pi asakkonti¹⁵ .idān' āyam duggatattā mama vacanam gahissatīti¹⁶ maññamānā adḍharattasamaye singabbhaṃ pavasitvā obhāsani pharitvā ākāse aṭṭhāsi. Seṭṭhi di-vā .ko eso¹⁷ ti āha. .Aham mahāseṭṭhi catutthadvāṇa-koṭṭhake adhivattā¹⁸ ti devatā¹⁹ ti. .Kimattham āgatāsi²⁰ ti. .Tuyham ovādam kathetukāmā hutvā²¹ ti. .Tena hi kathehitūti. .Mahāseṭṭhi, tvam paccinnakālūṃ na cintesi, puttadhītaro na olokesi, samaṇassa te Gotamassa sāsane bahū²² dhanam vippakiṇṇam. so tvam ativelam

¹ C¹ mandī- ² C¹ saṃghassa ³ C¹ kanajam, C¹ kanajakam ⁴ C¹ bilaṅga-dutiya ⁵ C¹ lūkham, C¹ lūkhān. ⁶ all three MSS. cittaṃ, all three MSS alom- ⁷ C¹ lūkham. ⁸ all three MSS. asakkonti ⁹ C¹ adhivattā, C¹ adhi-vatvā. ¹⁰ C¹ bahu

dhanavissajjanena vā navakammantānam akaraṇena vā¹ samaṇaṃ Gotamaṃ nissāya duggato jāto. evambhūto pi samaṇaṃ Gotamaṃ na muñcasi, ajjāpi te samaṇā gharaṃ pavisanti yeva, yaṃ tāva tehi nītaṃ taṃ na sakkā paccāharāpetuṃ. gahitakam eva hotu, ito paṭṭhāya pana sayā ca samanassa Gotamassa santikam mā ganūṭṭha āvakānaṃ c' assa imaṃ gharaṃ pavisitum mā adāsi. samaṇaṃ Gotamaṃ nivattitvāpi anolokento attano vohāre ca vaṇijjā ca katvā kuṭumbam saṇṭhapehiti. Atha nam so evam āha: „Ayaṃ tayā mayham dātabba-ovādo“ ti. „Ama ayaṃ“ ti. „Tādisānam devatānaṃ satena pi sahasseṇa pi satasahasseṇa pi akampaniyo ahaṃ Dasabalena kato. mama hi saddhā Sineru viya acalā suppatitṭhitā. mayā niyyānike ratanasāsane² dhanam vissajjitaṃ. ayuttam te kathitam, Buddhasāsane pahāro dinno evarūpāya anācārāya³ dussīlāya kālakanūyā⁴, saddhim tayā mama ekagehe vasanakiccaṃ n' atthi. Sighaṃ mama gehā nikkhamitvā aṇḍattha gacchā“ ti. Sā sotāpannassa ariyasāvaka-ssa vacanaṃ sutvā ṭhātum asakkonti⁵ attano va-anaṭṭhānam gantvā dārake hatthena gahetvā nikkhami⁶, nikkhamitvā ca pana „aṇḍattha va-anaṭṭhānam alabhamānā seṭṭhim khamāpetvā tathā⁷ eva vasisāmiti“ nagarapariggāhaka devaputtas-ā santikam gantvā taṃ vanditvā aṭṭhāsi. „ken' atthena āgatāsi“ ca vuttā „ahaṃ sāmi anupadhāretvā Anāthapiṇḍikena saddhim kathesiṃ, so maṃ kujjhivā va-anaṭṭhānā nikkadḍhi, maṃ seṭṭhisā santikam netvā khamāpetvā va-anaṭṭhānam me dethā“ ti. „Kim pana tayā seṭṭhi vutto“ ti. „Ito paṭṭhāya Buddhupaṭṭhānam samghupaṭṭhānam mā kari, samaṇas-ā Gotamassa ghare pavesanam mā adāsi“ evam me⁸ vutto sāditi. „Ayuttam tayā vuttam, sāsane pahāro dinno. ahaṃ taṃ ādāya seṭṭhino santikam gantum na ussahāmiti“. Sā tassa santikā saṃgaham alabhivā catunnam Mahārājānaṃ santikam agamāsi⁹. Tehi pi tathā⁷ eva paṭikkhittā Sakkam devarājaṃ upasāmkhamitvā taṃ pavattum ācikkhitvā „ahaṃ deva va-anaṭṭhānam alabhamānā dārake hatthena gahetvā attāpā vicarāmi, tumbhakaṃ siriyā mayham va-anaṭṭhānam dāpethā“ ti sutṭhatarā yāci. So pi nam āha: „tayā ayuttam kataṃ. Jinasāsane pahāro dinno, ahaṃ pi taṃ nissāya seṭṭhinā saddhim kathetum na sakkomi. ekaṃ pana te seṭṭhisā

¹ all three MSS. omit vā ² C^k adds masāsane, C^v adds mama sāsane.

³ C^v anācārāya ⁴ C^v kāla-, C^k kālakanūyāya ⁵ all three MSS. asakkonti.

⁶ C^v C^v omit nikkhami ⁷ C^k omits me ⁸ C^v ahaṃ. ⁹ C^k C^v agamāsi.

khamanūpāyaṃ kathes-sāmiti¹. „Sādhū deva kathehīti². „Mahāseṭṭhi³ssa hatthato manussehi paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭṭisaṃkhaṃ dhanam gahitaṃ atthi, tvaṃ tassa āyuttakavesaṃ gahetvā kañci ajānāpetvā tāni paṇṇāni ādāya katipayehi yakkhataruṇehi parivāritā ekena hatthena paṇṇaṃ ekena lekhaṃ⁴ gahetva te-saṃ geḥaṃ gantvā geḥamajjhe thitā attano yakkhānu-bhāvena te uttāsetvā idāni tumhākaṃ iṇapaṇṇaṃ⁵, amhākaṃ seṭṭhi attano issarakāle tumhe na kiñci āha, idāni duggato jāto, tumhehi gahitakubhapaṇṇāni detthā⁶ 'ti attano yakkhānu-bhāvaṃ das-setvā sabbāpi tā aṭṭhārasa hiraṇṇakotiyo sādhetvā seṭṭhi³ssa tuechakoṭṭhake pūretvā aññaṃ Aciravatīnaditīre mhitadhanam nadikūle bhūme samuddam pavirṭham atthi tam pi attano aṇubhāvena āharitvā koṭṭhe pūretvā aññaṃ pi asukarṭṭhāne nāma a-sāmitikaṃ aṭṭhārasakoṭṭimattam eva dhanam atthi tam pi āharitva tuechakoṭṭhe pūrehi, imāhi catuppaṇṇā-sakoṭṭhi imāni tuechakoṭṭhake pūraṇena daṇḍakammaṃ katvā mahāseṭṭhiṃ³ khamāpehīti². Sā sādhu devā⁷ 'ti tassa vacanaṃ sampaticehuttvā vuttanāyen⁸ eva sabbam dhanam āharitvā addharattasa-maye seṭṭhi³ssa sirigabbham pavisitvā obhāsaṃ pharitvā ākā-e aṭṭhāsi. „ko eso⁹ 'ti vutte „ahaṃ te mahāseṭṭhi catutthadvāra-koṭṭhake⁴ adhi-vattā andhabāladevatā, mayā mahāmohamūḍhāya Buddhagūṇe ajānitvā purimesu divasesu tumhehi saddhiṃ kiñci kathitam, taṃ me do-saṃ khamatha, vakkassa hi me devatājassa vacanena tumhākaṃ iṇaṃ sādhetvā aṭṭhārasa koṭṭiyo samuddam gatā aṭṭhārasa koṭṭiyo tasmiṃ tasmiṃ thāne a-sāmitikadhaṇa-sa aṭṭhārasa koṭṭiyo ti catuppaṇṇā-sakoṭṭiyo āharitvā tuechakoṭṭham pūraṇena daṇḍakammaṃ katam, Jetavanavilāram ārabba parikkhayaṃ gatadhaṇaṃ sabbam sampiṇḍitam, vasaṇaṭṭhānaṃ alabha-mānā kilamāmi, mayā aṇṇāpatāya kataṃ mana-si akatvā khamatha mahāseṭṭhi³ āha, Anāthapiṇḍiko tassā vacanaṃ sutvā cintesi: „ayaṃ ca devatā, 'daṇḍakammaṃ' ca⁵ me katan⁶ 'ti vadati, attano ca do-saṃ paṭijānāti, Satthā imam cintetvā attano gūṇe jānāpessati, Sammāsa-m-buddha-sa nam dasses-sāmiti². Atha nam āha: „amma devate, sace-si mam khamāpetukānā satthu santike mam khamāpehīti². „Sādhu evaṃ kaṇissāmi, Satthu pana maṃ santikaṃ gahetvā gacchāhīti². So „sādhū⁷ 'ti vatvā vibhātāya rattiyaṃ pāto va tam gahetvā Satthu san-tikaṃ gantvā tāya katakammaṃ sabbam Tathāgata-sa ārocesi, Satthā tassa vacanaṃ sutvā „idha gaḥapati pāpappuggalo pi yāva pāpaṃ na

¹ C¹ lekhaṃ. ² C² ma-. ³ C³ iṇapaṇṇam.⁴ C⁴ -seṭṭhinam.⁵ C⁵ catutthe⁶ C⁶ C⁷ -kammaṃ. ⁷ C⁷ omits ca.

paccati tāva bhadrāni passati, yadā pan' assa pāpaṃ paccati tadā pāpaṃ eva passati. bhadrappuggalo pi yāva bhadrāṃ na paccati tāva pāpāni passati, yadā pan' assa bhadrāṃ paccati tadā bhadrāṃ eva passatīti¹ vatvā imā Dhammapade dve gāthā abhāsi:

Pāpo pi passatī bhadrāṃ yāva pāpaṃ na paccati. (Dhp. vv.
yadā ca paccatī pāpaṃ atha pāpo pāpāni passati. 119-120.)
Bhadro pi passatī pāpaṃ yāva bhadrāṃ na paccati,
yadā ca paccatī bhadrāṃ atha bhadro bhadrāni passatīti.

Imāya¹ ca pana gāthānaṃ pariyoṣāne sā devatā sotāpattiṭṭhale patiṭṭhāsi. Sā cakkamkitesu Satthu pādesu nipatitvā „mayā bhante rāgarattāya dosadutṭhāya mohamūḷhāya avijjandhāya tumhākaṃ guṇe ajānantiyā pāpakam vacanaṃ vuttam. taṃ me khamathā“² ti Satthāraṃ khamāpetvā mahāseṭṭhiṃ khamāpesi. Tasmiṃ samaye Anāthapiṇḍiko Satthu purato attano guṇaṃ kathesi: „bhante ayaṃ devatā ‘Buddhupaṭṭhānādīni mā karohi’³ vāriyamānāpi² mam vāretuṃ nāsakkhi, ‘dānaṃ na dātubban’⁴ ti imāya vāriyamāno⁵ p’ ahaṃ adāsīmi eva. nanu esa bhante mayhaṃ guṇo⁶ ti. Satthā utvaṃ kho si gahapati sotāpanno ariyasāvako acalasaddho visuddhadassano, tuyhaṃ imāya appesakkha-devatāya vārentiyā avāritabhāvo nācchariyo. yaṃ pana pubbe paṇḍitā anuppanne Buddhe aparipakke³ nāpe tṭhitā kāmāvacariṣsarena Mārena ākāse tṭhatvā sace dānaṃ dassasi imasmim niraye paccissasīti⁴ asīti-hatthagambhīram aṅgārakāsuṃ dassetvā ‘mā dānaṃ adāsīti’⁵ vāritā padumakaṇṇikamajjhe tṭhatvā dānaṃ adāsi idam acchariyaṃ⁶ ti vatvā Anāthapiṇḍikena yāceto atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto Bārāṇasiseṭṭhissa kule nibbattitvā nānappa-
•kārehi sukhūpaharanehi⁴ devakumāro viya saṃvaddhiyamāno⁵
anukkamena viññūtaṃ⁶ patvā soḷasaṃvassakāle yeva sabbasippesu
nipphattiṃ patto. So pitu accayena seṭṭhiṭṭhāne tṭhatvā catusu
nagaradvāresu catasso dānasālā majjhe nagarassa ekaṃ attano
nivesanadvāre ekaṃ ti cha dānasālā karetvā mahādānaṃ deti

¹ so all three MSS. instead of imāsaṃ? ² so all three MSS. instead of vāriyamānāpi? ³ C^k aparipakkhe, C^s aparipakkhe corr. to aparipakke.

⁴ C^s sukhūpaharanehi, C^v sukhupakaranehi. ⁵ C^v saṃvaddhiyamāno, C^s sad-dhiyamāno. ⁶ C^s viññūtaṃ.

sīlaṃ rakkhati uposathakammaṃ karoti. Ath' ekadivasam pātara-avelāya Bodhisattassa nānaggarase manuññabhojane upanīyamāne eko paccakabuddho sattāhaccayena nirodhā vut-
 ṭhāya bhikkhacāraṇaṃ sallakkhetvā „ajja mayā Bārāpasiseṭ-
 ṭhiṣṣa gehadvāraṃ gantum vattatiti“ nāgalatādantakattham
 khādinvā Anotattadahe mukhaṃ dhovivā Manosilātale ṭhito
 nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhivā cīvaraṃ parupivā iddhi-
 mayamattikāpattaṃ adāya ākāsenāgantvā Bodhisattassa bhatte
 upanītamatte gehadvāre aṭṭhāsi. Bodhisatto taṃ disvā va
 āsanā vutthāya nipaccākāraṃ dassetvā parikammakārakaṃ
 olokesi, „kim karomi sāmīti“ ca vutte „ayyassa pattaṃ āha-
 rathā“ ti āha. Taṃ khaṇaṃ yeva Māro pāpimā vikampamāno
 utthāya „ayaṃ paccakabuddho ito sattame divase āhāraṃ labhi,
 ajja alabhanto vīnassissati, imaṃ ca vīnāsessāmi seṭṭhino ca
 dānantarāyaṃ karissāmi“ taṃ khaṇaṃ ñeva¹ āgantvā antara-
 vatthumhi asītībatthamattaṃ aṅgārakāsū² nimmini, sā khādi-
 raṅgārapuṇṇā³ sampajjalitā sajotibhūtā Avicimāhānirayo viya
 khāyittha, taṃ pana māpetvā sayam ākāse aṭṭhāsi. Pattaha-
 ranatthāya gacchamāno puriso taṃ disvā mahābhayaṇatto nivatti.
 Bodhisatto „kim tāta nivatto sīti“ pucchi. Ayaṃ „sāmi anta-
 ravatthumhi mahatī⁴ aṅgārakāsū⁵ sampajjalitā sajotibhūtā“ ti.
 Ath' añño ath' añño ti evaṃ āgatāgata⁶ sabbe pi bhayappattā
 vegena palāyimsu. Bodhisatto cintesi: „ajja mayhaṃ dānan-
 tarāyaṃ kātukāmo Vasavatti Māro uyyutto bhavissati, na kho
 pana jānāmi Mārasatena Mārasahassenāpi mayham akampiya-
 bhāvaṃ. ajja dāni mayham vā Mārassa vā balamahantataṃ
 ānubhāvamahantataṃ jānissāmi“ taṃ yathasajjitam eva bhatta-
 pātṇu sayam adāya gehā nikkhamma aṅgārakāsutāte⁶ ṭhatvā
 ākāsaṃ ulloketvā Māraṃ disvā „ko si tvaṃ“ ti āha. „Ahaṃ
 Māro“ ti. „Ayaṃ aṅgārakāsū“ tayā nimmitā“ ti. „Ama mayā“

C¹ khaṇaṃ yeva. ² C¹ C² angāra- ³ C¹ C² khādiraṅgāra-. ⁴ C¹ mahatī.
⁵ C¹ C² aṅgārakāsū, C³ angārakāsū. ⁶ C³ angārakāsū.

ti. „Kimatthāyā“¹ ti. „Tava dānassa antarāyakaṇaṭṭhāya ca paccekaḥbuddhassa ca jīvitanaśanaṭṭhāyā“² ti. Bodhisatto „n“³ eva te ahaṃ attano dānassa antarāyaṃ na paccekaḥbuddhassa jīvitantarāyaṃ kātum dassāmi, ajja dāni mayhaṃ vā tuyhaṃ vā balamahantataṃ jānissāmi“⁴ aṅgārakāsuyā⁵ tate tathā „bhante paccekaḥbuddha“⁶, ahaṃ imassā aṅgārakāsuyā⁷ adhosīso patamāno pi na nivattissāmi, kevalaṃ tunhe mayā dinnabhojanaṃ patigaṇhathā“⁸ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Kāmaṃ⁹ patāmi nirayaṃ uddhapādo avamsiro,
nānariyaṃ karissāmi, handa piṇḍaṃ paṭiggahā¹⁰ ti. 39.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: bhante paccekaḥbuddha, sace p¹ ahaṃ tumhākaṃ piṇḍapātaṃ dento ekamsen² eva unaṃ nirayaṃ uddhapādo avamsiro hutvā patāmi tathāpi yad idaṃ adūnaṃ ca asīluyaṃ ca ariyehi akātibhattā ananyehi ca kātibhattā anariyaṃ ti vuccati na taṃ anariyaṃ karissāmi, handa imaṃ mayā diyyamānaṃ piṇḍaṃ paṭiggahaṃ patigaṇhāhīti, ettha ca handā³ ti savassaggaṭṭhe nipāto.

Evam vatvā Bodhisatto dāhasamādānena bhaddapātīṃ gahe tvā aṅgārakāsumatthakena⁴ pakkanto⁵. Tāvad eva asītihaṭṭhāya gambhīrāya aṅgārakāsuyā⁶ talato uparūpari jātam attasattamaṃ ekaṃ mahāpadumaṃ uggantvā Bodhisattassa pāde paṭicchi. Tato mahātumbamatto reṇu uggantvā Mahāsattassa muddhani tathā sakalasārīraṃ suvannacunṇasamokinnam iva akāsi. So padumakaṇṇikāya tathā nānaggarasabhojanaṃ paccekaḥbuddhassa patte patitṭhāpesi. So taṃ paṭiggahetvā anu-modanaṃ katvā pattaṃ akāse khipitvā passantass⁷ eva mahājanassa sayam pi vehāsaṃ abbhuggantvā nānappakāraṃ valāhakapantiṃ maddamāno viya Himavantam eva gato. Māro pi parājito domanassaṃ patvā attano vasanaṭṭhānam eva gato. Bodhisatto pana padumakaṇṇikāya tṭhako va mahājanassa

¹ C^v aṅgārakāsu- ² C^v paccekaḥbuddha. ³ C^s C^v aṅgārakāsuyā ⁴ C^s kāmaṃ ⁵ C^s C^v aṅgāra-. ⁶ C^s C^v pakkhanto. ⁷ C^v aṅgāra-.

Ath' assa mātā kicchena jīvamānā paripakke gabbhe ekamim thāne vijjāyi. Pacchimabhavikasattam na sakkā nāsetum. antoghaṭe dīpo viya hi 'ssa' hadaye arahattassa upanissayo jalati. Sā tam dāraṇam paṭijaggitvā ādhāvitvā paridhāvitvā¹ vicaraṇakāle ekam assa kapālakam hatthe datvā puttam 'ekam bharam pavisa' 'ti peṣetvā palātā. So tato paṭṭhāya ekako va hutvā tattha bhikkham paṇyesitvā ekamim thāne sayati na² nahāyati na saṇṇam paṭijaggati paṇsupi-ācako viya kicchena jīvikam kappeti. So anukkamenā sattavassiko hutvā ekamim gehadvāre ukkhalidhovanassa chaddhatthāne kāko viya ekekam sitcham uccitvā khādati. Atha nam dhamma-enāpati Sāvattim piṇḍāya caramāno divā 'ayam satto atikāruṇṇappatto kataragāmaṇvassiko nu kho' ti tassam mettacittam vaddhitvā 'ehi re' ti āha. So gantvā theram vanditvā aṭṭhāsi. Atha nam thero 'kataragāmaṇvassiko si. kham vā te mātāpitāro' ti puechi. 'Aham bhante nippaccayo. mayham mātāpitāro nam nissāya 'kilant amhā' 'ti mam chaddetvā palātā' ti. 'Api pana pabbajissatī' ti. 'Bhante. aham tāva pabbajeyyam. māḍisaṃ pana kapaṇam³ ko pabbajessatī' ti. 'Aham pabbajessāmitī' ti. 'Sādhū pabbajethā' ti. Thero tassa khādanīyam bhojanīyam⁴ datvā tam viharāṇam netvā sahatthen⁵ eva nahāpetvā pabbajetvā paripumavassam upasampādesi. So mahallakakāle Losakatissatthero ti paṇḍāyittha nippaṇṇo appalābho Tena kira asadisadāne pi kucchipūro na laddhapubbo jīvitaghaṇanamattakam eva labhati. Tassa hi patte ekasamāneva yāguulūmke dinne patto samatittiko hutvā paṇḍāyati. Atha manussā 'imassa patto pūro' ti paṇḍāyittha⁶ heṭṭhā yāgum denti. Tassa patte yāgum dānakāle manus-āṇam bhājane yāgum antaradhāyatīti pi vadanti. Khajjakādisu pi es⁷ eva nayo. So aparena samayena vipassanaṃ vaddhetvā aggaphale arahatte patitthito pi appalābho va aho-si⁸. Ath' assa anupubbena āyusamkhāresu parilīnesu parinibbānadvāso sampāpuni. Dhamma-enāpati āvajjento tassa parinibbānabhāvaṃ natvā 'ayam Losakatissatthero ajja parinibbāyissatī, ajja mayā etassa yāvadattham āhāraṃ dātum vaṭṭatīti' tam ādāya Sāvattim piṇḍāya pavasi. Thero tam nissāya tāva bahumanussāya Sāvattiyā hattham pasāretvā vandanaṃ attam pi nālatta. Atha nam thero 'gacchāvuso, āsanasālāya nisīdā' ti uyyojetvā 'imam Losakassa detthā'

¹ C^v omits ssa ² C^v omits paridhāvitvā ³ C^k omits na ⁴ C^k chaddhita.

⁵ C^k kapaṇa, C^v kapaṇā. C^v kapaṇa corr to kapaṇam ⁶ all three MSS -jessatīti.

⁷ C^k C^v -niyam -niyam. ⁸ so all three MSS, instead of paṇḍāyitvā? ⁹ C^v appalābho si.

'ti laddhāhāram pesesi. Tam gahetvā gatū Losakatheram asarivā sayam eva bhuñjusu. Atha therassa utthāya vihāram gamanakāle Losakatissatthero gantvā theram vandi. Thero nivattitvā t̥hitako va ,laddhan te āvuso bhattan' ti pucchi. ,Labhissāma no bhante' ti. Thero samvegappatto kālam olokesi. Kālo atikkanto. Thero ,hot' āvuso. idh' eva mīdā' 'ti Losakatheram āsana-ālāya nisīdāpetvā Kosalarañño nive-anam agamāsi. Rājā therassa pattam gāhāpetvā ,bhattassa akālo' ti pattapūram catumadhuram dāpesi. Thero tam ādāya gantvā ,eh' āvuso Tissa, imam catumadhuram bhuñjā' 'ti vatvā pattam gahetvā va atthāsi. So thero gāravena lajjanto na paribhuñjati. Atha nam thero ,eh' āvuso Tissa, aham imam pattam gahetvā va thassāmi. tvaṃ nisīditvā paribhuñja, sace imam pattam hatthato muñceyyam kiñci na bhaveyyā' 'ti āha. Athāyasmā Losakatissatthero¹ aggi-sare dhammasenāpatimhi pattam gahetvā t̥hite² catumadhuram paribhuñji. Tam therassa ariyidhibalena parikkhayaṃ na agamāsi. Tadā Losakatissatthero³ yāvadattham udarapūram katvā paribhuñji, tam divasam yeva ca anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi. Sammāsambuddho santike t̥hatvā sarīramikkhepam kāresi. Dhātuyo gahetvā cetiyam kārimsu. Tadā bhikkhū dhammasabhlāyam sannipatitvā ,āvuso, Losakathero apuñño appalābhī, evarūpena nāma apuññena appalābhinā katham ariyadhammo laddho' ti kathentā⁴ nisīdimsu. Satthā dhammasabhlāyam gantvā ,kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā' 'ti pucchi. Te ,imāya nāma bhante' ti ārocesum. Satthā ,bhikkhave, eso bhikkhu attano alābhībhāvaṃ⁵ ca⁶ ariyadhammalābhībhāvaṃ⁷ ca attanā va akāsi'. ayam hi pubbe paresam lābhantarāyam katvā appalābhī⁸ jāto, ,aniccam dukkham anantā' ti vipassanāya yuttabhāvassa phalena ariyadhammalābhī⁹ jāto' ti vatvā atītam āhāsi:

Atīte Kassapasammāsambuddhakāle¹⁰ aññataro bhikkhu ekam kuṭumbikam¹¹ nissaya gāmakāvāse vasatī pakatatto silavā vipassanāya yuttapayutto. Ath' eko khīnāsavathero samavattasamvāsam¹² vasamāno pubbe na tassa bhikkhuno upatthākakuṭumbikassa¹³ vasanagāmaṃ sampatto. Kuṭumbiko

¹ C^o -tissathero ² C^k t̥hita ³ C^k C^s kathento. ⁴ C^o alābhībhāvadhañca

⁵ C^k -lābhī- ⁶ C^k C^s katāsi ⁷ C^k C^s -bhi, C^s -labhi cori to -labhi

⁸ C^k C^s -bhi, ⁹ C^k kassapasambuddha- ¹⁰ C^k C^s kuṭumbikam ¹¹ C^o samavattavāsam, C^s samavattasavāsam corr. to samavattavāsam ¹² C^k C^s -kuṭumbi-

therassa iriyāpathe yeva pasīditvā pattam ādāya gharaṃ pave-
setvā sakkaccaṃ bhojetvā thokaṃ dhammakathaṃ sutvā theram
vanditvā „bhante, amhākaṃ dhuravihāraṃ¹ eva gacchatha.
mayam sāyaṇhasamaye² āgantvā passissāmā³“ ti āha. Thero
vihāraṃ gantvā nevāsikatheram vanditvā āpucchitvā ekamantaṃ
nisīdi. So pi tena saddhiṃ patisanthāraṃ katvā „laddho te
āvuso bhikkhāhāro“ ti pucchi. „Ama laddho“ ti. „Kahaṃ
laddho“ ti. „Tumhākaṃ dhuragāme kuṭumbiyaghare“ ti evaṇ
ca pana vatvā attano senāsanam pucchitvā patijaggitvā patta-
cīvaraṃ paṭisāmetvā jhānasukhena phalasukhena vītināmento
nisīdi. So pi kutumbiko sāyaṇhe² gandhamālāṇ c⁴ eva dīpate-
laṇ ca gāhāpetvā vihāraṃ gantvā nevāsikatheram vanditvā
„bhante, eko āgantukathero atthi, āgato nu kho“ ti pucchi.
„Ama āgato“ ti. „Idāni kahan“ ti. „Asukasenāsane nāmā⁵
“ ti. So tassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno
dhammakathaṃ sutvā sītalavelāya cetiyaṇ ca bodhiṇ ca³ pūjetvā
dīpe jāletvā ubho pi jane nimantetvā gato. Nevāsikathero pi
kho „ayaṃ kuṭumbiko paribhinno, sac⁴ ayaṃ bhikkhu imasmiṃ
vihāre vasissati na maṃ esa kismiṃca gaṇayissatīti“ thero⁴
anattamanataṃ⁵ āpajjitvā „imasmiṃ vihāre etassa avasanākāro
mayā kātuṃ vaṭṭatīti“ tena upaṭṭhānavelāya āgatena saddhiṃ
kiñci na kathesi. Khīṇāsavathero tassa ajjhāsayam jānitvā
„ayaṃ thero mama kule vā gane vā apalibuddhabhāvam na
jānatīti“ attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā jhānasukhena phala-
sukhena vītināmesi. Nevāsiko pi punadivasena kapiṭṭhena gaṇ-
ḍim paharitvā nakhena dvāraṃ ākotetvā kuṭumbiyassa gehaṃ
agamāsi. So tassa pattam gahetvā paṇṇattāsane nisīdāpetvā
„āgantukathero kahaṃ bhante“ ti pucchi. „Nāhaṃ tava kulū-
pakassa pavattiṃ jānāmi, gaṇḍim⁶ paharanto dvāraṃ āko-
tento pabodhetuṃ nāsakkhiṃ, hiyyo tava gehe paṇṭabhojanam

¹ C^v dhūra- ² C^k sāyaṇha-, C^s sayamha- ³ C^v bodhiyaṇca ⁴ C^s C^v there

⁵ C^v anattamanatam, C^s anattamattam corr to anattamatatam. ⁶ so all three MSS.

bhūñjitvā jirāpetum asakkonto 'idāni niddam okkanto yeva bhavissatī' tvaṃ pasīdamāno evarūpesu ṭhānesu yeva pasīda-sīti" āha. Khīnāsavathero pi attano bhikkhācāraṇaṃ sallak-khetvā sarīraṃ paṭijaggitvā pattacīvaraṃ ādāya ākāse uppatitvā aññattha agamāsi. So kuṭumbiko nevāsikatheraṃ sappimadhu-sakkarābhisaṃkhataṃ pāyāsaṃ pāyetvā pattaṃ gaudhaṃ uṇṇhi ubbattetvā puna pūretvā „bhante, so thero maggakilanto bha-vissati, idam assa harathā" ti adāsi. Itaro apatikkhipitvā va gahetvā gacchanto „sace so bhikkhu imaṃ pāyāsaṃ pivissati gīvāya gahetvā nikkaddhiyamāno pi na gamissati, sace paṇāhaṃ imaṃ pāyāsaṃ manussassa dassāmi pakatam me kammaṃ bha-vissati, sace udae opilāpessāmi udakapiṭṭhe sappi paṇṇāyissati, sace bhūmiyaṃ chaddessāmi¹ kākasannipātena paṇṇāyissati, kattha nu kho imaṃ chaddeyyan"² ti upadhārento ekaṃ jhā-makhettaṃ disvā aṃgare viyūhitvā³ tattha pakkhipitvā upari aṃgārehi paṭicchādetvā vihāraṃ gato. Taṃ bhikkhuṃ adisvā cintesi: „addhā so bhikkhu khīnāsavo mama ajjhāsaṃ viditvā aññattha gato bhavissati, aho mayā udarāhetu ayuttaṃ katan"⁴ ti tāvad ev' assa mahantaṃ domanassaṃ udapādi, tato paṭṭhāy' eva ca manussapeto hutvā na cirass' eva kālaṃ katvā niraye nibbatti. So bahūni vassasatasahassāni niraye paccitvā pakkā-vasesena paṭipāṭiyā pañcajāṇisatesu yakkho hutvā ekadivasam pi udarapūraṃ āhāraṃ na labhi. Ekadivasam pana gabbhama-laṃ udarapūraṃ labhi. Puna pañca jāṇisatāni⁴ sunakho ahoṣi. Tadāpi ekadivasam bhattavamaṇaṃ udarapūraṃ labhi. Sesakāḷe pana tena udarapūro āhāro nāma na laddhapubbo. Sunakha-yonito pana cavitvā Kāsiratṭhe ekasmiṃ gāme duggatakule nibbatti. Tassa nibbattito paṭṭhāya taṃ kulaṃ paramadugga-tam eva jātaṃ. Nābhito uddhaṃ udakakañjikamattam⁵ pi na labhi. Tassa pana Mittavindako ti nāmaṃ ahoṣi. Mātā-

¹ C^k cha līhessāmi. ² C^k cha pīheyyan. ³ C^k viyūhitva. C² viyūhitvā corr to viyūhitvā. ⁴ C^k pañcasatāni. ⁵ C^k kañjika-

pitaro jātakadukkhān adhivāsetum asakkontā „gaccha kāla-
kaṇṇikā“¹ 'ti taṃ pothetvā nīhariṃsu. So appaṭisaṇaṇo vica-
ranto Bārāṇasīn agamāsi. Tadā Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ
disāpāmoḁkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni sippaṃ
vācesi. Tadā Bārāṇasivāsino duggatānaṃ paribbayaṃ datvā
sippaṃ sikkhāpenti. Ayaṃ pi Mittavindako Bodhisattassa san-
tike puññasippaṃ sikkhati. So pharuso anovādakkhamaṃ taṃ
taṃ paharanto² vicarati, Bodhisattena ovadiyamāṇo pi ovādaṃ
na gaṇhāti, taṃ nissāya āyo pi 'ssa mando jāto. Atha so
māṇavakehi saddhiṃ bhaṇḍitvā ovādaṃ agaṇhanto tato palāyitvā
āhiṇḍanto ekaṃ paccantagāmaṃ gantvā bhaṭṭiṃ katvā jīvati.
So tattha ekāya duggatitthiyā saddhiṃ samvāsaṃ kappesi. Sā
taṃ nissāya dve dārake vijāyi. Gāmaṃvāsino „amhākaṃ susā-
sanaṃ dussāsaṃ āroceyyāsīti“³ Mittavindakassa bhaṭṭiṃ⁴ datvā
taṃ gāmadvāre kuṭikāya vasāpesuṃ. Taṃ pana Mittavindakaṃ
nissāya te paccantagāmaṃvāsino sattakkhattuṃ rājadapḍaṃ adaṃsu,
sattakkhattuṃ tesuṃ gehāni nijjhāyṃsu, sattakkhattuṃ taḷakaṃ
chijji. Te cintayṃsu: „amhākaṃ pubbe imassa Mittavinda-
kassa anāgamanakāle⁵ evarūpaṃ n' atthi, idāni paṇ' assa āga-
takālate paṭṭhāya parihāyāmā“⁶ 'ti taṃ pothetvā nīhariṃsu.
So attano dārake gahetvā aññattha gacchanto ekaṃ amanussa-
pariggahaṃ aṭaviṃ pāvisi. Tatth' assa amanussā dārake ca
bhariyaṃ ca māretvā maṃsaṃ khādṃsu. So tato palāyitvā
tato tato āhiṇḍanto ekaṃ Gambhīraṃ nāma paṭṭanagāmaṃ
gāvāvissajjanadvase⁷ yeva patvā kammakaro hutvā nāvaṃ
abhirūhi. Nāvā samuddapitṭhe sattāhaṃ gantvā sattame divase
samuddamajjhe ākoṭetvā ṭhapitā viya⁸ aṭṭhāsi. Te kālakanni-
salākaṃ vāresuṃ. Sattakkhattuṃ Mittavindakass' eva⁹ pāpuṇi.
Manussā tass' ekaṃ veṇukalāpakaṃ datvā hatthe gahetvā sa-
mudde khipṃsu. Tasmim khittamatte nāvā agamāsi. Mitta-

¹ C^k pahārento. ² C^v adds va. ³ C^k naṃ. ⁴ C^k anāgamanakāle. ⁵ C^k nāvaṃ.

⁶ C^v vindakasseva. ⁷ C^v C^k -vā.

vindako venukalāpe nipajjitvā samuddapitṭhe gacchanto Kassa-
pasammāsambuddhassa kāle rakkhitasīlassa phalena samudda-
pitṭhe ekasmiṃ phalikavimāne catasso devadhītā patilabhitvā
tāsam santike sukhāṃ anubhavamāno sattāhaṃ vasi. Tā pana
vimānapetiyo sattāhaṃ sukhāṃ anubhavanti. Sattāhaṃ duk-
khāṃ anubhavitum gacchamānā „yāva mayāṃ āgacchāma tāva
idh' eva hobhīti“ vatvā agamaṃsu. Mittavindako tāsam gatakāle
venukalāpe nipajjitvā parato gacchanto rajatavimāne attha de-
vadhītaro labhi. Tato pi param gacchanto manivimāne soḷasa
kanakavimāne dvattimsa devadhītaro labhi. Tāsam pi vacanaṃ
akatvā parato gacchanto antaradīpake ekaṃ yakkhanagaraṃ
addasa. Tatth' ekā yakkhinī ajarūpena vicarati. Mittavindako
tassā yakkhinībhāvaṃ ajānanto „ajamaṃsaṃ khādissāmīti“ taṃ
pāde aggahesi. Sāyaṃ yakkhānubhāvena taṃ ukkhipitvā khipi.
So tāya khitte samuddamatthakena gantvā Bārāṇasīyaṃ pari-
khāpitṭhe ekasmiṃ kaṇṭakagumbamatthake patitvā pavaṭṭamāno
bhūmiyaṃ patitṭhāsi. Tasmiṃ ca samaye tasmiṃ parikhāpitṭhe
rañño ajikā caramānā corā haranti. Ajikagopakā „core gaṇ-
hissāmā“ 'ti ekamantaṃ nilīnā aṭṭhaṃsu. Mittavindako pavaṭ-
itvā bhūmiyaṃ tṭhito tā ajikā disvā cintesi: „ahaṃ samudde
ekasmiṃ dīpake ajikaṃ pāde gahetvā tāya khitto idha patito,
sace pan' idāni ekaṃ ajikaṃ pāde gahissāmi sā mam parato
samuddapitṭhe vimānadevatānaṃ santike khipissātīti“ so evaṃ
ayoniso manasi karitvā ajikaṃ pāde gaṇhi. Sā gahitamattā vi-
ravi. Ajikagopakā ito c' ito ca āgantvā taṃ gahetvā „ettakaṃ
kālaṃ rājakule ajikākhādako esa coro“ ti taṃ koṭṭetvā bandhi-
tvā rañño santikaṃ nēnti. Tasmiṃ khaṇe Bodhisatto pañca-
satamāṇavakaparivuto nagarā nikkhamma nahāyitum gacchanto
Mittavindakaṃ disvā sañjānitvā te manusse āha: „tāta, ayaṃ
ambhākaṃ antevāsiko, kasmā taṃ gaṇhitṭhā“ ti. „Ajikacorako
ayya ekaṃ ajikaṃ pāde gaṇhi, tasmā gahito“ ti. „Tena h'

¹ C^h C^v khipissātīti, C^v khipissasīti

etaṃ ambhakaṃ dāsaṃ katvā detha, amhe nissāya jīvissatīti¹.
Te „sādhū ayyā“² 'ti taṃ vissajjetvā agamaṃsu. Atha naṃ
Bodhisatto „Mittavindaka tvaṃ ettakaṃ kālaṃ kahaṃ vasīti“
pucchi. So sabbaṃ attanā katakammaṃ ārocesi. Bodhisatto
„atthakāmānaṃ¹ vacanaṃ akaronto² etaṃ dukkhaṃ pāpuṇan-
tīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṃ
ajiyā pādam olubbha Mittako viya socatīti. 40.

Tattha atthakāmassā 'ti vadḍhiṃ icchantassa, hitānukampino ti
hitena anukampamānassa, ovajjamāno ti mudukena hitacittena ovadiyamāno,
na karoti sāsanaṃ ti anusatthiṃ na karoti dubbaco anovādako hoti, Mittako
viya socatīti yathā ayaṃ Mittavindako ajāya pādam gahetvā socati kilamati
evaṃ niccakālaṃ socatīti imāya gāthāya Bodhisatto dhammaṃ desesi. Evaṃ
tena therena ettake addhāne tīsu yeva attabhāvesu kucchipūro laddhapubbo,
yakkhena hutvā ekadivasaṃ gabbhamalaṃ laddhaṃ sunakkena hutvā ekadivasaṃ
bhattavamaṇaṃ parinibbānadivase dhammasenāpatissānubhāvena catumadhuraṃ
laddhaṃ, evaṃ parassa lābhantarāyakaraṇaṃ nāma mahādosan ti veditabbhaṃ.

Tasmiṃ pana kāle so pi ācariyo Mittavindako pi yathā-
kammaṃ gato.

Satthā „evaṃ bhikkhave attanā appalābhībhāvaṃ ca ariyadhamma-
lābhībhāvaṃ ca sayam eva esa akāsīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āha-
ritvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Mittavindako
Losakatissatthero ahosi, disāpāmokkhācariyo pana aham evā“³ 'ti.
Losakajātakaṃ.

2. Kapotajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto
aṇṇatarāṃ lolabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tassa lolabhāvo Nava-
nipāte Kākajātaka³ āvibhavissati. Tadā pana taṃ bhikkhū „ayaṃ
bhante bhikkhu lolo“ ti Satthu ārocesuṃ. Atha naṃ Satthā „saccaṃ

¹ C^k atthakāmānaṃ, C^s atthakāmānaṃ. ² so all three MSS. ³ C^k kokajātaka.

kira tvaṃ bhikkhu lolo“ ti pucchi. „Ama bhante“ ti. Satthā „pubbe pi tvaṃ bhikkhu lolo, lolakāraṇā jīvitakkhayaṃ patto, paṇḍitāpi taṃ nissāya attano vasaṇaṭṭhānā parihīna“ ti vatvā atitaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rājjaṃ kārente Bodhisatto pārāpatayoniyaṃ nibbatti. Tadā Bārāṇasivāsino puññakāmatāya tasmīṃ tasmīṃ thāne sakuṇānaṃ sukhavāsathāya thusapacchiyo¹ olambenti. Bārāṇasiseṭṭhino pi bhatakkārako attano mahānase ekaṃ thusapacchiṃ olambetvā thapesi. Bodhisatto tattha vasaṃ kappesi. So pāto va nikkhamitvā gocare caritvā sāyaṃ āgantvā tattha vasanto kālaṃ khepeti. Ath' ekadivasaṃ eko kāko mahānasamatthakena gacchanto ambilānambilamacchamaṃsānaṃ² dhūpanavāsaṃ ghāyitvā lobhaṃ uppādetvā „kin nu kho nissāya imaṃ macchamaṃsaṃ labhissāmīti“ avidūre nisīditvā pariḇaṇhanto sāyaṃ Bodhisattaṃ āgantvā mahānasaṃ pavisaṇaṃ disvā „imaṃ pārāpataṃ nissāya macchamaṃsaṃ labhissāmīti“ punadivase pāto va āgantvā Bodhisattassa nikkhamitvā gocarathāya gamanakāle piṭṭhito piṭṭhito agamāsi. Atha naṃ Bodhisatto „kasmā tvaṃ samma amhehi saddhiṃ carasīti“ āha. „Sāmi, tumhākaṃ kiriyaṃ mayhaṃ ruccati, ito paṭṭhāya tumhe upaṭṭhahissāmīti“. „Samma, tumhe aññagocarā mayaṃ aññagocarā, tumhehi ambhākaṃ upaṭṭhānaṃ dukkaraṃ“ ti. „Sāmi tumhāgocaragahaṇakāle³ aham pi gocaraṃ gahetvā tumhehi saddhiṃ yeva gamissāmīti“. „Sādhu, kevalaṃ te appamattena bhavitaṃ“ ti. Evaṃ Bodhisatto kākaṃ ovaditvā gocare caranto tinabijādini⁴ khādati. Bodhisattassa pana gocaragahaṇakāle kāko gantvā gomayapiṇḍaṃ apantvā pāpake khādītvā udaraṃ pūretvā Bodhisattassa santikaṃ āgantvā „sāmi, tumhe ativeḷaṃ caratha, atibahubhakkhena nāma bhavituṃ na vaṭṭatīti“ vatvā Bodhisattena gocaraṃ gahetvā sāyaṃ āgacchantena saddhiṃ yeva mahānasaṃ pavīsi.

¹ Ck -pacchayo ² both MSS. ambilātambila-. ³ so both MSS. instead of tumhakaṃ-? ⁴ Ck tinabijāni, C^o kinabijadini.

Bhattachārako „amhākaṃ kapoto aññaṃ pi gahetvā āgato“ ti kākassa pi pacchiṃ ṭhapesi. Tato paṭṭhāya dve janā vasanti. Ath' ekadivasam seṭṭhissa bahum macchamaṃsaṃ āhariṃsu. Tam ādāya bhattachārako mahānase tattha tattha olambesi. Kāko taṃ disvā lobhaṃ uppādetvā „sve gocarabhūmiṃ agantvā¹ mayā idam eva khāditaḥ“ ti rattiṃ tintiṇanto nipajji. Punnadivase Bodhisatto gocarāya gacchanto „ehi samma kākā“² ti āha. „Sāmi, tumhe gacchatha, mayhaṃ kucchirogo atthi“³. „Samma, kākānāṃ kucchirogo nāma kadāci na bhūtapubbo, rattiṃ tisu yāmesu ekekasmim yāme mucchitā honti, dīpavaṭṭiṃ gilitakāle pana nesaṃ muhuttan titti² hoti, tvaṃ imaṃ macchamaṃsaṃ khādītukāmo bhavissasi, ehi manussaparibhogō nāma tumhākaṃ dupparibhuñjiyo, mā evarūpaṃ akāsi, mayā saddhiṃ yeva gocarāya gacchāhi“⁴. „Na sakkomi sāmīti“⁵. „Tena hi paññāyissasi sakena kammena, lobhavasam agantvā³ appamatto hohīti“ taṃ ovaḍitvā Bodhisatto gocarāya gato. Bhattachārako nānappakāraṃ macchamaṃsavikatiṃ⁴ sampādetvā usumanikkhamanattamaṃ bhājanāni thokaṃ vivaritvā rasaparissāvanakaroṭiṃ bhājanamatthake ṭhapetvā bahi nikkhamitvā seditvā muñcamāno atṭhāsi. Tasmiṃ khaṇe kāko pacchito sīsaṃ ukkhipitvā bhattachagehaṃ olokeno tassa nikkhamitabhāvaṃ ñatvā „ayaṃ dāni mayhaṃ manorathaṃ pūretvā maṃsaṃ khādituṃ kālo, kin nu kho mahāmaṃsaṃ khādāmi udāhu cuṇṇikamaṃsaṃ“ ti cintetvā „cuṇṇikamaṃsena nāma khippaṃ kucchiṃ pūretuṃ na sakkā, mahantaṃ maṃsakhaṇḍaṃ āharitvā pacchiyaṃ nikkhipitvā khādamaṃso nipajjissāmīti“ pacchito uppatitvā rasakaroṭiyaṃ niliyi. Sā kilīti saddam akāsi. Bhattachārako taṃ saddaṃ sutvā „kin nu kho etan“ ti pavatṭho kākāṃ disvā „ayaṃ dutṭhakāko mayā seṭṭhino pakkamaṃsaṃ khādītukāmo, ahaṃ kho pana seṭṭhiṃ nissāya jīvissāmi na imaṃ balaṃ, kiṃ me iminā“ ti dvāraṃ pidhāya kākāṃ gahetvā sakalasarīre pat-

¹ Ck āgantvā. ² Cv tinti. ³ Ck āgantvā, Cv āgantvā corr. to agantvā. ⁴ both MSS. -saṃ-.

tāni luñcivā addasiṅgiveraṃ loṇajīrakāya¹ koṭṭetvā ambilatak-
kena āloletvā ten' assa sakalasarīraṃ makkhetvā taṃ kākāṃ
pacchiyaṃ khiṇi. So adhimattavedanābhībhūto tintiṇāyanto²
nipajji. Bodhisatto sāyaṃ āgantvā taṃ vyasanappattaṃ disvā
„lolakāka mama vacanaṃ akatvā tava lobhaṃ nissāya mahā-
dukkhaṃ patto sīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsaṇaṃ
kapotakassa vacanaṃ akatvā
amittahatthathagato va setīti. 41.

Tattha kapotakassa vacanaṃ akatvā³ ti pārāpataṃ hitānūsāsanivaca-
naṃ akatvā, amittahatthathagato va setīti amittānaṃ anattakārakānaṃ
dukkhuppāḍakapuggalānaṃ hatthathānaṃ hatthapathaṃ gato, ayaṃ kāko viya
puggalo mahantaṃ vyasaṇaṃ patvā anusocamāno setīti.

Bodhisatto imaṃ gātham vatvā „idāni mayā ca⁴ etasmiṃ
ṭhāne na sakkā vasitun“ ti aññattha gato. Kāko tatth' eva
jīvitakkhayaṃ patto. Atha naṃ bhattakārako saddhiṃ pacchiyā
gahetvā saṃkāraṭṭhāne chaḍḍesi.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idān' eva lolo pubbe pi lolo yeva,
taṃ ca pana te lolyaṃ nissāya paṇḍitāpi sakamhā āvāsā parihīnā“ ti
imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so
bhikkhu anāgāmiphalaṃ patto. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam
samodhānesi: „Tadā kāko lolabhikkhu ahoṣi, pārāpato pana aham
evā“ ti. Kapotajātakaṃ.

3. Velukajātaka.

Yo atthakāmassā⁵ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto
aññataraṃ dubbacabhikkhuṃ ārabha kathesi. Taṃ⁶ hi Bhagavā
„saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco“ ti pucchitvā „saccaṃ bhante“
ti vutte „na tvaṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ C^o loṇajīrakāya. ² C^k tintinayanto. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. tam.

dubbacattā¹ yeva ca paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā sappamukhe² jīvitakkhayaṃ patto sīti³ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe mahābhogakule nibbatto viññūtaṃ patvā kāmesu ādinaṃ nekkhamme cānisaṃsaṃ disvā kāme pahāya Himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā kaṣiṇa-parikammaṃ katvā pañca abhiññā aṭṭha samāpattiyo uppādetvā jhānasukhena vītināmento aparabhāge mahāparivāro pañcahi tāpasasatehi parivuto gaṇassa satthā hutvā vihāsi. Ath' eko āsīvisapotako attano dhammatāya caranto aññatarassa tāpasassa assamapadaṃ patto. Tāpaso tasmīṃ puttasiṇehaṃ uppādetvā taṃ ekasmiṃ veḷupabbe sayāpetvā paṭijaggati. Tassa veḷupabbe sayanato Veḷuko tv-eva nāmaṃ akaṃsu. Taṃ puttasiṇehena paṭijagganato tāpasassa Veḷukapitā tv-eva nāmaṃ akaṃsu. Tadā Bodhisatto „eko kira tāpaso āsīvisaṃ paṭijaggatīti“ sutvā pakkositvā „saccaṃ kira tvaṃ āsīvisaṃ jaggasīti“ pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte „āsīvisena saddhiṃ viśāso nāma n' atthi, mā evaṃ jaggasīti“ āha. Tāpaso āha: „so³ me ācariyaputto, nāhaṃ tena vinā vattitūṃ sakkhissāmīti“. „Tena hi etass' eva santikā jīvitakkhayaṃ pāpuṇissasīti“. Tāpaso Bodhisattassa vacanaṃ na gaṇhi, āsīvisaṃ pi jahitūṃ nāsakhi. Tato katipāhaccayen' eva sabbe tāpasā phalāphalatthāya gantvā gatattāhāne phalāphalassa sulabbabhāvaṃ disvā dve tayo divase tatth' eva vasiṃsu. Veḷukapitāpi tehi saddhiṃ gacchanto āsīvisaṃ veḷupapabbe yeva sayāpetvā pidahitvā gato. So puna tāpasehi saddhiṃ dvihatihaccayena āgaṇvā „Veḷukassa gocaraṃ dassāmīti“ veḷupabbaṃ ugghāṭetvā „ehi putta, chātako⁴ sīti“ hatthaṃ pasāresi. Āsīviso dvihatīhaṃ nirāharatāya kujjhitvā pasāritahatthe ḍasitvā tāpasam tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpetvā araṇṇaṃ pāvisi. Tāpasā taṃ disvā Bodhisattassa ārocesuṃ.

¹ C^k dubbacattā. ² C^k sappamukha. ³ C^k omits āha so. ⁴ C^k puttamacchātako, C^v puttacchātako.

Bodhisatto tassa sarīrakiccamāṃ kāretvā isigaṇassa majjhe nisīditvā isiṇaṃ ovādasena imaṃ gātham āha :

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṃ
evaṃ so nihato seti Veḷukassa yathā pitā ti. 42.

Tattha evaṃ so nihato setiti yo hi isiṇaṃ ovādaṃ na gahhāti so yathā esa tāpaso āsīvisamukhe pūtibhāvaṃ¹ patvā nihato seti, evaṃ mahāvīṇāsaṃ patvā nihato setiti attho

Evaṃ Bodhisatto isigaṇaṃ ovaditvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā āyupariyosāne Brahmaloce uppajji.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idāṃ' eva dubbaco, pubbe pi dubbacabhāven' eva ca āsīvisamukhe pūtibhāvaṃ patto“ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Veḷukapitā dubbacabhikkhu ahoṣi, sesaparisā Buddhaparisā, gaṇasatthā pana aham evā“ 'ti. Veḷukajātakaṃ.

4. Makasajātaka.

Seyyo amitto ti. Idaṃ Satthā Magadhesu cārikaṃ caramāno aññatarasmiṃ gāmake bālagaṇikamanusse² ārabha kathesi. Tathāgato kira ekasmiṃ samaye Sāvattitho Magadharaṭṭhaṃ gantvā tattha cārikaṃ caramāno aññataraṃ³ gāmaṃ sampāpuṇi. So ca gāmako yebhuyyena andhabālamanussehi yeva ussanno. Tatth' ekadivasaṃ te andhabālamanusā sannipatitvā „bho amhe araṇṇaṃ pavisitva kammaṃ karonte makasā khādanti, tappaccayā amlākaṃ kammacchedo hoti, sabbe va dhanūni c' eva āvudhāni ca ādāya gantvā makaseṇi saddhiṃ yujjhitvā sabbamakase vijjhitvā chinditvā ca māremā“ 'ti mantayitvā araṇṇaṃ gantvā „makase vijjhissāmā“ 'ti aññamaññaṃ vijjhitvā ca paharitvā ca dukkhappattā, āgantvā antogāme ca gāma-majjhe ca gāmaḍvāre ca nipajjimsu. Satthā bhikkhusaṃghaparivuto taṃ gāmaṃ piṇḍāya pāvisi. Avasesā paṇḍitamanussā Bhagavantaṃ disvā gāmaḍvāre maṇḍapaṃ katvā buddhapamukhassa bhikkhusaṃ-

1 Cfr. Monatsbericht d. Kngl. Akad. d. Wiss. zu Berlin 1855 p. 265. and A. Weber's Ind. Stud. 4. Bd. p. 357. ¹ C^v -bhāvaṃ ² C^v bālā-. ³ C^k aññatara.

ghassa mahādānaṃ datvā Satthāraṃ vanditvā nisīdīmsu. Satthā tasmiṃ tasmiṃ t̥hāne vaṇitamanusse¹ disvā te upāsake pucchi: „bahū ime gilānamanussā, kiṃ etehi katan“ ti. „Bhante ete manussā ‘makasayuddhaṃ karissāmā’ ‘ti gantvā aṇṇamaṇṇaṃ vijjhitvā sayāṃ gilānā jātā“ ti. Satthā „na idān’ eva andhabālanussā ‘makase paharissāmā’ ‘ti attānaṃ paharanti, pubbe pi ‘makasaṃ² paharissāmā’ ‘ti paraṃ paharaṇakamanussā³ ahesuṃ yevā“ ‘ti vatvā tehi manussehi yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente Bodhisatto vaṇijjāya jīvikaṃ kappeti. Tada Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ paccantagāme bahū vaḍḍhakī vasanti. Tatth’ eko phalitavaḍḍhaki⁴ rukkhaṃ tacchati. Ath’ assa eko makaso tambalohathālaka pitṭhisādise⁵ sīse nisīditvā sattiyaṃ paharanto viya sīsaṃ⁶ mukhatuṇḍakena vijjihi. So attano santike nisinnaṃ puttāṃ āha: „tāta, mayhaṃ sīsaṃ makaso sattiyaṃ paharanto viya vijjhati, vārehi tan“ ti. „Tāta, adhvāsehi, ekappahārena naṃ māressāmīti“. Tasmiṃ samaye Bodhisatto pi attano bhaṇḍaṃ pariyesa māno taṃ gāmaṃ patvā tassā vaḍḍhakisālāya nisinna hoti. Atha so vaḍḍhaki puttāṃ āha: „tāta imaṃ makasaṃ vārehīti“. So „vāressāmi tāta“ ‘ti tikhiṇaṃ mahāpharasaṃ ukkhipitvā pitu pitṭhipasse t̥hatvā „makasaṃ paharissāmīti“ pitu matthakaṃ dvidhā bhindi. Vaḍḍhaki tatth’ eva jīvita-khayaṃ patto. Bodhisatto tassa taṃ kammaṃ disvā „paccāmitto⁷ pi paṇḍito va seyyo, so hi daṇḍabhayaṇāpi manussānaṃ na māressatīti“ cintetvā imaṃ gāthaṃ āha:

Seyyo amitto matiyā upeto
na tv-eva mitto mativippahīno,
„makasaṃ vadhissan“ ti hi elamūgo⁸
putto pitu abbhidā uttamaṅgan ti. 43.

¹ C^k vanima-. ² C^k makasā. ³ C^k pahāranaka-, C^v paharanaka-. ⁴ both MSS. -vaḍḍhaki. ⁵ C^k -t̥hālapitṭhi-. ⁶ C^v sīsa. ⁷ C^v saccānimitto. ⁸ so both MSS.

pavattiṃ sutvā „amitto pi hi imasmim loke paṇḍito va seyyo“
ti cintetvā imaṃ gāthaṃ āha:

Seyyo amitto medhāvī¹ yañce bālānukampako,
passa Rohiṇikaṃ jammim mātaraṃ hantvāna socatīti. 44.

Tattha medhāvīti paṇḍito ñāṇī vibhāvī, yañce bālānukampako ti ettha yaṇ ti liṅgavipallāso kato ce ti nāmatthe nipāto, yo nāma bālo anukampako tato satagunena saḥassagunena paṇḍito amitto honto pi seyyo yevā² 'ti attho, aha vā yaṇ ti paṭisedhanatthe nipāto, noce bālānukampako ti attho, jammin ti lāmikaṃ dandhaṃ, mātaraṃ hantvā² socatīti makkhikā māressāmīti mātaraṃ hantvā idāni ayaṃ bālā sayam eva rodati paridevati, iminā kāraṇena imasmim loke amitto pi paṇḍito³ seyyo ti

Bodhisatto paṇḍitaṃ pasaṃsanto imāya gāthāya dhammaṃ desesi.

Satthā „na kho gahapati esā idāṇ' eva „makkhikā māressāmīti“ mātaraṃ ghātesi, pubbe pi ghātesi yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā mātā yeva mātā ahosi. dhītā yeva⁴ dhītā, mahāseṭṭhi⁵ pana aham eva ahosi“ ti. Rohiṇijātakaṃ⁶.

6. Ārāmadūsakajātaka.

Na ve anattakusalenā 'ti. Idam Satthā aññatarasmim Kosalagāmake uyyānadūsakaṃ ārabba katesi. Satthā kira Kosalesu cārikaṃ caramāno aññataraṃ gāmaṃ sampāpuṇi. Tatth' eko kuṭumbiko Tathāgataṃ nimantetvā attano uyyāne ñisidāpetvā buddhapamukhassa saṅghassa dānaṃ datvā „bhante yathāruciya imasmim uyyāne vicarathā“ 'ti āha, Bhikkhū utthāya uyyānapālaṃ gahetvā uyyāne vicarantā ekaṃ aṅgaṇaṭṭhānaṃ disvā uyyānapālaṃ pucchimsu: „upāsaka imaṃ uyyānaṃ aññattha sandacchāyaṃ, imasmim pana ṭhāne koci rukkho vā gaccho vā n' atthi, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti. „Bhante imassa uyyānassa ropanakāle eko gāmadārako udakaṃ siṅcanto imasmim ṭhāne rukkhopatke ummūlaṃ katvā mūlappamaṇena udakaṃ

¹ C^v medhāvī. ² so both MSS. ³ C^k adds pi. ⁴ C^k omits dhītā yeva, in C^v dhītā yeva has been added afterwards. ⁵ C^v -seṭṭhi. ⁶ C^v rohiṇi-.

siñci. Te rukkapotakā milāyitvā matā, iminā kāraṇena idaṃ ṭhānaṃ aṅgaṇaṃ jātaṃ¹ ti. Bhikkhū Satthāraṃ upasaṃkamitvā etaṃ atthaṃ ārocesuṃ. Satthā „na bhikkhave so gāmadārako idāṃ² eva ārāma-dūsako, pubbe pi ārāmadūsako yevā³“ ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bārāṇasiyaṃ nakkhattaṃ ghosayimsu. Nakkhattabherisaddasavanakālato paṭṭhāya sakalanagaravāsino nakkhattanissitakā hutvā vicaranti. Tadā rañño uyyāne bahū makkaṭā vasanti. Uyyānapālo cintesi: „nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ime vānare ‘udakaṃ siñcathā’⁴ ti vatvā ahaṃ nakkhattaṃ kiṭṭhāmi⁵“ jeṭṭhakavānaraṃ upasaṃkamitvā „samma vānaraṃ jeṭṭhaka, imaṃ uyyānaṃ tumhākaṃ pi bahupakāraṃ, tumhe ettha pupphaphalapallavāni⁶ khādatha, nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ahaṃ nakkhattaṃ kiṭṭhāmi, yāvāhaṃ āgacchāmi tāva imasmiṃ uyyāne rukkhapotakesu udakaṃ siñcituṃ sakkhissathā⁷“ ti pucchi. „Sādhu, siñcissāmi⁸“⁹. „Tena hi appamattā hothā¹⁰“ ti udakaṃ siñcanatthāya tesāṃ cammaṇḍe c’ eva dārukūṭe ca datvā gato. Vānarā cammaṇḍe c’ eva dārukūṭe ca gahetvā rukkhapotakesu udakaṃ siñcanti. Atha ne vānaraṃ jeṭṭhako evaṃ āha: „bho vānarā, udakaṃ nāma rakkhitaṃ, tumhe rukkhapotakesu udakaṃ siñcantā uppāṭetvā uppāṭetvā mūlaṃ oloketvā gambhīragatesu mūlesu bahuṃ udakaṃ siñcatha agambhīragatesu appaṃ, pacchā amhākaṃ udakaṃ dullabhaṃ bhavissatīti¹¹“. Te „sādhu“ ti sampaticchitvā tathā akaṃsu. Tasmīṃ samaye eko paṇḍitapuriso rājuyyāne te vānare tathā karonte disvā evaṃ āha: „bho vānarā, kasmā tumhe rukkhapotake uppāṭetvā uppāṭetvā mūlappamāṇena¹² udakaṃ siñcathā¹³“ ti. Te „evaṃ no vānaraṃ jeṭṭhako ovadatīti¹⁴“ ākaṃsu. So taṃ vacanaṃ sutvā „aho vata bho bālā apaṇḍitā ‘atthaṃ karissāmi’¹⁵ ti anattam eva karontīti¹⁶“ cintetvā imaṃ gāthaṃ āha:

¹ C^k -phalavāni, C^v -phalavāni corrected to -palavāni. ² C^k siñcissāmi.

Na ve anattakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti atthaṃ dummedho kapi ārāmiko yathā ti. 45.

Tattha ve ti nipātamattaṃ, anattakusalenā 'ti anutthe anāyatane kusaleṇa atthaṃ anāyatane¹ kāraṇe akusalena cā 'ti attho, atthacariyā ti vaḍḍhakiriyā², sukhāvahā ti evarūpena anattakusalena kāyikacetasikasukhasamkhā-tassa atthassa cariyā na sukhāvahā. na sakkā āvahitun ti attho, kimkāraṇā: ekanten' eva hi hāpeti atthaṃ dummedho bālapuggalo atthaṃ karissāmā 'ti atthaṃ hāpetvā anattam eva karoti, kapi ārāmiko yathā ti yathā ārāme niyutto ārāmarakkhanako³ makkaṭṭo atthaṃ karissāmiti anattam eva karoti evaṃ yo koci anattakusalo tena na sakkā atthacariyaṃ āvahitun, so ekaṃsena atthaṃ hāpeti yevā 'ti.

Evam so paṇḍitapuriso imāya gāthāya vānarajettḥakaṃ garahitvā attano parisam ādāya uyyānā nikkhami.

Satthā „na bhikkhave esa gāmadārako idān' eva ārāmadūsako, pubbe pi ārāmadūsako yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vānarajettḥako ārāmadūsakagāmadārako ahoṣi, paṇḍitapuriso pana aham evā“ 'ti. Ārāmadūsakajātakaṃ.

7. Vāruṇijātaka.

Na ve anattakusalenā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto vāruṇidūsakam⁴ ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira sahāyo eko vāruṇivānijo tikhiṇaṃ vāruṇiṃ yojetvā hiraṇṇasuvannādini gahetvā vikkiṇanto mahājane sannipatite „tāta tvaṃ mūlaṃ gahetvā vāruṇi⁵ dehīti“ antevāsikam āṇāpetvā sayam⁶ nahāyitum agamāsi. Antevāsiko mahājanassa vāruṇiṃ dento manusse antaranārā⁷ loṇasakkharā āharāpetvā khādante disvā „surā aloṇikā bhavissati, loṇam ettha pakkhipissāmiti“ surācāṭiyaṃ nālimattaṃ loṇam pakkhipitvā tesam suram adāsi. Te mukham pūretvā pūretvā chaḍḍetvā⁸ „kin te katan“ ti pucchimsu. „Tumhe suram pivitvā loṇam āharāpente disvā loṇena yojesiṃ“ ti. „Evarūpaṃ nāma manāpaṃ vāruṇiṃ nāsesi bālā“ 'ti tam garahitvā utthāy' utthāya pakkantā. Vāruṇivānijo⁹ āgantvā ekam pi

¹ C^k anattam anāyatane, read: atthe āyatane? ² C^k adds ti, for vaḍḍha- read vaḍḍhi-? ³ both MSS -rakkhanako. ⁴ C^v vāruṇi-. ⁵ so both MSS. ⁶ C^k sayam.

⁷ C^v antarā. ⁸ C^k chaḍḍetvā.

adivā „vāruṇipāyakā kahaṃ gatā“ ti pucchi. So tam atthaṃ ārocesi, Atha naṃ ācariyo „bāla evarūpā nāma te surā nāsītā“ ti garahitvā imaṃ kārāṇaṃ Anāthapiṇḍikassa ārocesi. Anāthapiṇḍiko „atthi no idaṃ kathāpābhataṃ“ ti Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā etam atthaṃ ārocesi. Satthā „na esa gahapati idān’ eva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsako yevā“ ’ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ seṭṭhi ahoṣi. Taṃ upanissāya eko vāruṇivāṇijo jīvati. So tikhiṇaṃ suraṃ yojetvā „imaṃ vikkiṇāhīti“ antevāsikaṃ vatvā nahāyituṃ gato. Antevāsiko tasmiṃ gatamatte yeva surāya loṇaṃ pakkipitvā iminā va nayeṇa suraṃ vināsesi. Ath’ assa ācariyo āgantvā taṃ kārāṇaṃ ṇatvā seṭṭhissa ārocesi. Seṭṭhi „anattakusalā nāma bālā ‘atthaṃ karissāmā’ ’ti anattam eva karontīti“ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Na ve anattakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti atthaṃ dummedho Koṇḍañño vāruṇiṃ yathā ti. 46.

Tattha Koṇḍañño vāruṇiṃ yathā ti yathā ayaṃ Koṇḍaññaṇāmaṃko antevāsiko atthaṃ karissāmīti loṇaṃ pakkipitvā vāruṇiṃ hāpesi parihāpesi¹ vināsesi evaṃ sabbo pi anattakusalo² atthaṃ hāpetīti

Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desesi.

Satthāpi „na esa gahapati idān’ eva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsako yevā“ ’ti vatvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vāruṇidūsako idāni pi vāruṇidūsako ahoṣi, Bārāṇasiseṭṭhi pana ahaṃ evā“ ’ti. Vāruṇijātakaṃ.

8. Vedabbhajātaka.

Anupāyena yo atthaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto dubbacā bhikkhū ārabha kathesi. Taṃ hi bhikkhū Satthā „na traṃ bhikkhu idān’ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ C^k omits parihāpesi. ² C^k anattam-.

ten' eva vacakāraṇena paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā tiṇhena asinā dvidhā katvā chinno hutvā magge nipatittha. tañ ca ekakaṃ nissāya purisa-sahassaṃ jīvitakkhayaṃ pattan" ti vatvā atitāṃ āhari:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente ekasmiṃ gāmake aññataro brāhmaṇo Vedabbhaṃ nāma man-taṃ jānāti. So kira manto aggho¹ mahāraho. Nakkhattayoge laddhe taṃ mantaṃ parivattetvā ākāse ulloki, tato² ākāśato sattaratanavassaṃ vassati. Tadā Bodhisatto tassa brāhmaṇassa santike sippaṃ uggaṇhāti. Ath' ekadivasaṃ brāhmaṇo Bodhisattaṃ ādāya kenacid eva karaṇīyena attano gāmā nik-khamitvā Cetiyaṛaṭṭhaṃ agamāsi. Antarāmagge ekasmiṃ araññaṭṭhāne pañcasatā pesanakacorā nāma panthaghātāṃ³ karonti. Te Bodhisattaṃ ca Vedabbhabrāhmaṇaṃ ca gaṇ-himsu. Kasmā pan' ete pesanakacorā ti vuccanti, te kira dve jane gahetvā ekaṃ dhanāharaṇaṭṭhāya pesenti, tasmā pe-sanakacorā t' eva vuccanti, te pi ca pitāputte gahetvā pitaraṃ „tvaṃ amhākaṃ dhanāṃ āharitvā puttaṃ gahetvā yāhīti“ va-danti, eten' upāyena mātudhītaro gahetvā mātaraṃ vissajjenti, jeṭṭhakakaniṭṭhe gahetvā jeṭṭhakabhātikaṃ vissajjenti, ācariyan-tevāsike gahetvā antevāsikaṃ vissajjenti. Te tasmim pi kāle Vedabbhabrāhmaṇaṃ gahetvā Bodhisattaṃ vissajjesuṃ. Bodhi-satto ācariyaṃ vanditvā „aham ekāhadvihaccayena āgamissāmi, tumhe mā bhāyittha, api ca kho pana mama vacanaṃ karoṭha, ajja dhanavassāpanakanakkhattayogo bhavissati, mā kho tumhe dukkhaṃ asahanto mantaṃ⁵ parivattetvā dhanāṃ vassāpayittha, sace vassāpessatha⁶ tumhe vināsaṃ pāpuṇissatha ime ca pañ-casatā corā“ ti. Evaṃ ācariyaṃ ovaḍitvā dhanatṭhāya agamāsi. Corāpi suriye atthaṃ gate brāhmaṇaṃ bandhitvā nipajjāpesuṃ. Taṃ khaṇaṃ yeva pācīnalokadhātuto paripuṇṇaṃ candamaṇ-ḍalaṃ utṭhahi. Brāhmaṇo nakkhattaṃ olokento „dhanavassā-

¹ C^v anaggho. ² C^k te. ³ C^k pattha- ⁴ C^k pesanakorā. ⁵ C^k mānataṃ

⁶ C^v -pessātha.

panakanakkhattayogo laddho, kim me dukkhena anubhūtena, mantam parivattetvā ratanavassam vassāpetvā corānam dhanam datvā¹ yathāsukham gamissāmīti² cintetvā core āmantesi: „bho corā, tumhe mañ kimatthāya gaṇhitthā“³ ‘ti. „Dhanatthāya ayyā“⁴ ‘ti. „Sace vo dhanena attho khippam mañ bandhanā mocetvā sīsam nahāpetvā ahatavattāni acchādetvā gandhehi vilimpāpetvā pupphāni piḷandhāpetvā⁵ ṭhapethā“⁶ ‘ti. Corā tassa katham sutvā tathā akaṃsu. Brāhmaṇo nakkhattayogam ñatva mantam parivattetvā ākāsam ullokesi. Tāvad eva ākāsa⁷ ratanāni patimsu. Corā tam⁸ dhanam samkaḍḍhitvā uttarāsāngesu bhaṇḍikam katvā pāyimsu. Brāhmaṇo pi tesam pacchato va agamāsi. Atha te core aññe pañcasatā corā gaṇhimsu. „Kimattham amhe gaṇhathā“⁹ ‘ti ca vuttā¹⁰ „dhanatthāya“¹¹ ‘ti āhamsu. „Yadi vo dhanena attho etaṃ brāhmaṇam gaṇhatha, eso ākāsam ulloketvā dhanam vassāpesi, amhākam p’etaṃ eten’ eva dinnam“¹² ti. Corā core vissajjetvā „amhākam pi dhanam dehīti“¹³ brāhmaṇam gaṇhimsu. Brāhmaṇo „aham tumhākam dhanam dadeyyam, dhanavassāpananakkhattayogo pana ito samivaccharamatthake bhavissati, yadi vo dhanena attho adhivāsetha, tadā dhanavassam vassāpessāmīti“¹⁴ āha. Corā kujjhivā „ambho duṭṭhabrāhmaṇa, aññesam idān’ eva dhanam vassāpetvā amhe aññam samivaccharam adhivāsāpesīti“¹⁵ tiṇhena asinā brāhmaṇam dvidhā chinditvā magge chaḍḍetvā vegena anubandhitvā tehi¹⁶ corehi saddhim yujjhivā te sabbe pi māretvā dhanam ādāya puna dve koṭṭhāsā hutvā aññamaññam yujjhivā aḍḍhatiyāni purisasatāni ghātetvā etena upāyena yāva dve janā avasiṭṭhā ahesum tāva aññamaññam ghātayimsu. Evaṃ tam purisasahassam vināsam pattam. Te pana dve janā upāyena tam dhanam āharitvā ekasmin gāmasamīpe gahanatṭhāne dhanam paṭicchādetvā eko khaggaṃ ga-

¹ Ck dhatvā. ² so both MSS. ³ Ck ākāsa. ⁴ Ck nam. ⁵ Cv vutta corrected to vutte. ⁶ Cv tehi tehi.

hetvā rakkhanto nisīdi eko taṇḍule gahetvā bhattaṃ pacāpetum
 gāmaṃ pāvisi. „Lobho ca nāma” esa vināsamūlam evā¹ „ti
 dhanasantike nisinno cintesi: „tasmiṃ āgate imaṃ dhaṇaṃ dve
 koṭṭhāsā bhavissanti, yaṃ nūnāhaṃ taṃ āgataṃ eva
 khaggena paharivā ghāteṣṣaṃ” ti so khaggaṃ sannahitvā tassa
 āgamaṃ olokeno nisīdi. Itaro pi cintesi: „taṃ dhaṇaṃ dve
 koṭṭhāsā bhavissanti, yaṃ nūnāhaṃ bhatte viṣaṃ pakkhipitvā
 taṃ purisaṃ bhojetvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpetvā ekako va dhaṇaṃ
 gaṇheyyaṃ” ti so niṭṭhite bhatte sayāṃ bhuñjitvā sesake viṣaṃ
 pakkhipitvā taṃ ādāya tattha agamāsi. Taṃ bhattaṃ otāretvā
 ṭhitamattam eva itaro khaggena dvidhā chetvā taṃ paṭicchanne
 ṭhāne chaḍḍetvā taṃ ca bhattaṃ bhuñjitvā sayam pi tatth’ eva
 jīvitaṃ kkhayaṃ pāpuṇi. Evaṃ taṃ dhaṇaṃ nissāya sabbe pi
 vināsaṃ pāpuṇimsu. Bodhisatto pi kho ekāhadvīhaccayena
 dhaṇaṃ ādāya āgato. Tasmiṃ ṭhāne ācariyaṃ adisvā vip-
 pa-kiṇṇaṃ pana dhaṇaṃ disvā „ācariyena mama vacanaṃ akatvā
 dhaṇaṃ vassāpitaṃ bhavissati, sabbehi vināsaṃ² pattehi bha-
 vitabbaṃ” ti mahāmaggena pāyāsi. Gacchanto ācariyaṃ mahā-
 magge dvidhā chinnaṃ disvā „mama vacanaṃ akatvā mato” ti
 dārūni uddharitvā citakaṃ katvā ācariyaṃ jhāpetvā vanapup-
 phehi pūjetvā parato gacchanto jīvitaṃ kkhayaṃ patte pañcasate
 parato aḍḍhatiyasate ti anukkamena avasāne dve jane jīvita-
 kkhayaṃ patte disvā cintesi: „imaṃ dvīhi ūnaṃ purisaṃ sahaṃ
 vināsaṃ pattaṃ, aṇṇhehi dvīhi corehi bhavitaṃ, te pi san-
 thambhitaṃ na sakkhissanti, kahaṃ nu kho te gatā” ti gac-
 chanto tesāṃ dhaṇaṃ ādāya gahanaṭṭhānapaviṭṭhamaggaṃ disvā
 gacchanto bhaṇḍikabaddhassa dhaṇassa ṛsiṃ disvā ekaṃ bha-
 tapātīṃ avattharivā mataṃ addasa. Tato „idaṃ nāma tehi
 kataṃ bhavissatīti” sabbaṃ ṇatvā „kahaṃ nu kho so puriso”
 ti vicinanto taṃ pi paṭicchanne ṭhāne apaviddhaṃ disvā „am-

¹ so both MSS. instead of ghāteyyaṃ? ² C^v vināsam.

hākaṃ ācariyo mama vacanaṃ akatvā attano¹ dubbacabbhāvena² attanāpi vināsaṃ³ patto, aparaṃ pi tena purisasahassaṃ vināsitāṃ, anupāyena vata akāraṇena attano vaḍḍhiṃ patthaya-mānā amhākaṃ ācariyo viya mahānāsaṃ eva pāpuṇissantīti⁴ cintetvā imaṃ gātham āha:

Anupāyena yo atthaṃ icchati so vihaññati,
Cetā hanissu Vedabbhaṃ, sabbe te vyaśanam ajjhagū ti. 47.

Tattha so vihaññatīti so anupāyena attano atthaṃ⁴ vaḍḍhiṃ sukhaṃ icchāmiti akāle vāyamaṃ karonto puggalo vihaññati kilamati mahāvināsaṃ pāpuṇāti, Cetā ti Cetiyaratthavāsino corā, hanissu Vedabbhaṃ ti Vedabbhamantavasena Vedabbho ti laddhanāmaṃ brāhmaṇaṃ hanissu, sabbe te vyaśanam ajjhagū ti te pi ca anavasesā aññaṃ ghātayamānā vyaśanaṃ adbhigacchissu paṭilabhissu⁵ ti

Evam Bodhisatto „yathā amhākaṃ ācariyo anupāyena atthāne parakkamaṃ karonto dhanāṃ vassāpetvā attanā jīvita-kkhaṃ patto aññesaṃ⁵ ca vināsaṃ paccayo jāto evaṃ eva yo añño pi anupāyena attano atthaṃ icchitvā vāyamaṃ karissati sabbaso attanā ca vināsaṃ paccayo bhavissatīti⁶“ vanaṃ unnādetvā devatāsu sādhu-kāraṃ dadamāṇsu imāya gāthāya dhammaṃ desetvā taṃ dhanāṃ upāyena attano gehaṃ āharitvā dānādini puñṇāni karonto yāvātāyukaṃ thatvā jīvitapariyosāne saggapathaṃ pūrayamāno agamāsi⁷.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbāco ca, dubbacattā pana mahāvināsaṃ patto“ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā jātakaṃ saṃodhānesi: „Tadā Vedabbhabrāhmaṇo dubbacabhikkhu aho si. antevāsiko pana aham evā“ ti. Vedabbhajatakaṃ.

¹ C^v omits gatā ti gacchanto .. attano ² C^v gabbhacabbhāvena. ³ so both MSS. ⁴ C^k attha. ⁵ C^k aññesaṃ. ⁶ C^k paresam. ⁷ C^k agamāsi.

9. Nakkhattajātaka.

Nakkhattam patimānentan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññatarāṃ ājivikaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kir' ekaṃ kuladhītaraṃ janapade eko kulaputto attano puttassa vāretvā „asukadivase nāma gaṇhissāmīti“ divasaṃ ṭhapetvā tasmiṃ divase sampatte attano kulūpakam¹ ājivikaṃ pucchi. „bhante, ajja mayaṃ ekaṃ maṃgalaṃ karissāma, sobhanaṃ nu kho nakkhattan“ ti. So „ayaṃ maṃ paṭhamāṃ apucchitvā divasaṃ ṭhapetvā idāni paṭipucchati, hotu sikkhāpessāmi nan“ ti kujjhitvā „ajja asobhanaṃ nakkhattam, mā ajja maṃgalaṃ karittha, sace karissatha mahāvīnaṃso bhavissatīti“ āha. Tasmiṃ kule manussā tassa saddahitvā taṃ divasaṃ na gacchīmsu. Nagaravāsino sabbam maṃgalakiriyaṃ katvā tesāṃ anāga-manāṃ disvā „tehi ajja divaso ṭhapito ne ca kho āgatā, amhākaṃ pi bahum vayakammaṃ gatam, kiṃ no tehi, amhākaṃ dhītaraṃ aññassa dassāmā“ ti yathākaten' eva maṃgalena dhītaraṃ aññassa adāmsu. Itare punadivase āgantvā „detha no dārikan“ ti āhaṃsu. Atha ne Sāvattiāvāsino „janapadavāsino nāma tumhe gahapatikā pāpamanussā, divasaṃ ṭhapetvā avaññāya nāgatā, āgatamaggen' eva paṭigacchatha, amhehi aññesaṃ dārikā dinnā“ ti paribhāsīmsu. Te tehi saddhiṃ kallaṃ katvā yathāgatamaggen' eva gatā. Tena pi ājivikena tesāṃ manussānaṃ maṃgalantarāyakatabhāvo bhikkhūnaṃ² antare pākaṭo jāto. Te bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitā „āvuso ājivikena kulassa maṃgalantarāyo kato“ ti kathayamānā nisīdīmsu. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te „imāya nāmā“ ti kathayīmsu, „Na bhikkhave idān' eva ājiviko tassa kulassa maṃgalantarāyaṃ karoti, pubbe pi esa tesāṃ kujjhitvā maṃgalantarāyaṃ akāsi yevā“ ti vatvā atītaṃ āhari

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente nagaravāsino janapadavāsinaṃ dhītaraṃ vāretvā divasaṃ ṭhapetvā attano kulūpakam ājivikaṃ pucchīmsu: „bhante, ajja amhākaṃ ekā maṃgalakiriya, sobhanaṃ nu kho nakkhattan“ ti. So „ime attano ruciyā divasaṃ ṭhapetvā idāni maṃ pucchantīti“ kujjhitvā „ajja nesaṃ maṃgalantarāyaṃ karissāmīti“ cintetvā „ajja

¹ C^k kulapakam. ² C^k bhikkhunaṃ? C^v bhikkhunam.

asobhanam nakkhattam, sace karotha mahāvināsam pāpunis-
sathā“ ti āha. Te tassa saddahitvā nāgaminisu. Janapada-
vāsino tesam anāgamanam ātvā „te¹ ajja divasam ṭhapetvāpi
na āgatā, kin no tehitī“ aññesam dhītarāni adāmisu. Nagara-
vāsino puna divase āgantvā dārikam yācimsu. Janapadavāsino
„tumhe nagaravāsino nāma chinnahirikā gahapatikā, divasam
ṭhapetvā dārikam na gaṇhittha, mayam tumhākam anāgamanā-
bhāvena aññesam adāmhā“ ti. „Mayam ājīvikam patipucchitvā
‘nakkhattam na sobhanan’ ti nāgatā, detha no dārikan“ ti.
„Amhehi tumhākam anāgamanabhāvena aññesam dinnā, idāni
dinnadārikam katham puna ānessāmā“ ti. Evam tesu añña-
maññaṃ kalaham karontesu eko nagaravāsipaṇḍitapuriso ekena
kammena janapadam gato. Tesam nagaravāsinaṃ² „mayam
ājīvikam pucchitvā nakkhattassa asobhanabhāvena nāgatā“ ti
kathentānam sutvā „nakkhattena ko attho. nanu dārikāya lad-
dhabhāvo va nakkhattan“ ti vatvā imam gātham āha:

Nakkhattam patimānentam attho bālam upaccagā,
attho atthassa nakkhattam, kim karissanti tārakā ti. 48.

Tattha patimānentam ti oloketam, idāni nakkhattam bhavissati idāni³
bhavissatīti āgamayamānam attho bālam upaccagā ti etam nagaravāsikam
bāladārikapatilābhasamkhāto attho⁴ atikkanto, attho atthassa nakkhattan
ti yam attham pariyesanto carati so patiladdho attho ca atthassa nakkhattan nāma,
kim karissanti tārakā ti itare pana ākāse tārakā kim karissanti, katara-
attham sādheasantīti attho.

Nagaravāsino kalaham katvā dārikam alabhitvā va aga-
maṃsu.

Satthāpi „na bhikkhave esa ājīviko idāni eva assa kulassa maṇi-
galantarāyam karoti, pubbe pi akāsi yevā“ ti imam dhammedasamam
āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā ājīviko

¹ C^k omits te. ² C^v sobhanan. ³ so both MSS. ⁴ C^v omits bhavissati idāni

⁵ C^v -samkhāttho corrected to -samkhatattho

etarahi ājiviko va ahosi, tāni pi kulāni idāni kulāni¹ eva. gāthani vatvā tūhito paṇḍitapuriso pana aham evā² ti. Nakkhattajātakaṃ.

10. Dummedhajātaka.

Dummedhānan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto lokatthacariyam ārabha kathesi. Sā Dvādasanipāte Mahākaphajātaka āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchismiṃ patisandhim gaṇhi. Tassa mātu kucchito nikkhantassa nāmagahaṇa-divase Brahmaddattakumāro ti nāmaṃ akāsi. So soḷasavassapadesiko hutvā Takkaṣilāyam sippam uggaṇhitvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṃ gantvā aṭṭhārasannaṃ vijjāṭṭhānānaṃ nipphattiṃ pāpuṃ. Ath' assa pitā oparajjam adāsi. Tasmiṃ samaye Bārāṇasīvāsino devatāmaṇḍalikā honti, devatā namassanti, bahujalākakukkutasūkarādayo vadhivā nānappakārehi puppha-gandhehi c' eva³ maṃsalohitehi ca balikammaṃ karonti. Bodhisatto cintesi: „idāni sattā devatāmaṇḍalikā bahum paṇavadhāṃ karonti, mahājano yebhuyyena adhammasmiṃ yeva nivittṭho, ahaṃ pitu accayena rajjam labhivā ekam pi akilametvā upāyen' eva paṇavadhāṃ kātuṃ na dassāmi⁴“ so ekadivasam ratham abhiruyha nagarā nikkhanto addasa ekasmiṃ mahante vaṭarukkhe mahājanam sannipatitam tasmiṃ rukkhe nibbattadevatāya santike² puttadhityasadhanādisu yaṃ yaṃ icchati tam tam patthentaṃ. So rathā oruyha tam rukkham upasaṅkamitvā gandhapupphehi pūjetvā udakena abhiṣekaṃ katvā rukkhāṃ padakkhiṇaṃ katvā devatāmaṇḍaliko hutvā devatāṃ namassitvā ratham abhiruyha nagaram eva pāvīsi. Tato paṭṭhāya iminā va niyāmena antarantare tattha gantvā devatā-

¹ C^o meva, C^k eva. ² C^k -devatāyantike

maṅgaliko viya pūjaṃ karoti. So aparena samayena pitu accayena rajje patitthāya catasso agatiyo vajjetvā dasa rājā-dhamme akopento dhammena rajjaṃ karento cintesi: „mayhaṃ mano matthakaṃ patto, rajje patitthito 'smi, yaṃ paṇāhaṃ pubbe ekaṃ atthaṃ cintayim idāni tam matthakaṃ pāpessā-mīti“ amacce ca brāhmaṇagahapatiādayo ca sannipātāpetvā āmantesi: „jānātha bho mayā kena kāraṇena rajjaṃ pattan“ ti. „Na jānāma devā“ 'ti. „Api vo 'haṃ asukaṃ nāma vaṭa-rukkhaṃ gandhādīhi pūjetvā añjalim paggaheṭvā namassamāno diṭṭhapubbo“ ti. „Āma devā“ 'ti. „Tadā ahaṃ patthanam akāsim: 'sace rajjaṃ pāpunissāmi balikammaṃ te karissāmīti', tassā me devatāya ānubhāvena idaṃ rajjaṃ laddhaṃ, idāni 'ssā balikammaṃ karissāmi, tumhe papañcaṃ akatvā khippaṃ devatāya balikammaṃ sajjethā“ 'ti. „Kiṃ kiṃ gaṇhāma devatā“ ti. „Bho ahaṃ devatāya āyācamāno 'ye va' mayhaṃ rajje paṇātipātādini pañca dussīlakammāni dasa akusalakammapathe samādāya vattissanti te ghātetvā antavaddhimamsa-lohitādīhi³ balikammaṃ karissāmīti' āyācimi, tumhe evaṃ bherim carāpetha 'amhakaṃ rājā uparājakāle yeva evaṃ āyāci: sac' ahaṃ rajjaṃ pāpunissāmi ye me rajje dussīlā bhavissanti te sabbe ghātetvā balikammaṃ karissāmīti so idāni pañcavidhaṃ dasavidhaṃ dussīlakammaṃ samādāya vattamānānaṃ dussīlānaṃ sahaṃsaṃ ghātāpetvā tesam hadayaṃamsādini gāhāpetvā devatāya balikammaṃ kāretukāmo, evaṃ⁴ ca nagaravāsino jānantu' 'ti, evaṃ ca pana vatvā ye dāni ito patthāya dussīlakamme vattissanti tesam sahaṃsaṃ ghātetvā yaññaṃ yajitvā āyācanato muccissāmīti“¹. Etam atthaṃ pakāsento imaṃ gātham āha:

Dummedhānaṃ sahaṃsena yañño me upayācito,

idāni kho 'haṃ yajissāmi, bahū adhammiko jano ti. 49.

¹ so both MSS. instead of devā ² C^v ca ³ C^k attavaddhi-² ⁴ C^k evam.

Tattha dummedhānaṃ sahasseṇā 'ti idaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati idaṃ na vaṭṭatīti ajānaṇabhāvena dasasu vā pana akusalakammāpathesu samādāya vattanabhāvena duṭṭhā medhā etesaṃ ti dummedhā, tesaṃ dummedhānaṃ nip-paṇṇānaṃ bālapuggalānaṃ ganitvā gahitena sahasseṇa, yañño me upayācīto ti mayā devataṃ upasāṃkamitvā evaṃ yaṇissāmiti yañño yācīto, idāni kho 'haṃ yaṇissāmiti so ahaṃ idāni' āyācānena rajjassa paṭiladdhattā idāni' ya-ṇissāmi, kiṃkāraṇā: idāni hi bahū adhammiko jano, tasmā idān' eva naṃ ga-hetvā balikammaṃ karissāmiti.

Amaccā Bodhisattassa vacanaṃ sutvā „sādhu devā“ 'ti dvādasayojanike Bārāṇasīnagare bheriṃ carāpesuṃ. Bheriyā āṇaṃ sutvā ekam pi dussīlakammaṃ samādāya tṭhito eko pu-riso pi nāhosi. Iti yāva Bodhisatto rajjaṃ kāresi tāva ekapug-galo pi pañcadasasu vā dussīlakammesu ekam pi kammaṃ karonto na paññāyittha. Evaṃ Bodhisatto ekapuggalam pi akilamento sakalaratṭhavāsino sīlaṃ rakkhāpetvā sayam pi dānādāni puñṇāni karitvā jīvita-pariyosāne attano parisāṃ ādāya devanagaraṃ pūrento agamāsi.

Satthāpi „na bhikkhave Tathāgato idān' eva lokassa atthaṃ carati, pubbe pi cari yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anu-sandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā parisā Buddhāparisā ahesuṃ, Bārāṇasīrājā pana aham evā“ 'ti. Dummedhajātakaṃ. Atthakāma-vaggo' pañcama. Paṭhamo paṇṇāso.

6 ĀSĪMSAVAGGA.

1. Mahāsīlavajātika.

Āsīmsetheva puriso ti. Idaṃ Satthā Jetavane viha-ranto ossatṭhaviṛiyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tam³ hi Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ossatṭhaviṛiyo“ ti pucchi „āma

¹ so both MSS. ² C^k annakāma-, C^v attakāma-. ³ both MSS. tam.

bhante“ ti ca vutte „kasmā tvaṃ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsaṇe vi-
riyāṃ osajjī, pubbe paṇḍitā rājjaṃ parihāyitvāpi attano viriye ṭhatvā
va naṭṭham pi yasaṃ uppādayimsū“ ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rājjaṃ kārente
Bodhisatto rañño aggamaheṣiṇā kucchimīṃ¹ nibbatto. Tassa
nāmagahaṇadivase Sīlavakumāro ti nāmaṃ akaṃsu.² So
soḷasavassapadesiko va sabbasippesu nipphattiṃ patvā aparā-
bhāge pitu accayena rajje paṭiṭṭhito Mahāsīlavarājā nāma
ahosi dhammiko dhammarājā. So nagarassa catusu dvāresu
catasso majjhe ekaṃ nivesanadvāre ekaṃ ti cha dānasālā kāretvā
kapaṇaddhikānaṃ dānaṃ deti sīlaṃ rakkhati uposathakammaṃ
karoti khantimettānuddayasampanno, aṃke nisinnaṃ puttaṃ
paritosayamāno viya sabbasatte paritosayamāno dhammena raj-
jaṃ kāreti. Tass’ eko amacco antopure padubbhitvā aparā-
bhāge pākaṇo jāto. Amaccā rañño ārocesuṃ. Rājā parigaṇ-
hanto attanā paccakkhato ṇatvā taṃ amaccāṃ pakkosāpetvā
„andhabāla, ayuttan te kataṃ, na tvaṃ mama vijite vasitum
arahasi, attano dhanāṃ ca puttadāraṃ ca gahetvā aññattha
yāhīti“ raṭṭhā pabbājesi. So Kāsiraṭṭhaṃ atikkamma Kosala-
rājānaṃ upaṭṭhahanto anukkamena rañño abbhantare vissāsiko
jāto. So ekadivasaṃ Kosalarājānaṃ āha: „deva, Bārāṇasi-
rajjaṃ nimmakkhikamadhupatalasadisāṃ, rājā atimuduko, appen’
eva balavāhanena sakkā Bārāṇasirajjaṃ gaṇhituṃ“ ti. Rājā
tassa vacanaṃ sutvā „Bārāṇasirajjaṃ nāma mahā, ayaṃ ca
‘appen’ eva balavāhanena sakkā gaṇhituṃ“ ti āha, kin nu kko
payuttakacoro siyā“ ti cīntetvā „payuttako si, maññe“ ti āha.
„Nāhaṃ deva payuttako, saccam eva vadāmi, sace me na sad-
dahatha manusse pesetvā paccantagāmaṃ hanāpetvā² te ma-
nusse gahetvā attano santikaṃ nīte dhanāṃ datvā vissajjesa-
tīti³. Rājā „ayaṃ ativiya sūro hutvā katheti. vīmaṃsissāmi

¹ C¹ kucchimī

² C² nahapetva

³ so both MSS. instead of -ssatha ‘ti or
-ssasiti’

tāvā¹ ‘ti attano purise pesetvā paccantagāmaṃ haṇāpesi². Te core gaḥetvā Bārāṇasiraṇṇo³ dassesum. Rājā te⁴ disvā „tātā kasmā gāmaṃ haṇathā“⁵ ‘ti pucchi. „Jīvitum asakkontā devā“ ‘ti. „Atha kasmā mama santikaṃ na āgamittha, ito dāni paṭṭhāya evarūpaṃ mā karitthā“ ‘ti tesam dhanam datvā vissajjesi. Te gantvā Kosalarāṇṇo taṃ pavattiṃ ārocesum. So ettakenāpi gantum avisahanto puna majjhe janapadam haṇāpesi⁶. Te pi core rājā tath’ eva dhanam datvā vissajjesi. So ettakenāpi agantvā⁷ puna pesetvā antaravithiyaṃ⁸ vilumpāpesi. Rājā tesam pi corānaṃ dhanam datvā vissajjesi yeva. Tada Kosalarājā „ativīya dhammiko rājā“ ti űatvā „Bārāṇasirajjaṃ gaḥessāmīti“ balavāhanaṃ ādāya niyyāsi. Tada pana Bārāṇasiraṇṇo mattavāraṇe abhimukhaṃ āgacchante anivattanadhammā asaniyāpi sīse patantiyā asantaśanasabhāvā⁹ Sīlavamahārājassa ruciyaṃ sati sakala-Jambudīpe rajjaṃ gaḥetum samatthā sahas-samattā abhejjavarasūramahāyodhā honti. Te „Kosalarājā āgacchatīti“ sutvā rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, Kosalarājā kira ‘Bārāṇasirajjaṃ gaṇhissāmīti’ āgacchati¹⁰, gaḥhāma, naṃ amhākaṃ rajjaśīmaṃ anokkantamattam eva pothetvā gaṇhāmā“ ‘ti vadiṃsu. „Tātā, maṃ nissāya aññesaṃ kilamanakiccaṃ n’ atthi, rajjatthikā rajjaṃ gaṇhantu, mā gamitthā“ ‘ti nivāresi. Kosalarājā sīmaṃ atikkamitvā janapadamajjhaṃ pāvisi. Amaccā puna pi rājānaṃ upasaṃkamitvā tath’ eva vadiṃsu. Rājā purimanayen’ eva nivāresi. Kosalarājā bahinagare ṭhatvā „rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti Sīlavamahārājassa sāsanaṃ pesesi. Rājā taṃ sutvā „n’ atthi mayā saddhiṃ yuddhaṃ, rajjaṃ gaṇhatū¹⁰“ ‘ti paṭisaṇaṃ pesesi. Puna pi amaccā rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, na mayā Kosalarāṇṇo nagaraṃ pavisitum dema, bahinagare yeva naṃ pothetvā gaṇhāmā“ ‘ti āhaṃsu. Rājā purimanayen’ eva nivāretvā nagaradvārāni avāpurāpetvā

¹ C^k haṇāpesi. ² C^v bārāṇasiyaṃ raṇṇo. ³ C^k ne. ⁴ C^k haṇathā. ⁵ C^k haṭāpesi. ⁶ C^v āgantvā. ⁷ C^k antavithiyaṃ. ⁸ C^v antaravithi. ⁹ C^v asannasanasabhāvā. ¹⁰ C^k āgacchatīti. ¹⁰ so both MSS.

saddhiṃ amaccasahassena mahātale pallaṃkamajjhe nisīdi. Kosalarājā mahantena balavāhanena Bārāṇasīṃ pāvisi. So ekam pi paṭisattum apassanto rañño nivesanadvāraṃ gantvā amaccaganāparivuto apārutadvāre¹ nivesane alaṃkatapaṭiyattaṃ mahātalaṃ āruya nisinnaṃ niraparādhaṃ Sīlavamahārājānaṃ saddhiṃ amaccasahassena gaṇhāpetvā „gacchatha, imaṃ rājānaṃ saddhiṃ amaccehi pacchābāhaṃ gāḷhabandhanaṃ bandhitvā āmakasusānaṃ netvā galappamāṇe āvāte khaṇitvā yathā eko pi hatthaṃ ukkhipitum na sakkoti evaṃ paṃsum pakkhipitvā nikhaṇatha, rattiṃ sigālā āgantvā etesaṃ kātābbayuttakaṃ karissanti“ āha. Manussā corarañño ānaṃ sutvā rājānaṃ saddhiṃ amaccehi pacchābāhaṃ gāḷhabandhanaṃ bandhitvā nikkhāmesum. Tasmim pi kāle Sīlavamahārājā corarañño āghātamattam pi nākāsi. Tesu pi amaccesu evaṃ bandhitvā nīyamānesu² eko pi rañño vacanaṃ bhinditum samattho nāma nāhosi, evaṃ suvinītā kir’ assa parisā. Atha te rājapurisā³ sāmaccā Sīlavarājānaṃ āmakasusānaṃ netvā galappamāṇe āvāte khaṇitvā Sīlavamahārājānaṃ majjhe ubhosu passesu sesā⁴ amacce⁵ ti sabbe pi āvātesu otāretvā paṃsum ākiritvā ghaṇaṃ⁶ ākoṭetvā agamaṃsu. Sīlavarājā amacce āmantetvā corarañño upari kopam akatvā „mettam eva bhāvetha tātā“ ti ovadi. Atha aḍḍharattasamaye „manussamaṃsaṃ khādissāmā“⁷ ti sigālā āgamiṃsu. Te disvā rājā ca amaccā ca ekappahāren’ eva saddam akāṃsu. Sigālā bhītā palāyiṃsu. Te nivattitvā olokentā pacchato kassaci anāgamanabhāvaṃ ñatvā puna paccāgamīṃsu. Itare pi tath’ eva saddam akāṃsu. Evaṃ yāva tatiyaṃ palāyitvā puna olokentā tesu ekassāpi anāgamanabhāvaṃ ñatvā „vajjhappattā ete bhavissantīti“ sūrā hutvā nivattitvā puna tesu saddam karontesu pi na palāyiṃsu. Jetṭhakasigālo rājānaṃ upagañchi, sesā⁷ sesānaṃ santikaṃ agamaṃsu.

¹ C^k apārūta-, C^v apārūta- cori to apārūta- ² C^k nīyya-, C^v niyya-

³ C^k rājā-, C^v rājā cori to rāja- ⁴ so both MSS ⁵ C^v amaccesu evaṃ.

⁶ C^k ghaṇaṃ ⁷ C^v omits sesā

Upāyakusalo rājā tassa attano santikaṃ āgatabhāvaṃ ñatvā
 ḍasitum okāsaṃ dento viya gīvaṃ ukkhipitvā taṃ gīvāya ḍa-
 samānaṃ hanukatṭhikena ākaḍḍhitvā yante pakkhipitvā viya
 gālhakaṃ gaṇhi. Nāgabalena raññaṃ hanukatṭhikena ākaḍḍhitvā
 gīvāya ḍaḥagahitasigālo¹ attānaṃ mocetum asakkonto maraṇa-
 bhayatajjito mahāviraṇaṃ viravi. Avasesasigālā tassa taṃ
 aṭṭassaraṃ² sutvā „ekena purisen’ esa gaḥito bhavissatīti“
 amacce upasaṃkamitum asakkontā maraṇabhayatajjitā sabbe
 palāyimsu. Rañño hanukatṭhikena ḍaḥaṃ katvā gaḥitasigālo
 aparāparaṃ saṃsarante paṃsu sithilā³ ahosi. So pi sigālo
 maraṇabhayaḥhito catuhi⁴ pādehi rañño uparimabhāge paṃsum
 apabbūhi. Rājā paṃsuno sithilabhāvaṃ ñatvā sigālaṃ vissaj-
 jetvā nāgabalo thāmasampanno aparāparaṃ samcaranto ubho
 hatthe ukkhipitvā āvāṭamukhavatṭiyaṃ olubbha vātacchinnava-
 lāhako viya nikkhamitvā thito amacce assāsetvā paṃsum viyū-
 hitvā sabbe uddharitvā amaccaparivuto āmakasusāne aṭṭhāsi.
 Tasmim samaye manussā ekaṃ matamanussaṃ āmakasusāne
 chaḍḍentā dvinnam yakkhānaṃ sīmantarikāya chaḍḍesum.
 Yakkhā⁵ taṃ⁶ matamanussaṃ bhājetum asakkontā „mayam
 imam bhājetum na sakkoma, ayaṃ Siḷavarājā dhammiko, esa
 no bhājetvā dassati, etassa santikaṃ gacchāmā“⁷ ti taṃ mata-
 manussaṃ pāde gaḥetvā kaḍḍhantā rañño santikaṃ gantvā
 „deva amhākaṃ imam bhājetvā dehīti“ āhaṃsu. „Bho yakkhā,
 aham imam tumbhākaṃ bhājetvā dadeyyam, aparisuddho paṇi
 aphi, nahāyissāmi tāvā“ ti. Yakkhā corarañño ṭhapitavāsita-
 udakaṃ attano ānubhāvena āharitvā rañño nahānatthāya adaṃsu,
 nahātvā thitassa saṃharitvā ṭhapite corarañño sātāke āharitvā
 adaṃsu, te nivāsetvā thitassa catujātigandhasumuggaṃ āharitva
 adaṃsu, gandhe vilimpitvā thitassa suvaṇṇasumugge maṇḍilavaṇ-
 ṭesu ṭhapitāni nānāpupphāni āharitvā adaṃsu, pupphāni pilandhi-
 tvā⁷ thitakāle „aññaṃ kiṃ karomā“⁷ ti pucchiṃsu. Rājā attano

¹ C^v ḍaḥam- ² C^k avattassaram. ³ so both MSS. instead of -sigāle a- s-
 paṃsu sithilo? ⁴ C^k catu ⁵ C^v ne yakkhā. ⁶ C^k nam. ⁷ C^v pilan-.

chātakākāraṃ dassesi. Te gantvā corarañño sampāditaṃ nānaggarasabhojanaṃ āharitvā adāṃsu. Rājā nahānānulitto maṇḍitapasādhito nānaggarasabhojanaṃ bhuñji. Yakkhā corarañño ṭhapitavāsitaṭṭapāṇīyaṃ¹ suvaṇṇabhīmākaṇṇa² eva suvaṇṇasarakeṇa³ pi saddhimaṃ āharimāsu. Atha⁴ assa pāṇīyaṃ pivitvā mukhaṃ vikkhāletvā hatthe dhovitaḥkālā corarañño sampāditaṃ pañcasugandhikaparivāraṃ tambūlaṃ āharitvā adāṃsu, taṃ khādītva ṭhitakālā „aññaṃ kiṃ karomā“⁵ 'ti pucchimāsu, „gantvā corarañño ussisake nikkhittaṃ maṇḍalakhaggaṃ āharatha“⁶ 'ti tam pi gantvā āharimāsu. Rājā khaggaṃ gahetvā taṃ matamanussaṃ ujukaṃ ṭhapāpetvā matthakamajjhe asinā paharitvā dve koṭṭhāse katvā dvinnāṃ yakkhānaṃ samavibhattam eva vibhajitvā adāsi, datvā ca pana khaggaṃ dhovitvā sannahitvā⁷ atṭhāsi. Atha te yakkhā manussamaṇisaṃ khādītva suhita hutvā tutṭhacittā „aññaṃ te mahārāja kiṃ karomā“ 'ti pucchimāsu. „Tena hi tumhe attano āṇḍbhāvena maṃ corarañño sirigabbhe otāretha, ime ca amacce attano attano gehe patitṭhāpethā“⁸ 'ti. Te „sādhu devā“⁹ 'ti sampaṭicchitvā tathā akāṃsu. Tasmiṃ samaye corarājā alaṃkatasirigabbhe siri-sayanapitṭhe nipaṇṇo niddāyati. Rājā tassa pamattassa niddāyantassa khaggatalena udaraṃ pahari¹⁰. So bhūto pabujjhītva dipālokena Sīlavamahārājānaṃ sañjānitvā sayanā vutṭhāya dhiṭiṃ upatṭhapetvā ṭhito rājānaṃ āha: „mahārāja evarūpāya rattiya gahitārakkhe pihitadvāre bhavane ārakkhamanussehi nirokāse ṭhāne khaggaṃ sannayhitvā alaṃkatapatiyatto¹¹ kathaṃ nāma tvaṃ imaṃ sayanapitṭhaṃ¹² āgato“¹³ ti. Rājā attano āgamanākāraṃ sabbāṃ vitthāratō kathesi. Taṃ sutvā corarājā saṃviggamaṇaso „mahārāja, ahaṃ manussabhūto pi samāno tumhākaṃ guṇaṃ na jānāmi, paresaṃ lohitamaṇisaḥkādakehi pana kakkaḥkehi pharusehi yakkhehi tava guṇā nātā, na dān' ahaṃ na-

¹ C¹ ṭhapitavāsitaṭṭapāṇīyaṃ. ² C¹ -sarake. ³ C¹ sannahitvā corr. to sannayhitvā. ⁴ C¹ pahari. ⁵ both MSS -patiyanto. ⁶ C¹ sayanaṃ.

rinda evarūpe sīlasampanne taya dubbhissāmīti“ khaggaṁ ādāya sapatham katvā rājānaṁ khamāpetvā mahāsayaṇe nipajjāpetvā attanā khuddakamaṇḁake nipajjītvā pabhātāya rattiya utthite suriye bheriṁ carāpetvā sabbaseṇiyo ca amaccabrāhmaṇagahapatiḁe ca sannipātāpetvā tesam purato ākāse puṇṇacandaṁ¹ ukkhipanto viya Sīlavaraṇṇo gūṇe kathetvā parisamajjhe yeva puṇa rājānaṁ khamāpetvā rājāṁ paṭicchāpetvā „ito paṭṭhāya tumhākaṁ uppanno corūpaddavo² mayhaṁ bhāro, mayā gahitārakkhā tumhākaṁ rājāṁ karothā“ ti vatvā pesuṇṇakārakassa āpaṁ katvā attano balavāhaṇaṁ ādāya sakaraṭṭham eva gato. Sīlavamahārājāpi kho alaṁkatapatiyatto setacchattassa heṭṭhā sarabhapādaḁe kaṇḁanapallaṁke nisīṇṇo attano sampattiṁ oluketvā „ayaṁ ca evarūpā sampatti amaccasahassassa ca jīvita-paṭilābho, mayi viriyaṁ akaronte“ na kiṁci abhavissa, viriyabalena paṇāhaṁ naṭṭhaṁ ca imaṁ yaṁ⁴ paṭilabhiṁ, amaccasahassassa ca jīvitaḁāṇaṁ adāsiṁ, āsācchedaṁ vata akatvā viriyaṁ eva kattabbaṁ, kataviriyassa hi phalaṁ nāma evaṁ samijjhatīti“ cintetvā udānavasena imaṁ gātham āha :

Āsīmseth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḁito,

passāmi vo haṁ attānaṁ, yathā icchiṁ tathā ahū ti. 50.

Tattha āsīmsetheva 'ti evāhaṁ viriyaṁ ārabhanto imabhā dukkhā muccis-sāmiti attano viriyabale āsaṁ karoṭh' eva, na nibbindeyya paṇḁito ti upāyakusalo yuttatthūṇe viriyaṁ karonto ahaṁ imassa viriyassa phalaṁ na labhissāmīti na ukkaṇṭheyya, āsācchedakammaṁ na kareyyāsīti attho. passāmi vo haṁ attānaṁ ti, ettha vo ti nipātamattaṁ, ahaṁ ajja attānaṁ passāmi, yathā icchiṁ tathā ahū 'ti ahaṁ hi āvāte nikkhāto tamhā dukkhā muccitvā puṇa attano rajasampattiṁ icchiṁ, so ahaṁ imaṁ sampattiṁ pattaṁ attānaṁ passāmi, yath' evāhaṁ pubbe icchiṁ tath' eva me attā jāto ti.

Evaṁ Bodhisatto „aho vata bho sīlasampannaṇaṁ viriya-phalaṁ nāma samijjhatīti“ imāya gāthāya udānaṁ udānetvā yāvajīvaṁ puṇṇāni karitvā yathākammaṁ gato.

¹ C^k -candanam. ² C^k corupaddavo, C^o corupaddaco. ³ C^o karonte. ⁴ C^k sayam.

Satthāpi imaṃ dhammadesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāseṣi. Saccapariyosāne ossatṭhaviṛiyo bhikkhu arahatte patitṭhāsi. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakāni samodhāneṣi. „Tadā duṭṭhāmacco Devadatto ahoṣi, amaccasahassā Buddhapariṣā, Sīlavamahārājā pana ahaṃ evā”¹ti. Mahāsīlavajātakāṃ.

2. Cūḷajanakajātakā.

Vāyametheva puriso ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ossatṭhaviṛiyam eva ārabba kathesi. Tattha yaṃ vattabbaṃ taṃ sabbaṃ Mahājanakajātake āvibhavissati. Rājā² pana setacchattassa heṭṭhā nisinno imaṃ gātham āha:

Vāyameth’ eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo ’haṃ attānaṃ udakā thalam ubbhatan ti. 51.

Tattha vāyamethevā ’ti vāyāmaṃ karoth’ eva udakā thalam ubbhatu ti udakato thalam uttinnaṃ, thale patitṭhitam attānaṃ passāmiti

Idhāpi ossatṭhaviṛiyo bhikkhu arahattaṃ patto. Janakarājā Sammāsambuddho va ahoṣīti Cūḷajanakajātakāṃ³.

3. Puṇṇapātijātaka.

Tatheva puṇṇapāṭiyo ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto visavāruṇiṃ ārabba kathesi. Ekam samayaṃ Sāvattiyaṃ surādhuttā sannipatitvā mantayimāsu. „Surāmūlaṃ⁴ no khīṇaṃ, kahaṃ⁵ nu kho labhi-sāmā”⁶ti. Ath’ eko kakkhaladhutto⁷ āha: „mā cintayittha, atth’ eko upāyo”⁸ti. „Katarūpāyo”⁹ nāmā”¹⁰ti. „Anāthapiṇḍiko aṅgulimuddikā piḷandhitvā” maccasāṭakanivatto¹¹ rājupaṭṭhānaṃ¹² gacchāti, mayam surāpāṭiyam viśaṇṇīkaraṇabhesajjam¹³ pakkhipitvā āpānaṃ sajjetvā nisīditvā Anāthapiṇḍikassa āgamanakāle ’to ehi mahāseṭṭhūti’ pakkosivā taṃ suram pāyetvā viśaṇṇībhūtaṃ aṅgulimuddikā ca sāṭake ca gahetvā surāmūlaṃ karissāmā”¹⁴ti. Te „sādhū”¹⁵ti sampatīcchitvā tathā katvā seṭṭhiṃ āgamanakāle paṭimaggam gantvā „sāmi, ito tāva

¹ C^o padutṭhā- ² C^o jātaja corr to janakarajā. ³ C^o mula- ⁴ C^o -mulam

⁵ C^o kahaṃ ⁶ C^o kakkhala-. ⁷ C^o kataru . . so both MSS ⁸ C^o maddhasā-

¹⁰ C^o rāju- corr to rāju- ¹¹ C^o -karaṇāmbhesajjam

āgacchatha, ayam ambhākaṃ santike atimanāpā surā. thokaṃ pivitvā gacchathā“ 'ti vadiṃsu. „Sotāpanno ariyasāvako kiṃ suraṃ pivissati, anattiko samāno pi pana ime dhutte parigaṇhissāmi“ tesāṃ āpāna-bhūmiṃ gantvā tesāṃ kiriyaṃ oloketvā „ayam surā imehi iminā nāma kāraṇena yojitā“ ti nātvā „ito dāni paṭṭhāya ime ito palāpessāmi“ cintetvā āha: „are duṭṭhadhuttā tumhe 'surāpāṭiyaṃ bhesajjaṃ pak- khipitvā āgatāgate paṇetvā visaṇṇikatvā' vilumpissāma“ 'ti āpāna- maṇḍalaṃ sajjetvā nisinnā kevalaṃ imaṃ suraṃ vaṇṇetha. eko pi vo ukkhipitvā pivituṃ na ussahati, sacce ayam ayojitatā assa tumhe va piveyyāthā¹. 'ti dhutte tajjetvā tato palāpetvā attano gehaṃ gantvā „dhuttehi katakāraṇaṃ Tathāgatassa ārocessāmi“ Jetavanaṃ gantvā ārocesi. Satthā „idāni tāva gahapati ne dhuttā taṃ vañcetukāmā jātā, pubbe pana paṇḍite pi vañcetukāmā ahesu“ ti vatvā tena yācito atitāṃ āhari:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasiseṭṭhi ahosi. Tadāp' ete dhuttā evaṃ eva sammantetvā suraṃ yojetvā Bārāṇasiseṭṭhiassa āgamanakāle paṭimaggāṃ gantvā evaṃ eva kathayaṃsu. Seṭṭhi anattiko hutvā te parigaṇhitukāmo gantvā tesāṃ kiriyaṃ oloketvā „idan nāma“ ete kātukāmā, palāpessāmi te ito“ ti cintetvā evaṃ āha: „bho dhuttā, surā pivitvā rājakulaṃ gantuṃ nāma na yuttaṃ, rājānaṃ disvā puna āgacchante² jānissāmi, tumhe idh' eva nisī- dathā“ 'ti rājupaṭṭhānaṃ' gantvā paccāgañchi. Dhuttā „ito etha sāmīti“. So tathā gantvā bhesajjasamyojitā pāṭiyo olo- ketvā evaṃ āha: „bho dhuttā, tumhākaṃ kiriyaṃ mayhaṃ na ruccati, tumhākaṃ surāpāṭiyo yathāpūritā va ṭhitā, tumhe ke- valaṃ suraṃ vaṇṇetha na pana pivatha, sac' ayam manāpā assa tumhe pi piveyyātha, imāya pana visasaṃyuttāya bhavi- tabban“ ti tesāṃ manorathaṃ bhindanto imaṃ gātham āha:

Tath' eva punnapāṭiyo, aññāyaṃ vattate kathā,

ākārakena jānāmi: na cāyaṃ bhaddikā surā ti. 52.

¹ Ck visāṇṇi-

instead of -nto?

² Ck vilum-.

³ both MSS piveyyathā

⁴ so both MSS

⁵ so both MSS

Tattha tatthevā 'ti yathā mayā gamanakāle diṭṭhā idāni pi imā surāpātiyo tath' eva punna, aññāyam vattate kathā ti yā ayam tumhākaṃ surāvaṇṇa-nakathā vattati sā aññ eva abhūta ataccā¹, yadi hi esa sura manapā assa tumhe piveyyātha, upaddhapātiyo avasisseyyum, tumhākaṃ pana ekenāpi surā na pītā. ākārakena jānāmīti tasmā iminā kārāṇena jānāmi, na cāyaṃ bhaddikā surā ti n' eva ayam bhaddikā surā, visayojitāya etāya bhavitabban ti dhutte gahetvā yathā na puna evarūpam karonti tatha te tajjetvā vissajjesi

So yāvajivam dānādīni puññāni karitvā yathakammam gato.

Satthā imam dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā dhuttā etarahi dhuttā. Bārāṇasī-ettḥi pana ahan tena samayenā" 'ti. Puṇṇapātijātakaṃ.

4. Phalajātaka.

Nāyam rukkho durāruho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ phalakusalam² upāsakaṃ ārabha kathesi. Eko kira Sāvattihivāsikuṭumbiko Buddhapamukha-samgham³ nimantetvā attano ārame nisīdāpetvā yāgukhajjakaṃ datvā uyyānapālam āñāpesi: „bhikkhūhi saddhīm uyyāne vicaritvā ayyānam ambādīni nānāphalāni dehi"ti. So „sādhū" 'ti sampāṭicchitvā bhikkhu-samgham ādāya uyyāne vicaranto rukkham oloketvā va „etaṃ phalam āmam, etaṃ na supakkam, etaṃ supakkan" ti jānāti. yam so vadati tam tath' eva hoti. Bhikkhū gantvā Tathāgatassa ārocesum: „bhante, ayaṃ uyyānapālo phalakusalo, bhūmīyam tṛito rukkham oloketvā „etaṃ phalam āmam, etaṃ na supakkam, etaṃ supakkan" ti jānāti, yam so vadati tam tath' eva hoti"ti. Satthā „na bhikkhave ayaṃ eva uyyānapālo phalakusalo, pubbe pana paṇḍitā phalakusalā ahesun' ti vatvā atītāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto setṭhikule nibbattitvā vayappatto pañcahi sa-kaṭasatehi vaṇijjam karonto ekasmiṃ kāle mahāvattaniatavim

¹ C^k ataccā. ² C^k phalam-, C^v phalam- corr. to phala-. ³ C^v buddhapa-mukham-,

patvā aṭavimukhe tthatvā sabbe manusse sannipātāpetvā „imissā aṭaviyā visarukkāhā nāma honti yeva, pubbe tumhehi aparibhutaṃ yaṃ kiñci pattamā vā pupphamā vā phalamā vā maṃ aparipucchitvā mā khāditthā“¹ ti āha. Te „sādhū“² ti sampatiṇṇhitvā aṭaviṃ otarimsu. Aṭavimukhe ca³ ekasmiṃ gāmadvāre kiṃphalarukkho⁴ nāma atthi, tassa khandhasākhāpalāsapuppha-phalāni sabbāni ambasadisā⁵ eva honti, na kevalaṃ vaṇṇasaṇṭhānato va gandharasehi pi ‘ssa āmapakkāni phalāni ambaphalasadisā⁶ eva, khādītāni pana halāhalavisaṃ viya taṃ khaṇaṃ yeva jīvitakkhayaṃ pāpeti⁷. Purato gacchantā⁸ ekacce lolapurisā „ambarukkho ayaṃ“⁹ ti saññāya phalāni khādimsu, ekacce „satthavāhaṃ pucchitvā va khādissāmā“¹⁰ ti hatthena gahetvā aṭṭhamsu. Te satthavāhe āgate „ayya¹¹ imāni ambaphalāni khādāmā“¹² ti pucchimsu. Bodhisatto „nāyaṃ ambarukkho“¹³ ti nātvā „kiṃphalarukkho nāma¹⁴ esa ambarukkho, mā khāditthā“¹⁵ ti vāretvā ye khādimsu te pi vamaṇetvā catumadhuraṃ pāyevā āroge¹⁶ akāsi. Pubbe pana imasmiṃ rukkhāmūle manussā nivāsaṃ kappetvā ambaphalānīti imāni visaphalāni khāditvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇanti, punadivase gāmaवासिनो nikkhamitvā matamanusse disvā pāde gaṇhitvā paṭicchannaṭṭhāne chaḍḍetvā sakatehi saddhiṃ yeva sabbaṃ tesaṃ santakaṃ¹⁷ gahetvā gacchanti. Te taṃ divasaṃ pi aruṇuggamanakāle yeva „mayhaṃ balivaddā bhavissanti mayhaṃ sakaṭaṃ mayhaṃ bhaṇḍaṃ“¹⁸ ti vegena taṃ rukkkhamūlaṃ¹⁹ gantvā manusse nīroge²⁰ disvā „kathaṃ tumhe imaṃ rukkhāṃ ‘nāyaṃ ambarukkho’ ti jānitthā“²¹ ti pucchimsu. Te „mayhaṃ na jānāma, satthavāhajetthako no jānīti“²² āhamsu. Manussā Bodhisattaṃ pucchimsu: „paṇḍita kiṃ ti katvā tvaṃ imassa rukkhassa naambarukkha-bhāvaṃ aññāsīti“²³. So „dvīhi kārāṇehi aññāsīnaṃ“²⁴ ti vatvā imaṃ gātham āha:

¹ C^k va. ² C^k timphala-. ³ so both MSS. instead of pāpeti? ⁴ C^k gacchato.

⁵ C^k ayyā. ⁶ C^v aroge. ⁷ C^v sannakam. ⁸ C^k rukkhāni-. ⁹ both MSS. nīroge.

Nāyaṃ rukkho durāruho, na pi gāmato ārakā,
ākārakena jānāmi: nāyaṃ sādḥuphalo dumo ti. 53.

Tattha nāyaṃ rukkho durāruho ti ayaṃ visarukkho na dukkhāruho, ukkhipitvā ṭhapitanissenī¹ vija sukkena ārohituṃ sakkā ti vadati, na hi² gāmato ārakā ti gāmato dūre thito pi na hoti, gāmadvāre thito yevā 'ti dīpeti, ākārakena jānāmi itī iminā duvidhena kāraṇenāham³ imaṃ rukkhaṃ jānāmi, kin ti nāyaṃ sādḥuphalo dumo ti sace hi ayaṃ madhuraphalo ambarukkho abhavissa evaṃ sukhāruhe avidūre thite etasmiṃ ekam pi phalaṃ na tiṭṭheyya, phalakhādakamanussehi niccaṃ parivuto va assa, evaṃ ahaṃ attano nānena paricchinditvā imassa visarukkhabhāvaṃ aññāsin ti

mahājanassa dhammaṃ desetvā sotthigamaṇaṃ gato.

Satthāpi „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā phalakusālā ahesuṃ“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samo-dhānesi: „Taḍā parisā Buddhaparisā ahesuṃ, satthavāho pana ahaṃ evā“ 'ti. Phalajātakaṃ.

5. Pañcāvudhajātaka.

Yo alīnena cittenā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviṛiyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tam hi bhikkhuṃ Satthā āmantetvā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ossaṭṭhaviṛiyo“ ti pucchitvā „saccaṃ Bhagavā“ 'ti vutte „bhikkhu pubbe paṇḍitā viriyaṃ kātuṃ yuttatṭhāne viriyaṃ katvā rajjasampattiṃ pāpuṇisū“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa rañño aggamaḥesiyā kucchismiṃ nibbaṭi. Tassa nāmagahanadivase aṭṭhasataṃ brāhmaṇe sabbakāmehi santappetvā lakkhaṇāṇi paṭipucchiṃsu. Lakkhaṇakusālā brāhmaṇā lakkhaṇasampattiṃ disvā „puññasampanno mahārāja kumāro tumhākaṃ accayena rajjaṃ pāpuṇissati, pañcāvudhakamme paññāto pākato Jambudīpe aggapuriso bhavissatīti“ vyākariṃsu.

¹ both MSS. -nīni. ² so both MSS. ³ C^k kāraṇena nāham

Brāhmaṇānaṃ vacanaṃ sutvā kumārassa nāmaṃ gaṇhantā Pañcāvudhakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. Atha naṃ viññūtaṃ patvā solasavassapadese ʃhitaṃ rājā āmantetvā „tāta sip-paṃ uggaṇhāhīti“ āha. „Kassa santike uggaṇhāmi devā“¹ ti. „Gaccha tāta, Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilānagare disāpāmokkhaṣṣa ācariyassa santike uggaṇha, idam assa ācariyassa bhāgaṃ da-deyyāsīti“ saḥassaṃ datvā uyyojesi. So tattha gantvā sip-paṃ sikkhitvā ācariyena dinnāṃ pañcāvudhaṃ gahetvā ācariyaṃ vanditvā Takkaṣilānagarato nikkhamitvā sannaddhapañcāvudho Bārāṇasimaggaṃ paṭipajji. So antarāmagge Silesalomayakkhena nāma adhiṭṭhitaṃ ekaṃ ataviṃ pāpuṇi. Atha naṃ aṭavimukhe manussā disvā „bho māṇava, mā imaṃ aṭaviṃ pāvīsi, Silesalomayakkho nāma ettha atthi. so diṭṭhaditṭhamanusse² jīvitak-khayaṃ pāpetīti“ vārayiṃsu. Bodhisatto attānaṃ takkento asaṃbhūtaḥkasaṃsaṃ viya aṭaviṃ pāvīsi yeva. Tasmiṃ aṭavi-majjhaṃ sampatte so yakkho tālamatto hutvā kūṭāgāramattaṃ sīsaṃ pattappamāṇāni akkhīni kandamakulamattā³ dve dāṭhā ca māpetvā senamukho⁴ kabarakucchi nilahatthapādo hutvā Bodhisattassa attānaṃ dassetvā „kahaṃ yāsi, tiṭṭha, bhakkho⁵ me“ ti āha. Atha naṃ Bodhisatto „yakkha, ahaṃ attānaṃ takketvā idha pavitṭho, tvaṃ appamatto hutvā maṃ upagac-cheyyāsi, viṣapītena hi taṃ sarena vijjhītva etth⁶ eva pātesā-mīti“ santajjetvā halāhalavisam pītaṃ saraṃ sannahitvā muñci. So yakkhassa lomesu yeva allīyi. Tato aññaṃ ti evaṃ paññā-sasare muñci. Sabbe tassa lomesu yeva allīyiṃsu. Yakkho sabbe pi te sare poṭhetvā attano pādamūle yeva pātetvā Bodhi-sattaṃ upasaṃkami. Bodhisatto puna pi taṃ tajjetvā khaggaṃ kaḍḍhitvā pahari. Tettimsaṃgulāyato khaggo lomesu yeva allīyi⁷. Atha naṃ kaṇayena pahari. So pi lomesu yeva allīyi. Tassa allīnabhāvaṃ ṇatvā muggarena pahari. So pi lomesu yeva allīyi. Tassa allīnabhāvaṃ ṇatvā „bho yakkha, na te ahaṃ

¹ Ck so diṭṭhamanusse ² C' -kula- ³ C' seta-. ⁴ Ck bhekkho. ⁵ Ck allīyi.

Pañcāvudhakumāro nāmā ti sutapubbo, ahaṃ tayā adhiṭṭhitam aṭaviṃ pavisanto na dhanuādīni takketvā pavitṭho attānaṃ yeva pana takketvā pavitṭho, ajja tam pothetvā cunṇavicunṇaṃ karissāmīti¹ adhiṭṭhitam nāma dassetvā unnaditvā dakkhiṇahatthena yakkhaṃ pahari. Hattho lomesu yeva allīyi. Vāma-hatthena pahari. So pi allīyi. Dakkhiṇapādena pahari. So pi allīyi. Vāmapādena pahari. So pi allīyi. Sīsenā tam pothetvā „cunṇavicunṇaṃ karissāmīti“ sīsenā pahari. Tam pi lomesu yeva allīyi. So pañcoḍḍito pañcasu thānesu baddho olambanto pi nibbhayo nissāraṃ va ahoṣi. Yakkho va cintesi: „ayaṃ eko purisasīho purisājāniyo na purisamatto va, mādisenā nāma² assa yakkhena gahitassa santāsamattam pi na bhavissati, mayā imaṃ maggaṃ hanantena eko pi evarūpo puriso na diṭṭhapubbo, kasmā nu kho esa na bhāyatīti“ so tam khādītum avisahanto „kasmā nu kho tvaṃ māṇava maraṇabhayaṃ na bhāyasīti“ pucchi. „Kiṃkāraṇā yakkha bhāyissāmi, ekasmiṃ hi attabhāve ekaṃ maraṇaṃ niyatam eva, api ca mayhaṃ kucchimhi vajirāvudhaṃ atthi, sace maṃ khādissasi tam āvudhaṃ jīretuṃ¹ na sakkhissasi, tan te antāni khaṇḍākhaṇḍaṃ chinditvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, iti ubho pi nassissāma, iminā kāraṇenāhaṃ na bhāyāmīti“. Idam kira Bodhisatto attano abhantare nāpāvudhaṃ sandhāya kathesi. Tam sutvā yakkho cintesi: „ayaṃ māṇavo taccham eva bhaṇati, imassa purisa-sīhassa sarīrato muggabijamattam pi maṃsakhaṇḍaṃ mayhaṃ kucchim² jīretuṃ na sakkhissati, vissajjessāmi na“ ti maraṇa-bhayatajjito Bodhisattaṃ vissajjetvā „māṇava, purisasīho tvaṃ, na te ahaṃ maṃsaṃ khādissāmi, tvaṃ ajja Rāhumukhā mutta-cando viya mama hatthato muccitvā nātisuhajjamaṇḍalan tosentō yāhīti“ āha. Atha naṃ Bodhisatto āha: „yakkha, ahaṃ tāva gacchissāmi, tvaṃ pana pubbe pi akusalaṃ katvā luddo lohita-pāṇī pararuhiramaṃsabhakkho yakkho hutvā nibbatto, sace

¹ C^o chīretuṃ. ² so both MSS. instead of kucchi?

idhāpi tathā akusalam eva karissasi andhakārā andhakāraṃ gamissasi, maṃ dīṭṭhakālato paṭṭhāya pana na sakkā tayā akusalam kātuṃ, pāṇātipātakammaṃ nāma niraye tiracchānāyoniyaṃ pettivisaye asurakāye ca nibbatteti, manussesu nibbatatṭhāne appāyukasaṃvattanikaṃ hotīti“ evamādinā nayena pañcannaṃ dussīlyakammānaṃ ādinavaṃ pañcannaṃ sīlānaṃ ānisaṃsaṃ kathetvā nānākāraṇehi yakkhaṃ tajjetvā dhammaṃ desetvā dametvā nibbisevanam katvā pañcasu silesu patitṭhāpetvā tassāsevanam aṭaviyā halipaṭiggāhakaṃ devataṃ¹ katvā appamādena ovaditvā aṭavito nikkhamanto aṭavimukhe manussaṇaṃ ācikkhitvā sannaddhapañcāvudho Bārāṇasīṃ gantvā mātāpitāro disvā aparabhāge rajje patitṭhāya dhammena rajjaṃ karento dānādini puññāni karitvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthāpi imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Yo alīnena cittaṇa alīnamanaso naro
bhāveti kusalaṃ dhammaṃ yogakkhemassa pattiya²
pāpuṇe anupubbena sabbasaṃyojanakkhayaṇ ti. 54.

Tatthāyaṃ piṇḍattho: yo puriso alīnena asaṃkucitena cittaṇa pakatiyāpi alīnamano alīnajaḥāsaya hutvā anarajjaṭṭheṇa kusalaṃ sattatimsabodhapakkhiyabhedaṃ dhammaṃ bhāveti vaḍḍhetīti visālena cittaṇa vipassanaṃ anuyūṇjati catuhi yogehi khemassa nibbānassa pattiyaṃ so evaṃ sabbasaṃkhāresu aniccaṃ dukkhaṃ anattā ti tilakkhaṇaṃ āropetvā taruṇavipassanato paṭṭhāya uppanne bodhapakkhiyadhamme bhāvento anupubbena ekaṃsaṃ yojanaṃ pi anavasesetvā sabbasaṃyojanānaṃ khayakarassa catutthamaggassa pariyoṣāṇe uppannattā sabbasaṃyojanakkhayaṇ ti saṃkhaṃ gataṃ arahattaṃ pāpuṇeyyā³ ti

Evam Satthā arahattena dhammaḍḍesaṇāya kūṭaṃ gahetvā matthake cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyoṣāṇe so bhikkhu arahattaṃ pāpuṇi. Satthāpi anusandhiṃ gahetvā jātakam samodhānesi: „Tadā yakkho Aṅgulimālo ahosi. Pañcāvudhakumāro nāma ahaṃ eva“ ti. Pañcāvudhajātakaṃ.

¹ C¹ devanaṃ, C² devanaṃ corr. to devataṃ. ² C¹ yogakkhemasapattiyaṃ, C² yogakkhemasapattiyaṃ corr. to yogakkhemassapattiyaṃ

6. Kañcanakkhandhajātaka.

Yo pahaṭṭhena cittenā 'ti. Idam Sathhā Sāvattthiyaṃ viharanto aññatarāṃ bhikkhūṃ ārabba kathesi. Eko kira Sāvattthivāsikulaputto Satthu dhammadeśanam sutvā ratanasāsane uraṃ datvā pabbaji. Ath' assa ācariyupajjhāyā „āvuso ekavidhena sīlan nāma, duvidhena tividhena catubbidhena pañcavidhena chabbidhena sattavidhena aṭṭhavidhena navavidhena dasavidhena bahuvidhena sīlaṃ nāma. idam cullasīlaṃ¹ nāma, idam majjhimasīlaṃ nāma, idam mahāsīlaṃ nāma, idam pātimokkhasamvarasīlaṃ nāma. idam indriyasamvarasīlaṃ nāma, idam ājīvapārisuddhisīlaṃ² nāma, idam pacayaapaṭisevanasīlaṃ nāmā³ 'ti sīlaṃ ācikkhanti. So cintesi: „idam sīlaṃ nāma atibahuṃ. ahaṃ ettakaṃ samādāya vattitum na sakkhissāmi, sīlaṃ pūretum asakkonta-sa nāma pabbajjāya ko attho, ahaṃ gihi³ hutvā dānādāni puññāni karissāmi puttadāraṃ ca posessāmīti⁴ evaṃ ca pana cintetvā „bhante. ahaṃ sīlaṃ rakkhitum na sakkhissāmi. asakkontassa ca nāma pabbajjāya ko attho. ahaṃ hināya vattissāmi⁴, tumhākaṃ pattacīvaraṃ gaṇhathā⁵ 'ti āha. Atha naṃ āhamso: „evam sante Daśabalaṃ vanditvā yāhīti⁶ ne taṃ ādāya Satthu santikaṃ dhamma-abhaṃ agamamsu. Sathhā diṣvā va⁶ „kiṃ bhikkhave anattikaṃ bhikkhūṃ ādāya āgat' atthā⁷ 'ti āha. „Bhante, ayaṃ bhikkhu 'ahaṃ sīlaṃ rakkhitum na sakkhissāmīti' pattacīvaraṃ niyyādeti, atha naṃ mayam gahetvā āgatā⁸ ti. „Kasmā pana tumhe bhikkhave imassa bhikkhuno bahuṃ sīlaṃ ācikkhatha⁷, yattakaṃ esa rakkhitum sakkoti tattakam eva rakkhissati. ito paṭṭhāya tumhe evaṃ mā kiñci avacuttha⁸, ahaṃ ettha kattabbam jānissāmīti⁹. „Ehi tvaṃ bhikkhu, kiṃ te bahunā sīlena. tīpi yeva sīlāni rakkhitum sakkhissasīti⁹. „Sakkhissāmi bhante⁹ ti. „Tena hi tvaṃ ito paṭṭhāya kāyadvāraṃ vacīdvāraṃ manodvāraṃ⁹ ti tīpi dvāraṇi rakkha. mā kāyena pāpaka-mam kari mā vācāya mā manasā. gaccha mā hināya vatti. imāni tīpi yeva sīlāni rakkhā⁹ 'ti. • Ettāvata⁹ so bhikkhu tuṭṭhamānaso „sādhu bhante rakkhissāmi imāni tīpi sīlānīti⁹ Sathhāram vanditva ācariyupajjhāyehi saddhiṃ yeva agamāsi. So tāni tīpi sīlāni pūrento va aññāsi: „ācariyupajjhāyehi mayham ācikkhitam sīlam pi, ettakaṃ eva te pana attano abuddhabhāvena maṃ bujjhāpetum nāsakkhiṃsu, Sammāsam-

¹ C^k cullam. ² C^o -sīlan. ³ C^k gahi. C^v hihī. ⁴ C^k hināvasamvattissāmi.⁵ C^k gaṇhathā. ⁶ C^k omits va. ⁷ C^k acikkhata. ⁸ C^k avacutta. ⁹ C^k -dvāraṇi.

buddho attano buddhasubuddhatāya anuttaradhammarājatāya ettakam silam¹ tisu yeva dvāresu pakkhipitvā mam gaṇhāpesi, avassayo vata² me³ satthā jāto⁴ ti vipassanam vaddhetvā katipāhen⁵ eva arahatte patitthāsi. Tam pavattim ūtvā dhammasabhāyāṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso tam kira bhikkhum silāni rakkhituṃ na sakkonīti⁶” hīnāya vattantaṃ sabbasilāni tīhi koṭṭhāsehi pakkhipitvā⁷ gāhāpetvā Satthā arahattaṃ pāpesi, aho Buddhā nāma acchariyamanussā⁸ ti Buddha-guṇe kathentā nisīdīmsu. Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā⁹ ti pucehi imāya nāmā¹⁰” ti vutte „bhikkhave, atigaruko pi bhāro koṭṭhāsavasena bhājetvā dinno lahuko viya hoti, pubbe pi paṇḍitā mahantaṃ¹¹ kañcanakkhandham labhitvā ukkhipituṃ asakkontā vibhāgaṃ katvā ukkhipitvā agamaṃsū¹²” ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto ekasmiṃ gāmake kassako ahoṣi. So ekadivasam aññatarasmiṃ chaḍḍhitagāmake khette kasim kasati. Pubbe ca tasmiṃ gāme eko vibhavasampanno seṭṭhi ūrumattapariṇāham¹³ catuhatthāyāmaṃ kañcanakkhandham nidahitvā kalam akāsi. Tasmiṃ Bodhisattassa naṅgalam laggitvā aṭṭhāsi. So „mūlasantānakaṃ bhavissatīti¹⁴” paṃsum viyūhanto tam disvā paṃsunā paṭicchādetvā¹⁵ divasam kasitvā attham gate suriye yuganaṅgalādini¹⁶ ekamante nikkhipitvā „kañcanakkhandham gaṇhitvā gacchissāmīti¹⁷” tam ukkhipituṃ nāsakkhi¹⁸, asakkonto¹⁹ nisīditvā „ettakam kucchiharanāya bhavissati, ettakam nidahitvā ṭhapesāmi²⁰, ettakena kammante saṃyojessāmi, ettakam dānādipuṇṇakiriya²¹ bhavissatīti²²” cattāro koṭṭhāse akāsi. Tass’ evaṃ vibhattakāle so kañcanakkhandho sallahuko viya ahoṣi. So tam ukkhipitvā gharaṃ natvā catudhā vibhajitvā dānādini puṇṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Bhagavā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ C^k silan. ² C^k vana. ³ C^k meva. ⁴ C^k parikkhipitvā. ⁵ C^k adds na.

⁶ C^k -matthapariṇāham ⁷ C^k paṭicchā-. ⁸ C^k yuganaṅga-. ⁹ C^k nāsakkhī.

¹⁰ C^k asanto. ¹¹ C^k -ssāmīti. ¹² both MSS. dānādini-pu-.

Yo pahaṭṭhena cittena pahaṭṭhamanaso naro
bhāveti kusalam dhammam yogakkhemassa pattiya
pāpuṇe anupubbena sabbasaṃyojanakkhayan ti. 55.

Tattha pahaṭṭhenā¹ ti vinīvaranena, pahaṭṭhamanaso ti tāya eva vinī-
varanātāya pahaṭṭhamanaso¹, suvaṇṇam viya pahaṃsitvā samujjotitasappabhā-
sakkatacitto² hutvā ti attho.

Evam Satthā arahattanikūṭena desanam niṭṭhapetvā anusandhim
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā kaṇṇanakkhandham laddhapuriso
aham eva aho sin“ ti. Kaṇṇanakkhandhajātakam.

7. Vānarindaajātaka.

Yassete caturo dhammā¹ ti. Idam Satthā Veḷuvane
viharanto Devadattassa vadhāya parisakkanam ārabha
kathesi. Tasmiṃ hi samaye Satthā „Devadatto vadhāya parisakka-
titi“ sutvā „na bhikkhave idān’ eva Devadatto mayham vadhāya pari-
sakkati, pubbe pi parisakkati yeva, nāsamattam pi pana kātum na
sakkhiti“ vatvā atitām āhari:

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto kapiyoniyam nibbattitvā vuddhim anvāya assa-
potappamāṇo thāmasampanno ekacaro hutvā naditīre viharati.
Tassā pana nadiyā vemajjhe eko dīpako nānappakārehi amba-
panasādīhi phalarukkhehi sampanno. Bodhisatto nāgabalo
thāmasampanno nadiyā orimatīrato uppatitvā — dīpakassa orato
nadīmajjhe eko piṭṭhipāsāṇo atthi — tasmiṃ nipatati. Tato uppa-
titvā tasmiṃ dīpake patati. Tattha nānappakārāni phalāni
khāditvā sāyam³ ten’ eva upāyena paccāgantvā attano vasa-
natthāne vasitvā punadivase pi tath’ eva karoti. Iminā niyā-
mena tattha vāsam kappeti. Tasmiṃ pana kāle eko kumbhīlo
sapajāpatiko tassā nadiyā vasati. Tassa sā bhariyā Bodhisattam
aparāparam gacchantam disvā Bodhisattassa hadayamanse do-

¹ C^v -mānaso. ² C^k -vitto, C^v -vitto corr. to -citto. ³ C^k sāyam.

haḷaṃ uppādetvā kumbhilaṃ āha: „mayhaṃ kho ayya imassa vānarindassa hadayamaṃse dohaḷo uppanno“ ti. Kumbhilo „sādhū hoti, lacchaśīti“ vatvā „ajja taṃ sāyaṃ dīpakato āgacchantam eva gaṇhissāmīti“ gantvā piṭṭhipāsāṇe nipajji. Bodhisatto divasaṃ caritvā sāyaṇhasamaye dīpake ʒhito va pāsāṇaṃ oloketvā „ayaṃ pāsāṇo idāni uccataro khāyati, kin nu kāraṇaṃ“ ti cintesi. Tassa kira udakappamāṇaṃ ca pāsāṇappamāṇaṃ ca suvavatthāpitam eva, ten' assa etad ahoṣi: „ajja imissā nadiyā udakaṃ n'eva hāyati na vaḍḍhati, atha ca paṇāyaṃ pāsāṇo mahā hutvā paññāyati, kacci nu kho ettha mayhaṃ gahaṇatthāya kumbhilo nipanno“ ti so „vīmaṃsāmi tāva naṃ“ ti tatth' eva ʒhatvā pāsāṇena saddhiṃ kathento viya „bho pāsāṇā“ 'ti vatvā paṭivacanaṃ alabhanto yāvattiyāṃ „pāsāṇā“ 'ti āha. Pāsāṇo kiṃ paṭivacanaṃ na dassati. Puna pi naṃ vānaro „kiṃ bho pāsāṇa ajja mayhaṃ paṭivacanaṃ na deśīti“ āha. Kumbhilo „addhā aññesu divasesu ayaṃ pāsāṇo vānarindassa paṭivacanaṃ adāsi, dassāmi dāni 'ssa paṭivacanaṃ“ ti cintetvā „kiṃ bho vānarindā“ 'ti āha. „Ko si tvan“ ti. „Ahaṃ kumbhilo“ ti. „Kimatthaṃ ettha nipanno sīti“. „Tava hadayamaṃsaṃ patthayamāno“ ti. Bodhisatto cintesi: „añño me gamanamaggo n' atthi, ajja mayā esa kumbhilo vañcetabbo“ ti. Atha naṃ evaṃ āha: „samma kumbhila, ahaṃ attānaṃ tuyhaṃ pariccajissāmi, tvanṃ mukhaṃ vivaritvā maṃ tava santikaṃ āgatakāle gaṇhāhīti“. Kumbhilānaṃ hi mukhavivaṇe² akkhīni nimilanti. So taṃ kāraṇaṃ asallakkhetvā mukhaṃ vivari. Ath' assa akkhīni pithiyimsu. So mukhaṃ vivaritvā akkhīni nimiletvā nipajji. Bodhisatto tathābhāvaṃ nātvā dīpakā uppattito gantvā kumbhilaṃ matthakaṃ akkamitvā tato uppattito vijjullatā viya vijjotamāno paratīre aṭṭhāsi. Kumbhilo taṃ acchariyaṃ disvā „iminā vānarindena atiaccherakaṃ katan“ ti cintetvā „bho vānarinda, imasmiṃ loke catuhi dhammehi

¹ C^k -naṃ. ² C^v mukhavivaṇe corr. to mukhe-.

samannāgato puggalo paccāmitte abhibhavati, te sabbe pi tuyham abbhantare atthi, maññe⁴ ti vatvā imāṃ gāthāṃ āha:

Yass' ete caturo dhammā vānarinda yathā tava
saccam dhammo dhītī¹ cāgo dīṭṭham so ativattatīti. 56.

Tattha yassā 'ti yassa kassaci puggalassa, ete ti idam vattabbe² paccak-khato niddisati. caturo dhammā ti cattāro guṇā, saccam ti vaṇsaccam, mama santikam agamissānti hi vatva musāvadam akatva³ āgato yevā 'ti, etam te vaṇsaccam, dhammo ti vicārapapaññā evam kate idam nāma bhavissatīti, esā te vicārapapaññā, dhītīti⁴ abboecchinnaviriyam vuccati, etam pi te atthi, cāgo ti attapariccāgo, tvaṃ attānam paricajjivā mama santikam āgato, yam panāham gahhitum nāsakkhim mayham ev' ettha⁵ doso, dīṭṭham ti paccā-mittam, so ativattatīti yassa puggalassa yathā tava evam ete cattāro dhammā atthi so yathā maṃ ajja tvaṃ itikkanto tath' eva attano paccāmittam atikkamati abhibhavatīti.

Evam kumbhīlo Bodhisattam pasamsitvā attano vasaṇaṭ-
ṭhānam gato.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idāṃ' eva mayham vadhāya
parisakkati. pubbe pi parisakki yevā⁶ 'ti imam dhammadesanam āha-
ritvā anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā kumbhīlo
Devadatto abosi. bhariyassa Cīncamānavikā. vānarindo pana aham evā⁶
'ti. Vānarindajātakaṃ.

8. Tayodhammajātaka.

Yassete ti. Idam Satthā Veḷuvane viharanto vadhāya
parisakkanam eva ārabha kathesi.

Atīte Bārānasiyam Brahmadatte rajjam kārente
Devadatto vānarayoniyam nibbattivā Himavantapadese yūtham
pariharanto attānam paṭicca⁶ jātānam vānarapotakānam „vud-
dhippattā ime yūtham parihareyyun⁶ ti bhayena dantehi ḍasitvā

¹ C^v dhīti corr. to dhītī. ² C^v vattabbo. ³ C^k akkhā ⁴ C^v dhītīti corr. to dhītīti. ⁵ C^v mayhammevettha. C^k mayhammettha. ⁶ C^k paricca, C^v paricca corr. to paṭicca

tesaṃ bijāni uppāṭeti. Tadā Bodhisatto pi taṃ yeva paṭicca ekissā vānariyā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi. Atha sā vānari¹ gabbhassa paṭiṭṭhitabhāvaṃ nātvā attano gabbhaṃ anurakkhamānā araṇṇiṃ pabbatapādaṃ agamāsi. Sā paripakkagabbhā Bodhisattaṃ vijāyi². So vuddhiṃ anvāya viññūtaṃ patto thāmasampanno ahosi. So ekadivasāṃ mātaraṃ pucchi: „amma mayhaṃ pitā kahaṃ“ ti. „Tāta asukasmiṃ nāma pabbatapāde yūthaṃ pariharanto vasatīti“. „Amma tassa maṃ santikaṃ nehitī“. „Tāta na sakkā tayā pitu santikaṃ gantuṃ, pitā hi³ te attānaṃ paṭicca jātānaṃ⁴ vānarapotakānaṃ yūthapariharaṇabhayena dantehi daṣitvā bijāni uppāṭetīti“. „Amma, nehi maṃ⁵ tattha, ahaṃ jānissāmīti“. Sā puttaṃ ādāya tassa santikaṃ agamāsi. So vānaro attano puttaṃ disvā⁶ va „ayaṃ vaḍḍhento mayhaṃ yūthaṃ pariharitūṃ na dassati, idāṃ⁷ eva haritabbo“ ti „etaṃ āliṅganto viya gālhaṃ piḷetvā jīvitaṃ khayaṃ pāpessāmīti“ cintetvā „ehi tāta, ettakaṃ kālāṃ kahaṃ gato sīti“ Bodhisattaṃ āliṅganto viya nippīlesi. Bodhisatto pana nāgabalo thāmasampanno, so pi taṃ nippīlesi. Atha⁸ assa aṭṭhīni bhijjanākārapattāni ahesuṃ. Atha⁹ assa etad ahosi: „ayaṃ vaḍḍhento maṃ māressati⁶, kena nu kho upāyena puretarāṃ ñeva mareyyan“ ti. Tato cintesi: „ayaṃ avidūre rakkhasapariggahīto saro, tattha taṃ⁷ rakkhasena khādāpessāmīti“. Atha naṃ⁸ evaṃ āha: „tāta ahaṃ mahallako, imaṃ yūthaṃ tuyhaṃ niyyādemi, aji⁹ eva taṃ rājānaṃ karomi, asukasmiṃ nāma thāne saro atthi, tattha dve kumudiniyo tisso uppaliniyo pañca paduminiyo pupphanti, gaccha tato pupphāni āharā“ ti. So „sādhu tāta āharissāmīti“ gantvā sahasā anotaritvā¹⁰ samantā padāṃ paricchindanto otiṇṇapadaṃ yeva addasa⁹ na uttiṇṇapadaṃ. So „iminā sarena rakkhasapariggahena bhavitabbaṃ, mayhaṃ pitā attanā asakkonto rakkhasena maṃ khādāpetukāmo¹⁰ bhavissa-

¹ Ck -ri. ² Cv -yī. ³ Cv pahi. ⁴ Ck jātaṃ. ⁵ Ck omits maṃ. ⁶ both MSS. -ti. ⁷ Cv naṃ. ⁸ Cv taṃ. ⁹ Ck adassa. ¹⁰ Ck khāda-, Cv khāda- corr. to khādā-.

tīti, ahañ'imañ ca sarañ na otarissāmi, pupphāni ca gahessā-mīti¹ nirūdakañ¹ ṭhānañ gantvā vegañ gahetvā uppatitvā pa-rato gacchanto nirūdake¹ ākāse² ṭhitān³ eva dve pupphāni gahetvā paratīre pati, parato ca orimatīrañ āgacchanto ten' ev' upāyena dve gañhi, evañ ubhosu passesu rāsiñ³ karonto pupphāni ca gañhi rakkhasassa ca āṇaṭṭhānañ na otari. Ath' assa „ito uttarim ukkhipitum na sakkhissāmīti“ tāni⁴ pupphāni gahetvā ekasmiñ ṭhāne rāsiñ karontassa so rakkhaso „mayā ettakañ kālañ evarūpo paññavā acchariyapuriso na diṭṭhapubbo, pupphāni ca nāma yāvadacchakañ gahitāni, mayhañ ca āṇaṭṭhānañ na otarīti“ udakañ dvidhā bhindanto udakato uṭṭhāya Bodhisattassa upasamkamitvā „vānarinda, imasmiñ loke yassa tayo dhammā atthi so paccāmittaṃ abhibhoti, te sabbe pi tava abbhantare atthi, maññe“ ti vatvā Bodhisattassa thutim karonto imañ gātham āha:

Yass' ete tayo dhammā vānarinda yathā tava
dakkhiyañ sūriyañ⁵ paññā diṭṭhañ so ativattatīti. 57.

Tattha dakkhiyañ ti dakkhabhāvo. sampattabhayañ vidhamitum jānana-paññāya sampayuttauttamaviriyañ⁵ etañ nāmañ, sūriyañ⁵ ti sūtabhavo, nibbhayaḥbhāvass' etañ nāmañ, paññā ti paññāpanapaṭṭhapanāya upāyapaññāy' etañ nāmañ.

Evañ so dakarakkhaso imāya gāthāya Bodhisattassa thu-tim katvā „imāni pupphāni kimatthañ harasīti“ pucchi. „Pitā mañ rājānañ kātukāmo, tena kāraṇena harāmīti“. „Na sakkē tādīsena uttamapurisena pupphāni gahitum, ahañ gañhissāmīti“ ukkhipitvā tassa pacchato pacchato agamāsi. Ath' assa pitā dūrato va tañ disvā „ahañ imañ 'rakkhasabhattaṃ bhavissa-tīti' pañhiñ, so dān' esa rakkhasaṃ pupphāni gāhāpento āgacchati, idāni 'mhi naṭṭho“ ti cinto sattaḍḍhā hadayaphā-

¹ so both MSS. ² so both MSS instead of okāse? ³ both MSS. rāsi

⁴ C^v nāni. ⁵ C^k suri-, C^v suri- corr. to sūri-.

lanam patvā tatth' eva jīvitakkhayaṃ patto. Sesavānarā sanni-
patitvā Bodhisattam rājānam akaṃsu.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jāta-
kam samodhānesi: „Tadā yūthapati Devadatto ahosi, yūthapatiputto¹
pana aham evā“ 'ti. Tayodhammajātakaṃ.

9. Bherivādajātaka.

Dhame dhame ti. Idam Satthā Jetavane viharanto añña-
taram dubbacam ārabha kathesi. Tam hi² bhikkhum Satthā „sac-
cam kira tvaṃ dubbaco sīti“ pucchitvā „saccam Bhagavā“ 'ti vutte
„na tvaṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā“ 'ti
vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto bherivādakakule nibbattitvā gāmake vasati.
So „Bārāṇasiyam nakkhattam ghuṭṭhan“ ti sutvā „samajja-
maṇḍale bherim vādetvā dhanam āharissāmīti“ puttam ādāya
tattha gantvā bherim³ vādetvā bahum⁴ dhanam labhi. Tam
ādāya attano gāmaṃ⁵ gacchanto corāṭavim patvā puttam niran-
taram bherim vādentam vāresi: „tāta niranntaram avādetvā
maggapaṭipannam issarabheri⁶ viya antarantarā vādehīti“. So
pitarā vāriyamāno pi „bherisadden' eva core palāpessāmīti“
vatvā niranntaram eva vādesi. Corā paṭhamam űeva bherisad-
dam sutvā „issarabheri bhavissatīti“ palāyitvā ativiya ekābad-
dham⁷ saddam sutvā „nāyam issarabheri bhavissatīti“ āgantvā
upaḍhāretvā dve yeva jane disvā pothetvā vilumpimsu⁸. Bodhi-
satto „kicchena vata no laddham dhamam ekābaddham katvā
vādento nāsesīti“ vatvā imam gātham āha:

Dhame dhame natidhame, atidhantam hi pāpakam,
dhantena satam laddham, atidhantena nāsitan ti. 58.

¹ C^v omits ahosi yūthapati. ² both MSS. tamñhi. ³ C^k bheri, C^v bheri corr.
to bherim. ⁴ C^v bahu. ⁵ C^k gāma, C^v gāma corr. to gāmam. ⁶ so both MSS.
instead of -bherim. ⁷ C^k eka-. ⁸ both MSS. vilimpimsu.

Tattha dhame dhame¹ ti dhameyya no na dhameyya bherin vādeyya na na² vādeyyā ti attho, nātidhame ti atikkametvā pana nirantaram eva katvā na vādeyya, kiṃkāraṇā: atidhantaṃ³ hi pāpakam nirantaram bherivādaṃ idāni ambhākam pāpakam lāmakam jātaṃ, dhantena sataṃ laddhaṃ ti na-gare bherivādanena kahāpanasataṃ laddhaṃ, atidhantena nāsitan ti idāni ; ana me puttena vacanaṃ akatvā yaṃ idaṃ ataviyaṃ atidhantaṃ⁴ tena⁵ atidhan-tena sabbaṃ nāsitan ti.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jā-takam samodhānesi: „Tadā putto dubbacabhikkhu ahoṣi, pitā pana aham evā“⁶ ti. Bherivādajātakam.

10. Saṃkhadhamanajātaka.

Dhame dhame ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto dubba-cam eva ārabba kathesi.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto saṃkhadhamakakule nibbattitvā Bārāṇasiyaṃ nakkhatte ghuṭṭhe pitaraṃ ādāya saṃkhadhamanakammena dhanam labhitvā āgamanakāle corāṭaviyaṃ pitaraṃ nirantaram saṃkham dhamantaṃ⁶ vāresi. So „saṃkhasaddena core palā-pessāmīti“ nirantaram eva dhame. Corā purimanayen' eva āgantvā vilumpiṃsu. Bodhisatto pi purimanayen' eva gātham abhāsi:

Dhame dhame nātidhame, atidhantaṃ hi pāpakam,
dhantenādhigatā bhogā, te tāto vidhami dhaman ti. 59.

Tattha te tāto vidhami dhaman ti te saṃkham dhamitvā laddhabhogē mama pitā punappuna dhamento vidhami viddhamāsesi vināsesi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jā-takam samodhānesi: „Tadā pitā dubbacabhikkhu ahoṣi, putto pana aham evā“⁷ ti. Saṃkhadhamanajātakam. Āsimsavaggo chaṭṭho.

¹ C^k dhametidhame, C^v dhametidhame corr. to dhamedhame. ² C^k tana, C^v tana corr. to nana. ³ both MSS atidhantaṃ ⁴ both MSS. atidhanti. ⁵ C^k nena ⁶ C^v dhamantaṃ.

7. ITTHIVAGGA.

1. Asātamantajātaka.

Āsā lokitthiyo nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhum ārabba kathesi. Tassa vatthum Ummadantijātake āvibhavissati. Tam pana bhikkhum Satthā „bhikkhu itthiyo nāma āsā asatiyo lāmikā pacchimikā. tvaṃ evarūpaṃ lāmikaṃ itthiṃ nissāya kasmā ukkaṇṭhito“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto Gandhāraṭṭhe Takkaṣilāyaṃ brāhmaṇakule nibbattivā viññūtaṃ patto tisu vedesu sabbasippesu ca nipphattim patto disāpāmoḁkko ācariyo ahoṣi. Tadā Bārāṇasiyaṃ ekasmiṃ brāhmaṇakule puttassa jātadivase aggiṃ gaheṭvā anibbāyantaṃ¹ ṭhapayimṣu. Atha naṃ brāhmaṇakumāraṃ soḁasa-vassakāle mātāpitara āhaṃsu: „putta, mayaṃ tāva² jātadivase aggiṃ gaheṭvā ṭhapayimha, sace brahmalokaparāyano bhavitukāmo taṃ aggiṃ ādāya araṇṇaṃ pavisitvā Aggiṃ³ Bhagavantaṃ namassamāno brahmalokaparāyano hohi, sace agāraṃ āvasitukāmo Takkaṣilaṃ gantvā disāpāmoḁkhassa ācariyassa santike sippaṃ uggaṇṭhitvā kuṭumbaṃ⁴ saṇṭhapehīti“. Māṇavo „nāhaṃ sakkhissāmi⁵ araṇṇe aggiṃ paricarituṃ, kuṭumbam eva saṇṭhapessāmīti“ mātāpitara vanditvā ācariyabhāgaṃ sahaṣsaṃ gaheṭvā Takkaṣilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇṭhitvā pacchā agamāsi. Mātāpitara paṇ' assa anathikā gharāvāṣena araṇṇe hi aggiṃ paricarāpetukāmā honti. Atha naṃ mātā itthiṇaṃ⁶ dosaṃ dassetvā araṇṇaṃ pesetukāmā „so ācariyo paṇḁito vyatto sakkhissati me puttassa itthiṇaṃ dosaṃ kathetun“ ti cintetvā āha: „uggaḁhitaṃ te tāta sippaṃ“ ti. „Ama amma“ 'ti. „Asātaman-

¹ C^v -yattani. ² so both MSS. instead of tava? ³ both MSS. aggi ⁴ C^k kuṭumba, C^v kuṭumba corr. to kuṭumbam. ⁵ C^k -mīti, C^v -mī. ⁶ C^k adds mātā, in C^v mātā has been inked over.

tāpi te uggahitā“ ti. „Na uggahitā amma“ 'ti. „Tāta, yadi te asātamantaṃ na uggahitaṃ kin nāma te sippaṃ uggahitaṃ, gaccha uggahitvā ehīti“. So „sādhū“ 'ti puna takkasilābhimukho pāyāsi. Tassa pi ācariyassa mātā mahallikā vīsaṃvassasatikā. So taṃ sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijaggati. Aññe manussā naṃ tathā karontaṃ jigucchanti. So cintesi: „yan nūnāhaṃ araññaṃ pavisitvā tattha mātaraṃ paṭijagganto vihareyyaṃ“ ti. Ath' ekasmiṃ vivitte araññe udakaphāsukatthāne paṇṇasālaṃ karetvā sappitaṇḍulādini āharāpetvā mātaraṃ ukkhipitvā tattha gantvā mātaraṃ paṭijagganto vasaṃ kappesi. So pi kho mānava Takkasilāṃ gantvā ācariyaṃ apassanto „kahaṃ ācariyo“ ti pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā tattha gantvā vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṃ ācariyo „kin nu kho tāta atisīghaṃ āgato sīti“. „Nanu ahaṃ¹ tumhehi asātamanta nāma na uggaṇhāpito“ ti. Ko pana te² asātamante uggaṇhettabbe³ katvā kathesi⁴ti“. „Mayhaṃ mātā ācariyā“ 'ti. Bodhisatto cintesi: „asātamantā nāma keci n' atthi, imassa pana mātā imāṃ itthidose jānāpetukāma bhavissatīti“. Atha naṃ „sādhū tāta, dassāmi te asātamante, tvaṃ ajja ādiṃ katvā mama thāne thatvā mātaraṃ sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijaggāhi, hatthapādasīsapiṭṭhisambāhanādini c' assā karonto 'ayye, jaraṃ pattakāle pi tāva te evarūpaṃ sarīraṃ, daharakāle kīdisaṃ ahoṣīti' hatthaparikammādikaraṇakāle hatthapādādinaṃ vaṇṇaṃ katheyyāsi. yaṃ ca te mama mātā katheti⁵ taṃ alajjanto anigūhanto mayhaṃ āroceyyāsi, evaṃ⁶ karonto asātamante lacchasi akaronto na lacchasīti“ āha. So „sādhū ācariyā“ 'ti taṃ vacanaṃ sampatiucchitvā tato paṭṭhāya sabbāṃ⁷ yathāvuttavidhānaṃ akāsi. Ath' assa⁸ tasmiṃ mānave punappuna vaṇṇayamāne „ayaṃ mayā saddhiṃ abhiraṃmitukāmo bhavissatīti“ andhāya jarājīṇṇāya abbhantare kilesa

¹ C^k kahaṃ. ² C^k ke. ³ C^v -tabbo. ⁴ Cⁿ kathesi. ⁵ Cⁿ omits sabbāṃ.

⁶ so both MSS. instead of assā?

uppañji. Sā ekadivasam attāno sarīravannaṃ kathayamānaṃ māṇavaṃ āha: „mayā saddhiṃ abhiraṃituṃ icchasīti“. „Ayye, ahaṃ tava iccheyyaṃ, ācariyo pana garuko“ ti. „Sace maṃ icchasi puttāṃ me mārehīti“. „Ahaṃ ācariyassa santike etta-kaṃ sippaṃ uggaṇhitvā kilesamattaṃ nissāya kin ti katvā ācariyaṃ māressāmīti“. „Tena hi sace tvaṃ maṃ na paricca-jasi aham eva naṃ māressāmīti“. Evaṃ¹ itthiyo nāma āsā lāmikā pacchimikā, tathārūpā nāma vaye tthitā rāgacittaṃ up-pādetvā kilesaṃ anuvattamānā evaṃ upakārakaṃ puttāṃ māre-tukāmā jātā. Māṇavo sabbāṃ taṃ kathāṃ Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto „sutṭhu te māṇava kataṃ mayhaṃ āro-centenā“² ‘ti vatvā mātu āyusaṃkhāraṃ olokento „ajj” eva marissatīti“³ nātvā² „ehi māṇava, vīmaṃsissāmi naṃ“ ti ekaṃ udumbararukkhaṃ chinditvā attano pamāṇena kaṭṭharūpakaṃ³ katvā sasīsaṃ pārupitvā attano sayanaṭṭhāne uttānaṃ nipajjā-petvā rajjukaṃ bandhitvā antevāsikaṃ āha: „tāta pharasuṃ ādāya gantvā mama mātu saññaṃ dehīti“. Māṇavo gantvā „ayye ācariyo paṇṇasālāyaṃ⁴ attano sayanaṭṭhāne nipanno, rajjusaññaṃ⁵ me baddhā, imaṃ pharasuṃ ādāya gantvā sace sakkosi mārehi taṃ“ ti āha. „Tvāṃ maṃ na pariccajissasīti“. „Kiṃkāraṇaṃ pariccajissāmīti“. Sā pharasuṃ ādāya pavedhamānā utthāya rajjusaññaṃ gantvā hatthena parāmasitvā „ayaṃ me putto“ ti saññaṃ kaṭṭharūpakassa mukhato sātake apanetvā pharasuṃ ādāya „ekappahāren” eva māressāmīti“⁶ gīvāyaṃ eva paharitvā taṃ ti sadde uppanne rukkhabhāvaṃ aññāsi. Atha Bodhisattena „kiṃ karosi amma“⁷ ‘ti vutte „vañcitammīti“⁸ tatth’ eva maritvā patitā. Attano kira⁹ paṇṇasālāya nipannāpi⁷ taṃ khaṇaṃ taya maritabbam eva. So tassā matabhāvaṃ nātvā sarīrakiccaṃ katvā ālāhanaṃ⁸ nibbāpetvā vanapupphehi pūjetvā māṇavaṃ ādāya paṇṇasālādvāre⁹ nisiditvā „tāta, pātiyekko

¹ Cv eva. ² Cv kūtva. ³ Ck -rūpaṃ. ⁴ Cv -sālāya. ⁵ Ck -ghaṇṇā. ⁶ so both MSS. instead of vañcit’ amhīti? ⁷ so both MSS. instead of nipannāya?

⁸ Ck ālā-. ⁹ Cv -sālā-.

asātamanto nāma n' atthi, itthiyo asātā nāma, tava mātā 'asā-
tamante uggaṇhā' 'ti mama santikaṃ pesayamānā itthinaṃ
dosāṃ jānanatthaṃ pesesi, idāni pana te paccakkham eva mama
mātu dosā diṭṭhā, iminā kāraṇena 'itthiyo nāma āsā lāmikā' ti
jāneyyāsīti¹ tam ovaditvā uyyojesi. So pi ācariyaṃ vanditvā
mātāpitunnāṃ santikaṃ agamāsi. Atha naṃ mātā pucchi:
„uggahitā te asātamantā“ ti. „Āma amma“ 'ti. „Idāni kiṃ
karissasi¹, pabbajitvā aggaṃ paricarissasi², agāramajjhe vasissa-
sīti“³. Māṇavo „mayā paccakkhato itthinaṃ dosā diṭṭhā, agā-
rena me kiccaṃ n' atthi, pabbajissāmi ahan“⁴ ti attano adhip-
pāyaṃ pakāsento imaṃ gātham āha:

Āsā lokitthiyo nāma, velā tāsāṃ na vijjati,
sārattā ca pagabbhā ca sikhī sabbaghaso yathā,
tā hitvā pabbajissāmi vivekam anubrūhayan ti. - 60.

Tattha āsā ti asāyo lāmikā, atha vā sātāṃ vuccati sukhāṃ taṃ tāsū n'
atthi, attāni patibaddharittāṃ na asātaṃ eva dentitā pi asitā dukkhā dukkhavat-
tubbhūtā ti attho. imassa paṇ' atthassa sādhanatthāya idāṃ vuttaṃ⁵ āharitabbāṃ:

Māyā c' esā⁴ marīci⁵ ca⁶ soko rogo c' upaddavo
kharā ca bandhanā c' etā maccupāso gulāsāyo.
tāsu yo vissaso | so so naresu narādhamo ti

Lokitthiyo ti loke itthiyo, velā tāsāṃ na vijjatīti anāma tāsāṃ itthinaṃ
kilesasuppattiṃ patvā velā samvaro marīyādā pamāṇaṃ nāṃ⁷ ekaṃ n' atthi.
sārattā ca pagabbhā cā 'ti velā⁷ ca etesaṃ n' atthi, pañcasu kāmāgunesu
sārattā allinā, tathā kāyapagabbhiniyena vācāpāgabbhiniyena manopāgabbhinivenā
ti tividhena pāgabbhiniyena samānāgatattā pagabbhā c'etā, etesaṃ hi antāre
kāyadvārādāni patvā samvaro nāma n' atthi, lolā kūkapāṭibhāgā ti dasseti, sikhī
sabbaghaso yathā ti amma yathā jālasikhāya sikhīti samkhāṃ gato aggaṃ nāma
gūthagatādibhedāni⁸ asucim pi saṃpimadhuphāritādibhedāni sucim pi ittham pi
anittham pi yaṃ yad eva labhati sabbāṃ ghasati khādati tasmā sabbaghaso ti
vuccati tath' eva tā itthiyo pi hatthimendāgomenādayo vā hontu hīnājaccā hīna-
kamantā khattiyādayo vā hontu uttamakamanta hīnukkattābhāvaṃ acintevā

¹ C^k karissati. ² C^k paricarissa. ³ C^k vuttaṃ corr. to suttam. ⁴ C^k mayā so.

⁵ C^v -ci. ⁶ both MSS. va. ⁷ C^k phelā, C^v phelā corr. to velā. ⁸ C^v gūthahatā-

lokassādavasena kilesasanthave uppanne yaṃ yaṃ labhanti sabbam eva sevanti¹ sabbaghasasikkhisadisā¹ honti, tasmā sikkhī sabbaghaso yathā tathā v'² etā ti veditabbā², tā hitvā pabbajissāmiti aham tā lāmikā dukkhavattubhūtā itthiyo hitvā araṇṇiṇaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajissāmiti. vivekam anubrūhayaṃ ti kāyaviveko cittaviveko upadhiviveko ti tayo vivekā, tesu idha kāyaviveko pi vaṭṭati cittaviveko pi, idaṃ vuttaṃ hoti: ahaṃ amma paḍḍajitvā kaṣinaparikammaṃ katvā aṭṭhasamāpattiyo pañca abhiññā upādetvā ganato kāyaṃ kilesehi ca cittaṃ vivecetvā imaṃ vivekaṃ brūhento vadhento brahmalokaparāyano bhavisāmi, alaṃ me agārenā ti.

Evam itthiyo garahitvā mātāpitāro vanditvā pabbajitvā vuttappakāraṃ vivekaṃ brūhento brahmalokaparāyano ahoṣi.

Satthāpi „evam bhikkhu itthiyo nāma āsā lāmikā dukkhadāyikā“³ ti itthināṃ agūṇaṃ kathetvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiṃphale paṭiṭṭhali. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mātā Kāpilānī. pitā Mahākassapo ahoṣi, antevāsiko Ānando, ācariyo pana aham evā“⁴ ti. Asātamantajātakam.

2. Aṇḍabbūtajātaka.

Yaṃ brāhmaṇo ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitam eva ārabba kathesi. Tam⁴ hi Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte „bhikkhu. itthiyo nāma arakkhiyā, pubbe paṇḍitā itthinā gabbhato paṭṭhāya rakkhantā rakkhitum nāsakkhiṃsū“⁵ ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchimim nibbattitvā va-
yappatto sabbasippesu nipphattiṃ patvā⁶ pitu accayena rajje
paṭiṭṭhāya dhammena rajjaṃ kāresi. So purohitena saddhiṃ
jūtaṃ kīḷati, kīḷanto pana:

Sabbā nadi vaṃkagatā, sabbe kaṭṭhamayā vanā,
sabbitthiyo kare pāpaṃ labhamānā nivātake ti

¹ C^k sabbaghasasikkhī-, C^v sabbaghasasikkhī- corr. to sabbaghasasikkhī-. ² C^k -tabba.

³ C^k -kāya, C^v -kāya corr. to -kā. ⁴ both MSS tam.

jinam ūtagītaṃ gāyanto rajataphalake suvaṇṇapāsake khipati. Evaṃ kilāto pana rājā niccaṃ jināti, purohito parājīyati. So anukkamena ghare vibhave parikkhayaṃ gacchante cintesi: „evaṃ sante sabbaṃ imasmim ghare dhanam khīyissati, pariyesitvā purisantarāṃ agatāṃ ekam mātugāmaṃ ghare karissāmīti“. Atha etad ahoṣi: „aṇṇapurisaṃ diṭṭhapubbaṃ itthim¹ rakkhitum na sakkhissāmīti² gabbhato paṭṭhāy³ ekam mātugāmaṃ rakkhitvā taṃ vayappattaṃ vase ṭhapetvā ekapurisikāṃ katvā gālhaṃ ārakkhaṃ saṃvidahitvā rājakulato dhanam āharissāmīti“. So ca aṅgavijjāya cheko hoti. Ath' ekam duggaṭṭhiṃ gabbhiniṃ disvā „dhītaraṃ vijāyissatīti“ űatvā taṃ pakkosāpetvā paribbayaṃ datvā ghare yeva vasāpetvā vijātakāle dhanam datvā uyyojetvā taṃ kumārikāṃ aṇṇesaṃ purisānaṃ datṭhuṃ adatvā itthīnaṃ yeva hatthe datvā posāpetvā vayappattakāle taṃ attano vase ṭhapesi. Yāva c' esā vadḍhati tāva raṇṇā saddhiṃ jūtaṃ na kilī², taṃ pana vase ṭhapetvā „mahārāja jūtaṃ kilāmā“ 'ti āha. Rājā „sādhū“ 'ti purimanayen' eva kilī². Purohito raṇṇā gāyitvā pāsakakhipanakāle³ „ṭhapetvā mama māṇavikaṃ“ ti āha. Tato paṭṭhāya purohito jināti, rājā parājīyati. Bodhisatto „imassa ghare ekapurisikāya ekāya itthiyā bhavitabbaṃ“ ti parigaṇhāpento atthibhāvaṃ űatvā „sīlaṃ assā bhindāpessāmīti“ ekam dhuttaṃ pakkosāpetvā „sakkasi⁴ purohitassa itthiyā sīlaṃ bhinditun“ ti āha. „Sakkāmi devā“ 'ti. Ath' assa rājā dhanam datvā „tena hi khipaṃ niṭṭhāpehīti“ taṃ paṇiṃ. So raṇṇo santikā dhanam ādāya gandhadhūpācunṇakappurādini¹ gahetvā tassa gharato avidūre sabbagandhāpanaṃ paśāresi. Purohitassāpi gehaṃ sattabhūmaṃ sattadvārakoṭṭhakaṃ hoti, sabbesu pi dvārakoṭṭhakesu itthīnaṃ űeva ārakkho, ṭhapetvā pana brāhmaṇaṃ aṇṇo puriso gehaṃ pavisitum labhanto nāma n' atthi, kacavarachaddana-

¹ both MSS. itthi. ² C^k kilī. ³ C^v pāsakaṃ-. ⁴ C^k sakkhasi corr. to sakkasi. C^v sakkhasi ⁵ C^k -cunṇakappura-. (C^v -dhupa- corr. to -dhupa-.

pacchim pi sodhetvā yeva pavesenti. Taṃ māṇavikaṃ purohito c' eva datṭhuṃ labhati tassā ca ekā paricārikā itthī. Ath' assā sā paricārikā gandhapupphamūlaṃ gahetvā gacchanti tass' eva dhuttassa āpaṇasamīpena gacchati. So „ayaṃ tassā paricārikā“ ti sutṭhu ñatvā ekadivasam taṃ āgacchantiṃ disvā va āpaṇā utṭhāya gantvā tassā pādamūle¹ patitvā ubho hi hatthehi pāde gālhaṃ gahetvā „amma ettakaṃ kālaṃ kahaṃ gatāsīti“ paridevi. Atha sesāpi payuttakadhuttā ekamantaṃ thatvā „hattha-pādamukhasaṇṭhānehi ca ākappena ca mātāputtā ekasadiśa yevā“² 'ti āhaṃsu. Sā itthī tesu tesu kathentesu attano asad-dahitvā „ayaṃ me putto bhavissatiti“ sayam pi rodituṃ ārabhi. Te ubho pi kanditvā roditvā aññamaññaṃ āliṅgitvā atṭhaṃsu. Atha so dhutto āha: „amma kahaṃ vasasīti“. „Kinnaralīhāya vasa-mānāya rūpaggappattāya² purohitassa daharitthiya upatṭhānaṃ kurumānā vasāmi tātā“³ 'ti. „Idāni kahaṃ yāsi amma“³ 'ti. „Tassā gandhamālādīnaṃ atthāyā“³ 'ti. „Amma, kin te aññatthagatena, ito paṭṭhāya mam' eva santikā harā“³ 'ti mūlaṃ agahetvā va bahūni tambūlatakkolakādīni c' eva nānāpupphāni ca adāsi. Māṇavikā bahūni gandhapupphādīni³ disvā „kin amma ajja ambhakaṃ brāhmaṇo pasanno“³ ti āha. „Kasmā evaṃ vadasīti“. „Imesaṃ bahubhāvaṃ disvā“³ ti. „Na brāhmaṇo bahuṃ mūlaṃ adāsi, mayā paṇ' etaṃ mayhaṃ puttassa santikā ānitaṃ“³ ti. Tato paṭṭhāya brāhmaṇena dinnam mūlaṃ attanā gahetvā tass' eva santikā gandhapupphādīni āharati. Dhutto katipāhaccayena gilānālayaṃ katvā nipajji. Sā tassa āpaṇadvāraṃ gantvā taṃ adisvā „kahaṃ me putto“³ ti pucchi. „Puttassa te aphāsukaṃ jātan“³ ti. Sā tassa nipannaṭṭhānaṃ gantvā nisiditvā piṭṭhiṃ parimajjanti „kin te tāta aphāsukan“³ ti pucchi. So tuṇhī aho si. „Kin na kathesi puttā“³ 'ti. „Amma marantenāpi tuyhaṃ kathetuṃ na sakkā“³ ti. „Mayhaṃ aka-

¹ C^k tassa mūle ² C^k omits rūpa-. ³ C^t -dīni āharati dhutto corr. to -dīni āharantiṃ.

thetvā kas-a kathesi tātā“¹ ti. „Amma, mayham aññam aphā-sukam n' atthi, tassā pana māṇavikāya vaṇṇam sutvā paṭi-baddhacitto 'smi jāto, tam labhanto jīviṣṣāmi alabbanto idh' eva marissāmīti“. „Tāta, mayham esa bhāro, mā tvaṃ etaṃ nissāya cintayāti“ tam assāsetvā bahūni gandhapupphādīni ādāya māṇavikāya santikam gantvā „putto me amma mama santikā tava vaṇṇam sutvā paṭibaddhacitto jāto, kiṃ katabban“ ti. „Sace ānetum sakkotha mayam katokāsā yevā“² ti. Sā tassā vacanam sutvā tato paṭṭhāya tassa gehassa kaṇṇakaṇṇehi bahūni kacavarām sanikaḍḍhitvā pupphapupphapacchiyā gahetvā gac-chantī sodhanakāle ārakkhitthiyā upari chaḍḍesi. Sā tena aṭṭiyamānā³ apeti, itarā ten' eva niyāmena yā yā kiñci katheti tassā tassā upari kacavarām chaḍḍesi. Tato paṭṭhāya yaṃ yaṃ sā āharati vā harati vā tam na kāci sodhetum ussahati. Tas-min kāle sā tam dhuttam pupphapacchiyam nipajjāpetvā māṇa-vikāya santikam atihari. Dhutto māṇavikāya⁴ silam bhinditvā ekāhadvīham pāsāde yeva ahosi. Purohite bahi nikkhante ubho abhiramanti, tasmim āgate dhutto nilīyati. Atha nam sā ekā-kadvīhaccayena „sāmi idāni tava gantum vaṭṭatīti“ āha. „Aham brāhmaṇam paharitvā gantukāmo“⁵ ti. Sā „evam hotu“⁶ ti dhuttam nilīyāpetvā brāhmane āgate evam āha: „aham ayya tumhesu vīṇam vādetesu naccitum icchāmīti“. „Sādhu bhadde naccassū“⁷ ti vīṇam⁸ vādesi. „Tumhesu olokentesu lajjāmi, su-mukham pana vo sātakena bandhitvā naccissāmīti“. „Sace⁹ lajjasi¹⁰ evam karohīti“. Māṇavikā ghanasātakam gahetvā tassa akkhīni pidhamānā mukham bandhi. Brāhmaṇo mukham bandhāpetvā vīṇam vādesi. Sā muhuttam naccitvā „ayya ahan¹¹ te ekavāram sīse paharitukāma“¹² ti āha. Itthilolo brāhmaṇo kiñci kārāṇam ajānanto¹³ „paharāhīti“¹⁴ āha. Māṇavikā dhutta-saññam¹⁵ adāsi. So sanikam¹⁶ āgantvā brāhmaṇassa piṭṭhipasse

¹ both MSS. addhiyamāni. ² C^k ka. ³ both MSS. vīṇā. ⁴ C^k me, C^v ce
 (om. to sa e. ⁵ C^k lajjasi, C^v lajjasi. ⁶ C^k aham. ⁷ C^k ajānanto. ⁸ C^k pa-
 hara-. ⁹ C^k dhuttam-, read: dhuttassa saññam? ¹⁰ C^k sanikam.

thatvā 'sīse kapparena' pahari. Akkhini patanākārapattāni
 ahesum, sīse gaṇḍo utthahi. So vedanaṇḍo' hutvā „āhara te
 hatthan“ ti āha. Māṇavikā attano hatthaṃ ukkhipitvā tassa
 hatthe ṭhapesi. Brāhmaṇo „hattho muduko, pahāro pana thad-
 dho“ ti āha. Dhutto brāhmaṇaṃ paharitvā niliyi. Māṇavikā
 tasmiṃ nilīne brāhmaṇassa mukhato sāṭakam mocetvā telam
 ādāya sīse pahāraṃ sambāhi. Brāhmaṇe bahi nikkhante puna
 sā itthi dhuttaṃ pacchiyaṃ nipajjāpetvā nīhari. So rañño
 santikaṃ gantvā sabban taṃ pavattiṃ ārocesi. Rājā attano
 upaṭṭhānaṃ āgataṃ brāhmaṇaṃ āha: „jūtaṃ kiḷāma brāhmaṇā“
 'ti. „Sādhū mahārājā“ 'ti. Rājā jūtaṃ aṇḍalaṃ sajjāpetvā
 purimaṇayen' eva jūtagātaṃ gāyitvā pāse khipati. Brāhmaṇo
 māṇavikāya tapassa bhinnabhāvaṃ ajānanto „ṭhapetvā mama
 māṇavikaṃ“ ti āha, evaṃ vadanto pi parājito yeva. Rājā jā-
 nitvā „brāhmaṇa kiṃ ṭhapesi, māṇavikāya te tapo bhinno, tvaṃ
 mātugāmaṃ gabbhato paṭṭhāya rakkhanto sattasu ṭhānesu
 ārakkhaṃ karonto 'rakkhituṃ sakkhissāmiti' maññesi, mātugāmo
 nāma kucchiyaṃ pakkhipitvā carantenāpi rakkhituṃ na sakkā,
 ekapurisikā itthi nāma n' atthi, tava māṇavikā 'naccitukāṃ'
 amlūti' vatvā viṇaṃ vādentassa tava sāṭakena mukhaṃ bandhi-
 tvā attano jāraṃ tava sīse kapparena' paharāpetvā⁴ uyyojesi⁵,
 idāni kiṃ ṭhapesīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yam brāhmaṇo avādesi⁶ viṇaṃ sammukhavethito,

anḍabhūtā bhata bhariyā, tāsu ko jātu vissase ti. 61.

Tattha yam brāhmaṇo avādesi⁷ viṇaṃ sammukhavethito ti yena
 kāraṇena brāhmaṇo ghanasāṭakena saha mukhena vethito hutvā⁸ viṇaṃ vādesi
 naṃ kāraṇaṃ na jānāti attho, tam hi⁹ sā vañcetukāṃ evaṃ akāsi, brāhmaṇo
 pana taṃ itthinaṃ¹⁰ bahuniyābhavaṃ na jānanto mātugamassa saddahitvā mam
 esā lajjatiti evaṃ saṇṇi ahoṣi, ten' assa aññānabhāvaṃ pakasento rājā evaṃ āha,

¹ Ck kappahārena. ² so both MSS. instead of vedanatto? ³ Ck kapahārena

⁴ Ck pahāpetvā. ⁵ C' -sī. ⁶ Ck āvādesī. ⁷ Ck āvādesi. ⁸ Ck sutvā.

⁹ C' tampihi corr. to tamhi, Ck tamhi. ¹⁰ C' utthinaṃ.

ayam ettha adbhippāyo, aṇḍabhūtā bhatā bhariyā ti, aṇḍam vuccati¹ bijam, bijabhūtā² mātu kucchito anikkhantakāle yeva ābhatā ānītā bhatā vā puttā vā ti attho, kā: sā bhariyā pajāpatī pādapariṇāṭikā, sā hi bhattavatthādīhi bharitabbatāya³ bhinnasamvaratāya lokadhammehi bharitatāya⁴ vā bhariyā ti vuccati, tāsu ko jātu vissase ti, jātū ti ekaṃsādhivacanāni, tāsu kucchito paṭṭhāya rakhiyamāṇāsu pi evaṃ vikāraṇi āpajjantīsu bhariyāsu ko nāma paṇḍitapuriso ekaṃsena vissase, nibbikārā etā mayhaṇ ti ko saddaheyyā ti attho, asaddhammasena hi āmantakesu nimantakesu vijjamāṇesu mātugāmo nāma na sakkā rakhitun ti.

Evaṃ Bodhisatto brāhmaṇassa dhammaṃ desesi. Brāhmaṇo Bodhisattassa dhammadesanāni sutvā nivesanāni gantvā taṃ māṇavikāṃ āha: „tayā kira evarūpaṃ pāpakammaṃ katan“ ti. „Ayya, ko evaṃ āha, na karomi, aham eva pahariṃ, na añño koci, sace na saddahatha ahaṃ ‘tume ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṃ’⁵ na jānāmīti” saccakiriyaṃ⁶ katvā aggiṃ pavisitvā tume saddahāpessāmīti“. Brāhmaṇo „evaṃ hotū“ ‘ti mahantaṃ dārurāsīṃ karetvā aggiṃ datvā taṃ pakosāpetvā „sace attano saddahasi aggiṃ pavisā“ ‘ti āha. Māṇavikā attano paricārikāṃ paṭhamam eva sikkhāpesi: „amma tava puttaṃ tattha gantvā mama aggiṃ pavisanakāle hatthagahaṇaṃ kātuṃ vadehīti“. Sā gantvā tathā avaca. Dhutto āgantvā parisamajjhe aṭṭhāsi. Sā māṇavikā brāhmaṇaṃ vañ-cetukāmā mahājanamajjhe ṭhatvā „brāhmaṇa taṃ ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṃ na jānāmi, iminā saccena ayaṃ aggi mā maṃ jhāpesīti“ aggiṃ pavisitun āradhā. Tasmiṃ khāṇe dhutto „passatha purohitabrāhmaṇassa kammaṃ, evarūpaṃ mātugāmaṃ aggiṃ pavesāpetīti“ gantvā taṃ māṇavikāṃ hatthe gaṇhi. Sā hatthaṃ vissajjāpetvā purohitaṃ āha: „ayya, mama saccakiriyaṃ bhinnā, na sakkā aggiṃ pavisitun“ ti. „Kiṃkāraṇa“ ti. „Ajja mayā evaṃ saccakiriyaṃ katā: ‘ṭhapetvā mama sāmikāṃ aññapurisassa hatthasamphassaṃ na

¹ both MSS. -ti. ² C^v bhūtā. ³ C^k bharitaritabbatāya, C^v bharitaritabbatāya corr. to bharitabbatāya. ⁴ C^k bharittāya, C^v bharitanāya corr. to bharitatāya. ⁵ C^k sampassa, C^v samphassa. ⁶ C^k naccakiriyaṃ

jānāmīti¹, idāni¹ c' aṃhi iminā purisena hatthe gahitā² ti. Brāhmaṇo „vañcito ahaṃ imāyā³“ ti ñatvā taṃ pothetvā niha-rāpesi. Evaṃ asaddhammasamannāgatā kir' etā itthiyo, kīva-mahantam pi³ pāpakammaṃ katvā attano sāmikaṃ vañcetuṃ „nāhaṃ evarūpaṃ karomīti“ divasam pi sapathaṃ kurumānā nānācittā va honti, tena vuttaṃ:

Corīnaṃ bahubuddhīnaṃ⁴ yāsu saccāṃ sudullabhaṃ
thīnaṃ bhāvo durājāno macchassēvōdake gataṃ.

Musā tāsāṃ yathā saccāṃ saccāṃ tāsāṃ yathā musā,
gāvo bahutiṇassēva mama santi varaṃ varaṃ.

Coriyo kaṭhīnā h' etā vālā capalasakkharā,
na tā kiñci na jānanti yaṃ manussesu vācanan⁵ ti.

Satthā „evaṃ arakkhiyo mātugāmo“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotā-pattiṭṭhale patiṭṭhahi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakāṃ samo-dhānesi: „Tadā Bārāṇasirājā ahaṃ eva ahoṣiṃ“ ti. Aṇḍabhūta-jātakāṃ.

3. Takkaĵātaka.

Kodhanā akataññū cā 'ti. Idam Satthā Jetavane viha-ranto ukkaṇṭhitabhikkhuṃ nēva ārabha kathesi. Tam⁶ hi Satthā „saccāṃ kira taṃ blukku ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccāṃ“ ti vutte „itthiyo nāma akataññū mittadūbhā, kasmā tā nissāya uk-kaṇṭhito sīti“ vatvā atītaṃ āhari:

• Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente Bodhisatto isipabbajjaṃ pabbajitvā Gaṅgātīre assamaṃ māpetvā samāpattiyo c'eva abhiññā ca nibbattetvā jhānarati-sukhena viharati. Tasmiṃ samaye Bārāṇasissetthino dhītā Dutthakumārī⁷ nāma caṇḍā ahoṣi pharusā, dāsakammakare ak-kosati⁸ pahaṛati. Atha naṃ ekadivasaṃ gahetvā „Gaṅgāya

¹ both MSS. idāna. ² both MSS. imāyā ³ C^k mahamatamhi. ⁴ C^v -buddhīnaṃ.

⁵ both MSS. vacanan ⁶ both MSS. taṃ. ⁷ both MSS. -ri ⁸ both MSS akkosātasati.

kīlissāmā¹ 'ti agamanīsu. Tesam¹ kīlāntānam yeva suriyatthañ-
gamanavelā jātā. Megho utthahi. Manussā megham disvā ito
c' ito ca vegena palāyīmsu. Setthidhītāya dāsakammakarā
„ajj' amhehi etissā piṭṭhiṃ² passitum vaṭṭatīti³“ taṃ anto udas-
miṃ ñeva chaḍḍetvā uttarīmsu. Devo pāvassi. Suriyo pi
atthaṅgato³. Andhakāraṃ jātāṃ. Tā⁴ tāya vinā va⁵ geham
gantvā „khamā sā“ ti vutte „Gaṅgāto tāva uttiṇṇā, atha naṃ
na jānāma khamā gatā“ ti. Nātakā vicinivāpi na passīmsu.
Sā mahāviraṇā viravanti udakena vuyhamānā aḍḍharattasa-
maye Bodhisattassa paṇṇasālasamīpaṃ pāpuṇi. So tassā sad-
dam sutvā „mātugāmassa saddo, parittāṇam assā karissāmīti⁶“
tiṇukkam ādāya nadītiraṃ gantvā taṃ disvā „mā bhāyi, mā
bhāyīti⁷“ assāsetvā nāgabalo thāmasampanno nadim⁷ taramāno
gantvā taṃ ukkhipitvā assamapadam ānetvā aggim katvā
adāsi. Site vigate madhurāṇi phalāphalāṇi upanāmesi. Tāni
khāditvā thitam „kattha vāsikāsi, kathaṃ ca Gaṅgāya
patitāsīti⁸“ pucchī. Sā taṃ pavattim ārocesi. Atha naṃ⁹ „tvam
etth' eva vasā“ 'ti paṇṇasālāya vasāpento dvīhatiham sayam
abbhokāse vasitvā „idāni gacchā“ 'ti āha. Sā „imam tāpasam
sīlābhedam pāpetvā gahetvā gamissāmīti¹⁰“ na gacchati. Atha
gacchanṭe kāle itthikuttaṃ itthilīḥham dassetvā tassa¹¹ sila-
bhedam katvā jhānam antaradhāpesi. So taṃ gahetvā araṇṇe
yeva¹² vasati. Atha naṃ sā āha: „ayya, kin no araṇṇāvāsena¹³,
manussapatham gamissamā“ 'ti. So taṃ ādāya ekaṃ paccan-
tagāmakam gantvā takkabhatiyā va jivikam kappetvā taṃ po-
seti. Tassa takkam vikkīṇitvā jivatīti Takkapaṇḍito ti nāmaṃ
akāmsu. Ath' assa te gāmaṃvāsino paribbayaṃ datvā „amhā-
kam suyuttam¹² duyuttam¹³ ācikkhanto ettha vasā“ 'ti gāma-
dvāre kuṭiyam vāsesum. Tena ca samayena corā pabbatā
oruyha paccantam paharanti. Te ekadivasam taṃ gāmaṃ paha-

¹ C^k nesaṃ. ² Cⁿ vitthim. ³ Cⁿ atthagato. ⁴ both MSS. to. ⁵ C^k vām.

⁶ both MSS. tari-. ⁷ C^k nadī, Cⁿ nādī. ⁸ Cⁿ na. ⁹ Cⁿ tassā. ¹⁰ C^k amhe
va. ¹¹ C^k amāvāsena. ¹² Cⁿ suyutta. ¹³ so both MSS.

ritvā gāṃavāsikehi yeva bhaṇḍikā pakkhipāpetvā¹ gacchantā tam pi seṭṭhidhītarāṃ gahetvā attano vasaṇaṭṭhānaṃ gantvā sesajanaṃ vissajjesuṃ. Corajeṭṭhako pana tassā rūpe bajjhivā taṃ attano bhariyaṃ akāsi. Bodhisatto „itthannāmā² kahan“ ti pucchi, „corajeṭṭhakena gahetvā attano bhariyā katā“ ti ca sutvāpi „na sā tattha mayā vinā vasissati³ palāyitvā āgacchissatīti“ taṃ āgamaṇaṃ olokento tatth’ eva vasi. Seṭṭhidhītāpi cintesi: „ahaṃ idha sukhaṃ vasāmi, kadāci maṃ Takkapaṇḍito kiñcid eva nissāya āgantvā ito ādāya gaccheyya ath’ etasmā sukhā parihāyissāmi, yaṃ nūnāhaṃ sampiyāyamaṇā viya taṃ pakkosāpetvā ghātāpeyyaṃ“ ti sā ekaṃ manussaṃ pakkosivā „ahaṃ idha dukkhaṃ jīvāmi, Takkapaṇḍito maṃ āgantvā ādāya gacchatū“ ti sāsanaṃ pesesi. So taṃ sāsanaṃ sutvā sadda-hitvā tattha gantvā gāṃadvāre ṭhatvā sāsanaṃ pesesi. Sā nikkhamitvā taṃ disvā „ayya, sace mayaṃ idāni gacchissāma corajeṭṭhako anubandhitvā ubho pi amhe ghātessati, rattibhāge gacchissāmā“ ti taṃ ānetvā bhojetvā koṭṭhake nisīdāpetvā sāyaṃ corajeṭṭhakassa āgantvā suraṃ pītva⁴ mattakāle⁵ „sāmi sace imāya velāya tava sapattaṃ passeyyāsi kin ti taṃ⁶ kareyyāsīti“ āha. „Idaṃ c’ idaṃ ca karissāmīti“. „Kiṃ pana so dūre, nanu koṭṭhake nisinno“ ti. Corajeṭṭhako ukkaṃ ādāya tattha gantvā taṃ disvā gahetvā gehamajjhe pātetvā⁷ kappa-rādīhi yathārucciṃ pothesi. So pothiyamāno pi aññaṃ kiñci avatvā⁸ „kodhanā akataññū ca pisunā mittadubbhikā“ ti etta-kaṃ eva vadati. Coro taṃ pothetvā bandhitvā nipajjāpetvā sāyamāsāṃ bhuñjitvā sayi⁹, pabuddho jīṇṇasāyasurāya¹⁰ puna taṃ pothetuṃ ārabhi. So pi tān’ eva¹¹ cattāri padāni vadati. Coro cintesi: „ayaṃ evaṃ pothiyamāno pi¹¹ aññaṃ kiñci avatvā imān’ eva cattāri padāni vadati, pucchissāmi nan“ ti tassāsutta-bhāvaṃ ñatvā taṃ pucchi: „ambho tvaṃ evaṃ pothiyamāno pi

¹ C^v ukkhipā-. ² C^k itthinnāmā. ³ both MSS. vasissasīti. ⁴ C^v pīvitvā.

⁵ C^k manta-. ⁶ C^k naṃ. ⁷ C^k pothetvā. ⁸ both MSS avattha ⁹ C^k sayi.

¹⁰ C^v chinna-, read: jīṇṇasāyasurāya? ¹¹ C^k omits pi.

kasamā etān' eva padāni vadasīti¹. Takkapaṇḍito „tena hi sunāhīti“ taṃ kārāṇaṃ ādīto paṭṭhāya kathesi: „aham pubbe araṇṇavāsiko eko tāpaso jhānalābhī, sv-āhaṃ etaṃ Gaṅgāya vuyhamānaṃ uttāretvā paṭijaggiṃ, atha maṃ esā palobhetvā jhānā parihaṇesi, sv-āhaṃ araṇṇaṃ pahāya etaṃ posento pac-cantagāmake vasāmi, ath' esā corehi idhānītā 'aham dukkhaṃ vasāmi, āgantvā maṃ netū' 'ti mayhaṃ sāsanaṃ pesetvā idāni tava hatthe pātesi, iminā kārāṇenāhaṃ evaṃ kathemīti“. Coro cintesi: „yā esā evarūpe guṇasampanne upakārake evaṃ vip-paṭipajji sā mayhaṃ katarān nāma upaddavaṃ na kareyya, hāretabbā esā“ ti so Takkapaṇḍitaṃ assāsetvā taṃ pabodhetvā¹ khaggaṃ ādāya nikkhamma „etaṃ purisaṃ gāmadvāre ghātessāmīti“ vatvā tāya saddhiṃ bahigāmaṃ gantvā „etaṃ hatthe gaṇhā“ 'ti taṃ tāya hatthe gāhāpetvā khaggaṃ ādāya Takkapaṇḍitaṃ paharanto viya taṃ² dvidhā chinditvā sāsisaṃ³ nahāpetvā⁴ Takkapaṇḍitaṃ katipāhaṃ paṇītabhojanena santappa⁵ pena⁶ „idāni kahaṃ gamissasīti“ āha. Takkapaṇḍito „gharāvāsena me kiccaṃ n' atthi, isipabbajjaṃ pabbajitvā tatth' eva araṇṇe vasissāmīti“ āha. „Tena hi aham pi pabbajissāmīti“ ubho pi pabbajitvā taṃ araṇṇāyatanaṃ gantvā pañca abhiññā ca aṭṭha samāpattiyo⁷ nibbattetvā jīvitapariyosāne brahmaloka-parāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imāni dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā abhisambudḍho hutvā imaṃ gātham āha:

Kodhanā akataññū ca piṣuṇā ca vibhedikā,
brahmacariyaṃ cara⁸ bhikkhu. so sukhaṃ na vibāhisiti. 62.

Tatrāyaṃ piṇḍatto: bhikkhu, itthiyo nāma⁹ etā kodhanā uppannaṃ kodhaṃ nivāretuṃ na sakkonti, akataññū ca atimahantaṃ pi upakāraṃ na jānanti,

¹ C¹ pabbādhettvā. ² C¹ omits taṃ. ³ C¹ sāsisaṃ? ⁴ C¹ nahātvā. ⁵ so C¹, C² santappeta? corr. to santappehi? read: santappetvā? ⁶ add: ca? ⁷ both MSS. carāṃ corr. to cara

pisunā ca piyasuññabbhāvakaranam eva katham kauthenti, vibhedikā mitte bhindanti mittabhedanakatham kathanasilā yeva, evarūpehi pāpakammehi sam-aunāgatā etā, kin te etāhi¹, brahmacariyam cara bhikkhu, ayam himethunavirati parisuddhatthena brahmacariyam nāma, tam cara, so sukham na vihāhisi so tvaṃ etaṃ brahmacariyavāsam vasanto jhānasukham maggasukham phalasukham ca na vihāhisi, etaṃ sukham na vijahissasi, etasmā sukhā na parihāyissatīti² attho, na parihāhisi ti pi pātho, ayam ev' attho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpatti-phale patitṭhahi. Satthāpi jātakam samodhānesi: „Tadā corajettṭhako Ānando aho si, Takkapaṇ-ḍito pana aham evā“ 'ti. Takkajātakam.

4. Durājānajatāka.

Mā su nandi icchatī man ti. Idam Satthā Jetavane viha-ranto ekaṃ upāsakaṃ ārabbha kathesi. Eko kira Sāvattihivāsiupāsako tīsu ratanesu³ pañcasu ca sīlesu patitṭhito buddhamāmako dhammamāmako saṅghamāmako. Bhariyā pan' assu dussilā pāpadhammā, yaṃ divasaṃ micchācāraṃ⁴ carati tam divasaṃ satakitādāsī viya hoti. micchācārassa pana akatadivase sāminī hoti caṇḍā⁵ pharusā. So tassā bhāvaṃ jā-nitum na sakkoti. Atha tāya ubbālho Buddhupaṭṭhānaṃ⁶ na gacchati. Atha naṃ ekadivasaṃ gandhapupphāni ādāya āgantvā vanditvā nisin-nam Satthā āha: „kin nu kho tvaṃ upāsaka sattatṭhadvase Buddhu-paṭṭhānaṃ nāgacchāsīti“. „Gharāṇī me bhante ekasmiṃ divase sata-kītā dāsī⁷ viya hoti, ekasmiṃ sāminī viya caṇḍā pharusā, aham tassā bhāvaṃ jānitum na sakkomi. sv-āham tāya ubbālho Buddhupaṭṭhānaṃ nāgacchāmīti“. Ath' assu vacanaṃ sutvā Satthā „upāsaka, 'mātugā-massa bhāvo nāma dujjāno“ ti pubbe pi te paṇḍitā kathayimsū⁸ 'ti vatvā¹⁰ pana „tam bhavasamkhepagatattā sallakkhetum na sakkotīti“ vatvā tena yācito atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto disāpāmokkho ācariyo hutvā pañcamānavaka-

¹ C^v etāhi. ² so both MSS. instead of -yissasiti? ³ C^v saraṇesu. ⁴ C^k -cāra, C^v -cāra corr. to -cāraṃ. ⁵ C^k caṇḍa. ⁶ C^v buddhu- corr. to buddhu-
⁷ C^k dāsī. ⁸ C^k dujjāto, C^v dujjāno corr. to dujjāno. ⁹ C^v kathayisu corr. to -yimsu ¹⁰ C^v tvā corr. to tvaṃ

satāni sippaṃ sikkhāpeti. Ath' eko tiroraṭṭhavāsiko brāhma-
ṇamāṇavako āgantvā tassa santike sippaṃ uggaṇhanto ekāya
itthiyā paṭibaddhacitto hutvā taṃ bhariyaṃ katvā tasmīṃ yeva
Bārāṇasīnagare vasanto dve tisso velāya ācariyassa upaṭṭhānaṃ
na gacchati. Sā paṇ' assa bhariyā dussilā pāpadhaminā, mic-
chācāraṃ ciṇṇadivase dāsī¹ viya hoti, acinṇadivase sāmīnī viya
caṇḍā pharusā hoti. So tassā bhāvaṃ jānituṃ asakkonto tāya
ubbālho ākulacitto ācariyassa upaṭṭhānaṃ na gacchati. Atha
naṃ sattaṭṭhadivase atikkamitvā āgataṃ „kiṃ māṇava na pañ-
ñāyasīti“ ācariyo pucchī. So „bhariyā maṃ ācariya ekadivasaṃ
icchatī pattheti, dāsī² viya nihataṃ mānā hoti, ekadivase sāmīnī
viya thaddhā³ caṇḍā pharusā, ahaṃ tassā bhāvaṃ jānituṃ na
sakkomi, tāya ubbālho ākulacitto tumhākaṃ upaṭṭhānaṃ nāgato
'mhitī“. Ācariyo „evam etaṃ māṇava, itthiyo nāma anācāraṃ
ciṇṇadivase sāmikaṃ anuvattanti, dāsī viya nihataṃ mānā honti,
anāciṇṇadivase pana mānathaddhā hutvā sāmikaṃ na gaṇenti,
evam itthiyo nāma enā anācārā dussilā, tasmaṃ bhāvo nāma
dujjāno, tāsu icchantīsu pi anicchantīsu pi majjhatten' eva
bhavitabban“ ti vatvāna tass' ovādasena imaṃ gātham āha:

Mā su nandi: icchatī maṃ, mā su soci: na icchatī,
thīnaṃ bhāvo durājāno macchassēvōdake gatan ti. 63.

Tattha ma su nandi icchatī maṃ ti, sukaro nīpatamattaṃ, ayaṃ itthī
maṃ icchatī pattheti mayi sinehaṃ karotīti mā tussi, mā su soci na icchatī ti
ayaṃ maṃ na icchatīti pi ma soci, icchamānāya nandīṃ na icchamānāya ca
sokaṃ akatvā majjhatto va hohīti dīpeti, thīnaṃ bhāvo durājāno ti itthī-
naṃ bhāvo nāma itthimāyāya paticchannattā durājāno, yathā kiṃ: macchas-
sēvōdake gatan ti yathā macchagamaṇaṃ udakena paticchannatta dujjānaṃ⁴
ten' eva so kevatte āgate udakena gamaṇaṃ paticchādetvā palāyati attānaṃ ga-
hituṃ na deti evam eva itthiyo mahantaṃ pi dussīlakammaṃ katvā mayam
evarūpaṃ na karomā 'ti attanā⁵ katakammaṃ itthimāyāya paticchādetvā sāmike

¹ C^v dāsī. ² C^k dāsī. ³ C^k thaddhā. ⁴ C^k dujjānaṃ, C^v dujjānaṃ corr. to
dujjā-. ⁵ C^v attanaṃ corr. to attānaṃ

vañcenti, evaṃ itthiyo nāma' etā pāpakammā durācārā, tāsu majjhatto yeva su-khito hotīti.

Evaṃ Bodhisatto antevāsikassa ovādaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya so tassā upari majjhatto ahosi. Sāpi'ssa bhariyā „ācariyena kira me dussilabhāvo nāto“ ti tato paṭṭhāya na anācārāṃ cari.

Sāpi tassa upāsakassa itthi „Sammāsambuddhena kira mayhaṃ durācārābhāvo nāto“ ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ nāma na akāsi.

Satthāpi imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale paṭiṭṭhahi¹. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakāṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā yeva idāni jayampatikā ācariyo pana aham eva ahoṣin“ ti. Durājāna-jātakam.

5. Anabhiratijātaka.

Yathā nadī ca pantho cā'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto tathārūpaṃ yeva² upāsakaṃ ārabha kathesi. So pana parigaṇhanto tassā dussilabhāvaṃ natvā bhaṇḍiketo³ cittavyākulatāya sattatṭhādivase upatṭhānaṃ na agamāsi. So ekaṃ divasaṃ vihāraṃ gantvā Tathāgataṃ vanditvā nisinno „kasmā sattatṭhādivasāni nāgato sīti“ vutto⁴ „bhariyā“ me bhante dussilā, tassā upari vyākulacittatāya nāgato 'mbhiti' āha. Satthā „upāsaka, 'itthisu nācārā' etā ti kopam akatvā majjhatten' eva bhavitum vaṭṭatīti' pubbe pi te paṇḍitā kathayimsu, tvaṃ ca⁵ pana bhavantarena paṭicchannattā taṃ kāraṇaṃ na sallakkhesīti“ vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto purimanayen' eva disāpāṃmakkho ācariyo ahosi. Ath' assa antevāsiko bhariyāya dosaṃ⁶ disvā vyākulacittatāya katipāhaṃ anāgantvā ekadivasaṃ ācariyena pucchito taṃ kāraṇaṃ nivedesi. Ath' assa ācariyo „tāta, itthiyo nāma sabba-

¹ U^v paṭiṭṭhāhi corr. to paṭiṭṭhahi. ² C^k yevā, C^v yevā corr. to yeva ³ so both MSS. ⁴ C^k vutte ⁵ C^k bhariyāya. ⁶ C^v nācārā corr. to anācārā. ⁷ C^k ka-thayimsu ti vatvā ca, C^v kathayimsutvāma corr. to -sutvama. ⁸ C^v dosa

sādhāraṇā, tāsu 'dussilā etā' ti paṇḍitā kopam na¹ karontīti² vatvā ovādasena imam gātham āha:

Yathā nadī ca pantho ca pānāgāram sabhā papā
evam lokitthiyo nāma. nāsam kujjhanti paṇḍitā ti. 64.

Tattha yathā nadīti yathā anekatitthā nadī nahūnatthāya sampattānam³ candalādīnam khattiyādīnam pi sādharanā, na tattha⁴ koci nahāyitum na labhati nāma, pantho ti ādisu pi yathā mahāmaggo pi sabbesam sādharano⁴, na koci tena gantum na labhati, pānāgāram pi surāgeham sabbesam sādharanam, yo yo pātukāmo sabbo tattha pavisat⁵ eva⁵, puññatthikehi tattha tattha manussānam nivāsattāya katā⁶ sabhāpi sādharano⁷, na tattha⁸ koci pavisitum na labhati, mahāmagge pāniyacūṭiyo thapetvā katā papāpi⁹ sabbesam sādharano¹⁰, na tattha¹¹ koci pāniyam pīvitum na labhati. evam lokitthiyo nāma, evam evam tāta māyava imasmim loke itthiyo pi sabbasādharanā, ten' eva sādharanatthena nadī-panthapānāgārāsabbhāpapasādisā, tasmā nāsam kujjhanti paṇḍitā etāsam¹² itthinam lāmikā etā anācārā dussilā sabbadharanā ti cintetvā¹³ paṇḍitā chekā buddhisampannā na kujjhantīti.

Evam Bodhisatto antevāsikassa ovādam adāsi. So tam ovādam sutvā majjhatto ahosi. Bhariyāpi 'ssa „ācariyena kir' amhi nātā¹⁴ ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ na akāsi.

Tassa pi upāsakassa bhariyā „Satthārā kir' amhi nātā¹⁴ ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ na akāsi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā va etarahi jayampatikā, ācariyabrāhmaṇo pana aham eva ahosin¹⁵ ti. Anabhiratī-jātakam.

6. Mudulakkhaṇajātaka.

Ekā icchā pure āsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto samkilesam ārabha kathesi. Eko kira Sāvattivāsikulaputto Satthu

¹ Ck kopantam ² Ck sampattasamattanam. ³ Ck tatthā, Cv tatthā corr. to tattha. ⁴ both MSS. -ne. ⁵ Ck pavisaneva, Cv pavisaneva corr. to pavisateva.

⁶ Ck kathā. ⁷ Ck -na, Cv -na. ⁸ Ck nattha, Cv nattha corr. to natattha ⁹ both MSS. kataj āpīpi. ¹⁰ Ck -na. ¹¹ Ck nattha, Cv nattha corr. to natattha.

¹² Cv sam. ¹³ Cv mittetva.

dhammadesanāṃ sutvā ratanasāsane uraṃ datvā pabbajitvā paṭipannako yogāvacaro avissatṭhakammaṭṭhāno hutvā ekadivasam Sāvattthiyam piṇḍāya caramāno ekam alaṇikatapaṭiyattam itthim disvā subhavasena indriyāni bhinditvā olokesi. Tass' abbhantare kilesa cali, vāsiyā ākoṭitakhīraruḁkko viya ahosi. So tato paṭṭhāya kilesavāsiko¹ hutvā n' eva kāyassādaṃ na cittaśāsadaṃ labhati, bhantamigasappaṭibhāgo sāsane anabhirato parulhakesanakhalomakiliṭṭhacivaro² ahosi. Ath' assa indriyavikāraṃ disvā saḥāyaka bhikkhū³ „kin nu kho te āvuso na yaṭhā porāṇāni indriyānīti“ pucchimsu. „Anabhirato 'smi āvuso“ ti. Atha naṃ te Satthu santikaṃ nayimsu. Satthā „kim bhikkhave aniccamānaṃ bhikkhuṃ ādāya āgat' atthā“ ti pucchi. „Ayaṃ bhante bhikkhu anabhirato“ ti. „Saccam' bhikkhū“ ti. „Saccam Bhagavā“ ti. „Ko taṃ ukkaṇṭhāpesīti“. „Ahaṃ bhante piṇḍāya caranto ekaṃ itthim indriyāni bhinditvā olokesim, atha me kilesa cali, ten' amhi ukkaṇṭhito“ ti. Atha naṃ Satthā „anacchariyam etaṃ bhikkhu yaṃ tvaṃ indriyāni bhinditvā visabbhāgārammaṇaṃ subhavasena olovento kilesehi kampito, pubbe pañcābhinnāatṭhasamāpattilābhino jhānabalena kilese vikkhambhetvā visuddhacittā gaganatalacarā Bodhisattāpi indriyāni bhinditvā visabbhāgārammaṇaṃ olokayamānā jhānā parihāyitvā kilesehi kampitā mahādukkhaṃ anubhaviṃsu, na hi Sineru-uppāṇakavāto Hatthimatta-muṇḍapabbatakaṃ mahājambuummulakavāto chinnaṭṭe virulhagacchakaṃ mahāsamuddaṃ vā pana sosanavāto khuddakatalākaṃ kismicid eva gaṇhati, evaṃ uttamabuddhīnaṃ nāma visuddhacittānaṃ Bodhisattānaṃ aññāabbhāvakarā kilesā taya kiṃ lajjissanti, visuddhāpi sattā saṃkilissanti, uttamayasasamaṃgino⁵ pi āyasakyaṃ pāpuṇantīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḁatte rajjaṃ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe ekassa mahāvibhavassa brāhmaṇa-kule nibbattitvā viññūtaṃ patto sabbasippānaṃ pāraṃ gantvā kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā kaṣiṇaparikkammaṃ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānasukheṇa vitināmento Himavantapadese vāsaṃ kappesi. So ekasmiṃ kāle loṇambila-

¹ so both MSS. instead of -vasiko? ² C^k pharūḁha-, C^r pharulha-. ³ both MSS. bhikkhu. ⁴ C^k sacca, C^r sacca corr. to saccam. ⁵ C^k -yassambhino, C^r -yassambhino corr. to -yassamaṃgino.

sevanatthāya Himavantā otaritvā Bārāṇasīṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadvase katasarīrapaṭijaggano rattavākamayaṃ nivāsanapārūpanaṃ¹ saṇṭhapetvā aṇiṇaṃ ekasmiṃ aṇise katvā jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā khārikājaṃ ādāya Bārāṇasīyaṃ bhikkhāya caramāno rañño gharadvāraṃ pāpuṇi. Rājā c' assa cariyāvihāre pasiditvā pakkosāpetvā mahārahe āsane nisidāpetvā paṇītena khādaniyabhojaniyena² santappetvā katānumodanaṃ uyyāne vasanatthāya yāci. So sampaticchitvā rājagehe³ bhuñjitvā rājakulaṃ ovadamāno tasmīṃ uyyāne soḷasa vassāni vasi. Ath' ekadivasaṃ rājā kupitaṃ paccantaṃ vūpasametum gacchanto Mudulakkhaṇaṃ nāma aggamaheṣiṃ⁴ „appamattā ayyassa upatthānaṃ karohīti“ vatvā agamāsi. Bodhisatto rañño gatakalato paṭṭhāya attano ruccanavelāya gehaṃ gacchati. Ath' ekadivasaṃ Mudulakkhaṇā Bodhisattassa āhāraṃ sampādetvā „ajja ayyo cirāyatīti“ gandhodakena nahāyitvā sabbālaṃkārapatimaṇḍitā mahātale cullasayanaṃ paññāpetvā Bodhisattassa āgamaṇaṃ olokayamānā nipajji. Bodhisatto pi attano velaṃ sallakkhetvā jhānā vuṭṭhāya ākāseṇ' eva rājanivesanaṃ agamāsi. Mudulakkhaṇā vākacīrasaddaṃ sutvā va „ayyo āgato“ ti vegena utthahi. Tassā vegena utthahantiyā matṭasāṭako bhassī. Tāpaso sīhapañjarena pavisanto deviyā visabhāgarūpārammaṇaṃ indriyāni bhanditvā subhavasena⁵ olokesi. Ath' assa abbhantare kilesa cali, pahatakhīrarukkho viya ahoṣi. Tāvad ev' assa jhānaṃ antaradhāyi, chinnapakkho kāko viya ahoṣi. So tṭhitako va āhāraṃ gahetvā abhuñjitvā va kilesakampito pāsādā oruṃṇa uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ pavisitvā phalakattharasayanassa⁵ heṭṭhā āhāraṃ tṭhapetvā visabhāgārammaṇe baddho kilesagginā dayhamāno nirāhāratāya sukkhamāno sattadivasaṃ phalakattharake nipajji. Sattame divase rājā paccantaṃ vūpasametvā āgato. Nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā nivesanaṃ āgantvā va

¹ C^k -parūpanaṃ, C^p -pārūpanaṃ. ² so both MSS. ³ C^k rājagehe. ⁴ both MSS. -hesi ⁵ C^k -kantha-.

„ayyaṃ passāmīti“ uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ pavisitvā taṃ
 nipaṇṇakaṃ disvā „ekaṃ aphāsukaṃ jātaṃ, maññe“ ti paṇṇa-
 sālaṃ sodhāpetvā pāde parimajjanto „kiṃ ayya aphāsukaṃ“ ti
 puechi. „Mahārāja, aññaṃ me aphāsukaṃ u'tthi, kilesavasena
 paṇ' amhi paṭibaddhacitto jāto“ ti. „Kahaṃ paṭibaddhaṃ te
 ayya eittan“ ti. „Mudulakkhanāya mahārājā“ 'ti. „Sādhū
 ayya, ahaṃ Mudulakkhaṇaṃ tumhākaṃ dammīti“ tāpasāṃ
 ādāya nivesanaṃ pavisitvā devīṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ
 katvā tāpasassa adāsi. Dadamāno yeva Mudulakkhanāya saṇ-
 ṇaṃ adāsi: „tayā attano balena ayyaṃ rakkhituṃ vāyamaṭṭhaṃ“
 ti. „Sādhū deva, rakkhissāmīti“. Tāpaso devīṃ gahetvā rā-
 janivesanā otari. Atha naṃ mahādvārato nikkhantakāle „ayya
 ambhākaṃ ekaṃ gehaṃ laddhuṃ vaṭṭatīti¹ gaccha rājānaṃ
 gehaṃ yācāhīti“ āha. Tāpaso gehaṃ yāci. Rājā manussānaṃ
 vaccekutīkiccaṃ sādhayamānaṃ ekaṃ chadditagehaṃ² dāpesi.
 So devīṃ gahetvā tattha agamāsi. Sā pavisitūṃ na icchatī.
 „Kiṃkāraṇā na pavissati“³. „Asucibhāvenā“ 'ti. „Idāni kiṃ
 karaṃmīti, paṭijaggāhi naṃ“ ti vatvā rañño santikaṃ pesetvā
 „gaccha, kuḍḍalaṃ āhara, pacchiṃ āhara“ 'ti āharāpetvā
 asuciṃ ca saṃkāraṃ ca chaddāpetvā⁴ gomayaṃ āharāpetvā
 limpāpetvā puna pi „gaccha, mañcaṃ āhara, piṭhaṃ āhara,
 attharaṇaṃ āhara, cāṭiṃ āhara, ghaṭaṃ āhara“ 'ti ekamekaṃ
 āharāpetvā puna udakāharaṇādīnaṃ atthāya āpāpesi. So ghaṭaṃ
 ādāya udakaṃ āharitvā cāṭiṃ pūretvā nahānodakaṃ sajjetvā
 sayanaṃ atthari. Atha naṃ sayane ekato nisīdantaṃ dāḍhi-
 kāsu gahetvā „tava samanabhāvaṃ vā brāhmaṇabhāvaṃ vā na
 jānāhīti“⁵ onametvā⁶ attano abhimukhaṃ ākaḍḍhi. So tasmaṃ
 kāle satīṃ paṭilabhi, ettake pana kāle aññāpi⁷ ahoṣi. „Evaṃ
 aññāṇakāraṇā⁸ kilesā nāma kāmaccchandanaṇvaraṇā, bhikkhave

¹ So both MSS. ² C^o -chadditā ³ C^o pavissati? read: pavi-asiti?

⁴ C^o chaddhā-. ⁵ So both MSS instead of jānāsīti? ⁶ C^o ona-. ⁷ C^o aññāpi

⁸ C^o -kara corr. to -kara

andhakaraṇaṃ aṇṇāṇakāraṇaṃ¹“ ti ādim ettha vattabbaṃ. So satim paṭilabbhivā cintesi: „ayaṃ taṇhā vadḍhamānā mama catuhi² apāyehi sīsaṃ ukkhipituṃ na dassati, ajj’ eva mayā imaṃ raṇṇo niyyādetvā Himavantaṃ pavasiṭuṃ vaṭṭatīti“ so taṃ ādāya rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, tava deviyā mayhaṃ attho n’ atthi, kevalaṃ me imaṃ nissāya taṇhā vadḍhitā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Ekā icchā pure āsi aladdhā Mudulakkhaṇaṃ,
yato laddhā alārakkhī³ icchā icchaṃ vijāyathā ’ti. 65.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: mahārāja mayhaṃ imaṃ tava devinā Mudulakkhaṇaṃ alabbhivā pure aho vatāhaṃ etaṃ labheyyaṃ ti ekā icchā āsi, ekā va taṇhā upapajji, yato pana me ayaṃ alārakkhī visālanettā sobhanalocaṇā laddhā atha sū purimikā⁴ icchā gehataṇhaṃ upakaraṇatanhaṃ upabhogatanhaṃ ti uparūpari aṇṇaṃ nānappakārā icchā vijāyatha janesi uppādesi, sū kho pana me evaṃ vadḍhamānā icchā apāyato sīsaṃ ukkhipituṃ na dassati, alaṃ me imāya, tvaṃ yeva tava bhariyaṃ gaha, ahaṃ pana Himavantaṃ gamissāmīti.

Tāvad eva natṭhaṃ jhānaṃ uppādetvā ākāse nisinna dhammaṃ desetvā raṇṇo ovādaṃ datvā ākāseṇ’ eva Himavantaṃ gantvā puna manussapathaṃ nāma nāgamāsi, brahmavihāre pana bhāvetvā aparihīṇajjhāno Brahmaloce nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne so bhikkhu arahatte yeva paṭiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Anando, Mudulakkhaṇā Uppalavaṇṇā, isi pana ahaṃ evā“ ’ti. Mudulakkhaṇajātakaṃ.

7. Uccaṇḍajātaka.

Uccaṇḍe deva me putto ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto aṇṇataraṃ jānapaditthiṃ ārabha kathesi. Ekasmiṃ hi samaye Kosalaratṭhe tayo janā aṇṇataraṃ aṭavimukhe kasanti. Tasmiṃ samaye anto aṭaviyaṃ corā manusse vilumpitvā palāyimsu.

¹ C^v -kāra- corr. to -kara-.

² C^v catuhi.

³ C^k -kkhi, read ulārakkhī?

⁴ C^k supuri-.

Te core pariyesitvā apassantā taṃ tḥānaṃ āgantvā „tumhe aṭaviyaṃ vilumpitvā idāni kassakā viya hothā“ 'ti te „corā ime“ ti bandhitvā ānetvā Kosalaraṇṇo adamsu. Ath' ekā itthī¹ āgantvā „acchādanam me detha, acchādanam me dethā“ 'ti paridevantī punappuna rājanive-sanaṃ pariyāti. Rājā tassā saddaṃ sutvā „deh' imissā acchādanam“ ti āha. Sātakam gahevā agamaṃsu. Sā taṃ² disvā „nāhaṃ etaṃ acchādanam yācāmiti“ āha. Manussā gantvā raṇṇo nivedayiṃsu: „na kir' esā imaṃ acchādanam katheti, sāmikacchādanam kathetīti“. Atha naṃ rājā pakkosāpetvā „tvaṃ kira sāmikacchādanam yācasīti“ pucchi. „Āma deva, itthiyā hi sāmiko acchādanam nāma, sāmikamhi asati sa-hassamūlam pi sātakam nivatthā inaggā³ yeva nāma“. Imassa pan' atthassa sādhanattham

Naggā nadī anodikā, naggam raṭṭham arājikaṃ,
itthī pi vidhavā naggā yassāpi dasa bhātaro ti

idaṃ suttam āharitabbaṃ. Rājā tassā pasanno „te tayo janā kiṃ hontīti“ pucchi. „Eko me deva sāmiko, eko bhātā, eko putto“ ti. Rājā „ahan te tuṭṭho imesu tīsu ekaṃ demi, katamaṃ icchasīti“ pucchi. Sā āha: „ahaṃ deva jīvamānā ekaṃ sāmikaṃ labhissāmi⁴ puttam pi labhissāmi' eva, mātāpitunnaṃ pana me matattā bhātā va dullabho, bhātaram me dehi devā“ 'ti. Rājā tussitvā tayo pi vissaj-jesi. Evaṃ taṃ ekikaṃ nissāya tayo janā dukkhato muttā. Taṃ kāraṇam bhikkhusaṃghe pākaṭam jātam. Ath' ekadivasaṃ bhikkhū⁵ dhammasabhāyaṃ sannipatitā „āvuso ekaṃ iṭṭhiṃ nissāya tayo janā dukkhā muttā“ ti tassā guṇakathāya nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave esā itthī idān' eva te tayo jane dukkhā mocesi, pubbe pi mocesi yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente
tayo janā aṭavimukhe kasantīti sabbam purimasadisam eva.
Tadā pana raṇṇā „tīsu janesu kaṃ icchasīti“ vutte sū āha
„tayo pi dātuṃ na sakkotha devā“ 'ti. „Āma na sakkomīti“.

¹ C^p itthī. ² C^p nam ³ both MSS. inaggā. ⁴ C^p -ssāmeva ⁵ both MSS bhikkhu

„Sace tayo datum na sakkotha bhātaram me dethā“¹ ti. „Putta-
kam vā sāmikam vā gaṇha, kin te bhātara“² ti ca vuttā „ete
nāma deva sulabhā, bhātā pana dullabha“³ ti vatvā imam
gātham āha:

Ucchaṅge deva me putto, pathe dhāvantiyā pati,
tañ ca desam na passāmi yato sodariyam ānaye ti. 66.

Tattha ucchaṅge deva me putto ti deva mayham putto ucchaṅge yeva.
yathā hi araṇṇam pavasiṭvā ucchaṅge katvā sākam uccinivā tattha pakkhipan-
tiyā ucchaṅge sākam nāma sulabham hoti evam itthiyā putto pi sulabho, ucchaṅge
sākasadiso va, tena vuttam: ucchaṅge deva me putto ti, pathe dhāvantiyā
; atitī maggaṁ āruya ekikāya gacchamānāya pi hi itthiyā pati nāma sulabho.
ditthadittho yeva hoti, tena vuttam: pathe dhāvantiyā patito, tañ ca desam
na passāmi yato sodariyam ānaye ti yasmā pana me mātāpitā n' atthi
tasmā idāni tam mātukucchiśaṁkhātāṁ aññam desam na passāmi yato aham
samāne udare jātattā sahaudariyaśaṁkhātāṁ² bhātaram āneyyam, tasmā bhātaram
yeva me dethā³ ti

Rājā „saccam esā vadatīti“⁴ tuṭṭhacitto tayo pi jane ban-
dhanāgārato ānetvā adāsi. Sā tayo pi te gahetvā gatā.

Satthāpi „na bhikkhave idān' eva. pubbe p'esā ime tayo jane
dukkhā macesi yevā“⁵ ti imam dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ
ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Atīte cattāro etarahi cattāro va.
rājā pana aham tena samayenā“⁶ ti. Ucchaṅgajātakaṁ.

8. Sāketajātaka.

Yasmim mano nivisatīti. Idam Satthā Sāketam nissāya
Añjanavane viharanto ekam brāhmaṇam ārabha kathesi. Bha-
gavato kira bhikkhusaṁghapariyutassa Sāketam nissāya¹ pavisanakāle
eko Sāketanagaravāsīmahallakabrāhmaṇo nagarato bali gacchanto an-
taradvāre Dasabalam disvā pādesu pativā gopphakesu gālham gahetvā
„tāta, nanu nāma puttehi jīṇṇakāle mātāpitāro paṭijaggitabbā. kasmā

¹ C¹ sākham. ² C¹ udariyaṁkhātān, C² -udariyaṁkhātāṁ corr to -udari-
yaṁkhātān. ³ So both MSS. add Añjanavanam?

ettakam kalam ambakam attanam na dassesi, mayā tāva diṭṭho si. mātaram pana passitum ehi¹. Satthāram gahetvā attano geham agamāsi. Satthā tattha gantvā nisīdi paññatte āsane saddhiṃ bhikkhusamghena. Brāhmaṇi pi āgantvā Satthu pādesu patitvā „tāta ettakam¹ kalam kham gato si, nanu nāma mātāpitaro mahallakā upaṭṭhātabbā“ ti paridevi. Puttadhītaro pi „etha. bhātaram vandathā“ ti vandāpeti. Ubbho tuṭṭhamānasā mahādānam adamsu. Satthā bhattakiccam niṭṭhapetvā² tesam dvinnam pi janānam Jarā-uttam kathesi. Suttapariyosāne ubbo pi anāgamiphale paṭiṭṭhahimsu. Satthā utṭhāyāsanaṃ Añjanavanam eva agamāsi. Bhikkhū dhammasabhāyam sannisinnā katvā samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso. brāhmaṇo Tathāgataṃ pitā Sudhodano, mātā Mahāmāyā“ ti jānāti, jānanto va saddhiṃ brāhmaṇiṇyā Tathāgataṃ ambakam putto³ ti vadati. Satthāpi adhiṇvāseti. kin nu kho kāraṇam“ ti. Satthā tesam katham sutvā „bhikkhave ubbo pi te attano puttam eva putto³ ti³ vadantīti“ vatvā atītam āhari:

Bhikkhave, ayaṃ brāhmaṇo atīte nīrantaram pañcajāṭisatāni mayham pitā ahoṣi, pañcajāṭisatāni cullapitā, pañcajāṭisatāni mahāpitā, esāpi brāhmaṇi nīrantaram eva pañcajāṭisatāni⁴ mātā ahoṣi, pañcajāṭisatāni cullamātā, pañcajāṭisatāni mahāmātā, ev’ āham⁵ diyaḍḍhajāṭisahassaṃ brāhmaṇassa hatthe samvaddho diyaḍḍhajāṭisahassaṃ brāhmaṇiṇyā hatthe samvaddho ti tīpi jāṭisahassāni kathetvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Yasmim mano nivisati cittaṃ eāpi⁶ pasīdati
aditṭhapubbake pose kāmam tasmim pi vissase ti. 67.

• Etha yasmim mano nivisatīti yasmim puggale dithhamatte yeva cittaṃ paṭiṭṭhāti, cittaṃ eāpi⁷ pasīdatīti yasmim dithhamatte cittaṃ pasīdati mudukam hoti aditṭhapubbake pose ti pakāyā tasmim attabhāve aditṭhapubbe pi puggale. kāmam tasmim eāpi⁸ vissase ti ambhūtapubbasmehen⁹ eva tasmim pi puggale ekamsena vissase ti vissāsam āpajjati yevā ti attho

¹ Ck etthakam ² Ck nittha-. ³ Ck omits ti ⁴ both MSS. -satā ⁵ Ck ecāham, Ck evamāham ⁶ both MSS vāpi ⁷ Ck cittañeāpi. ⁸ Cn eāpi

Evam Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo ca brāhmaṇi ca eṭe eva ahe-suṃ, putto pi aham evā“ ti. Sāketajātakaṃ.

9. Visavantajātaka.

Dhiratthu taṃ visam vantan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatiṃ ārabba kathesi. Therassa kira piṭṭhakhajjakam khādanakāle manussā saṃghassa bahum piṭṭhakhādaniyam¹ gahetvā vihāram agamaṃsu. Bhikkhusaṃghassa gahitāvasesam² bahum atirittam ahoṣi. Manussā „bhante antogāmagatānam pi gaṇhathā“ ti āhaṃsu. Tasmim khane therassa saddhivihāridaharo anto gāme hoti. Tassa koṭṭhāsam gahetvā tasmim anāgacchante „atidivā hotiti“ therassa adaṃsu. Therena tasmim paribhutte daharo agamāsi. Atha nam thero „mayam āvuso tuyham thapitakhādaniyam³ paribhuñjimhā“ ti āha. So „madhuram nama bhante kassa appiyan“ ti āha. Mahātherassa samvego udapādi. So „ito paṭṭhāya piṭṭhakhādaniyam³ na khādissāmīti“ adhiṭṭhahi. Tato paṭṭhāya kira Sāriputtattherena piṭṭhakhādaniyam³ nama na khāditaṭṭhānam⁴. Tassa piṭṭhakhādaniyam³ akhādanabbhāvo bhikkhusaṃghe pākaṭo jāto. Bhikkhū tam⁵ katham kathentā dhammasabbhāyam sannisidimsu. Atha Satthā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi „imāya nāmā“ ti ca vutte „bhikkhave Sāriputto ekavāram jahitakaṃ jivitaṃ pariccejanto pi na gaṇhati yevā“ ti vatvā atitām āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto pi visavejjakule⁶ nibbattitvā vejjakammena jivikaṃ kappeti. Ath' ekam janapadamanussam sappo dāsi. Tassa nātaka pamādam akatvā khippam vejjam ānayimsu. Vejjo āha: „kin tāva osadhena paribhāvitvā visam harāmi, datṭhasappam āvāhetvā datṭhatṭhānato ten' eva visam ākaḍḍhāpemīti“ āha. „Sappam āvāhetvā visam ākaḍḍhāpehīti“. So sappam āvāhetvā „tayā ayam datṭho“ ti āha. „Āma mayā“

¹ so both MSS. ² Ck -sesa ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of khaditam? ⁵ Ck nam. ⁶ Ck -vejjanakule. ⁷ C' ākaḍḍhāmīti. ⁸ C' adatṭho

ti. „Tayā datṭhaṭṭhānato tvaṃ yeva mukhena viṣaṃ ākaḍḍhāhīti“. „Mayā ekavāraṃ jahitavisakaṃ puna na¹ gahitapubbaṃ, nāhaṃ mayā jahitaviṣaṃ kaḍḍhissāmīti“. So dārūni āharāpetvā aggiṃ katvā āha: „sace attano viṣaṃ nākaḍḍhasi imaṃ aggiṃ pavisā“² ti. Sappo „api aggiṃ pavissāmi na c' attanā ekavāraṃ jahitaviṣaṃ paccāvamissāmīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Dhi-r-atthu taṃ viṣaṃ vantaṃ yam ahaṃ² jīvitakāraṇā
vantaṃ paccāvamissāmi, matam me jīvitā varan ti. 68.

Tattha dhiratthū 'ti garahanatthe nipāto, taṃ viṣaṃ ti yam yaṃ³ jīvitakāraṇā vantaṃ viṣaṃ paccāharissāmi taṃ vantaṃ viṣaṃ dhi-r-atthu, matam me jīvitā varan ti tassa viṣassa apaccāvamanakāraṇāya aggiṃ pavisitvā maraṇaṃ taṃ mama jīvitato varan ti attho.

Evaṃ ca pana vatvā aggiṃ pavisitum pāyāsi. Atha naṃ vejjo nivāretvā naṃ purisaṃ osadhehi ca mantehi ca nibbisāṃ ārogaṃ⁴ katvā sappassa silāni datvā „ito paṭṭhāya mā kañci vihetṭhehīti“ vissajjesi.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputto ekavāraṃ jahitakaṃ jīvitaṃ pi pariccajanto puna gaṇhīti“⁵ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā sappo Sāriputto ahoṣi, vejjo pana ahaṃ evā“² ti. Visavantaĵātakaṃ.

10. Kuddālaĵātaka.

Na taṃ jitaṃ sādhu jitaṃ ti. Idam Satthā Jetavane āharanto Cittahatthasāriputtattheraṃ ārabha kathesi. So kira Sāvattiyaṃ eko kuladārako. Ath' ekadivaṃ kasitvā āgacchanto vihāraṃ pavisitvā ekassa therassa paṭṭato siniddhaṃ madhuraṃ paṇītabhojanaṃ labhivā cintesi: „mayam rattimdivaṃ sahatthena nānākammāni kurumānāpi evarūpaṃ madhurāhāraṃ na labhāma, mayāpi samaṇena bhavitabban“² ti so pabbajitvā māsaddhamāsaccayena ayonisomanasikaronto kilesavasiko hutvā vibbhamitvā puna bhattena

¹ C^v punata. ² C^v yambhaṃ? C^k yambhaṃ? ³ C^k yamayam ⁴ C^v arogaṃ

⁵ C^v gaṇhīti cor to gaṇhatīti

kālamanto āgantvā pabbajitvā abhidhammaṃ uggahaṃhi. imināpi ca¹ upāyena chavāre² vibbhamitvā pabbajitvā tato³ sattame bhikkhubhāve sattappakaraṇiko hutvā bahu bhikkhudhammaṃ⁴ vācento vipassanaṃ vadhetvā arahattaṃ⁵ pāpuṇi. Ath⁶ assa sahāyakā bhikkhū „kin nu kho āvuso cittaṃ pubbe viya te⁶ etarahi kilesā na vadhdhantīti⁷“ parihāsaṃ karissu. „āvuso abhabbo dān⁸ āhaṃ ito paṭṭhāya gihībhāvassā“⁹ ti. Evaṃ tasmiṃ arahattaṃ patte dhammasabhāyaṃ kathā udapādi: „āvuso, evarūpassa nāma arahattassa upanissaye sati āya-mā Cittahatthasāriputto chakkhattuṃ uppabbajito. aho mahādoṣo puthujjanabhāvo¹⁰ ti. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sammisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“¹¹ ti vutte „bhikkhave, puthujjanacittā nāma lahukaṃ dunniggaḥaṃ āramanapavasena gantvā alliyati, ekavāraṃ allīnaṃ“ na sakkā hoti khippaṃ mo-etuṃ. evarūpassa cittaṃ damatho sādhu. dantaṃ eva hitaṃ sukhaṃ āvati:

Dunniggaḥassa lahuno yatthakāmanipātino (Dhp. v. 35)
cittaṃ damatho sādhu. cittaṃ dantaṃ sukhāvaham.

Fassa pana dunniggaḥanāyā pubbe paṇḍitā ekam kuddālakam m-sāya taṃ jahitum asakkontā lobhasena chakkhattuṃ uppabbajitvā sattame pabbajitabhāve jhānaṃ uppādetvā taṃ lobhaṃ niggaḥhiṃsū¹² ti vatvā atitā āhāri:

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto paṇṇikakule nibbattitvā viññūtaṃ pāpuṇi. Kuddālakapaṇḍito ti¹³ ssa nāmaṃ ahosi. Kuddālakena bhūmiparikammaṃ katvā sākaṃ e¹⁴ eva ālābukumbhandīelālu-kādīni¹⁵ ca vāpitvā tāni pi vikkīyanto kapaṇajīvikaṃ kappeti. Taṃ hi¹⁶ ssa ekam kuddālakam tṭhapetvā aññaṃ dhanam nāma n¹⁷ atthi. So ekadivasam cintesi: „kin me gharāvāsena, nikkhamitvā pabbajissāmiti“. Ath¹⁸ ekadivasam taṃ kuddālakam paṭicchannaṭṭhāne tṭhapetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā taṃ kuddālakam anussaritvā lobhaṃ chinditum asakkonto kuṇṭhakuddā-

¹ Ck va, Cv va corr. to ca

² Cv chavāre?

³ Ck to, Cv to corr. to tato

⁴ Cv bahu-⁵ both MSS. arahantaṃ. ⁶ Ck ne

⁷ Cv vaddhantīti

⁸ so both

MSS. ⁹ both MSS. alina

¹⁰ both MSS. alabam-

lakam nissāya uppabbaji. Evañ dutiyañ tatiyañ pīti cha
vāre tam¹ kuddālakam paṭicchaṇṇe thāne nikkhipitvā pabbajito
e' ev' uppabbajito ca. Sattame pana vāre cintesi: „ahañ imañ
kuṇṭakuddālakam² nissāya punappuna uppabbajito, idāni tam
mahānadiyañ pakkhipitvā pabbajissāmi“ nadītirañ gantvā
„sa' assa patitattṭhānañ passissāmi puna āgantvā uddharitu-
kāmatā bhaveyyā“³ ti tam kuddālakam daṇḍe gahetvā nāgabalo
thāmasampanno sīsassa uparibhāge tikkhattuñ āvijjhितvā ak-
khīni nimmittevā nadīmajjhe khipitvā „jitaṃ me, jitaṃ me“ ti
tikkhattuñ sīhanādañ nadi⁴. Tasmiñ khaṇe Bārāṇasirājā pac-
cantañ vūpasamētvā āgato, nadiyā sīsañ nahāyitvā sabbalāni-
kārapatimaṇḍito hatthikkhandhena gacchamāno tam Bodhisattassa
saddañ sutvā „ayañ puriso 'jitaṃ me' ti vadati, ko nu kho
etena jito. pakkosatha nañ“ ti pakkosāpetvā „bho purisa,
ahañ tāva vijitasamgāmo⁵, idāni jayañ gahetvā āgacchāmi,
tayā pana ko jito“ ti pucchī. Bodhisatto „mahārāja, tayā
samgāmasahassam pi samgāmasatasahassam pi jinantena⁶ duj-
jitaṃ eva kilesānañ ajitattā“, ahañ pana mama abbhantare
lōhañ niggaṇhanto kilese jinin⁷“ ti kathento⁸ yeva mahānadiñ
oloketvā āpoka-siṇārammaṇañ jhānañ nibbattetvā sampattā-
nubhāvo ākāse nisīditvā raṇṇo dhammañ desento imañ gātham
āha:

Na tañ jitañ sādhu jitañ yañ jitañ avajjīyati,

• tañ kho jitañ sādhu jitañ yañ jitañ nāvajjīyatīti. 69.

Fartha na tam jitam sadhu jitam yam jitam avajjīyati⁹ yam
pacchitto patigamitva rattimañ jitañ patiladdham puna jitehi¹⁰ pacchamītehi ava-
jjiyati¹¹ tam jitañ sadhu nāma nabho, kasmā: puna avajjīyanato¹², apato nayo:
ntam vuccati jayo, yo pacchamītehi sādhuñ yujjhितvā idhigato jayo puna tesu

¹ C^k omits tam. ² so both MSS. C^k nadi. ⁴ C^k -me. ⁵ C^k jitanatena

⁶ both MSS. ajinattā. ⁷ C^r jinin corr. to jinan. ⁸ C^k kathento kathento.

⁹ both MSS. -jīyyatīti. ¹⁰ so both MSS. instead of pi tehi? ¹¹ C^r -jīyyati

¹² both MSS. -jīyya-

jinantesu parajayo hoti so na sādhu na sobhano, tasmā yasmā¹ puna parājayo² va hoti, tam kho jitam sādhu jitam yam jitam nāvajīyatitī³ yam kho pana paccēmitte nimmathetvā jitam puna tehi nāvajīyati³ yo vā ekavāram laddho jayo puna parājayo na hoti tam jitam sādhu jitam sobhanam so jayo sādhu sobhano nāma hoti, kasmā: puna nāvajīyanato⁴, tasmā tvaṃ mahārāja sahas-sakkhattum pi satasahassakkhattum pi⁵ saṃgāmasīsam jinitvāpi tvaṃ saṃgāma-yodho nāma na hosi, kimkāraṇa: attano kilesānam ajitattā⁶, yo pana ekavāram pi attano abbhantare kilese jināti ayaṃ uttamo saṃgāmasīse yodho ti ākāse nisinnako⁷ evaṃ Buddhalīhāya raṇño dhammam desesi. Uttamasāṃgāmayodha-bhāvo paṇ' ettha

Yo sahasam sahasena saṃgāme mānuse jine (Dhp. v. 103)

ekaṇ⁸ ca jeyyam attānam sa ve saṃgāmajuttamo ti

idam suttaṃ sādham⁹.

Raṇño pana dhammam suṇantass' eva tadaṅgappahānava-sena kilesā pahīnā, pabbajjāya cittaṃ nami, rājabalassāpi tath' eva kilesā pahīyimsu¹⁰. Rājā „idāni tumhe kham gamissathā“ 'ti Bodhisattassa pucchi. „Himavantam pavisitvā isipabbajjam pabbajissāmi mahārāja“ 'ti. „Tena hi aham pi pabbajissāmīti“ Bodhisatten' eva saddhīm nikkhami. Balakāyo brāhmaṇagahapatikā sabbaseniyo ti sabbo pi tasmiṃ thāne sannipatito janakāyo raṇṇā saddhīm yeva nikkhami. Bārānasivāsino „amhākaṃ kira rājā Kuddālapaṇḍitassa dhammadesanam sutvā pabbajjā-bhimukho hutvā saddhīm balakāyena nikkhanto, mayam idha kiṃ karissāmā“ 'ti¹¹ dvādasayojanikāya Bārānasiyā sakalana-garavāsino nikkhamimsu. Dvādasayojanikā parisā ahoṣi. Tam ādāya Bodhisatto Himavantam pāvisi. Sakkassa devaraṇṇo nisinnāsanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjamāno „Kuddālapaṇḍito mahābhinnikkhamanaṃ nikkhanto“ ti disvā „mahāsamā-gamo bhavissati, vasaṇatthānam laddhum vaṭṭatitī“ Vissakammaṃ āmantetvā „tāta, Kuddālapaṇḍito mahābhinnikkhamanaṃ

¹ C^o omits yasma ² both MSS. -jiyo ³ both MSS. -jīyya-. ⁴ C^o -jiyya-, C^o -jiyya- ⁵ C^o omits sata - pi. ⁶ C^o achittatā. ⁷ C^o nisinnamko corr. to nisinnako, C^o nisinnoko ⁸ C^o ekam ⁹ C^o sadham ¹⁰ C^o -hi-. ¹¹ both MSS. hi.

nikkhanto¹, vasanaṭṭhānaṃ laddhuṃ vaṭṭati, tvain Himavanta-
padesaṃ gantvā samabhūmibhāge dīghato tiṃsayojanaṃ vitthā-
rato pannarasayojanaṃ assamapadaṃ māpehīti“ āha. So
„sādhū devā“ ’ti paṭissutvā gantvā tathā akāsi. Ayam ettha
saṃkhhepo, vitthāro pana Hatthipālajātake āvibhavissati. Idaṃ
ca hi taṃ ca ekaparicchedam eva. Vissakammo pi assamapade
paṇṇasālaṃ māpetvā dussadde mige ca sakunē ca amanusse ca
paṭikkamāpetvā tena tena disābhāgena ekapadikamaggaṃ nīha-
ritvā attano vasanaṭṭhānaṃ eva agamāsi. Kuddālapaṇḍito pi
taṃ parisāṃ ādāya Himavantaṃ pavisitvā sakkadattiyaṃ assa-
mapadaṃ gantvā Vissakammena māpitaṃ pabbajitaparikkhāraṃ
gahetvā paṭhamaṃ attanā³ pabbajitvā pacchā parisāṃ pabbāje-
tvā assamapadaṃ bhājetvā adāsi. Sakkattarajjāni⁴ chaḍḍayimsu⁵.
Tiṃsayojanaṃ assamapadaṃ pūri⁶. Kuddālakapaṇḍito sesaka-
siṇesu pi parikammaṃ katvā brahmavihāre bhāvetvā parisāya
kammaṭṭhānaṃ ācikkhi. Sabbe samāpattilābhino hutvā brah-
malokaparāyaṇā ahesuṃ, ye pana tesāṃ pāricariyaṃ akāmsu te
devalokaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā „evaṃ bhikkhave cittaṃ nāṃ“ etaṃ kilesavasena allīnaṃ
dummocayaṃ hoti, uppannā lobhadhammā duppajahā evarūpe pi paṇ-
ḍite aññāṇe karontīti“ imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi.
Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ keci sakadāgāmino keci anā-
gāmino, keci arahattaṃ pāpuṇṇimsu. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā
jātaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahosi. parisā Buddhaparisā,
Kuddālakapaṇḍito pana aham evā“ ’ti. Kuddālaajātakaṃ. Itthi-
vaggō⁷ sattamo.

¹ C^k nikkhamanto² so both MSS.³ C^k attano⁴ C^k satarajjāni.⁵ C^k chaḍḍha-.⁶ both MSS pūri⁷ C^k mivaggo.

S VARANAVAGGA

1. Varanajātaka.

Yo pubbe karanīyāniti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kuṭumbiyaputtatisattheraṃ ārabha kathesi. Ekasmiṃ kira divase Sāvattihivāso aññamaññaṃ¹ sahāyakā tiṃsamattā kulaputtā gandhapupphavattadhāni² gahetvā „Satthu dhammaḍḍesaṃ suṇissāma”³ ti mahājanapadaparivutā Jetavanāṃ gantvā nāgamālaka-sālamālakādīsu⁴ thokaṃ nisīdītvā sāyanhasamaye⁵ Satthari surabhigaṇḍhavāsītāya gaudhakuṭito⁶ nikkhamitvā dhammasabhaṃ gantvā alaṃkatabuddhāsane nisinne saparivārā dhammasabhaṃ gantvā Satthāraṃ gandhapupphehi pūjetvā cakkamkitatalesu phullapadumasassirīkesu pādesu vanditvā ekamantaṃ nisinnā dhammaṃ suṇissu. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „yathā yathā kho mayāṃ Bhagavatā dhammaṃ desitaṃ ājānāma pabbajeyyāma”⁷ ti te Tathāgataṃ dhammasabhato nikkhatakāle Tathāgataṃ upasāṃkamitvā vanditvā pabbajjāṃ yācissu. Tesāṃ Satthā pabbajjāṃ adāsi. Te ācariyupajjhāye ārādhētvā upasampadaṃ labhitvā pañca vassāni ācariyupajjhāyānaṃ santike vasitvā dve mātikā paṇṇaṃ katvā kappiyākappiyāṃ ātvā tisso anumodanā uggaṇhitvā cīvarāni sibbetvā rajitvā „samaṇadhammaṃ karissāma”⁸ ti ācariyupajjhāye āpucchitvā Satthāraṃ upasāṃkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīdītvā „mayāṃ bhante bhavesu ukkaṇṭhitā jātijarāvyādhimaraṇa-bhayabhītā, tesāṃ no saṃsāraparimocanattāya kammaṭṭhānaṃ kathetthā”⁹ ti yācissu. Satthā tesāṃ atṭhatimāya kammaṭṭhānesu sappāyaṃ vicinitvā kammaṭṭhānaṃ kathesi. Te¹⁰ Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā Satthāraṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pariveṇaṃ gantvā ācariyupajjhāye oloketvā pattacīvaraṃ ādāya „samaṇadhammaṃ karissāma”¹¹ ti nikkhamissu. Atha nesaṃ abbhantare eko bhikkhu nāmena Kuṭumbikaputtatisatthero¹² nāma kuṣito hīnaviriyo¹³ rasagiddho. So evaṃ cintesi: „ahaṃ u’ eva araṇṇe vasitum na padhānaṃ padahitum na bhikkhācariyāya yāpetum sakkhissāmi, ko me gamanena attho. niyattissāmiti”¹⁴ so viriyaṃ ossajitvā te bhikkhū anugantvā nivatti. Te pi kho bhikkhū Kosalesu cārikaṃ caramānā¹⁵ aññataraṃ paccantaḡā-

¹ C^v -ñña.C^r gandhā-³ so both MSS⁴ C^k -kutato.⁵ C^k tesam⁶ C^k kutumbi-⁷ C^k -vīriyo⁸ C^k -māno.

mañ gantvā tañ upanissāya ekasmiñ araṇṇāyatane va-saṃ upagantvā
 anto temāsāṃ ghaṭantā vāyamantā vipassanāgabbhaṃ gāhāpetvā¹ pa-
 ṭhaviṃ unnādayamānā arabhattaṃ patvā vutthavassā pavāretvā „paṭi-
 laddhaguṇaṃ Satthu ārocessāma”² ‘ti tato nikkhamitvā anupubbena
 Jetavanaṃ patvā pattacīvaraṃ paṭisāmetvā ācariyupajjhāye disvā
 Tathāgataṃ daṭṭhukāmā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā nisīdimasu.
 Satthā tehi saddhiṃ madhurapaṭisanthāraṃ akāsi. Te katapaṭisanthārā
 attanā laddhaguṇaṃ Tathāgatassa ārocesuṃ. Satthā te bhikkhū pa-
 samaṃsi. Kuṭumbikaputtatissatthero³ Satthāraṃ tesāṃ guṇakathaṃ
 kathentaṃ disvā sayam pi samaṇadhammaṃ kātukāmo jāto. Te pi
 kho bhikkhū „mayāṃ bhante taṃ eva araṇṇāvāsaṃ gantvā vasissāma”⁴
 ‘ti Satthāraṃ āpucchimsu. Satthā „sādhū”⁵ ‘ti anujāni. Te vanditvā
 pariveṇaṃ agamaṃsu. Atha so Kuṭimbiyaputtatissatthero rattibhāga-
 samanantare accāraddhaviṇṇo hutvā ativegena samaṇadhammaṃ karonto
 majjhimayāmasamanantare ālambanaphalakaṃ nissāya ṭhitako va nid-
 dāyanto parivattitvā patito⁶, ūraṭṭhikaṃ bhijji. vedanā mahantā jātā.
 tesāṃ bhikkhūnaṃ taṃ paṭijaggantānaṃ gamanaṃ na sampajji. Atha
 ne upaṭṭhānavelāyaṃ⁷ āgate Satthā pucchi: „nanu tumhe bhikkhave
 ‘sve gamissāma’⁸ ‘ti hiyyo’⁹ āpucchitā ti”. Āma bhante, api ca kho
 paṇ’ amhākaṃ¹⁰ sakāyako Kuṭimbikaputtatissatthero akāle ativegena
 samaṇadhammaṃ karonto niddābhikkhūto parivattitvā patito, ūraṭṭhik-
 assa bhinnō¹¹, taṃ nissāya amhākaṃ gamanaṃ na sampannaṃ¹² ti.
 Satthā „na bhikkhave idāṃ ev’ esa attano hīnaviriyyabhāvena akāle
 ativegena viriyaṃ karonto tumhākaṃ gamanantarāyaṃ karoti. pubbe
 p’ esa tumhākaṃ gamanantarāyaṃ akāsi yevā”¹³ ‘ti vatvā tehi yācito
 atītaṃ āharaṃ:

Atīte Gandhāraratthe Takkaṣilāyaṃ Bodhisatto di-
 sāpāṃmokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippaṃ
 ugganḥāpeti. Ath’ assa te māṇavā ekadivasaṃ dāruāharapaṭ-
 thāya¹⁴ araṇṇaṃ gantvā dārūni uddharimsu. Tesāṃ antare eko
 kusītamāṇavo mahantaṃ varaṇarukkhaṃ disvā „sukkarukkho”¹⁵
 eso¹⁶ ‘ti saññāya „muluttan tāva nipajjitvā pacchā rukkhaṃ

¹ both MSS gahā-. ² Ck kutimbi-. ³ both MSS. patitvā. ⁴ Ck upaṭṭhāve-.
⁵ Ck hiyyo, C’ bhiiyo. ⁶ C’ paṇamhākaṃ corr. to paṇa amhākaṃ. ⁷ so both
 MSS instead of -kaṃ assa bhinnam” ⁸ Ck -āhāraṇa- ⁹ Ck surukkho. ¹⁰ Ck etc

abhirūhitvā dārūni pātetvā¹ ādāya gamissāmīti²“ uttarisāṭakam pattharivā nipajjitvā kākacchamāno niddam okkami. Itare māṇavakā dārukalāpe bandhitvā ādāya gacchantā tam pādena piṭṭhiyaṃ paharivā pabodhetvā agamaṃsu. Kusītamāṇavo utthāya akkhini puñjitvā puñjitvā avigataniddo va tam rukkhāṃ abhirūhitvā sākhaṃ gahetvā attano abhimukhaṃ ākaḍḍhitvā³ bhañjanto bhijjitvā utthitakoṭṭiyā attano akkhiṃ bhindāpetvā ekena hatthena tam pidhāya ekena hatthena alladārūni bhañjitvā rukkhato oruyha dārukalāpaṃ bandhitvā ukkhipitvā vegena gantvā tehi pātītānaṃ dārūnaṃ⁴ upari pātesi. Tam divasaṃ ca janapadagāmakato ekakulaṃ „sve brāhmaṇavācānakaṃ karissāmā“⁵ 'ti ācariyaṃ nimantayimso. Ācariyo māṇavake āha: „tātā, sve ekaṃ gāmaṃ gantabbam, tumhe pana nirāhārā na⁶ sakkhissatha gantum, pāto va yāguṃ pacāpetvā tattha gantvā attanā laddham⁷ koṭṭhāsaṃ ca amhākaṃ pattakoṭṭhāsaṃ ca sabbam ādāya āgacchathā“⁸ 'ti. Te pāto va yāgupācanatthāya dāsiṃ utthāpetvā „khippaṃ no yāguṃ pacāhīti“ āhaṃsu. Sā⁹ dārūni gaṇhanti¹⁰ upari ṭhitāni allavaraṇadārūni gahetvā punappuna mukhavātaṃ dadamānāpi aggiṃ ujjaletuṃ¹¹ asakkonti suriyaṃ utthāpesi. Māṇavakā „atidivā jāto, idāni na sakkā gantum“ ti ācariyassa santikaṃ agamimso¹². Ācariyo „kiṃ tātā na gacchathā“¹³ 'ti. „Āma ācariya na¹⁴ gat' amhā“¹⁵ 'ti. „Kimkāraṇā“¹⁶ ti. „Asuko nāma kusītamāṇavo amhehi saddhiṃ dārūnaṃ¹⁷ gantvā varaṇarukkhamaṃ niddāyitvā pacchā vegenāruyha akkhiṃ bhindāpetvā allavaraṇadārūni āharitvā amhehi ānītadārūnaṃ¹⁸ upari pakkhipi, yāgupacikā tāni sukkhadārūsaññāya gahetvā yāva suriyass' ugga-manā ujjaletuṃ nāsakkehi, iminā no kāraṇena gamanantarāyo jāto“ ti. Ācariyo māṇavena katakammaṃ sutvā „andhabālānaṃ kammaṃ nissāya evarupā va parihāni hotīti“¹⁹ vatvā imaṃ gātham samutthāpesi:

¹ Ck lāpetva - Cv ākaṇḍi-. ² Ck dārūnaṃ ³ Ck nā ⁴ Ck laddha

⁵ Ck omits sā ⁶ both MSS. - ti. ⁷ both MSS. ujjaletuṃ. ⁸ Ck āga-

⁹ Cv nu. ¹⁰ so both MSS. instead of dārūnaṃ atthāya? ¹¹ Ck -naṃ.

Yo pubbe karaṇīyāni pacchā so kātum icchati
varaṇakatṭhabhaṇṇo va sa pacchā-m-anutappatīti. 70.

Tattha sa pacchāmanutappatīti yo koci puggalo idaṃ pubbe kattabaṃ idaṃ pacchā ti avīmaṇṣitvā pubbe karaṇīyāni paṭhamam eva kattabbakam-māni pacchā karoti yaṃ varanakatṭhabhaṇṇo amhākaṃ mānavako¹ viya so bāla-puggalo pacchā anutappati socati paridevatīti attho

Evam Bodhisatto antevāsikānaṃ imaṃ kāraṇaṃ kathetvā dānādīni puñṇāni katvā jīvitapariyosāne yathakammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave esa idān’ eva tumhākaṃ antarāyaṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā“² ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anu-sandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā akkhibhedam patto māṇavo ūrubhedam patto² bhikkhu ahosi, sesamāṇavā Buddhapariśā, ācariyabrāhmaṇo pana aham evā“³ ti. Varaṇajātakaṃ.

2. Sīlavanāgajātaka.

Akataññussa poṣaṇṇā¹ ti. Idaṃ Satthā Veḷuvane viha-ranto Devadattaṃ ārabha kathesi. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū „āvuso Devadatto akataññu Tathāgataṃ guṇe na jānātīti“ kathentā nisīdīmu. Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idān’ eva Devadatto akataññu, pubbe pi akataññu yeva. na kadāci mayhaṃ guṇaṃ jānātīti“ vatvā tehi yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadataṃ rajjaṃ kārente Bodhisatto Himavantapadese hatthiyoniyaṃ nibbatti. So māḷukucchito nikkhanto sabbaseto ahosi rajatapupñjasannibho, akkhīni pan’ assa maṇigūlasadisāni paññāyamānapaṇcappasādāni ahesuṃ¹, mukhaṃ rattakambalasadisāni, soṇḍā³ rattasuvanna-bindupatimaṇḍitarajatatadāmaṃ viya, cattāro pādā katalākhā-parikammā viya, evaṃ assa dasahi pāramihī alaṃkato rūpag-gappatto attabhāvo ahosi. Atha naṃ viññūtaṃ pattaṃ sakala-

¹ both MSS. mānavako. ² C^v patta. ³ C^k soṇḍāya.

Himavante vāraṇā sannipatitvā upaṭṭhahantā vicariṃsu. Evaṃ so asītisaḥassavāraṇaparivāro Himavantapadese vasamāno aparabhāge gaṇe dosaṃ disvā gaṇambhā kāyavivekassa¹ ekako va araṇṇe vasaṃ kappesi, sīlavantatāya ca paṇ² assa Sīlavanāgarājā tv-eva nāmaṃ ahosi. Ath³ eko Bārāṇasivāsiko vana-carako Himavantaṃ pavisitvā attano ājīvabhaṇḍakaṃ gavesamāno disā vavatthāpetuṃ asakkonto maggamūlho hutvā maraṇabhayaabhīto bhāḥ paggayha paridevamāno carati. Bodhisatto tassa taṃ balavaparidevitaṃ sutvā „imaṃ purisaṃ dukkhā mocessāmīti“ kāruṇṇena codito tassa santikaṃ agamāsi. So taṃ disvā va bhīto palāyi. Bodhisatto taṃ palāyantaṃ disvā tatth⁴ eva atṭhāsi. So puriso Bodhisattaṃ ṭhitaṃ disvā atṭhāsi. Bodhisatto puna agamāsi. So puna palāyitvā tassa ṭhitakāle ṭhatvā cintesi: „ayaṃ vāraṇo mama palāyanakāle tuṭṭhati ṭhitakāle āgacchati, nāyaṃ mayhaṃ anattakāmo, imambhā pana dukkhā mocetukāmo va bhavissatīti“ sūro hutvā atṭhāsi. Bodhisatto taṃ upasaṃkamitvā „kasmā bho tvam purisa paridevamāno vicarasīti“ pucchi. „Sāmi disā vavatthāpetuṃ asakkonto maggamūlho hutvā maraṇabhayenā“⁵ ti. Atha naṃ Bodhisatto attano vasaṇaṭṭhānaṃ netvā katipāhaṃ phalāphalehi santappetvā „bho purisa, mā bhāyi, ahaṃ taṃ manussapathaṃ nessāmīti“ attano piṭṭhe nisīdāpetvā manussapathaṃ pāyāsi. Atha kho so mittadūbhī puriso „sace koci pucchissati ācikkhitabbhaṃ bhavissatīti“ Bodhisattassa piṭṭhe nisinno yeva rukkkhanimittaṃ pabbatanimittaṃ upadhārento va gacchati. Atha taṃ⁴ Bodhisatto araṇṇā niharitvā Bārāṇasigāmimahāmagge ṭhapetvā „bho purisa, iminā maggena gaccha, mayhaṃ pana vasaṇaṭṭhānaṃ pucchito pi apucchito pi mā kassaci ācikkhīti“ taṃ³ uyyojetvā attano vasaṇaṭṭhānaṃ yeva agamāsi. Atha so puriso Bārāṇasiṃ gantvā anuvicaranto dantakārāvithiṃ¹ patvā dantakāre dantavikatiyo kurumāne disvā „kim⁵ pana bho

¹ So both MSS. ² C^o naṃ ³ C^o naṃ. ⁴ C^o -kāraṇ- ⁵ C^o kim

jīvadantam pi labhivā gaṇheyyāthā¹“ ‘ti. „Bho kiṃ vadesi, jīvadanto nāma matahatthidantato mahagghataran“ ti. „Tena hi ahaṃ vo jīvadantaṃ āharissāmi²“ pātheyyaṃ gahetvā kharakakacaṃ ādāya Bodhisattassa vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. Bodhisatto taṃ disvā „kimatthaṃ āgato sīti“ pucchi. „Ahaṃ sāmi duggato kapaṇo jīvitum asakkonto tumhe dantakhaṇḍaṃ yācitvā sace dassatha taṃ ādāya gantvā vikkīṇitvā tena mūlena jīviṣṣāmi³ āgato“ ti. „Hotu bho, dantaṃ te dassāmi, sace dantakappanattāya kakacakhaṇḍaṃ atthīti“. „Kakacaṃ gahetvā āgato ‘mhi sāmi⁴“. „Tena hi dante kakacena kantitvā ādāya gacchā“ ‘ti Bodhisatto pāde sammiñjetvā gonisinnakaṃ nisīdi. So tassa dve pi aggadante chindi. Bodhisatto te dante soṇḍāya „bho purisa, nāhaṃ ‘ete dantā mayhaṃ appiyā amanāpā’ ti dammi, ime hi pana me saḥassaguṇena satasahassaguṇena sabbadhammapaṭivedhanasamatthā sabbaññūtañāṇadantā⁵ va piyatarā, tassa⁴ me idaṃ dantadānaṃ⁵ sabbaññūtañāṇaṃ paṭi-vijjhanattāya hotū“ ‘ti sabbaññūtañāṇassa āvapanam katvā dantayugalaṃ adāsi. So taṃ ādāya gantvā vikkīṇitvā tasmim mūle khīṇe puna Bodhisattassa santikaṃ gantvā „sāmi tumhākaṃ dante vikkīṇitvā laddhamūlaṃ mayhaṃ iṇasodhanamattam eva jātāṃ, avasesadante dethā“ ‘ti āha. Bodhisatto „sādhū“ ‘ti paṭisunītvā purimanayen’ eva kappāpetvā avasesadante adāsi. So te pi vikkīṇitvā puna āgantvā „sāmi jīvitum na sakkomi, mūladāthā me dehīti“ āha. Bodhisatto „sādhū“ ‘ti vatvā purimanayen’ eva nisīdi. So pāpapuriso Mahāsattassa rajatadāmasadisāṃ soṇḍaṃ maddamāno Kelāsakūṭa-sadisāṃ kumbhaṃ abhirūhitvā ubho dantakoṭīyo panhiyā paharanto maṃsaṃ viyūhitvā kumbhaṃ āruhya kharakakacena mūladāthā kappetvā pakkāmi. Bodhisattassa dassanūpacāraṃ vijahante yeva pan’ assa tasmim⁶ pāpapurise catunahutādhikāni dveyojanasatasahassāni bahala-

¹ both MSS. -yyathā. ² so both MSS. ³ both MSS. -ñāna-. ⁴ so both MSS. instead of tasmā? ⁵ both MSS. -dāna. ⁶ so both MSS. instead of pana etasmim?

ghanapaṭṭhavi Sineru-Yugandharādayo mahābhāro duggandhe¹ jegucchāni gūthamuttādini ca dhāretum samatthāpi tassa guṇarāsiṃ dhāretum asakkonti viya bhijjivā vivaram adāsi. Tāvad eva avīcimahānirayato jālā nikkhamivā tam mittadūbhipurisaṃ kusalantakena kambalena pārupantī viya parikkhipivā gaṇhi. Evaṃ tassa pāpapuggalassa paṭhavipaviṭṭhakāle tasmiṃ vana-saṇḍe adhiyatthā rukkhadevatā „akataññumittadūbhipuggalo cakkavattirajjaṃ datvāpi tosetum na sakkā“ ti vanaṃ unnādetvā dhammaṃ desayamānā imaṃ gātham āha:

Akataññussa posassa niccaṃ vivaradassino
sabbam ce paṭhaviṃ dajjā n' eva naṃ abhirādhaye ti. 71.

Tattha akataññussā 'ti attano katagunaṃ ajānantassa, posassā 'ti purissassa, vivaradassino ti chiddam eva okasam eva olokontassa, sabbam ce paṭhaviṃ dajjā ti sace pi tādisassa puggalassa sakalaṃ cakkavattirajjaṃ imaṃ vā pana mahāpaṭhaviṃ paivattetvā paṭhavojaṃ dadeyya, neva naṃ abhirādhaye ti evaṃ karonto pi evarūpaṃ katagunaviddhamānaṃ koci paritosetum vā pasādetum² vā na sakkuneyyā 'ti attho.

Evaṃ sā devatā tam vanaṃ unnādetvā dhammaṃ desesi.
Bodhisatto yāvatāyukaṃ thatvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva akataññū, pubbe pi akataññū yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā mittadūbhipuggalo Devadatto ahoṣi, rukkhadevatā Sāriputto, Sīlavanāgarājā pana aham evā“ ti. Sīlavanāgajātakaṃ.

3. Saccaṃkirajātaka.

Saccaṃ kirevaṃ āhamsū 'ti. Idam Satthā Veluvane viharanto vadhāya parisakkanam ārabha kathesi. Bhikkhusaṃghasmiṃ hi³ dhammasabbhāyaṃ nisīditvā „āvuso Devadatto Satthu guṇaṃ na jānāti, vadhāya yeva parisakkatit'“ Devadattassa aguṇaṃ kathente Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya

¹ so both MSS. instead of mahābhāre du gandha? ² C^k papāsādetum, C^v papāsādetum. ³ C^k omits hi.

sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto mayhaṃ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakki yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaddatto rajjaṃ kāresi. Tassa Duṭṭhakumāro nāma putto ahosi kakkhaḷo pharusso pahaṭṭāsīvisopamo, anakkosītva vā apaharītva vā kenaci saddhiṃ na katheti, so antojanassa ca bahijanassa ca akkhiṃhi patitarajjaṃ viya khāditaṃ āgatapisāco viya ca amanāpo ahosi ubbejanīyo¹. So ekadivasaṃ nadīkīlaṃ kīḷitukāmó mahantena parivārena nadītiraṃ agamāsi. Tasmīṃ khaṇe mahāmegho uṭṭhahi. Disā andhakārā jātā. So dāsapessajanaṃ āha: „ettha bhaṇe, maṃ gahetvā nādīmajjhaṃ netvā nahāpetvā ānethā“ 'ti. Te² taṃ tattha netvā „kin no rājā karissati, imaṃ pāpapurisaṃ etth' eva māremā“ 'ti mantayitvā „ettha gaccha kāḷakannhīti“ uduke naṃ opilāpetvā paccuttaritvā tīre aṭṭhaṃsu. „Kahaṃ kumāro' ti ca vutte na mayaṃ kumāraṃ passāma, meggaṃ uṭṭhitaṃ disvā uduke nimujjitvā purato āgato bhavissatīti“ amaccā rañño santikaṃ agamaṃsu. Rājā „kahaṃ me putto“ ti pucchi. „Na jānāma deva, megga uṭṭhito³, purato āgato bhavissatīti saññāya āgat' amhā“ 'ti. Rājā dvāraṃ vivarāpetvā nadītiraṃ gantvā „vicinathā“ 'ti tattha tattha vicināpesi. Koci kumāraṃ nāddasa. So pi kho meghandhakāre deve vassante nadiyā vuyhamāno ekaṃ dārukkhandhaṃ disvā tattha nisīditvā maraṇabhayaatajjito paridevamāno gacchati. Tasmīṃ pana kāle Bārāṇasi-vāsī⁴ eko setṭhi nadītīre cattālisa-koṭṭidhanaṃ nidahitvā dhanataṇhāya dhanapitṭhe sappo hutvā nibbatti. Aparo tasmīṃ yeva padese timsakoṭṭiyo nidahitvā dhanataṇhāya tatth' eva unduro hutvā nibbatti. Tesāṃ vasaṇaṭṭhānaṃ udakaṃ pāvisi. Te udakassa pavitṭhamaggen' eva nikkhamitvā sotaṃ chindantā gantvā naṃ rājakumārena abhini-

¹ Ck -niyo. ² Ck ne. ³ both MSS. uṭṭhite ⁴ both MSS. -vāsī.

sinnam rukkhakkhandham patvā eko ekaṃ koṭiṃ itaro itaram
 āruya khandhapitṭhe va nipajjimsu. Tassā yeva kho pana
 nadiyā tīre eko simbalirukkho atthi, tatth' eko suvapotako va-
 sati. So pi rukkho udakena dhotamūlo nadīpitṭhe pati. Su-
 vapotako deve vassante uppatitvā gantuṃ asakkonto gantvā
 tass' eva khandhassa ekapasse nilīyi. Evam te cattāro janā
 ekato vuyhamānā gacchanti. Bodhisatto pi kho tasmiṃ
 kāle Kāsiratṭhe udicca brāhmaṇakule nibbattitvā vuddhip-
 patto isipabbajjam pabbajitvā ekasmiṃ nadīnivattane paṇṇa-
 sālāṃ māpetvā vasati. So aḍḍharattasamaye caṃkamamāno
 tassa rājakumārassa balavaparidevanasaddam sutvā cintesi:
 „mādisse nāma mettānuddayasampanne tāpase passante etassa
 purisassa maraṇam ayuttam, udakato uddharitvā tassa jīvita-
 dānam dassāmiti“ so tam „mā bhāyi, mā bhāyīti“ assāsetvā
 udakasotaṃ chindanto gantvā tam dārukkhandham ekāya koṭiyā
 gahetvā ākaḍḍhanto nāgabalo thāmasampanno ekavegena tīram
 patvā kumāram ukkhipitvā tīre patitṭhāpesi. Te pi sappādayo
 disvā ukkhipitvā assamapadam netvā aggiṃ jāletvā „te dubba-
 latarā“¹ ti paṭhamam sappādīnam sarīram sedetvā pacchā
 rājakumārassa sarīram sedetvā tam pi ārogaṃ² katvā āhāram
 dento pi paṭhamam sappādīnam yeva datvā pacchā tassa pha-
 lāphalāni upanāmesi. Rājakumāro „ayam kūṭatāpaso maṃ
 rājakumāram agantvā“³ tiracchānagatānam sammānam karotīti“
 Bodhisatte āghātam bandhi. Tato katipāhaccayena sabbesu pi
 tesu thāmabalappattesu nadiyā oghe pacchinne sappo tāpasam
 vanditvā āha: „bhante tumhehi mayham mahā upakāro kato,
 na kho paṇāham daḍḍido, asukaṭṭhāne me cattālisa hiraṇṇa-
 koṭiyo nidahitā, tumhākam dhanena kicce sati sabbam etaṃ
 dhanam tumhākam dātuṃ sakkomi, tam thānam āgantvā 'dighā'
 'ti pakkoseyyāthā“⁴ 'ti vatvā pakkāmi. Unduro tath' eva tāpa-
 sam nimantetvā „asukaṭṭhāne thatvā 'undurā' 'ti pakkosey-

¹ C^v -narā ² C^v arogaṃ, ³ both MSS. agantvā.

yāthā“ ’ti vatvā pakkāmi. Suvo pana tāpasam vanditvā „bhante mayham dhanam n’ atthi, rattasālīhi pana vo atthe sati asukan nāma mayham vasanatthānam, tattha gantvā ‘suva’ ’ti pakkosseyyātha, aham nātakānam ārocetvā anekasakaṭapūramatte¹ rattasālīyo āharāpetvā² dātum sakkomīti“ vatvā pakkāmi. Itaro pana mittadūbhidhammesu dhammatāya kiñci avatvā eva „tam attano santikam āgataṃ māressāmīti“ cintetvā „bhante mayi rajje patitthite āgaccheyyātha, aham vo catuhi³ paccayehi upatthahissāmīti“ vatvā pakkāmi. So gantvā na cirass’ eva rajje patitthāsi. Bodhisatto „vīmaṃsissāmi tāva te“ ti paṭhamam sappassa santikam gantvā avidūre thatvā „dīghā“ ’ti pakkosi. So ekavacanen’ eva nikkhamitvā Bodhisattam vanditvā „bhante imasmim thāne cattālīsa hiraṇṇakoṭiyo, tā sabbāpi nīharitvā gaṇhathā“ ’ti āha. Bodhisatto „evam atthu, uppanne kicce jānissāmīti“ tam nivattetvā undurassa santikam gantvā saddam akāsi. So pi tath’ eva paṭipajji. Bodhisatto tam pi nivattetvā suvassa santikam gantvā „suva“ ’ti pakkosi. So pi ekavacanen’ eva rukkhaggato otaritvā Bodhisattam vanditvā „kiṃ bhante mayham nātakānam vatvā Himavantapadesato tumhākam sayañjātasālīhi⁴ āharāpemīti“ pucchi. Bodhisatto „atthe sati jānissāmīti“ tam pi nivattetvā „idāni rājānam pari-gaṇhissāmīti“ gantvā rājuyyāne vasitvā pumadivase ākappasam-pattiṃ katvā bhikkhacāravattena nagaram pāvisi. Tasmim khane so mittadūbhirājā alamkatalatthikkhandhavaragato maharajena parivārena nagaram padakkhiṇam karoti. So Bodhisattam dūrato va disvā „ayam so kūtātāpaso mama santike bhutvā bhutvā vasitukāmo āgato, yāva⁵ parisamajjhe attano mayham katagunam na-ppakāseti tāvad ev’ assa sisam chindāpessāmīti“ purise olokesi, „kiṃ karoma devā“ ’ti ca vutte „esa kūtātāpaso maṃ kiñci yācitukāmo āgacchati maññe, etassa kālakappaṇikatāpasassa maṃ passitum adatvā va etaṃ gahetvā

¹ Cr -mante ² Ck āhārā- ³ so both MSS. ⁴ both MSS -sālī.

pacchā bāhaṃ bandhitvā catukke catukke paharantā¹ nagarā nik-
khāmetvā āghātane sīsam assa chinditvā sarīraṃ sūle² uttāsethā“
'ti āha. Te „sādhū“ 'ti sampañcchitvā gantvā niraparādhaṃ
Mahāsattaṃ bandhitvā catukke catukke paharantā āghātanaṃ
netuṃ ārabhiṃsu. Bodhisatto pahaṭapahaṭaṭṭhāne „amma tātā“
'ti akanditvā nibbikāro imaṃ gātham āha:

Saccaṃ kir' evaṃ āhaṃsu narā ekacciya idha:

kaṭṭhavipalāvitaṃ seyyo na tv-ev' ekacciyo naro ti. 72.

Tattha saccaṃ kirevaṃ āhaṃsū 'ti avitatham eva kira evaṃ vadanti,
narā ekacciya idhā 'ti idh' ekacce paṇḍitapurisā, kaṭṭhaṃ nipalāvitaṃ³
seyyo ti nadiyā vuyhamānaṃ sukkhadāruṃ nipalāvitaṃ uttāretvā thale ṭhapitaṃ
seyyo sundaratarāṃ etan ti vadamānā te purisā saccaṃ kira vadanti, kiṃkāraṇā:
taṃ⁴ hi yāgubhattādīnaṃ pacanattāyā sītātūrānaṃ viśīvanattāyā aññesaṃ pi
ca parissayānaṃ hāranattāyā upakāraṃ hoti, na tvevekkacciyo naro ti
ekacco pana mittadūbbhi⁵ akataññū pāpapuriso oghena vuyhamāno hatthe gahe tvā
uttārito⁶ n' att' eva varaṃ, tathā hi ahaṃ imaṃ pāpapurisaṃ uttāretvā imaṃ
attano dukkhaṃ āharāmi ti.

Evaṃ pahaṭapahaṭaṭṭhāne imaṃ gātham āha. Taṃ sutvā
ye tattha paṇḍitapurisā te⁷ āhaṃsu: „kiṃ pana bho pabbajita
tayā amhākaṃ rañño atthi, koci⁸ guṇo kato“ ti. Bodhisatto
taṃ pavattiṃ ārocetvā „evaṃ imaṃ mahoghato uttārento aham
eva attano dukkhaṃ akāsiṃ, 'na vata me porāṇakapaṇḍitānaṃ
vacanaṃ katan' ti anussaritvā evaṃ vadāmīti“ āha. Taṃ sutvā
khatti yabrāhmaṇādayo nagaravāsino „sv-āyaṃ mittadūbbhi⁹ rājā
evaṃ guṇasampanassa attano jīvitadāyakaṃ guṇamattaṃ pi
na jānāti, taṃ nissāya kuto amhākaṃ vadḍhi“, gaṇhatha naṃ“
ti kupitā samantato uttāhitvā ususattipāsānamuggarādippahārehi⁹
hatthikkhandhagatam eva naṃ ghātetvā pāde gahe tvā kaḍḍhitvā
parikhāpitthe chaḍḍetvā Bodhisattaṃ abhiśiñcivā rajje patiṭ-
ṭhāpesuṃ. So dhammena rajjaṃ karento puna ekadivasaṃ

¹ C^k paharantānaṃti ² C^k sūlaṃ. ³ so both MSS. ⁴ C^k uttarito. ⁵ C^k ne.

⁶ both MSS. keci. ⁷ C^k -bhi. ⁸ both MSS. vaddhiṃ. ⁹ both MSS. -pāsāna-.

sappādayo parigaṇhitukāmo mahantena parivārena sappassa vasanatthānaṃ gantvā „dīghā“ 'ti pakkosi. Sappo āgantvā vanditvā „idan te sāmi dhanāṃ, gaṇhā“ 'ti āha. Rājā cattālīsa-hirañṇakoṭidhanāṃ amacce paṭicchāpetvā¹ undurassa santikaṃ gantvā „undurā“ 'ti pakkosi. So pi āgantvā vanditvā tiṃsa-koṭidhanāṃ niyyādesi. Rājā tam pi amacce paṭicchāpetvā suvassa vasanatthānaṃ gantvā „suvā“ 'ti pakkosi. So pi āgantvā pāde vanditvā „kiṃ sāmi sāliṃ āharāmīti“ āha. Rājā „sālihi atthe sati āharissasi, ehi gacchāma“ 'ti sattatiyā hirañṇakoṭiṃ saddhiṃ te tayo pi jane gāhāpetvā nagaraṃ gantvā pāsādavare mahātalaṃ āruya dhanāṃ saṃgopāpetvā sappassa vasanatthāya suvaṇṇanālīṃ undurassa phalikaguhaṃ suvassa suvaṇṇapañjaraṃ kārāpetvā sappassa ca suvassa ca bhojanatthāya devasikaṃ kañcanatattake madhulāje undurassa gandhasālitaṇḍule dāpesi², dānādini ca puñṇāni karoti. Evan te cattāro pi janā yāvajīvaṃ samaggā sammodamānā viharitvā jīvitakkhaye yathākammaṃ agamaṃsu.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mayhaṃ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Duttharājā Devadatto ahosi, sappo Sāriputto, unduro Moggallāno, suvo Ānando, pacchā rajjaṃ patto dhammarājā pana aham evā“ 'ti. Saccaṃ kira-jātakaṃ.

4. Rukkhadhammajātaka.

Sādhū sambahulā nātīti. Idam Satthā Jetavane viharanto udakakalahe attano nātakaṇaṃ mahāvīnaṃ paccupaṭṭhitam nātvā ākāseṇa gantvā Rohiṇiyā nadiyā upari pallamaṃkena nisīditvā nīlaraṃsiṃ vissajjetvā nātakaṃ saṃvejetvā ākāse oruya naditīre nisinnam taṃ kalalaṃ ārabba kathesi. Ayam ettha saṃkhepo, vitthāro pana Kuṇḍalajātake āvibhavissati. Tadā pana Satthā nātakaṃ āmantetvā

¹ C^k paṭicchādetvā. ² C^k dāpesi.

„mahārāja tumhe nātakā nātakehi nāma samaggehi sanmodamānehi bhavitum vaṭṭatīti“ „nātakānaṃ hi sāmaggīyā satī paccāmittā¹ okāsaṃ na labhanti, tiṭṭhantu tāva manussabhūtā, acetanānaṃ rukkhānaṃ pi samaggiṃ laddhum vaṭṭatīti²“ „atitasmīṃ hi Himavantapadese mahāvāto sālavanaṃ pahari, tassa pana sālavanassa aññamaññaṃ rukkhagacchagumbalatāhi sambaddhattā ekarukkham pi pātetum asakkonto matthakamatthaken³ eva agamāsī. ekaṃ pana aṅgaṇe ṭhitam sākāviṭṭapasampannam pi mahārukkham aññehi rukkhehi asambaddhattā ummūletvā bhūmiyaṃ pātesi, iminā kāraṇena tumhehi pi samaggehi sanmodamānehi vasitum vaṭṭatīti⁴“ vatvā tehi⁵ yācito atītaṃ āhari :

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente paṭhamam uppanno¹ Vessavaṇo mahārājā cavi. Sakko aññaṃ Vessavaṇam ṭhapesi. Etasmīṃ Vessavaṇe parivatte pacchānibhatta-Vessavaṇo rukkhagacchagumbalatānaṃ „attano attano ruccanaṭṭhāne vimānaṃ gaṇhantū“² ti sāsanaṃ pesesi. Tadā Bodhisatto Himavantapadese ekasmīṃ sālavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. So nātake āha : „tumhe vimānāni gaṇhantā aṅgaṇe ṭhitarukkhesu mā gaṇhittha, imasmīṃ pana sālavane mayā gahitavimānaṃ parivāretvā va gaṇhathā“³ ti. Tattha Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitadevatā Bodhisattassa vimānaṃ parivāretvā va vimānāni gaṇhiṃsu, apaṇḍitā pana „kiṃ amhākaṃ araṇṇe vimānehi, mayaṃ manussapathe gāmanigamarāja-dhānidvāresu vimānāni gaṇhissāma, gāmadayo hi upanissāya vasamānā devatā lābhaggayasaggappattā hontīti“⁴ manussapathe aṅgaṇaṭṭhāne nibbattamahārukkhesu vimānāni gaṇhiṃsu. Ath⁵ ekasmīṃ divase mahatī vātavutthi⁶ uppajjitvā tassa⁷ atitaddhātāya⁸ dalhamulā vanajeṭṭharukkhāpi sambhaggasākāviṭṭapā samulā nipatiṃsu. Tan⁹ pana aññamaññaṃ sambandhanena¹⁰ ṭhitasālavanam patvā ito¹¹ ito ca paharanto ekarukkham pi pātetum nāsakkhi. Bhaggavimānā devatā nippatīsarapaṇā dārake hatthesu gahetvā Himavantaṃ gantvā attano pavattiṃ sālavane

¹ C^k -mittānaṃ, C^b -mittāna. ² C^b vaddhatīti. ³ C^k nehi. ⁴ C^k adds va.

⁵ C^k -vutthim. ⁶ so both MSS. instead of uppajji, vatassa? ⁷ so both MSS. instead of atittha-? ⁸ both MSS. sambaddha-

devatānaṃ kathayimsu. Tā tāsāṃ evaṃ āgatabhāvaṃ Bodhisattassa ārocesuṃ. Bodhisatto „paṇḍitānaṃ vacanaṃ agahetvā nippaccayaṭṭhānaṃ gatā nāma evarupā va¹ hontīti“ vatvā dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Sādhu sambahulā nātī api rukkhā araṇṇajā,
vāto vahati ekatṭhaṃ brahantam pi vanaspatin ti. 73.

Tattha sambahulā nātīti cattāro upādāya tatuttarīṃ satasahassam pi sambahulā nāma, evaṃ sambahulā aṇṇamaṇṇāṃ nissāya vasantā nātakā sādhu sobhanā pasatthā parehi appadhamsiyā ti attho, api rukkhā araṇṇajā ti tiṭṭhantu manussabhūtā araṇṇe jātarukkhāpi sambahulā aṇṇamaṇṇūpatthambhena thitā sādhu yeva, rukkhānaṃ pi hi sapaccayabhāvo va laddhuṃ vattati, vāto vahati ekatṭhan ti puratthimādibhedo vāto vāyanto āṅganatṭhāne thitaṃ ekatṭhaṃ ekakam eva thitaṃ, brahantam pi vanaspatin ti sakkhāvīṭapasampannaṃ mahārukham pi vahati, ummūletvā pāṭetīti attho.

Bodhisatto imaṃ kāraṇaṃ kathetvā āyukkhaye yathākammaṃ gato.

Satthāpi „evaṃ mahārāja² nātakānaṃ tāva sāmaggi³ yeva laddhuṃ vaṭṭatīti, samaggā sammodamānā piyavāsaṃ eva vasathā“⁴ ti. Satthā imaṃ dhammedesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā devatā Buddhaparisā ahesuṃ, paṇḍitadevatā pana aham evā“⁴ ti. Rukkhadhammajātakaṃ.

5. Macchajātaka.

Abhittthanaya Pajjunnā¹ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto attanā vassāpitavassāṃ ārabha kathesi. Ekasmiṃ kira samaye Kosalaratṭhe devo na vassi. sassāni piḷāyanti, tesu tesu thānesu talākapokkharaniṣarā² sussaṃti. Jetavanadvārakoṭṭhakasamīpe³ Jetavanapokkharaniyāpi udakam⁴ chijji, kalalagabhanam pavisitvā nipanne macchakacchape kākakulalāḍḍayo kaṇayaggasadisehi tuṇḍehi koṭṭetvā nīharitvā nīharitvā vipphandamāne khādanti. Satthā macchakacchapānaṃ taṃ vyasanam disvā mahākaruṇāya ussāhitahadayo „ajja mayā

¹ (k ca. ² (v -ja, (k -jata. ³ so both MSS ⁴ both MSS.- koddhaka-

devaṃ vassāpetuṃ vaṭṭatīti¹ pabbhātāya rattiyaṃ sarīrapaṭṭijagganaṃ katvā bhikkhācāraṇaṃ² sallakkhetvā mahābhikkhusaṃghaparivuto Buddha-līlāya Sāvattthiṃ piṇḍāya pavisitvā pacchābhantaṃ piṇḍapātaṃ³ paṭik-kanto Sāvattthito vihāraṃ gacchanto Jetavanapokkharaniyaṃ⁴ sopāne ṭhatvā Ānandattheraṃ āmantesi: „Ananda, udakasāṭikaṃ āhara, Jetavanapokkharaniyaṃ nahāyissāmi⁵“. „Nanu bhante Jetavanapokkharaniyaṃ udakaṃ chinnakaṃ, kalalamattam eva avasiṭṭhan“ ti. „Ananda, Buddhābalaṃ nāma mahantaṃ, āhara tvaṃ udakasāṭikaṃ“ ti. Thero āharitvā adāsi. Satthā eken’ antena udakasāṭiṃ nivāsetvā eken’ antena sarīraṃ pārupitvā „Jetavanapokkharaniyaṃ nahāyissāmi“ sopāne atṭhāsi. Taṃ khaṇaṃ nēva Sakkassa paṇḍukambalasilāsanaṃ uṇhā-kāraṃ dassesi. So „kin nu kho“ ti āvajjanto taṃ kāraṇaṃ natvā vassavalāhakadevarājānaṃ pakkosāpetvā „tāta, Satthā ‘Jetavanapokkharaniyaṃ nahāyissāmi’ dhurasopāne ṭhito. khippaṃ sakala-Kosalaraṭṭhaṃ ekam oghaṃ katvā vassāpehi⁶“. So „sādhū“ ti sampaṭicchitvā ekam valākakaṃ nivāsetvā ekam pārupitvā meghagitaṃ⁷ gāyanto pācīnaloka-dhātumukho pakkhandi, pācīnadisābhāge khalamaṇḍalamattam ekam meghapaṭalaṃ utthāya satapaṭalasahassapaṭalaṃ hutvā abhiṭṭhanantaṃ vijjūtā nicchārentaṃ adhomukhaṃ ṭhapitaudakakumbhākārena vassamānaṃ sakalaṃ Kosalaraṭṭhaṃ mahoghena viya ajjhottari. Devo acchinnaḍḍhāraṃ vassanto muhuttaṃ eva Jetavanapokkharaniyaṃ pūresi, dhurasopānaṃ āhacca udakaṃ atṭhāsi. Satthā pokkharaniyaṃ nahāyitvā rattadupaṭṭaṃ nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhitvā Sugatama-hācīvaraṃ ekaṃsagataṃ katvā bhikkhusaṃghaparivuto gantvā gandha-kuṭipariveṇe paṇḍattavarabuddhāsane nisīditvā bhikkhusaṃghena vatte dassite utthāya maṇi-sopānaphalake ṭhatvā bhikkhusaṃghassa ovādaṃ datvā uyyojetvā surabhi-gandhakuṭiṃ pavisitvā dakkhiṇena passena sihaseyyaṃ kappetvā sāyaṇhasamāye⁸ dhammasabbhāyaṃ sannipatitānaṃ bhikkhūnaṃ „passathāyuso“ Dasabalassa khantimettānuddaya-saṃpattiṃ vividhasassesu milāyantesu nānājalāsāyesu sussantesu⁹ macchakacchapesu mahādukkhaṃ pāpūnantesu kāruṇṇaṃ paṭicca ‘mahājanaṃ dukkhā mocessāmi¹⁰’ udakasāṭikaṃ nivāsetvā Jetavanapokkharaniyaṃ dhurasopāne ṭhatvā muhuttēna sakala-Kosalaraṭṭhaṃ mahoghena opilāpento viya devaṃ vassāpetvā mahājanaṃ kāyikacetasi-kaḍḍakkhato mo-

¹ Ck vaṭṭatī, Cv vaddhatīti. ² Ck -raṇaṇaṃ. ³ Ck -pāta. ⁴ Cv -vanaṃ.

⁵ both MSS. -mi. ⁶ Cv -hītaṃ. ⁷ Ck sāyaṇha-. ⁸ Ck passasāvuso. ⁹ Ck omits nānā . . . tesu.

cetvā vihāraṃ pavīṭṭho“ ti kathāya vattamānāya gandhakuṭito nikkhamitvā dhammasabhaṃ āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti rutte „na bhikkhave Tathāgato idān' eva mahājane kilamante devaṃ vassāpesi¹, pubbe tiracchānayoṇiyaṃ nibbattitvā maccharājakāle pi vassāpesi¹ yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte imasmiṃ yeva Kosalaratṭhe imissā ca Sāvattthiyā imasmiṃ yeva Jetavanapokkharaniyatṭhāne ekā valligahanaṃ parikkhittā kandarā ahosi. Bodhisatto macchayoniyaṃ nibbattitvā macchagāṇaparivuto tattha paṭivasati. Yathā pana idāni evaṃ evaṃ² tadāpi tasmiṃ ratṭhe devo na vassi. Manussānaṃ sassāni milāyimsu, vāpiādisu udakaṃ chijji, macchakacchapā kalalagahanaṃ pavisimsu. Imissāpi kandarāya macchā kalalagahanaṃ pavisitvā tasmiṃ tasmiṃ tṭhāne niliyimsu, kākādayo tuṇḍena kottetvā³ nīharitvā khādisu. Bodhisatto nātisaṃghassa taṃ vyasanaṃ disvā „imaṃ hi etesaṃ dukkhaṃ tṭhapetvā maṃ aṅṅo mocetuṃ samattho nāma n' atthi, sacca-kiriyaṃ katvā devaṃ vassāpetvā nātake maraṇadukkhā mocessaṃ⁴“ kālavaṇṇaṃ² kaddamaṃ dvidhā viyūhitvā nikkhamitvā añjanarukkhasārāghaṭikavaṇṇamahāmaccho sudhotalohitaṃ kamāṇisadisāni akkhini ummīletvā ākāsaṃ ulloketvā Pajjunnadeva-marājassa saddaṃ datvā „bho Pajjunna, ahaṃ nātake nissāya dukkhito, tvam⁴ mayi sīlavante kilamante kasmā devaṃ na vassāpesi, mayā samānajatikānaṃ khādanatṭhāne nibbattitvā taṇḍulapamāṇaṃ⁵ pi macchaṃ ādiṃ katvā⁶ khāditapubbo nāma n' atthi, aṅṅo pi me pāṇo jīvitaṃ na voropitapubbo, iminā saccena devaṃ vassāpetvā nātisaṃghaṃ me dukkhā mocaḥīti“ vatvā paricārakacetaṃ āṇāpento viya Pajjunnaṃ devarājānaṃ ālapanto imaṃ gātham āha:

¹ Ck -siin. ² so both MSS. ³ both MSS. koddhetvā. ⁴ C^o tvam. ⁵ both MSS. -nam ⁶ both MSS. ādikatvā.

Abhittthanaya Pajjunna, nidhiin kākassa nāsaya,
kākam sokāya randhehi, mañ ca sokā pamocayā ti. 74.

Tattha abhittthanaya Pajjunna¹ ti pajjunno vuccati meggho, ayañ pana megghavasena laddhanāmañ vassavalahakadevarājānañ ālapati. ayañ kir' assa adhippāyo: devo nāma abhittthananto vijjutā andehārento vassanto pi na sobhati. tasmā tvam abhittthananto vijjutā nicchārento vassāpehīti. nidhiin kākassa nāsaya² ti kākā kalalam pivātvā thite macche tundena kottetvā³ nīharitvā khādanti. tasmā nesam anto kalale macchā nidhīti vuccanti. tam kākasaṅghassa nidhiin devaṃ vassāpento udake paricchādetvā na⁴chīti, kākam sokāya randhehīti kākasaṅgho imissā kandarāya udakena punnāya macche alabhamāno socissati, tam kākaganam tvam imaṃ kandarāṃ pūrento sokāya randhehi sokass' atthāya, papa yatha⁵ antoniyyhanalakkhanam sokam pāpunāti evaṃ karohīti attho, mañ ca sokā pamocaya ti ettha cakāro sampinḍanatto, evaṃ mañ ca mama ūtate ca sabbe va imamhā maraṇasoka mocchīti.

Evaṃ Bodhisatto paricārakacetakam āṇāpento viya Pajjunnam ālapitvā sakala-Kosalaraṭṭhe mahāvassam vassāpetvā mahājanam maraṇadukkhaṃ mocetvā jīvitapariyosāne yathākamam gato.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva devam vassāpeti, pubbe pi macchayoniyaṃ nibbatto pi vassāpesi yevā“¹ ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam amodhānesi: „Tadā macchagaṇo Buddhaparisā ahoṣi. Pajjunnadevarājā Anando, maccharājā pana aham evā“² ti. Macchajātakam.

6. Asamkiyajātaka.

Asamkiyomhi gāmanhīti. Idam Satthā Jetavane viha-
ranto ekaṃ Sāvatti-vāsiṃ upāsakaṃ ārabha kathesi. So kira so-
tāpanno ariyasāvako kenaci³ eva karaṇīyena ekena⁴ sakaṭasatthavā-
hena⁵ saddhiṃ maggaṃ paṭipajjitvā ekasmiṃ araṇṇaṭṭhāne sakaṭāni
mocetvā khandhāvāram khandhe⁶ kate satthavāhassa avidūre aññataras-
miṃ rukkhamūle caṃkamati. Ath' attano kālam sallakkhetvā pañca-
satā corā „khandhāvāram viluṃpi-sāma“⁷ ti dhanumuggarādhathā tam

¹ both MSS. koddhetva. ² so both MSS. instead of papa yatha? ³ U^o omits ekena. ⁴ both MSS. -satthuvahena. ⁵ so both MSS. of khandhavārahkhandhe?

thānaṃ parivārayiṃsu. Upāsako pi caṃkami¹ yeva. Corā naṃ disvā „addhā esa khandhāvāraṃ rakkhako bhavissati, imissa niddaṃ okkaṇtakāle vilumpissāmā“² 'ti ajjhottarituṃ asakkontā tattha tatth' eva aṭṭhaṃsu. So pi upāsako paṭhamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi caṃkamaṃ nēva adhiṭṭhāsi³. Paccūsakāle jāte corā okāsaṃ alabhantā gahite pāsāṇamuggarādayo chaḍḍetvā palāyiṃsu. Upāsako pi attano kammaṃ niṭṭhāpetvā puna Sāvattiṃ āgantvā Satthāraṃ upasaṃkamitvā „bhante attānaṃ rakkhamaṇā paraṃ rakkhikā hontīti“ puechi. „Ama upāsaka, attānaṃ rakkhanto⁴ paraṃ⁵ rakkhati, paraṃ rakkhanto attānaṃ rakkhati“. So „yāva subhāsitaṃ c' idaṃ⁶ bhante Bhagavatā, ahaṃ ekena satthavāhena saddhiṃ maggaṃ paṭipanno 'rukkhamaṇe caṃkamanto maṃ rakkhissāmīti' sakalasatthaṃ rakkhin⁷“ ti āha. Satthā „upāsaka pubbe pi paṇḍitā attānaṃ rakkhantā paraṃ rakkhissū“ 'ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāmesu ādīnavaṃ disvā isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vasanto loṇambilasevanatthāya janapadaṃ āgantvā janapadacārikaṃ caranto ekena satthavāhena saddhiṃ maggaṃ paṭipajjitvā ekasmiṃ araṇṇatṭhāne satthe nivṛṭṭhe satthato avidūre jhānasukhena vītināmento aṇṇatarasmiṃ rukkhamaṇe caṃkamaṃ adhiṭṭhāsi. Atha kho pañcasatā corā sāyamāsabhattassa bhuttakāle „taṃ sakaṭasatthaṃ vilumpissāmā“⁸ 'ti āgantvā parivārayiṃsu. Ne⁹ taṃ tāpasāṃ disvā „sace ayaṃ amhe passissati satthavāsikānaṃ ārocessati, etassa¹⁰ niddūpagatavelāya vilumpissāmā“¹¹ ti tatth' eva aṭṭhaṃsu. Tāpaso sakalam pi rattiṃ caṃkami yeva. Corā okāsaṃ alabhitvā gahitagahite muggarapāsāṇe chaḍḍetvā sakaṭasatthavāsīnaṃ saddaṃ datvā „bho satthavāsīno, sace esa rukkhamaṇe caṃkamanatāpasō ajja nābhavissa“ sabbe mahāvīlopaṃ pattā abhavissatha, sve tāpasassa mahāsakkāraṃ kareyyāthā“¹² 'ti vatvā pakkamiṃsu. Te pabhātāya rattiya corehi chaḍḍite

¹ both MSS. caṃkama. ² C^k adhiṭṭhāyimi² ³ both MSS. rakkhantu.

⁴ C^k aparam. ⁵ C^k subhāsitaṃidaṃ? ⁶ C^k rakkhisaṇ. ⁷ so both MSS

⁸ C^v ekassa. ⁹ C^k nābhavissati

muggarapāsānādayo disvā bhītā Bodhisattassa santikaṃ gantvā vanditvā „bhante diṭṭhā vo corā“ ti pucchimsu. „Āmāvuso diṭṭhā“ ti. „Bhante ettake vo core disvā bhayaṃ vā sārājjaṃ vā na uppajjīti“. Bodhisatto „āvuso core disvā bhayaṃ nāma sadhanassa¹ hoti, ahaṃ pana niddhano, sv-āhaṃ kiṃ bhāyis-sāmi, mayhaṃ hi gāme pi araṇṇe pi vasantassa bhayaṃ vā sārājjaṃ vā n' atthīti“ vatvā tesāṃ dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Asaṃkiyo 'mhi gāmaṃhi, araṇṇe n' atthi me bhayaṃ,
ujumaggaṃ samārūḷho mettāya karuṇāya cā ti. 75.

Tattha saṃkāya niyutto paṭiṭṭhito ti saṃkiyo na saṃkiyo asaṃkiyo, ahaṃ gāme vasanto pi saṃkāya appaṭiṭṭhitattā asaṃkiyo nibbhayo nirāsaṃko ti dīpeti. araṇṇe ti gāmagāmūpacāravinimutte thāne, ujumaggaṃ samārūḷho mettāya karuṇāya cā 'ti ahaṃ tika atukkaṃjñānikāhi mettākaruṇāhi kāyavaṃkādivirahitaṃ² ujubrahmalokagāmimaggaṃ ārūḷho ti vadati, aha vā parisuddhasīlātāya kāyavacīmanovavirahitaṃ ujum devalokamaggaṃ ārūḷho 'mhiṭi dassetvā tato uttarinā mettāya karuṇāya ca paṭiṭṭhitattā ujum Brahmālokaṃ maggaṃ pi ārūḷho 'mhiṭi dasseti pi, aparihīnaṃjñānassa hi ekaekantena Brahmālokaṃ parāya-nattā mettākaruṇādayo ujumaggā nāma.

Evam Bodhisatto imāya gathāya dhammaṃ desetvā tuṭṭha-cittehi tehi manussehi sakkatapūjito yāvajjivaṃ cattāro Brahmavihāre bhāvetvā Brahmāloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammaṃ desanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jāta-kaṃ samodhānesi: „Tadā satthavāsino Buddhāparisā ahesuṃ, tāpaso pana ahaṃ evā“ 'ti. Asaṃkiyajātakaṃ. •

7. Mahāsupinajātaka.

Lāpūni sīdantīti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto soḷasa mahāsupine ārabba kathesi. Ekadivasāṃ kira Kosala-mahārājā rattiṃ niddūpagato³ pacchimaṃyāme soḷasa mahāsupine disvā

¹ Ck sadhanassā. ² Ck -ta. ³ Ck niddu-.

bhītatāsito pabujjhivā „imesaṃ supinānaṃ diṭṭhattā kin nu kho me bhavissatīti“ maraṇabhayatajjito sayanapiṭṭhe nisinnako va vītināmesi. Atha naṃ pabhātāya rattiyā brāhmaṇapurohitā upasaṃkamitvā „sukham asayittha¹ mahārājā“ ti pucchimsu. „Kuto me ācariyā sukhāṃ, ajjāhaṃ paccūsasamaye soḷasa mahāsupine passim, so 'mhi tesāṃ diṭṭhakālato paṭṭhāya bhayappatto, vadetha ācariyā“ ti. „Sutvā jānissāmā“ ti vutte brāhmaṇānaṃ diṭṭhasupine kathetvā „kin nu kho me imesaṃ diṭṭhakāraṇā bhavissatīti“ pucchi. Brāhmaṇā hatthe vidhūnimisu. „Kasmā hatthe vidhūnathā“ ti ca vutte „kakkhaḷā mahārāja supinā“ ti. „Kā tesāṃ nipphatti bhavissatīti“. „Rajjantarāyo jīvī-tantarāyo bhogantarāyo ti imesaṃ tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aññataro“ ti. „Sappaṭikammā appaṭikammā“ ti. „Kāmaṃ ete supinā atipharusattā appaṭikammā, mayāṃ pana te² sappaṭikammaṃ karissāma, ete paṭikka-māpetum asakkontānaṃ ambhakaṃ sikkhitabhāvo³ nāma kiṃ karissatīti“ ti. „Kiṃ pana katvā paṭikkamāpessathā“ ti. „Sabbacatukkena yaññaṃ yajissāma mahārājā“ ti. Rājā bhītatāsito „tena hi ācariyā mama jīvitāṃ tumhākaṃ hatthe, khippaṃ me sotthim karothā“ ti āha. Brāhmaṇā „bahuṃ dhanāṃ labhissāma, bahuṃ khajjabhojjaṃ āharāpessāmā“ ti haṭṭhatuṭṭhā „mā cintayi mahārājā“ ti rājānaṃ samassāsetvā rājanivesanā nikkhamitvā bahinagare yaññāvāṭaṃ katvā bahū⁵ catuppadagaṇe thūne⁶ paṇīte katvā pakkhigaṇe samāharitvā „idaṃ c' idaṃ ca laddhum vaṭṭatīti“ punappuna saṃsaranti. Atha kho Mallikā devī taṃ kāraṇaṃ natvā rājānaṃ upasaṃkamitvā pucchi: „kin nu kho mahārāja brāhmaṇā punappuna saṃsarantīti“. „Sukkhita tvaṃ ambhakaṃ, kaṇṇamūle āśīvisaṃ carantaṃ na jānāsīti“. „Kiṃ etaṃ mahārājā“ ti. „Mayā evarūpā dussupinā diṭṭhā, brāhmaṇā tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aññataro paññāyatīti“ vatvā tesāṃ paṭighātāya yaññaṃ yajāmā⁷ ti vatvā punappuna saṃsarantīti“. „Kiṃ pana te mahārāja sodevake loke aggabrāhmaṇo supinapaṭikammaṃ pucchito“ ti. „Kataro paṇ' esa bhadde sodevake loke aggabrāhmaṇo“ ti. „Sodevake loke aggapuggalaṃ sabbaññum viuddhaṃ nikkālesāṃ mahābrāhmaṇaṃ na jānāsi, so hi Bhagavā supinantaraṃ jāneyya, gaccha tvaṃ⁷ pucchā mahārājā“ ti. „Sādhu devīti“ rājā vihāraṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā nisīdi. Satthā madhurassaraṃ nicchāretvā „kin nu kho mahārāja atippage va āgato sīti“ āha. „Ahaṃ bhante paccūsamaye soḷasa ma-

¹ Ck asiyittha. ² Ck ne. ³ both MSS. sikkhita- ⁴ Cv -sīti. ⁵ Ck bahu. ⁶ so both MSS. ⁷ so both MSS. instead of taṃ?

hāsupine disvā bhūto brāhmaṇānaṃ ārocesim. brāhmaṇā 'kakkhaḷā¹ mahārāja supinā. etesaṃ paṭighātanatthāya sabbacatukkena yaṇṇaṃ yajissāmā' 'ti yaṇṇaṃ sajjenti, bahū paṇā maraṇabhayaatajjitā, tumhe va² sadevake loke aggapuggalo, atitānāgatapaccuppannaṃ upādāya n' atthi so neyyadhammo yo vo nāṇamukhe āpātham³ nāgacchati, etesaṃ me supinānaṃ nipphatti⁴ kathetha Bhagavā⁵ 'ti. „Evam etaṃ mahārāja, sadevake loke maṃ t̥hapetvā añño etesaṃ supinānaṃ antaraṃ vā nipphattim vā⁶ jānitum samattho nāma n' atthi, ahaṃ te kathessāmi, api ca kho tvaṃ diṭṭhaniyāmen' eva supine kathehīti⁷. „Sādhu bhante⁸ ti rājā diṭṭhaniyāmen' eva kathento

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
 asso kaṃso sigālī ca kumbho
 pokkharāṇi ca apākacandanaṃ
 Lāpūni sīdanti silā plavanti
 maṇḍūkiyo⁹ kaṇhasappe gilanti
 kākāṃ suvaṇṇā parivārayanti
 tasā vakā elakānaṃ bhayā hiti

imaṃ mātikaṃ nikkhipitvā kathesi. „Kathaṃ bhante. ekaṃ tāva supinaṃ evaṃ addasaṃ: cattāro añjanavaṇṇā¹⁰ kālāusabhā 'yujjhissāmā' 'ti catūhi¹¹ disāhi rājāṇaṇaṃ āgantvā 'usabhayuddhaṃ passissāmā' 'ti mahājane sannipatite yujjhanākāraṃ dassetvā naditvā gajjitvā ayujjhitvā va paṭikkantā, imaṃ pathamaṃ supinaṃ addasaṃ. imassa ko vipāko¹² ti. „Mahārāja, imassa vipāko n' eva tava na mama kāle bhavissati. anāgate pana adhammikaṇaṃ kapaṇarājūnaṃ¹³ adhammikaṇaṃ ca manussānaṃ kāle loke viparivattamāne kusale ossanne¹⁴ akusale ussanne lokassa parihāṇakāle, devo na sammā vassissati, meghapādā ca chijjissanti, sassāni milāyissanti, dubbhikkhaṃ bhavissati, vassitukāma viya¹⁵ catūhi¹⁶ disāhi meghā uṭṭhahitvā itthikāhi ātape patthātānaṃ¹⁷ vīhiā-dīnaṃ temaṇabhayaena antopavesitakāle purisesu kuddālapitakahatthesu¹⁸ ālīṃ bandhanatthāya nikkhantesu vassanākāraṃ dassetvā gajjitvā vijjutā nicchāretvā te usabhā viya ayujjhitvā avassitvā va palāyissanti, ayam etassa vipāko. tvaṃ pana tappaccayā koci antarāyo n' atthi, anā-

¹ C^k -la. ² C^k va. ³ C^v apatham. ⁴ C^k omits va. ⁵ both MSS. maṇḍu-

⁶ C^k -vananā, C^v -vanna ⁷ both MSS. catūhi. ⁸ C^v -rājūnaṃ. ⁹ so both MSS ¹⁰ both MSS. vassatu-. C^v adds catukāma viya ¹¹ C^k atappetthacānaṃ.

¹² C^k -putthaka-

gataṃ ārabba diṭṭhasupino esa, brāhmaṇā pana attano jīvitavuttiṃ nissāya kathayimsū¹ ti. Evaṃ Satthā supinassa nipphattiṃ kathetvā āha: „dutiyaṃ kathehi mahārājā“² ti. „Dutiyaṃ bhante evaṃ addasaṃ: khuddakā¹ rukkhā c' eva gacchā ca paṭhaviṃ bhinditvā vidatthimattam pi ratanamattam pi anugantvā va pupphanti c'eva phalanti ca, imaṃ dutiyaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Mahārāja, imassa vipāko lokassa parihīnakāle manussānaṃ parittāyukakāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi sattā tibbarāgā bhavissanti, asampattavayā va kumāriyo purisantaraṃ gantvā utuniyo c'eva gabbhiniyo ca hutvā puttadhītāhi vaḍḍhissanti, khuddakarukkhānaṃ pupphaṃ viya hi tāsāṃ utunibhāvo phalaṃ viya ca puttadhitaro bhavissanti, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Tatiyaṃ kathehi mahārājā“³ ti. „Gāviyo bhante tadahu-jātānaṃ vacchānaṃ khiraṃ pivantiyo addasaṃ, ayaṃ me tatiyo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva manussānaṃ jeṭṭhāpācāyikakamassa naṭṭhakāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi sattā mātāpītusu vā sassusasuresu vā lajjāṃ anupaṭṭhapetvā sayam eva kuṭumbaṃ sāmividaṇṭā va ghāsacchādanamattam pi mahallakānaṃ dātukāmā dassanti adātukāmā na dassanti², mahallakā anāthā asayaṃvasi³ dārake ārādhetvā jīvissanti tadahu-jātānaṃ vacchakānaṃ khiraṃ pivantā mahāgāviyo viya, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Catutthaṃ kathehi“⁴ ti. „Dhuravāhe bhante ārohapariṇāhasampanne mahāgoṇe yugaparaparāya ayojetvā taruṇe godamme⁴ dhure yojente addasaṃ, te dhuraṃ vahiṭṭam asakkontā chaḍḍetvā atṭhaṃsu, sakaṭāni na-ppavattiṃsu, ayaṃ me catuttho supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva adhammika-rājūnaṃ kāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammikakapaṇarājāno paṇḍitānaṃ pavenikusalānaṃ⁵ kammaṃ⁶ nittharaṇa-samatthānaṃ mahāmattānaṃ yasaṃ na dassanti, dhammasabbhāya vinicchayaṭṭhāne pi paṇḍite vohāra-kusale mahallake amacce na ṭhapesanti, tabbipariṇānaṃ⁷ pana taruṇataruṇānaṃ yasaṃ dassanti, tathārūpe eva ca vinicchayaṭṭhāne ṭhapesanti, te rājakammāni yeva yuttānaṃ ca ajānantā n' eva taṃ yasaṃ ukkhipitum sakkhissanti na rājakammāni nittharitum, te asakkontā kammadhuraṃ chaḍḍessanti⁸, mahallakāpi paṇḍitāmacca yasaṃ alabhantā kiccāni nittharitum samatthāpi 'kiṃ amhākaṃ etehi, mayaṃ bālurakā jātā, abbhantarikā taruṇadārakā

¹ C^v khuddasaṃkhuddakā. ² C^k omits adātukāmā na dassanti. ³ both MSS. -si. ⁴ both MSS. -dhamme. ⁵ C^k paveni-, C^v pameni-. ⁶ C^v kamman. ⁷ C^k -pari-. ⁸ C^v omits mahallake chaḍḍessanti.

jānissantīti' uppannāni kammāni na karissanti, evaṃ sabbathāpi tesāṃ rājūnaṃ hāni yeva bhavissati, dhuraṃ vahitūṃ asamatthānaṃ vacchadammānaṃ¹ dhure yojitakālo viya dhuravāhānaṃ² mahāgoṇānaṃ yugaparamparāya ayojitakālo viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n'atthi. Pañcamāṃ kathehīti'. „Bhante, ubhatomukhaṃ assaṃ addasaṃ, tassa dvīsu passesu yavasaṃ³ denti, so dvīhi mukhehi khādati, ayaṃ me pañcamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate adhammikaṃ rājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmim hi adhammikaḥ rājajāno adhammike lolamanusse vinicchaye ṭhappessanti, te pāpā puññesu anādarā bālā sabhāyaṃ nisīditvā vinicchayaṃ dentā ubhinnaṃ pi atthapaccatthikānaṃ hatthato lañcaṃ gahetvā khādessanti asso viya dvīhi mukhehi yavasaṃ, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n'atthi. Chaṭṭhaṃ kathehīti'. „Bhante, mahājano satasahassagghaṇikaṃ⁴ suvaṇṇapātīm sammajjitvā, idha passāvaṃ karohīti' ekassa jarasigālassa upanāmesi, taṃ tattha passāvaṃ karontaṃ addasaṃ, ayaṃ me chaṭṭho supino. imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate yeva bhavissati, anāgatasmim hi adhammikā va jātirājāno jātisampannaṃ kulaputtānaṃ āsāṃkāya yasāṃ na dassanti akulīne va vaddhessanti, evaṃ mahākulāni duggaṭāni bhavissanti lāmakakulāni issarāni, te ca kulīnapurisā jīvītūṃ asakkontā 'ime nissāya jīvissāma' 'ti akulīnānaṃ dhītaro dassanti, iti tāsaṃ⁵ kuladhītānaṃ akulīnehi saddhiṃ saṃvāso jarasigālassa suvaṇṇapātīyaṃ passāvakaṇasadiṣo bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n'atthi. Sattamaṃ kathehīti'. „Bhante, eko puriso rajjūṃ vaṭṭetvā vaṭṭetvā⁶ pādamaṇḍale nikkhīpati, tena nisinnapīṭhassa heṭṭhā sayitā ekā chātasigālī⁷ nassa ajānantass' eva taṃ khādati, ev' āhaṃ addasaṃ, ayaṃ sattamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassa pi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmim hi itthiyo purisalolā surālolā alaṃkāralolā visikhālolā āmisalolā bhavissanti, dussilā durācārā tā sāmihehi kaṣīgorakkhādīni kammāni katvā kicchena kasirena sambhataṃ dhanāṃ jārehi saddhiṃ suraṃ pivantā mālāgandhavilepanaṃ dhārayamānā anto gehe accāyikam pi kiccaṃ anoloketvā gehe parikkhepassa uparibhāgena chiddatṭhānehi pi jāre upadhārayamānā sve vapitabbayuttakam⁸ bijam pi kottetvā⁹ yāgubhattakhajjakāni sampādetvā khādamānā vilumpissanti heṭṭhā pīṭhake nipannacchātasigālī viya vaṭṭetvā

¹ C^k -dhammānaṃ. ² C^k dhura-. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -nikam.

⁵ C^k nāsāni. ⁶ both MSS vaddhetva vaddhetva. ⁷ C^v -li ⁸ C^v -yuttamikaṃ.

⁹ both MSS koddhetva.

vaṭṭetvā¹ pādamūle nikkhittarajjūm, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Atthamaṃ kathehīti². „Bhante, rājadvāre bahūhi³ tucchakumbhehi parivāretvā ṭhapitaṃ ekaṃ mahantaṃ pūritakumbhaṃ addasaṃ, cattāro pi pana vaṇṇā catūhi⁴ disāhi catūhi⁵ anudisāhi ca ghaṭehi udakaṃ āharitvā āharitvā pūritakumbhaṃ eva pūrenti, pūritapūritaṃ udakaṃ uttaritvā palāyi, tato⁶ pi punappuna tatth' eva udakaṃ āsiṇcanti, tucchakumbhe olokento⁷ pi n' atthi, ayam me aṭṭhamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi loko parihāyissati, raṭṭhaṃ nirojaṃ bhavissati, rājāno duggatā kapaṇā bhavissanti, yo issaro bhavissati tassa bhaṇḍāgāre sataśaḥṣaṣaṃ maddantā pavessantā ucchukkhettāni karontā yantāni karontā yantāni vāhentā phāṇitādīni pacantā pupphārāme phalārāme ca karontā tattha tattha nipphannāni pubbaṇṇādīni āharitvā raṇṇo koṭṭhāgāraṃ eva pūressanti, attano gehesu tucchakoṭṭhakesu oloketāpi na bhavissanti, tucchatucchakumbhe anoloketvā pūritakumbhe pūraṇasadisam eva bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Navamaṃ kathehīti⁸. „Bhante, ekaṃ pañcapadumasañchannaṃ gambhīraṃ sabbatotitthaṃ pokkharāṇiṃ addasaṃ, samantato dipadacatuppadā otaritvā tattha pānīyaṃ⁹ pivanti, tassā¹⁰ majjhe gambhīraṭṭhāne udakaṃ āvilaṃ, tirapadesesu dipadacatuppadānaṃ akkamaṇaṭṭhāne acchaṃ vippasannaṃ anāvilaṃ, ev' āhaṃ addasaṃ, ayam me¹¹ navamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate eva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi rājāno adhammikā bhavissanti, chandādivasena agatiṃ gacchantā rājjaṃ kāressanti, dhammena vinicchayaṃ nāma na dassanti, lañcavittakā bhavissanti dhanalolā, raṭṭhavāsikesu nesaṃ khantimettānuḍḍayā nāma na bhavissanti, kakkhaḷā pharusā ucchuyante ucchugaṇṭhikā viya manusse pīlentā nānappakārehi¹² balim uppadetvā dhanam gaṇhissanti, manussā balipīlita kiñci dātuṃ asakkontā gāmanigamādayo chaḍḍetvā paccantaṃ gantvā vāsaṃ kappessanti, majjhimaṇapado suṇṇo¹³ bhavissati¹⁴ paccanto ghanavāso seyyathāpi pokkharāṇiyā majjhe udakaṃ āvilaṃ pariyante vippasannaṃ, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi.

¹ both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. ² both MSS. bahūni. ³ both MSS. catūhi.

⁴ C^k tate, C^v tate corr. to tato. ⁵ C^k -tā. ⁶ C^k kapaṇā. ⁷ C^k pānīyaṃ. ⁸ C^k tasmā.

⁹ C^k ayameva. ¹⁰ both MSS -kāre. ¹¹ both MSS. suṇṇā. ¹² C^k bhavissanti.

Dasamaṃ kathehīti¹. „Bhante, ekissā yeva kumbhiyā paccamānaṃ odanaṃ apākaṃ addasaṃ - apākaṃ ti vidāretvā vibhajjivā² ṭhapitaṃ viya, ti³ ākārehi paccamānaṃ ekasmiṃ phasse⁴ atikilino hoti ekasmiṃ uttaṇḍulo ekasmiṃ supakko ti -, ayam me dasaṃ o supino, imassa ko vipāko⁵“ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi rājāno adhammikā bhavissanti, tesu adhammikesu rājayuttāpi brāhmaṇagahapatinegamajānapadāpīti samaṇabrāhmaṇe upādāya⁶ sabbe manussā adhammikā bhavissanti, tato nesaṃ ārakkhadevatā balipaṭiggāhikā devatā rukkhadevatā ākāsaṭṭhadevatā ti evaṃ devatāpi adhammikā bhavissanti, adhammikaṛājūnaṃ rajje vātā visamā kharā vāyissanti, te ākāsaṭṭhakavimānāni kampessanti, tesu kampitesu devatā kupitā devaṃ vassitum na dassanti, vassamāno pi sakalaraṭṭhe ekappahārena na vassissati, vassamāno pi sabbattha kasikamassa vā vappakamassa vā upakāro hutvā na vassissati, yathā ca raṭṭhe evaṃ janapade pi gāme pi ekatalākasare pi ekappahārena na vassissati, talākassa uparibhāge vassanto heṭṭhābhāge na vassissati, heṭṭhā vassanto upari na vassissati, ekasmiṃ bhāge sassaṃ ativassena nāsessati, ekasmiṃ avassanena⁷ milāpessati, ekasmiṃ sammā vassamāno sampādessati, evaṃ ekassa raṇṇo rajje vuttasassā nippakārā bhavissanti ekakumbhiyā odano viya, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Ekādasamaṃ kathehīti⁸. „Bhante, sataṣaṇṇasagghaṇikam⁹ candanasāraṃ pūtitakkena¹⁰ vikkiṇanti¹¹ addasaṃ. ayam me ekādasamo supino, imassa ko vipāko¹²“ ti. „Imassāpi anāgate eva mayhaṃ sāsane parihāyante vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi paccayalolā alajjī bhikkhū bahū bhavissanti, te mayā paccayaloluppaṃ nimmathetvā kathitadhammadesanaṃ cīvarādicatupaccayaḥetu paresaṃ desessanti, paccayehi muccitvā titthāraṇapakkhe¹³ ṭhitā nibbānābhimukhaṃ katvā desetum na sakkhissanti, kevalaṃ mama vyañjana-sampattiṃ c' eva madhurasaddaṃ ca sutvā mahagghāni cīvarādīni dassanti c' eva dātukāmā¹⁴ ca hontīti desessanti, apare antaravīthi-catukkarājadvārādisu nisīditvā kahāpaṇaḍḍhapādamaśakarūpādīni pi nissāya desessanti, iti mayā nibbānagghaṇakam¹⁵ katvā desitaṃ dhammaṃ catuppaccayatthāya c' eva kahāpaṇaḍḍhakahāpaṇānaṃ¹⁶ atthāya ca vikkiṇitvā desetā sataṣaṇṇasagghaṇakam¹⁷ candanasāraṃ pūtitakkena

¹ Ck vibhajjivā. ² so both MSS. instead of passe? ³ omit samana-upādāya?

⁴ both MSS. avassante. ⁵ both MSS. -nikam. ⁶ both MSS. pūtitakkena.

⁷ so both MSS. instead of -nante? ⁸ C^v nitthā-? read: titthakārānaṃ pakkhe?

⁹ Ck adds ti, C^v ni. ¹⁰ both MSS. -nakam ¹¹ both MSS. -ṇāni.

vikkiṇantā viya bhavissanti, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Dvādasamaṃ kathehīti¹. „Bhante, tucchalāpūni udae sīdantāni addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate adhammikaṛājā-kāle loka viparivattante² yeva vipāko bhavissati, tadā hi rājāno jāti-sampannānaṃ kulaputtānaṃ yasaṃ na dassanti akulīnānaṃ yeva das-santi, te issarā bhavissanti itare daliddā, rājasammukhe pi rājadvāre pi amaccasammukhe pi vinicchayaṭṭhāne pi tucchalābusadisānaṃ akulīnā-naṃ nēva kathā osīditvā ṭhitā viya niccalā suppatitṭhitā bhavissati, saṃghasannipātesu pi saṃghakammagaṇakammaṭṭhānesu c' eva patta-cīvarapariveṇādivinicchayaṭṭhānesu ca dussīlānaṃ pāpappuggalānaṃ nēva kathā niyyānikā³ bhavissati na lajjibhikkhūnaṃ⁴ ti evaṃ sabbathāpi tucchalāpusīdanakālo⁵ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Terasamaṃ kathehīti“ vutte „bhante mahantamahantā kūṭā-gārappamāṇā ghanasilā nāvā viya udae plavamāṇā⁶ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi tādisa yeva kāle vipāko bhavissati, tadā hi adhammikaṛājāno akulīnānaṃ yasaṃ dassanti, te issarā bhavissanti kulīnā duggatā, tesu na keci gāravaṃ karissanti, itaresu yeva karis-santi, rājasammukhe vā amaccasammukhe vā vinicchayaṭṭhāne vā vi-nicchayakusalānaṃ ghanasilāsadisānaṃ kulaputtānaṃ kathā na ogāhitvā patitṭhahissati, tesu kathentesu 'kiṃ ime kathentiti' itare parihāsaṃ eva karissanti, bhikkhusannipāte pi vuttappakāresu ṭhānesu n' eva pesale bhikkhū garukātabbe⁷ maññissanti nāpi tesāṃ kathā pariyogā-hitvā patitṭhahissati, silānaṃ plavanakālo⁸ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Cuddasaṃ kathehīti“. „Bhante, khudda-kamadhukapupphapamāṇamaṇḍūkiyo mahante kaṇhasappe vegena anu-bandhitvā uppalanāle viya chinditvā chinditvā maṃsaṃ khādītva gilantiyo addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi loka parihāyante anāgate eva vipāko bhavissati, tadā hi manussa tibbarāgādijātikā kile-sānuvattikā hutvā taruṇataruṇānaṃ attano bhariyānaṃ vase vattissanti, gehe dāsakammaṇḍādayo pi gomahisādayo pi hiraññasuvaṇṇaṃ pi sabbaṃ tāsāṃ yeva āyattaṃ bhavissati, „asukāṃ hiraññasuvaṇṇaṃ vā paricchadādijātāṃ⁹ vā kahaṃ“ ti vutte „yattha vā tattha vā hotu, kiṃ tuyh' iminā vyāpārena, tvaṃ mayhaṃ ghare santaṃ vā asantaṃ vā jānitukāmo jāto“ ti vatvā nānappakārehi akkositvā mukhasattihi koṭ-ṭetvā⁹ dāsaṇṇake viya vase katvā attano issariyaṃ pavattessanti, evaṃ

¹ Ck -vattente? ² Ck niyyāni. ³ Cv lajjī-. ⁴ Ck corr. to -pūnisīda-
Cv -pūsisīda-. ⁵ Ck palāva-. ⁶ Cv garū-. ⁷ Ck palavanamālikālo. ⁸ both MSS.
paricche-. ⁹ both MSS. koddhetvā.

madhukapupphapamāṇānaṃ maṇḍūkapotikānaṃ āsīvise kaṇhasappe gilaṇakālo¹ viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Panna-rasamaṃ kathehīti². „Bhante, dasahi asaddhammehi samannāgataṃ gāmagocaraṃ kākāṃ kaṇṇavapaṇṇapaṇṇatāya suvaṇṇā ti laddhanāme suvaṇṇarājahamse parivārente addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate dubbalarājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ rājāno hatthisippādisu akusalā yuddhesu visārada³ bhavissanti, te attano rajjādivipattiṃ āsaṃkamānā samānajatīkānaṃ kulaputtānaṃ issariyaṃ adatvā attano pādamūlikanahāpakakappakādīnaṃ dassanti, jātigottasampannakulaputtā rājakule paṭiṭṭhaṃ alabhamānā jīvikaṃ kappetuṃ asamattā hutvā issariye ṭhite jātigottahīne akulīne upatṭhahantā vicarissanti, suvaṇṇarājahamsehi⁴ kākassa parivāritakālo viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Soḷasamaṃ kathehīti⁵. „Bhante, pubbe dīpino eḷake khādanti, ahaṃ pana eḷake dīpino anubandhitvā murumurā⁶ ti khādante addasaṃ, ath' aññe tasā vakā eḷake dūrato va disvā tasitā tāsappattā⁷ hutvā eḷakānaṃ bhayā palāyitvā gumbagahanāni pavisitvā niliymisu, - hikāro pan' ettha nipātamattam eva - ⁸, ev' āhaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate adhammika-rājakāle yeva vipāko bhavissati, tadā hi akulīnā rājavallabhā⁹ issarā bhavissanti, kulīnā appaṇṇatā duggatā, te rājavallabhā⁷ rājānaṃ attano kathaṃ gāhāpetvā vinicchayaṭṭhānādisu balavanto hūtvā kulīnānaṃ pavēniāgatānaṃ⁸ khettavatthādīni 'amhākaṃ santakāni etāni⁹ abhiyujjhivā te 'na tumhākaṃ amhākaṃ' ti āgantvā vinicchayaṭṭhānādisu vivadante⁹ vettalatādīhi pahārāpetvā¹⁰ gīvāya gahetvā apakaḍḍhāpetvā 'attano pamāṇaṃ na jānātha, amhehi saddhimi vivadatha, idāni vo raṇṇo kathetvā hatthapādacchedanādīni kāressāmā' ti santajjessanti, te tesam bhayena attano santakāni vatthūni 'tumhākaṃ yev' etāni¹¹, gaṇhathā' ti niyyādetvā attano gehāni pavisitvā bhītā nipajjissanti; pāpabhikkhū pi pesale bhikkhū yathārucciṃ vihetṭhessanti, te pesalā bhikkhū paṭisaraṇaṃ alabhamānā araṇṇaṃ pavisitvā gahanaṭṭhānesu niliymissanti; evaṃ hinajaccehi c' eva pāpabhikkhūhi ca upaddutānaṃ jātīmanta-kulaputtānaṃ c' eva pesalānaṃ bhikkhūnaṃ ca eḷakānaṃ bhayena tasavakānaṃ¹² palāyanakālo viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi, ayam pi hi supīno anāgataṃ nēva ārabba diṭṭho, brāhmaṇā pana

¹ C^v hilana-. ² so both MSS. ³ both MSS. -hamse. ⁴ C^v murū-. ⁵ C^k sappattā. ⁶ so both MSS. ⁷ C^k vallabhā. ⁸ C^v pamehi-, C^k pavēni-. ⁹ C^k vadante. ¹⁰ C^v pahārā-. ¹¹ C^k yevatāni. ¹² both MSS. tasāva-.

na dhammasudhammatāya taya sinehena kathayimsu, ‘bahum dhanam labhissamā’ ti āmisacakkhutāya jīvitavuttiṃ nissāya kathayimsu“ ti. Evam Satthā soḷasannaṃ mahāsupinānaṃ nipphattiṃ¹ kathetvā „na kho mahārāja etarahi tvaṃ ñeva ime supine addasa, porāṇakarājāno pi² addasaṃsu, brāhmaṇāpi tesaṃ eva ime supine gahe tvā yaññamattake khipimsu, tato paṇḍitehi diṇṇena nayena gantvā Bodhisattaṃ pucchimsu, porāṇakāpi tesaṃ ime supine kathetā iminā niyāmena kathesun“ ti vatvā tena yācito atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā c’ eva samāpattiyo ca nibbatetvā Himavantapadesaṃ jhānakīlaṃ kīlanto viharati. Tada Bārāṇasiyaṃ Brahmadatto iminā va niyāmena ime supine disvā brāhmaṇe pucchi. Brāhmaṇā eva evaṃ³ yaññaṃ yajitum ārabhimsu. Tesu purohitassa antevāsikamāṇavo⁴ paṇḍito vyatto ācariyaṃ āha: „ācariya, tumhehi mayaṃ tayo vede uggaṇhāpitā, nanu tesu ‘ekaṃ māretvā ekassa sotthikammassa karaṇaṃ nāma n’ atthitī““. „Tāta iminā upāyena ambhakaṃ bahum dhanam uppajjissati, tvaṃ pana rañño dhanam rakkhitukāmo maññe“ ti. Māṇavo „tena hi ācariya tumhe tumhākaṃ kammanam karoṭha, ahaṃ tumhākaṃ santike kiṃ karissāmīti“ vicaranto rañño uyyānaṃ agamāsi. Tam divasaṃ ñeva Bodhisatto pi tam kāraṇam űatvā „ajja mayi manussapathaṃ gate mahājanassa bandhanā makkho bhavissatīti“ ākāseṇa gantvā uyyāne otaritvā suvaṇṇapaṭimā viya maṅgalasilātale nisīdi. Māṇavo Bodhisattaṃ upasāṃkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā paṭisanthāraṃ akāsi. Bodhisatto pi tena saddhiṃ madhurapatisanthāraṃ katvā „kin nu kho māṇava rājā dhammena rajjaṃ kāretīti“ pucchi. „Bhante, rājā nāma dhammiko, api ca kho pana naṃ brāhmaṇā atitthe pakkhaṃ dāpenti, rājā soḷasa supine disvā brāhmaṇānaṃ ārocesi, brāhmaṇā ‘yaññaṃ yajissamā’

¹ C^k nipphattiṃ. ² C^k omits pi. ³ so both MSS. ⁴ C^v antevāsīmā-

'ti āradhā, kin nu kho bhante 'ayaṃ nāma imesaṃ supinānaṃ nipphattīti' rājānaṃ saññāpetvā tumbhakaṃ mahājanaṃ bhayā mocetuṃ na vaṭṭatīti¹“. „Mayaṃ kho māṇava rājānaṃ na jānāma, rājāpi amhe na jānāti, sace pana idhāgantvā puccheyya katheyyāṃ' assa mayan“ ti. Māṇavo „ahaṃ bhante ānessāmi, tumhe maṃāgamaṇaṃ udikkhantā muhuttaṃ nisīdathā“ 'ti Bodhisattaṃ paṭijānāpetvā rañño santikaṃ gantvā „mahārāja eko ākāsa-cāriko tāpaso tumbhakaṃ uyyāne otaritvā 'tumhehi diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ kathessāmīti' tumhe pakkosatīti“ āha. Rājā tassa kathaṃ sutvā tāvad eva mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā tāpasāṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno pucchi²: „tumhe kira bhante mayā diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ jānathā³“ 'ti. „Āma mahārāja“ 'ti. „Tena hi kathethā“ 'ti. „Kathemi mahārāja, yathādiṭṭhe tāva supine maṃ sāvehīti“⁴. „Sādhu bhante“ ti rājā

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
 asso kaṇso sigālī ca kumbho
 pokkharāṇī ca apāka candanaṃ
 Lāpūni sīdanti silā plavanti -pe-
 tasā vakā eḷakānaṃ bhayā hīti 76.

vatvā Pasenadiraññā kathitaniyāmen' eva supine kathesi.

Bodhisatto pi tesam idāni Satthārā kathitaniyāmen eva vitthārato nipphattiṃ kathetvā pariyosāne sayam idam kathesi: Vipariyāso vattati, na idha-m-atthīti⁴, tatrāyam attho: ayam mahārāja imesaṃ supinānaṃ nipphatti⁵, yaṃ paṇ' etam tesam paṭighātathāya yaññakammaṃ vattati taṃ⁶ vipariyāso vattati, viparītato vattati, vipallāsena vattatīti vuttaṃ hoti, kimkāraṇā: imesaṃ hi nip-phatti⁵ nāma lokassa viparivattakāle akāraṇassa kāraṇaṃ ti gahaṇakāle kāraṇassa akāraṇaṃ ti⁷ chaḍḍanakāle abhūtassa bhūtaṃ ti gahaṇakāle alajjīnaṃ ussanna-kāle lajjīnaṃ ca parihīnakāle bhavissati, na-y-idha-m-atthī, idāni pana tava vā

¹ both MSS. vaddhatīti. ² C^v pucche. ³ so both MSS. ⁴ C^k idhamatthīti corr. to idhadamatthīti. ⁵ both MSS. -ttiṃ. ⁶ both MSS. naṃ. ⁷ C^k omits gahana - - - naṃ ti.

mama vā kāle idha imasmiñ purisayuge vattamāne etesañ nipphatti¹ n' atthi, tasmā etesañ patighātāya vattamānañ yaññakammañ vipallāsena vattati.

„Alan tena, n' atthi te itonidānañ bhayañ vā chambhittañ vā“ ti mahāpuriso rājānañ samassāsetvā mahājanañ bandhana mocetvā puna ākāse thatvā rañño ovādañ datvā pañcasu sīlesu patitthāpetvā „ito patthāya mahārāja brāhmaṇehi saddhiñ ekato hutvā pasughātayaññānā nāma mā yajā“ ti dhammañ desetvā ākāsen' eva attano vasanaṭṭhānañ agamāsi. Rājāpi tassa ovāde tthito dānādini puññāni katvā yathākammañ gato.

Satthā imañ dhammadesanañ āharitvā „supinapaccayā te bhayañ n' atthi, hare tañ yaññañ“ ti yaññañ hāretvā mahājanaassa jīvitadānañ datvā anusandhiñ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, māṇavo Sāriputto, tāpaso pana aham evā“ ti.

Parinibbute pana Bhagavati Saṃgītikārakā usabhārukkhādini tīpi padāni Atthakathañ āropetvā lābūvūti ādini pañca padāni ekañ gāthañ katvā Ekani-patāpālīn āropesun ti. Mahāsupinajātakañ.

8. Illisajātaka.

Ubho khañjā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto macchariṣeṭṭhiñ ārabba kathesi. Rājagahanagarassa kira avidūre Sakkharañ nāma nigamo. Tatth' eko Maccharikosīyo nāma seṭṭhi asīti koṭivibhavo paṭivasati. So tiṇaggena telabindumattam pi n' eva paresañ deti na attanā paribhuñjati. iti tassa tañ vibhavajātāñ n' eva puttadārādīnañ na samaṇabrāhmaṇānañ atthañ anubhoti, rakkhapaṇṇiggaḥitapokkharāṇi viya aparibhogāñ tiṭṭhati. Satthā ekadivasāñ paccūsasamaye mahākaruṇāsamaṇāpattito vuṭṭhāya sakalalokadhātuyañ bodhaneyyabandhave olokeno pañcaccattālīsajojanamattake vasantassa² seṭṭhino sapajāpatikassa sotāpattiṭṭhalassa upanissayañ addasa. Tato purimataradivase³ rājānañ upaṭṭhāpetuñ rājagehañ gantvā rājupatṭhānañ katvā āgacchanto ekañ chātājhattañ janapadamanussañ kummāsapūrañ kapallapūvañ khādantañ disvā tattha pipāsañ uppādetvā attano

¹ Ck nipphattiñ. ² Cv adds tassa. ³ add seṭṭhi?

gharam gantvā cintesi: „sac' āham 'kapallapūvam khāditukāmo 'mhīti' vakkhāmi bahū mayā saddhim khāditukāmā bhavissanti, evaṃ me¹ bahūni taṇḍulasappihāṇitādīni² parikkhayaṃ gamissanti, na kassaci kathessāmīti“ taṇhaṃ adhivāsento carati. So gacchante gacchante kāle uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतatto jāto. Tato taṇhaṃ adhi-
vāsetum asakkonto gabbhaṃ pavisitvā mañcakam upagūhivā nipajji, evaṃ gato pi dhanahānibhayena kassaci kiñci na kathesi. Atha naṃ bhariyā upasamkamitvā piṭṭhim parimajjitvā „kin te sāmi aphāsukan“ ti pucchi. „Na me kiñci aphāsukam atthīti“. „Kin nu kho te rājā kupito“ ti. „Rājāpi me na kuppato³“. „Atha kin te puttadhītāhi vā dāsakammakarādīhi vā kiñci amanāpam kataṃ atthīti“. „Evarūpam pi n' atthi⁴“. „Kismici pana te taṇhā atthīti“. Evaṃ vutte pi dhanahānibhayena kiñci avatvā⁴ nissaddo va nipajji. Atha naṃ bhariyā „kathehi sāmi, kismim te taṇhā“ ti āha. So vacanam parigilanto viya „atthi me ekā taṇhā“ ti āha. „Kin taṇhā sāmīti“. „Kapallapūvam khāditukāmo 'mhi⁵“. „Atha kimatthaṃ na kathesi, kim tvam daliddo, idāni sakalasakkharanigamavāsīnam pahonake kapallapūve pacissāmīti“. „Kin tehi, attano kammaṃ katvā khādisantīti“. „Tena hi ekaracchavāsīnam pahonake pacāmīti“. „Jānām' ahan tava mahādhanabhāvan“ ti. „Imasmim gehamatte sabbesaṃ pahonakam katvā pacāmīti“. „Jānām' ahan tava mahajjhāsayaabhāvan“ ti. „Tena hi te puttadāramattass' eva⁵ pahonakam katvā pacāmīti“. „Kin te etehiti“. „Kim pana tuyhaṃ ca mayhaṃ ca pahonakam katvā pacāmīti“. „Tvam kim karissasi⁶“. „Tena hi ekass' eva te pahonakam katvā pacāmīti“. „Imasmim tḥāne paccamānam bahū paccāsiṃsanti⁶, sakalataṇḍule tḥāpetvā bhinnataṇḍule ca uddhanakapallāni⁷ ca ādāya thokam khīrasappimadhuphāṇitā ca gahetvā sattabhūmakassa pāsādassa upari mahātalam āruya paca, tatthāham ekako va nisīditvā khādisāmīti“. Sā „sādhū“ 'ti paṭisunītvā⁸ gahetabbaṃ gāhāpetvā pāsādam āruya dāsiyo vissajjētvā seṭṭhim pakkosāpesi⁹, so¹⁰ ādito paṭṭhāya dvārāni pidahanto sabbadvāresu sūciḡhaṭikādayo datvā sattamaṃ talaṃ abhiruhitvā tattha pi dvāraṃ pidahitvā nisīdi. Bhariyāpi 'ssa uddhane aggiṃ jāletvā kapallakam āropetvā pūve pacitum ārabhi. Atha Satthā pāto va Mahāmoggaḷlānattheraṃ āmantesi: „eso Moggallāna Rājagahassa avi-

¹ C^k evameva. ² C^v -phāni-, C^k -phani-. ³ so both MSS. ⁴ C^v vatvā.

⁵ C^k -mantaseva, C^v -mattesvevā? ⁶ C^k paccāyissanti. ⁷ C^v uddhaka-. ⁸ both MSS. -nitvā. ⁹ both MSS. pakkosāpetvāsi. ¹⁰ C^k yo.

dūre Sakkharanigame maccharisett̃hi 'kapallapūve khādissāmīti' aññesaṃ dassanabhayena sattabhūmakapāsāde kapallapūve pacāpeti, tvaṃ tattha gantvā taṃ sett̃him dametvā nibbisevanāṃ katvā ubho pi jayampatike pūve ca khīrasappimadhuphāṇitādīni ca gāhāpetvā attano balena Jeta-
vanāṃ ānehi, ajjāhaṃ pañcahi bhikkhusatehi saddhim vihāre yeva nisidissāmi, pūveh' eva bhattakiccaṃ karissāmīti" āha. Thero „sādhu bhante" ti Satthu vacanāṃ sampaticchitvā tāvad eva iddhibalena taṃ nigamaṃ gantvā tassa pāsādassa sihapāñjaradvāre sunivattho supāruto ākāse yeva mañirūpakāṃ viya at̃thāsi. Mahāsett̃hino therāṃ disvā va hadayamaṃsaṃ kampi. So „ahaṃ evarūpānaṃ nēva bhayeṇa imaṃ thānaṃ āgato, ayaṇ ca āgantvā vātapānavāre thito" ti gahetabbaga-
haṇaṃ¹ apassanto aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya rosenā tatata-
tāyanto evaṃ āha: „samaṇa ākāse thātva thāva"² kiṃ labhissasīti, ākāse apade padaṃ dassetvā caṃkamanto pi n' eva labhissasīti" āha. Thero tasmiṃ yeva thāne aparāparaṃ caṃkami. Sett̃hi „caṃkamanto kiṃ labhissasi, ākāse pallamaṃka nisīdamāno pi"³ na labhissasi yevā" 'ti āha. Thero pallamaṃka ābhujitvā⁴ nisīdi. Atha naṃ „nisinno kiṃ labhissasi, āgantvā vātapānaummāre thito pi na labhissasīti" āha. Thero ummāre at̃thāsi. Atha naṃ „ummāre thito kiṃ labhissasi, dhūpāyanto pi na labhissasi yevā" 'ti āha. Thero dhūpāyi, sakalapāsādo eka-
dhūmo ahosi. Sett̃hino akkhinaṃ sūciyā vijjhanakālo viya jāto, gehaj-
jhānabhayena pana naṃ „pajjalanto pi na labhissasīti" avatvā cintesi:
„ayaṃ samaṇo sut̃thu laggo, aladdhā na gamissati, ekam assa pūvaṃ dāpessāmīti" bhariyaṃ āha: „bhadde ekam khuddakapūvaṃ pacitvā sama-
ṇassa datvā uyyojehi naṃ" ti. Sā thokaṃ nēva piṭṭhiṃ⁵ kapallapātiyaṃ pakkhipi. Mahāpūvo hutvā sakalaṃ pātiṃ pūretvā uddhumāto at̃thāsi. Sett̃hi taṃ⁶ disvā „bahūṃ tayā piṭṭhaṃ gahitaṃ bhavissatīti" sayam eva dabbikaṇṇena thokaṃ piṭṭhiṃ⁵ gahetvā pakkhipi. Pūvo purima-
pūvato mahantatāro jāto. Evaṃ yaṃ yaṃ pacati so so mahantama-
hanto va hoti. So nibbiṇṇo bhariyaṃ āha: „bhadde imassa ekam pūvaṃ dehīti". Tassā pacchito ekam pūvaṃ gaṇhantiyā sabbe ekābaddhā allīyimsu. Sā sett̃him āha: „sāmi, sabbe pūvā ekato laggā, visuṃ kātum na sakkomīti". „Ahaṃ karissāmīti" so pi kātum nāsakkhi. Ubho janā koṭiyaṃ gahetvā kaḍḍhantāpi viyojetum nāsakkhimsu yeva. Ath' assa pūvehi saddhim vāyamantass' eva sarirato sedā muccimsu pipāsā ca pacchijji. Tato bhariyaṃ āha: „bhadde, na me pūvehi

¹ Ck -gaḥaṇaṃ. ² so both MSS. instead of tāva? ³ C^v pini. ⁴ Ck ābhujitvā.

⁵ so both MSS. ⁶ Ck naṃ.

attho, pacchiyā saddhiṃ yeva imassa bhikkhussa dehīti¹. Sā pacchhiṃ ādāya therāṃ upasaṃkami. Thero ubhinnam pi dhammaṃ desesi, tiṇṇaṃ ratanānaṃ guṇe kathesi, „atthi dinnam, atthi yiṭṭhan“ ti dānādānaṃ phalaṃ gaganatale candaṃ viya dassesi. Taṃ sutvā pasanna-citto seṭṭhi „bhante āgantvā imasmiṃ pallaṃke nisīdīva pūve paribhuñjathā“² 'ti āha. Thero „mahāseṭṭhi, Sammāsambuddho 'pūve khādissāmīti' pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ vihāre nisinno, tumhākaṃ ruciyā sati seṭṭhi bhariyaṃ pūve ca khirādīni ca gaṇḍhāpetha, Satthu santikaṃ gamissāmā“³ 'ti āha. „Kahaṃ pana bhante etarahi Satthā“⁴ ti. „Ito pañcacattālīsajojanamattahake Jetavanavihāre seṭṭhīti“. „Bhante kālāṃ anatikkamitvā ettakaṃ addhānaṃ kathaṃ gamissāmā“⁵ 'ti. „Mahāseṭṭhi, tumhākaṃ ruciyā sati ahaṃ vo attano iddhibalena nessāmi, tumhākaṃ pāsāde sopānasīsāṃ attano ṭhāne yeva bhavissati, sopānapariyosānaṃ pana Jetavanadvārakoṭṭhake bhavissatīti uparipāsādā heṭṭhāpāsādāṃ otaraṇakālamattena vo Jetavanaṃ nessāmīti“. So „sādhu bhante“ ti sampatiṇṇi. Thero sopānasīsāṃ tath' eva katvā „sopānapādamūlaṃ Jetavanadvārakoṭṭhake hotū“⁶ 'ti adhiṭṭhāsi. Tath' eva āhosi. Iti thero seṭṭhiṃ ca seṭṭhibhariyaṃ ca uparipāsādā heṭṭhā otaraṇakālato khippataraṃ Jetavanaṃ sampāpesi. Te ubho pi Satthāraṃ upasaṃkamitvā kālāṃ ārocesuṃ. Satthā bhattaggaṃ pavisitvā pañnatābuddhāsane nisīdi saddhiṃ bhikkhusaṃghena. Mahāseṭṭhi buddhapamukhassa saṃghassa dakkhiṇodakaṃ adāsi, bhariyā Tathāgatassa patte pūvaṃ patiṭṭhāpesi. Satthā attano yāpanamattaṃ gaṇhi, pañcasatā bhikkhū pi tath' eva gaṇhiṃsu. Seṭṭhi khīrasappimadhusakkharā dadamāno agamāsi. Satthā pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ bhattakiccaṃ niṭṭhāpesi. Mahāseṭṭhi¹ pi saddhiṃ bhariyāyā yāvadatthaṃ khādī². Pūvaṃ pariyoṣānaṃ eva na paññāyati. Sakalavihāre bhikkhūnaṃ ca vighāsādānaṃ ca dinne pi pariyaṇto na paññāyati. „Bhante pūvaṃ parikkhayaṃ na gacchatīti“³ Bhagavato ārocesuṃ. „Tena, hi Jetavanadvārakoṭṭhake chaḍḍethā“⁴ 'ti. Atha ne dvārakoṭṭhakassa avidūre pabbhāratṭhāne chaḍḍayīṃsu. Ajjāpi taṃ ṭhānaṃ Kapallapūvaṃ⁵ pabbhāraṇte va paññāyati. Mahāseṭṭhi saha bhariyāyā⁶ Bhagavantaṃ upasaṃkamitvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Bhagavā anumodanaṃ akāsi, anumodanapariyoṣāne ubho pi sotāpattiṭṭhale patiṭṭhāya Satthāraṃ vanditvā dvārakoṭṭhake sopānaṃ āruya attano pāsāde yeva⁶ pa-

¹ so both MSS. ² Ck khādī. ³ both MSS. gacchantīti. ⁴ Ck -pūva. ⁵ both MSS. hariyā. ⁶ C^v yosva.

tiṭṭhahiṃsu. Tato paṭṭhāya mahāseṭṭhi asītikoṭidhanam Buddhasāsane yeva vikiri. Punadivase Sammāsambuddho Sāvattiyaṃ piṇḍāya caritvā Jetavanam āgama bhikkhūnam Sugatovādam datvā gandhakuṭim pavisitvā patisallīno¹. Sāyaṇhasamaye dhammasabhāyam sannipatitvā bhikkhū „passathāvuso Mahāmoggallānattherassānubhāvaṃ, macchari-seṭṭhim muhuttena dametvā nibbisevanam katvā pūve gāhāpetvā Jetavanam ānetvā Satthu sammukham katvā sotāpatti-phale patiṭṭhāpesi, aho mahānubhāvo therō“ ti therassa guṇakatham kathentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „bhikkhave kuladamakena nāma bhikkhunā kulam avibhettevā akilametvā pupphato reṇum gaṇhantena bhamarena viya upasāmkamitvā Buddhagūṇe jānāpetabban“ ti vatvā theram pasāmsanto

Yathāpi bhamaro puppham vaṇṇagandham aheṭṭhayam
paleti rasam ādāya evam gāme muni care ti (Dhp. v. 49)

imam Dhammapade gātham vatvā uttarim pi therassa guṇam pakasetum „na bhikkhave idān' eva Moggallānena macchari-seṭṭhi damito, pubbe pi tam dametvā kammaphalasambandham jānāpesi yevā“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma-datte rajjam kārente
Bārāṇasiyam Illiso nāma seṭṭhi ahosi asītikoṭivibhavo purisa-dosasamannāgato khaṇḍo kuṇi² visamaakkhimaṇḍalo assaddho appasanno macchari, n' eva aññesaṃ deti na sayam paribhuñjati, rakkhasapariggahītapokkharanī viy' assa geham ahosi. Mātāpitāro pan' assa yāva sattamā kulaparivattā³ dāyakā dānapatino. So seṭṭhiṭṭhānam labhitvā yeva kulavaṃsaṃ nāsetvā dānasālam jhāpetvā yācake pothetvā niḥkaddhitvā dhanam eva saṇṭhapeti. So ekadivasam rājupaṭṭhānam katvā attano gharam āgacchanto ekam maggakilantaṃ janapadamanussaṃ ekam surāvārakam⁴ ādāya piṭṭhake nisīditvā ambilasurāya kosakam⁵ pūretvā⁶ pūtimacchakena uttaribhaṅgena pivantaṃ disvā suram

¹ C^v -no. ² so both MSS. ³ both MSS. -parivaddhā. ⁴ C^k suruvārakam.

⁵ both MSS. kesakam. ⁶ C^v suretvā.

pātukāmo hutvā cintesi: „sac' āhaṃ suraṃ pivissāmi mayi pivante bahū pivitukāmā bhavissanti, evam me dhanaparikkhayo' bhavissatīti“ so taṇhaṃ adbhivāsento vicaritvā gacchante² kāle adbhivāsetuṃ asakkonto vihatakappāso viya paṇḍusarīro ahosi dhamanisanthataगतatto jāto. Ath' ekadivasam gabbhaṃ pavisitvā mañcakaṃ upagūhitvā³ nipajji. Tam enaṃ bhariyā upasaṃkamitvā piṭṭhiṃ parimajjitvā „kin te sāmi aphāsukaṃ“ ti pucchi. Sabbhaṃ hetṭhākathitaniyāmen' eva veditabbaṃ. „Tena hi ekakass' eva te pahonakaṃ⁵ suraṃ karomīti“ puna vutte „gehe surāya kāriyamānāya bahū paccāsimānti, antarāpaṇato āharāpetvāpi na sakkā idha nisinnena pātun“ ti māsaḥkamattaṃ datvā antarāpaṇato surāvārakaṃ āharāpetvā ceṭakena gāhāpetvā nagarā nikkhamma naditiraṃ gantvā mahāmaggasamipe ekaṃ gumbaṃ pavisitvā surāvārakaṃ ṭhapāpetvā „gaccha tvaṃ“ ti ceṭakaṃ dūre nisīdāpetvā kosakaṃ pūretvā suraṃ pātun ārabhi. Pitā pan' assa dānādīnaṃ puññānaṃ katattā devaloke Sakko hutvā nibbatto, so tasmīṃ khaṇe „pavattati nu kho me dānaṃ udāhu no“ ti āvajjento tassa appavattiṃ puttassa ca⁶ kulavaṃsaṃ nāsetvā dānasālaṃ jhāpetvā yācake nikkadḍhitvā macchariyabhāvena patiṭṭhāya 'aññesaṃ dātabbaṃ bhavissatīti' bhayena gumbaṃ pavisitvā ekakass' eva suraṃ pivanabhāvaṃ ca disvā „gacchāmi, taṃ saṃkhobhetvā dametvā kammaphalasambandhaṃ jānāpetvā dānaṃ dāpetvā devaloke nibbattanārahaṃ karomīti“ manussapathaṃ otaritvā Illisasetṭhinā nibbisesaṃ khañjakuṇiṃ visamacakkhulaṃ attabhāvaṃ nimminitvā Rājagahanagaraṃ pavisitvā rañño nivesanadvāre ṭhatvā attano āgatabhāvaṃ ārocāpetvā „pavisatū“ ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā aṭṭhāsi. Rājā „kiṃ mahāsetṭhi avelāya⁷ āgato sīti“ āha. „Āgato 'mhi deva, ghare me asītikoṭimattaṃ dhanam atthi, taṃ devo āharāpetvā attano bhaṇḍāgāre pūrāpetu“ ti. „Alaṃ mahāsetṭhi, tava

¹ both MSS. dhanam-. ² C^v repeats gacchante. ³ C^v upabhuhitva. ⁴ C^v ahāsukan. ⁵ C^v pagona-. ⁶ omit ca? ⁷ C^k velāya.

dhanato amhākaṃ gehe bahutaraṃ dhanan¹ ti. „Sace deva tumhākaṃ kammaṃ n² atthi yathāruciyaṃ naṃ gahetvā dānaṃ dammīti“. „Dehi setṭhīti“. So „sādhū devā“³ ti rājānaṃ vanditvā nikkhamitvā Illīsasetṭhino gehaṃ agamāsi. Sabbe upatṭhākamanussā parivāresuṃ, eko pi „nāyaṃ Illīso“⁴ ti jānitunī samattho atthi, so gehaṃ pavisitvā ante ummāre thatvā dovārikaṃ pakkosāpetvā „yo añño mayā samānarūpo āgantvā ‘mam’ etaṃ gehaṃ’ ti pavisitunī āgacchati taṃ piṭṭhiyaṃ paharitvā nīhareyyāthā“¹ ti vatvā pāsādaṃ āruya mahārahe āsane nisīditvā setṭhibhāriyaṃ pakkosāpetvā sitākāraṃ dassetvā „bhadde dānaṃ demā“² ti āha. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā va setṭhibhāriyā¹ ca puttadhītaro ca dāsakammakārā ca „ettakaṃ kālāṃ ‘dānaṃ demā’ ti cittaṃ eva n² atthi, ajja pana suraṃ pivitvā muducitto hutvā dātukāmo jāto bhavissatīti“³ vadiṃsu. Atha naṃ setṭhibhāriyā „yathāruciyaṃ detha sāmīti“⁴ āha. „Tena hi bherivādakaṃ pakkosāpetvā ‘suvanṇarajataṃ amuttādīhi atthikā Illīsasetṭhissa gharaṃ gacchantū’ ti sakalanagare bheriṇṇ carāpehīti“. Sā tathā kāresi. Mahājano pacchipasibbakādīni gahetvā gehadvāre sannipati. Sakko sattaratanapūre gabbhe vivarāpetvā „tumkākaṃ dammi, yāvadatthaṃ gahetvā gacchathā“¹ ti āha. Mahājano dhanam nīharitvā mahātale rāsiṃ katvā ābhatabhājanāni pūretvā gacchati. Aññataro janapadamanusso Illīsasetṭhino goṇe tass² eva rathe yojetvā sattaḥi ratanehi pūretvā nagarā nikkhamma mahāmaggaṃ patipajjitvā tassa gumbassa avidūrena rathaṃ pesento „vassasataṃ jīva sāmī Illīsasetṭhi³, taṃ⁴ nissāya dāni me yāvajīvaṃ kammaṃ akatvā jīvitabbaṃ jātāṃ, tav⁵ eva ratho tav⁶ eva goṇā tav⁷ eva gehe satta ratanāni n⁸ eva mātārā dinnā⁹ na pitarā taṃ nissāya laddhāni sāmīti“¹⁰ setṭhino guṇakathaṃ kathento gacchati. So taṃ saddaṃ sutvā bhīttasito cintesi: „ayaṃ mama nāmaṃ

¹ both MSS. -bhāriyāya ² C^k -setṭhī. ³ C^k nam. ⁴ so both MSS. instead of dinnāni.

gahetvā idaṇ c' idaṇ ca vadati, kacci nu kho raññā¹ mama dhanam lokassa dinnan“ ti gumbā nikkhamitvā goṇe ca rathan ca sañjānitvā „are ceṭaka, mayham gonā, mayham ratho“ ti vatvā gantvā goṇe nāsarajjuyam gaṇhi. Gahapatiko rathā oruyha „are duṭṭhaceṭaka², Illisamahāseṭṭhi sakalanagarassa dānam deti, tvam kim ahoṣīti“ pakkhanditvā asanim³ pātentō viya khandhe paharitvā ratham ādāya agamāsi. So puna kampamāno utthāya paṁsum puñjitvā vegena gantvā ratham gaṇhi. Gahapatiko otaritvā kesesu gahetvā nāmetvā kapparappahārehi koṭṭetvā⁴ gale gahetvā āgataṃaggābhimukham khipitvā pakkāmi. Ettāvātāssa⁵ surāmado chijji⁶. So kampamāno vegena nivesa-nadvāram gantvā dhanam ādāya gacchante „ambho, kim nām' etaṃ, kim rājā mama dhanam vilumpāpetīti“ taṃ taṃ gantvā gaṇhāti, gahitagahitā paharitvā pādamūle yeva pātentī. So vedanāmatto geham pavisitum ārabhi, dvārapālā „are duṭṭhagahapati, kham pavisaṣīti“ vamsapesikāhi⁷ pothetvā gīvāya gahetvā nihamīsu. So „thapetvā idāni rājānam n' atthi me añño koci paṭisaraṇan“ ti rañño santikam gantvā „deva mama geham tumhe vilumpāpethā“ 'ti. „Nāham seṭṭhi vilumpāpemi, nanu tvam eva āgantvā 'sace tumhe na gaṇhatha aham mama dhanam dānam dassāmīti' nagare bheriṇ carāpetvā dānam adā-sīti“. „Nāham deva tumhākam santikam āgacchāmi, kim tumhe mayham macchariyabhāvaṃ na jānātha, aham tiṇaggena tela-bindum pi na kassaci demi, yo dānam deti taṃ pakkosāpetvā vīmaṇisatha devā“ 'ti. Rājā Sakkaṃ pakkosāpesi. Dvinnam jānānam visesaṃ n' eva rājā jānāti na amaccā. Macchariya-seṭṭhi⁸ „kim deva ayaṇ seṭṭhi, aham seṭṭhīti“ āha. „Mayam na sañjānāma, atthi tesam⁹ jānanako“ ti. „Bhariyā me devā“ 'ti bhariyam pakkosāpetvā „kataro te sāmiyo“ ti¹⁰ pucchiṃsu. Sā „ayan“ ti Sakkass' eva santike aṭṭhāsi. Puttadhītarō

¹ Ck rañño. ² Ck omits duttha ³ Ck asanim. ⁴ both MSS koddhetvā

⁵ Ck -ssā. ⁶ Ck chiddi ⁷ Ck vasape- ⁸ both MSS -sotthiṃ. ⁹ C' tesāṇ.

¹⁰ Ck sāmiyāci.

dāsakammakare pakkosāpetvā pucchimsu. Sabbe Sakkass' eva santike tiṭṭhanti. Puna seṭṭhi cintesi: „mayham sīse piḷakā atthi kesehi paṭicchannā, tam kho pana kappako eva jānāti, tam pakkosāpessāmīti“ so „kappako maṃ deva sañjānātīti tam pakkosāpehīti“ āha. Tasmiṃ pana kāle Bodhisatto tassa kappako hoti. Rājā naṃ pakkosāpetvā „Illisaseṭṭhiṃ jānāsīti“ pucchi. „Sīsaṃ oloketvā sañjānissāmi devā“ 'ti. „Tena hi dvinnam pi sīsaṃ olokehīti“. Tasmiṃ khaṇe Sakko sīse piḷakaṃ māpesi. Bodhisatto dvinnam pi sīsaṃ olokeno piḷakaṃ disvā „mahārāja, dvinnam pi sīse piḷakā atth' eva, nāhaṃ etesu ekassa sāmi-Illisa-bhāvaṃ sañjānitum sakkomīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Ubho khañjā ubho kuṇī ubho visamacakkhulā,
ubhinnaṃ¹ piḷakā jātā, nāhaṃ passāmi Illisaṃ ti. 77.

Tattha ubho ti dve pi janā, khañjā ti kunthapādā, kuṇīti kunthahatthā, visamacakkhulā ti visamaakkhimaṇḍalā kekarā, piḷakā ti dvinnam pi ekasmiṃ yeva sīsapadese ekasanthānā va piḷakā jātā, nāhaṃ passāmīti ahaṃ imesu ayaṃ nāma Illiso ti na passāmi. ekassa pi Illisabhāvaṃ na jānāmīti avoca.

Bodhisattassa vacanaṃ sutvā seṭṭhi kampamāno dhanasokena satim paccupaṭṭhāpetum asakkonto tatth' eva papati. Tasmiṃ khaṇe Sakko „nāhaṃ mahārāja Illiso, Sakko 'ham asmīti“ mahatiyā liḷhāya ākāse atṭhāsi. Illisassa mukhaṃ puñjitvā udakena siñcimsu. So utṭhāya Sakkaṃ devarājānaṃ vanditvā atṭhāsi. Atha naṃ Sakko āha: „Illisa², idaṃ dhanam mama santakaṃ na tava, ahaṃ pi te piṭā, tvaṃ mama putto, ahaṃ dānādini puñṇāni katvā Sakkattaṃ patto, tvaṃ pana me vaṃsaṃ upacchinditvā adānasilo hutvā macchariye paṭiṭṭhāya dānasālā jhāpetvā yācake nikkaddhitvā dhanam eva saṇṭhapesi, tam n' eva tvaṃ paribhuñjasi³ na añño, rakkhasipariggahitaṃ

¹ C^k ubhinnaṃ ² C^k omits Illisa. ³ C^k bhuñjasi

viya tiṭṭhati, sace me dānasālā pākatikaṃ katvā dānaṃ dassasi icc-etaṃ kusalaṃ, noce dassasi tabbaṃ¹ te dhanāṃ antara-dhāpetvā iminā Indavajirena sīsaṃ chiuditvā jīvitaḥkhayaṃ pāpessāma² “ti. Illisasetṭhi maraṇabhayena santaṃjito „ito paṭ-ṭhāya dānaṃ dassāmīti“ paṭiññaṃ adāsi. Sakko tassa paṭiññaṃ gahetvā ākāse nisinnako³ va dhammaṃ desetvā taṃ sīlesu pa-tiṭṭhāpetvā sakaṭṭhānam eva agamāsi. Illiso pi dānādini puñ-ṇāni katvā sagga-parāyano ahoṣi.

Satthā „na bhikkhave idāṃ⁴ eva Moggallāno macchariyasetṭhiṃ dameti. pubbe p⁵ esa iminā damito yevā⁶ “ti vatvā imaṃ dhamma-de-sanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā Illiso macchariyasetṭhi³ ahoṣi, Sakko devarājā Moggallāno. rājā Ānando, kappako pana aham evā⁶ “ti. Illisajātaṃ.

9. Kharassara-jātaka.

Yato viluttā ca hatā ca gāvo ti. Idam Satthā Jeta-vane viharanto aññatarāṃ amaccaṃ ārabha kathesi. Kosalarañño kira eko amacco rājānaṃ āradhetvā paccanta-gāme rājabalaṃ labhitvā corehi saddhiṃ ekato hutvā „aham manusse ādāya araṇṇaṃ pavisissāmi, tumhe gāmaṃ vilumpitvā upaddhaṃ mayham dadeyyāthā“¹ ti vatvā page va manusse sannipādetvā araṇṇaṃ gantvā coresu āgantvā gāviyo ghātetvā maṃsaṃ khādītva gāmaṃ vilumpitvā gatesu sāyaṇhasamaye mahājanaparivuto āgacchati. Tassa na ciren² eva taṃ kammaṃ pāka-ṭaṃ jātāṃ. Manussā rañño ārocesuṃ. Rājā naṃ⁴ pakkosāpetvā dosaṃ paṭiṭṭhāpetvā suniggahitaṃ niggahetvā aññaṃ gāma-bhojakaṃ pesetvā Jetavanaṃ gantvā Bhagavato etaṃ atthaṃ ārocesi. Bhagavā „na ma-hārāja idāṃ⁴ ev⁵ esa evaṃsīlo, pubbe pi evaṃsīlo yevā⁶ “ti vatvā teṇa yācito atitāṃ āhari:

Atite Barāṇasiyaṃ Brahma-datte rajjam kārente
ekassa amaccassa paccanta-gāmaṃ adāsi. Sabbam purimasadi-
sam eva. Tadā pana Bodhisatto vaṇijjāya paccante vica-

¹ so both MSS instead of sabbam

² Cc nisinnako corr. to nisinnako.

³ both MSS -setṭhiṃ

⁴ Cc tam

ranto tasmiñ gāmake nivāsāñ kappesi. So tasmiñ gāmabhojake sāyaṇhasamaye mahājanaparivārena bheriyā vajjamānāya āgacchante „ayaṃ duṭṭhabhojako corehi ekato hutvā gāmañ vilumpāpetvā coresu palāyitvā aṭavim pavittṛhesu idāni upasantūpasanto viya bheriyā vajjamānāya āgacchatīti“ imañ gātham āha:

Yato viluttā ca hatā ca gāvo
daddhāni gehāni jano ca nīto
athāgamā puttahatāya putto
kharassarañ deṇḍimāñ vādayanto ti. 78.

Tattha yato ti yadā viluttā ca hatā eā 'ti vilumpitvā ca nītā mamsāñ khādanatthāya ca hatā ca. gavo ti gorūpāni, daddhānīti aggim datvā jhāpitāni, jano ca nīto ti karamaragāham gahetvā nīto. puttahatāya putto ti hataputtāya putto nillajjo ti attho, chinnaṇṇottappassa hi mātā nāma n' atthi. iti so tassā jīvanto pi hataputtatthāne tithaṇṇi hataputtāya putto nāma hoti, kharassarañ ti daddhasaddam, deṇḍimāñ ti parahabheriñ.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya tam paribhāsi, na ciren' eva c' assa tam kammañ pākaṭaṃ jātāñ. Ath' assa rājā do-sānurūpañ niggaṇaṃ akāsi.

Satthā „na mahārāja idāñ' ev' esa evamsilo. pubbe pi evamsilo yevā' 'ti vatvā imāñ dhammadesanañ āharitvā anusandhiñ ghaṭetvā jātakañ samodhānesi: „Tadā amacco idāni amacco yeva, gāthāya udāhārapaṇḍitamanusso pana aham evā' 'ti. Kharassara-jātakaṃ.

10. Bhīmasenajātaka.

Yan te pavikatthitaṃ pure ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataraṃ vikatthitaṃ bhikkhuñ ārabha kathesi. Eko kira bhikkhu „āvuso. amhākaṃ jātisaṃ jāti gottasaṃ gottāñ nāma n' atthi, mayaṃ evarūpe nāma mahākhattiyakule jātā. gottena vā kulapadesena vā amhehi sadiso n' atthi. amhākaṃ suvaṇṇarajatādīnaṃ anto n' atthi. dāsakammakarāpi no sālīmaṇsodanañ bhuñjanti, kāsika-vatthañ nivāseṇti. kāsikavilepanaṃ vilimpanti. mayaṃ pabbajitabhāvena

etarahi evarūpāni lūkhāni bhojanāni bhuñjāma. lūkhāni cīvarāni dhāremā¹ ti theranavamajjhimanāni bhikkhūnāni antare vikatthento jāti-ādivasena vāmhento vañcento vicarati. Athi assa eko bhikkhu kulapadesaṃ parigaṇhitvā taṃ vikatthanabhāvaṃ bhikkhūnaṃ kathesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitā „āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā vikatthento vāmhento¹ vicaratiti“ etassa agunaṃ kathayimsu. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sanni-innā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave so bhikkhu idān“ eva vikatthento vicarati. pubbe pi vikatthento vāmhento vicaratiti“ vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rājjaṃ kārente Bodhisatto ekasmiṃ nigamagāme udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto Takkaṣilāya disāpāmoḁkhassa ācariyassa santike tayo vede atthārassa vijjatthānāni uggahetvā sabbasippe nipphattiṃ patvā Culladhanuggahapaṇḍito nāma ahosi. So Takkaṣilato nikkhamitvā sabbasamayasiṃpāni pariyesamāno Mahimsakarattḥaṃ agamāsi. Imasmiṃ pana jātake Bodhisatto thokaṃ rasso oṇatākāro ahosi. So cintesi: „sac¹ āhaṃ kañci rājānaṃ upasaṃkamissāmi so ‘evaṃ rassasariro tvaṃ kiṃ amhākaṃ karissasīti² vakkhati, yaṃ nūnāhaṃ ārohapariṇāhasampannaṃ abhirūpaṃ ekaṃ purisaṃ phalakaṃ katvā tassa piṭṭhicchāyāya jīvikaṃ kappeyyaṃ“ ti so tathārūpaṃ purisaṃ pariyesamāno Bhīmasenassa nāma³ ekassa tantavāyassa⁴ tantavitattḥānaṃ⁵ gantvā tena saddhiṃ patisaṇḥāraṃ⁶ katvā „samma tvaṃ kiṃnāmo“ ti pucchi. „Ahaṃ Bhīmaseno nāmā“ ti. „Kiṃ pana tvaṃ abhirūpo upadhisampanno hutvā imaṃ lāmakakem-
maṃ karosīti“. „Jīvitūṃ asakkonto“ ti. „Samma mā etaṃ kammaṃ kari, sakala-Jambudīpe mayā sadiso dhanuggaho nāma n⁷ atthi, sace paṇāhaṃ kañci rājānaṃ passeyyaṃ so maṃ ‘evaṃ rasso ayaṃ kiṃ amhākaṃ karissasīti⁸ kopeyya, tvaṃ rājānaṃ disvā ‘ahaṃ dhanuggaho’ ti vakkhasi, rājā te paribbayaṃ datvā

¹ Ck omits vāmhento ² Ck ntavāyassa ³ Ck nantamvinanattḥānaṃ, C^r tantamvinattḥānaṃ ⁴ Ck karissasīti

vuttiṃ nibaddhaṃ dassati, ahaṃ te uppannakammaṃ karonto tava piṭṭhicchāyā jīvissāmi, evaṃ ubho pi sukhitā bhavissāma, karoṃhi mama vacanaṃ“ ti āha. So „sādhū“ 'ti sampatiṇṇi. Atha naṃ ādāya Bārāṇasīṃ gantvā sayāṃ Culladhanupatṭhako¹ hutvā taṃ purato katvā rājadvāre tṭhatvā raṇṇo ārocāpesi „āgacchatū“ 'ti ca vutte ubho pi pavasiṭvā rājānaṃ vanditvā atṭhaṃsu, „kiṃkāraṇā āgat' atthā“ 'ti ca vutte Bhīmaseno āha: „ahaṃ dhanuggaho, mayā sadiso sakala-Jambudīpe dhanuggaho n' atthi²“. „Kiṃ pana labhanto maṃ upatṭhahissasī³“. „Addhamāse⁴ saḥassaṃ labhanto upatṭhahissāmi devā“ 'ti. „Ayaṃ te puriso kiṃ hoti⁵“. „Cullupatṭhako devā“ 'ti. „Sādhū, upatṭhahā“ 'ti. Tato patṭhāya Bhīmaseno rājānaṃ upatṭhāti, uppannaṃ kiccaṃ paṇ' assa Bodhisatto va nittharati. Tena kho pana samayena Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ araṇṇe bahunnaṃ manussānaṃ saṅcaraṇamaggaṃ vyaggho chaddāpeti, bahū⁶ manusse gaḥetvā khādati. Taṃ pavattiṃ raṇṇo ārocesuṃ. Rājā Bhīmasenaṃ pakkosāpetvā „sakkhissasi tāta tvaṃ vyagghaṃ gaṇhituṃ“ ti āha. „Deva, kiṃ dhanuggaho nāmaṃ yadi vyagghaṃ gaḥetuṃ na sakkomī⁷“. Rājā tassa paribbayaṃ datvā uyyojesi. So gharāṃ gantvā Bodhisattassa kathesi. Bodhisatto „sādhū samma gacchā“ 'ti āha. „Tvaṃ pana na gamissasī⁸“. „Ama na gamissāmi⁹, upāyaṃ pana te ācikkhissāmī¹⁰“. „Acikkha sammā“ 'ti. „Tvaṃ vyagghassa vasaṇatṭhānaṃ sahasā ekako va mā agamāsi, jānapadamanusse pana saṇṇipādetvā ekaṃ vā dve vā dhanusahassāni gāhāpetvā¹¹ tattha gantvā vyagghassa utṭhitalāhāvaṃ ñatvā palāyitvā ekaṃ gumbaṃ pavasiṭvā udarena nipaṇṇeyyāsi, jānapadaṃ va vyagghaṃ pothetvā gaṇhissanti, tehi vyagghaṃ gaḥite tvaṃ dantehi ekaṃ valliṃ chinditvā koṭiyaṃ gaḥetvā matavyagghassa santikaṃ gantvā 'bho ken' esa vyaggho mārīto ti, ahaṃ imaṃ vyagghaṃ goṇaṃ

¹ so both MSS. instead of -dhanuggahup-. ² both MSS. -hissatīti. ³ both MSS. -so. ⁴ C¹ bahu. ⁵ C¹ upagamissāmi. ⁶ C¹ gaḥā-.

viya valliya bandhitvā rañño santikaṃ nessāmiti valliṃ atthāya gumbaṃ pavitṭho. mayā valliya anābhatāya eva ken' esa mārito ti katheyyā' 'ti, atha te jānapadā bhītatasitā 'sāmi mā rañño ācikkhīti' bahuṃ dhanāṃ dassanti, vyaggho tayā gahito va bhavissati, rañño pi santikā bahuṃ dhanāṃ labhissasīti¹. So „sādhū“ 'ti gantvā Bodhisattena kathitaniyāmen' eva vyagghaṃ gahetvā araṇṇaṃ khemaṃ katvā mahājanaparivuto Bārāṇasīṃ āgantvā rājānaṃ disvā „gahito me deva vyaggho, araṇṇaṃ khemaṃ katan“ ti āha. Rājā tuṭṭho bahuṃ dhanāṃ adāsi. Pun' ekadivasaṃ „ekaṃ maggaṃ mahiso chaddāpetīti“ rañño ārocayīmsu. Rājā tath' eva Bhīmasenaṃ pesesi. So Bodhisattena dinnanayena vyagghaṃ viya tam pi gahetvā āgañchi. Rājā puna bahuṃ dhanāṃ adāsi. Mahantaṃ issariyaṃ jātāṃ. So issariyamadamatto Bodhisatte avaṇṇaṃ katvā tassa vacanaṃ na gaṇhāti, „nāhaṃ taṃ nissāya jīvāmi, kiṃ tvaṃ ñeva puriso“ ti ādini pharusavacanāni vadati. Atha katipāhaccayen' ev' eko sapattarājā āgantvā Bārāṇasīṃ uparundhitvā „rajjāṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti rañño sāsanam pesesi. Rājā „yujjhāhīti“ Bhīmasenaṃ pesesi. So sabbanāhasannaddho bhaṭavesaṃ gahetvā susannaddhassa vāraṇassa pītthe nisīdi. Bodhisatto pi tassa maraṇabhayaena sabbasannāhasannaddho Bhīmasenass' eva pacchimāsane nisīdi. Vāraṇo mahājanaparivuto nagaradvārena nikkhamitvā saṃgāmasīsaṃ pāpuni². Bhīmaseno yuddhabherisaddaṃ sutvā va kampitūṃ āraddho. Bodhisatto „idāṃ esa hatthipittā patitvā marissasīti“³ hatthito apatanatthaṃ Bhīmasenaṃ yottena parikkhipitvā gaṇhi. Bhīmaseno sampahāraṭṭhānaṃ disvā maraṇabhayaatajjito sarīraḷaṇṇena hatthipittāṃ dūsesi. Bodhisatto „na kho te Bhīmasena purimena pacchimaṃ sameti, tvaṃ pubbe saṃgāmayodho viya ahosi, idāni hatthipittāṃ dūsesīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

¹ Ck. -hī, C' -mī. ² so both MSS.

Yan te pavikatthitaṃ pure
 atha te pūṭisarā sajaṇti pacchā
 ubhayaṃ na sameti Bhīmasena
 yuddhakathā ca idaṃ ca te vihaññaṃ ti. 79.

Tattha yan te pavikatthitaṃ pure ti yan tvaṃ pubbe kim tvaṃ yeva puriso nāhaṃ¹ pi saṅgāmayodho ti vikatthitaṃ vamaṃ² vacanaṃ vuttam³ idaṃ⁴ tāva ekaṃ, atha te pūṭisarā sajaṇti pacchā atha te ime pūṭibhāvena saraṇabhāvena ca pūṭisarā ti laddhanāma sarīraṇaṇḍhārā⁴ sajaṇti ṇaṇḍhārāṇi paggharanti, pacchā ti tato pure vikatthitato aparabhāge idāni imasmiṃ saṅgāmasiṃse ti attho, ubhayaṃ na sameti Bhīmasenā ti idaṃ Bhīmasena ubhayaṃ na sameti, katarāṃ: yuddhakathā ca idaṃ ca te vihaññaṃ, yā ca pure kathitā yuddhakathā yaṃ ca te idāni vihaññaṃ kilamatho hatthipittāṃ dūsāṇā-kārapatto vighāto ti attho

Evaṃ Bodhisatto taṃ garahitvā „mā bhāyi samma, kasmā mayi tṛite vihaññaṃsīti“ Bhīmasenaṃ hatthipittṛhito otāretvā „nabāyitvā gehaṃ eva gacchā“ ti uyyojetvā „ajja mayā pākāṭeṇa bhavitum vaṭṭatīti“ saṅgāmaṃ pavisitvā unnaditvā bala-kotṭhakaṃ bhinditvā sapattarājānaṃ jīvaḡāhaṃ ḡāhāpetvā Bārāṇasiraṇṇo santikaṃ agamāsi. Rājā tuṭṭho Bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya Culladhanuggahapaṇḍito ti sakala-Jambudīpe pākāṭo ahoṣi. So Bhīmasenassa parib-bayaṃ datvā sakatṭhānaṃ eva pesetvā dānādīni puṇṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave idāṇ' ev' esa bhikkhu vikattheti“⁵, pubbe pi vikattheti yevā“ ti vatvā imaṃ dhammaḡesanaṃ āharitvā anusaṇḡdhiṃ ḡhaṭetvā jātaḡaṃ samodhānesi. „Tadā Bhīmaseno vikatthitabhikkhu ahoṣi, Culladhanuggahapaṇḍito pana ahaṃ evā“ ti. Bhīmasena-jātaḡaṃ. Varāṇavaḡḡo aṭṭhamo.

¹ Ck nāha ahaṃ. C^o tāha ahaṃ. ² C^o vama. ³ C^o idan. ⁴ Ck -vaṇaṇḡaṇi dhārā. C^o -vaṇaṇḡaṇḡdhārā. ⁵ both MSS. vikatthoti.

9 APĀYIMHAVAGGA.

1. Surāpānajātaka.

Apāyimha anaccimhā ti. Idam Sathhā Kosambiyam upanissāya Ghositārāme viharanto Sāgatattheram ārabba kathesi. Bhagavati hi Sāvattiyam vassam vasitvā cārikagamanena¹ Bhaddavatikaṃ nāma nigamaṃ sampatte gopālakā pasupālakā kassakā pathāvino ca Sathhāraṃ disvā vanditvā „mā bhante Bhagavā ambatittham agamāsi, ambatitthe jaṭila² same ambatitthako nāma nāgo āsiviso³ ghorraviso Bhagavantam vihettheyvā“⁴ ti vārayimsu. Bhagavā tesaṃ katham asuṇanto viya tesu yāva tatiyaṃ vārayamānesu⁵ pi agamāsi yeva. Tatra sudam Bhagavati Bhaddavatikāya avidūre aññatarasmim vanasaṇḍe viharante tena samayena buddhupaṭṭhāko Sāgato nāma thero puthujanikāya iddhiyā samanno⁶ gato tam assamaṃ upasamkamitvā tassa nāgarājassa vasanaṭṭhāne tiṇasantharakam paññāpetvā⁷ pallamkena nisīdi. Nāgo makkham asahamāno⁸ dhūmayi. Thero pi dhūmayi. Nāgo pajjali. Thero pi pajjali. Nāgassa tejo theram na bādhati. Therassa tejo nāgam bādhati. Evaṃ so khaṇena tam nāgarājānam dametvā saraṇesu ca silesu ca patitṭhapetvā Satthu santikaṃ agamāsi. Sathhāpi Bhaddavatikāyaṃ yathābhirantaṃ viharitvā Kosambim agamāsi. Sāgatattherena nāgassa damitabhāvo sakalajanapadam patthari. Kosambinagaravāsino Satthu paccuggamanam katvā Sathhāraṃ vanditvā Sāgatattherassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ ṭhitā evam āhamsu: „bhante yaṃ tumhākaṃ dullabham tam vadeyyāthā⁹“¹⁰ ti¹¹ tad eva mayaṃ paṭiyādessāmā¹²“¹³ ti. Thero tunhī¹⁴ ahoṣi. Chabbaggiyā panāhamasu: „āvuso pabbijitānaṃ nāma kāpotikā surā dullabhā¹⁵“¹⁶ e¹⁷ eva manāpā ca, sace tumhe therassa pasannaṃ kāpotikaṃ suraṃ¹⁸ paṭiyādetthā¹⁹“²⁰ ti. Te „ādhū“²¹ ti sampañjichitvā Sathhāraṃ svātanaṃ nimantetvā nagaraṃ pavisitvā „attano attano gehe therassa dasvāmā“²² ti kāpotikaṃ pasannaṃ paṭiyādetvā theram nimantetvā ghare ghare pasannaṃ adamsu. Thero pivitvā surāmadamatto nagationikkhamanto dvārantare pati, vippalapamāno nipajji. Sathhā katabhattakicco nagarā nikkhamanto theram tenākārena nipannaṃ disvā „gaṇḍhatha bhikkhave Sāgatan“²³ ti gāhāpetvā āramāṃ

¹ Ck catigamanena. ² both MSS. asī-. ³ both MSS. vāriya-. ⁴ C¹ paññāpetvā. ⁵ Ck agamāno. ⁶ so both MSS. ⁷ both MSS. pasannaṃ kāpotika suraṃ.

agamāsi. Bhikkhū therassa sīsam Tathāgatassa pādamūle katvā tam nīpajjāpesuṃ. So parivattitvā pāde tathāgatābhīmukhe katvā nīpajji. Sattā bhikkhū paṭipucchī: „kin nu kho bhikkhave yaṃ pubbe Sāgatassa mayi gāraṇaṃ tam idāni¹ atthīti“. „N² atthi bhante“ ti. „Bhikkhave ambatitthakaṃ nāgarājānaṃ ko daṃṣeṭhi“. „Sāgato bhante“ ti. „Kiṃ paṇ³ etarahi Sāgato udakadeḍḍubhakam² pi dametuṃ sakkuṇeyyā“ ti. „No h⁴ etaṃ bhante“. „Api nu bhikkhave evarūpaṃ pātuṃ yuttaṃ yaṃ pivitvā evaṃ visaṇṇī⁵ hontīti“. „Ayuttaṃ bhante“ ti. Atha kho Bhagavā therāṃ garahitvā bhikkhū āmantetvā „surāmerayapāne pācittiyaṃ“ ti sikkhāpadaṃ paṇṇāpetvā utthāyāsanaṃ gaṇḍhakuṭṭim³ pāvisi. Dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū surāpānassa aṇaṇṇaṃ kathayimsu: „yāva mahādosā⁴ c⁵ etaṃ āvuso surāpānaṃ nāma tāva paṇṇāsampannaṃ nāma iddhimantaṃ Sāgataṃ yathā Satthu guṇamattam pi na jānāti tathā akāśīti“. Sattā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“⁵ ti vutte „na bhikkhave idān¹ eva surāṃ pivitvā pabbajitā visaṇṇīno hontī, pubbe pi ahesuṃ yevā“⁵ ti vatvā atītaṃ āhārī⁴:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānakīlaṃ kiḷanto Himavantapadese vasati pañcahi antevāsikasatehi parivuto. Atha naṃ vassānasamaye sampatte antevāsikā āhaṃsu: „ācariya manussapathaṃ gantvā loṇambilaṃ sevitvā āgacchāmā“¹ ti. „Avuso, ahaṃ idh² eva vasissāmi, tumhe pana gantvā sarīraṃ santappetvā vassaṃ vītināmetvā āgacchathā“¹ ti. Te „sādhū“² ti ācariyaṃ vanditvā Bārāṇasīṃ gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase bahidvāragāme yeva bhikkhāya caritvā suhitā hutvā³ punadivase nagaraṃ pavisiṃsu. Manussā sampiyāyamānā bhikkhaṃ ādaṃsu, katipāhaccayena ca raṇṇo ārocesuṃ: „deva Himavantato pañcasatā isayo āgantvā uyyāne vasanti ghoratapaṃ parimāritindriyā sīlavanto“⁴ ti. Rājā tesāṃ guṇe sutvā uyyānaṃ gantvā vanditvā katapaṭisanthāro

¹ C^o idāni. ² C^o -deḍḍu-. ³ C^k -kuṭṭim. ⁴ C^k -rī. ⁵ C^k omits hutvā.

vassānaṃ catumāsani¹ tatth² eva vasaṇatthāya paṭiññāṃ gahetvā nimantesi. Te tato paṭṭhāya rājagehe yeva bhuñjitvā uyyāne vasanti. Ath³ ekadivasani nagare surānakkhattaṃ nāma ahoṣi. Rājā „pabbajitānaṃ surā dullabhā“ ti bahun⁴ uttamaṃ suraṃ dāpesi. Tāpasā suraṃ pivtvā uyyānaṃ gantvā surāmadamattā hutvā ekacce utṭhāya naccimsu ekacce gāyimsu ekacce naccitvā gāyitvā khāriyādīni avattharivā niddāyitvā⁵ surāmade chinne pabujjhivā tam⁶ attano vipakāraṃ sutvā disvā „na amhehi pabbajitasārappaṃ katan“ ti rodivā paridevitvā „mayaṃ ācariyena vinābhūtattā evarūpaṃ pāpaṃ karimhā“ ti taṃ khaṇaṃ yeva uyyānaṃ pahāya Himavantaṃ gantvā paṭisaṃmitaparikkhārā ācariyaṃ vanditvā nisīditvā „kin nu kho tātā manussapathe bhikkhāya akilamamānā sukhaṃ vasittha samaggavāsaṃ ca pana vasitthā“ ti pucchitā „ācariya sukhaṃ vasimha, api ca kho mayaṃ apātabbayuttakaṃ pivtvā visaññibhūtā satim⁷ paṭṭhāpetum⁸ asakkontā gāyimha c’ eva naccimhā“ ti etam atthaṃ ārocentā imaṃ gāthaṃ samuṭṭhāpetvā āhaṃsu:

Apāyimha anaccimha agāyimha rudimha ca,
visaññakaraṇiṃ pītvā⁹ ditthā nāhumha vānarā ti. 80.

Tattha apāyimhā¹⁰ ti suraṃ pivimha, anaccimha ti tam pivitvā¹¹ hatthapāde lālentā naccimha, agāyimhā¹² ti mukhaṃ vivaritvā¹³ āyatakena sareṇa gāyimha, rudimha ca ti puna vipattisārino evarūpaṃ nāma amhehi katan ti rodivimha ditthā nāhumha vānarā ti evarūpaṃ saññāvināsanato visaññikaraṇiṃ suraṃ pivitvā etad eva sādhu yaṃ vānara nāhumha¹⁴ ti, evaṃ te attano agamaṃ kathesunā.

Bodhisatto „garusaṃvāsarahitānaṃ nāma evarūpaṃ hoti yevā“ ti te tāpase garahitvā „puna evarūpaṃ mā karitthā“ ti tesam ovādaṃ datvā aparihinajjhāno Brahmaloḷa-parāyano ahoṣi.

¹ C' catu-. ² both MSS. niddāyitvā. ³ C' nam. ⁴ both MSS. vasitvā.

⁵ so both MSS. instead of naccimha ca. ⁶ C' pītvā, C' pītvā. ⁷ C' pivitthā.

⁸ C' vivaritthā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
 -- ito paṭṭhāya hi „anusandhiṃ ghaṭetvā“ ti idaṃ pi na vakkhāma --
 „Tadā isigaṇo Buddhaparisā ahoṣi, gaṇasatthā pana aham evā“ ti.
 Surāpānājātakam.

2. Mittavindajātakā.

Atikkamma ramaṇakan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viha-
 ranto ekaṃ dubbacabhikkhum ārabhha kathesi. Imassa pana
 Jātakassa Kassapasammāsambuddha-kālikam vatthum Dasanipāte Mahā-
 mittavindakajātake āvibhavissati.

Tadā pana Bodhisatto imaṃ gātham āha:

Atikkamma ramaṇakan¹ sadāmatthaṃ ca dūbhakan
 sv-āsi pāsānamāsīno² yasmā jīvaṃ na mokkhasīti. 81.

Tattha ramaṇakan³ ti tasmim kāle phalikkassa nāmaṃ, phalikapāsādaṃ⁴
 ca atikkanto sīti dīpeti, sadāmatthaṃ ca 'ti rajatassa nāmaṃ, rajatapāsādaṃ ca
 atikkanto sīti dīpeti, dūbhakan ti manino nāmaṃ, manipāsādaṃ ca atikkanto
 sīti dīpeti, sv-āsi so si tvaṃ, pāsānamāsīno ti, uracakkam nāma pāsāna-
 mayam vā hoti manimayam vā, tam pana pāsānamayam, so ca tena āsīno abhi-
 nivivṭho ajjhottaro⁵, tasmā pāsānena āsīnattā⁶ pāsānāsīno ti vuttam, pāsānam vā āsīno tam
 uracakkam āsajja pāpunivā thito ti attho, yasmā jīvaṃ na mokkhasīti
 yasmā uracakkā yāva te pāpam na khīyati tāva jīvanto yeva na mucissasi tam
 āsīno sīti

Imaṃ gātham vatvā Bodhisatto attano devaṭṭhānam⁷ yeva
 gato. Mittavindako pi uracakkam ukkhipitvā mahādukkham
 anubhavamāno pāpakamme parikkhīṇe yathākamman gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
 „Tadā Mittavindako dubbacabhikkhu ahoṣi. devarājā pana aham evā“
 ti. Mittavindajātakam.

¹ Ck ramaṇakam. ² both MSS. pāsānamā-. ³ Ck ramaṇakam. ⁴ Ck phalikkassa
 nāmaṃ phalikkassa phalikapadaṃ. ⁵ Ck ajjhe-. ⁶ C^v āsīnattā, Ck āsīnantā.

⁷ Ck devasanaṭṭhānam, C^v devatthana. ⁸ Ck omits tadā.

3. Kāḷakaṇṇijātaka.

Mitto have sattapadena hotiti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam Anāthapiṇḍikassa mittam ārabha kathesi. So kira Anāthapiṇḍikena saddhim sahapamsukilīto ekācariyass' eva santike uggahitasippo nāmena Kāḷakaṇṇī¹ nāma. So gacchante² kāle duggato hutvā jīvītum asakkonto seṭṭhino santikam agamāsi. So tam samassāsetvā paribbayaṃ datvā attano kuṭumbam paṭicchāpesi. So seṭṭhino upakārako hutvā sabbakiccāni karoti. Tam seṭṭhissa santikam āgatakāle „tiṭṭha Kāḷakaṇṇi, nisīda Kāḷakaṇṇi"³, bhuñja Kāḷakaṇṇi"⁴ vadanti. Ath' ekadivasam seṭṭhino mittāmaccā seṭṭhim upasamkamitvā evam āhamsu: „mahāseṭṭhi, mā etam tava santike kari. 'tiṭṭha Kāḷakaṇṇi, nisīda Kāḷakaṇṇi'⁵, bhuñja Kāḷakaṇṇi" hi iminā saddena yakkho pi palāyeyya. na c' esa tayā samāno, duggato durupeto⁶, kiṃ te iminā" ti. Anāthapiṇḍiko „nāmaṃ nāma vohāramattaṃ, na tam paṇḍitā pamāṇam karonti. sutamaṅgalikena⁷ nāma bhavitum na vaṭṭati, na sakkā mayā nāmaṃ attam nissāya sahapamsukilītam⁸ sahāyam paricajjitun" ti tesam vacanam anādāya ekadivasam attano bhogagāmaṃ gacchanto tam geharakkhakam katvā agamāsi. Corā „seṭṭhi kira gāmakam gato, geham assa vilumpissāmā" ti nānavudhabatthā rattibhāge āgantvā geham parivāresum. Itaro pi corānam nēva āgamanam āsamkamāno aniddāyanto va nisīdi. So corānam āgatabhāvam natvā manusse pabodhetum „tvam samkhām dhama, tvam ālāṅgam⁹ vādehīti" mahāsamajjam karonto viya sakalanivesanam ekasaddam karesi. Corā „suñṇam gehan" ti dussutam amhehi, idh' eva mahāseṭṭhīti" pāsānamuggarādini tatth' eva chaḍḍetvā palāyimsu. Punadivase manussā tattha tattha chaḍḍite pāsānamuggarādayo disvā samvegappattā hutvā „sace aḷa evarūpo buddhisampanno gharavicārako nābhavissa corehi yathāruciya pavisitvā sabbageham viluttaṃ assa. imam dāhamittaṃ nissāya seṭṭhino vadḍhi jātā" ti tam pasamsitvā seṭṭhissa bhogagāmato āgatakāle sabbam tam payattim ārocayimsu. Atha ne seṭṭhi avoca: „tumhe evarūpaṃ mama geharakkhakam mittam nikkadḍhāpetha. sac' āyam tumhākam vacanena mayā nikkadḍhito assa aḷa me kuṭumbam kiñci nābhavissa. nāmaṃ nāma appamāṇam hitacittam eva pamāṇam" ti tassa uttaritam paribbayaṃ datvā „atthi dāni me idam kathāpā-

¹ C^k kālakanm, C^v kālakanm. ² C^k -nto. ³ C^k kala-. ⁴ C^k durū-. ⁵ C^v -maṅga-

⁶ C^v -kīlitaṃ, C^k -kīlikam. ⁷ so both MSS instead of ālāṅgam?

bhatan“ ti Satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya taṃ pavattiṃ ārocesi. Satthā „na kho gahapati idān’ eva Kālakanni¹ mitto attano mittassa gharakuṭumbaṃ rakkhati, pubbe pi rakkhi yevā“ ’ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto mahāyaso seṭṭhi ahoṣi. Tassa Kālakanni nāma
mitto ti sabbaṃ paccuppannasadisam eva. Bodhisatto bhoga-
gāmato āgato taṃ pavattiṃ sutvā „sace mayā tumhākaṃ va-
canena evarūpo mitto nikkaḍḍhito assa aḷḷa me kuṭumbaṃ
kiñci nābhavissā“ ’ti vatvā imaṃ gātham āha:

Mitto have sattapadena hoti,
sahāyo pana dvādasakena hoti,
māsaddhamāsenā ca nāti hoti,
tatuttariṃ attasamo pi hoti,
so ’haṃ kathaṃ attasukhassa hetu
cirasatthunaṃ² Kālakanniṃ jaheyyan ti. 82.

Tattha have ti nipātamattaṃ, mettāyatīti mitto, mettīm paccupaṭṭhāpeti³
sinehaṃ karotīti attho, so pan’ esa sattapadena hoti ekato sattapadavītiḥāra-
manamattena hotīti attho, sahāyo pana dvādasakena hotīti sabbakiccānaṃ
ekato karanavasena sabbiriyāpathesu saha⁴ gacchaṭīti sahāyo, so pan’ esa dvādasā-
kena hoti dvādasāhaṃ ekato nivāsena hotīti attho, māsaddhamāsenā ’ti mā-
senā vā addhamāsenā vā, nāti hotīti nātisamo hoti, tatuttariṃ ti tato uttariṃ
ekato vāsena attasamo pi hoti eva, jaheyyan ti evarūpaṃ sahāyaṃ kathaṃ
jaheyyan ti mittarase gūṇaṃ kathaṃ. Tato paṭṭhāya puna koci tass’ antare
vattā nāma nāhoṣi⁵

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharītvā jātakāṃ samodhānesi:
„Tadā Kālakanni⁶ Anando ahoṣi. Bārāṇasiseṭṭhi pana ahaṃ evā“ ’ti.
Kālakanniḷṭakam.

¹ C^o kāla-. ² so both MSS instead of ciravutthanaṃ? ³ C^o -ttāpeti ⁴ C^h sahā.

⁵ C^h nahosi ⁶ C^h kalakanni. C^o kalakanni.

4. Atthassadvārajātaka.

Arogyam icche paramañ ca lābhan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekañ atthakusalañ puttañ ārabha kathesi. Sāvatthiyañ hi ekassa mahāvibhavassa setthino putto jātiyā sattavasso paññavā atthakusalo. So ekadivasañ pitarañ upasaṅkamitvā atthassa dvārapañhañ nāma pucchi. So tañ na jānāti. Ath' assa etad ahoṣi: „ayañ pañho atisukhumo. t̐apetvā sabbaññū-Buddhañ añño uparibhavaggena heṭṭhā avēcinā paricchinne lokasannivāse etañ pañhañ kathetum samattho nāma n' atthīti“ so puttañ ādāya bahumālāgandhavilepanaṃ¹ gāhāpetvā Jetavanañ gantvā Satthārañ pūjetvā vanditvā ekamantañ nisīma Bhagavantañ etad avoca: „ayañ bhante dārako paññavā atthakusalo mañ atthassa dvārapañhañ nāma pucchi. ahañ² tañ pañhañ ajānanto tumbākam santikañ āgato. sādhu me Bhagavā tañ pañhañ kathetū“ ti. Satthā „pubbe p' āhañ upāsaka iminā kumārakena tañ pañhañ putt̐ho mayā c' assa³ kathito. tadā nañ⁴ esa jānāti, idāni pana bhavasamkhepagatattā na sallakkhetīti“ vatvā tena yācito atītañ āhāri:

Atīte Bāraṇasiyañ Brahmaḍatte rajjañ kārente Bodhisatto mahāvibhavo setthi ahoṣi. Ath' assa putto sattavassiko jātiyā paññavā atthakusalo. So ekadivasañ pitarañ upasaṅkamitvā „tāta atthassa dvārañ nāma kin“ ti atthassa dvārapañhañ pucchi. Ath' assa pitā tañ pañhañ kathento imañ gātham āha:

Arogyam icche paramañ ca lābhañ,
silañ ca vuddhānumatañ sutañ ca
dhammānuyattī ca alinātā ca
atthassa dvārā pamukhā cha⁵ ete ti. 83.

Tattha arogyam icche paramañ ca lābhan ti ekaṃ nipātamattañ, tāta pathamaṃ eva ārogyasamkhātaṃ paramaṃ labham iccheyyā ti imaṃ atthañ dipento evaṃ āha, tattha arogyam nāma samāssa ca cittassa ca ārogyabhāvo anāturatā, samāre hi rogaturā⁶ n' eva aladdham bhogaḷābham uppādetum sakkoti

¹ both MSS. bahū- ² Ck ahañ. ³ Ck vassa. ⁴ C' na ⁵ so both MSS.

⁶ both MSS. rogaturāre.

na laddham paribhuñjitum. anāturo pana ubhayaṃ pi' etam sakkotitī, citte ca kilesāture n' eva aladdham jhānādilābham uppādetum sakkoti na laddham puna samāpattivaseṇa paribhuñjitum ti, etasmim anārogye sati aladdho pi lābho na labbhati laddho pi niratthako hoti, asati paṇ' etasmim aladdho pi lābho labbhati laddho pi sātthako hotitī ārogyam paramo lābho nāma. tam sabbapathamam icchitabbam, idam ekam atthassa dvāraṇ ti ayam ettha attho. sīlam eā 'ti ācārasi-
lam, iminā lokuttaracārittam dasseti, vuddhānumatan ti gunavuddhānam paṇḍitānam anumatan. iminā nānasampannānam¹ garūnam ovādaṃ dasseti, sutaṃ eā ti kāranaussitam sutam, iminā imasmim loke atthanissitam bāhu-
saccaṃ dasseti, dhammānūvattī eā ti tividdhassa sucaritadhammassa anu-
vattanam, iminā duccaritadhammam vajjetvā sucaritadhammānūvattanabhāvaṃ
dasseti, alīnatā eā ti cittassa alīnatā anīcatā. iminā cittassa asaṃkocaṃ²
paṇītabhāvaṃ uttamabhāvaṃ dasseti, atthassa dvārā pamukkhā cha³ ete ti
attho nāma vadhi, tassa vadhisamkhātassa lokiyalokuttarassa⁴ atthassa ete
pamukkhā uttamā cha dvārā upāyā adhigamanukkhānti

Evam Bodhisatto puttassa atthadvārapaṇham kathesi. So
tato paṭṭhāya tesu chasu dhammesu vatti. Bodhisatto pi
dānādini puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā putto va paccuppanno putto. mahāseṭṭhi pana aham evā" 'ti.
Atthassadvārajātakaṃ.

5. Kimpakkajātaka.

Āyatim⁵ dosam nāṇāyā 'ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto ekam ukkaṇṭhita bhikkhum ārabba kathesi. Aññataro
kira kulaputto Buddhasāsane uram datvā pabbajito. Ekadivasam
Sāvatthiyam piṇḍāya caranto ekam alaṃkātaithim disvā ukkaṇṭhi.
Atthā nam ācariyupajjhāyā Satthu santikaṃ ānayimso. Satthā „saccaṃ
kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito" ti pucchitvā „saccaṃ" ti vutte „pañca
kāmaguṇā nāma" etc bhikkhu paribhogakāle ramaṇīyā, so pana nesam pari-
bhogo" nirayādisu paṭisaṇḍhidāyakattā kimpakkaphalaparibhogasadiṣo⁷
hoti, kimpakkaphalam nāma vaṇṇagandharasasampannam, khāditaṃ pana
antāni khaṇḍetvā jīvitakkhayam pāpeti. pubbe bahujanā tassa dosam

¹ Ck nāna- ² Cc asaṃkoca ³ so both MSS. ⁴ both MSS -rassi. ⁵ Ck āyatī
Cc ayati. ⁶ both MSS paṭibhogo ⁷ both MSS -sadiṣa.

adivā vaṇṇagandharasesu bajjhivā tam phalaṃ paribhuñjitvā jīvitak-
khayaṃ pāpuṇimsū¹ 'ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente
Bodhisatto satthavāho hutvā pañcahi sakaṭasatehi pubbantā
aparantaṃ² gacchanto aṭavimukhaṃ patvā manusse sannipātetvā
„imissā aṭaviyā visarukkā nāma atthi, mā kho maṃ anāpucchā
pubbe akhāditapubbāni phalāni khāditthā“³ 'ti ovaḍi. Manussā
aṭaviṃ atikkamivā aṭavimukhe ekaṃ kimpakkarukkhaṃ phala-
bhāranamitasākhaṃ addasaṃsu, tassa khandhasākhaṇapattaphalāni
saṇṭhānavañṇarasagandhehi ambasadisāṃ⁴ eva. Tesu ekacce
vaṇṇagandharasesu bandhivā ambaphalasaññāya phalāni khā-
diṃsu, ekacce „satthavāhaṃ pucchivā khādissāmā“⁵ 'ti gahetvā
aṭṭhaṃsu. Bodhisatto taṃ ṭhānaṃ patvā gahetvā ṭhite² phalāni
chaddāpetvā ye khādamānā aṭṭhaṃsu te vamaṇaṃ kāretvā tesāṃ
bhesajjaṃ adāsi. Tesu ekacce ārogā jātā, paṭhamam eva
khāditvā ṭhitā pana jīvitakkhayaṃ pattā. Bodhisatto pi icchi-
taṭṭhānaṃ sotthinā gantvā lābhaṃ labhivā puna sakaṭṭhānam
eva āgantvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā taṃ¹ vatthuṃ kathetvā abhi-sambuddho hutvā imaṃ
gāthaṃ āha:

Āyatim dosāṃ nāññāya yo kāme patisevati

vipākante hananti naṃ kimpakkam iva bhakkhitaṃ ti. 84.

Tattha āyatim dosam nāññāyā ti anāgate dosam nāññāya ajānitvā ti
attho, yo kāme patisevatīti yo vatthukāme ca kilesakāme ca patisevatī.
vipākante hananti naṃ ti te kālā⁴ naṃ purisaṃ attano vipākasamkhāte
ante nirayādisu uppannaṃ nānappakāreṇa dukkheṇa saṃyojyamānā⁵ hananti,
kathaṃ: kimpakkam iva bhakkhitaṃ yathā paribhogakāle vaṇṇagandharasa-
sāmpattiyaṃ manāpam kimpakkaphalaṃ anāgataṃ dosam adivā bhakkhitaṃ ante
hanati jīvitakkhayaṃ pāpetīti.

Evam paribhogakāle manāpāpi kāmā vipākakāle hanantīti desanaṃ
yathānusandhiṃ pāpetvā saccāni pakāsesi. Ukkāṇṭhitabhikkhu sotā-

¹ both MSS. parantā ² both MSS. ṭhita. ³ C¹ naṃ ⁴ so both MSS. instead of
kama² ⁵ C¹ -yojya-

pattiphalam¹ pāpuṇi, sesaparisāya pi keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino keci arahanto ahesum. Satthāpi imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā jātakaṃ sāmodhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisā ahoṣi, satthavāho pana aham evā“² ti. Kimpakkajāṭakaṃ.

6. Sīlavīmaṃsanajāṭaka.

Sīlam kir' eva kalyāṇan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ sīlavīmaṃsakam² brāhmaṇaṃ ārabha kathesi. So kira Kosalarājānaṃ nissāya jīvati tisaraṇagato akhaṇḍapaṇcasīlo tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū. Rājā „ayaṃ sīlavā“ ti tassa atirekasammānaṃ karoti. So cintesi: „ayaṃ rājā mayhaṃ aṇṇabrāhmaṇehi³ atirekasammānaṃ karoti, ativiya maṃ garuṃ katvā passati, kin nu kho esa mama jātigottakulapadesasippasampattiṃ⁴ nissāya imaṃ sammānaṃ karoti udāhu sīlasampattiṃ, vīmaṃsissāmi tāvā“⁵ ti so ekadivasaṃ rājupatthānaṃ gantvā gharaṃ gacchanto ekassa heraññi-kassa phalakato anāpucchitvā ekaṃ kahāpaṇaṃ gahetvā agamāsi. Heraññiko brāhmaṇe garubhāvena kiñci avatvā va nisīdi. Punadivase dve kahāpaṇe gaṇhi. Heraññiko tath' eva adhiyāsesi. Tatiyadivase kahāpaṇamuttāhiṃ aggahesi. Atha naṃ heraññiko „ajja te tatiyo divaso rājakuṭumbaṃ vilumpantassā“⁶ ti „rājakuṭumbaṃ vilumpakacoro me gahito“ ti tikkhattuṃ viravi. Atha naṃ manussā ito c' ito cā-gantvā „ciraṇ dāni tvaṃ sīlavā⁵ viya vicarīti“⁷ dve tayo pahāre datvā bandhitvā rañño dassetuṃ. Rājā vippatīsārī hutvā „kasmā brāhmaṇa evarūpaṃ dussīlakammaṃ karoṣīti“⁸ vatvā „gacchatha, tassa rājānaṃ⁷ karoṭhā“⁹ ti āha. Brāhmaṇo „nāhaṃ mahārāja coro“ ti āha. „Atha kasmā rājakuṭumbakassa phalakato kahāpaṇe gaṇhīti“. „Etaṃ mayā tayi mama sammānaṃ karonte“¹⁰ kin nu kho rājā mama jātiādini nissāya atisammānaṃ karoti udāhu sīlam nissāya⁹ ti vīmaṃsanatthāya kataṃ, idāni pana mayā ekamsena nātāṃ, yathā sīlam eva nissāya tayā mama sammāno kato na jātiyādini tathā⁹ hi me idāni rājānaṃ¹⁰ kāresīti, sv-āhaṃ iminā kāraṇena 'imasmim loke sīlam eva uttamaṃ sīlam pamukhan' ti sannitthānaṃ gato, imassa panāhaṃ sīlassa anuc-

¹ C^v -phalam corr. to -phale. ² C^v -ka. ³ C^k aṇṇaṃbrā-. ⁴ both MSS. -sippam-. ⁵ both MSS. sīlavā. ⁶ both MSS. karohīti. ⁷ C^v rājānaṃ, C^k rājā. ⁸ C^k tayimānaṃ karonto corr. to taya-, C^v tayi mama sammāna karonto. ⁹ C^v yathā ¹⁰ both MSS. rājānaṃ

chavikaṃ karonto gehe t̥hito kilese paribhuñjanto na sakkhissāmi kātum, ajj' eva Jetavanam gantvā Satthu santike pabbajissāmi, pabbajjam me dehīti" vatvā rājānam anujānāpetvā jetavanābhimukho pāyāsi. Atha nam nātisuhajjabandhavā sannipādetvā nivāretum asakkontā¹ nivattimsu. So Satthu santikaṃ gantvā pabbajjam yācītvā pabbajjam ca upasampadaṃ ca labhītvā avissaṭṭhakammanto vipassanaṃ vadḍhētvā arahattaṃ patvā Satthāraṃ upasāṃkamitvā „bhante mayham pabbajjā matthakaṃ pattā" ti aññaṃ vyākāsi. Tassa taṃ aññavyākaraṇaṃ² bhikkhusaṃghe pākātaṃ jātaṃ. Ath' ekadivasaṃ dhammasabbhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso asuko nāma rañño upaṭṭhākabrāhmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā rājānaṃ āpucchitvā arahatte³ paṭiṭṭhito" ti tassa guṇaṃ kathayamānā nisīdīmsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idāni ayam eva brāhmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano paṭiṭṭhaṃ akāsi, pubbe pi paṇḍitā attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano paṭiṭṭhaṃ karīmsu 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto tassa purohito ahosi⁴ dānādimmutto sīlajjhāsayo akhaṇḍapañcasīlo. Rājā sesabrāhmaṇehi atirekaṃ tassa samānaṃ karotīti sabbam purimasadisam eva. Bodhisatte pana bandhitvā rañño santikaṃ nīyamāne⁵ ahigunḍikā antaravithiyaṃ sappam kilāpentā⁶ nam naṃgutthe gaṇhanti gīvāya gaṇhanti gale veṭhenti. Bodhisatto te disvā „mā tātā etaṃ sappam naṃgutthe gaṇhatha, mā gīvāya⁷, mā gale veṭhetha, ayam⁸ hi vo ḍasitvā jīvitakkhayaṃ pāpeyyā" 'ti āha. Ahigunḍikā⁹ „brāhmaṇa sappo sīlavā ācārasampanno, tādiso dussīlo na hoti, tvaṃ pana attano dussīlatāya anācārena 'rājakuṭumbavilumpakacoro' ti bandhitvā nīyāsīti¹⁰" āhaṃsu. So cintesi: „sappāpi tāva aḍasantā aviheṭhenta sīlavanto ti nāmaṃ labhanti, kim aṅga¹¹ pana manussabhūtā, sīlaṃ yeva imasmiṃ loke uttamaṃ,

¹ C^v -to ² C^k aññaṃ-. ³ both MSS. arahante. ⁴ C^k purohito. ⁵ C^v niyya-.
⁶ both MSS. kilā-. ⁷ both MSS. gīvāyā. ⁸ so both MSS. ⁹ C^k adds āha,
C^v a. ¹⁰ C^k niyyā-. ¹¹ C^k kimahaṃ.

n' atthi tato uttaritaran" ti. Atha nañ netvā rañño dassesum. Rājā „kim idam tātā" ti pucchi. „Rājakuṭumbavilumpakacoro devā" ti. „Tena hi 'ssa rājānañ karoṭhā" ti. Brāhmaṇo „nāhañ mahārāja coro" ti āha. „Atha kasmā kahāpaṇe aggahesīti" ca vutto purimanayen' eva sabbañ ārocento „sv-āhañ iminā kāraṇena 'imasmiñ loke sīlam eva uttamañ sīlañ pāmukkhañ' ti sannitṭhānañ gato" ti vatvā „tiṭṭhatu tāva idam, āsīviso tāva aḍasanto aviheṭṭhento sīlavā ti vattabbamattañ labhati, imināpi kāraṇena sīlam eva uttamañ sīlañ pavarañ" ti sīlañ vaṇṇento imañ¹ gāthañ āha:

Sīlañ kir' eva kalyāṇaṃ, sīlañ loke anuttaraṃ,
passa: ghoraviso nāgo sīlavā² ti na haññatīti. 85.

Tattha sīlañ kir' evā 'ti kāyavācācitteti avītikkaṃaṇasāṃkhātāṃ³ ācāra-sīlam eva, kirā ti anussavavasena vadati, kalyāṇaṃ ti sundarataṃ, anuttaraṃ ti jeṭṭhakaṃ sabbaguṇadāyakaṃ, passā 'ti attanā dīṭṭhakāraṇaṃ abhimukhañ karonto katheti, sīlavā ti na haññatīti ghoraviso pi samāno aḍasana-aviheṭṭhanamattakena sīlavā ti paṇāsañ labhati, na haññati na vihaññatīti, imināpi kāraṇena sīlam eva uttamañ ti.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya⁴ rañño dhammañ desetvā kāme pahāya isipabbajjañ pabbajitvā Himavantañ pavisitvā pañca abhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā Brahmalo-
parāyano⁵ ahosi.

Satthā imañ dhammaḍeṣaṇaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi:
„Tadā rājapariṣā Buddhapariṣā ahosi, purohito pana aham evā" 'ti
Sīlavīmaṇṣaṇajātakaṃ.

7. Maṅgalajātaka.

Yassa maṅgalā samūhatā ti. Idam Satthā Veḷuvane viharanto ekaṃ sāṭakalakkaṇabrāhmaṇaṃ ārabha kathesi.

¹ C^k omits imañ. ² both MSS. sīlavā. ³ C^v vītikkaṃaṇasāṃkhātāṃ, C^k kāyavācācintetivītikkaṃaṇasāṃkhātāṃ. ⁴ C^v gāthāyaṃ. ⁵ C^k -ṇo.

Rājagahavāsiko kir' eko brāhmaṇo kotūhalaṃaṅgaliko tīsu ratanesu appasanno micchādītṭhi aḍḍho mahaddhano mahābhogo. Tassa samugge ṭhapitaṃ sātakayugam̐ mūsikā khādī. Ath' assa sīsam̐ nahāyivā „sātake āharathā“ 'ti vuttakāle mūsikāya khādītabhāvaṃ ārocayimsu. So cintesi: „sace idaṃ mūsikadaṭṭham̐ sātakayugam̐ imasmiṃ gehe bhavissati mahāvināso bhavissati, idaṃ hi avamaṅgalam̐ kālakaṇṇisadisam̐, puttadhītānam̐ pi dāsakammakarādīnam̐ vā¹ na sakkā dātum̐, yo hi idaṃ gaṇhissati sabbassa mahāvināso bhavissati, āmakasusāne chaḍḍāpessāmi, na kho pana sakkā dāsādīnam̐ hatthe dātum̐, te hi ettha lobham̐ uppādetvā idaṃ gahetvā vināsam̐ pāpuṇeyyū², puttassa taṃ hatthe dassāmiti“ so puttam̐ pakkosāpetvā taṃ attham̐ ārocetvā „tvam̐ pi nam̐ tāta hatthena aḥusitvā daṇḍakena gahetvā āmakasusāne chaḍḍetvā sasīsam̐ nahāyivā ehitī“ pesesi. Satthāpi kho taṃ divasam̐ paccūsasamāye veneyyabandhave olokeno imesam̐ pitāputtānam̐ sotāpattiphalassa upanissayam̐ disvā nigavāṭṭhim̐ gahetvā nigaluddako viya gantvā āmakasusānadvāre nisīdi chabbāṇabuddharāmsiyo vissajjento. Māṇavo pitu vacanam̐ sampaticchitvā agārasappam̐ viya taṃ³ yugasātakam̐ yatthikotiyaṃ gahetvā āmakasusānadvāram̐ pāpuṇi. Atha nam̐ Satthā „kim̐ karosī māṇavā“ 'ti āha. „Bho Gotama, idaṃ sātakayugam̐ mūsikādaṭṭham̐ kālakaṇṇisadisam̐ halāhalavisūpamam̐⁴ mama pitā 'aṇño etaṃ chaḍḍento lobham̐ uppādetvā gaṇheyyā“ 'ti bhayena maṃ pahīni⁵, aham̐ etaṃ 'chaḍḍetvā sīsam̐ nahāyissāmiti' ādāya⁶ gato 'mhi bho Gotamā“ 'ti. „Tena chaḍḍehitī“. Māṇavo chaḍḍesi. Satthā „amhākaṃ dāni vaṭṭatitī“ tassa sammukhā va avamaṅgalam̐ „bho Gotama, etaṃ kālakaṇṇisadisam̐, mā gaṇhi mā gaṇhīti“ tasmiṃ vāriyamāne⁷ yeva gahetvā veḷuvanaḃbhimukho pāyāsi. Maṇavo vegena gantvā pitu ārocesi: „tāta mayā āmakasusāne chaḍḍitaṃ sātakayugam̐ samaṇo Gotamo 'amhākaṃ vaṭṭatitī' mayā vāriyamāno pi gahetvā Veḷuvanaṃ gato“ ti. Brāhmaṇo cintesi: „taṃ sātakayugam̐ avamaṅgalam̐ kālakaṇṇisadisam̐, taṃ valaṇṇento samaṇo pi Gotamo nassissati, tato amhākaṃ garahā bhavissati, samaṇassa Gotamassa aṇṇe⁸ bahusātake datvā taṃ chaḍḍāpessāmiti“ so bahusātake⁹ gāhāpetvā¹⁰ puttena saddhim̐ Veḷuvanaṃ gantvā Satthāram̐ disvā ekamantaṃ ṭhito evam̐ āha: „saccaṃ kira te bho Gotama āmakasu-

¹ so both MSS. instead of pi? ² both MSS. -neyyam. ³ C^k nam. ⁴ C^v halāhala-, C^k halāhala-. ⁵ C^k vāhīni, C^v vahini corr. topahini. ⁶ both MSS. āha

⁷ C^k vāriyamāne ⁸ both MSS. aṇṇo. ⁹ C^v bahū-. ¹⁰ C^v bahā-.

sānā sātākayugam gaḥitan“ ti. „Saccam brāhmaṇā“ 'ti. „Bho Gotama taṃ sātākayugam avamaṅgalaṃ, tumhe taṃ paribhuñjamānā nassissatha, sakalavihāro pi nassissati, sace vo nivāsanaṃ vā pārupanaṃ vā na-ppahoti ime sātāke gaḥetvā taṃ chaḍḍāpethā“ 'ti. Atha nam Satthā „mayam brāhmaṇa pabbajitā nāma, amhākaṃ āmakasusāne antaravithiyam saṃkāraṭṭhāne¹ nahānatitthe mahāmagge ti evarūpesu ṭhānesu chaḍḍitā vā patitā vā pilotikā vaṭṭati. tvam pana na idān' eva pubbe pi evamladdhiko yevā“ 'ti tena yācito atītaṃ āhari:

Atite Magadharatṭhe Rājagahanagare dhammiko Magadharājā rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto ekasmiṃ udiccabrahmaṇakule nibbattitvā viññūtaṃ patto isipabbajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā² Himavante vasamāno ekasmiṃ kāle Himavantato nikkhamitvā Rājagahanagare³ rājuyyānam patvā tattha vasitvā dutiyadivase bhikkhācāratthāya nagaram pāvisi. Rājā taṃ disvā pakkosāpetvā pāsāde nisīdāpetvā bhojetvā uyyāne yeva vasanatthāya paṭiññaṃ gaṇhi. Bodhisatto rañño nivesane bhuñjitvā uyyāne vasati. Tasmim kāle Rājagahanagare³ Dussalakkhaṇabrāhmaṇo nāma ahosi. Tassa samugge ṭhapitaṃ sātākayugan ti sabbaṃ purimasadisam eva. Māṇave pana susānaṃ gacchante Bodhisatto paṭhamataram gantvā susānadvāre nisīditvā tena chaḍḍitaṃ sātākayugam gaḥetvā uyyānam agamāsi. Māṇavo gantvā pitu ārocesi. Pitā „rājakulūpako⁴ tāpaso nasseyyā“ 'ti⁵ Bodhisattassa santikaṃ gantvā „tāpasa tayā gaḥitasātāke chaḍḍehi, mā nassīti“ āha. Tāpaso „amhākaṃ susāne chaḍḍitapilotikā vaṭṭati, na mayam kotūhalamaṅgalikā, kotūhalamaṅgalaṃ nāma' etaṃ na Buddhapaccekaḥ bodhabodhisattehi vaṇṇitaṃ, tasmā paṇḍitena kotūhalamaṅgalikena na bhavitabbaṃ“ ti brāhmaṇassa dhammaṃ desesi. Brāhmaṇo dhammaṃ sutvā diṭṭhim bhinditvā Bodhisattaṃ saraṇaṃ gato. Bodhisatto pi aparihīnajjhāno Brahmaloḥa - parāyano ahosi.

¹ C^v saṃkāraṭṭhe. ² both MSS. nibbattitvā. ³ C^k -gahā-. ⁴ C^k -lupako.

⁵ both MSS. nasseyyāsīti

Yassa maṃgalā samūhatā
uppādū supinā ca lakkhaṇā ca
sa maṃgaladosavītivatto
yugayogādhigato na jātu-m-etīti. 86.

Evam Satthā imāya gāthāya brāhmaṇassa dhammaṃ desetvā
puna saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne brāhmaṇo saddhiṃ puttena
sotāpattiṃ patitṭhahi. Satthā jātakam samodhānesi: „Tadā ete
va⁶ pitāputtā ahesuṃ, tāpaso pana aham evā“ 'ti. Maṃgalajāta-
kam.

Kalyāṇim eva muñceyyā'ti. Idam Satthā Sāvattiyaṃ viharanto omasavādasiṃkkhāpadam ārabha kathesi. Dve pi vatthūni hetthā Nandivisālajātake vuttasadisān' eva. Imasmim pana jātake

¹ both MSS. omit ca. ² C^k ditṭhaditṭhānā, C^v divaditṭhitṭhānā corr. to ditṭhi-
tṭhānā. ³ so both MSS. instead of palāpo? ⁴ C^k saṁkāre. ⁵ C^k omits gato.
⁶ C^v ca.

Bodhisatto Gandhāraṭṭhe Takkaṣilāyaṃ aṇṇatarassa brāhmaṇassa Sārambho nāma balivaddo ahoṣi. Satthā idaṃ atītavatthum ka-thetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Kalyāṇim eva muñceyya, na hi muñceyya pāpikaṃ,
mokkho kalyāṇiyā sādhu, mutvā tapati pāpikaṃ ti. 87.

Tattha kalyāṇimeva¹ muñceyyā 'ti catudosavinimuttakalyāṇiṃ suṇ-daraṃ anavajjaṃ vācam eva muñceyya vissajjeyya katheyya, na hi muñceyya pāpikaṃ ti pāpikaṃ lāmikaṃ 'paresaṃ appiyaṃ amanāpaṃ na muñceyya na katheyya, mokkho kalyāṇiyā sādhu 'ti kalyāṇavācāya vissajjanam eva imaṃ loka sādhu sundaraṃ bhaddakaṃ, mutvā tapati pāpikaṃ ti pāpikaṃ pharusam vācaṃ muñcitvā vissajjetvā kathetvā so puggalo tapati socati kilamati.

Evam Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā brāhmaṇo Anando ahoṣi, brāhmaṇi Uppalavaṇṇā, Sārambho pana aham evā“ 'ti. Sārambhajātakaṃ.

9. Kuhakajātaka.

Vācā va² kira te āsīti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ kuhakaṃ ārabha kathesi. Kuhanavatthum Uddālajātaka āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente ekaṃ gāmaṃ upanissāya eko kūṭajaṭṭilakuhakatāpaso³ vasati. Eko kuṭimbiko tassa araṇṇe paṇṇasālaṃ kāretvā tattha naṃ vāsento attano gehe paṇītāhārena paṭijaggati. So taṃ kūṭa-jaṭṭilaṃ „sīlavā eso“ ti saddahitvā corabhayena suvaṇṇanikkha-sataṃ tassa paṇṇasālaṃ netvā bhūmigataṃ katvā „idaṃ olokeyyāsi bhante“ ti āha. Atha naṃ tāpaso „pabbajitānaṃ nāma āvuso evarūpaṃ kathetuṃ na vaṭṭati, amhākaṃ parasaṇ-take lobho nāma n' atthīti“ āha. So „sādhu bhante“ ti tassa vacanaṃ saddahitvā pakkāmi. Duṭṭhatāpaso „sakkā ettakena

¹ C^k kalyāṇināme, C^v kalyāṇināmeva. ² C^k vācāya. ³ C^v -jaṭṭilāṇiku-.

jīvitun¹“ ti katipāhaṃ atikkamētvā taṃ suvaṇṇaṃ gahetvā antarāmagge ekasmiṃ ṭhāne ṭhapetvā āgantvā paṇṇasālāyaṃ eva vasitvā punadivase tassa gehe bhattakiccaṃ katvā evaṃ āha: „āvuso mayaṃ tume nissāya ciraṃ vasimha, aticiram hi ekasmiṃ ṭhāne vasantānaṃ manussehi saddhiṃ saṃsaggo hoti, saṃsaggo ca nāma pabbajitānaṃ malaṃ, tasmā gacchāṃ' ahan²“ ti vatvā tena punappuna yāciyamāno pi nivattitum na icchi. Atha naṃ so „evaṃ sante gacchatha bhante“ ti yāva gāmadvāraṃ anugantvā nivatti. Tāpaso thokaṃ gantvā „imaṃ kuṭumbikaṃ³ mayā vañcetum vaṭṭatīti“ cintetvā jaṭānaṃ antare tiṇaṃ ṭhapetvā paṭinivatti. Kuṭumbiko „kiṃ bhante nivattitthā“⁴ 'ti pucchi. „Avuso tumbhākaṃ gehacchadanato me jaṭāsu ekatiṇaṃ laggaṃ, adinnadānaṃ ca nāma pabbajitānaṃ na vaṭṭati, taṃ ādāya āgato 'mhi⁵“. Kuṭumbiko „chaddetvā gacchatha bhante“ ti vatvā „tiṇasālākaṃ nāma parasantakaṃ na gaṇhati, aho kukkuccako me ayyo“ ti pasīditvā vanditvā uyyojesi. Tadā pana Bodhisattena bhaṇḍatthāya paccantaṃ gacchantena tasmīṃ nivesane nivāso gahito hoti. So tāpasassa vacanaṃ sutvā va „addhā iminā dutṭhatāpasena imassa kiñci bhaṭaṃ bhavissatīti“ kuṭumbikaṃ pucchi: „atthi⁶ pana te samma kiñci etassa tāpasassa santike nikkhittan⁷“ ti. „Atthi samma suvaṇṇanikkhasatan⁸“ ti. „Tena hi gaccha, taṃ⁹ upadhārehīti“. So paṇṇasālaṃ gantvā adisvā vegenāgantvā „n' atthi sammā“¹⁰ 'ti āha. „Na te suvaṇṇaṃ aññena gahitaṃ, ten' eva kuhakatāpasena gahitaṃ, ehi taṃ anubandhitvā gaṇhāmā“¹¹ 'ti vegenā gantvā kūtātāpasānaṃ gaṇhitvā hatthehi ca pādehi ca pothetvā suvaṇṇaṃ āharāpetvā gaṇhiṃsu. Bodhisatto suvaṇṇaṃ disvā „nikkhasataṃ haramāno asajjitvā¹² tiṇamatte satto sīti“ vatvā naṃ¹³ garahanto imaṃ gāthaṃ āha:

Vācā va¹⁴ kira te āsi saṇhā sakhilabhāṇino,

tiṇamatte asajjittho¹⁵ no ca nikkhasataṃ haran ti. 88.

¹ C^v kutim-. ² C^k atthina. ³ C^k nikkhittikan. ⁴ C^k thaṃ. ⁵ C^k asajjhitvā.

⁶ C^v tvam. ⁷ C^k ya. ⁸ both MSS. -tthe.

Tattha vācā va kira te āsi sanhā sakhilabbhānino ti pabbajitānaṃ tiṇamattam pi adinnaṃ ādātum na vattatīti evaṃ sakhilāṃ muduvacanaṃ vadantassa vācā eva kira te sanhā āsi, vacanamattam evam addhā ahoṣīti attho. tinamatte asajjittho ti kūṭajaṭila¹ ekissā tinasalokāya kukkucceṃ kurumāno tvaṃ satto āsatto laggo ahoṣi, no ca nikkhasataṃ haraṃ ti imaṃ pana nikkhasataṃ haranto asatto nillaggo va jāto sīti.

Evaṃ Bodhisatto taṃ garahitvā „mā su puna kūṭajaṭila evarūpam akāsīti“ ovādaṃ datvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā „na bhikkhave idān' eva esa bhikkhu kuhako, pubbe pi kuhako yevā“ 'ti vatvā jātakam samodhānesi: „Tadā kūṭatāpaso kuhakabhikkhu ahoṣi, paṇḍitapuriso pana aham evā“ 'ti. Kuhakajātakam.

10. Akataññūjātaka.

Yo pubbe katakālyāṇo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikam ārabba kathesi. Tassa² kir' eko paccantavāsiko seṭṭhi adiṭṭhasahāyo ahoṣi. So ekadā paccante uṭṭhānakabhāṇassa pañca sakataṣatāni pūretvā kamantikamanusse āha: „gacchatha bho, imaṃ bhaṇḍam Sāvattihim netvā amhākam sahāyassa Anāthapiṇḍikamahāseṭṭhissa paccakkhena vikkīṇitvā paṭibhaṇḍam āharathā“ 'ti. Te „sādhū“ 'ti tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā Sāvattihim gantvā mahāseṭṭhim disvā paṇṇākāraṃ datvā taṃ pavattim ārocesum. Mahāseṭṭhi „svāgataṃ vo“ ti tesam āvāsaṃ ca paribbayaṃ ca dāpetvā sahāyassa sukhaṃ pucchitvā bhaṇḍam vikkīṇitvā paṭibhaṇḍam³ dāpesi. Te paccantaṃ gantvā taṃ atthaṃ attano seṭṭhissa ārocesum. Aparabhāge Anāthapiṇḍiko tath' eva pañca sakataṣatāni tattha pesesi. Mānussa tattha gantvā paṇṇākāraṃ ādāya paccantavāsikaseṭṭhim passimsu. So „kuto āgacchathā“ 'ti pucchitvā „Sāvattihito, tumkākam sahāyassa Anāthapiṇḍikassa santikā“ ti vutte „Anāthapiṇḍiko ti kasaci purisassa nāmaṃ bhavissatīti“ parihasaṃ katvā paṇṇākāraṃ gahe tvā „gacchatha tume“ ti uyyojesi, n' eva nivāsaṃ na paribbayaṃ dāpesi. Te sayam eva bhaṇḍam vikkīṇitvā paṭibhaṇḍam ādāya Sāvattihim āgantvā seṭṭhissa taṃ pavattim ārocesum. Atha so paccanta-

¹ both MSS. -jaṭilam. ² C^k nassa. ³ C^k pati-, C^v pani-. ⁴ C^k vāsi.

vāsi¹ puna pi ekavāraṃ tath' eva pañca sakaṭasatāni Sāvattim pe-
sesi. Manussā paṇṇākāraṃ ādāya mahāsetthim passimsu. Te pana
disvā Anāthapiṇḍikassa gehe manussā „mayam sāmi etesaṃ nivāsaṃ
ca bhataṃ ca paribbayaṃ ca jānissāmā“² 'ti vatvā tesam sakaṭāni
bahinagare tathārūpe² thāne mocāpetvā „tumhe idha vasatha, amhā-
kam vo ghare yāgubhattaṃ ca paribbayaṃ ca bhavissatīti“³ gantvā
dāsakammakare sannipādetvā majjhimayāmasamantare pañca sakaṭasa-
tāni vilumpitvā nivāsanapārūpanāni pi tesam³ acchinditvā goṇe palāpe-
tvā sakaṭāni vicakkāni katvā bhūmiyaṃ ṭhapetvā cakkāni pi gaṇhitvā
va agamaṃsu. Paccantavāsino nivāsanamattassāpi sāmikā ahutvā
bhītā vegena palāyitvā paccantam gatā. Setthimanussāpi tam pavattim
mahāsetthino ārocesuṃ. So „atthi dān' idaṃ kathāpābhatan“⁴ ti
Satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya sabbaṃ tam pavattim ārocesi.
„Na kho gahapati so paccantavāsi⁴ idān' eva evaṃsilo, pubbe pi
evaṃsilako va ahoṣīti“⁵ vatvā tena yācito atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ mahāvibhavo setthi ahoṣi. Tass'
eko paccantavāsiko setthi aditṭhasahāyo sahāyo⁴ ti sabbaṃ
atītavatthum paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana
attano manussehi „ajja amhehi idan nāma katan“⁵ ti ārocito⁵
„paṭhamam attano katan upakāraṃ ajānantā pacchāpi evarūpaṃ
labhanti yevā“⁶ 'ti vatvā sampattapariśāya dhammaṃ desento
imaṃ gāthaṃ āha:

Yo pubbe katakalyāṇo katattho nāvabujjhati
pacchā kicce samuppanne kattāraṃ nādhigacchatīti. 89.

Tatrāyaṃ pindaṭṭho: khattiyādisu yo koci puriso pubbe paṭhamataraṃ
aññena katakalyāṇo katūpakāro katattho nipphāditakicco hutvā tam parena
attani katan kalyāṇaṃ c'eva na jānāti so pacchā attano kicce samuppanne tassa
kiccassa kattāraṃ nādhigacchati na labhatīti.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā dānā-
dini puñṇāni katvā yathākamman gato.

¹ Ck -vāsi. ² Ck yathārūpe. ³ Cv nesari. ⁴ so both MSS. ⁵ both MSS. -te.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā paccantavāsī¹ idāni paccantavāsī yeva, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham
 evā“² ti. Akataṇṇujātakaṃ. Apāyimhavaggo navamo.

10. LITTA VAGGA.

1. Littajātaka.

Littam paramena tejasā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto apaccavekkhitaparibhogam ārabba katesi. Tasmim kira kāle bhikkhū cīvarādini labhitvā yebhuyyena apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Te cattāro paccaye apaccavekkhitvā paribhuñjamānā yebhuyyena nirayatiracchānayanito na muñcanti. Satthā taṃ kārāṇaṃ ñatvā³ bhikkhūnaṃ anekapariyāyena dhammakathaṃ kathetvā apaccavekkhitaparibhoge⁴ ādinavaṃ⁵ kathetvā „bhikkhave bhikkhunaṃ nāma cattāro paccaye labhitvā apaccavekkhitvā paribhuñjitum na vaṭṭati“, tasmā ito paṭṭhāya paccavekkhitvā paribhuñjeyyāthā“⁶ ti paccavekkhānavidhim dassento „idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṃkhā yoniso cīvaraṃ paṭisevati sītassa paṭighātāyā“⁷ ti ādinā nayena tantim ṭhapetvā „bhikkhave cattāro paccaye evaṃ paccavekkhitvā paribhuñjitum vaṭṭati, apaccavekkhitaparibhogo nāma halāhalavisaparibhogasadiṣo, porāṇakā hi apaccavekkhitvā dosaṃ ajānitvā viṣaṃ paribhuñjitvā vipākante mahādukkhaṃ anubhavimsū“⁸ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto aññatarasmim mahābhogakule nibbattitvā vayappatto akkhaḍḍhutto ahoṣi. Athāpaṇo kūṭakkhaḍḍhutto Bodhisattena saddhim kiṇanto attano jaye vattamāne keḷimaṇḍalaṃ⁹ na bhindati parājayakāle¹⁰ pana akkhaṃ mukhe pakkhipitvā „akkho naṭṭho“¹¹ ti keḷimaṇḍalaṃ¹² bhinditvā pakkamati. Bodhi-

¹ so both MSS. ² C^v katvā. ³ C^k -bhogena. ⁴ both MSS. ādinava. ⁵ C^v vaddhati. ⁶ both MSS. -maṇḍalaṃ. ⁷ both MSS. parājakāle. ⁸ C^v -ṭṭho.

satto tassa kāraṇaṃ ñatvā „hotu jānissām' ettha pan¹“ ti akkhe
 ādāya attano ghare halāhalavisena rajetvā² punappuna sukkhā-
 petvā te ādāya tassa santikaṃ gantvā „ehi samma, akkhehi
 kilāmā³ 'ti āha. So „sādhū sammā“ 'ti keḷimaṇḍalaṃ⁴ sajjetvā
 tena saddhiṃ kilanto attano parājayaakāle ekaṃ mukhe pakkhipi.
 Atha naṃ Bodhisatto tathā karontaṃ disvā „gilāhi tāva, pacchā
 'idan nāma tan' ti jānissasīti“ codetuṃ imaṃ gātham āha:

Littaṃ paramena tejasā
 gilam akkhaṃ puriso na bujjhati,
 gila re gila⁵ pāpadhuttaka⁶,
 pacchā te kaṭukaṃ⁷ bhavissatīti. 90.

Tattha littaṃ⁸ makkhitaṃ rañjitaṃ. paramena tejasā ti uttamatejasā-
 pannaena halāhalavisena, gilam ti gilanto, akkhaṃ ti gulakaṃ⁹, na bujjhatīti
 ayam me gilato idan nāma karissatīti na jānāti, gila re ti gilāhi are, gilā 'ti
 puna pi codento vadati, pacchā te kaṭukaṃ¹⁰ bhavissatīti imasmiṃ te
 akkhe galite etaṃ visam tikhiṇaṃ bhavissatīti attho.

Bodhisattassa kathentass' eva kathentass' eva¹⁰ visavegena
 mucchito akkhini parivattetvā khandhaṃ nāmetvā pati. Bodhi-
 satto „idāni 'ssa jīvitadānaṃ dātuṃ vaṭṭatīti“¹¹ osadhaparibhā-
 vitaṃ vamanayogaṃ datvā vamevā sappimadhusakkharādayo
 khādāpetvā ārogaṃ¹² katvā „puna evarūpaṃ mā kāsīti“ ovaditvā
 dānādini puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā „bhikkhave apaccavekkhi-
 taparibhogo nāma apaccavekkhitvā katavisaparibhogasadiṣo hotīti“ vaṭṭā
 jātakam samodhānesi: „Tadā paṇḍitadhutto aham eva ahoṣim“.

Kūradhutto pan' ettha na kathiyati, yathā c' ettha evaṃ sabbattha yo pana
 imasmiṃ kāle na paññāyati so na kathiyaty- eva 'ti. Littaajātakam.

¹ Ck pat, read pattan (Trenckner). ² so both MSS. ³ both MSS. kilāmā.

⁴ both MSS. -maṇḍalaṃ. ⁵ Ck omits gila. ⁶ Ck pāpadhutta. ⁷ C^v -kam.

⁸ Ck litthan. ⁹ Ck gu-. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ C^v vaddhatīti. ¹² C^v arogaṃ.

2. Mahāsārajātaka.

Ukkaṭṭhe sūram icchantīti. Idam Satthā Jetavane viharanto āyasmantam Anandaṃ ārabha kathesi. Ekasmiṃ samaye Kosalarāṇo itthiyo cintayīmsu: „Buddhuppādo nāma dullabho, tathā manussapaṭilābho paripuṇṇāyatanā ca, mayaṃ ca imaṃ ca¹ dullabham khaṇasamavāyāṃ labhivāpi attano ruciya vihāraṃ gantvā dhammaṃ vā sotuṃ pūjāṃ vā kātuṃ dānaṃ vā dātuṃ na labhāma, mañjūsāya pakkhittā² viya vasāma, raṇṇo kathetvā amhākaṃ dhammaṃ desetum anucchavikaṃ ekaṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā tassa santike dhammaṃ sossāma, tato yaṃ sakkhissāma taṃ gaṇhissāma, dānādini puñṇāni karissāma, evaṃ no ayaṃ khaṇapaṭilābho saphalo bhavissatīti“ tā sabbāpi rājānaṃ upasamkamitvā attanā cintitakāraṇaṃ kathayīmsu. Rājā „sādhū“ ‘ti sampaṭicchī. Ath’ ekadivasaṃ uyyānakīlaṃ kīlītu-kāmo uyyānapālaṃ pakkosāpetvā „uyyānaṃ sodhehīti“ āha. Uyyānapālo uyyānaṃ sodhento Satthāraṃ aṇṇatarasmiṃ rukkkhamūle nisinnaṃ disvā raṇṇo santikaṃ gantvā „suddhaṃ deva uyyānaṃ, api c’ettha aṇṇatarasmiṃ rukkkhamūle Bhagavā nisinno“ ti āha. Rājā „sādhū samma, Satthu santike dhammaṃ pi sossāmā“ ‘ti alaṃkatarathaṃ abhiruyha uyyānaṃ gantvā Satthu santikaṃ agamāsi. Tasmiṃ ca samaye Chattapāṇi nāma³ eko anāgāmiupāsako Satthu santike dhammaṃ suṇamāno nisinno hoti. Rājā taṃ disvā āsāṃkamāno muhuttaṃ tathavā puna „sac’ āyaṃ pāpako bhaveyya na Satthu santike nisīditvā dhammaṃ suṇeyya, apāpakena iminā bhavitabbaṃ“ ti cintetvā Satthāraṃ upasāṃkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Upāsako Buddhagāra-vena raṇṇo paccuṭṭhānaṃ vā vandanaṃ vā na akāsi, tena assa rājā anattamaṇo ahoṣi. Satthā tassa anattamanabhāvaṃ nātvā upāsakassa guṇaṃ kathesi: „ayaṃ mahārāja upāsako bahussuto āgatāgamo kāmesu vitarāgo“ ti. Rājā „na iminā orakena bhavitabbaṃ yassa Satthā guṇaṃ vaṇṇetīti“ cintetvā „upāsaka vadeyyāsi yena te attho“ ti āha. Upāsako „sādhū“ ‘ti sampaṭicchī. Rājā Satthu santike dhammaṃ sutvā Satthāraṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. So ekadivasaṃ upāsakaṃ bhuttaṭpātarāsaṃ chattaṃ adāya Jetavanaṃ gacchantāṃ disvā pakkosāpetvā evaṃ āha: „tvāṃ kira upāsaka bahussuto, amhākaṃ ca itthiyo dhammaṃ sotukāmā c’ eva uggaḥetukāmā ca, sādhū vat’ assa sace tāsāṃ dhammaṃ vāceyyāsīti“. „Deva gihīnaṃ³ nāma

¹ so both MSS. ² C^v pakkhittāni. ³ C^v gihītaṃ.

rājantepure dhammaṃ desetum vā vācetum vā na patirūpaṃ, ayyānam eva patirūpan“ ti. Rājā „saccaṃ esa¹ vadatīti“ taṃ uyyojetvā itthiyo pakkosāpetvā „bhadde ahaṃ tumhākaṃ dhammadesanathāya ca dhammaṃ vācanathāya ca Satthu santikaṃ gantvā ekaṃ bhikkhuṃ yācāmi, asītiyā mahāsāvakesu kataraṃ yācāmiti“ āha. Tā sabbā mantetvā dhammabhaṇḍāgāriyaṃ Ānandattheraṃ eva rocesuṃ. Rājā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno evaṃ āha: „bhante, amhākaṃ gehe itthiyo Ānandattherassa santike dhammaṃ sotuṃ ca uggaṇḥituṃ ca icchanti, sādhu vat’ assa sace amhākaṃ gehe dhammaṃ deseyya c’ eva vāceyyasīti². Satthā „sādhū“ ’ti sampaticchitvā therāṃ āṇāpesi. Tato paṭṭhāya raṇṇo itthiyo therassa santike dhammaṃ suṇanti c’ eva uggaṇḥanti ca. Ath’ ekadivasaṃ raṇṇo cūlāmaṇi naṭṭho. Rājā tassa naṭṭhabhāvaṃ sutvā amacce āṇāpesi: „sabbe antovaḷaṇjanamanusse gahetvā cūlāmaṇiṃ āharāpethā“ ti. Amaccā mātugāme ādiṃ katvā cūlāmaṇiṃ paripucchantā adisvā mahājanaṃ kilamenti. Taṃ divasaṃ Ānandatthero rājanivesanaṃ pavīṭṭho. Yathā tā itthiyo pubbe therāṃ disvā va haṭṭhatuṭṭhā dhammaṃ suṇanti ca uggaṇḥanti ca tathā akatvā sabbā domanassappattā va ahesuṃ. Tato therena „kasmā tumhe ajja evarūpā jātā“ ’ti pucchitā evaṃ āhaṃsu: „bhante ‘raṇṇo cūlāmaṇiṃ pariyesāma’ ’ti amaccā mātugāme upādāya antovaḷaṇjanake kilamenti, na jānāma kassa kiṃ bhavissa, ten’ amha domanassappattā“ ti. Thero „mā cintethā“ ’ti tā samassāsetvā raṇṇo santikaṃ gantvā paṇṇāttāsane nisīditvā „maṇi kira te mahārāja naṭṭho“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Asakkhi pana taṃ āharāpetun“ ti. „Bhante sabbaṃ antojanaṃ gahetvā kilamento pi na sakkomi āharāpetun“ ti. „Mahārāja mahājanaṃ akilametvā va āharaṇūpāyo atthiti“. „Kataro bhante“ ti. „Piṇḍadānaṃ mahārājā“ ’ti. „Katarapiṇḍadānaṃ bhante“ ti. „Mahārāja yattakesu āsaṃkā atthi te gaṇetvā ekekassa ekekaṃ pilālapiṇḍaṃ³ vā mattikāpiṇḍaṃ vā datvā ‘imaṃ paccūsakāle āharitvā asukaṭṭhāne nāma pātethā“ ti vattabbaṃ, yena gahito bhavissati so tasmīṃ pakkhipitvā āharissati, sace paṭhamadivase yeva ‘pāṭenti icc-etaṃ kusalaṃ, noce pāṭenti dutiyadivase pi tatiyadivase pi tath’ eva kātappaṃ, evaṃ mahājano ca na kilamissati maṇiṃ ca labhissasīti⁴“ evaṃ vatvā thero agamāsi. Rājā vuttanayen’ eva taṃ divase dāpesi, n’ eva maṇiṃ āharisṃsu.

¹ Ck evasa. ² so both MSS. instead of vāceyya cā ’ti? ³ so both MSS. instead of palala-? ⁴ both MSS. -ssatīti.

Thero tatiyadvase āgantvā „kiṃ mahārāja pātito maṇīti“ pucchi. „Na pātenti bhante“ ti. „Tena hi mahārāja mahātalasmiṃ¹ ñeva paṭicchannatṭhāne mahācātiṃ ṭhapāpetvā udakassa pūrāpetvā sāṇiṃ parikkhipāpetvā ‘sabbe antovaḷaṇjanamanussā ca itthiyo ca uttarāsāṇi-gaṃ katvā ekako anto sāṇiṃ pavisitvā hatthaṃ dhovitvā āgacchatū’² ‘ti vadehīti“ therō imaṃ upāyaṃ ācikkhitvā pakkāmi. Rājā tathā kāresi. Maṇicoro cintesi: „dhammabhaṇḍāgāriko imaṃ adhikaraṇaṃ³ ādāya maṇiṃ adassetvā na osakkissatīti atṭhānaṃ etaṃ pātetum dāni vattatīti“ maṇiṃ paṭicchannaṃ katvā ādāya anto sāṇiṃ pavisitvā cāṭiyaṃ³ pātetvā⁴ nikkhami. Sabbesaṃ nikkhantakāle udakaṃ chaḍḍetvā maṇiṃ addasaṃsu. Rājā „theraṃ nissāya mahājanaṃ akilametvā va me maṇi laddho“ ti tussi. Antovaḷaṇjanamanussāpi „theraṃ nissāya mahādukkhato mutt’ amhā“⁵ ti tussimsu. „Therassānubhāvena raṇṇo cūḷamaṇi laddho“ ti therassānubhāvo sakalanagare c’ eva bhikkhusaṃghe ca pakaṭṭo jāto. Dhammasabhāyaṃ sannisinnā bhikkhū therassa guṇaṃ vaṇṇayimsu: „āruso Ānandatthero attano bahussutatāya paṇḍiccena upāyaku-salatāya mahājanaṃ akilametvā upāyen’ eva raṇṇo maṇiṃ dassesīti“. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“⁶ ‘ti vutte „na bhikkhave idāni Ānanden’ eva⁵ parahatthagatāṃ bhaṇḍaṃ dassitaṃ, pubbe pi paṇḍitā mahājanaṃ akilametvā upāyen’ eva tiracchānahatthagatabhaṇḍakaṃ dassayimsū“⁷ ‘ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto sabbasippe nipphattiṃ patto tass’ eva amacco ahoṣi. Ath’ ekadivasāṃ rājā mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā vanantarāni vicaritvā udakakīḷaṃ kīḷitukāmo maṇḍala-pokkharāṇiṃ otaritvā itthāgāraṃ pi pakkosi. Itthiyo attano sīsūpagagivūpagādīni ābharaṇāni omuñcitvā uttarāsāṇge pakkhipitvā samuggapitṭhesu ṭhapetvā dāsiyo paṭicchāpetvā pokkharāṇiṃ otarimsu. Ath’ ekā uyyānamakkaṭi⁶ sakkhantare nisinnā devīm piḷandhanāni⁶ omuñcitvā uttarāsāṇge pakkhipitvā samuggapitṭhesu ṭhapayamānaṃ⁷ disvā tassā muttāhāraṃ piḷandhitukāmā⁶ hutvā

¹ C^v madātalasmiṃ. ² C^v adhikāra-. ³ both MSS. cātiṃ. ⁴ C^k pāpetvā.

⁵ C^k ānandoneva, C^v ānandovenava corr. to -doneva. ⁶ so both MSS. ⁷ both MSS. ṭhapiya-.

dāsiyā pamādaṃ olokayamānā nisīdi. Dāsī pi rakkhamānā taḥaṃ taḥaṃ olokadhāmā¹ nisinnā yeva pacalāyitum ārabhi. Makkaṭṭi² tassā pamādabhāvaṃ ṇatvā vātavegena otaritvā mahā-muttāhāraṃ gīvāya paṭimuñcivā vātavegena uppatitvā sākhan-tare nisiditvā aññasaṃ makkaṭṭinaṃ dassanabhayena ekasmiṃ susiratthāne ṭhapetvā upasantūpasantā³ viya taṃ rakkhamānā nisīdi. Sāpi kho dāsī pabujjhivā muttāhāraṃ apassanti kampa-mānā aññaṃ upāyaṃ adisvā „puriso deviyā muttāhāraṃ gahe-tvā palāto“⁴ ti mahāviraṃ viravi. Ārakkhamanussā tato tato sannipatitvā tassā vacanaṃ sutvā raṇṇo ārocayimsu. Rājā „coraṃ gaṇhathā“⁵ ti āha. Purisā uyyānā nikkhamitvā „coraṃ gaṇhathā“⁶ ti ito c' ito olokenti. Ath' eko jānapado balikāraka-puriso taṃ saddaṃ sutvā kampamāno palāyi. Taṃ disvā purisā „ayaṃ coro bhavissatīti“⁷ anubandhitvā taṃ gahetvā pothetvā „are dutṭhacora evaṃ mahāsāraṃ nāma piḷandhanaṃ⁸ ava-harissasīti“⁹ parihasimsu. So cintesi: „sac' āhaṃ 'na gaṇhā-mīti' vakkhāmi ajja me jīvitam n' atthi, pothentā yeva maṃ māressanti, sampatīcchāmi naṃ“¹⁰ ti so „āma sāmi gahitaṃ me“ ti. Atha naṃ¹¹ bandhitvā raṇṇo santikaṃ nayimsu. Rājāpi naṃ pucchi: „gahitaṃ te mahāsārapīḷandhanan¹²“ ti. „Āma devā“¹³ ti. „Idāni naṃ kahan“¹⁴ ti. „Deva mayā mahāsāraṃ nāma mañcapīṭham pi na diṭṭhapubbaṃ, seṭṭhi pana maṃ mahāsārapīḷandhanaṃ¹⁵ gaṇhāpesi, so 'haṃ gahetvā va tassa adāsim, so naṃ jānātīti“. Rājā seṭṭhiṃ pakkosāpetvā „gahitaṃ te imassa hatthato mahāsārapīḷandhanan¹⁶“ ti pucchi. „Āma devā“¹⁷ ti. „Kahan tan“¹⁸ ti. „Purohitassa me dinnan“¹⁹ ti. Purohitaṃ pi pakkosāpetvā tath' eva pucchi. So pi sam-patīcchitvā „gandhabbassa me dinnan“²⁰ ti āha. Taṃ pi pakko-sāpetvā „purohitassa te hatthato mahāsārapīḷandhanaṃ²¹ gahitaṃ“²² ti pucchi. „Āma devā“²³ ti. „Kahan“²⁴ ti. „Kilesavasena me

so both MSS instead of olokayamānā? ² Ck -ti. ³ Cv upasantu-. ⁴ Ck palayato. ⁵ so both MSS. ⁶ both MSS. -rissasīti. ⁷ both MSS. tan? ⁸ Ck taṃ.

vaṇṇadāsiyā dinnan“ ti. Tam pi pakkosāpetvā pucchi. Sā „na gaṇhāmīti“ āha. Ne¹ pañca jane pucchantānaṃ suriyo atthaṃ gato. Rājā „idāni vikālo jāto, sve jānissāmā“² 'ti pañca jane amaccānaṃ datvā nagaraṃ pāvisi. Bodhisatto cintesi: „idaṃ piḷandhanaṃ³ antovaḷaṇṇe natṭhaṃ, ayaṇ⁴ ca gahapatiko bahivaḷaṇṇe, dvāre pi balavaārakkho, tasmā antovaḷaṇṇanakānaṃ pi taṃ gahetvā palāyitum na sakkā, evaṃ n' eva bahivaḷaṇṇanakānaṃ na anto uyyāne vaḷaṇṇanakānaṃ gahaṇūpāyo dissati, iminā duggatamanussena 'setṭhissa me dinnan' ti kathentena attano mokkhatthāya kathitaṃ bhavissati, setṭhināpi 'purohitassa me dinnan' ti kathentena 'ekato hutvā nittharissāmā' ti cintetvā kathitaṃ bhavissati, purohitenāpi 'gandhabbassa me dinnan' ti kathentena 'bandhanāgāre⁵ gandhabbaṃ nissāya sukhena vasissāmā' ti cintetvā kathitaṃ, gandhabbenāpi 'vaṇṇadāsiyā me dinnan' ti kathentena 'anukkaṇṭhito gamissāmīti' cintetvā kathitaṃ bhavissati, imehi pañcahi pi acorehi bhavitabbaṃ, uyyāne makkaṭā bahū, piḷandhanena¹ ekissā makkaṭiyā hatthe ārūhena bhavitabban“ ti so rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, core amhākaṃ niyyādettha, mayaṃ taṃ kiccaṃ sodhessāmā“ ti āha. Rājā „sādhu paṇḍita, sodhehīti“ tassa niyyādesi. Bodhisatto attano dāsapurise pakkositvā „te pañca jane ekasmiṃ nēva thāne vasāpetvā samantā ārakkhaṃ katvā kaṇṇaṃ datvā yan te aññamaññaṃ kathenti taṃ mayhaṃ ārocethā“² 'ti vatvā pakkāmi. Te tathā akāmsu. Tato manusānaṃ sannisinnavelāya setṭhi taṃ gahapatikaṃ āha: „are duṭṭhagahapatika, tayā ahaṃ mayā tvaṃ kahaṃ diṭṭhapubbo, kadā te³ mayhaṃ piḷandhanaṃ⁴ dinnan“ ti āha. „Sāmi mahāsetṭhi, ahaṃ mahāsāraṃ nāma rukkhasārapādakaṃ mañcapīṭhakam pi na jānāmi, taṃ nissāya pana mokkhaṃ labhis-sāmīti evaṃ avacaṃ, mā me kujjha sāmīti“⁵. Purohito pi

¹ so both MSS. ² C^o ayaṇ. ³ C^h -nāgārena ⁴ both MSS gavi- ⁵ both MSS. ne.

seṭṭhim āha: „mahāseṭṭhi tvaṃ iminā attano adinnakam eva mayhaṃ kathaṃ adāsīti“. „Mayam pi dve issarā amhākaṃ ekato hutvā t̥hitakāle kammaṃ khippaṃ nippajjissatīti¹ kathesin“ ti. Gandhabbo pi purohitaṃ āha: „brāhmaṇa kadā tayā mayhaṃ piḷandhanaṃ² dinnan“. „Ahaṃ ‘taṃ nissāya vasanaṭṭhāne sukhāṃ vasissāmīti’ kathesin“ ti. Vaṇṇadāsī pi gandhabbaṃ āha: „are duṭṭhagandhabba, ahaṃ kadā tava santikaṃ gatapubbā tvaṃ vā mama santikaṃ āgatapubbo, kadā mayhaṃ piḷandhanaṃ² dinnan“ ti. „Bhagini³, kimkāraṇā kujjhasi, ‘amhesu pañcasu ekato vasantesu gharāvāso bhavissati, anukkaṇṭhamānā sukhāṃ vasissāmā’⁴ ti kathesin“ ti. Bodhisatto payojitamanussānaṃ santikā naṃ kathaṃ sutvā tesāṃ tatvato acorabhāvaṃ űatvā „makkaṭiyā gahitapiḷandhanaṃ² upāyen’ eva pāṭessāmīti“ bheṇḍumayāni bahūni piḷandhanāni² kāretvā uyyāne makkaṭiyo gāhāpetvā hatthapādagīvāsu bheṇḍupiḷandhanāni² piḷandhāpetvā² vissajjesi. Itarā makkaṭi piḷandhanaṃ² rakkhamānā⁴ uyyāne eva nisīdī. Bodhisatto manusse āṇāpesi: „gacchatha tumhe, uyyāne sabbamakkaṭiyo upadhāretha, yassā taṃ piḷandhanaṃ² passatha taṃ uttāsetvā piḷandhanaṃ² gaṇhathā“⁵ ti. Tāpi kho makkaṭiyo „piḷandhanaṃ⁴ no laddhan“ ti tuṭṭha-hatṭhā uyyāne vicarantiyo tassā santikaṃ gantvā „passatha amhākaṃ piḷandhananā²“ ti āhaṃsu. Sā makkhaṃ asahamānā „kiṃ iminā bheṇḍupiḷandhanenā²“⁵ ti muttāhāraṃ piḷandhitvā² nikkhami. Atha naṃ te purisā disvā piḷandhanaṃ² chaḍḍāpetvā āharitvā Bodhisattassa adāṃsu. So taṃ ādāya raṇṇo dassetvā „idaṃ te deva piḷandhanaṃ², te panca pi acorā, idaṃ pana uyyāne makkaṭiyā ābhatan“⁵ ti āha. „Kathaṃ pana te paṇḍita makkaṭiyā hatthani ārūḷhabhāvo űāto, kathaṃ te gahitan“ ti. So sabbaṃ ācikkhi. Rājā tuṭṭhamānaso „saṃ-

¹ both MSS -ssasīti. ² so both MSS. ³ both MSS. -ṇi. ⁴ C^k -ṇā, C^v -naṃ.

⁵ C^k makkaṭiyā ne makkaṭiyā ābhatan.

gāmasīsādisu nāma sūrādayo icchitabbā hontīti“ Bodhisattassa
thutim karonto imam gātham āha:

Ukkatthe sūram icchanti mantīsu akutūhalam
piyañ ca annapānamhi atthe jāte ca paṇḍitan ti. 91.

Tattha ukkatthe ti upakatthe ubhato bülhe¹ saṅgāme sampahāre
vattamāne ti attho, sūram icchantīti asaniyāpi matthake patamānāya
apalāyīnam sūram icchanti, tasmim khane evarūpo saṅgāmayodho patthetabbo
hoti, mantīsu akutūhalan ti kattabbākatabbam kiccaṃ sammantanakāle
uppanne mantīsu yo akutūhala avikinnavāco mantam na bhindati tam icchanti,
tādiso tesu thānesu patthetabbo hoti, piyañ ca annapānamhī madhure
annapāne paccupattihite saha² paribhuñjanatthūya piyapuggalaṃ patthenti,
tādiso tasmim kāle patthetabbo hotīti³, atthe jāte va³ paṇḍitan ti attha-
gambhīre dhammagambhīre kismiñcid eva kūrane vā pañhe vā uppanne paṇḍi-
tam vicakkhanam icchanti, tathārūpo hi tasmim samaye patthetabbo hotīti.

Evam rājā Bodhisattam vaṇṇetvā thometvā ghanavassam
vassanto mahāmegho viya sattahi ratanehi pūjetvā tass' ovāde
thatvā dānādīni puññāni katvā yathākamman gato.

Satthāpi imam dhammadesanam āharitvā therassa guṇam kathetvā
jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando abosi, paṇḍitaamacco pana
aham evā“ ti. Mahāsārajātakam.

3. Vissāsabhojanajātaka.

Na vissase avissatthe ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto vissāsabhojanam ārabha kathesi. Tasmim hi kira
samaye yebhuyyena bhikkhū „mātarā no dinnam, pitarā no dinnam,
bhātārā bhaginiyā cullamātarā cullapitarā mātulena matulāniyā dinnam,
amhākam gihikāle⁴ pi ete dātum yuttarūpā ca“ ti nātīhi dinne cat-
tāro paccaye vissatthā hutvā apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Satthā
tam kāraṇam nātvā „bhikkhūnam dhammadesanam kātum vaṭṭatīti“
bhikkhū⁵ sannipātāpetvā „bhikkhave bhikkhunā nāma nātīhi pi

¹ C^o bülho. ² C^k sahā. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. gihī-. ⁵ both MSS. bhikkhu.

aññātihi pi dinnake cattāro paccaye paccavekkhitvā va paribhogo kātabbo, apaccavekkhitaparibhogam katvā hi kalam kurumāno bhikkhu yakkhapaetaattabhāvato na muccati, apaccavekkhitaparibhogo nam' esa visaparibhogasadiso, visam hi vissāsikena dinnakam pi avissāsikena dinnakam pi māreti yeva, pubbe pi vissāsena dinnavisam paribhuñjitvā jīvitakkhayam pattā¹ ti vatvā atitam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Tass' eko gopālako kiṭṭhasambādhasamaye² gāvo gahetvā araṇṇam pavisitvā tattha gopallikam katvā rakkhanto vasati³ seṭṭhino ca kālena kalam gorasam āharati³. Ath' assa gopallikāya avidūre siho nivāsam gaṇhi. Gāvīnam sīhasantāsenā milātānam khīram mandam ahoṣi. Atha nam ekadivasaṃ sappim ādāya āgataṃ seṭṭhi pucchi: „kin nu kho samma gopālaka mandam sappīti“. So tam kāraṇam ācikkhi. „Atthi pana samma tassa⁴ sīhassa katthaci paṭibaddho“ ti. „Atthi 'ssa sāmi ekāya migamātukāya saddhim saṃsaggo“ ti. „Sakkā pana tam gāhāpetun“ ti. „Sakkā sāmīti“. „Tena hi tam gahetvā tassā nalāṭato paṭṭhāya sarīre lomāni visena punappuna rajitvā sukkhāpetvā dve tayo divase atikkamitvā tam migamātukam vissajjehi, so tassā sinehena sarīram lehitvā jīvitakkhayam pāpuṇissati, ath' assa cammanakhadāṭhā⁵ c' eva vasaṃ ca gahetvā āgaccheyyāsīti“ halāhalavisam datvā uyyojesi. Gopālako jālam khipitvā upāyena tam migamātukam gaṇhitvā tathā akāsi. Siho tam disvā va balavasinehena tassā sarīram lehitvā jīvitakkhayam pāpuṇi. Gopālako pi cammādīni gahetvā Bodhisattassa santikam agamāsi. Bodhisatto tam kāraṇam űatvā „paresu sineho nāma na katabbo, evam balasampanno pi siho migarājā kilesavasena saṃsaggaṃ nissāya migamātukāya sarīram lehento visaparibhogam katvā jīvitakkhayam patto“ ti vatvā sampatta-parisāya dhammam desento imam gātham āha:

¹ Ck tittha-. ² C' vasiti ³ Cv ahanti ⁴ Ck nassa ⁵ both MSS. -nakhā-.

Na vissase avissatthe, vissatthe pi na vissase,
vissāsā bhayam anveti sihaṃ va migamātukā ti. 92.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: yo pubbe sahāyo attani avissattho ahosi tasmim̐ avissatthe yo pubbe pi nibbhayo attani vissāsiko yeva tasmim̐ vissatthe pi na vissase n' eva vissāsaṃ kareyya, kiṃkāraṇā: vissāsā bhayam anveti yo hi mitte pi amitte pi vissāso tato bhayam eva āgacchati, kathaṃ: sihaṃ va migamātukā yathā mittasanthavavasena katavissāsāya migamātukāya santikā sihassa bhayaṃ anvetāṃ upagataṃ sampattan ti attho, yathā ca¹ vissāsavasena sihaṃ migamātukā anvetā upagatā ti attho.

Evam̐ Bodhisatto sampattaparisāya dhammaṃ desetvā dānādini puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā seṭṭhi² aham̐ eva ahosiṃ“ ti. Vissāsabhōjanajātakaṃ.

4. Lomahaṃsajātaka.

Sotatto soṣīto ti. Idaṃ Satthā Vesāliyaṃ upanissāya Pāṭikārāme viharanto Sunakkhattaṃ ārabha kathesi. Ekasmin̐ hi samaye Sunakkhatto Satthu upatṭhāko³ hutvā pattacivaraṃ ādāya vicaramāno Korakkhattiyassa dhammaṃ rocento Dasabalassa pattacivaraṃ niyyādetvā Korakkhattiyaṃ nissāya tassa Kālakaṇḍaka-asura-yoniyāṃ nibbattakāle gihī hutvā „n' atthi samaṇassa Gotamassa uttarimanussadhammo alamariyaṇāpadassanaviseso, takkapariyāhataṃ⁴ samaṇo Gotamo dhammaṃ deseti vīmaṃsānucaritaṃ sayam̐paṭibhānaṃ⁵, yassa ca khv-āssa atthāya dhammo desito so na niyyāti takkarassa⁶ sammādukkhakkhayāyā“ ti Vesāliyaṃ tiṇṇaṃ pākārānaṃ antare vicaranto Satthu avaṇṇaṃ bhāsati. Athāyasmā Sāriputto piṇḍāya caranto tass' evaṃ avaṇṇaṃ bhāsantassa sutvā piṇḍapātapaṭikkanto tam atthaṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā „kodhano Sāriputta Sunakkhatto moghapuriso, kodhavasena⁷ evaṃ āha, kodhavasenaṇi 'so na' niyyāti takkarassa⁸ sammādukkhakkhayāyā“ ti vadanto ajānitvāpi mayham̐ guṇaṃ eva bhāsati, na kho pana so moghapuriso mayham̐

¹ both MSS. cā. ² C^v mahāseṭṭhi. ³ both MSS. upatṭhāno. ⁴ C^k -yābhatam̐.

⁵ C^k pāṭi-. ⁶ C^k niyyānitakkarassa, C^v tiyyātitakkarassa. ⁷ both MSS. omit na.

⁸ C^k niyyānitakkarassa, C^v niyyātinakka-.

guṇaṃ jānāti, mayhaṃ hi Sāriputta cha abhiññā nāma atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, dasa balāni atthi, catuvesārajjanāṇaṃ atthi, catuyoniparicchedakañāṇaṃ atthi, pañcagatiparicchedakañāṇaṃ atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, evaṃ uttarimanussadhammasamannāgataṃ pana maṃ yo evaṃ vadeyya 'n' atthi samaṇassa Gotamassa uttarimanussadhammo' ti so taṃ vācaṃ appahāya taṃ cittaṃ appahāya taṃ diṭṭhiṃ apaṭinissajjivā yathābhataṃ nikkhitto evaṃ niraye“ ti evaṃ attano vijjamaṇaṃ uttarimanussadhammassa guṇaṃ kathetvā „Sunakkhatto kira Sāriputta Korakkhattiyassa dukkarakārikāya micchātape pasanno, micchātape pasīdanto na pana mayi eva pasīditum vaṭṭati, ahaṃ ito ekanavutikappamatthake 'atthi nu kho ettha sāro' ti bāhirakamicchātaṃ vīmaṃsanto caturaṅgasamannāgataṃ brahmacariyavāsaṃ vasiṃ, tapassī sudamā homi paramatapassī, lūkho sudamā homi paramalūkho, jegucchī sudamā homi paramajigucchī, pavivitto sudamā homi paramavivitto“ ti vatvā therena yācito atitāṃ āhari:

Atīte ekanavutikappamatthake Bodhisatto „bāhirakatapaṃ vīmaṃsissāmīti“ ājivikapabbajjaṃ pabbajitvā acelako ahosi rajojalliko, pavivitto ahosi ekavihārī, manusse disvā migo viya palāyi, mahāvikaṭabhojano ahosi macchakagomayādīni¹ paribhuñji. Appamādavihāratthāya araṇṇe ekasmiṃ bhīmsanake vanasaṇḍe vihāsi, tasmīṃ viharanto² himavātasamaye antaraṭṭhake³ rattim vanasaṇḍā nikkhamitvā abbhokāse viharitvā suriye uggate vanasaṇḍaṃ pavisati, so yathā rattim abbhokāse himodakena tinta tath' eva divā vanasaṇḍato paggharantehi udakabindūhi temayi, evaṃ ahorattaṃ sītadukkhāṃ anubhoti. Gimhānaṃ pana pacchime māse divā abbhokāse viharitvā rattim vanasaṇḍaṃ pavisati, so yathā divā abbhokāse ātapena parilāhappatto tath' eva rattim nivāte vanasaṇḍe parilāhaṃ pāpuṇāti, sarīrā sedadhārā⁴ muccanti. Ath' assa pubbe assutapubbā ayam gāthā paṭibhāsi:

Sotatto⁴ sosīto eko bhīmsanake vane

naggo na c' aggim āsīno esanāpasuto munīti. 93.

¹ C^v vacchaka- ² both MSS. -te. ³ so both MSS. ⁴ add ahaṃ?

Tattha sotatto ti suriyasautūpena sutatto, soṣīto ti himodakena suṣīto
 sutṭhu tinto, eko bhīmśanake vane ti yattha pavitṭhānaṃ yebhuyyena lomāni
 bhīmśanti tathārūpe bhīmśanake vanasaṇḍe eko adutiyo va ahoṣiṇ ti dīpeti,
 naggo na caggimāsīno ti naggo ca na ca aggim āsīno ti, tathā sītena
 pīliyamāno pi n'eva nivāsanaṃ¹ pārupanaṃ² vā ādiyiṇ na aggim āgama nīdīdī
 ti dīpeti, esanāpasuto ti abrahmacariye pi tasmiṃ brahmacariyasaññī hutvā
 brahmacariyaṃ c' ev' etam esanā ca gavesanā ca upāyo brahmalokassa³ 'ti evaṃ
 tāya brahmacariyesanāya pasuto anuyutto ussukkaṃ āpanno ahoṣiṇ ti dasseti,
 muniṭi muni² kho esa monatthāya paṭipanno, evaṃ lokena sambhāvito ahoṣiṇ
 ti dīpeti.

Evaṃ caturaṅgasamannāgataṃ pana brahmacariyaṃ caritvā
 Bodhisatto maraṇakāle upaṭṭhitaṃ nirayanimittaṃ disvā „idaṃ
 vata samādānaṃ niratthakan“ ti ñatvā taṃ khaṇaṃ ñeva taṃ
 laddhiṃ bhinditvā sammādiṭṭhiṃ gahe tvā devaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ ābaritvā jātakaṃ samodhānesi:
 „ahaṃ tena samayena so ājīviko ahoṣiṇ“ ti. Lomaḥamsajātakaṃ.

5. Mahāsudassanajātaka.

Aniccā vata saṃkhārā ti. Idaṃ Satthā parinibbānamañce
 nipanno Ānandattherassa „mā Bhagavā imasmiṃ khuddakanaga-
 rake“ ti vacanaṃ ārabha kathesi. „Tathāgate Jetavane viharante
 Sāriputtatthero kattikapuṇṇamāya Nālagāmake jāto varake³ parinibbāyi,
 Mahāmoggallāno kattikamāsass' eva kāḷapakkhe addhamāsiyaṃ, evaṃ
 parinibbute aggasāvakayuge ahaṃ pi Kusinārāyaṃ parinibbāyissāmīti“
 anupubbena cārikaṃ caramāno tattha gantvā yamakasālānaṃ antare
 uttarasīsake mañcake anuṭṭhānaseyyāya nipajji. Atha naṃ āyasmā
 Ānandatthero „mā bhante Bhagavā imasmiṃ khuddakanagarake visame
 ujjāṃgalanagarake sākḥānagarake⁴ parinibbāyi, aññesaṃ ca⁵ Rājagahādī-
 naṃ mahānagarānaṃ aññatarasmiṃ Bhagavā parinibbāyatū“ 'ti yāci.
 Satthā „mā Ānanda imaṃ khuddakanagarakaṃ ujjāṃgalanagarakaṃ⁵
 sākḥānagarakan ti vadehi, ahaṃ pubbe Sudassanacakkavattirājakāle
 imasmiṃ nagare vasiṃ, tadā dvādasayojanikena ratanapākāreṇa parikkhit-

¹ both MSS. nivāsana. ² C^k -pārū-. ³ so both MSS. ⁴ C^k uchchaṃgala-, C^v has
 has added sākḥānagarake, C^k omits this. ⁵ C^k uchch-.

taṃ mahānagaraṃ ahoṣitī¹ vatvā therena yācito atītaṃ āharanto Mahāsudassanaṃ suttam kathesi.

Tadā pana Mahāsudassanaṃ¹ dhammapāsādā otaritvā avidūre sattaratanamaye nālapane² paññattasmim kappiyamañcake dakkhineṇa passena anuttānaseyyāya nipannaṃ disvā „imāni te deva caturāsītinagarasahassāni Kusāvātīrājadhāni-pamukhāni, ettha chandaṃ karohīti“ Subhaddādeviyā vutte Mahāsudassano „mā devi evaṃ avaca, atha kho ‘ettha chandaṃ vinehi mā apekhaṃ akāsīti’ evaṃ maṃ ovaḍā“ ‘ti vatvā „kimkāraṇā devā“ ‘ti pucchito „ajjāhaṃ kālakiriyaṃ karissāmīti“. Atha naṃ devī rudamānā akkhīni puñchitvā kicchena kasireṇa tathā vatvā rodi paridevi, sesāpi caturāsītisahassā itthiyo rodimsu paridevimsu, amaccādisu pi eko adhivāsetum nāsakkihi, sabbe pi rodimsu. Bodhisatto alabhaṇo³ „mā saddam akattha“⁴, sabbe nivāretvā devīm āmantetvā „mā tvaṃ devi rodi mā paridevi, tilaphalamatto pi hi saṃkhāro nicco nāma n’ atthi, sabbe aniccā bhedanadhammā evā“ ‘ti vatvā devīm ovaḍanto imaṃ gātham āha:

Aniccā vata saṃkhārā uppāḍavayadhammino,
uppajjitvā nirujjhanti, tesaṃ vūpasamo sukho ti. 94.

Tattha aniccā vata saṃkhārā ti bhaddo Subhaddādevi yattakā⁵ kehici paccayehi samāgantvā katū khaṇḍhāyatanādayo saṃkhārā sabbe te aniccā yeva nāma, etesu hi rūpaṃ aniccaṃ viññānaṃ aniccaṃ cakkhuṃ aniccaṃ dhammā aniccā, yaṃ kiñci savimānakaavimānakaṃ⁶ ratanaṃ sabbaṃ taṃ aniccaṃ eva iti aniccā vata saṃkhārā ti ganha, kasmā: uppāḍavayadhammino sabbe h’ ete uppāḍadhammino e’ eva vāyadhammino ca uppajjanabhijjana-sabbhāvā yeva tasmā aniccā ti veditabbā, yasmā ca aniccā tasmā uppajjitvā va nirujjhanti, uppajjitvā thitīm patvāpi⁷ nirujjhanti yeva, sabbe h’ ete nibbatta-manā uppajjanti nāma bhijjamāna nirujjhanti nāma, tesaṃ uppāde sati yeva thiti⁸ nāma hoti, thitiyā sati yeva bhango nāma hoti, na hi anuppannassa thiti

¹ both MSS. -no. ² C^v tāmlavane. ³ so both MSS. instead of “alam bhāṇe?

C^v akatthaṃ, read: akatthā ‘ti? ⁵ C^k yatthakā. ⁶ C^k savimānaka ⁷ C^v va-tvāpi. ⁸ C^v yiti.

nāma, thītaṃ abhejjanakaṃ nāma atthi, iti sabbe pi saṃkhārā tīni lakkhaṇāni patvā tattha tatth' eva nirujjhanti, tasmā sabbe p' ime aniccā khaṇikā ittarā addhuvā pabhaṅguno¹ calitā samīritā² anaddhaniyā pāyātā tāvakālikā nissārā tāvakālikatṭhena māyāmarīciphenaśadisā³, tesu⁴ bhaddhe Subhaddādevi kasmā⁵ sukhasaṇṇaṃ uppādesi, evaṃ pana gaṇha: tesāṃ⁶ vūpasamo sukho sabbavaṭṭavūpasamanato⁷ tesāṃ vūpasamo nāma nibbānaṃ, tad ev' ekaṃ ekaṃ, tato sukhaṃ nāma n' atthīti.

Evam Mahāsudassano amatamahānibbānena desanākūṭaṃ gaheṭvā avasesassāpi mahājanassa „dānaṃ detha sīlaṃ rakkhatha uposathakammaṃ karoṭhā“ 'ti ovādaṃ datvā devalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Subhaddādevī Rāhulamātā ahoṣi, pariṇāyakaratanāṃ Rāhulo, sesaparīsā Buddhapurīsā, Mahāsudassano pana aham evā“ 'ti. Mahāsudassana-jātakaṃ.

6. Telapattajātaka.

Samatittikaṃ anavasesakaṃ ti. Idaṃ Satthā Sumbharatthe Desakaṃ nāma nigamaṃ nissāya aṇṇatarasmiṃ vanasaṇḍe viharanto Janapadakalyāṇisuttaṃ ārabha kathesi. Tatra hi Bhagavā „seyyathāpi bhikkhave 'Janapadakalyāṇi Janapadakalyāṇi' kho bhikkhave mahājanakāyo sannipāteyya, sā kho pan' assa Janapadakalyāṇi paramapāsāvinī gīte⁸ 'Janapadakalyāṇi naccati gāyatīti' kho bhikkhave bhiyyosomattāya mahājanakāyo sannipāteyya, atha puriso āgaccheyya jīvitukāmo amaritukāmo sukhakāmo dukkhapaṭikkūlo, tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ 'ayan te ambho purisa samatittiyo telapatto antarena ca mañāsamayaṃ antarena ca Janapadakalyāṇiṃ hāretabbo⁹, puriso ca tam ukkhittāsiko piṭṭhito piṭṭhito anubandhissati, yatth' eva naṃ¹⁰ thokaṃ pi chaḍḍessasi tatth' eva te siraṃ pāteṣṣatīti, tam¹¹ kim maññatha bhikkhave, api nu so puriso amuṃ telapattaṃ amanasikaritvā bahiddhā pamādaṃ āhareyya" ti, „no h' etaṃ bhante“, „upamā kho nuy-āyaṃ bhik-

¹ Ck pabhaṅguno. ² both MSS. smī-. ³ Ck -phena-, Cv -pena-. ⁴ Ck nesu.

⁵ Cv tasmā. ⁶ Ck nesaṃ. ⁷ both MSS sabbavaddhāvū-. ⁸ Ck -sāvītthite?

⁹ both MSS. hāroṭabbo. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ Ck omits tam.

khavē katā atthassa viññāpanāya, ayaṃ ettha attho: samatittiyo telapatto ti kho bhikkhave kāyagatāy' etaṃ satiyā adhivacanaṃ, tasmātiha bhikkhave evaṃ sikkhitabbaṃ: kāyagatā no sati bhāvitā bhavissati susamāradhā, evaṃ hi vo bhikkhave sikkhitabban' ti imaṃ Janapadakalyāṇisuttaṃ sātthaṃ sayyañjanaṃ kathesi.

Tatrāyaṃ saṅkhepattho: Janapadakalyāṇīti janapadambī kalyāṇī uttamā chasarīradosarahitā pañcakalyāṇasamannāgatā, sā hi yasmā nātīdighā nātīrassā nātikisā nātīthūlā nātīkālī¹ nāccodātā atikkantā mānusakāṃ vannaṃ appattā devavannaṃ tasmā chasarīradosarahitā, chavikalyāṇaṃ māṃsakalyāṇaṃ nahārukalyāṇaṃ atthikalyāṇaṃ vayakalyāṇaṃ ti imehi pana pañcahi kalyāṇehi samannāgatā pañcakalyāṇasamannāgatā nāma, tassā hi āgantukobhāsakiccaṃ nāma n' atthi, attano sarīrobhāsen' eva dvādasahatthe thāne ālokaṃ karoti, piyaṅgu-samā² vā hoti suvannasamā² vā, ayaṃ assā chavikalyāṇatā, cattāro pan' assā batthapādā mukhapariyosānaṃ ca lākhāparikammakatā viya pavālarattakambalasadisāṃ hoti, ayaṃ assā māṃsakalyāṇatā, vīsatinakhapattāni māṃsato amuttatthāne lākhārasapūritāni viya muttatthāne khīradhārasadisāni, ayaṃ assā nahārukalyāṇatā, dvattīṃsa dantā suphassitā sudhotavajirapantī viya khāyanti, ayaṃ assā atthikal-yāṇatā, vīsatiṃvassasatikāpi pana samānā solasavassuddesikā viya hoti nibbalipalitā, ayaṃ assā vayakalyāṇatā, paramapāsāvinīti ettha pana pasavanaṃ pasavo pavattatīti attho pasāvo yeva pasāvo paramo pasāvo paramapāsāvo so assā atthīti paramapāsāvinī, nacce ca gīte ca uttamapavatti³ setthakiriya⁴, uttamam eva naccāṃ naccatī⁵ gītaṃ ca gāyatīti vuttaṃ hoti, aha puriso āgaccheyyā ti na attano ruciya āgaccheyya, ayaṃ pan' ettha adhippāyo: ath' eva mahājana-majjhe Janapadakalyāṇiṃ naccamānāya sādhu sādhu ti sādhu karesu aṅgulipoṭha-nena⁶ celukkhepesu ca vattamānesu taṃ pavattīti sutvā rājābandhanāgārate ekaṃ purisaṃ jakkosāpetvā nigalāni bhinditvā samatittikaṃ suparipunṇaṃ telapattaṃ tassa hatthe datvā ubho hi hatthehi dalhaṃ gāhāpetvā ekaṃ asibatthaṃ purisaṃ ānāpesi: etaṃ gahe tvā Janapadakalyāṇiṃ samajjattānaṃ gaccha, yatth' eva c' esa pamādaṃ āgama ekaṃ pi telabinduṃ chaḍḍeti tatth' ev' assa sīsaṃ chindā⁷ ti, so puriso asīṃ ukkhipitvā taṃ tājento⁸ tattha nesi, so maranabhayena tājito jīvitakāmatāya pamādasena taṃ amanasikatvā sakim pi akkhīni umāle-tvā taṃ Janapadakalyāṇiṃ na olokesi, eva bhūtapubbaṃ ev' etaṃ vatthuṃ, sutte pana⁹ parikkappasena⁹ etaṃ vuttaṃ ti veditabbaṃ, upamā kho my-āyaṇ ti ettha pana telapattassa tāva kāyagatāsatiyā opammasamāndanaṃ katam eva, ettha pana rājā viya kammaṃ datthabbaṃ asi viya kilesā ukkhittāsikapuriso viya māro telapattahatthapuriso viya kāyagatāsati bhavako vipassakayogāvācāro.

¹ both MSS. -kalī.² both MSS. -sāmā.³ C^k uttamipavatti.⁴ C^k se-

sakiriya.

⁵ C^k -tī.⁶ C^k -potha.⁷ both MSS. chinda.⁸ C^k tājanto.⁹ C^k na.

Iti Bhagavā „kāyagatāsatiṃ bhāvetukāmena bhikkhunā telapatta-hatthena tena purisena viya satim avissajjetvā appamattena kāyagatā-sati bhāvetabbā“ ti imam suttaṃ āharitvā dassesi. Bhikkhū imam suttaṃ ca atthaṃ ca sutvā evam āhaṃsu: „dukkaraṃ bhante tena purisena kataṃ tathārūpaṃ Janapadakalyāṇiṃ anoloketvā telapattam ādāya gacchantenā“¹ ti. Satthā „na bhikkhave tena dukkaraṃ kataṃ sukaraṃ ev“ etaṃ, kasmā: ukkhittāsikena purisena santajjetvā nīyamānatāya, yam pana pubbe paṇḍitā appamādena satim avissajjetvā abhisamkhaṭaṃ¹ dibbarūpaṃ pi indriyāni bhinditvā anoloketvā va gan-tvā rajjaṃ pāpuṇṇisu etaṃ dukkaraṃ“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa rañño puttasaṭṭassa sabbakaniṭṭho hutvā nibbattitvā anupubbena viññūtaṃ pāpuṇi. Tadā ca rañño gehe paccekabuddh ābhuñjanti. Bodhisatto tesaṃ veyyāvaccaṃ karoti. So ekadivasam cintesi: „mama bahū² bhātaro, lacchāmi nu kho ahaṃ imasmiṃ nagare kulasantakaṃ rajjaṃ udāhu no“ ti. Ath' assa etad ahoṣi: „paccekasambuddhe pucchitvā jānissāmīti“ so dutiyadivase paccekabuddhesu āgatesu dhammakarakaṃ ādāya pāṇiyaṃ parissāvetvā pāde dhovitvā makkhetvā tesaṃ antare khajjakaṃ khādītva nisinnakāle vanditvā ekamantaṃ nisinno tam atthaṃ pucchi. Atha naṃ te avocum: „kumāra, na tvaṃ imasmiṃ nagare rajjaṃ labhissasi, ito pana vīsaṃyojanasata-matthake Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilānagaraṃ nāma atthi, tattha gantum sakkonto ito sattame divase rajjaṃ lacchasi, antarā-magge pana mahāvattaniataviyaṃ paripantho atthi, taṃ ataviṃ pariharitvā gacchantassa yojanasatiko maggo hoti, ujukaṃ gacchantassa paññāsa yojanāni, so hi amanussakantāro nāma, tattha yakkhiniyo antarāmagge³ gāme ca sālāyo ca māpe-tvā uparisuvaṇṇatārakavicittavitānaṃ mahārahaseyyaṃ³ pañña-petvā nānāvīraḃe paṭṭasāṇiyo parikkhipitvā³ dibbalaṃkārehi attabhāvaṃ maṇḍetvā sālāsu nisīditvā gacchante purise madhurāhi

¹ both MSS. -kaṭaṃ. ² C^v bahu. ³ C^v mahārahaṃ seyya, C^k mahārahasseyyam.

³ C^k pakkhipitvā.

vācāhi saṃgaṇhitvā 'kilantarūpā viya paññāyatha, idhāgantvā nisīditvā pāṇiyāṃ pivitvā gacchathā' 'ti pakkosivā āgatānaṃ āsanāni datvā attano rūpalīhāya vilāsehi palobhetvā kilesavasike katvā attanā saddhiṃ ajjhācāre kate tatth' eva te lohiteṇa paggharanteṇa khāditvā jīvitakkhayaṃ pāpentī, rūpagocarasaṭṭhaṃ rūpeṇ' eva gaṇhanti saddagocaraṃ madhureṇa gītavāditasaddena ghānagocaraṃ dibbagandhehi jivhāgocaraṃ¹ dibbene nānaggarasabhojanena poṭṭhabbagocaraṃ ubhatolohitakūpadhānehi dibbasayanehi, sace indriyāni bhinditvā tā anoloketvā satim paccupatṭhapetvā gamissasi sattame divase tattha rajjaṃ lacchassīti². Bodhisatto „hotu bhante, tumhākaṃ ovādaṃ gahetvā kiṃ etā olokessāmīti³“ paccekabuddhehi parittaṃ kārāpetvā parittavālikaṃ c' eva parittasuttakaṃ ca ādāya paccekabuddhe ca mātāpitāro ca vanditvā nivesanaṃ gantvā attano purise āha: „ahaṃ Takkaṣilāyaṃ rajjaṃ gahetuṃ gacchāmi, tumhe idh' eva tiṭṭhathā“ 'ti. Atha naṃ pañca janā āhaṃsu: „mayam pi āgacchāmā“ 'ti. „Na sakkā tumhehi āgantuṃ, antarāmagge kira yakkhiniyo rūpādigocare manusse evaṇ c' evaṇ ca rūpādīhi palobhetvā gaṇhanti, mahā paripantho, ahaṃ pana attānaṃ takketvā gacchāmīti⁴. „Kiṃ pana deva mayam tumhehi saddhiṃ gacchantā attano piyāni rūpādīni olokessāma, mayam hi tath' eva gamissāmā“ 'ti. Bodhisatto „tena hi appamattā hothā“ 'ti te pañca jane ādāya maggaṃ paṭipajji. Yakkhiniyo gāmādīni māpetvā nisīdimsu. Tesu rūpagocararo puriso tā yakkhiniyo oloketvā rūpārammaṇo paṭibaddho thokaṃ ohīyi. Bodhisatto „kiṃ bho thokaṃ ohīyasīti⁵“ āha. „Deva, pādā me rujanti, thokaṃ sālāya nisīditvā āgacchāmīti⁶. „Ambho etā yakkhiniyo mā kho patthesīti⁷. „Yaṃ hotu taṃ hotu⁸, na sakkomi devā“ 'ti. „Tena hi paññāyissasīti⁹“ itare cattāro ādāya agamāsī. So pi rūpagocarako tāsāṃ santikaṃ agamāsī. Tā⁴ attanā

¹ Ck divhā. ² Ck ohīyya-, Cv ohīyya-. ³ Ck na hotu. ⁴ Ck nā.

saddhim̐ ajjhācāre kate tam tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpetvā purato gantvā aññaṃ sālaṃ māpetvā nānāturiyāni gahetvā gāyamānā nisīdīmsu. Tattha saddagocarako ohīyi¹. Tam pi khāditvā purato gantvā nānappakāre gandhakaraṇḍe pūretvā āpanaṃ² pasāretvā³ nisīdīmsu. Tattha gandhagocarako ohīyi⁴. Tam pi khāditvā purato gantvā nānaggarasānaṃ dibbabhojanānaṃ bhājanāni pūretvā odanikāpanaṃ pasāretvā nisīdīmsu. Tattha rasagocarako ohīyi. Tam pi khāditvā purato gantvā dibbasayanāni paññāpetvā⁵ nisīdīmsu. Tattha poṭṭhabbagocarako ohīyi⁶. Tam pi khādiṃsu. Bodhisatto ekako va ahosi. Ath' ekā yakkhinī „atikharamanto vatāyaṃ, ahaṃ tam khāditvā nivattissā-mīti“ Bodhisattassa pacchato pacchato agamāsi. Ataviyā parabhāge vanakammikādayo yakkhiniṃ disvā „ayaṃ te purato gacchanto puriso kiṃ hotīti“ pucchiṃsu. „Komārasāmiyo me ayyā“⁷ ti. „Ambho, ayaṃ evaṃ sukhumāla pupphadāmasadisā suvaṇṇavaṇṇā⁸ kumārīkā attano kulāṃ chaḍḍetvā bhavantaṃ⁹ takketvā nikkhantā¹⁰, kasmā etaṃ akilametvā ādāya na gaccha-sīti“. „N' esā ayyā⁷ mayhaṃ pajāpati, yakkhini esā, etāya me pañca manussā khādītā“. „Ayyā⁷ purisā nāma kuddhakāle attano pajāpatiyo yakkhiniyo pi karonti petiyo pīti“. Sā gacchamānā gabbhinīvaṇṇaṃ¹¹ dassetvā puna sakiṃ vijātavaṇṇaṃ katvā puttāṃ amkenādāya Bodhisattaṃ anubandhi. Dīṭṭhadīṭṭhā purimanayaṇ' eva pucchanti. Bodhisatto pi tath' eva vatvā gacchanto Takkasilaṃ pāpuṇi. Sā puttāṃ antarādhāpetvā ekikā va anubandhi. Bodhisatto nagaradvāraṃ gantvā ekissā sāṭṭhāya nisīdi. Sā Bodhisattassa tejena pavisitum asakkonti¹² dibbarūpaṃ māpetvā sāladvāre aṭṭhāsi. Tasmim̐ samaye Takkasilato rājā uyyānaṃ gacchanto tam disvā paṭibaddhacitto hutvā „gacch' imissā sassāmikabhāvaṃ vā assāmikabhāvaṃ vā

¹ Ck ohīyi, Cv ohīyya. ² both MSS. āpanaṃ. ³ Ck sārāpetvā ⁴ both MSS. ohīyi. ⁵ Cv pañña-. ⁶ Ck ohīyi. ⁷ both MSS. ayyo. ⁸ Ck -vaṇṇaku-. ⁹ Ck bhagavaṇaṃ. ¹⁰ both MSS. -nto. ¹¹ Cv gabbhinī-. ¹² both MSS. -ti

jānāhīti“ manussam pesesi. So tam upasamkamitvā „sassāmi-kāsīti“ pucchi. „Ama ayya me sālāya nisinno sāmiko“ ti. Bodhisatto „n’ esā mayham pajāpatī¹, yakkhini² esā, etāya me pañca manussā khādītā“ ti āha. „Sāmi, purisā nāma ayya³ kuddhakāle² yaṁ icchanti tam vadentīti“ āha. So ubhinnaṁ pi vacanaṁ rañño ārocesi. Rājā „assāmikabhaṇḍaṁ nāma rājasantakaṁ hotīti“ yakkhiṇiṁ pakkosāpetvā ekahatthi-piṭṭhe nīsidāpetvā nagaraṁ padakkhiṇaṁ katvā pāsādaṁ abhiruyha tam aggamahesiṭṭhāne ṭhapesi. So nahātānuvillito⁴ sāyamāsaṁ bhuñjivā sirisayanaṁ abhirūhi. Sāpi yakkhini⁵ attano upakappanakaṁ āhāraṁ āharitvā alaṁkatapaṭiyattā siri-sayane raññā saddhiṁ nipajjivā rañño rativasena sukkhasamappi-tassa nipannakāle ekena passena parivattitvā parodi. Atha naṁ rājā „kiṁ bhadde rodasīti“ pucchi. „Deva, ahaṁ tum-hehi magge disvā ānītā, tumhākaṁ ca gehe bahuṭṭhiyo, sāhaṁ⁶ sapattīnaṁ antare vasamānā kathāya uppanāya ‘ko tuyhaṁ mātaraṁ vā pitaraṁ vā gottaraṁ vā jātiṁ vā jānāti, tvaṁ antara-magge disvā ānītā nāmā’” ti sise gahetvā nippīliyamānā viya maṅku bhavissāmi, sace tumhe sakalarajje issariyaṁ ca āṇaṁ ca mayhaṁ dadeyyātha koci mayhaṁ cittaṁ kopetvā kathetuṁ na sakkhissatīti“. „Bhadde, mayhaṁ sakalaraṭṭhavāsino na kiñci honti, nāhaṁ etesaṁ sāmiko, ye pana rājānaṁ kopetvā akat-tabbaṁ karonti tesāṁ⁸ ñevāhaṁ sāmiko ti iminā kāraṇena na sakkā tuyhaṁ sakalaraṭṭhe issariyaṁ ca āṇaṁ ca dātun“ ti. „Tena hi deva sace raṭṭhe vā nagare vā āṇaṁ dātuṁ na sak-kosi antonivesane antovaḷaṇṇanakānaṁ upari mama vasaṁ vattanatthāya⁹ āṇaṁ detha devā“ ti. Rājā dibbapottṭhabbena baddho tassā vacanaṁ atikkamituṁ asakkonto „sādu bhadde antovaḷaṇṇanake tuyhaṁ āṇaṁ dammi, tvaṁ ete attano vase

¹ Ck -ti. ² Cv -ni. ³ both MSS. ayyo. ⁴ both MSS. -lutto. ⁵ Cv -ni.

⁶ Ck sāha. ⁷ Cv nāmakaṁ ⁸ Cv nesaṁ. ⁹ Ck vatthana-.

vattāpehīti“ āha. Sā „sādhū“ 'ti sampatiṇṇhitvā rañño niddam okkantakāle yakkhanagaram gantvā yakkhe pakkosivā attanā rājānam jīvitakkhayaṃ pāpetvā aṭṭhimattaṃ sesetvā sabbana-hārucammamaṃsalohitaṃ khādi. Avasesayakkhā mahādvārato paṭṭhāya antonivesane kukkuṭakukkure ādiṃ katvā sabbe khādīvā aṭṭhi¹ sese akaṃsu. Punadivase dvāraṃ yathāpihitaṃ eva disvā manussā pharasūhi kavāṭāni kottetvā² anto pavisitvā sabbam nivesanaṃ aṭṭhikaparipuṇṇaṃ disvā „saccaṃ vata so puriso āha: ‘nāyaṃ mayhaṃ pajāpatīti³ yakkhinī esā’ ti, rājā pana kiñci ajānitvā va taṃ gehe attano bhariyaṃ akāsi, sā yakkhe pakkosivā sabbam janaṃ khādīvā gatā bhavissatīti“ āhaṃsu. Bodhisatto pi taṃ divasaṃ tassā yeva sālāyaṃ parittavālikaṃ sīse pakkhipitvā parittasuttaṃ parikkhipitvā khaggaṃ gahetvā ṭhitako va aruṇaṃ utṭhapesi. Manussā sakalanivesanaṃ sodhetvā haritupattaṃ katvā upari gandhehi vilimpitvā⁴ pupphāni vikiritvā pupphadāmāni osāretvā dhūpaṃ datvā puna mālā bandhitvā sammantayimāsu⁵: „bho yo so puriso dibbarūpaṃ māpetvā pacchato āgacchantiṃ yakkhinaṃ indriyāni bhinditvā olokanamattam pi na akāsi so ativiya uḷārasatto dhitimā nāṇasampanno, tādise purise rajjaṃ anusāsante sabbam raṭṭhaṃ sukhitaṃ bhavissati, taṃ rājānaṃ karomā“ 'ti. Atha sabbe amaccā ca nāgarā ca ekacchandā hutvā Bodhisattaṃ upasaṃkamitvā „deva tumhe imaṃ rajjaṃ kārethā“ 'ti nagaraṃ pavesetvā ratanarāsīmhi ṭhapetvā abhi-siñcitvā Takkasilarājānaṃ akaṃsu. So cattāri agatigamanāni vajjetvā dasarājadhamme akopetvā dhammena rajjaṃ kārento dānādini puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ atītaṃ āhativā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ both MSS. aṭṭhi. ² C^v koṭetvā. ³ so both MSS. ⁴ C^v vilumpitvā, C^k vilimpitvā corr to vilampitvā? ⁵ C^v sammattayimāsu.

Samatittikaṃ anavasesakaṃ
telapattaṃ yathā parihareyya
evaṃ sacittam anurakkhe
patthayāno disaṃ agatapubban ti. 95.

Tattha samatittikan ti antomukhavuddhilekhaṃ¹ pāpetvā samabharitaṃ²,
anavasesakan ti anavasiñcanakaṃ aparissavanakaṃ katvā, telapattan ti
pakkhittatilatelapattaṃ, parihareyyā 'ti hareyya ādāya gaccheyya, evaṃ
sacittam anurakkhe ti taṃ telabharitaṃ pattaṃ viya attauo cittaṃ
kāyagatāsatiyā gocare³ c' eva sampayuttaṃ satiyā cā 'ti ubhinnaṃ antare pakkhi-
pitvā yathā muhuttaṃ pi bahiddhā gocare na vikkhipati yathā⁴ pandito yogāva-
caro rakkheyya gopāyeyya, kimkāraṇā: etassa hi⁵

Dunniggahassa lahuno yatthakāmanipātino
cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ, (Dhp. v. 35.)

tas mā

Suddasāṃ sunipunaṃ yatthakāmanipātinaṃ
cittaṃ rakkhetha medhāvī, cittaṃ guttaṃ sukhāvahaṃ (Dhp v. 36.)

idaṃ hi

Dūraṃgamaṃ ekacaraṃ asariraṃ guhāsayaṃ
ye cittaṃ saññamessanti mokkhanti Mārabandhana, (Dhp v. 37)

itarassa pana

Anavatṭhitacittassa saddhammaṃ avijānato
pariplavapasādassa paññā na paripūrati, (Dhp. v. 38.)

cirakammaṭṭhānasahāyassa pana

Anavassutacittassa ananvāhatacetaso
puññapāpapaṇassa n' atthi jāgarato bhayaṃ, (Dhp. v. 39)

tas mā⁶ etaṃ

Phandanāṃ capalaṃ cittaṃ dūrakkhaṃ dunnivārayaṃ
ujum karoti medhāvī usukāro va tejanaṃ, (Dhp. v. 33.)

¹ Ck -vaddhilekham, Cv vuddhilokham corr to -vaddhilokham. ² both MSS. samaharitaṃ. ³ so both MSS ⁴ so both MSS. instead of tathā? ⁵ Cv omits hi ⁶ Cv etasmā.

evaṃ ujum karonto sacittam anurakkhe, patthayāno disaṃ agatapubban
ti imasmiṇi kāyagatāsatikammatthāne kammaṃ ārabhitvā anamatagge saṃsāre
agatapubbadisaṃ patthento pihento¹ vuttanayen' eva sakaṃ cittaṃ rakkheyyā
'ti attho, kā paṇ' esā disā:

[Matāpitā pubba disā ācariyā dakkhinā disā]²
puttadārā disā pacchā mittamaeṭṭi ca uttarā
Dāsakammakara heṭṭhā uddhaṃ samanabrahmaṇa,
etā disā namasseyya alamatto kule gihiti,

ettha tāva puttadārādayo disā ti vuttā³.

Disā catasso vidisā catasso
uddhaṃ adho, dasa disā imāyo⁴,
katamaṃ disaṃ titthati nāgarājā
yaṃ addasā supine chabbisānaṃ ti.

ettha puratthimādibhedā disā va disā ti vuttā,

Agārino annadapānavatthadā
avhāyikā nam⁵ pi disaṃ vadanti.
esā disā paramā setaketu
yaṃ patvā dukkhī sukhino bhavānti ti.

ettha nibbānaṃ disaṃ ti vuttam, idhāpi tad eva adhippetam. taṃ⁶ hi khayam
virāgaṃ ti ādhi⁷ dissati avadissati, tasmā disā ti vuccati, anamatagge pana sam-
sāre kenaci bālaputhujjanena supine pi agatapubbatāya⁸ agatapubba disā nāma
'ti vuttam, taṃ patthayantena kāyagatāsatiyā yogo karaṇiyo ti

Evam Satthā nibbānena desanākūṭaṃ gahetvā jātaṃ samo-
dhānesi: „Tadā rājaparisā Buddhaparisā, rajjaṃ pattakumāro pana
aham evā“ 'ti. Telapattajātakaṃ.

7. Nāmasiddhijātaka.

Jīvakaṃ ca mataṃ disvā ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto ekaṃ nāmasiddhikaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Eko
kira kulaputto nāmena Pāpako nāma sāsane uraṇi datvā pabbajito.

¹ C^k jahento, C^v jabhento, B^p pihayanto ² supplied from B^p not in C^k C^v
³ C^k puttam, C^v puttā, B^p veditabbā ⁴ C^k C^v tāmayo ⁵ C^v nam ⁶ so B^p
C^k C^v tam ⁷ so both C^k and C^v ⁸ both C^k and C^v -pubbanitaya

Bhikkhūhi „eh’ āvuso Pāpaka. tiṭṭhāvuso Pāpakā“ ’ti vuccamāno cintesi: „loke pāpaka¹ nāma lāmakam kālakaṇṇibhūtam vuccati. aññam maṅgalapaṭisaṃyuttam nāma² āharāpessāmīti“ so ācariyupaṇṇhāye upasāṃkamitvā „bhante mayham nāma³ avamaṅgalam. aññam me nāma⁴ karothā“ ’ti āha. Atha nan te evam āham-su: „āvuso nāma⁵ nāma paṇṇattimattam, nāmena kāci atthasiddhi nāma n’ atthi, attano nāmen’ eva santuṭṭho hobiti“. So punappuna yāci eva. Tassāyaṃ nāmasiddhikabhāvo saṃghe⁶ pākaṭo jāto. ’Ath’ ekadivasam dhamma-sabhāyaṃ sannisinā bhikkhū katham samuṭṭhāpesum: „āvuso asuko kira bhikkhu nāmasiddhiko maṅgalam nāma⁷ āharāpetīti“. Satthā dhamma-abham āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ’ti vutte „na bhikkhave idān’ eva pubbe pi so nāmasiddhiko yevā“ ’ti vatvā atitam āhari:

Atīte Takkaśilāyaṃ Bodhisatto disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni mante vācesi. Tass’ eko māṇavo Pāpako nāma nāmena. So „ehi Pāpaka, yāhi Pāpakā“ ’ti vuccamāno cintetvā „mayham nāma⁸ avamaṅgalam, aññam āharāpessāmīti“ ācariyaṃ upasāṃkamitvā „ācariya mayham nāma⁹ avamaṅgalam. aññam nāma¹⁰ karothā“ ’ti āha. Atha nam ācariyo avoca: „gaccha tāta, janapadacārikaṃ caritvā attano abhirucitam ekam maṅgalam nāma¹¹ gahetvā ehi, āgata¹² tassa te nāma¹³ parivattetvā aññam nāma¹⁴ karissāmīti“. So „sādhū“ ’ti pātheyyam gahetvā nikkhanto gāmena gāmaṃ caranto ekam nagaram pāpuṇi. Tattha c’ eko puriso kālakato Jīvako nāma nāmena. So tam nātījanena ālāhanam niyamānam¹⁵ disvā „kiṇṇāmako nām’ esa puriso“ ti pucchi. „Jīvako nāmā“ ’ti. „Jīvako pi maratīti“. „Jīvako pi marati, Ajīvako pi marati, nāma¹⁶ nāma paṇṇattimattam. tvaṃ bālo maññe“ ti. So tam katham sutvā nāme majjhatto hutvā antonagaraṃ pāvisi. Ath’ ekam dāsīṃ bhatīṃ adadamānam¹⁷ sāmikā dvāre nisīdāpetvā rajjuyā paharanti, tassā ca Dhanapālīti nāma¹⁸ hoti. So

¹ C^k nāma. ² C^v saṃghe. ³ C^k nama. ⁴ so BP; C^k and C^v āhatassa. ⁵ both C^k and C^v niyya-. ⁶ both C^k and C^v addamanam

antaravīthiyā gacchanto taṃ pothiyamānaṃ disvā „kasmā imaṃ pothethā“ 'ti pucchi. „Bhataṃ dātuṃ na sakkotīti“. „Kiṃ pan' assā nāmaṃ“ ti. „Dhanapālī nāmā“ 'ti. „Nāmena Dhana-pālī¹ samānāpi bhatimattaṃ dātuṃ na sakkotīti“. „Dhana-pāliyo pi Adhanapāliyo pi duggatā honti, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, tvaṃ bālo maññe“ ti. So nāme majjhattataro hutvā nagarā nikkhamma maggaṃ paṭipanno antarāmagge maggamūlhaṃ purisaṃ disvā „ayyo kiṃ karonto vicarasīti“ pucchi. „Maggamūlho 'mhi sāmīti“. „Kiṃ pana te nāmaṃ“ ti. „Panthako nāmā“ 'ti. Panthakāpi maggamūlhā hontīti“. „Panthako pi Apanthako pi maggamūlho hoti, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ², tvaṃ pana bālo maññe“ ti. So nāme atimajjhatto hutvā Bodhisattassa santikaṃ gantvā „kiṃ tāta nāmaṃ rocetvā āgato sīti“ vutte „ācariya Jīvakāpi nāma maranti Ajīvakāpi. Dhana-pāliyo pi duggatā honti Adhanapāliyo pi, Panthakāpi maggamūlhā honti Apanthakāpi, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, nāmena siddhi³ n'atthi, kamme⁴ eva⁵ siddhi³, alaṃ mayhaṃ aññena⁵ nāmena, tad eva me nāmaṃ hotū“ 'ti āha. Bodhisatto tena dīṭṭhaṃ ca kataṃ ca saṃsandetvā imaṃ gātham āha:

Jīvakaṃ ca mataṃ disvā Dhanapālīṃ ca duggataṃ

Panthakaṃ ca vane mūlhaṃ Pāpako punar āgato ti. 96.

Tattha punarāgato ti imāni tīni kārāṇāni disvā puna āgato. rakāro sandhivasena vutto.

¹ Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā „na bhikkhave idāṃ eva pubbe p esa nāmasiddhiko yevā“ 'ti vatvā jātakam amodhānesi: „Tadā nāma-siddhiko idāni pi nāmasiddhiko yeva, ācariyaparisā Buddhaparisā, ācariyo pana aham evā“ 'ti. Nāmasiddhijātakaṃ.

¹ both C^k and C^v -li. ² C^v paṇṇatti- ³ both C^k and C^v siddhim. ⁴ C^k kammeva-
neva ⁵ both C^k and C^v aññe.

8. Kūṭavāṇijajātakā.

Sādhū kho¹ paṇḍito nāmā² ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ kūṭavāṇijaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ hi dve janā ekato vaṇijaṃ karontā bhaṇḍaṃ sakateṇādāya janapadaṃ gantvā laddhalābhā paccāgamiṃsu. Kūṭavāṇijo cintesi: „ayaṃ bahū divase dubbhojanena dukkhaseyyāya kilanto idāni attano ghare nānaggarasehi yāvadatthaṃ subhojanam bhuñjitvā ajirakena marissati, athāhaṃ imaṃ bhaṇḍaṃ taṃ koṭṭhāse katvā ekaṃ tassa dārakānaṃ dassāmi dve koṭṭhāse attano gahessāmi³“ so „ajja bhājessāma sve bhājessāma⁴“ ti bhaṇḍaṃ bhājetuṃ na icchi. Atha naṃ paṇḍitavāṇijo akāmakāṃ nippīletvā bhājāpetvā vihāraṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā katapaṭisaṇṭhāro „atipapaṇḍo kato, idhāgantvāpi cirena Buddhupaṭṭhānaṃ āgato sīti⁵“ vutto³ tam⁴ pavattim Bhagavato ārocesi. Satthā „na kho so gahapati upāsaka dān⁶ eva kūṭavāṇijo. pubbe pi kūṭavāṇijo yeva, idāni pana tam vañcetukāmo jāto, pubbe paṇḍite pi vañcetum ussahīti“ vatvā tena yācīto atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ vāṇijakule nibbatti, nāmagahaṇa-divase c⁷ assa Paṇḍito ti nāmaṃ akāṃsu. So vayappatto aññena vāṇijena saddhūṃ ekato hutvā vaṇijaṃ karoti, tassa Atipaṇḍito ti nāmaṃ ahosi. Te Bārāṇasito pañcahi sakata-satehi bhaṇḍaṃ ādāya janapadaṃ gantvā vaṇijaṃ katvā laddhalābhā puna Bārāṇasiṃ āgamiṃsu. Atha nesaṃ bhaṇḍaṃ bhājanakāle⁸ Atipaṇḍito āha: „mayā dve koṭṭhāsā laddhabbā“ ti. „Kiṃkāraṇā⁹“ „Tvam Paṇḍito ahaṃ Atipaṇḍito, Paṇḍito ekaṃ laddhūṃ arahati Atipaṇḍito dve“ ti. „Nanu amhākāṃ dvinnam pi bhaṇḍamūlaṃ pi goṇādayo pi samasamā yeva, tvam kasmā dve koṭṭhāse laddhūṃ arahasīti“ „Atipaṇḍitabhāvenā“ ti. Evaṃ te kathaṃ vadḍhetvā kalahaṃ akāṃsu. Tato Atipaṇḍito „atthi¹⁰ eko upāyo“ ti cintetvā attano pitaraṃ ekasmiṃ

¹ both C^k and C^v ko ² C^k sve bhājessāma ti added later. ³ C^v vutte. ⁴ C^k tap

⁵ C^v bhājanamkāle. ⁶ so both C^k and C^v, and B^v also

susirarukkhe pavesetvā „tvam amhesu āgatesu ‘Atipaṇḍito dve koṭṭhāse laddhum arahatiti’ vadeyyāsīti“ vatvā Bodhisattam upasamkamitvā „samma mayham dvinnam koṭṭhāsānam yuttabhāvam vā’ esā rukkhadevatā jānāti, ehi tam pucchissāmā“ ‘ti nam patthento „ayye rukkhadevate amhakaṃ aṭṭam’ pacchindā“ ‘ti āha. Ath’ assa pitā saram parivattetvā „tena hi kathethā“ ‘ti āha. „Ayye, ayaṃ Paṇḍito aham Atipaṇḍito, amhehi ekato vohāro kato, tattha kena kiṃ laddhabban“ ti. „Paṇḍitena eko koṭṭhāso Atipaṇḍitena dve laddhabbā“ ti. Bodhisatto evam vinicchitam aṭṭam² sutvā „idāni devatābhāvam vā adevatābhāvam vā jānissāmīti“ palālam āharitvā susiram pūretvā aggim adāsi. Atipaṇḍitassa pitā jālāya puṭṭhakāle³ addhajhāmena sarīrena upari āruyha sākham gahetvā olambanto bhūmiyam patitvā imam gātham āha:

Sādhu kho Paṇḍito nāma, n’ atth’ eva Atipaṇḍito,

Atipaṇḍitena puttana man’ amhi upakūlito ti. 97.

Tattha sādhu kho Paṇḍito nāmā ti imasmim loke paṇḍiccena saman-nāgato kāranākāraṇāññū⁴ puggalo sādhu sobhano, Atipaṇḍito ti nāmamattena Atipaṇḍito kūṭapuriso na tv-eva varam. manamhi upakūlito ti thoken’ amhi jhāmo, addhajhāmako va mutto ti attho

Te ubho pi majjhe bhinditvā samam nēva koṭṭhāsam gaṇhitvā yathākammaṃ gatā.

Satthā „pubbe pi esa kūṭavāṇijo vā“ ‘ti imam atītam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā kūṭavāṇijo paccuppanne pi kūṭavāṇijo vā,⁵ paṇḍitavāṇijo pana aham evā“ ‘ti. Kūṭavāṇijajātakam.

•

9. Parosahassajāṭaka.

Parosahassam pi samāgatānan ti. Idam Satthā Jeta-vane viharanto puthujjanapucchakam pañham⁵ ārabha

¹ so both C^k and C^v; add ayuttabhāvam vā ² both C^k and C^v addham ³ so both C^k and C^v. ⁴ C^v -naññū ⁵ C^k omits pañham.

kathesi. Vatthum Sarabhaṅgaajātake āvibhavissati. Ekasmim pana samaye bhikkhū dhamma-abhāyaṃ sanuipatitā „āvuso Dasabaleṇa saṃkhittena kathitaṃ dhammasenāpati Sāriputto vitthāreṇa vyākāśīti“ therassa guṇakathāya nisīdimāsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Sāriputto idān' eva mayā saṃkhittena bhāsitaṃ vitthāreṇa vyākaroti. pubbe pi vyākāsi yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāmaṇakule nibbattitvā Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcābhiññā attha samāpattiyo nibbattetvā Himavante vihāsi. Parivāro pi 'ssa pañca tāpasasatāni ahesum. Ath' assa jeṭṭhan-tevāsiko¹ vassārattasamaye² upaddhaṃ isigaṇaṃ ādāya loṇaṃ bilasevanatthāya manussapathaṃ agamāsi. Tadā Bodhisattassa kālakiriyasamayo jāto. Atha naṃ antevāsikā „kataro vo guṇo laddho“ ti adhigamaṃ pucchimāsu. So „n' atthi kiñcīti“ vatvā Ābhassarabrahmaloke³ nibbatti. Bodhisattā⁴ hi rūpasamāpattilābhino hutvāpi abhabbatthānantā Āruppe na nibbattanti. Antevāsikā⁵ „ācariyassa adhigamo n' atthīti“ ālāhane sakkāraṃ na karimāsu. Jeṭṭhantevāsiko āgantvā „kahaṃ ācariyo“ ti pucchitvā „kālakato“ ti sutvā „api ācariyaṃ adhigamaṃ pucchitthā“ 'ti. „Āma pucchimhā“ 'ti. „Kiṃ kathesīti“. „N' atthi kiñcīti“ tena vuttan ti ath' assa amhehi sakkāro na kato“ ti āhaṃsu. Jeṭṭhantevāsiko „tunhe ācariyassa vacanattaṃ na jānittha, ākiñcaññāyatanasamāpattilo⁶ ācariyo“ ti āha. Te tasmīṃ punappuna kathente pi na saddaḥimāsu. Bodhisatto taṃ kāraṇaṃ ñātvā „andhabālā, mama jeṭṭhantevāsikassa na saddaḥanti, imaṃ tesam kāraṇaṃ pākaṭaṃ karissāmīti“ Brahmaloḷā āgantvā assamapadamatthake mahantenānubhāvenākāse thatvā antevāsikassa paññānubhāvaṃ vaṇṇento imaṃ gātham āha:

¹ So B^p, C^k -tevāsi, C^v -tevāvāsi. ² C^k vāsasāratta-?, C^v vassātta-, B^p vassārattassa-
³ C^v abhassara-. ⁴ both C^k and C^v -sattam. ⁵ C^v -vāsi. ⁶ both C^k and C^v -ttilā

Parosahassam pi samāgatānaṃ
 kandeyyun te vassasataṃ apaññā.
 eko va seyyo puriso sapañño
 yo bhāsitassa vijānāti atthan ti. 98.

Tattha parosahassam pīti atirekasahassam pi, samāgatānaṃ ti saṇṇipatitānaṃ bhāsitassa atthaṃ jānitum asakkontānaṃ¹ bālānaṃ, kandeyyun te vassasataṃ apaññā ti te evaṃ samāgatā apaññā ime bālātapasā² viya vassasatam pi vassasahassam pi rodeyyuṃ parideveyyuṃ. rodamānāpi pana atthaṃ vā kāraṇam vā n' eva jāneyyun ti dīpeti, eko va seyyo puriso sapañño ti evarūpānaṃ bālānaṃ parosahassato pi eko paṇḍitapuriso va seyyo varataro ti attho, kīdiso sapañño ti yo bhāsitassa³ vijānāti atthaṃ ayaṃ jettantevāsiko viyā⁴ ti.

Evaṃ Mahāsatto ākāse tīhito va dhammaṃ desetvā tāpasagānaṃ bujjhāpetvā Brahmālokaṃ eva gato. Te pi tāpasā jīvita-pariyosāne Brahmāloka-parāyanā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jettantevāsiko Sāriputto ahoṣi, Mahābrahmā pana aham evā⁵ ti. Parosahassajātakaṃ.

10. Asātarūpajātaka.

Asātaṃ satarūpenā⁶ ti. Idam Satthā Kuṇḍiyanagaram upanissāya Kuṇḍadhānavane viharanto Koliyārājadhītaram Suppavāsaṃ upāsikaṃ ārabba kathesi. Sā hi tasmiṃ samaye sattavasāni kucchinā gabbhaṃ pariharitvā sattāhaṃ mūlhagabbhā ahoṣi, adhimattā vedanā vattiṃsu. Sā evaṃ adhimattavedanābhittunnāpi⁷ „Sammāsambuddho vata so Bhagavā yo evarūpassa dukkhassa pahānāya dhammaṃ deseti. supatīpanno vata tassa Bhagavato sāvakaśaṃgho yo evarūpassa dukkhassa pahānāya patīpanno, susukhaṃ vata nibbānaṃ yatth' evarūpadukkhā n' atthīti⁸ imehi tīhi vitakkehi adhivāsesi. Sā sāmikaṃ pakkositvā taṃ ca attano pavattim vandanasāsanaṃ ca ārocetum Satthu santikaṃ pesesi. Satthā vandanasāsanaṃ sutvā⁹ va

¹ C^k asakkontotam, C^v asakkontonam. ² C^k bālā-. ³ corr. in accordance with BP; C^k bhāsiteyyum parideveyyum rodamānāpi pana atthaṃ vāssa. C^v bhāsiteyyum parideveyyum rodamānāpi pana atthaṃ vyassa. ⁴ both C^k and C^v adhimattā-. ⁵ C^k yutvā.

„sukhinī¹ hotu Suppavāsā Koliyadhītā, sukhinī² ārogā³ ārogam puttam vijāyatū“ ti āha. Sahavacanā va Bhagavato Suppavāsā Koliyadhītā⁴ sukhinī ārogā ārogam⁵ va⁶ puttam vijāyi. Ath’ assā sāmiko geham grantvā nam vijātām disvā „acchariyam vata bho“ ti ativiya⁷ Tathāgata-sānubhāvena acchariyabbhutatittajāto ahosi. Suppavāsāpi puttam vijāyitvā sattāham buddhapamukhassa saṃghassa dānam dātukāmā puna nimantanatthāya tam pesesi. Tena kho pana samayena Mahā-moggallānassa upatthākena buddhapamukho saṃgho nimantito hoti. Satthā Suppavāsāya dānassa okāsadānatthāya therassa⁸ santikam pesetvā tam aṇṇam pāpetvā sattāham tassā dānam paṭiggahehi saddhim bhikkhusaṃghena. Sattame pana divase Suppavāsā puttam Sīvalikumāram⁹ maṇḍetvā Satthāraṇ c’ eva bhikkhusaṃghaṇ ca vandāpesi. Tasmim paṭipāṭiyā Sāriputtattherassa santikam nīte thero tena saddhim „kacci te Sīvalī“¹⁰ khamanīyan¹¹ ti paṭisanthāram¹² akāsi¹³. So „kuto me bhante sukham. sv-āham sattavassāni lohitakumbhiyam¹⁴ vasin“ ti therena saddhim evarūpaṁ katham kathesi. Suppavāsā tassa vacanam sutvā „sattāhajāto me putto anubuddhena dhammasenāpatinā saddhim mantetiti“ somanassappattā ahosi. Satthā „api nu Suppavāse aṇṇe pi evarūpe putte icchasitī“ āha. „Sace bhante evarūpe aṇṇe satta putte labheyyam iccheyyam evāhan¹⁵“ ti. Satthā udānam udānetvā anumodanam katvā pakkāmi¹⁶. Sīvalikumāro¹⁷ pi kho sattavassikakāle yeva sāsaṇe uram datvā pabbajitvā paripuṇṇavasso upasampadam labhitvā puṇṇāvā lābheggappatto hutvā paṭhavim unnādetvā¹⁸ arahattam patvā puṇṇavantānam antare etadaggaṭṭhānam pāpuṇi. Ath’ ekadivasaṁ bhikkhū dhammasabhāyam sannipatitvā „āvuso Sīvalithero¹⁹ nāma evarūpo mahāpuṇṇo patthitapatthano pacchi-mabharikasatto sattavassāni lohitakumbhiyam²⁰ sattāham mūlhagabbhabhāvam āpajji. aho mātāputtā mahantaṁ dukkham anubhavimsu. kin nu kho kammam akaṁsū“ ti katham samuṭṭhāpesum²¹. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „bhikkhave Sīvalino²² mahāpuṇṇavato ca

¹ C^k sunī. C^v sunī corr to sukhinī ² C^k -mī ³ C^k omits ārogā. ⁴ C^v koli-
⁵ C^v arogā arogam. ⁶ C^v omits va ⁷ so B^p, both C^k and C^v aviya? ⁸ so B^p:
C^k C^v therantassa. ⁹ so B^p, both C^k and C^v silavaku- ¹⁰ C^k sivalī. ¹¹ C^k -nīyan,
C^v -niyan ¹² C^v -thāpam ¹³ C^k akāsito, C^v akā ¹⁴ both MSS lohakumbhi-
yam ¹⁵ C^k iccheyyam mevahan C^v icchayamevahan ¹⁶ C^k -mī ¹⁷ C^k sivalī-
¹⁸ C^v unnāpetvā ¹⁹ add vasitva etc. infra ²⁰ C^v -thāpesum ²¹ C^k sīvalino, C^v sivalito

sattavassāni lohitakumbhiyaṃ nivāso va¹ sattāhaṃ mūlhagabbhabhā-vappatti ca² attano katakammamūlakā va, Suppavāsāya pi satta-vassāni kucchinaṃ gabbhapariharaṇadukkhaṃ ca sattāhaṃ mūlhagabbha-dukkhaṃ ca attanā katakammamūlakam evā³ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhitvā vayappatto Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena dhammena rajjaṃ kāresi. Tasmīṃ samaye Kosala-rājā mahantena balena āgantvā Bārāṇasiṃ gaḥetvā taṃ rājā-naṃ māretvā tass' eva aggamaheṣiṃ attano aggamaheṣiṃ akāsi. Bārāṇasirañño pana putto pitu maraṇakāle niddhamana-dvārena palāyitvā balaṃ saṃharitvā³ Bārāṇasiṃ āgantvā avi-dūre nisīditvā tassa rañño paṇṇam pesesi „rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti. So „yuddhaṃ demīti“ paṭipaṇṇaṃ pesesi. Rājakumārassa pana mātā taṃ sāsanaṃ sutvā „yuddhena kam-maṃ n' atthi, sabbadisāsu saṅcāraṃ pacchinditvā Bārāṇasina-garaṃ parivāretu⁴, tato dārūdakabhattaparikkhayaena⁵ kilanta-manussaṃ nagaraṃ vinā va yuddhena gaṇhissatīti“ paṇṇaṃ pesesi. So mātu sāsanaṃ sutvā sattadivasāni saṅcāraṃ pac-chinditvā nagaraṃ rundhi. Nāgarā saṅcāraṃ alabhamānā sat-tame divase tassa rañño sīsaṃ gaḥetvā kumārassa adamsu. Kumāro nagaraṃ pavisitvā rajjaṃ gaḥetvā pariyoṣāne yathā-kammaṃ gato⁶.

So etarahi satta divasāni saṅcāraṃ pacchinditvā nagaraṃ rundhi-tvā⁷ gaḥitakammaṇissandena sattavassāni lohitakumbhiyaṃ vasitvā sattāhaṃ mūlhagabbhabhāvaṃ āpajji. yaṃ pana so Padumuttara-pāda-mūle „lābhinaṃ⁸ aggo bhaveyyaṃ“ ti mahādānaṃ datvā patthanaṃ akāsi yaṃ ca Vipassikāle⁹ nāgarehi saddhiṃ sahaṣṣagghanakaṃ¹⁰

¹ so both C^k and C^v instead of ca? ² C^k adds attī + a. ³ both C^k and C^v saharitvā. ⁴ so BP; both C^k and C^v parivāretum. ⁵ C^k dārud-, C^v dārūdaka-bhattabhatta-. ⁶ C^k yathākamma geḥetvā to. ⁷ C^v rūnditvāna. ⁸ C^k lābhīnaṃ, C^v lābhinaṃ. ⁹ C^v vipassī-. ¹⁰ so both C^k and C^v.

guḷadadhiṃ datvā patthanam akāsi tassānubhāvena lābhīnam¹ aggo jāto. Suppavāsāpi² „nagaram rundhitvā gaṇha tātā“³ ti pesita-bhāvena sattavassāni kucchinā gabbhaṃ pariharitvā sattāhaṃ mūlha-gabbhā jāta. Satthā imam atitam āharitvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Asātam sātārūpena piyarūpena appiyam
dukkhaṃ sukhasa rūpena pamattam ativattatīti. 99.

Tattha asātam sātārūpenā ti amadburam eva madhurapaṭirūpakena. pamattam ativattatīti, asātam appiyam dukkhaṃ ti evaṃ³ ti vidham pi etena sātārūpādīnā ākārena sativippavāsavasena pamattapuggalaṃ ativattati abhibhavati ajjhottharatīti attho Idam Bhagavatā yaṃ ca te⁴ mātāputtā iminā gabbhapaṭirūpakena ranagabbhavāsasamkhātena asātādīnā pubbe nagararundhanasātādipaṭirūpakena ajjhotthaṭṭā yaṃ ca⁵ idāni sā upāsikā puna pi sattakkhattuṃ evarūpam asātam appiyam dukkhaṃ pemavatthubhūtena⁶ puttasaṃkhātena sātādipaṭirūpakena ajjhotthaṭṭā hutvā tathā avacanam sabbam pi sandhāya vuttan ti veditabban ti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā nagaram rundhitvā rajjam pattakumāro Sīvali⁷ ahosi, mātā Suppavāsā, pitā pana Bārāṇasirājā aham evā“⁸ ti. Asātārūpa-jātakam. Littavaggo⁶ dasamo. Majjhimaṇṇāsako niṭṭhito.

11. PAROSATAVAGGA.

1. Parosaṭṭajātaka.

Parosataṃ ve pi samāgatānaṃ
jhayeyyun te vassasataṃ apaññā,
eko va seyyo puriso sapañño⁹
yo bhāsitaṃ vijānāti atthan ti. 100.

¹ C^v lābhīnam. ² so BP, both C^k and C^v -vāsātipi. ³ so BP; both C^k and C^v etam. ⁴ BP yaṃyena, C^k samate, C^v saṃcate. ⁵ C^k C^v ya ca, BP yaṃyena.

⁶ so BP; both C^k and C^v pemavattathu-. ⁷ C^k -lī. ⁸ both C^k and C^v alitta-

⁹ C^v sapañño

Idaṃ jātakam vatthuto¹ ca veyyākaranato ca samodhānato ca Parosahassa-jātaka-sadisam eva, kevalaṃ h' ettha jhāyeyyun² ti padamattam eva viseso³ Tass' attho: vassasatam pi apaññā jhāyeyyūṃ olokeyyūṃ upadhāreyyūṃ, evaṃ oloketāpi pana atthaṃ vā kāraṇaṃ vā na passanti, tasmā yo bhāsitasā atthaṃ jānāti so eko va sapañño seyyo ti. Parosatajātakaṃ.

2. Paṇṇikajātaka.

Yo dukkhapuṭṭhāya⁴ bhaveyya tāṇan ti⁵. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ paṇṇikaṃ upāsakaṃ ārabha kathesi. So kira Sāvatti-vāsi⁶ upāsako nānappakārāni mūlapaṇṇādini ca lābhu-kumbhaṇḍāni ca vikkiṇitvā jīvikaṃ kappeti. Tass' ekā dhītā abhirūpā pāsādikā ācārasīlasampannā hirottappasamannāgatā kevalaṃ niccappahasitamukhā. Tassā samānakulesu vāreyyathāya āgatesu so cintesi: „imissā⁷ vāreyyaṃ vattati ayaṃ ca niccappahasitamukhā, kumārikadhamme pana asati kumārikāya parakulaṃ gatāya mātā-pitunnaṃ garahā hoti, 'atthi nu kho imissā⁷ kumārikadhammo n' atthi' vīmaṃsissāmi na" ti so ekadivasaṃ dhītaraṃ pacchimi gāhāpetvā araṇṇe⁸ paṇṇathāya araṇṇaṃ gantvā vīmaṃsana vasena kilesaniissito⁹ viya hutvā rahassakathaṃ kathetvā taṃ hatthe gaṇhi. Sā gahitamattā va rodanti¹⁰ kandanti¹⁰ „ayuttaṃ etaṃ tāta, udakato aggipātubhāvasadisam, mā evarūpaṃ karoṭhā" ti āha. „Ammā mayā vīmaṃsanathāya tvaṃ hatthe gahitā, vadehi: atthi dāni te kumārikadhammo" ti. „Āmā tāta atthi, mayā hi lobhavasena na koci puriso olokitapubbo" ti. So dhītaraṃ assāsetvā gharaṃ netvā maṅgalaṃ¹¹ katvā parakulaṃ pesetvā „Satthāraṃ vandissāmi" ti gandhamālādihatto Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā pūjetvā ekamantaṃ nisīdi „cirassāgato sīti" ca vutte taṃ atthaṃ Bhagavato ārocesi. Satthā „upāsaka kumārikā ciram paṭṭhāya¹² ācārasīlasampannā va. tvaṃ pana na Mān' eva evaṃ vīmaṃsasi, pubbe pi vīmaṃsi yevā" ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente

¹ C^k vatthuno, C^v vatthuto? ² both C^k and C^v jhāyeyyun. ³ C^v visoso. ⁴ so both C^k and C^v. ⁵ C^k tānti, C^k tānanti. ⁶ both C^k and C^v -vāsi. ⁷ both C^k and C^v imissā. ⁸ so B^p, both C^k and C^v araṇṇaṃ. ⁹ C^v vīmaṃsanañca-sekilenissito. ¹⁰ C^v -ti. ¹¹ C^v maṅga-. ¹² so both C^k and C^v; B^p cirarattāya

Bodhisatto araṇṇe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Ath' eko Bārāṇasiyaṃ pannikaupāsako ti vatthum paccuppannasadisam eva. Tena sā vīmaṃsanatthāya hatthe gahitā dhītā parideva-mānā imaṃ gātham āha :

Yo dukkhapuṭṭhāya¹ bhaveyya tānaṃ²
so me pitā dūbhi vane karoti,
sā kassa kandāmi vanassa majjhe,
yo tāyitā so sahasā karotīti. 101.

Tattha yo dukkhapuṭṭhāya¹ bhaveyya tānaṃ³ ti kāyikacetasihehi dukkhehi puṭṭhāya¹ tāyitā parittāyitā patitthā bhaveyya, so me pitā dūbhi vane karotīti yo mayhaṃ dukkhapuṭṭhāyako pitā⁴ va⁵ imasmim thāne evaṇū-pam mittadūbhikammaṃ karoti attano jātāya dhītari⁶ vitikkamaṃ kattum¹ maññatīti attho. kassa kandāmiti kassa rodāmi ko me patitthā bhavissatīti dīpeti, yo tāyitā so sahasā karotīti yo mayham tāyitā rakkhitā avassayo bhavitum arahati so pitā yeva sāhasiyakammaṃ karotīti attho

Atha naṃ pitā assāsetvā „amma rakkhitattāsīti“⁷ pucchi, „āma tāta rakkhito“⁸ me attā“⁹ ti. So taṃ gharaṃ netvā maṃ-galaṃ katvā parakulaṃ pesesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne upāsako sotāpatti-phale patiṭṭhahi) „Tadā pitā etarahi pitā, dhītā va dhītā, taṃ kāraṇaṃ paccakkhato diṭṭharukkhadevatā pana aham evā“¹⁰ ti. Paṇṇikajātakaṃ.

3. Verijātaka.

Yattha veri¹¹ nvisatīti¹². Idam Satthā Jetavane viha-ranto Anāthapiṇḍikaṃ ārabha kathesi. Anāthapiṇḍiko kira bhogagāmaṃ¹³ gantvā āgacchanto antarāmagge core disvā „antarāmagge vasitum na yuttaṃ, Sāvatthim eva gamissāmiti“¹⁴ vegena goṇe pājetvā

¹ so both C^k and C^v. ² both C^k and C^v tānaṃ. ³ C^k tānaṃ. ⁴ C^v pitāya. ⁵ C^v vaṃ. ⁶ so B^p, both C^k and C^v dhitarim. ⁷ both C^k and C^v rakkhittāsīti; B^p rakkhitā asi. ⁸ C^v C^v B^p rakkhitā. ⁹ both C^k and C^v veri. ¹⁰ C^k nīti. ¹¹ C^k bhogāmaṃ, C^v bhoggāmaṃ corr to bhoggagāmaṃ.

Sāvattthim eva āgantvā punadivase vihāraṃ gato Satthu etam atthaṃ ārocesi. Satthā „pubbe pi gahapati paṇḍitā antarāmagge core disvā antarā avilambamānā attano vasanaṭṭhānam eva gamimsū“ ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi hutvā ekaṃ gāmaṃ niman-tanaṃ bhuñjanatthāya gantvā pacchā gacchanto antarāmagge core disvā antarāmagge avasitvā va vegena¹ pājento attano gehaṃ eva āgantvā nānaggarasehi bhuñjitvā mahāsayaṇe nisinno „corānaṃ hatthato muccitvā nibbhayaṭṭhānaṃ attano gehaṃ āgato 'mhīti“ udānavasena imaṃ gāthaṃ āha:

Yattha verī² nivīsati³ na vase tattha paṇḍito,
ekarattaṃ dirattaṃ vā dukkhaṃ vasati verisū⁴ ti. 102.

Tattha verīti veracetanāsamaṅgipuggalo. nivīsati⁴ patitthāti, na vase tattha paṇḍito ti so veripuggalo yasmiṃ thāne patitthito hutva vasati tattha paṇḍito paṇḍitena samannāgato na vaseyya, kiṃkāraṇā ti⁵ ekarattaṃ dirattaṃ vā dukkhaṃ vasati verisū⁶ verinaṃ hi antare vasanto⁷ ekāhaṃ dvīhaṃ pi dukkhaṃ eva vasatīti attho.

Evam Bodhisatto udānaṃ udānetvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā ahaṃ eva Bārāṇasiseṭṭhi ahoṣin“ ti. Verijātakaṃ.

4. Mittavindajātaka.

Catubbhi aṭṭhajjhagamā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhuṃ ārabba katheṣi. Vatthuṃ⁸ heṭṭhā Mittavindajātake vuttanayen⁹ eva vitthāretabbaṃ. Idaṃ pana jātakaṃ Kassapabuddha-kālīkaṃ.

¹ add gone. ² K*) veri. ³ K nivīsati. ⁴ K nivīsati ⁵ omit ti? ⁶ read verisū ti? ⁷ K vasatto ⁸ h vatthu

*) Ck is now the only MS. at hand, therefore marked K

Tasmiñ hi kāle uracakkañ ukkhipitvā niraye paccamāno eko nerayiko satto „bhante kin nu kho pāpam akāsin“ ti Bodhisattañ pucchi. Bodhisatto „tayā idaṇ c’ idaṇ ca pāpa-kammañ katan“ ti vatvā imaṇ gātham āha:

‘Catubbhi atṭh’ ajjhagamā atṭhāhi pi¹ ca soḷasa
soḷasāhi ca battiṃsā, atricchañ cakkam āsado,
icchāhatassa posassa cakkam² bhamati matthake ti. 103.

Tattha catubbhi atthajjhagamā ti samuddantare catasso vimānapetiyo labhitvā tāhi³ asantuṭṭho atricchatāya parato gantvā aparā atthādhigato sīti attho, sesapadadvayehi es’ eva nayo, atricchañ cakkam āsado ti evaṃ sakalābhena asantuṭṭho atricchañ atra atra icchanto parato parato lābhañ patthento idāni cakkam āsado ti idaṇ uracakkañ patto si. tassa te etaṇ icchāhatassa tanhāya hatassa upāhatassa tava cakkam bhamati matthake pāsāna-cakkam⁴ ayacakkam ti imesu dvīsu khuradhāraṇ ayacakkam tassa matthake punappuna patanavasena bhamantaṇ disvā evam āha.

Vatvā ca pana attano devalokam eva gato. So pi niraya-satto attano pāpe khīṇe yathākammañ gato.

Satthā imaṇ dhammadesanaṇ āharitvā jātakaṇ samodhānesi: „Tadā Mittavindako dubbacabhikkhu aho si, devaputto pana aham evā“ ti. Mittavindajātakaṇ.

5. Dubbalakaṭṭhajātaka.

Bahum petaṇ vane kaṭṭhan ti. Idaṇ Satthā Jetavane viharanto ekaṇ uttastabhikkhum⁵ ārabha kathesi. So kira Sāvatti-vāsī⁶ eko kulaputto dhammadesanaṇ sutvā pabbajitvā maraṇabhīruko aho si, rattitṭhānadivātṭhānesu⁷ vātassa vā vijantassa⁸ sukkhadanḍakāssa vā patantassa⁹ pakkhicatuppadānaṇ vā saddaṇ sutvā maraṇabhayaṭajjito mahārayaṇ ravanto palāyati. Tassa hi „maritabbaṇ mayā“ ti satimattam pi n’ atthi, sace hi so „ahaṇ marissāmi“ jāneyya na maraṇato bhāyeyya. maraṇasatikammaṭṭhānassa¹⁰ pana abhāyitattā va

¹ cfr. the Mittavindajātaka below; K omits pi, BP ceva instead of pica. ² K cakka ³ so BP; K sītāhi. ⁴ K -na-. ⁵ K uttasabhikkhū ⁶ K -vāsī. ⁷ K rattitṭhā-. ⁸ K vijantassa, BP bhijantassa ⁹ K patantassa ¹⁰ K maraṇa-.

bhāyati. Tassa so maraṇabhīrukabhāvo bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasam dhammasabbhāyam bhikkhū katham samuṭṭhāpesum „āvuso, asuko nāma bhikkhu maraṇabhīruko¹ maraṇam bhāyati, bhikkhunā nāma 'avassam mayā maritabban' ti maraṇasatikammaṭṭhānam bhāvetum vaṭṭatīti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā" ti pucchitvā „imāya nāmā" ti vutte tam bhikkhum pakkosāpetvā „saccam kira tvaṃ maraṇabhīruko" ti pucchitvā „saccam bhante" ti vutte „bhikkhave mā etassa bhikkhuno anattamanā hotha, nāyam idān' eva maraṇabhīruko. pubbe pi maraṇabhīruko yevā" 'ti vatvā atitān āhari:

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto Himavante rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tasmiṃ kāle Bārāṇasīrajā attano maṅgalahatthim ānañjakāraṇam sikkhāpetum hatthācariyaṇam adāsi. Tam ālāne² niccalam bandhitvā tomarahatthā manussā parivāretvā³ ānañjakāraṇam kārenti. So tam kāraṇam kāriyamāno vedanā adhivāsetum asakkonto ālānam bhinditvā manusse palāpetvā Himavantaṃ pāvisi. Manussā tam gahetum asakkontā nivattiṃsu. So tattha maraṇabhīruko¹ ahoṣi, vātasaddāni⁴ sutvā kampamāno maraṇabhaya-tajjito soḍaṃ vidhunitvā vegena palāyati, ālāne⁵ bandhitvā ānañjakāraṇakālo⁶ viy' assa hoti, kāyassādaṃ vā cittassādaṃ vā alabhanto kampamāno vicarati. Rukkhadevatā naṃ disvā khandhaviṭṭape ṭhatvā imaṃ gātham āha:

Bahum p' etaṃ vane kaṭṭham vāto bhañjati dubbalaṃ,
tassa ce bhāyasī nāga kiso nūna bhavissasīti. 104.

• Ayam piṇḍattho: yaṃ etaṃ dubbalakaṭṭham puratthimādibhedo vāto bhañjati imasmiṃ vane bahuni sulabham⁷ tattha tattha samvijjati, sace tvaṃ tassa bhāyasī evaṃ sante niccaṃ bhūto maṃsalohitakkhāyaṃ patvā kiso nūna bhavissasīti, imasmiṃ pana vane tava bhayaṃ nāma n' atthi, tasmā ito patthāya mā bhāyīti.

¹ K maraṇā-. ² K ālāne. ³ K pariveritvā ⁴ K vānasaddāni ⁵ K ālāne ⁶ K -kāraṇakālo ⁷ K sulabham

Evam devatā tassa ovādam adāsi. So pi tato patṭhāya nibbhayo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jāta-
kaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti-phale paṭi-
ṭṭhaṃ) „Tadā nāgo ayaṃ bhikkhu ahoṣi, rukkhadevatā ahaṃ eva“
'ti. Dubbalakaṭṭha-jātakaṃ.

6. Udañcanijātaka.

Sukhaṃ vata maṃ jīvantān ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto thullakumārikapalobhanaṃ ārabha kathesi. Vat-
thum Terasanipāte Cullanāradakassapajātake¹ āvibhavissati. Taṃ pana
bhikkhuṃ Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchi-
tvā „saccaṃ Bhagavā“ ti vutte „kattha te cittaṃ paṭibaddhaṃ“² ti
pucchi. So „ekissā thullakumārikāyā“ ti āha. Atha naṃ Satthā
„ayaṃ te bhikkhu anattakārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya sīla-
vyasanaṃ patvā kampanto vicaramāno paṇḍite nissāya sukhaṃ labhīti“
vatvā atitāṃ āhari:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
ti atitavattum pi Cullanāradakassapajātake yeva āvibhavissati.
Tadā pana Bodhisatto sāyaṃ phale ādāya āgantvā paṇṇa-
sālaṃ vivaritvā puttaṃ Cullatāpasāṃ etad avoca: „tāta tvaṃ
aññesu divasesu dārūni³ āharasi pāṇiyaṃ paribhojanīyaṃ
āharasi“⁴ aggaṃ karosi, ajja pana ekam pi akatvā kasmā dum-
mukho pajjhāyanto nipanno sīti“. „Tāta, tumhesu phalāphalat-
thāya gatesu ekā itthi āgantvā maṃ palobhetvā⁵ ādāya ganṭum
āraddhā, ahaṃ pana 'tumhehi visajjito gamissāmīti' na gacchīm,
asukkaṭṭhāne pana taṃ nisīdāpetvā āgato 'mhi, idāni gacchām'
āhaṃ tātā“ 'ti. Bodhisatto „na sakkā etaṃ nivattetun“ ti
ñatvā „tena hi tāta gaccha, esā pana taṃ netvā yadā maccha-

¹ K cullakassapanāradajātake. ² K paṭibandhaṃ. ³ K dārūni. ⁴ K āharasi.

⁵ K palohetvā.

maṁsādini vā khāditukāmā¹ bhavissati sappiloṇaṭaṇḍulādīhi vā pan' assā attho² bhavissati tadā 'idaṁ c' idaṁ cāharā' 'ti taṁ kilamessati³, tadā mayhaṁ gaṇaṁ saritvā palāyitvā idh' eva āgaccheyyāsīti⁴ visajjesi. So tāya saddhiṁ manussapathaṁ agamāsi. Atha naṁ sā attano vasaṁ gametvā „maṁsaṁ āhara, macchaṁ āharā“ ti yena yena atthikā hoti taṁ taṁ āharāpeti. Tadā so „ayaṁ maṁ attano dāsaṁ viya kammaka- raṁ viya katvā piletīti“ palāyitvā pitu santikaṁ āgantvā pita- raṁ vanditvā ʒhitako va imaṁ gātham āha:

Sukhaṁ vata maṁ jīvantaṁ pacamānā udañcanī⁴
cori jāyappavādena telaṁ loṇaṁ ca yācatīti. 105.

Tattha sukhaṁ vata maṁ jīvantaṁ ti tāta tumhākaṁ santike maṁ sukhaṁ jīvantaṁ, pacamānā ti tāpayamānā pīlayamānā yaṁ yaṁ khāditukāmā hoti taṁ taṁ pacamānā, udakaṁ aṇcanti etāyā 'ti udañcanī, cāṭito vā kūpato vā udakaṁ ussiñcaṇaghatikāy' etaṁ⁵ nāmaṁ, sā pana udañcanī viya, udakaṁ viya ghaṭikā yen' atthikā hoti taṁ taṁ ākaḍḍhati yevā ti attho, cori jāyappavā- denā 'ti bhariyā ti nāmena ekā cori maṁ madhuravacanena upalāpetvā tattha netvā telaṁ loṇaṁ ca yaṁ ca aññaṁ pi icchati taṁ sabbaṁ yācati dāsaṁ viya kammakaraṁ viya katvā āharāpetīti tassā agunaṁ kathesi.

Atha naṁ Bodhisatto assāsetvā „hotu tāta⁶, ehi tvaṁ mettaṁ bhāvehi karuṇaṁ bhāvehīti“ cattāro brahmavihāre ācikkhi kasiṇaparikkamaṁ ācikkhi. So nacirass' eva abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā⁷ brahmavihāre bhāvetvā saddhiṁ pitarā Brahmaloce nibbatti.

• Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsetvā jāta- kaṁ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiṭṭhale paṭiṭ- ṭhahi) „Tadā thullakumārīkā va etarahi⁸ thullakumārīkā Cullatāpaso ukkaṇṭhitabhikkhu ahoṣi. pitā pana ahaṁ evā“ 'ti. Udañcāni- jātakaṁ.

¹ K khāditukāmā. ² K atthā. ³ K kilamissati. ⁴ K udañcani. ⁵ K -ghaṭikā-
yotam. ⁶ so Bp; K tātāti. ⁷ K nibbattitvā

7. Sālittakajātaka.

Sādhu kho¹ sippakam nāmā² ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ haṃsapaharaṇakam bhikkhum ārabha kathesi. So kir' eko Sāvattihivāsikulaputto sālittakasippe³ nipphattiṃ patto (sālittakasippan⁴ ti sakkharākhīpanasippan vuccati) ekadivasam dhammāṃ sutvā sāsane uraṃ datvā pabbajitvā upasampadam labhi. Na pana sikkhākāmo na paṭipattisāro ahosi. So ekadivasam ekaṃ daharabhikkhum ādāya Aciravatiṃ gantvā nahāyitvā naditīre atṭhāsi. Tasmiṃ samaye dve setahamāsa ākāseṇa gacchanti. So taṃ daharam āha: „imam pacchimahaṃsaṃ sakkharāya akkhiṃhi paharitvā pādāmūle pātemīti“. Itaro „katham pātesasi, na sakkhissasi paharituṃ“ ti āha. Itaro „tiṭṭhatu tāv' assa orato akkhiṃ parato akkhiṃhi taṃ paharāmīti“. „Idāni pana tvaṃ asantaṃ kathesīti“. „Tena hi upadhārehīti“ ekaṃ tiyaṃsaṃ sakkharam gahetvā aṅguliyaṃ yantetvā tassa haṃsassa pacchato khipi. Sā run ti saddaṃ akāsi. Haṃso „parissayena bhavitabban“ ti nivattitvā saddaṃ sotuṃ ārabhi. Itaro tasmiṃ khaṇe ekaṃ vattasakkharam⁵ gahetvā tassa nivattitvā oloken tassa parabhaḡe akkhiṃ pahari. Sakkharā itaram pi akkhiṃ vini vijjhītvā gatā. Haṃso mahāravaṃ ravanto pādāmūle yeva pati. Tato bhikkhū āgantvā garahitvā „ananucchavikaṃ te katan“ ti Satthu santikāṃ netvā „bhante iminā idam nāma katan“ ti taṃ atthaṃ ārocesuṃ. Satthā taṃ bhikkhum garahitvā „na bhikkhave idān' ev' esa etasmiṃ sippe kusalo. pubbe pi kusalo va ahoṣīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tasmiṃ kāle raṇṇo purohito atimukharo hoti bahubhāṇī⁶, tasmiṃ⁷ kathetuṃ āraddhe añṇe okāsaṃ eva na labhanti. Rājā cintesi: „kadā nu ttho etassa vacanupacchedakam kañci labhissāmīti“. So tato paṭṭhāya tathārūpaṃ ekaṃ upadhārento vicarati. Tasmiṃ kāle Bārāṇasīyaṃ eko piṭhasappi⁸ sakkharākhīpanasippe nipphattiṃ patto hoti. Gāmadārakā naṃ rathakam āropetvā kaḍḍhamānā

7. Cfr. Dh. p. 415. ¹ K ko. ² so K; B² sālittaka- ³ B² tiyanga. ⁴ K vaddha-sakkharam. ⁵ K -bham ⁶ K kasmim. ⁷ K -sappi.

- Bārāṇasīnagaradvāramūle eko viṭapasampanno mahānigrodho atthi - tattha ānetvā samparivāretva kākaṇikādini¹ datvā „hatthirūpakaṃ kara assarūpakaṃ karā“² ti vadanti. So sak-kharā khipitvā khipitvā nigrodhapañṇesu nānārūpāni dasseti. Sabbāni pattāni chiddāvichiddān³ eva ahesuṃ. Atha rājā uyyānaṃ gacchanto taṃ ṭhānaṃ pāpuṇi. Ussāraṇabhayena sabbe dārakā palāyimsu, pīṭhasappī² tatth⁴ eva nipajji. Rājā nigrodhamūlam patvā rathe nisinno pattānaṃ chiddatāya chāyaṃ kabarakabaraṃ disvā ullovento sabbesaṃ pattānaṃ chiddabhāvaṃ disvā „ken⁵ etānīti“⁶ pucchi. „Pīṭhasappinā devā“⁷ ti. Rājā „imaṃ nissāya brāhmaṇassa vacanacchedaṃ kātum sakkā bhavissatīti“⁸ cintetvā „kahaṃ pīṭhasappīti“⁹ pucchi. Vicinantā mūlantare nipannaṃ disvā „ayaṃ devā“¹⁰ ti āhaṃsu. Rājā naṃ pakkosāpetvā parisāṃ ussāretvā pucchi: „amhākaṃ santike eko mukharabrāhmaṇo atthi, sakkhissasi taṃ nissaddaṃ kātum“¹¹ ti. „Nālimattā ajalaṇḍikā labhanto sakkhissāmi devā“¹² ti. Rājā pīṭhasappiṃ gharaṃ netvā antosāṇiyaṃ nisidāpetvā sāṇiyaṃ chiddaṃ kāretvā brāhmaṇassa chiddābhimukhaṃ āsanaṃ paññāpetvā nālimattā sukkhā ajalaṇḍikā pīṭhasappissa santike ṭhapāpetvā brāhmaṇaṃ upatṭhānakāle āgataṃ tasmiṃ āsane nisidāpetvā kathaṃ samuṭṭhāpesi. Brāhmaṇo aññesaṃ okāsaṃ³ adatvā raññā⁴ saddhiṃ kathetum ārabhi. Ath⁵ assa so pīṭhasappī² sāṇicchiddena⁵ ekekaṃ ajalaṇḍikaṃ makkhikaṃ⁶ pavesento⁷ viya tāluta-lamhi⁸ yeva pāteti. Brāhmaṇo āgatāgataṃ nāliyaṃ telāṃ pavesento viya gilati. Sabbā parikkhayaṃ gamimsu. Tassa tā nālimattā⁹ ajalaṇḍikā kucchim paviṭṭhā aḍḍhālhakamattā ahesuṃ. Rājā parikkhīṇabhāvaṃ ṇatvā āha: „ācariya¹⁰ tumhe atimukharatāya nālimattā ajalaṇḍikā gilantā kiñci na jānittha, ito dāni uttarim jirāpetum¹⁰ na sakkhissatha, gacchatha piyaṅgūdakaṃ pivitvā chaddhetvā attānaṃ ārogaṃ karoṭhā“¹¹ ti. Brāhmaṇo tato

¹ so Bp; K kākanani-? ² K -sappi ³ so Bp; K omits okāsaṃ ⁴ K raniñāya. ⁵ K sāni-chi-. ⁶ Bp pacchiyam ⁷ so Bp; K pavisento ⁸ tāluta-lamhi. ⁹ K nā nālimattā ¹⁰ K jirā-

paṭṭhāya pihitamukho viya hutvā kathentānam pi saddhiṃ akathanasilo ahosi. Rājā „iminā me kaṇṇasukhaṃ¹ katan“ ti pīṭhasappissa satasahassuṭṭhānake² catusu disāsu cattāro gāme adāsi. Bodhisatto rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva sippaṃ nāma loke paṇḍitehi uggaṇhitabbam, pīṭhasappinā sālittakamattenāpi³ ayaṃ sampatti⁴ laddhā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Sādhu kho sippakaṃ nāma api yādisa kīdisaṃ,
passa khañjappahārena laddhā gāmā catuddisā ti. 106.

Tattha passa khañjappahārenā 'ti passa mahārāja iminā nāma khañjassa pīṭhasappino ajalanlikāpahārena catuddisā cattāro gāmā laddhā. aññesam pi sippānaṃ ko aññāsāsapariccheto ti sippagunaṃ kathesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā pīṭhasappi⁵ ayaṃ bhikkhu ahosi. rājā Ānando, paṇḍitāmacco pana aham evā“ 'ti. Sālittakajātakaṃ⁶.

8. Bāhiyajātaka.

Sikkheyya sikkhitabbāniti. Idam Sātthā Vesāliyaṃ upanissāya Mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ viharanto ekaṃ Licchaviṃ ārabha kathesi. So kira Licchavirājā saddho pasanno buddhapamukham bhikkhusamghaṃ nimantetvā attano nivesane mahādānaṃ parattesi. Bhariyā paṇ' assa thūlaṅgapaccaṅgā uddhumātakanimittasadisā anā-kappasampannā ahosi. Satthā bhattakiccāvasāne anumodanaṃ katvā vihāraṃ gantvā bhikkhūnaṃ ovādaṃ datvā gandhakuṭiṃ pavasi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathāṃ samuṭṭhāpesuṃ. „āvuso, tassa nāma Licchavirañño tāva abhirūpassa tādīsā bhariyā thūlaṅgapaccaṅgā⁷ anā-kappasampannā. kathāṃ so tāya saddhiṃ abhiramatīti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ 'ti vutte „na bhikkhave esa idān' eva, pubbe pi thūlasarirāya eva itthiyā saddhiṃ abhiramīti“ vatvā tehi yācito atitāṃ āhari.

¹ K kanna-. ² so K, B' -hassuthānesu ³ K sāli-. ⁴ K sampattim, ⁵ K -sappi. ⁶ K sālikaja-, B' sālitakaja-

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
 Bodhisatto tassa amacco ahosi. Ath' ekā janapaditthī thūla-
 sarīrā anākappasampannā bhatim kurumānā rājaṅgaṇassa
 avidūrena¹ gacchamānā sarīraḷaṇjapīlītā hutvā nivatthasāṭa-
 kena sarīraṃ paṭicchādetvā nisīditvā sarīraḷaṇjaṃ muñcivā
 khippam eva utthāsi. Tasmim khaṇe Bārāṇasīrājā vātapānena
 rājaṅgaṇaṃ olokento taṃ disvā cintesi: „ayaṃ evarūpe
 aṅgaṇaṭṭhāne sarīraḷaṇjaṃ muñcamānā hirottappaṃ appahāya
 nivāsaneṃ eva paṭicchannā hutvā sarīrapīlaṃ² mocetvā khippaṃ
 utthitā, imāya nīrogāya³ bhavitabbaṃ, etissā vatthu visadaṃ
 bhavissati, visade pana vatthusmim eko putto labbhamāno visado
 puñṇavā bhavissati, imaṃ mayā aggamaheṣim kātuṃ vaṭṭatitī“
 so tassā apariggahitabhāvaṃ ṇatvā ānāpetvā aggamaheṣiṭṭhānaṃ
 adāsi. Sā tassa piyā ahosi manāpā. Nacirass' eva ekaṃ
 puttaṃ vijāyi. So pan' assā putto⁴ cakkavattirājā ahosi. Bodhi-
 satto tassā⁵ sampattim disvā tathārūpāṃ vacanokāsaṃ labhitvā
 „deva sikkhitabbayuttakaṃ nāma sippakaṃ“ kasmā na sikkhitab-
 baṃ, yatra hi nāmāyaṃ mahāpuñṇā hirottappaṃ appahāya
 paṭicchannenākārena sarīraḷaṇjaṃ kurumānā tumhe ārādhetvā
 evarūpaṃ sampattim pattā“ ti vatvā sikkhitabbayuttakānaṃ
 vaṇṇaṃ kathento imaṃ gātham āha:

Sikkheyya sikkhitabbāni, santi sacchandino janā,
 bāhiyāpi⁷ suhannena⁸ rājānaṃ abhirādhayīti. 107.

Tattha santi sacchandino ti tesu tesu sippesu sacchandā janā atthi yeva'
 bāhiyā ti bahiṇapade jātā saṃvaddhā itthi. suhannena⁹ ti hirottappaṃ
 appahāya paṭicchannākārena hannaṃ suhannaṃ nāma tena suhannena¹⁰, rājā-
 naṃ abhirādhayīti devaṃ abhirādhetvā imaṃ sampattim pattā ti

Evam Mahāsatto sikkhitabbayuttakānaṃ guṇaṃ kathesi.

¹ K -dūrena ² K -pilaṃ, B^p sarīraḷaṇjaṃ ³ K nīrogāya ⁴ K yutto ⁵ K tassāya

⁶ K sikkhitabbayuttakaṃ nāma sippikaṃ, B^p sikkhitabbayuttakaṃ sippaṃ nāma
 sikkhitabbaṃ. ⁷ K bāhiyāhi, B^p bāhirāpi ⁸ B suhannena, ⁹ B suhannena

¹⁰ B channaṃ suhannaṃ ... suhannena.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā etarahi jayampatikā va. paṇḍitamacco pana aham evā” ti. Bāhiyajātakam.

9. Kuṇḍakapūvajātaka.

Yathanno puriso hotīti. Idam Satthā Sāvattiyaṃ viharanto mahāduggatam ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ hi kadāci ekam eva kulam buddhapamukhassa saṅghassa dānam deti, kadāci tīṇi cattāri ekato hutvā. kadāci gaṇabandhanena, kadāci vithisabhāgena. kadāci sakalanagaram chandakam saṃharitvā. tadā pana vithibhattam nāma ahosi. Atha manussā „buddhapamukhassa saṅghassa yāgum”¹ datvā khajjakam āharathā” ti āhamsu. Tadā pan’ eko paresam bhatikārako duggatamanusso tassā vithiyaṃ vasamāno cintesi: „aham yāgum dātum na sakkhissāmi. khajjakam pana dassāmīti” saṅham kuṇḍakam”² vaṭṭāpetvā³ udakena temetvā akkapaṇṇena⁴ veṭhetvā kukkuḷe pacitvā „idam Buddhassa dassāmīti” tam ādāya gantvā Satthu purato ṭhito „khajjakam āharathā” ti ekasmiṃ vacane vuttamatte sabba-paṭhamam gantvā tam pūvam Satthu patte patiṭṭhāpesi. Satthā aṇṇehi diyyamānam khajjakam agahetvā tam eva pūvakhajjakam paribhuñji. Tasmim űeva pana khaṇe „Saṃmāsambuddhena kira mahāduggatassa kuṇḍakhajjakam ajigucchitvā paribhuttan” ti sakalanagaram ekakolāhalam ahosi. Rājarājamahāmattādāyo antamaso dovārike upādāya sabbe va sannipatitvā Satthāram vanditvā mahāduggatam upasamkamitvā „handa bhojanam gahetvā dve satāni gahetvā pañca satāni gahetvā anihākam pattim dehīti” vadimsu. So⁵ „Satthāram paṭipuechitvā jānissāmīti” Satthu santikam gantvā tam attham ārocesi. Satthā „dhanam gahetvā”⁶ sabbasattānam pattim dehīti” āha. So dhanam gahetum ārabhi. Manussā diguṇacatugguṇaattthagguṇādivasena⁷ dadantā nava hiraṇṇakoṭiyo adamsu. Satthā anumodanam katvā vihāram gantvā bhikkhūhi vatte⁸ dassite sugatovadam datvā gandhakuṭim pāvisi. Rājā saṅghasamaye mahāduggatam pakkosāpetvā seṭṭhiṭṭhānena pūjesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham sanuṭṭhāpesuṃ: „āvuso Satthā mahāduggatena dinnam kuṇḍakapūvam ajigucchanto amataṃ viya paribhuñji. mahāduggato pi bahum dhanam ca

¹ K yāgu. ² K sanhamsanhakundakam. B^p sanham kundakam. ³ K vaddhāpetvā, B vaddhāpetvā. ⁴ so B^p; K akkamapannena. ⁵ K omits so ⁶ adds vā. ⁷ K diguṇacatugguṇe-. ⁸ K vante

seṭṭhiṭṭhānaṃ ca labhivā mahāsampattiṃ patto“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idāni mayā ajigucchantena tassa kuṇḍakapūvo paribhutto, pubbe rukkhadevatāpi hutvā paribhutto yeva, ta-dāpi c' esa maṃ nissāya seṭṭhiṭṭhānaṃ alatth' evā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto ekasmiṃ eraṇḍarukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā tasmīṃ gāmake manussā devatāmaṃgalikā honti. Ath' ekasmiṃ chaṇe sampatte manussā attano rukkhadevatānaṃ balikammaṃ akaṃsu. Ath' eko duggatamanusso te manusse rukkhadevatā paṭijaggante disvā ekaṃ eraṇḍarukkhaṃ paṭijaggi. Te manussā attano attano devatānaṃ nānappakārāni mālāgan-dhavigāṇāni c' eva khajjabhojjakāni ca ādāya gacchimsu. So pana kuṇḍakapūvaṃ c' eva uḷumkena ca udakaṃ ādāya gantvā eraṇḍarukkassa avidūre ṭhatvā cintesi: „devatā nāma dibba-khajjakāni khādanti, mayhaṃ devatā imaṃ kuṇḍakapūvaṃ na khādissati, kiṃ iminā kāraṇena¹ nāsemi, ahaṃ eva naṃ khādissā-mīti“ tato nivatti. Bodhisatto khandhaviṭape ṭhatvā „bho purisa² sace tvaṃ issaro bhavyeyāsi mayhaṃ madhurakhajja-kaṃ dadeyyāsi, tvaṃ pana duggato, ahaṃ tava pūvaṃ na khā-ditvā aññaṃ kiṃ khādissāmi³, mā me kotṭhāsaṃ nāsehi⁴“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yathanno puriso hoti tathannā tassa devatā,

āhar' etaṃ kaṇaṃpūvaṃ⁴, mā me bhāgaṃ vināsayā 'ti. 108.

● Tattha yathanno ti yathārupabhojano, tathannā ti tassa devatāpi ta-thārupabhojanā va honti, āharetāṃ kaṇaṃpūvaṃ ti etaṃ kuṇḍakena pakkapūvaṃ ānehi, mayhaṃ bhāgaṃ mā vināsehi.

So nivattitvā Bodhisattaṃ oloketvā balikammam akāsi. Bodhisatto tato ojaṃ paribhuñjītvā „purisa tvaṃ kiṃmatthaṃ maṃ paṭijaggasīti“ āha. „Duggato 'mhi sāmi, taṃ nissāya duggatabhāvato muñcitukāmatāya paṭijaggāmīti“. „Bho purisa

¹ so BP; K kiñcanākāraṇena. ² K purisa. ³ K khādissā ⁴ K khaṇaṃ.

mā cintayi, tayā kataññussa katavedino pūjā katā, imaṃ eraṇ-
ḍaṃ parikkhipitvā nidhikumbhiyo gīvāya gīvaṃ āhacca t̥hitā,
tvaṃ rañño ācikkhitvā sakatehi dhaṃaṃ āharitvā rājaṃgaṇe
rasim kārehi, rājā te tussitvā seṭṭhiṭṭhānaṃ dassatīti“ vatvā
Bodhisatto antaradhāyi. So tathā akāsi. Rājā tassa seṭṭhiṭ-
ṭhānaṃ adāsi. Iti so Bodhisattaṃ nissāya mahāsampattiṃ
patvā yathākammaṃ gato.

Sattā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā duggato va etarahi duggato. eraṇḍarukkhadevatā pana aham
evā“ 'ti Kuṇḍakapūvajātakaṃ¹.

10. Sabbasaṃhārakapaṇha.

Sabbasaṃhārako natthīti. Ayaṃ Sabbasaṃhārakapaṇho
sabbākārena Ummaggajātaka āvibhavissatīti. Sabbasaṃhāraka-
paṇho nīṭhito. Parosatavaggo² ekādasamo.

12. HAMŚIVAGGA.

1. Gadrabhapaṇha.

Hamsi tvam eva maññasīti¹. Ayaṃ pi Gadrabhapaṇho
Ummaggajātaka yeva āvibhavissati. Gadrabhapaṇho nīṭhito.

2. Amarādevīpaṇha.

Yena sattubilaṅgā cā⁴ 'ti. Ayaṃ Amarādevīpaṇho⁵ nīṃma
tatth' eva āvibhavissati. Amarādevīpaṇho nīṭhito⁶.

3. Sigālajātaka.

Saddahāsi sigālāssā 'ti. Idaṃ Satthā Veluvane viharanto
Devadattaṃ ārabha kathesi. Tasmiṃ samaye bhikkhū dhammasa-

¹ so BP; K kuṇḍapūva- ² both BP and K parosahassavaggo ³ K hamsi tvam mañña-
sīti, BP basitvāṃ eva paññasīti ⁴ K yā. ⁵ K amara-. ⁶ K omits amarā- . . . nīṭhito;
B chaṇṇapathapaṇho dutiyo nīṭhito

bhāyaṃ sannipatitvā „āvuso Devadattena pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsīsam gantvā ‘yaṃ samaṇo Gotamo karoti’¹ na so dhammo, yaṃ ahaṃ karomi ayaṃ eva dhammo’ ti te bhikkhū attano laddhiṃ gāhāpetvā ṭhānappattaṃ musāvādaṃ katvā saṃghaṃ bhinditvā ekasīmāya dve uposathā katā’ ti Devadattassa aḡuṇakathaṃ kathentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā’ ti pucchitvā „imāya nāma’² ’ti vutte „na bhikkhave Devadatto idān’ eva musāvādī’³, pubbe pi musāvādī yevā’ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente Boḍhisatto susānavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tada Bārāṇasiyaṃ nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ. Manussā „yakkhabalikammaṃ karomā’⁴ ’ti tesu tesu caccararacchādīṭṭhānesu macchamaṃsādīni⁵ vippakiritvā kapālakesu bahusuraṃ⁶ ṭhapaṃsu. Ath’ eko sigālo aḍḍharattasamaye niddhamanena⁷ nagaraṃ pavisitvā macchamaṃsaṃ khādītva suraṃ pivitvā punnāgacchantare⁸ pavisitvā yāva aruṇuggamaṇā niddaṃ okkami. So pabujjhitvā ālokaṃ disvā „idāni nikkhamituṃ na sakkā’ ti maggasaṃpāṇaṃ gantvā adissamaṇo nipajjitvā⁹ aññe va manusse disvāpi kiñci avatvā ekaṃ brāhmaṇaṃ mukhadhovanatthāya gacchantaṃ disvā cintesi: „brāhmaṇa dhanalolā honti, imaṃ dhanena palobhetvā yathā maṃ upacacchantare katvā uttarāsaṃge¹⁰ nagarā niharati’ tathā karissāmīti’ so manussabhāsāya „brāhmaṇa’¹¹ ’ti āha. So nivattitvā „ko maṃ pakkosatīti’ āha. „Ahaṃ brāhmaṇa’¹² ’ti. „Kimkāraṇa’¹³ ti. „Brāhmaṇa, mayhaṃ dve kahāpaṇasatāni atthi, sace maṃ upacacchantare katvā uttarāsaṃgena paṭicchādetvā yathā na koci passati tathā nagarā nikkhametuṃ sakkosi tuyhaṃ te kahāpaṇe dassāmīti’¹⁴. Brāhmaṇo dhanalobhena „sādhū’¹⁵ ’ti sampatiṇṇhitvā taṃ tathā katvā ādāya nagarā nikkhamitvā thokaṃ agamāsi. Atha naṃ sigālo pucchi: „katarāṃ ṭhānaṃ brāhmaṇa’¹⁶ ’ti. „Asukaṃ nāma’¹⁷ ’ti. „Aññaṃ thokaṃ ṭhānaṃ gacchā’¹⁸ ’ti evaṃ punappuna vadento mahāsusānaṃ patvā

¹ K karoti. ² K -vādi. ³ K macchamāsādīni. ⁴ K bahūsūraṃ. ⁵ K niddhamane. ⁶ K punnāgacchantareṃ. ⁷ K nippajjitvā. ⁸ K -saṃgo. ⁹ K niharati.

„idha maṃ otārehīti“ āha. Tattha naṃ otāresi. Sigālo „tena hi brāhmaṇa uttarisāṭakam pattharā“ 'ti āha. So dhanalobhena patthari. Atha naṃ „imam rukkhamaṇam khaṇahīti“ paṭhavi-khanane yojetvā brāhmaṇassa uttarisāṭakam abhiruyha catusu kaṇṇesu majjhe cā 'ti pañcasu ṭhānesu sarīranissandam pādetvā makkhetvā¹ c' eva temetvā ca susānavanam pāvisi. Bodhisatto rukkhaviṭape ṭhatvā imam gātham āha:

Saddahāsi sigālassa surāpītassa brāhmaṇa,
sippikānam satam n'atthi kuto kaṃsasatā duve ti. 109.

Tattha saddahāsīti saddahasi, ayam eva vā pātho. saddhim² yāyasīti attho. sippikānam satam natthīti etassa hi sippikāsatam pi n'atthi, kuto kaṃsa-satā duve ti dve kaḥāpanasatāni paṇ'assa kuto yevā 'ti.

Bodhisatto imam gātham vatvā „gaccha brāhmaṇa tava saṭakam dhovitvā nahāyitvā attano kammam karohīti“ vatvā antaradhāyi. Brāhmaṇo tathā katvā „vañcito vat' amhīti“ domanassapatto pakkāmi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadāpi sigālo Devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Sigāla-jātakam.

4. Mitacintijātakam.

Bahucintī appacintī cā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dve mahallakathere ārabha kathesi. Te kira janapade ekasmiṃ³ araṇṇavāse vassam vasitvā. Satthu dassanattāya gacchis-sāmā⁴ 'ti pātheyyam sajjetvā „ajja gacchāma. sva gacchāmā“ 'ti māsam atikkamitvā puna pātheyyam sajjetva tath' eva māsam puna māsam ti evam attano kusītabhāvena c' eva nivāsanaṭṭhāne ca apekkhāya tayo māse atikkamitvā tato nikkhamma Jetavanam gantvā sabhāgaṭṭhāne pattacivaram paṭisametvā Satthāram passimsu. Atha te bhikkhū pucchimsu: „ciraṃ vo āvuso Buddhupaṭṭhānam akarontānam. kasmā evam ciraṃyitthā“ 'ti. Te tam attham ārocesum. Atha tesam so

¹ K cakkhetvā, B pakkhitvā. ² so Bp, K patti. ³ K kasmiṃ.

ālasiyakusītabhāvo bhikkhusaṃghe pākaṭo jāto. Dhammasabhāyam pi tesam bhikkhūnam eva ālasiyabhāvaṃ nissāya katham samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannissinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte te pakkosāpetvā „saccaṃ kira tumhe bhikkhave alasā kusitā“ ti pucchitvā „saccaṃ bhante“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva te alasā. pubbe pi alasā c' eva nivāsanaṭṭhāne ca sālayā sāpekkhā“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyāṃ Brahmadatte rajjam kārente Bārāṇasīnadiyaṃ tayo¹ macchā ahesuṃ, Bahucintī Appacintī Mitacintī tesam² nāmāni. Te araṇṇato manussapathaṃ āgamiṃsu. Tattha Mitacintī itare dve evam āha: „ayaṃ manussapatho nāma sāsamko sappatibhaya, kevaṭṭā nānappakārāni jālakuminādīni khipitvā macche gaṇhanti, mayam araṇṇam eva gacchāmā“ 'ti. Itare dve janā³ alasatāya c' eva āmisagiddhatāya ca „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ 'ti tayo māse atikkāmesuṃ. Atha kevaṭṭā nadiyaṃ jalam khipiṃsu. Bahucintī ca Appacintī ca gocaraṃ gaṇhantā purato gacchanti, te attano andhabālatāya jālaganthaṃ⁴ asallakkhetvā jālakucchim eva pavisiṃsu. Mitacintī pacchato āgacchanto jālaganthaṃ⁴ sallakkhetvā tesaṃ ca jālakucchim pavitṭhabhāvaṃ ṇatvā „imesaṃ kusītānaṃ andhabālānaṃ jīvitaḍḍānaṃ dassamīti“ cintetvā bahipassena jālakucchiṭṭhānaṃ gantvā jālakucchim phāletvā nikkhanto sadiso hutva udakaṃ āloṇto⁵ jālassa purato patitvā puna jālakucchim pavisitvā pacchimabhāgena phāletvā nikkhantasadiso udakaṃ āloṇto⁵ pacchimabhāge pati. Kevaṭṭā „macchā jalam phāletvā gatā“ ti⁶ maṇṇamānā jālakoṭiyaṃ gahetvā ukkhipiṃsu. Te dve pi macchā jālato muñcitvā udaye patiṃsu. Iti tēhi Mitacintiṃ nissāya jīvitaṃ laddhaṃ.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthāṃ āha:

¹ K tayo tayo. ² K appacintitī tesam. ³ K janā. ⁴ K -gandham. ⁵ K aloṇto

Bahucinti Appacintī ca ubho jāle abajjhare,
Mitacintī amocesi, ubho tattha samāgatā ti. 110.

Tattha Bahucintitī bahucintanāya¹ vitakkabahulatāya evaṃ laddhanāmo², itaresu pi dvīsu ayam eva nayo³, ubho tattha samāgatā ti Mitacintīm nis-sāya laddhajīvītā tattha udaye puna ubho pi jānā⁴ Mitacintinā saddhim samāgatā ti attho.

Evaṃ Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne mahallakabhikkhū sotāpatti-phale patiṭṭhabimsu) „Tadā Bahucinti⁵ ca Appacintī⁶ ca ime dve ahesuṃ. Mitacintī pana aham evā⁷“ ti. Mitacintijātakaṃ.

5. Anusāsikajātaka.

Yāyaññam anusāsati. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ anusāsikabhikkhunim⁸ ārabba kathesi. Sā kira Sāvatti-vāsini ekā kuladhītā pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya samañadhamme ananuyuttā āmisagiddhā hutvā yattha aññā bhikkhuniyo na gacchanti tādise nagarassa ekadesa⁹ piṇḍāya carati. Athi¹⁰ assā manussā pañīta-piṇḍapātaṃ denti. Sā rasatapāhāya bajjhivā „sace imasmim padese aññā bhikkhuniyo piṇḍāya carissanti mayhaṃ lābho parihāyissati. yathā etaṃ padesaṃ aññā nāgacchanti evaṃ mayā kātum vaṭṭatīti“ cintetvā bhikkhuniupassayaṃ¹¹ gantvā „ayye asukaṭṭhāne caṇḍo hatthi caṇḍo asso caṇḍo kukkuro carati, saparissayaṭṭhānam“, mā tattha piṇḍāya caritthā“ ti bhikkhuniyo anusāsati. Tassā sutvā ekā bhikkhunī pi¹² taṃ padesaṃ gīvaṃ parivattetvā na olokesi. Tassā ekasmim divase tasmim padese piṇḍāya carantiyā vegen¹³ ekaṃ gehaṃ pavisantiyā caṇḍo meṇḍako paharivā ūraṭṭhikaṃ bhindi. Manussā vegena upadhāvitvā dvidhā bhinnam ūraṭṭhikaṃ ekato bandhitvā taṃ bhikkhunim mañceṇḍā-dāya¹⁴ bhikkhuniupassayaṃ nayimsu. Bhikkhuniyo „ayaṃ aññā bhikkhuniyo¹⁵ anusāsivā sayam¹⁶ tasmim padese caranti¹⁷ ūrum bhindāpetvā āgatā“ ti parihāsaṃ akaṃsu. Tam pi tāya katakāraṇaṃ nacirass¹⁸ eva bhikkhusaṃghe pākataṃ ahoṣi. Athi¹⁹ ekadivasam dhammasabhāyaṃ

¹ K abahu-. ² K laddhā-. ³ K tayo. ⁴ K jānā. ⁵ K -ti. ⁶ K anusāsaka-
⁷ K ekadesase. ⁸ K -upassasam. ⁹ add atthi? ¹⁰ K pi. ¹¹ so BP; K va-
dvenā dāya ¹² K repeats ayam aññā bhikkhuniyo ¹³ K caranti.

bhikkhū „āvuso anusāsikā¹ bhikkhunī aññam anusāsivā sayam tas-
mim padese caramānā caṇḍena meṇḍakena ūrum bhindāpesīti“ tassā
aguṇakathaṃ kathesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave
etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na
bhikkhave idān' eva, pubbe p' esā anusāsati yeva, sayam pana na
vattati, niccakāle dukkham eva anubhavatīti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bo-
dhisatto araññe sakunayoniyam nibbattitvā vayappatto sa-
kunajetthako hutvā anekasakunasataparivāro Himavantaṃ pavisi.
Tassa tattha vasanakāle ekā caṇḍā sakunikā mahāvattani-
maggam gantvā gocaram gaṇhati. Sā tattha sakatehi patitāni
vihimuggabijādini labhitvā „yathā dāni imam padesaṃ aññe
sakunā nāgacchanti tathā karissāmīti“ cintetvā sakunasam-
ghassa ovādam deti: „mahāvattanimahāmaggo nāma sappati-
bhayo, hatthiassādayo c' eva caṇḍagonayuttayānādini ca sañ-
caranti², sahasā uppatitum na sakkā hoti, na tattha gantabban“
ti. Sakunasamgho tassā Anusāsikā t' eva nāmam akāsi. Sā eka-
divasaṃ vattanimahāmagge carantī³ mahāmagge vegena āga-
chantassa yānassa saddam sutvā nivattitvā oloketvā „dūre tāvā“
ti carati yeva. Atha nam yānam vātavegena siṅham eva sam-
pāpuni. Sā utthātum nāsakkhi, cakkam bhinditvā gataṃ⁴.
Sakunajetthako sakune samānento tam adisvā „Anusāsikā na
dissati, upadhāretha nan“ ti āha. Sakunā upadhārentā tam
mahāmagge dvedhā chinnaṃ⁵ disvā sakunajetthakassa ārocesum.
Sakunajetthako „sā aññā⁶ sakunikā vāretvā sayam tattha cara-
mānā dvedhā chinnā⁷ kirā“ 'ti vatvā imam gātham āha:

Yā-y-aññam anusāsati sayam loluppacārini

sayam vipakkhikā seti hatā cakkena sālikā ti. 111.

¹ K anusāsikam corr. to -ka. ² K sañcanti. ³ K -ti ⁴ K gatā ⁵ K
cchinnam ⁶ K aññe. ⁷ K cchinnā.

Tattha yāyaññam anusāsati yakāro¹ padasandhikaro, yā aññe anusāsati attho, sayam loluppacāriniṭi attanā loluppacārini samānā, sāyaṃ vipakkhikā setiti sā eva savihatapakkhā hutvā mahāmagge sayati, hatā cakkena sālīkā ti yānacakkena hatā sālīkā sakunīkā ti

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Anusāsikā sakunīkā ayaṃ anusāsikabhikkhuni āhosi, sakunajetthako pana aham evā“² ti. Anusāsikajātakaṃ³.

6. Dubbacajātaka.

Atikaram akarācariyā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tassa vatthuṃ Navanipāte Gijjhajātaka āvibhavissati. Satthā pana taṃ bhikkhuṃ āmantetvā „bhikkhu na tvaṃ idān“ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco dubbacabhāvena ca paṇḍitānaṃ ovādaṃ akaronto sattippahārena³ jivitakkhayaṃ patto sīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto laṃghananataka yoniyā⁴ paṭisandhiṃ gahetvā vayappatto paññavā upāyakusalo ahosi. So ekassa naṭassa saṅṭike sattiṃ laṃghanasippaṃ sikkhitvā ācariyena saddhiṃ sippaṃ dassento vicarati. Ācariyo pan' assa catunnaṃ nēva sattīnaṃ laṃghanasippaṃ jānāti na pañcannaṃ. So ekadivasaṃ ekasmiṃ gāmake sippaṃ dassento surāmadamatto pañca sattiyo⁵ „laṃghissāmīti“ paṭipāṭiyā ṭhapesi. Atha naṃ Bodhisatto āha: „ācariya tvaṃ pañca sattī laṃghanasippaṃ na jānāsi, ekaṃ sattiṃ hara, sace laṃghissasi pañcamāya sattiyā viddho marāssasīti“. So suṭṭhumattatāya „tvam pi mayhaṃ pamāṇaṃ na jānāsīti“ tassa vacanaṃ anādiyitvā catasso laṃghetvā pañcamāya sattiyā daṇḍake madhukapupphaṃ viya āvuto parideva-māno nipajji. Atha naṃ Bodhisatto „paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā imaṃ vyasanaṃ patto sīti“ imaṃ gātham āha:

¹ K yakāro. ² K anusasiyā-. ³ K santippa-. ⁴ K laṃghanataka-. ⁵ K santiye.

Atikaram akarācariya, mayhaṃ p' etaṃ na ruccati,
catutthe laṃghayitvāna¹ pañcamāy' asi² āvuto ti. 112.

Tattha atikaramakarācariyā 'ti ācariya ajja tvaṃ atikaraṃ akara, at-
tano kāraṇato atirekakaraṃ akarīti attho, mayhaṃ petaṃ na ruccatīti
mayhaṃ antevāsikassa pi samānassa³ etaṃ⁴ tava karaṃ na ruccati, tena te
ahaṃ pathamaṃ⁵ eva kathesiṃ ti dīpeti. catutthe laṃghayitvāna ti ca-
tutthe sattithale apatitvā attānaṃ laṃghitvā, pañcamāyasi² āvuto ti paṇ-
ditānaṃ vacanaṃ aganhanto idāni pañcamāya sattiyā āvuto sīti.

Idaṃ vatvā ācariyaṃ sattito apanetvā kattabbayuttakaṃ
akāsi.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā ācariyo
ayaṃ dubbaco ahoṣi. antevāsiko pana ahaṃ evā“ 'ti. Dubbaca-
jātakaṃ.

7. Tittirajātaka.

Accuggatā atibalatā ti, Idaṃ Satthā Jetavane viharanto
Kokālikaṃ ārabha kathesi. Tassa vatthuṃ Terasanipāte Takkā-
riyajātake āvibhavissati. Satthāpi⁶ „na bhikkhave Kokāliko idān' eva
attano vācaṃ nissāya naṭṭho. pubbe pi nassi yevā“ 'ti vatvā atītaṃ
āhari:

Atīte Bārāṇāsīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayapatto Tak-
kaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ
pabbajitvā pañcābhīṇṇā aṭṭha samāpattiyo nibbattesī. Hima-
vanta⁷ padese sabbo isigaṇo sannipatitvā taṃ ovādācariyaṃ katvā
parivāresi. So pañcannaṃ isisatānaṃ ovādācariyo hutvā jhāna-
kīlāya⁸ kīlanto⁹ Himavante vasati. Tadā eko paṇḍurogatāpaso
kuttārīṃ⁹ gahetvā katthaṃ phāleti. Ath' eko mukharatāpaso
tassa santike nisīditvā „idha pahāraṃ dehi, idha pahāraṃ

¹ K laṃghitvā. ² so BP; K pañcamāyasīni. ³ K samānassa pi. ⁴ K eka taṃ
K patham ⁵ K satthāpa ⁶ K -kīlāya ⁷ K kīl- ⁸ K kuttārīṃ

dehīti“ taṁ tāpasam rosesi. So kujjhitvā „na dāni¹ me tvaṁ dāruḥālanakasippaṁ sikkhāpanakaācariyo“ ti tiṇhaṁ kuṭhāriṁ ukkhipitvā ekappahāren’ eva jīvitakkhayaṁ pāpesi. Bodhisatto tassa sarīrakiiccaṁ kāresi. Tadā assamato āvidure ekasmiṁ vammikapāde tittiro vasati. So sāyapātāṁ vammikamatthake thatvā mahāvassitaṁ vassi. Taṁ sutvā eko luddako „tittirena bhavitabban“ ti saddasaññāya gantvā taṁ vadhitvā ādāya gato. Bodhisatto tassa saddaṁ asuṇanto „asukatṭhāne tittiro vasati, kin nu kho tassa saddo na sūyatīti“ tāpase pucchi. Te tassa taṁ atthaṁ ārocesuṁ. So ubho pi tāni kāraṇāni saṁsandetvā isiṇaṁamajjhe imaṁ gātham āha:

Accuggatā atibalatā ativelaṁ pabhāsītā
vācā hanati dummedhaṁ tittiraṁ vātivassitaṁ ti. 113.

Tattha accuggatā ti atfuggatā, atibalatā ti punappunabhāsanena atibalasabhāvā, ativelaṁ pabhāsītā ti atikkantavelā pamānātikkaṁena³ bhāsītā, tittiraṁ vātivassitaṁ ti yathā tittiraṁ ativassitaṁ hani tathā evarūpā vācā dummedhaṁ bālapuggalaṁ hanatīti.

Evam Bodhisatto cattāro brahmavihāre bhāvetvā Brahmalo-
parāyano⁴ āhosi.

Satthāpi „na bhikkhave Kokāliko idān’ eva attano vacanaṁ nis-
sāya natṭho, pubbe pi nassi yevā“ ’ti imaṁ dhammaḍḍesaṇaṁ āharitvā
jātakam samodhānesi: „Tadā dubbacatāpaso Kokāliko ahosi. isiṇaṁ
Buddhapaṛisā. gaṇasatthā pana aham evā“ ’ti. Tittirajātakam.

8. Vaṭṭakajātakam.

Nācintayanto puriso ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto
Uttaraseṭṭhiputtaṁ ārabha kathesi. Sāvattiyaṁ kira Uttaraseṭṭhi
nāma ahosi mahāvibhavo. Tassa bhariyāya kucchiyaṁ eko puñṇāvā
satto Brahmaloḁ cavitvā paṭisandhiṁ gahetvā vayappatto abhirūpo

¹ K dāti. ² K sūyyatīti. ³ K pamānā- ⁴ K -ṇo.

ahosi brahmayanṇī. Ath' ekadivasam Sāvathhiyam kattikachane nakkhatte ghuṭṭhe sabbo loko nakkhattanissito¹ ahoṣi. Tassa saḥāyakā aṇṇe seṭṭhiputtā sapajāpatikā ahesuṃ. Uttaraseṭṭhiputtassa pana dīgharattaṃ Brahmaloke vasitattā kilesesu cittaṃ na allīyati. Ath' assa saḥāyakā „Uttaraseṭṭhiputtassāpi ekam itthim ānetvā nakkhattam kilissamā"² „ti sammantayivā tam upasamkamitvā „samma imasmiṃ nagare kattikarattivārachaṇo³ ghuṭṭho, tuyham pi ekam itthim ānetvā nakkhattam kilissamā"⁴ „ti āhamsu, „na mam' attho itthiyā⁵“ ti ca vutte pi punappuna nibbandhitvā sampatiṇchāpetvā ekam vaṇṇadāsīm sabbālamkārapatimaṇḍitam katvā tassa gharam netvā „tvam seṭṭhiputtassa santikam gacchā“⁶ ti sayanigharam pesetvā nikkhamimsu. Tam sayanigharam pavittham pi seṭṭhi n' eva oloketi nālapati. Sā cintesi: „ayam evam⁷ rūpaggaṇṇattam uttamavilāsasampannam mam n' eva oloketi nālapati, idāni nam attano itthikuttalīlaya olokāpessāmi⁸“ itthilīlhe dassenti⁹ pahatṭhākārena aggadante vivaritvā sitam akāsi. Seṭṭhiputto oloketvā dantaṭṭhike nimittam gaṇhi. Aṭṭhikasaṇṇam uppajji. Sakalam pi tam sariram aṭṭhikasamkhalikā viya paṇṇāyi. So tassā paribbayaṃ datvā „gacchā“¹⁰ ti uyyojesi. Tam tassa gharā otiṇṇam eko issaro antaravithiyam disvā paribbayaṃ datvā attano gharam nesi. Sattāhe¹¹ vitivatte nakkhattam ositam. Vaṇṇadāsīyā mātā dhītu āgamanam adisvā seṭṭhiputtānam santikam gantvā „kham sā“ ti pucchi. Te Uttaraseṭṭhiputtassa gharam gantva „kham sā“ ti pucchinu. „Tam kham yeva tassā paribbayaṃ datvā uyyojesi¹²“ ti. Ath' assa mātā āha: „dhītaram na passāmi, dhītaram me samānethā“¹³ ti Uttaraseṭṭhiputtam ādāya raṇṇo santikam agamāsi. Rājā attam vinicchinnanto „ime te seṭṭhiputtā vaṇṇadāsīm ānetvā adamsu“¹⁴ ti pucchi. „Ama devā“¹⁵ ti. „Idāni sā kham“ ti. „Na jānāmi, tam kham nēva nam uyyojesi¹⁶“ ti. „Idāni tam samānetum sakkosīti“¹⁷. Na sakkoni devā“¹⁸ ti. Rājā „sace samānetum na sakkoti rājānam assa karoṭhā“¹⁹ ti āha. Atha nam pacchā bāham bandhitvā „rājānam²⁰ karissamā“²¹ ti gahetvā pakkamimsu. „Seṭṭhiputtam kira vaṇṇadāsīm samānetum asakkontaṃ rājānam kāretiti“²² sakalanagaram ekakolāhalaṃ ahoṣi. Mahājano ure hatthe ṭhapetvā „kin nām' etaṃ sāmi, attano te ananucchavikam laddhan“²³ ti paridevati, seṭṭhiputtassa²⁴ pacchato pacchato paridevanto gacchati. Seṭṭhiputto cintesi: „idam mayham

¹ K -nissito. ² K kil-. ³ K -chano. ⁴ K kil- K ⁵ K eva. ⁶ K -ti. ⁷ K sattābhe. ⁸ K karethā. ⁹ K rājānam. ¹⁰ B seṭṭhi pi puttassa.

evarūpaṃ dukkhaṃ agāre vasaṇabhāvena uppannaṃ, sace ito muñcis-sāmi mahā-Gotama-sammāsambuddhassa santike pabbajjissāmi¹. Sāpi kho vaṇṇadāsī² taṃ kolāhalasaddaṃ sutvā „kimsaddo nāmi³ eso“ ti pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā vegena otaritvā „ussaratha ussaratha sāmi⁴“, maṃ rājapurisānaṃ daṭṭhuṃ dethā“ ‘ti attānaṃ dassesi. Rājapurisā naṃ disvā mātaraṃ paṭicchāpetva seṭṭhiputtaṃ muñcitvā pakka-mimsu. So saḥāyaparivuto nadim̐ gantvā sīsaṃ nahāyitvā gehaṃ gantvā bhuttapātaraṃ mātāpitāro pabbajjaṃ anujānāpetvā cīvarasātake ādāya mahantena parivārena Satthu santikaṃ gantvā vanditvā pabbaj-jam̐ yācitvā pabbajjaṃ ca upasampadaṃ ca labhitvā avissatṭhaka-kammaṭṭhāno vipassanaṃ vadḍhetvā nacirass⁵ eva arahatte patiṭṭhāsi. Ath⁶ ekadivasam̐ dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso Uttara-seṭṭhiputto attano bhaye uppanne sāsanaṃsa guṇaṃ jānitvā imamahā dukkhā muccamāno pabbajjissāmi⁷“ cintevā tena sucintitena mutto c⁸ eva pabbajito ca aggaphale ca patiṭṭhito⁹ ti tassa guṇakathaṃ ka-thesum̐. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ‘ti vutte „na bhikkhave Uttaraseṭṭhiputto va attano bhaye uppanne ‘iminā upāyena imamahā dukkhā muñcissāmi¹⁰“ cinto maraṇabhayā mutto. atīte paṇḍitāpi attano bhaye uppanne ‘iminā upāyena imamahā dukkhā muccissāmā“ ‘ti cintevā maraṇabhayadukkhaṭo muccimsu yevā“ ‘ti vatvā¹¹ atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kareṇte Bodhisatto cutipatisandhivasena parivattento vaṭṭakayoni-yaṃ nibbatti. Tadā eko vaṭṭakaluddako araṇṇe bahū vaṭṭake āharitvā gehe ṭhapetvā gocaraṃ datvā mūle gahetvā āgatānaṃ hatthe vaṭṭake vikkīṇanto jīvikaṃ kappeti. So ekadivasam̐ bahūhi vaṭṭakehi Bodhisattam̐ pi gahetvā ānesi¹². Bodhisatto cintesi: „sac¹³ āham̐ iminā dinnagocaraṃ pāṇīyaṃ ca paribhuñjis-sāmi ayaṃ maṃ gahetvā āgatānaṃ manussānaṃ dassati, sace pana na paribhuñjissāmi aham̐ milāyissāmi, atha maṃ milātaṃ disvā manussā na gaṇhissanti, evam̐ me sotthi bhavissati, imaṃ upāyaṃ karissāmīti“ so tathā karonto milāyitvā aṭṭhicammamatto ahoṣi. Manussā naṃ disvā na gaṇhiṃsu. Luddako Bodhisattam̐

¹ K vāntadāsi. ² K sāmikaṃ corr. to sāmim, B^p sāmi. ³ K omits vatvā. ⁴ K ānesi.

ṭhapetvā sesesu parikkhīnesu pacchīm nīharitvā dvāre ṭhapetvā Bodhisattaṃ hatthatale katvā „kiṃkato nu kho ayaṃ vaṭṭako“¹ ti oloketuṃ āraddho. Ath' assa pamattabhāvaṃ űatvā Bodhisatto pakkhe² pasāretvā uppatitvā araṇṇaṃ eva gato. Vaṭṭakā taṃ disvā „kin nu kho na paṇṇāyasi, kahaṃ gato sīti“³ pucchitvā „luddakena gahito 'mhīti“⁴ vutte⁵ „kin ti katvā mutto sīti“ pucchimsu. Bodhisatto „ahan tena dinnagocaraṃ agahetvā¹ pāṇiyaṃ apivitvā upāyacintāya mutto“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Nācintayanto puriso visesaṃ adhigacchati,

cintitassa phalaṃ passa, mutto 'smi vadhabandhanā ti. 114.

Tattha ayaṃ pindaṭṭho: puriso dukkhaṃ patvā iminā nāma upāyena imambā dukkhā muceissāmiti acintayanto attano dukkhā mokkhasaṃikkhātāṃ viśesaṃ nādhigacchati, idāni pana mayā cintitakamassa phalaṃ passa, ten' eva upāyena mutto 'smi vadhabandhanā, maraṇato ca bandhanato ca mutto ahaṃ ti.

Evam Bodhisatto attanā katakārāṇaṃ ācikkhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā maraṇamuttavattako ahaṃ evā“¹ ti. Vaṭṭakajātakaṃ.

9. Akālarāvijātaka.

Amātāpitarisaṃvaddho ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto akālarāviṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira Sāvattvivāsikulaputto sāsane pabbajitvā vattaṃ vā sikkhaṃ vā na uggaṇhi. So „imasmim kāle mayā vattaṃ kātabbaṃ imasmim kāle upaṭṭhātabbaṃ imasmim kāle sajjhāyitabbaṃ“ ti na jānāti, pathamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi pabuddhapabuddhakkaṇe yeva mahāsaddaṃ karoti, bhikkhū niddaṃ na labhanti. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū „āvuso asukabhikkhu evarūpe ratanasāsane pabbajitvā vattaṃ vā sikkhaṃ vā kālāṃ vā akālāṃ vā na jānātīti“ tassa aḡuṇakathaṃ kathesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imaya nāmā“¹ ti vutte „na bhikkhave idān' ev' esa akālarāvi², pubbe pi akālarāvi yeva, kālākālāṃ ajānanabhāvena gīvāya valitāya jīvitakkhayaṃ patto“ ti vatvā atītaṃ āhari:

¹ K vaṭṭake ² K pakke. ³ K vutto ⁴ K āgahetvā. ⁵ K -vi.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rājjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto sabbasippe pāraṃ gantvā Bārāṇasiyaṃ disāpāṃmokkho ācariyo hutvā pañcasate māṇave¹ sippaṃ vācesī. Tesāṃ māṇavānaṃ eko kālārāvikkukkuṭo atthi. Te tassa vassitasaddena uṭṭhāya sippaṃ sikkhanti. So kālaṃ akāsi. Te aññaṃ kukkuṭaṃ pariyesantā caranti. Ath² eko māṇavako³ susāṇavane⁴ dārūni uddharanto ekaṃ kukkuṭaṃ disvā ānetvā pañjare ṭhapetvā paṭijaggati. So susāne vaḍḍhitattā „asukavelāya nāma vassitabban“ ti ajānanto kadāci atirattim vassati kadāci aruṇuggamane. Māṇavā tassa atirattim vassanakāle sippaṃ sikkhantā yāva aruṇuggamanā sikkhituṃ na sakkonti, niddāyamānā gahitaṭṭhānaṃ pi na passantī, atipabhāte vassitakāle sajjhāyassa okāsaṃ eva na labhanti. Māṇavā „ayaṃ atirattim vā vassati atipabhāte vā, imaṃ nissāya ambhakaṃ sippaṃ na niṭṭhāyissatīti“ taṃ gahetvā gīvaṃ valetvā jīvitaṭṭhayaṃ pāpetvā „akālārāvikkukkuṭo ambhehi ghātito“ ti ācariyassa kathesuṃ. Ācariyo ovādaṃ gahetvā „avaḍḍhitabhāvena maraṇaṃ patto“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Amātāpitarisaṃvaddho anācariyakule vasaṃ

nāyaṃ kālaṃ akālaṃ vā abhijānāti kukkuṭo ti. 115.

Tattha amātāpitarisaṃvaddho ti matāpitiro nissāya tesāṃ ovādaṃ agahetvā saṃvaddho, anācariyakule vasaṃ ti ācariyakule pi avasamāno ācariyasikkhāpadaṃ⁵ kañci⁶ nissāya avasitattā ti attho, kālaṃ akālaṃ vā ti imasmiṃ kāle vassitabbaṃ⁷ imasmiṃ kāle na vassitabban ti evaṃ vassitabbayuttakālaṃ vā akālaṃ vā esa kukkuṭo na jānāti, ajānanabhāvena ca jīvitaṭṭhayaṃ patto ti.

Idaṃ kārāṇaṃ daṣṣetvā Bodhisatto yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā akālārāvikkukkuṭo ayaṃ bhikkhu ahoṣi. antevāsikā Buddhapaṇisā, ācariyo pana ahaṃ evā“ ti. Akālārāvijātakaṃ.

¹ K māṇave. ² K māna-. ³ K suyāna-. ⁴ K ghatino. ⁵ Bp -sikkhāpadaṃ

⁶ both K and Bp kiñci ⁷ K -tabbanti corr. to -tabban.

10. Bandhanamokkhajātaka.

Abaddhā tattha bajjhantīti. Idam Satthā Jetavane viharanto Cīncamāṇavikā¹ ārabba kathesi. Tassā vatthum Dvādasanipāte Mahāpadumajātake āvibhaviṣṣati. Tadā pana Satthā „na bhikkhave Cīncamāṇavikā idān' eva mañ abhūtena abbhācikkhati, pubbe pi abbhācikkhatīti“ vatvā atītañ āhari:

Atīte Bārāṇasiyañ Brahmadatte rajjañ kārente Bodhisatto purohitassa gehe vayappatto pitu accayena nass' eva purohito ahoṣi. Tena aggamaheṣiyā varo dinno: bhoti² bhadde yañ icchasi³ tañ vadeyyāsi⁴ti. Sā evaṃ āha: mayhañ añño varo nāma na dullabho, ito pana te paṭṭhāya aññā⁵ itthi⁵ kilesavasena na oloketabbā⁶ ti. So paṭikkhipitvā punappuna nippīliyamāno tassā vacanañ atikkamituñ asakkonto sampañic-chitvā tato paṭṭhāya soḷasasu nātakisahassesu kilesavasena ekittim pi na olokesi. Ath' assa paccanto kuppi. Paccante ṭhitayodhā corehi saddhim dve tayo saṃgāme katvā „ito uttarim mayā na sakkomā“ ti-paṇṇaṃ pesesim. Rājā tattha gantukāmo balakāyañ saṃharitvā tañ pakkosivā „bhadde ahañ paccantañ gacchāmi, tattha nānappakārāni yuddhāni honti, jayaparājayo pi anibaddho, tādisesu ṭhānesu mātugāmo dupparihāro, tvañ idh' eva nivattāhīti“ āhā. Sā „na sakkā deva mayā nivattitun“ ti punappuna raññā paṭikkhittā āha: „tena hi ekekañ yojanañ gantvā mayhañ sukhadukkhañ jānanatthañ ekekañ manussañ peseyyāthā“ ti. Rājā „sādhū“ ti sampañic-chitvā Bodhisattañ nagare ṭhapetvā mahantena balakāyena nikkaṃhitvā gacchanto yojane yojane ekekañ purisañ „amhākañ ārogyañ ārocetvā deviyā sukhadukkhañ jānitvā āgacchā“ ti pesesi. Sā āgatañ purisañ „rājā tañ kimatthañ pesesi“ti pucchitvā „tumhākañ sukhadukkhañ jānanatthāyā“ ti vutte „tena hi ehi“ tena saddhim asaddhammañ paṭisevati. Rājā dvattiṃsajojanamaggañ⁶ gacchanto dvattiṃsa jane⁷ pesesi.

¹ K -na-. ² K hoti. ³ K icchati. ⁴ K aññāsi. ⁵ K itthim. ⁶ so BP; K dvattiṃsa-mayo-. ⁷ K janam.

Sā sabbehi pi tehi saddhiṃ tath' eva akāsi. Rājā paccantaṃ vūpasametvā janapadaṃ samassāsetvā puna āgacchanto pi tath' eva dvattiṃsa jane pesesi. Sā tehi pi saddhiṃ vipatipajji yeva. Rājā āgantvā jayakkhandhāvāratthāne tathvā „nagaraṃ paṭijaggāpetū“¹ 'ti Bodhisattassa paṇṇaṃ pesesi. Bodhisatto sakalanagaraṃ paṭijaggāpetvā rājanivesanaṃ² paṭijaggāpento deviyā vasaṇatthānaṃ agamāsi. Sā Bodhisattassa rūpaggapattaṃ kāyaṃ disvā saṇṭhātuṃ asakkonti „ehi brāhmaṇa, sayanaṃ abhirūhā“³ 'ti āha. Bodhisatto „mā evaṃ avaca, rājāpi garu, akusalam⁴ pi bhāyāmi, na sakkā mayā evaṃ kātun“⁵ ti āha. „Catusatthiyā pādamūlikānaṃ n' eva rājā garu na akusalam bhāyanti, tav' eva rājā garu tvaṃ yeva ca akusalam bhāyasīti“⁶. „Āma, sace tesam pi evaṃ bhaveyya na evarūpaṃ kareyyuṃ, ahaṃ pana jānamāno evarūpaṃ sāhasiyakammaṃ⁷ na karissāmīti“⁸. „Kiṃ bahuṃ vippalapasi, sace me vacanaṃ na karosi sīsaṃ te chindāpessāmīti“⁹. „Tiṭṭhatu, ekasmiṃ attabhāve sīsaṃ attabhāvasatasahasasā pi sīse chindante¹⁰, na sakkā mayā evarūpaṃ kātun“¹¹ ti. Sā „hotu jānissāmīti“¹² Bodhisattaṃ tājjetvā¹³ attano gabbhaṃ pavisitvā sarīre nakhavalaññaṃ dassetvā telena gattāni abbhañjetvā kilīṭṭhadhātukaṃ¹⁴ vatthaṃ nivāsetvā gilānālayaṃ katvā dāsiyo ānapesi: „raññā 'kahaṃ devīti' vutte 'gilānā' ti katheyyāthā“¹⁵ 'ti āha. Bodhisatto pi rañño paṭipathaṃ agamāsi. Rājā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ abhiruyha devīṃ apassanto „kahaṃ devīti“¹⁶ pucchi. „Gilānā devā“¹⁷ 'ti. So sirigabbhaṃ pavisitvā tassā piṭṭhiṃ parimajjanto „kiṃ te bhadde aphāsukan“¹⁸ ti pucchi. Sā tuṇhī ahosi, tatiyavāre rājānaṃ oloketvā „tvam pi mahārāja jīvasi nāma, mādisāpi itthiyo sassāmikā yeva nāmā“¹⁹ 'ti. „Kiṃ etaṃ bhadde“²⁰ ti. „Tumhehi nagaraṃ rakkhanatthāya tṭhapito purohito 'nivesanaṃ paṭijaggāmīti' idhāgantvā attano vacanaṃ

¹ K rājā-. ² K akulasam. ³ K sāhasiya-. ⁴ so both K and B¹ instead of chindantu? ⁵ so B²; K tājjetvāna. ⁶ K kilīṭṭhā-. ⁷ K kilīṭṭhā-. ⁸ K kilīṭṭhā-. ⁹ K kilīṭṭhā-. ¹⁰ K kilīṭṭhā-. ¹¹ K kilīṭṭhā-. ¹² K kilīṭṭhā-. ¹³ K kilīṭṭhā-. ¹⁴ K kilīṭṭhā-. ¹⁵ K kilīṭṭhā-. ¹⁶ K kilīṭṭhā-. ¹⁷ K kilīṭṭhā-. ¹⁸ K kilīṭṭhā-. ¹⁹ K kilīṭṭhā-. ²⁰ K kilīṭṭhā-.

akarontiṃ mañ paharitvā attano manaṃ pūretvā gato“ ti. Rājā agginhi pakkhittaloṇasakkharā viya kodhena taṭataṭāyanto sirigabbhā nikkhamitvā dovārikapādamulikādayo pakkosivā „gacchatha bhane, purohitam pacchābāham bandhitvā vajjhabhāvappattaṃ katvā nagarā niharitvā āghātanam netvā sisam assa chindathā“¹ 'ti. Te vegena gantvā tam pacchābāham bandhitvā vajjhabherim vādāpesum. Bodhisatto cintesi: „addhā tāya duṭṭhadeviyā rājā puretaram paribhinno, ajja dān' āham attano balen' eva attānam mocessāmīti“ so te purise āha: „bho tumhe mañ mārentā rañño dassetvā va mārethā“² 'ti. „Kīmkāraṇā“ ti. „Aham rājakammiko, bahum me kammaṃ katham, bahūni mahānidhānāni³ jānāmi, rājakuṭumbam mayā vicāritam, sace mañ rañño na dassessatha bahum dhanam nassissati, mayā rañño sāpateyye⁴ ācikkhite pacchā kātabbam karoṭhā“⁵ 'ti. Te tam rañño dassayimsu. Rājā tam disvā ca⁶ „kasmā bho brāhmaṇa mayi lajjam na akāsi, kasmā te evarūpaṃ pāpakammaṃ katan“ ti āha. „Mahārāja, aham sotthiyakule jāto, mayā kunthakipillakamatto pi pāṇātipāto na katapubbo, tiṇasalakamattam⁷ pi adinnam nādinnaṃ pubbam, lobhavasena paresam itthi akkhini ummiletvāpi na olokitapubbā, hassavasena⁸pi⁹ musā na bhāsitaṃ pubbā, kusaggenāpi majjam na pītaṃ pubbam, aham tumhesu niraparādho, sā pana bālā lobhavasena mañ hatthe gahetvā mayā paṭikhittā mañ tajjetvā attanā katapāpam uttānam katvā mama ācikkhitvā antogabbham pavitṭhā, aham niraparādho, paṇṇam gahetvā pana āgatā catusaṭṭhi janā¹⁰ sāparādhā, te pakkosivā 'tassā vo vacanam katham na katan' ti puccha devā“ ti. Rājā te catusaṭṭhi jane bandhāpetvā devim pakkosāpetvā „tayā etehi saddhim paṇṇam katham na katan“ ti pucchi, „katham devā“¹¹ 'ti vutte tam pacchābāham bandhāpetvā „imesam¹² catusaṭṭhijanānam¹³ sīsāni chindathā“¹⁴ 'ti āṇāpesi¹⁵. Atha

¹ K -niccānāni. ² K sāpeteyya. ³ Bp va. ⁴ K tina-. ⁵ Bp hasitabhāvenāpi.

⁶ K jānā. ⁷ K ime. ⁸ K -jānānam. ⁹ K ānapesi.

naṃ Bodhisatto āha: „n' atthi mahārāja etesaṃ doso, devī attano ruciṃ kārāpesi, niraparādhā ete, tasmā tesaṃ khamatha, tassāpi doso n' atthi, itthiyo nāma methunadhammena atittā, jātisabhāvo hi esa, etāsaṃ bhavitabbayuttakam eva hoti, tasmā etissāpi khamathā“ 'ti nānappakārena rājānaṃ saññāpetvā te catusaṭṭhi pi jane taṃ ca bālaṃ mocāpetvā sabbesaṃ yathā-sakāni tñānāni dāpesi. Evaṃ te sabbe mocetvā patitṭhāpetvā Bodhisatto rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, andhabālānaṃ¹ nāma avatthukena vacanena abandhitabbayuttakā paṇḍitā pacchā-bāhaṃ baddhā, paṇḍitānaṃ kāraṇayuttana vacanena pacchābāhaṃ baddhāpi muttā, evaṃ bālā nāma abandhitabbayuttake pi bandhāpenti² paṇḍitā baddhāpi³ mocenti⁴“ vatvā imaṃ gātham āha:

Abaddhā tattha bajjhanti yattha bālā pabhāsare,
baddhāpi tattha muccanti yattha dhīrā pabhāsare ti. 116.

Tattha abaddhā ti abandhitabbayuttā, pabhāsare ti pabbāsanti vadanti kathenti

Evaṃ Mahāsatto imāya gāthāya rañño dhammaṃ desetvā „mayā imaṃ dukkhaṃ agāre vasanabhāvena laddhaṃ, idāni me agārena kiccaṃ n' atthi, pabbajjaṃ me anujāna devā“ 'ti pabbajjaṃ anujānāpetvā assumukhaṃ nātijaṇaṃ mahantaṃ ca vibhavaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vasanto abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahmaloḷa-parāyano ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā jātakam samodhāesi: „Tadā duṭṭhadevī Ciṇḍamāṇavikā ahoṣi, rājā Anando, purohito pana aham evā“ 'ti. Bandhanaṃ okkha jātakam. Haṃsivaggo⁴ dvādasamo.

¹ K balānaṃ ² K baddhāpenti. ³ Bp bandhāpi. ⁴ Bp hasitavaggo

13. KUSANĀLIVAGGA.

1. Kusanālijātaka.

Kare sarikkho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikassa nicchayamittam ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa hi mittasuhajjañātibandhavā „mahāseṭṭhi, ayaṃ tayā jātigottadhana-dhaññādihi n' eva sadiso na uttaritaro, kasmā etena saddhim santhavaṃ karosi, mā karohīti“ punappuna nivāresuṃ. Anāthapiṇḍiko pana „mittasanthavo nāma hīnehi pi samehi pi atirekehi pi kattabbo yevā“ 'ti tesam vacanam agahetvā bhogagāmaṃ gacchanto tam kuṭumbarak-khakam¹ katvā agamāsīti sabbam Kālakaṇṇivattumhi vuttanāyen' eva vedittabbam, idha pana Anāthapiṇḍikena attano gharapavattiyā ārocitāya Satthā „gahapati, mitto nāma khuddako n' atthi, mittadhammam rak-khitum samatthabbhāvo c' ettha pamāṇam², mitto nāma attanā samo pi hīno pi viṣiṭṭho gahetabbo. sabbe pi hi te attano pattam bhāram³ nittharanti yeva, idāni tāva tvaṃ attano nicchayamittam nissāya kuṭumbassa sāmiko jāto. porāṇa pana nicchayamittam nissāya vimānasāmikā jātā“ 'ti vatvā tena yācito atitam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto rañño uyyāne kusanāligacche devatā hutvā nibbatti. Tasmiṃ ñeva pana uyyāne maṅgalasilam nissāya ujugatakkhandho parimaṇḍalasākhāviṭapasaṃpanno⁴ rañño santikā laddhasammāno rucarukkho⁵ atthi, mukkhako ti pi vuccati. Tasmiṃ eko mahesakkhadevarājā nibatti. Bodhisattassa tena saddhim mittasanthavo ahosi. Tadā rājā ekasmiṃ ekatthambhāke pāsāde vasati, tassa so thambho cali, ath' assa calita-bhāvam rañño ārocesuṃ. Rājā vaddhakī⁶ pakkosāpetvā „tātā⁷, mama ekatthambhakassa⁸ maṅgalapāsādassa thambho calito, ekaṃ sārathambham āharitvā tam niccalam karothā“ 'ti āha. Te „sādhu devā“ 'ti rañño vacanam sampatiucchitvā tadanuc-

¹ K -rakkhamkam. ² K -nam. ³ Bp pattabhāram. ⁴ K parimaṇḍasākhā-. ⁵ Bp maṅgarukkho ⁶ K vaddhakim. ⁷ both K and Bp tāta. ⁸ Bp ekathambhassa

chavikam rukkhāṃ pariyesamāno aññattha adisvā uyyānaṃ pavisitvā taṃ mukkhakarukkhāṃ¹ disvā rañño santikāṃ āgantvā „kiṃ tāta dīṭṭho vo tadanucchaviko rukkho“ ti vutte „dīṭṭho deva, api ca kho naṃ chindituṃ na visahāmā“ 'ti āhaṃsu. „Kimkāraṇā“ ti. Mayaṃ hi aññattha rukkhāṃ apassantā uyyānaṃ pavisimhā, tatrāpi ṭhapetvā maṅgalarukkhāṃ aññaṃ na passāma, iti taṃ maṅgalarukkhātāya chindituṃ na visahāmā“ 'ti. „Gacchatha, chinditvā pāsādaṃ thiraṃ karotha, mayaṃ aññaṃ maṅgalarukkhāṃ karissāmā“ 'ti. Te „sādhū“ 'ti balikammaṃ gahetvā uyyānaṃ gantvā „sve chindissāmā“ 'ti rukkhassa balikammaṃ katvā nikkhamiṃsu. Rukkhadevatā taṃ kāraṇaṃ ñatvā „sve mayhaṃ vimānaṃ nāsessanti, dārake gahetvā kuhiṃ gamissāmīti“ gantabbatṭhānaṃ apassanti² puttake gīvāya gahetvā parodi. Tassā sandiṭṭhasambhattā vanadevatā³ āgantvā „kiṃ etan“ ti pucchitvā taṃ kāraṇaṃ sutvā sayam pi vaḍḍhakīnaṃ paṭikkhipanaupāyaṃ apassantiyo⁴ taṃ parissajitvā rodituṃ ārabhiṃsu. Tasmīṃ samaye Bodhisatto „rukkhadevatāṃ⁵ passissāmīti“ tattha gantvā taṃ kāraṇaṃ sutvā „hotu, mā cintayittha, ahaṃ rukkhāṃ chindituṃ na dassāmi, sve vaḍḍhakīnaṃ āgatakāle mama kāraṇaṃ paṣṣathā“ 'ti tāva devatā samassāsetvā punadivase vaḍḍhakīnaṃ āgatavelāya kakaṇṭakavesaṃ gahetvā vaḍḍhakīnaṃ purato gantvā maṅgalarukkhassa mūlanītarāṃ pavisitvā taṃ rukkhāṃ susiraṃ viya katvā rukkkhamajjhena abhirūhitvā khandhamatthakena nikkhamitvā sīsaṃ kampayamāno⁶ nipajji. Mahāvaḍḍhakī naṃ kakaṇṭakaṃ disvā rukkhāṃ hatthēna paharitvā „susirarukkho eso nissāro, hiyyo anupadhāretvā va balikammaṃ karimhā“ 'ti ekaghanāṃ mahārukkhāṃ garahitvā⁷ pakkāmi. Rukkhadevatā Bodhisattaṃ nissāya vimānassa sāmini jātā. Tassā paṭisanthāratthāya san-

¹ K mukkhakarukkhāṃ, B^p sumukkhakarū-. ² K -ti. ³ B^p rukkhadevatā, K rukkhadevatā vanadevatā ⁴ K upasantiyo. ⁵ so B^p; K -devatā. ⁶ both K and B^p kampamāno.

diṭṭhasambhattā¹ bahū devatā sannipatiṃsu. Rukkhadevatā
 „vimānam me laddhan“ ti tuṭṭhacittā tāsāṃ devatānaṃ majjhe
 Bodhisattassa guṇaṃ kathayamānā „bho devate, mayaṃ mahe-
 sakkhā hutvāpi dandhapaññatāya imaṃ upāyaṃ na jānimha,
 kusanāḷidevatā pana attano nāṇasampattiyaṃ amhe vimānasāmike
 akāsi, mitto nāma sadiso pi adhiko pi hīno pi kattabbo
 va, sabbe pi hi attano thāmena sahāyānaṃ uppannaṃ dukkhaṃ
 nittharivā sukhe patiṭṭhāpenti yevā“ ti mittadhammaṃ vaṇṇa-
 yitvā imaṃ gātham āha:

Kare sarikkho athavāpi seṭṭho
 nihīnako cāpi kareyya eko,
 kareyyun te vyasane uttamatthaṃ
 yathā ahaṃ² kusanāḷi³ rucāyan ti. 117.

Tattha kare sarikkho ti jātiādīhi sadiso pi mittadhammaṃ kareyya,
 athavāpi seṭṭho ti jātiādīhi seṭṭho adhiko pi kareyya, nihīnako cāpi ka-
 reyya eko ti eko jātiādīhi hīno pi mittadhammaṃ kareyy' eva, tasmā sabbe
 pi⁴ ete mittā katabbā yevā 'ti dīpeti, kiṃkāraṇā: kareyyun te vyasane
 uttamatthaṃ sabbe p' ete sahāyakassa vyasane uppanne attano attano patta-
 bhāraṃ⁵ vahamānā uttamatthaṃ kareyyun, kāyikacetasikadukkhato taṃ sahāyakaṃ
 moceyyun evā 'ti attho, tasmā hīno pi mitto katabbo yeva pag eva itare, tatp'
 idaṃ opammaṃ: yathā ahaṃ kusanāḷi rucāyaṃ yathā ahaṃ rucāyaṃ nib-
 battadevatā ayaṃ ca kusanāḷidevatā appesakkhā mittasanthavaṃ kariṃhā, tatpāp'
 āham mahesakkhāpi samānā attano uppannaṃ dukkhaṃ bālatāya anupāyakusala-
 tāya haritunā nāsakkhim, imaṃ⁶ pana appesakkham pi samānaṃ paṇḍitaṃ devataṃ
 nissāya dukkhato mutto 'mhiti.

„Tasmā aññehi pi dukkhā muccitukāmehi pi samavisitṭha-
 bhāvaṃ⁷ anoloketvā hīno pi paṇḍito mitto katabbo“ ti rucādevatā
 imāya gāthāya devasaṃghassa dhammaṃ desetvā yāvātāyukaṃ
 ṭhatvā saddhiṃ kusanāḷidevatāya yathākkammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā rucādevatā Anando ahoṣi, kusanāḷidevatā pana ahaṃ evā“ ti.
 Kusanāḷijātakaṃ.

¹ so BP; K sanditṭhā-. ² so both K and BP instead of ayam? ³ K -nāli. ⁴ so BP; K hi. ⁵ K paṇṇabhāraṃ. ⁶ so BP; K idaṃ. ⁷ so BP; K samaṇi-.

2. Dummedhajātaka.

Yasaṃ laddhāna dummedho ti. Idaṃ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattaṃ ārabha kathesi. Dhammasabhāyaṃ hi bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgatassa puṇṇacandasassirikaṃ mukhaṃ asītianuvyañjanadvattiṃsamahāpurisalakkhaṇapatimaṇḍitaṃ byāmappa-bhāparikkhitaṃ āvelāvelāya yamakayamakabhūtā ghanabuddharasmiyo vissajjentaṃ paramasobhaggappattaṃ attabhāvaṃ ca oloketvā cittaṃ pasādetuṃ na sakkoti, usūyaṃ eva karoti, ‘Buddhā nāma evarūpena sīlena samādhinā paṇṇāya vimuttiyā vimuttiñāṇadassanena samannāgatā’ ‘ti vuccamāne’¹ vaṇṇaṃ sahitaṃ na sakkoti, usūyaṃ² eva karotīti’³ Devadattassa aggaṇaṃ kathesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā’⁴ ti pucchitvā „imāya nāmā’⁵ ‘ti vutte „na bhikkhave idān’ eva Devadatto mama vaṇṇe bhaṇṇamāne’⁶ usūyaṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā’⁷ ‘ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Magadharatthe Rājagahanagare ekasmiṃ Magadharāje rajjaṃ kārente Bodhisatto hatthiyoniyaṃ nibbatitvā sabbaseto ahosi heṭṭhā vaṇṇitasadisāya⁴ rūpasampattiyaṃ samannāgato. Atha naṃ „lakkhaṇasampanno’⁵ ayan’⁶ ti so rājā maṅgalahatthiṃ⁶ akāsi. Ath’ ekasmiṃ chaṇḍadivase sakalanagaram’⁷ devanagaram’⁷ viya alaṃkaritvā sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ maṅgalahatthiṃ abhirūhitva mahautena rājānubhāvena nagaram’⁷ padakkhiṇaṃ akāsi. Mahājano tattha tattha ṭhatvā maṅgalahatthiṃ rūpaggappattaṃ sarīraṃ disvā „aho rūpaṃ aho gati aho līlā’⁷ aho lakkhaṇasampatti, evarūpo nāma sabbasetavāraṇo cakkavattiraṇṇo anucchaviko’⁷ ti maṅgalahatthiṃ eva vaṇṇeti. Rājā maṅgalahatthiṃ vaṇṇaṃ sutvā sahitaṃ asakkonto usūyaṃ uppādetvā „ajj’ eva taṃ pabbatapapātā pādetvā jīvitakkhayaṃ pāpessāmīti’⁷ hatthācariyaṃ pakkosāpetvā „kin ti katvā tayā ayaṃ nāgo sikkhāpito’⁷ ti āha. „Susikkhāpito devā’⁷ ‘ti. „Na susikkhito, dussikkhito’⁷ ti. „Susikkhito devā’⁷ ‘ti. „Yadi

¹ K -ne. ² K usuyyav. ³ K -no ⁴ K vaṇṇita-. ⁵ K lakkhaṇā- ⁶ K -hatthi

⁷ K līlā.

susikkhito sakkhissasi taṃ Vepullapabbatamatthakaṃ āropetun¹ ti. „Ama devā“ 'ti. „Tena hi ehīti“ sayam² 'otaritvā hatthācariyaṃ āropetvā pabbatapādaṃ gantvā hatthācariyena hatthipitṭhe nisīditvā va hatthimhi³ Vepullapabbatamatthakaṃ āropite⁴, sayam pi amaccagāṇaparivuto pabbatamatthakaṃ abhirūhitvā hatthiṃ papātābhimukhaṃ kāretvā „tvam 'mayā esa susikkhito' ti vadesi, tihi yeva tāva naṃ pādehi ṭhapehīti“ āha. Hatthācariyo pitṭhiyaṃ nisīditvā va „bho tihi pādehi tiṭṭhā“ 'ti hatthissa paṇṇikāya saññaṃ adāsi. Puna rājā „dvīhi purimapādehi ṭhapehīti“ āha. Mahāsatto dve pacchimapāde ukkhipitvā purimapādehi aṭṭhāsi, „pacchimapādehi yevā“ 'ti vutte pi dve purimapāde ukkhipitvā pacchimapādehi aṭṭhāsi. „ekenā“ 'ti vutte pi tayo pāde ukkhipitvā eken⁵ eva aṭṭhāsi. Ath' assa apatanabhāvaṃ űatvā „sace pahosi ākāseṇa ṭhapehīti“ āha. Acariyo cintesi: „sakalajambudīpe iminā sadiso susikkhitahatthi nāma n' atthi, nissamsayaṃ pana naṃ esa papāte pātetvā māretukāmo bhavissatīti“ so tassa kaṇṇamūle mantesi: „tāta, ayaṃ rājā taṃ pātetvā māretukāmo, na tvam etassa anucchaviko, sace te ākāseṇa gantum balaṃ atthi maṃ yathānisinnaṃ yeva ādāya vehāsaṃ abbhuggantvā Bārāṇasim⁴ gacchā“ ti. Puññiddhiyā samannāgato Mahāsatto taṃ khaṇaṃ űeva ākāse aṭṭhāsi. Hatthācariyo „mahārāja, ayaṃ hatthi puññiddhiyā samannāgato na tādisassa mandapuññaṃ dubbuddhino anucchaviko, paṇḍitassa puññasampannassa rañño anucchaviko, tādisā nāma mandapuññaṃ evarūpaṃ vāhanaṃ labhitvā tassa guṇaṃ ajaṇantā taṃ c' eva' vāhanaṃ avasesaṃ ca yasasampattim nāsentī yevā“ 'ti vatvā hatthikkhandhe nisinno va imaṃ gātham āha:

Yasaṃ laddhāna dummedho anattthaṃ carati attano,
attano ca paresaṃ ca himsāya paṭipajjatīti. 118.

¹ so BP: K yaṃ ² so BP, K hatthimpi ³ K āropito ⁴ K -nasiyaṃ. ⁵ K ce

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: mahārāja tādiso dummedho nippaṇño puggalo parivārasampattiṃ labhivā attano anattamaṃ carati, kinikāraṇā: so hi yasamadamatto kattabbaṃ ajānanto attano paresaṃ ca himsāya paṭipajjati, himsā vuccati kilamanam dukkhuppadanam, tadatthāya evaṃ pajjatīti.

Evaṃ imāya gāthāya raṇño dhammaṃ desetvā „tiṭṭha dāni tvaṃ“ ti¹ ākāse uppatitvā² Bārāṇasim³ gantvā rājamaṅgaṇe ākāse aṭṭhāsi. Sakalanagaraṃ saṃkhubhivā „amhākaṃ raṇño ākā-sena varavāraṇo āgantvā rājamaṅgaṇe ʈhito“ ti ekakoḷāhalaṃ ahoṣi. Vegena raṇño pi ārocesuṃ. Rājā nikkhamitvā „sace mayhaṃ upabhogattāya āgato si bhūmiyaṃ patitṭhāhīti“ āha. Bodhisatto bhūmiyaṃ patitṭhāsi. Ācariyo otarivā rājānaṃ vanditvā „kuto āgato si tāta“ 'ti vutte „Rājagahato“ ti vatvā sabbaṃ pavattiṃ ārocesi. Rājā „manāpan te tāta kataṃ idhāgacchan-tenā“ ti haṭṭhatuṭṭho nagaraṃ sajjāpetvā vāraṇaṃ maṃgala-hatthiṭṭhāne ʈhapetvā sakalarajjaṃ tayo koṭṭhāse katvā ekaṃ Bodhisattassa adāsi ekaṃ ācariyassa, ekaṃ attanā aggaheṣi. Bodhisattassa āgatakālato paṭṭhāy' eva pana raṇño sakala-Jambū-dīpe rajjaṃ hatthagatam eva jātani. So Jambudīpe aggarājā hutvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesenaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Magadharājā Devadatto ahoṣi, Bārāṇasīrājā Sāriputto. hatthā-cariyo Ānando, hatthi pana aham evā“ 'ti. Dummedhajātakaṃ.

3. Naṅgalisajātaka.

Asabbatthagāmiyācan ti. Idam Satthā Jetavane viha-ranto Lāludāyittheraṃ ārabba kathesi. So kira dhammaṃ kathento „imasmim ʈhāne idaṃ kathetabbaṃ, imasmim ʈhāne idaṃ na kathetabbaṃ“ ti yuttāyuttaṃ na jānāti, maṃgale avamaṃgalaṃ vadanto „tirokuḍḍesu tiṭṭhanti sandhisimghāṭakesu cā“⁴ ti imaṃ avamaṃgalyaṃ anumodanaṃ kathesi, avamaṃgallesu anumodanaṃ karonto „bahū devā manussā ca maṃgalāni acintayun“⁵ ti vatvā „evarūpānaṃ maṃgalānaṃ

¹ add: vutte? ² K uppatitvā. ³ K -nasiyam. ⁴ cfr. Childers' Khudd. Pāṭha p. 11 ⁵ cfr Childers' Kh. P. p. 5.

sataṃ pi saḥassam pi kātum samatthā hothā“ 'ti vadati. Ath' ekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ bhikkhū „āvuso Lāludāyi yuttāyuttaṃ na jānāti. sabbattha abhāsitaḥḥavācam¹ bhāsati“ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Lāludāyi idān' eva dandhapaṇisakkano kathento yuttāyuttaṃ na jānāti. pubbe pi eva-rūpo ahoṣi. niccalāḥako yeva hi eso“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto brāhmaṇamahāsārakule nibbattitvā vayappatto Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṃ disāpā-mokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni² sippaṃ vācesi. Tadā tesu māṇavesu eko dandhapaṇisakkano lāḥamāṇavo dham-mantevāsiko hutvā sippaṃ uggaṇhāti, dandhabhāvena pana uggaṇhitum na sakkoti, Bodhisattassa pana upakāro hoti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Ath' ekadivasaṃ Bodhisatto sāya-māsaṃ bhuñjitvā sayane suniḥpanno taṃ māṇavaṃ hatthapāda-piṭṭhiparikammāni katvā gacchantāṃ āha: „tāta mañcapāde upatthambhetvā yāhīti“. Māṇavo ekaṃ pādaṃ upatthambhetvā ekassa upatthambhanaṃ alabhanto attano ūrumhi ṭhapetvā rattim khepesi. Bodhisatto paccūsasamaye utṭhāya taṃ disvā „kiṃ tāta nisinno sīti“ pucchi. „Ācariya mañcapādassa upattham-bhanaṃ alabhitvā ūrumhi ṭhapetvā nisinno 'mhīti“. Bodhisatto samviggamānaso hutva „ayaṃ ativiya mayhaṃ upakāro, etta-kānaṃ pana māṇavakānaṃ³ antare ayaṃ eva dandho, sippaṃ sikkhitum na sakkoti, kathaṃ nu kho ahaṃ imaṃ paṇḍitaṃ kareyyan“ ti cintesi. Ath' assa etad ahoṣi: “atth' eko upāyo, ahaṃ imaṃ māṇavaṃ dāruatthāya⁴ paṇṇatthāya gantvā āgataṃ 'ajja te kiṃ diṭṭhaṃ kiṃ katan' ti pucchissāmi, 'imaṃ nāma ajja mayā diṭṭhaṃ idaṃ katan' ti āciḥkhissati, atha naṃ 'tayā diṭṭhaṃ ca kataṃ ca kīdisan' ti pucchissāmi, so 'evarūpaṃ

¹ K adds sabbattha ² K -mānava-. ³ K mānava-. ⁴ K dāruhatthāya.

nāmā' 'ti upamāya ca kāraṇena ca kathessati, iti naṃ navam
 navam upamaṃ ca kāraṇaṃ ca kathāpetvā iminā upāyena paṇ-
 ditaṃ karissāmīti¹“ so taṃ pakkosivā „tāta māṇava ito paṭ-
 ṭhāya dāruatthāya paṇṇatthāya vā gatattṭhāne yaṃ te tattha
 diṭṭhaṃ vā bhuttaṃ vā pītaṃ vā khāditaṃ vā hoti taṃ
 āgantvā mayhaṃ āroceyyāsīti“ āha. So „sādhū“ 'ti paṭisunitvā
 ekadivasam māṇavehi saddhūṃ dāruatthāya araṇṇaṃ gato tattha
 sappam disvā āgantvā „ācariya sappo me diṭṭho“ ti ārocesi.
 „Sappo nāma tāta kīdiso hotīti“. „Seyyathāpi naṅgalisā“²
 ti. So „sādhū tāta, manāpā te upamā āhaṭā, sappā nāma
 naṅgalīśasadisā³ va hontī“. Atha Bodhisatto „manāvakena
 manāpa upamā āhaṭā, sakkhissāmi naṃ paṇḍitaṃ kātun“ ti
 cintesi. Māṇavo puna ekadivasam araṇṇe hatthiṃ disvā „hatthi
 me ācariya diṭṭho“ ti āha. „Hatthi nāma tāta kīdiso“ ti.
 „Seyyathāpi naṅgalisā“ ti. Bodhisatto „hatthissa soṇḍā naṅ-
 galīśasadisā hoti, dantādayo evarūpā, ayaṃ pana bālatāya vi-
 bhajitvā⁴ kathetuṃ asakkonto soṇḍaṃ sandhāya kathesi, maññe“
 ti tuṇhī ahosi. Ath' ekadivasam nimantane ucchuṃ labhitvā
 „ācariya ajja mayam ucchuṃ khādīmha“ ti, „ucchu⁵ nāma
 kīdiso“ ti vutte „seyyathāpi naṅgalisā“ ti āha. Ācariyo „thokaṃ
 patirūpakāraṇaṃ kāthesīti“ tuṇhī jāto. Pun' ekadivasam ni-
 mantane ekacce māṇavā⁶ gulaṃ dadhinā bhuñjīnsu ekacce
 khīrena. So āgantvā „ācariya ajja mayam dadhinā khīrena ca
 bhuñjimha“ ti vatvā „dadhikhīraṃ nāma kīdisaṃ⁷ hotīti“ vutte
 „seyyathāpi naṅgalisā“ ti āha. Ācariyo „ayaṃ māṇavo⁸ 'sappo
 naṅgalīśasadisō' ti kathento tāva sukathitaṃ kathesi, 'hatthī⁹
 naṅgalīśasadisō' ti katheptenāpi⁹ soṇḍaṃ sandhāya lesena ka-
 thitaṃ, 'ucchuṃ naṅgalīśasadisān' ti kathane pi leso atthi,
 dadhikhīraṇi pana niceaṃ paṇḍarāṇi pakkhittabhājanasaṇṭhānāni,

¹ so Bp; K -ssāmīti. ² K naṅgalīśasadisō. ³ K naṅgalīśadisā. ⁴ K vihajitvā.

⁵ K ucchu. ⁶ K māna-. ⁷ K kīdiso, Bp kiṃdisaṃ. ⁸ K hatthiṃ. ⁹ K ka-
 thento nāma pi corr. to katheptenāpi

idha sabbena sabbam upamaṃ na kathesi, na sakkā imaṃ lālakam sikkhāpetun¹ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Asabbatthagāmiṃ vācam bālo sabbattha bhāsati,
nāyaṃ dadhiṃ vedi na naṅgalisaṃ,
dadhim p' ayaṃ¹ maññati naṅgalisaṃ ti. 119.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: yā vācā opammavasena sabbattha na gacchati taṃ asabbatthagāmiṃvācam² bālo dandhapuggalo sabbattha bhāsati, „dadhī nāma kiḍḍisaṃ“ ti puṭṭho „seyyathāpi naṅgalisā“ ti vadat' eva. evaṃ vadanto nāyaṃ³ dadhiṃ vedi na naṅgalisaṃ, kiṃkāraṇā: yasmā dadhim p' ayaṃ⁴ maññati⁵ naṅgalisaṃ yasmā ayaṃ dadhim pi naṅgalisaṃ eva maññati⁵, athavā dadhiti dadhim eva payaṃ ti khīraṃ, dadhiṃ ca payaṃ ca dadhipayaṃ⁶, yasmā dadhikhīraṇi pi ayaṃ naṅgalisaṃ eva maññati⁵, tādīso cāyaṃ⁷ bālo kiṃ imiṃ ti antevāsīnaṃ gātham kathetvā paribbayaṃ datvā taṃ uyyojesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā lālamāṇavo Lāḷudāyi ahosi, disāpāmokkhācariyo pana aham evā“ ti. Naṅgalisajātakaṃ.

4. Ambajātaka.

Vāyametheva puriso ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ vattasampannaṃ brāhmaṇaṃ ārabha kathesi. So kira Sāvattthivāsikulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajitvā vattasampanno ahosi, ācariyupajjhāyavattāni pāṇiyaparibhojanīyauposathāgārajantāgharādivattāni⁸ ca sādhuṃ karoti, cuddasasu mahāvattesu asitikhandhakavattesu ca paripūrakārī⁹ yeva ahosi, vihāraṃ sammajjati. pariveṇaṃ¹⁰ vikkamamālakaṃ¹¹ vihāramaggaṃ sammajjati, manussānaṃ pāṇīyaṃ deti. Manussā tassa vattasampattiyaṃ pasīditvā pañcasatamattāni dhyabhaddhāni¹² adamsu. Mahālābhasakkāro uppajji. Taṃ nissāya bahunnaṃ phāsuvihāro jāto. Ath' ekadivasaṃ dhammasabbhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso asuko nāma bhikkhu attano vattasampattiyaṃ mahantaṃ lābhasakkāraṃ nibbatesi, taṃ ekaṃ nissāya bahunnaṃ phāsuvihāro jāto“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha

¹ both K and Bp dadhippayāṃ. ² so Bp; K -gāmīvāmīvācam. ³ K tāyaṃ.

⁴ K dadhippayāṃ, Bp dadhīpi. ⁵ K maññeti. ⁶ so Bp; K dadhippayāṃ. ⁷ K cāya. ⁸ K -janīyaṃuposathāgārajannāgharā-. ⁹ K -ri. ¹⁰ K -naṃ. ¹¹ K vikkamālakaṃ, Bp vitikamālakaṃ. ¹² Bp dhūvā-; K dhura-.

bhikkhave etarahi kathāya sannisinā¹ ti pucchitvā „imāya nāmā²“ 'ti rutte „na bhikkhave idān³ eva pubbe p⁴ āyaṃ bhikkhu vattasampanno, pubbe p⁵ etaṃ ekaṃ nissāya pañca isisatāni phalāphalattthāya āgantvā eten⁶ eva ānūtaphalāphalehi yāpesun⁷ ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto¹ isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcasataisiparivāro pabbatapāde vihāsi. Tadā Himavante caṇḍo nidāgho ahosi, tattha tattha pāṇiyāni² chijjimsu, tiracchānā pāṇīyaṃ alabhamānā kilamanti. Atha tesu tāpasesu eko tāpaso tesāṃ pipāsādukkhaṃ disvā ekaṃ rukkhaṃ chinditvā doniṃ³ katvā pāṇīyaṃ ussiñcitvā doniṃ⁴ pūretvā tesāṃ pāṇīyaṃ adāsi. Bahūsu sannipatitvā pāṇīyaṃ pīvantesu tāpasassa phalāphalattthāya gamanokāso na hosi, so nirāhāro pi pāṇīyaṃ deti yeva. Migagaṇā cintesum: „ayaṃ amhākaṃ pāṇīyaṃ dento phalāphalattthāya gantuṃ okāsaṃ na labhati, nirāhārātāya ativiya kilamati, handa mayaṃ kathikaṃ⁵ karomā⁶“ 'ti te kathikaṃ⁷ akaṃsu: „īto paṭṭhāya pāṇīyaṃ pīvanattthāya āgacchantena attano balānurūpena phalaṃ gahetvā va āgantabban⁸“ ti. Tato⁹ paṭṭhāya ekeko tiracchāno attano balānurūpena madhuramadhurāni ambajambupanasādini gahetvā āgacchati, ekassa attthāya ābhataṃ phalāphalaṃ aḍḍhatēyya-sakaṭabharappamāṇaṃ ahosi, pañcasatā tāpasā tad eva pari-bhuñjanti, atirekaṃ chaḍḍiyittha¹⁰. Bodhisatto taṃ disvā „ekaṃ nāma vattasampannaṃ nissāya ettakānaṃ tāpasānaṃ phalā-phalattthāya āgantvā yāpanaṃ uppannaṃ. viriyaṃ nāma kātābbam evā¹¹“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Vāyameth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito, (Cfr. supra p. 268.)
vāyāmassa phalaṃ passa: bhuttā¹² ambā anītihaṃ¹³ ti. 120.

Tatrāyaṃ samkhepattho: paṇḍito attano vattapūraṇādike kammamhi vāya-meth' eva na ukkaṇṭheyya. kimkāraṇā: vāyāmassa nipphalatāya abhāvato iti

¹ K vayapatto. ² K pāṇiyati. ³ K doni. ⁴ K donim. ⁵ K katikani. ⁶ K tenato.

⁷ both K and B² chaḍḍiyittha. ⁸ K bhutta. ⁹ B² anītiha.

Mahāsatto „vāyāmo nāma saphalo va hotiti“ isiganāṃ ālapanto vāyāmassa phalaṃ passā 'ti āha, kīdisaṃ: bhuttā ambā anītihaṃ¹ tattha ambā ti desanāṃmattaṃ², tehi pana nānappakārāṇi phalāphalāni ābhatāni, tesu sampannatarunāṃ ussannatarāṇāṃ vā vasena ambā ti vuttaṃ, imehi yeva³ pañcabi isisatehi sayāṃ araṇṇāṃ gantvā ekassa atthāya anītā ambā bhuttā, idaṃ vāyāmassa phalaṃ, taṃ ca kho pana anītihaṃ, iti ha āsa iti ha āsā 'ti evaṃ itihītiheṇa⁴ gahetabbaṃ na hoti, paccakkham eva taṃ phalaṃ passā 'ti.

Evaṃ Mahāsatto isigaṇassa ovādaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vattasampanno tāpaso ayaṃ bhikkhu ahosi, gaṇasatthā pana aham evā“ 'ti. Ambajātakaṃ.

5. Kaṭāhakajāṭaka.

Baḥum pi so vikattheyyā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ vikatthikaṃ⁵ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tassa vatthum heṭṭhākathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tassa bhariyā puttāṃ vijāyi. Dāsi⁶ pi 'ssa taṃ divasaṃ yeva puttāṃ vijāyi. Te ekato vaḍḍhiṃsu. Seṭṭhiputte⁷ lekhaṃ sikkhante va⁸ dāso pi 'ssa phalakaṃ vahaṃāno gantvā ten' eva saddhiṃ lekhaṃ sikkhi. Dve tayo vohāre akāsi. So anukkamena vacanakusalo yuvā abhirūpo ahosi nāmena Kaṭāhako nāma. So seṭṭhighare bhaṇḍā-gārikakammaṃ karonto cintesi: „na maṃ ime sabbakālaṃ bhaṇḍā-gārikakammaṃ⁹ kāressanti, kiñcid eva dosaṃ disvā tāletvā¹⁰ bandhitvā lakkhaṇena amketvā dāsaparibhogena pi paribhuñjisanti, paccante kho pana seṭṭhissa saḥāyako seṭṭhi atthi, yaṃ nūnāhaṃ seṭṭhissa vacanen' eva lekhaṃ ādāya tattha gantvā 'ahaṃ seṭṭhiputto' ti vatvā taṃ seṭṭhiṃ vañcetvā tassa dhīta-raṃ gahetvā sukhaṃ vaseyyaṃ“ ti so sayam eva paṇṇaṃ

¹ Bp; anītiā, K nītihaṃ. ² K desanāṃmattaṃ, Bp desanāsīsamattaṃ. ³ so Bp; K ye ime. ⁴ so K; Bp anītiṃ itī ha āsā itī evaṃ itīheṇa; read...evaṃ itīho, itīheṇa? ⁵ K vikatthakam, Bp vikatthitaṃ. ⁶ K dāsi. ⁷ K -putto. ⁸ K ca. ⁹ K -gārikammaṃ. ¹⁰ K tāletvā.

gahetvā „aham asukaṃ nāma mama puttāṃ tava santikaṃ
 paṇiṇiṃ, āvāhavivāhasambandho nāma mayhaṃ tayā tuyhaṃ ca
 mayā¹ saddhiṃ patirūpo, tasmā tvaṃ imassa dārakassa attano
 dhītaraṃ datvā etaṃ tatth' eva vasāpehi, aham pi okāsaṃ
 labhitvā āgamiṣṣāmi²“ likhitvā seṭṭhiṣṣ' eva muddikāya lañjetvā
 yathāruciṃ paribbayaṃ c' eva gandhavatthādini ca gahetvā pac-
 cantāṃ gantvā seṭṭhiṃ vanditvā atṭhāsi. Atha naṃ seṭṭhi „kuto
 āgato si tātā“ 'ti pucchi. „Bārāṇasito“³. „Kassa putto“ ti⁴.
 „Bārāṇasiseṭṭhiṣṣā“ 'ti. „Ken' atthenāgato sīti“⁵. Tasmīṃ
 khane Kaṭāhako „idaṃ disvā jānissatha“ 'ti paṇṇaṃ adāsi.
 Seṭṭhi paṇṇaṃ vācetvā „idān' ahaṃ jīvāmi nāma“ 'ti tuttha-
 citto⁶ dhītaraṃ datvā paṭiṭṭhāpesi. Tassa parivāro mahanto
 ahoṣi. So yāgukhajjakādisu vā vatthagandhādisu vā upanītesu
 „evam pi nāma yāguṃ pacanti⁷ evaṃ khajjakāṃ evaṃ bhattāṃ,
 aho paccantavāsikā nāma“ 'ti yāguādini garahati⁸, „ime pac-
 cantavāsibhāven' eva sātāke valetuṃ⁹ na jānanti, gandhe piṇ-
 situṃ pupphāni ganthituṃ¹⁰ na jānantīti“ vatthakammantikādayo
 garahati. Bodhisatto pi dāsaṃ apassanto „Kaṭāhako na dissati,
 kahaṃ gato, pariyesatha naṃ“ ti samantā manusse payojesi.
 Tesu eko tattha gantvā taṃ disvā sañjānitvā attānaṃ¹¹ ajanā-
 petvā¹² gantvā Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto taṃ pavattiṃ
 sutvā „ayuttaṃ¹³ tena kataṃ, gantvā gahetvā āgacchissāmi“
 rājānaṃ apucchitvā mahantena parivārena nikkhami. „Seṭṭhi
 kira paccantaṃ gacchatīti“ sabbattha pākato jāto. Kaṭāhako
 „seṭṭhi kira āgacchatīti“ sutvā cintesi: „na so aññena kāraṇena
 āgacchati, maṃ nissāy' ev' assa āgamanena bhavitabbaṃ, sāce
 paṇāhaṃ palāyissāmi puṇa āgantuṃ na sakkā bhavissati, atthi
 paṇ' esa upāyo: sāmikassa pi¹⁴ pathaṃ gantvā dāsakammaṃ
 katvā tam eva ārādhessāmi“¹⁵. So tato paṭṭhāya parisamajje
 evaṃ bhāseti: „Aññe bālaṃ manussa attano bālabhāvena mātā-

¹ K adds ca ² K tīti ³ K tutthamitto. ⁴ K pavanti. ⁵ K garahāti. ⁶ BP va-
 lañcetum. ⁷ both K and BP gandhitum. ⁸ K attā ⁹ K ajanā- ¹⁰ K āyuntam. ¹¹ K ppi.

pitunnāni guṇāni ajānantā tesāni bhojanavelāya apacitikammaṇi
 akatvā teli saddhiṇi yeva bhuñjanti, mayaṇi pana mātāpitunnāni
 bhojanakāle paṭiggahaṇi upanema khelasarakāni upanema bhāja-
 nāni¹ upanema pāṇiyam pi vijāni² pi gahetvā upanittihānā³
 'ti yāva sarīravalañjanakāle udakakalasaṇi ādāya paṭicchannaṭ-
 ṭhānagamanā sabbāni dāsehi sāmikāṇaṇi kattabbakiccaṇi pakāsesi.
 So evaṇi parisāni uggaṇhāpetvā Bodhisattassa paccantasamīpaṇi
 āgatakāle sasuraṇi avoca: „tāta mama kira pitā tumhākaṇi
 dassanattihāya āgacchati, tumhe khādanīyabhojanīyaṇi paṭiyādā-
 petha, ahaṇi paṇṇākāraṇi gahetvā paṭipathaṇi gacchāmi⁴“. So
 „sādhū tātā“ 'ti sampaṭicchi. Katāhako bahū³ paṇṇākāraṇi
 ādāya mahantena parivārena gantvā Bodhisattaṇi vanditvā paṇṇā-
 kāraṇi adāsi. Bodhisatto pi paṇṇākāraṇi gahetvā tena saddhiṇi
 paṭisanthāraṇi katvā pātarāsakāle khandhāvāraṇi nivāsetvā sarī-
 ravalañjanattihāya paṭicchannaṭṭhānaṇi pāvisi. Katāhako attano
 parivāraṇi nivattetvā kalasaṇi ādāya Bodhisattassa santikaṇi
 gantvā udakakiccapariyosāne pādesu patitvā „sāmi ahaṇi tum-
 hākaṇi yattakaṇi icchatha tattakaṇi dhaṇaṇi dassāmi, mā me
 yasaṇi antaradhāpayitthā“ 'ti āha. Bodhisatto tassa vattasam-
 padāya pasiditvā „mā bhāyi, n' atthi te mama santikā antarāyo“
 ti samassāsetvā paccantanagaraṇi pāvisi. Mahanto sakkāro ahosi.
 Katāhako pi 'ssa nirantaṇi dāseṇa kattabbakiccaṇi karoti.
 Atha naṇi ekāya velāya sukhānisinnaṇi paccantasetthi āha:
 „mahāsetthi mayā tumhākaṇi paṇṇaṇi disvā tumhākaṇi puttassa
 dārikā dinnā“ ti. Bodhisatto Katāhakaṇi puttam eva katvā
 anūcchavikaṇi piyavacanaṇi vatvā setthiṇi tosesi. 'Tato paṭṭhāya
 Katāhakassa mukhaṇi ulloketuṇi samattho nāma nāhosi. Ath'
 ekadivasaṇi Mahāsatto setthidhītaṇi pakkositvā „ehi amma,
 sīse me ūkā vicinā“ 'ti vatvā taṇi āgantvā ūkā gahetvā ṭhitaṇi
 piyavacanaṇi vatvā kathesi: „kacci⁴ te mama putto sukhadukkhe

¹ K hājanāni. ² K bhājanim. ³ K bahū. ⁴ so BP; K acci.

appamatto, ubho janā sammodamānā samaggavāsāni vasathā“
 ‘ti pucchi. „Tāta, seṭṭhiputtassa añño doso n’ atthi, kevalam
 āhāraṃ garahatīti“. „Amma, niccakāle p’ esa dukkhasīlo va,
 api ca ahaṃ tassa mukhabandhanamantaṃ dassāmi, taṃ tvaṃ
 sādhukaṃ uggaṇḥitvā mama puttassa bhojanakāle garahantassa
 uggaḥitaniyāmena’ eva purato tathavā vadeyyāsīti“ gātham uggaṇḥā-
 petvā katipāhaṃ vasitvā Bārāṇasim eva agamāsi. Kaṭāhako pi
 bahum khādanīyabhojanīyaṃ¹ ādāya anumaggaṃ gantvā bahum
 dhanam datvā vanditvā nivatti. Bodhisattassa gatakālato paṭ-
 ṭhāya atirekamānī ahoṣi. So ekadivasaṃ seṭṭhidhītāya nānag-
 garasabhojanaṃ upanetvā kaṭacchum² ādāya parivisantiyā
 bhattaṃ garahitum ārabhi. Seṭṭhidhītā Bodhisattassa santike
 uggaḥitaniyāmena imam gātham āha:

Bahum pi so vikattheyya (Cfr. Upham, Mahāv. 3,301.)
 aññaṃ janapadaṃ gato,
 anvāgantvāna³ dūseyya⁴,
 bhuñja bhoge Kaṭāhaka’ ti. 121.

Tattha bahum pi so vikattheyya aññaṃ janapadaṃ gato ti yo
 attano jātibhūmito aññaṃ janapadaṃ gato hoti yatth’ assa jātiṃ na jānanti so
 bahum pi vikattheyya vamaṇavacanaṃ vaṇeṇavacanaṃ vadeyya, anvāgantvā-
 na⁵ dūseyya’ ti imam tava vāraṃ sāmikassa paṭipathaṃ gantvā dāsakiccaṃ
 katattā kasāhi paharitvā piṭṭhacānumuppiṭṭānato ca lakkhanahananato ca mutto si,
 sace anācāraṃ karosi puna aññasmim āgamanavāre⁶ tava sāmiko anvāgantvāna
 dūseyya imam gehaṃ anu āgantvā kasāhi ghoteti⁷ c’ eva⁸ lakkhanahananena ca
 tam jātipakāsanena ca dūseyya upahaneyya, tasmā imam anācāraṃ pahāya
 bhuñja bhoge Kaṭāhaka mā pacchā attano dāsabhāvaṃ pākataṃ karetvā
 vipparisāri ahoṣīti, ayam ettha seṭṭhino adhippāyo, seṭṭhidhītā pana etam atṭhaṃ
 ajānanti⁹ uggaḥitaniyāmena vyañjanaṃ eva payirudāhasi

Kaṭāhako „addhā seṭṭhinā mama nāmaṃ ācikkhitvā etissā
 sabbaṃ kathitaṃ bhavissatīti“ tato paṭṭhāya puna bhattaṃ
 garahitum na visahi, nihīnamāno yathāladdhaṃ bhuñjitvā yathā-
 kammaṃ gato.

¹ K khādanibhojanīyaṃ. ² K kaṭacchum. ³ K anavāgantvā. ⁴ K dusseyya.

⁵ K anvāgantvā. ⁶ K -vārena ⁷ so K; Bp ghattehi. ⁸ K meva, B ca. ⁹ K -ti

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā Kaṭāhako vikatthanabhikkhu ahoṣi. Bārāṇasī-seṭṭhi pana ahaṃ
 evā“¹ ti. Kaṭāhaka-jātakaṃ.

6. Asilakkhaṇajātaka.

Tathevekassa kalyāṇaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane vi-
 haranto Kosalaraṇṇo asilakkhaṇapāṭhaka brāhmaṇaṃ ārabha
 kathesi. So kira kammārehi raṇṇo asīnaṃ āhaṭakāle asīm upasiṃ-
 ghitvā asilakkhaṇaṃ udāharati. So yesaṃ hatthato lābhaṃ labhati
 tesaṃ „asi lakkhaṇasampanno maṃgalasaṃyutto“² ti vadati. yesaṃ
 hatthato na labhati tesaṃ asīm „avalakkhaṇo“ ti garahati. Ath' eko
 kammāro asīm katvā kosiyaṃ sukhumaṃ maricacuṇṇaṃ pakkhipitvā
 raṇṇo asīm āhari. Rājā brāhmaṇaṃ pakkosūpetvā „asīm vīmaṃsā“
 'ti āha. Brāhmaṇassa asīm ākaddhitvā upasiṃghantassa maricacuṇṇāni
 nāsaṃ parisitvā khipitukāmataṃ uppādesuṃ. Tassa khipantassa nāsikā
 asidhārāya paṭihaṭṭa dvidhā chijji¹. Tass' eva nāsikāya chinnabhāvo
 bhikkhusaṃghe pākato jāto. Ath' ekadivasaṃ dhamma-abhāyaṃ bhikkhū
 kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso raṇṇo kira asilakkhaṇapāṭhako asilak-
 khaṇaṃ paṭhanto nāsikaṃ chindāpesīti“. Satthā āgantvā „kāya nu
 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“² ti pucchitvā „imāya nāmā“
 ti vutte „na bhikkhave idān' eva so brāhmaṇo asīm upasiṃghanto
 nāsikāchedaṃ² patto. pubbe pi patto yevā“² ti vatvā atitāṃ āhari:

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente
 tassa asilakkhaṇapāṭhako brāhmaṇo ahoṣi. Sabbam
 paccuppannavatthusadisam eva. Rājā pana tassa' vejje
 datvā nāsikakoṭṭiṃ phāsukaṃ kārapetvā lākhāya paṭināsikam
 kāretvā puna taṃ upaṭṭhākam eva akāsi. Bārāṇasīraṇṇo pana
 putto n' atthi, ekā dhītā c' eva bhāgiṇeyyo ca ahesuṃ. So
 pi ubho pi te attano santike yeva vaḍḍhāpesi. Te ekato vaḍ-
 ḍhitā aññaṃaññaṃ paṭibaddhacittā ahesuṃ. Rājāpi amacce
 pakkosivā „mayhaṃ bhāgiṇeyyo imassa rajjassa sāmiko va,
 dhītaṃ etass' eva datvā abhisekam assa karomīti“² vatvā puna

¹ K cchijji. ² K -chedaṃ

cintesi: „mayham bhāgineyyo sabbathāpi nātako yeva, etassa aññaṃ rājadhītaraṃ ānetvā abhisekaṃ katvā dhītaraṃ aññaṃ sa rañño dassāmi, evaṃ no nātakā bahū bhavissanti, dvinnam¹ pi rājūnaṃ² mayam eva sāmikā bhavissāmā“ ti so amaccehi saddhiṃ sammantetvā „ubho p’ ete visuṃ kātuṃ vaṭṭatīti“ bhāgineyyaṃ aññaṃ nivesane dhītaraṃ aññaṃ vāsesi. Te soḷasika-vassuddesikabhāvaṃ patvā ativiya paṭibaddhacittā ahesuṃ. Rājakumāro „kena nu kho upāyena mātuladhītaraṃ rājagehā niharāpetuṃ sakkā bhaveyyā“ ’ti cinto „atth’ eso upāyo“ ti mahāikkhaṇikaṃ pakkosāpetvā tassā saḥassabhaṇḍikaṃ datvā „kiṃ mayā kattabban“ ti vutte „amma tayā karontiyā anipphatti nāma n’ atthi, kiñcid eva kāraṇaṃ vatvā yathā mama mātulo rājadhītaraṃ antogehā niharāpeti tathā karohīti“ āha. „Sādhū sāmī³, ahaṃ rājānaṃ upasaṃkamitvā evaṃ vakkhāmi: ‘deva rājadhītāya upari kālakaṇṇī⁴ atthi, ettakaṃ⁵ kālāṃ nivattitvā olovento pi n’ atthi, ahaṃ rājadhītaraṃ asukadivase nāma rathaṃ ārope tvā bahū⁶ āvudhahatthe purise ādāya⁷ mahantena parivārena susānaṃ gantvā maṇḍalapitṭhikāya heṭṭhāmañce matamanussaṃ nipajjāpetvā uparimañce rājadhītaraṃ ṭhapetvā⁸ gandhodaka-ghaṭānaṃ aṭṭhuttarasatena nahāpetvā kālakaṇṇiṃ pavāhessāmīti’ evaṃ vatvā rājadhītaraṃ susānaṃ nessāmi, tvaṃ amhakaṃ tattha gamanadivase amhehi puretaraṃ eva thokaṃ marica-cuṇṇaṃ ādāya āvudhahatthehi attano manussehi parivuto rathaṃ āruya susānaṃ gantvā rathaṃ susānavāre ekadese ṭhapetvā āvudhahatthe manusse susānavanaṃ pesetvā sayāṃ susāne maṇḍalapitṭhikaṃ gantvā matako⁹ viya paṭikujjo hutvā nipajja, ahaṃ tattha āgantvā tava¹⁰ upari mañcakaṃ attharitvā rājadhītaraṃ ukkhipitvā ṭhapessāmi, tvaṃ tasmiṃ khaṇe marica-cuṇṇaṃ nāsikāya pakkhipitvā dve tayo vāre khippeyyāsi, tayā

¹ so Bp; K dinnam. ² Bp rājānaṃ. ³ K sāmī. ⁴ K -ṇṇi. ⁵ so Bp; K etta.

⁶ K bahu. ⁷ K ādāya. ⁸ K ṭhapetthā. ⁹ K matake. ¹⁰ K nava.

khipitakāle mayam¹ rājadhītaram pahāya palāyissāma², athāgan-
tvā rājadhītaram sīsam nahāpetvā sayam pi sīsam nahāyitvā tam
ādāya attano nivesanam gaccheyyāsīti³. So „sādhū, sundaro
upāyo“ ti sampatiṇcehi. Sāpi gantvā rañño tam attham ārocesi,
rājā sampatiṇcehi. Rājadhītāya pi tam antaram ācikkhī, sāpi
sampatiṇcehi. Sā nikkhamanadivase kumārassa saññam datvā
mahantena parivārena susānam gacchantī⁴ ārakkhamanussānam
bhayajananattham⁵ āha: „mayā rājadhītāya mañce t̐patitakāle
het̐hāmañce matapuriso khipissati khipitvā va het̐hāmañcā
nikkhamitvā yam paṭhamam passissati tam eva gahessati, appa-
mattā bhavēyyāthā“⁶ ti. Rājakumāro puretaram gantvā vutta-
nayan⁷ eva⁸ tattha nipajji. Mahāikkhanikā rājadhītaram
ukkipitvā maṇḍalapiṭṭhikaṭṭhānam gacchantī⁹ „mā bhāyīti“
saññāpetvā mañce t̐hapesi. Tasmiṃ khāne kumāro marica-
cunnam nāsāya pakkhipitvā khipi. Tena khipitamatte yeva
mahāikkhanikā rājadhītaram pahāya mahāravam ravamānā
sabbapaṭhamam palāyi. Tassā palātakālato paṭṭhāya eko pi
t̐hātum⁷ samatto nāma na hosi, gahitagaḥitāni āyudhāni chaḍḍe-
tvā sabbe palāyimsu. Kumāro yathāsamantitam⁸ sabbam
katvā rājadhītaram ādāya attano nivesanam agamāsi. Ikkhanikā
gantvā tam kāraṇam rañño ārocesi. Rājā „pakatiyāpi sā mayā
tass⁹ ev⁷ atthāya puṭṭhā, pāyāse chaḍḍitasappim viya jātan“ ti
sampatiṇchitvā aparabhāge bhāgineyyassa rajjam datvā dhītaram
mahādevim kāresi. So tāya saddhim samaggavāsam vasamāno
dhammena rajjam kāresi. Asilakkhanapāṭhako tass⁹ eva
upaṭṭhako ahosi Tass⁹ ekadivasam rājupaṭṭhānam āgan-
tvā paṭisuriyam t̐hatvā upaṭṭhahantaṣsa lakkhā vilīyi, paṭi-
nāsikā bhūmiyam pati, so lajjāya adhomukho at̐thāsi. Atha
nam rājā parihasanto „ācariya, mā cintayittha, khipitam
nāma ekassa kalyāṇam hoti ekassa pāpakam, tumhehi khipitena

¹ so Bp; K mayā. ² so Bp; K ssāmi. ³ K -ti. ⁴ K -janana-. ⁵ K -nayeve.

⁶ K -ti. ⁷ K t̐hātum. ⁸ so Bp; K -tikam.

nāsā¹ chijjiyittha², mayam pana mātuladhītaram labhitvā rajjam pāpuṇimhā³ 'ti vatvā imam gātham āha:

Tath' eva³ kassa kalyāṇam, tath' eva³ kassa pāpakam,
tasmā sabbam na kalyāṇam, sabbam vāpi⁴ na pāpakan ti. 122.

Tattha tattheva³ kassā 'ti tad ev' ekassa, ayam eva vā pāṭho, dutiyapade es' eva nayo.

Iti so imāya gāthāya tam kāraṇam āharitvā dānādīni puñ-
ñāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imāya desanāya lokasammatānam kalyāṇapāpakānam ane-
kaṃsīkabhāvaṃ pakāsetvā jātakam samodhānesi: „Tadā asilakkhaṇa-
pāṭhako etarahi asilakkhaṇapāṭhako, bhāgineyyo rājā pana aham evā
'ti, Asilakkhaṇajātakam.

7. Kalaṇḍukajātaka.

Te desā tāni vatthūnīti. Idam Satthā Jetavane viharanto
ekam vikatthikam bhikkhum ārabha kathesi. Tattha dve pi
vatthūni Katāhaka-sadisān' eva.

Idha pana esa Bārāṇasīsetṭhino dāso Kalaṇḍuko nāma
ahosi. Tassa palāyitvā paccantasetṭhino dhītaram gahetvā
mahantena parivārena vasanakāle Bārāṇasīsetṭhi pariyesāpetvāpi
tassa gataṭṭhānam ajānanto „gaccha, Kalaṇḍukam pāriyesā“
'ti attano puttam sukapotakam pesesi. Sukapotako ca ito c'
ito caranto nam nagaram saṃpāpuṇi. Tasmiṃ ca kāle Kala-
ḍuko nadikīlam kīlitukāmo bahuṃ mālāgandhavilepanā c'eva
khādanīyabhojanīyāni⁵ ca gāhāpetvā nadiṃ gantvā setṭhidhi-
tāya saddhiṃ nāvam āruya udaye kīlati, tasmiṃ ca dese nadī-
kīlam⁶ kīlantā⁶ issarajātikā tikhiṇabhesajjaparivāritam khīram
pivanti, tena tesam pi divasabhāgam pi udaye kīlantānam⁶ sītam

¹ both K and Bp nāsam ² Bp chijjayittha ³ Bp tad eva ⁴ Bp sabbañcāpi.

⁵ K -niyabhojanīyāni ⁶ K -kīl-.

na bādhati. Ayam pana Kalaṇḍuko khīragaṇḍusaṃ¹ gahetvā mukhaṃ vikkhāletvā taṃ khīraṃ nuṭṭhubhati, nuṭṭhubhanto² pi uduke anuṭṭhubitvā seṭṭhidhītāya sīse nuṭṭhubhati³. Sukapotako pi nadītiraṃ gantvā ekissā udumbarasākhāya nisīditvā olokeno Kalaṇḍukaṃ⁴ sañjānitvā seṭṭhidhītāya sīse nuṭṭhubhantaṃ disvā „are Kalaṇḍuka dāsa, attano jātīṃ ca vasanaṭṭhānaṃ ca anus-sara, khīragaṇḍusaṃ¹ gahetvā mukhaṃ vikkhāletvā jātisampan-nāya sukkhasaddhāya seṭṭhidhītāya sīse mā nuṭṭhubha, attano pamāṇaṃ jānāhīti“⁵ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Te desā tāni vatthūni, ahaṃ ca vanagocaro⁶,
anuvicca kho taṃ gaṇheyyuṃ, pipa⁶ khīraṃ Kalaṇḍukā⁷ 'ti. 123.

Tattha te desā tāni vatthūniti mātukucchiṃ sandhāya vadati, ayam ettha adhippāyo: yattha te vasitaṃ na te khattiyadhītādīnaṃ kucchidesā, yattha vasi patitthito tāni na khattiyadhītādīnaṃ kucchivatthūni, atha kho dāsikucchi-yaṃ tvaṃ vasi c' eva patitthito eā ti, ahaṃ ca vanagocaro⁷ tirac-chānagato pi etam atthaṃ jānāmīti dīpeti, anuvicca kho taṃ gaṇheyyuṃ ti evaṃ anācāraṃ caramānaṃ⁸ mayā gantvā ārocite anuvicca jānitvā tava sāmikā tāletvā c' eva lakkhanahanaṃ⁹ ca katvā taṃ gaṇheyyuṃ gahetvā gamissanti. tasmā attano pamāṇaṃ ūtvā seṭṭhidhītāya sīse anuṭṭhubhitvā¹⁰ pipa⁶ khīraṃ Kalaṇḍukā⁷ 'ti taṃ nāmena ālapati.

Kalaṇḍuko pi sukapotakaṃ sañjānitvā „imaṃ pākataṃ kareyyā“¹¹ 'ti bhayena „ehi sāmi, kadā āgato sīti“¹¹ āha¹¹. Suko „na esa maṃ hitakāmatāya pakkosati, gīvaṃ pana me valetvā māretukāmo“¹² ti ūtvā va „na me tayā attho“¹² ti tato uppatitvā Bārāṇasīṃ gantvā yathādīṭṭhaṃ seṭṭhino vitthārena kathesi. Seṭṭhi¹² „Ayuttan tena katan“¹² ti vatvā tassa āṇaṃ kāretvā Bārāṇasīṃ eva ānetvā dāsaparibhogena paribhuñji.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā Kalaṇḍuko ayam bhikkhu ahosi. Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“
'ti. Kalaṇḍukajātakaṃ.

¹ K - gaṇḍusaṃ, Bp - kaṇḍusaṃ. ² K nuṭṭhū- ³ K kal- ⁴ K pamānaṃ na jānā-hīti, Bp pamānanam na jānāti and pamānam jānāhi. ⁵ K pana-. ⁶ Bp pipa. ⁷ add ti? ⁸ so Bp; K - nā. ⁹ K lakkhanahanaṃ. ¹⁰ K - tthuhitvā. ¹¹ K āgatosiahaṃ
¹² K omits seṭṭhi.

8. Bīlārajātaka.

Yo ve dhammadhajaṃ katvā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tadā hi Satthā tassa kuhakabhāve ārocite „na bhikkhave idān' eva, pubbe p' esa kuhako yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mūsikāyoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā buddhiṃ anvāya mahāsarīro sūkaracchāpakasadiṣo hutvā anekasatamūsikā-parivāro araṇṇe viharati. Ath' eko¹ sigālo ito c' ito ca vicaranto taṃ mūsikāyūthaṃ disvā „imā mūsikā vañcetvā khādissāmiti“ cintetvā mūsikānaṃ āsayassa avidūre suriyābhimukho vātaṃ pivanto ekena pādena atṭhāsi. Bodhisatto gocarāya² caramāno taṃ disvā „sīlavā eko bhavissatīti“ tassa santikaṃ gantvā „bhante tvaṃ ko nāmā“ 'ti pucchi. „Dhammiko nāmā“ 'ti. „Cattāro pāde bhūmiyaṃ atṭhapetvā kasmā eken' eva tṭhito sīti“. „Mayi³ cattāro pāde paṭhaviyaṃ tṭhapente⁴ paṭhavī⁵ vāhituṃ na sakkoti, tasmā eken' eva tiṭṭhāmīti“. „Mukhaṃ vivaritvā kasmā tṭhito sīti“. „Mayaṃ aññaṃ na bhakkhayāma, vātaṃ eva bhakkhayāmā“ 'ti. „Atha kasmā suriyābhimukho pi tiṭṭhasīti“. „Suriyaṃ namassāmīti“. Bodhisatto tassa vacanaṃ sutvā „sīlavā eko bhavissatīti“ tato paṭṭhāya mūsikāgaṇeṇa saddhiṃ sāyapātaṃ tassa upaṭṭhānaṃ gacchati. Ath' assa upaṭṭhānaṃ katvā gamanakāle sigālo sabbapacchimaṃ mūsikaṃ gahetvā maṃsaṃ khādītva ajjhoharītva mukhaṃ puñchitvā⁶ tiṭṭhati. Anupubbena mūsikagaṇo tanuko jāto. Mūsikā „pubbe amhākaṃ ayaṃ āsayo na-ppahoti, nīrantarā tiṭṭhāma, idāni sithilā, evaṃ pi āsayo na pūrat' eva, kin nu kho etan“ ti Bodhisattassa taṃ pavattiṃ ārocayīṃsu. Bodhisatto „kena nu kho kāraṇeṇa mūsikā tanuttaṃ gatā“ ti cinto sigāle āsaṃkaṃ tṭhapetvā

¹ K atha gekā corr. to athakā. ² so BP; K go. ³ both K and BP mayā. ⁴ BP tṭhapento ⁵ K -vi. ⁶ K pucchitvā.

„vīmaṁsissāmi nan“ ti upaṭṭhānakāle sesamūsikā purato katvā sayam pacchato ahosi. Sigālo tassa upari pakkhandi. Bodhisatto attano gaṇhanatthāya pakkhantaṁ disvā nivattitvā „bho sigāla, idan te vatasamādānaṁ na¹ dhammasudhammatāya, paresaṁ pana vihiṁsanatthāya dhammadhajaṁ katvā carasīti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Yo ve dhammadhajaṁ katvā nigūḷho pāpam ācare
vissāsayitvā bhūtāni bilāraṁ nāma taṁ vatan ti. 124.

Yo ve ti khattiyadisu yo kocid eva dhammadhajaṁ katvā² dasakusala-kammaṭṭhadhammaṁ dhajaṁ karitvā taṁ karonto³ viya ussūpetvā dassento pīti attho, vissāsayitvā ti sīlavā ayaṁ ti saṇḍāya saṇjātavissāsāni katvā, bilāraṁ nāma taṁ vatan ti taṁ evaṁ dhammadhajaṁ katvā raho pāpāni karontass⁴ eva vataṁ⁴ kerāṭikavataṁ nāma hotīti attho

Mūsikarājā kathento⁵ yeva uppatitvā tassa⁶ gīvāya patitvā hanukassa heṭṭhā antogalanāliyaṁ⁷ ḍasitvā gala-nāliṁ phāletvā jīvitakkhayaṁ pāpesi. Mūsikagaṇo nivattitvā sigālaṁ murumurā ti khādītva agamāsi. Paṭhamam āgatā va kir⁸ assa maṁsaṁ labhiṁsu, pacchā āgatā na labhiṁsu. Tato paṭṭhāya mūsikagaṇo nibbhayo jāto.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā sigālo kuhakabhikkhu ahosi, mūsikarājā pana aham eva“⁹ ti. Bilārajātakam⁹.

9. Aggikajātaka.

• Nāyaṁ sikkhā puññahetū¹ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto kuhakam űeva ārabbha kathesi.

Atītasmiṁ hi Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto mūsikarājā hutvā araṇṇe vasati. Ath² eko sigālo davadāhe utṭhite palāyitum asakkonto ekasmiṁ rukkhe

¹ K ta ² K karitvā corr. to katvā ³ K kāronto corr. to karonto. ⁴ K taṁ

⁵ K kathento kathento ⁶ K tassatha ⁷ K -nāliyaṁ ⁸ Bp bilāravatajā-.

sisaṃ āhacca aṭṭhāsi. Tassa sakalasarīre lomāni jhāyimsu. Rukkhe āhacca ṭhitatṭhāne pana matthake cūlā¹ viya thokāni lomāni aṭṭhamisu. So ekadivasam soṇḍiyam pāṇiyam pivanto chāyam olokeno cūlam disvā „uppannam dāni me bhaṇḍamūlan ti“ araṇṇe vicaranto tam musikādarim disvā „imā mūsikā vañ-cetvā khādissāmīti“ heṭṭhā vuttanayen' eva avidūre aṭṭhāsi. Atha nam Bodhisatto gocarāya caranto disvā „sīlavā“ ti saññāya upasamkamitvā „tvam ko nāmā“ 'ti pucchi. „Aham Aggika-Bhāradvājo nāmā“ 'ti. Atha „kasmā āgato sīti“. „Tumhākaṃ rakkhanatthāyā“ 'ti. „Kin ti katvā amhe rakkhissasīti“. „Aham aṅgutthagagananam jānāmi, tumhākaṃ pāto va nikkhamitvā gocarāya gamanakāle ettakāni gaṇetvā paccāgamanakāle pi gaṇes-sāmi, evam sāyam pātam gaṇento rakkhissāmīti“. „Tena hi rakkha mātulā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampatiucchitvā nikkhamanakāle „eko dve tayo“ ti gaṇetvā paccāgamanakāle tath' eva gaṇetvā sabbapacchimam gaṇetvā khādati. Sesam purimasadisam eva, idha pana mūsikarājā nivattitvā ṭhito „bho Aggika-Bhāradvāja, nāyam tava dhammasudhammatāya matthake cūlā ṭhapitā, kucchikāraṇā pana ṭhapitā“ ti vatvā imam gātham āha:

Nāyam sikkhā puññahetu, ghāsaṇetu ayam sikkhā,
n' aṅgutthagagananam² yāti, alan te hotu Aggikā 'ti. 125.

Tattha naṅgutthagagananam³ yātīti, aṅgutthagaganā⁴ ti aṅgutthagaganā⁵ vuccati, ayam mūsikagano aṅgutthagaganam na gacchati na upeti na pūreti, parikkhayam gacchatīti attho, alan te hotu Aggikā 'ti sigalam nāmena ālapanto āha, ettavatā⁶ te alam hotu. na itoparam mūsikā khādissasi, ambehi vā tehi⁷ vā saddhim samvāso alam hotu, na mayam idāni tayā saddhim vasissāmā 'ti attho, sesam purimasadisam eva.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadāpi sigālo ayam bhikkhu ahosi, mūsikarājā pana aham evā“ 'ti. Aggikajātakaṃ.

¹ K cūlā ² BP naṅguttha-. ³ BP naṅguttha-. ⁴ BP naṅgutthagaganam, K naṅgutthi-gaganā. ⁵ K aṅgutthagaganā, BP naṅgutthagaganam ⁶ K ettavatā ⁷ so BP; K tayāhi

10. Kosiyajātaḁa.

Yathā vācā va¹ bhuñjassū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṁ Sāvattiyaṁ mātugāmaṁ ārabba kathesi. Sā kir' ekassa saddhassa pasannassa upāsakabrāhmaṇassa brāhmaṇī dussilā pāpa-dhammā rattim aticaritvā² divā kiñci kammaṁ akatvā gilānālayaṁ dassetvā nitthanamāhā³ nipajjati. Atha naṁ brāhmaṇo „kin te bhadde aphāsukan“ ti puechi. „Vātā me vijjhantīti“. „Atha kiṁ laddhuṁ vaṭṭatīti“. Siniddhamadhurāṇi paṇītāṇi yāgubhattatelādīnīti“. Brāhmaṇo yaṁ yaṁ sā icchati taṁ taṁ āharitvā dāti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Sā pana brāhmaṇassa gehaṁ pavitṭhakāle nipajjati, bahinikhantakāle jārehi saddhiṁ vītināmeti. Atha brāhmaṇo „imissā sarīre vijjhanavātānaṁ pariyaṇto na paṇṇāyati“ ekadivasaṁ gandhamālādīni ādāya Jetavanaṁ gantvā Satthāraṁ pūjetvā ekamantaṁ nisīditvā „kiṁ brāhmaṇa na paṇṇāyasīti“ vutte „bhante brāhmaṇiṇyā kira me sarīre vātā vijjhanti, sv-āhaṁ tassā sappitelādīni c' eva⁴ paṇītabhojanāni ca pariyesaṇi. sarīraṁ assā⁵ ghaṇaṁ vippasannacchaviraṇṇaṁ⁶ jātaṁ. vātārogassa pana pariyaṇto na paṇṇāyati, ahaṁ taṁ paṭijagganto va idhāgamaṁ okāsaṁ na labhāmi“ti“. Satthā brāhmaṇiṇyā pāpabhāvaṁ ūtvā „brāhmaṇa 'evaṁ nipannaṁ⁷ mātugāmaṁ roge avūpasante⁸ idaṁ c' idaṁ ca bhesajjaṁ kātuṁ vaṭṭatīti“ pubbe pi te paṇḍitehi kathitaṁ bhavaṁ kkepagaṭattā pana na sallakkhesīti“ vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadaṭṭe rajjaṁ kārente Bodhisatto brāhmaṇa mahāsārakule nibbattitvā Takkasilāyaṁ sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṁ disāpāmoḁkho ācariyo ahoṣi, rājadhānīsu⁹ khattiyakumārā ca brāhmaṇakumārā ca yebluṇṇyena¹⁰ tass' eva santike sippaṁ uggaṇhanti. Ath' eko janapadavāsibrahmaṇo Bodhisattassa santike tayo vede aṭṭhārasa¹¹ ca vijjattānāni¹² uggaṇhetvā Bārāṇasiyaṁ űeva kuṭumbaṁ saṇṭhapetvā divase divase dvattikkhattuṁ Bodhisattassa santikaṁ

¹ K ya. ² K ticaritvā ³ K nitthanā- corr. to nitthana-. ⁴ K ce. ⁵ K -sarīrav. ⁶ K cippa-. ⁷ K nipp-. ⁸ K avūpasampanne. ⁹ K -dhānīsaṭe, B rājadhānīsu. ¹⁰ K yebhuṇṇyena. ¹¹ K -sā. ¹² K adds ca.

āgacchati. Tassa brāhmaṇi dussilā ahoṣi pāpadhammā. Sabbaṃ paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana¹ „iminā kāraṇena ovādagamanāya okāsaṃ na labhāmīti“ vutte „sāmikā² imaṃ vañcetvā nipajjatīti“ űatvā „tassā rogānucchavikaṃ bhesajjaṃ ācikkhiṣṣāmīti“ cintetvā āha: „tāta, tvaṃ ito paṭṭhāya tassā sappikhīrarasādīni mā adāsi, gomutte pana pañca vaṇṇāni³ phalādīni ca pakkhipitvā⁴ navatambalohabhājane pakkhipitvā lohagandhaṃ gāhāpetvā rajjuṃ⁵ vā yottaṃ vā rukkhatalaṃ⁶ vā gahetvā ‘idaṃ te rogassa anucchavikaṃ bhesajjaṃ, idaṃ vā piva⁷ upaṭṭhāya vā tayā bhuttassa bhattassa anucchavikaṃ kammaṃ karohīti’ vatvā imaṃ gāthaṃ vadeyyāsi, sace bhesajjaṃ na pivati atha naṃ rajjuyā vā yottena⁸ vā latāya vā kaṭihici pahārehi⁹ paharitvā kesesu gahetvā ākaḍḍhitvā kapparena potheyyāsīti taṃ khaṇaṃ űeva uṭṭhāya kammaṃ karissatīti¹⁰“. So „sādhū“ ‘ti sampaṭicchitvā vuttaniyāmen’ eva bhesajjaṃ katvā „bhadde imaṃ bhesajjaṃ piva“ ‘ti āha. „Kena idaṃ ācikkhitaṃ“ ti. Ācariyena bhadde“ ti. „Apanehi taṃ, na pivissāmīti“. Māṇavo „na tvaṃ attano ruciya pivissasīti“¹¹ rajjuṃ³ gahetvā „attano rogassa anucchavikaṃ bhesajjaṃ vā piva yāgubhattānucchavikaṃ kammaṃ vā karohīti“ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Yathā vācā va¹² bhuñjassu, yathā bhuttaṃ ca vyāhara,
ubhayaṃ te na sameti vācā bhuttaṃ ca Kosiye ti. 126.

Tattha yathā vācā va¹² bhuñjassu ‘ti yathā te vācā tathā va bhuñjassu, vātā me vijjhanīti vācāya anucchavikaṃ eva katvā bhuñjassu ‘ti attho, yathā-vācāni vā ‘ti pi pāṭho yujjati, yathāvācāyā ‘ti pi paṭhanti, sabbattha ayam ev’ ettha attho, yathā bhuttaṃ ca vyāharā ti yaṃ te bhuttaṃ tassa anuc-

¹ so Bp; K pannaṃ. ² Bp sā mānavikā. ³ so Bp; K vannaṃ. ⁴ Bp adds kottatvā va. ⁵ K rajju. ⁶ K rukkhatalaṃ. ⁷ K pi. ⁸ K yotenana. ⁹ Bp kaḍḍhitapahārehi, K kaṭītipahāre. ¹⁰ K karissatīti corr to karissati. ¹¹ K -ssāsīti.

¹² Bp ca.

chavikam eva vyāhara. ārog' amhiti¹ vatvā gehe kattabbakammaṃ karohiti attho, yathābhūtañ² cā 'ti pi pātho, athavā ārog' amhiti¹ yathābhūtam eva vatvā kammaṃ karohiti attho, ubhayan te na sameti vācā bhuttañ ca Kosiye ti yā ca te ayaṃ vācā³ vātā maṃ vijjantīti yañ ca te idaṃ paṇītabhojanaṃ⁴ bhuttaṃ, idaṃ ubhayam pi tuyham na sameti, tasmā utthāya kammaṃ karohi, Kosiye ti naṃ gottena ālapati.

Evam vutte Kosiya-brāhmaṇī bhītā ācariyena ussukkam āpannakālato paṭṭhāya⁵ „na sakkā mayā esa vañcetum“ ti utthāya kammaṃ akāsi. „Acariyena me dussīlabhāvo nāto, na dāni⁶ sakkā ito paṭṭhāya pana evarūpaṃ kātun“ ti ācariye gāravena pāpakammato pi viramivā⁷ silavatī ahoṣi.

Sāpi brāhmaṇī „Sambuddhena kir' amhi nātā“⁸ ti Satthari gāravena na puna anācāraṃ⁹ akāsi.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā pana idāni jayampatikā. ācariyo pana aham evā' ti. Kosiya-jātakaṃ. Kusanāḷivaggo terasamo.

14. ASAMPADĀNAVAGGA.

1. Asampadānājātaka.

Asampadānenitaritarassā 'ti. Idaṃ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattaṃ ārabba kathesi. Tasmīṃ hi kāle bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso Devadatto akataññū Tathāgataṃ guṇaṃ na jānātīti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yevā“ ti vatvā atitaṃ āhari:

¹ K ārogambhīti. ² K -bhuttañ. ³ K adds ti. ⁴ K adds idaṃ. ⁵ Bp ācariyena sutakālato paṭṭhāya ⁶ K dāsini corr. to dāni. ⁷ K viracitvā. ⁸ K nāto
⁹ K -cārim.

Atīte Magadharatthe Rājagahe ekasmiṇi Magadharaññe rajjam kārente Bodhisatto tass' eva seṭṭhi ahosi asitikoṭivibhavo Saṁkhasetṭhīti nāmena. Bārāṇasiyaṁ Piliyasetṭhi nāma asitikoṭivibhavo va ahosi. Te aññamaññaṁ sahāyā ahesuṁ. Tesu Bārāṇasiyaṁ Piliyasetṭhissa kenacid eva kāraṇena mahantaṁ bhayaṁ uppajji, sabbaṁ sāpateyyaṁ parihāyi. So daliddo appaṭisaraṇo hutvā bhariyaṁ ādāya Saṁkhasetṭhiṁ pacayaṁ katvā Bārāṇasito nikkhamitvā padasā va Rājagaham patvā Saṁkhasetṭhissa nivesanaṁ agamāsi. So taṁ disvā va „sahāyo me āgato“ ti parissajitvā sakkārasammānaṁ kāretvā katipāhaṁ vītināmetvā ekadivaṁ „kiṁ samma ken' atthena āgato sīti“ pucchi. „Bhayaṁ me samma uppannaṁ, sabbaṁ dhaṇaṁ parikkhīṇaṁ, upatthambho me hohīti“. „Sādhu samma, mā bhāyīti“¹ bhaṇḍāgāraṁ vivarāpetvā cattālisa hiraññakoṭiyo dāpetvā sesaṁ pi paricchadaparivāraṁ sabbaṁ attano santakaṁ saviññāṇakaṁ aviññāṇakaṁ majjhe bhinditvā upaḍḍham² eva adāsi. So taṁ vibhavaṁ ādāya puna Bārāṇasiṁ gantvā nivāsaṁ kappesi. Aparabhāge Saṁkhasetṭhissāpi tādisaṁ bhayaṁ uppajji. So attano paṭisaraṇaṁ upadhārento „sahāyassa me mahā upakāro kato, upaḍḍhavibhavo³ dinno, na so maṁ disvā pariccajissati, tassa santikaṁ gamissāmīti“ cintetvā bhariyaṁ ādāya padasā va Bārāṇasiṁ gantvā bhariyaṁ āha: „bhadde tava mayā saddhiṁ antaravithiyā gamanaṁ nāma na yuttaṁ, mayā pesita-yaṇaṁ āruyha mahantena parivārena pacchā āgamissasi, yāva yaṇaṁ pesemi tāva etth' eva hohīti“⁴ vatvā taṁ sālāyaṁ ṭhāpetvā sayāṁ nagaraṁ pavisitvā seṭṭhissa gharaṁ gantvā „Rājagahanagara to tumhākaṁ sahāyo Saṁkhasetṭhi nāma āgato“ ti ārocāpesi. So⁴ „āgacchatū“⁵ ti pakkosāpetvā taṁ disvā n' eva āsanaṁ vuṭṭhāsi na paṭisanthāraṁ akāsi, kevalaṁ „kimatthaṁ āgato sīti“ pucchi. „Tumhākaṁ dassanatthaṁ āgato 'mhīti“.

¹ K bhāyi. ² so B^p; K upattham. ³ so B^p; K upattha-. ⁴ B^p so pi, K yo.

⁵ so B^p, K āgacchantū

„Nivāso kahaṃ gahito“ ti. „Na tāva nivāsanaṭṭhānaṃ atthi, setṭhigharaṇiṃ¹ pi sālāya ṭhapetvā va āgato 'mhīti“. „Tumhākaṃ idha nivāsanaṭṭhānaṃ n' atthi, nivāpaṇi² gahetvā ekasmiṃ ṭhāne pacāpetvā³ bhuñjitvā gacchatha, puna amhe mā passitthā“ 'ti vatvā „mayhaṃ sahāyassa dasante bandhitvā ekaṃ bahalapalāpatumbaṃ dehīti“ dāsaṃ āṇāpesi⁴. Tam divasaṃ kira so rattakasāliṇaṃ sakaṭasahassamattaṃ opunāpetvā koṭṭhāgāraṇi⁵ pūrāpesi, cattālisaakoṭidhanaṃ gahetvā āgato akataññū mahācoro sahāyassa tumbamatte palāpe dāpesi. Dāso pacchiyaṃ ekaṃ palāpatumbaṃ⁶ pakkhiṇāpetvā Bodhisattassa santikaṃ agamāsi. Bodhisatto cintesi: „ayaṃ asappuriso mama santikā cattālisaakoṭidhanavibhavaṃ labhitvā idāni palāpatumbaṃ dāpesi, gaṇhāmi nu kho, mā gaṇhāmīti“. Ath' assa etad ahoṣi: „ayaṃ tāva akataññū mittadūbhi⁷ katavināsakabhāvena⁸ mayā saddhiṃ mittabhāvaṃ bhindi, sac' āhaṃ⁹ etena dinnāṃ palāpatumbaṃ lāmakattā na gaṇhissāmi ahaṃ pi mittabhāvaṃ bhindissāmi, andhabālā¹⁰ parittakaṃ laddhaṃ agaṇhantā mittabhāvaṃ vināseṇi, ahaṃ pana etena dinnāṃ palāpatumbaṃ mama vasena mittabhāvaṃ patiṭṭhāpessāmīti“ so palāpatumbaṃ dasante bandhittvā pāsādā oruyha sālaṃ agamāsi. Atha naṃ bhariyā „kin te ayya laddhaṃ“ ti pucchi. „Bhadde amhākaṃ sahāyo Piliya-setṭhi palāpatumbaṃ datvā amhe ajj' eva vissajjesīti“. Sā „ayya, kimatthaṃ aggahesi, kiṃ etaṃ cattālisaakoṭidhanassa anucchavikaṃ“ ti rodituṃ ārabhi. Bodhisatto „bhadde, mā¹¹ rodi, ahaṃ tena saddhiṃ mittabhāvabhedanabhayaṇa mama vasena mittabhāvaṃ ṭhapetuṃ¹² gaṇhiṃ, tvaṃ kimkāraṇā socasīti“ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Asampadānen' itaritarassa
bālassa mittāni kalibhavanti,

¹ K -naṃ. ² so BP; K nivāsaṇi. ³ so BP; K ekasmiṃ ṭhapetvā. ⁴ K dānāpesi. ⁵ K koddhāgāraṇi. ⁶ K palāpatumbaṃ. ⁷ K -dubhi, BP -dubbi. ⁸ BP katavināsa-.
⁹ K svāhaṃ. ¹⁰ K -la. ¹¹ K na. ¹² K -tam.

tasmā harāmi bhusaṃ aḍḍhamānaṃ,
mā me mitti' jīyittha', sassaṭṭāyaṃ ti. 127.

Tattha asampadānenā 'ti asampadānena. saralopena saddhim, agahanenā 'ti attho, itarītarassā 'ti yassa kassaci lāmakūlāmakassāpi, bālassa mittāni kalibbhavantīti dandhassa apaññassa mittāni malināni³ kālakappaṇṇisadisāni honti, bhijjantīti attho, tasmā harāmi bhusaṃ aḍḍhamānaṃ ti tena kāra-
nenāhaṃ sahāyena dinnam ekam⁴ palāpatumbam harāmi gaphāmīti dasseti, mūnaṃ⁵ ti atthannam⁶ nālīnam nāman, catunnam aḍḍhamānaṃ, catasso nāliyo tumbo nāma⁷, tena vuttam palāpatumbam ti, mā me mitti jīyittha⁸ sassa-
ṭṭāyaṃ ti mama sahāyena saddhim metti mā bhijjittha. sassaṭṭā va ayaṃ hotū 'ti attho.

Evam vutte pi seṭṭhibhariyā rodāt' eva. Tasmim khaṇe Saṅkhasetṭhinā Piliyasetṭhissa dinno kammantadāso sāladvā-
rena āgacchanto seṭṭhibhariyāya rodanassa⁹ saddaṃ¹⁰ sutvā sālaṃ pavisitvā attano sāmike disvā pādesu patitvā roditvā kanditvā „kimatthaṃ idhāgat' attha sāmīti“ pucchi. Seṭṭhi sabbaṃ ārocesi. Kammantadāso „hotu sāmī, mā cintetthā“¹¹ 'ti ubho pi assāsetvā attano gehaṃ netvā gandhodakena nahāpetvā bhojetvā „sāmikā vo āgatā“ ti sesesan nipātetvā dassetvā kati-
pāhaṃ vītināmetvā sabbe dāse gahetvā rājaṅgaṇaṃ gantvā uparavaṃ akāmsu¹². Rājā pakkosāpetvā „kiṃ etan“ ti pucchi. Te sabbaṃ taṃ pavattim rañño ārocesuṃ. Rājā tesāṃ vaca-
naṃ sutvā ubho pi seṭṭhi¹³ pakkosāpetvā Saṅkhasetṭhim pucchi: „saccaṃ kira tayā mahāsetṭhi Piliyasetṭhissa cattālīsakoṭṭidhanaṃ dinnam“ ti. „Mahārāja mama sahāyassa maṃ takketvā“¹⁴ Rāja-
gahaṃ āgacchantassa na kevalaṃ dhanam sabbaṃ vibhavaṃjātāṃ saviññāṇakāṃ¹⁵ aviññāṇakāṃ dve koṭṭhāse katvā samabhāgaṃ adāsīn“ ti. Rājā „saccaṃ¹⁶ etan“ ti Piliyasetṭhim pucchi. „Āma devā“ 'ti. „Tayā paṇ' assa taṃ nēva takketvā āgatassa atthi koci sakkāro vā sammāno vā kato“ ti. So tuṇhi ahoṣi. „Api pana te etassa palāpatumbamattaṃ dasante pakkhipāpetvā

¹ K mittha, Bp miti (metri causa?) ² K riyittha, Bp jiyiyatha. ³ K malināni.
⁴ K eka. ⁵ K mānen. ⁶ K atthantāni. ⁷ K nā. ⁸ K citti jiyittha? Bp miti
jiyyatha. ⁹ K rodātassa. ¹⁰ K dadam. ¹¹ K cintettha. ¹² read akāsi? ¹³ K
setthi. ¹⁴ K take katva. ¹⁵ K -ka. ¹⁶ K paccam

dāpitaṃ atthīti¹. Tam pi sutvā tuṇhī yeva ahosi. Rājā „kiṃ kātābbaṃ“ ti amaccehi saddhiṃ mantetvā taṃ paribhāsivā „gacchatha, Piliyasetṭhiṃ ghare sabbaṃ vibhavaṃ Saṃkha-setṭhiṃ dethā“ ti āha. Bodhisatto „mahārāja, mayhaṃ parasantakena² attho n’ atthi, mayā dinnamattam eva pana dāpethā“ ti. Rājā Bodhisatassa santakaṃ dāpeti. Bodhisatto sabbaṃ attanā dinnavibhavaṃ patilabbhitvā dāsaparīsaparivuto Rājagaham eva gantvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā dānādini puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Piliyasetṭhi Devadatto ahosi. Saṃkha-setṭhi pana aham evā“ ti. Asampadānājātakaṃ.

2. Pañcagarujātaka.

Kusalūpadese dhitiyā daḥhāyā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Ajapālanigrodhe Māraddhītānaṃ palobhanasuttantaṃ ārabha kāthesi. Bhagavatā hi ādito paṭṭhāya

Daddallamānā āgañchum³ Tanhā⁴ ca Aratī Ragā.

tā tattha paṇudī⁵ Satthā tūlaṃ bhaṭṭhaṃ va māluta⁶ ti.

evaṃ yāva pariyoṣānā tassa suttantassa kathitakāle dhammasabhāyaṃ saṇnipatitā bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso. Sammāsambuddho Māraddhītaro anekasatāni dibbarūpāni māpetvā palobhanatthāya upasamkamantā akkhīni pi ummiletvā na olokesi. Aho Buddhabalan nāma acchariyaṃ ti. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannissinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ ti vutte „na bhikkhave idāpi mayhaṃ sabbāsava khetvā sabbaññūtaṃ pattassa Māraddhītānaṃ anolokanam nāma na⁷ acchariyam, ahaṃ hi pubbe bodhiṃ pariyesamāno saṃkilesakāle pi abhisamkhatam dibbarūpaṃ pi indriyāni bhinditvā kilesavasena anoloketvā va gantvā mahārājjaṃ pāpuṇiṃ“ ti vatvā atitaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bo-dhisatto bhātikasatassa kaṇiṭṭho ahoṣīti sabbaṃ heṭṭhā⁷

¹ K parasattakena ² Bp āgacchum. ³ so Bp; K tanhāya. ⁴ Bp pānudi.

⁵ K māluko. ⁶ so both K and Bp. ⁷ see Jāt 96

Takkasilajātake vuttanayen' eva vitthāretabbam. Tadā pana Takkasilanagaravāsihi bahinagare sālāya Bodhisattam upasamkamitvā yācitvā rajjam paṭicchāpetvā abhiseke kate Takkasilanagaravāsino nagaram devanagaram viya rājabhavanañ ca Indabhavanam viya alamkarimsu. Tadā pana Bodhisatto nagaram pavisitvā rājabhavane pāsāde mahātale samussāpitasetacchattam¹ ratanavarapallamkam āruya devarājalilāhāya nisīdi, amaccā ca brāhmaṇagahapatikādayo khattiyakumārā ca sabbālamkārapati-maṇḍitā parivāretvā atthamisu, devaccharapaṭibhāgā soḷasasahasā nāṭakittiho naccagītavāditakusalā uttamavilāsasampannā naccagītavāditāni² payojesum, gītavāditasaddena rājabhavanam meghatthanitapūrito mahāsamuddakucchi³ viya ekaninnādam ahosi. Bodhisatto attano sirisobhaggaṃ olokayamāno cintesi: „sac' āham tāsam yakkhinīnam abhisamkhataṃ dibbarūpaṃ olokessaṃ jīvitaṃ bhayaṃ patto abhavissaṃ, imaṃ sirisobhaggaṃ na olokessaṃ, Paccekabuddhānam pana ovāde tṭhitabhāvena idaṃ mayā pattan“ ti. evañ ca pana cintetvā udānam udānento imaṃ gātham āha:

Kusalūpadese dhitiyā dalhāya ca
 avatthitattābhayabhīrutāya ca
 na rakkhasīnam vasam āgamimha,
 sa sotthibhāvo mahatā bhayena me ti. 128.

Tattha kusulūpadese ti kusalanam upadese Paccekabuddhānam ovāde ti attho, dhitiyā dalhāya ca ti dalhāya dhitiyā yasathirena abbhocchinnaniran-taraviriya⁴ eā ti attho, avatthitattābhayabhīrutāya eā ti abhayabhīrutāya avatthitattāya⁵ ca, tattha bhayaṃ ti cittuttāsamattam parittabhayaṃ, bhīrutā ti sarīrakampanappattam⁶ mahābhayaṃ, idaṃ ubhayaṃ pi Mahāsattassa yakkhinīyo nām etā manussakhādikā ti bheravārammanam disvā nāhosi, tenāha: avatthitattā bhayabhīrutāya eā ti. bhayabhīrutāya abhāven' eva bheravārammanam disvāpi anivattana-bhāvenā ti attho, na rakkhasīnam vasam āgamimhā ti yakkhakantāre tāsam rakkhasīnam vasam na āgamimhā, yasma ambhākam kusulūpadese dhiti ca dalhā ahosi bhayabhīrutābhāvena ca anivattanasabhāvā ahumhā tasmā rakkhasīnam

¹ K -sesacchattam ² K -vādināti? ³ K -kucchin ⁴ K abboech- ⁵ K avattita-

⁶ K sarīramkam-.

vasaṃ na agamimhā ti vuttani hoti, sa sotthibbhāvo mahatā bhayena me ti so me ayaṃ ajja mahatā bhayena rakkhasīnaṃ santikā pattabbena dukkhado-manassena sotthibbhāvo khemabhāvo pīrisomanassabhāvo yeva jāto ti attho¹.

Evam Mahāsatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā dhammena rajjaṃ karetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Ahaṃ tena samayena Takkaṣilaṃ gantvā rajjaṃ pattakumāro ahoṣin². ti. Pañcagarujātakaṃ³.

3. Ghatāsanajātaka.

Khemaṃ yahiṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto aññataraṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. So hi bhikkhu Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā paccanta: gantvā ekaṃ gāmaṃ upanissāya araññasenaśane vassaṃ upagañchi. Tassa paṭhamamāse yeva piṇḍāya pavitṭhassa paṇṇasālā jhāyittha. So vasaṇaṭṭhānābhāvena kilamanto upaṭṭhākānaṃ⁴ ācikkhi. Te „hotu bhante. paṇṇasālaṃ karissāma tāvā“⁵ ti ādīni vadantā temāsaṃ vītināmesuṃ. So senāsana-sappāyābhāvena kammaṭṭhānaṃ matthakaṃ pāpetuṃ nāsakkhi. So nimittamattam pi anuppādetvā vutthavaṃ so Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā „kin nu kho te bhikkhu kammaṭṭhānaṃ sappāyaṃ jātan“ ti puechi. So ādito paṭṭhāya sappāyāsappāyaṃ kathesi. Satthā⁵ „pubbe pi kho bhikkhū tiracchānāpi attano sappāyāsappāyaṃ ūtvā sappāyakāle vasi tvā asappāyakāle vasaṇaṭṭhānaṃ pahāya aññattha agamaṃsu. tvaṃ kasmā attano sappāyāsappāyaṃ na aññāsīti“ vtvā tena yācito atītaṃ āhari:

• Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto sakunayoniyaṃ nibbattitvā viññūtaṃ patvā so-bhaggapatto sakunaṇṛjā hutvā ekasmiṃ araññāyatane jātassara-tīre sākhaṇḍapasaṃpannaṃ bahalapattapalāsaṃ mahārukkhaṃ upanissāya saparivāro vāsaṃ kappesi. Bahū sakunā tassa

¹ so Bp; K omits attho. ² Bp bhīrukajātakaṃ dutiyaṃ. ³ so Bp; K upaṭṭhānānaṃ. ⁴ K tāvapaṃatāvā. ⁵ so Bp; K omits satthā.

rukkhassa udakamatthake¹ patthaṭasākhāsu vasantā sarira-
valaṇṇaṃ uduke pāṭenti. Tasmiṃ ca jātassare Caṇḍo nāgarajā
vasati, tassa etad ahoṣi: „ime sakunā mayhaṃ nivāse jātassare
sariravalaṇṇaṃ pāṭenti, yaṃ nūna udakato aggiṃ utthāpetvā
rukkhaṃ jhāpetvā ete palāpeyyaṃ“ ti so kuddhamānaso rattibhāge
sabbesaṃ² sakunānaṃ sannipatitvā rukkhasākhāsu nipannakāle
paṭhamāṃ tāva uddhanāropitaṃ³ viya udakaṃ pakkatthāpetvā⁴
dutiyaṃ dhūmaṃ utthāpetvā tatiyaṃ tālakkhandhappamāṇaṃ
jālaṃ utthāpesi. Bodhisatto udakato jālaṃ utthahamānaṃ disvā
„bho sakunā, agginā ādittaṃ nāma udakena nibbāpenti, idāni
pana udakaṃ eva ādittaṃ, na sakkā amhehi idha yasitum,
aññattha gamissāmā“⁵ ti vatvā gātham āha:

Khemāṃ yaṃ tattha arī udīrito:

udakassa majjhe jalate⁶ ghatāsano,

na ajja vāso mahiyā mahīruhe.

disā bhajavho, saraṇ' ajja no bhayaṃ ti. 129.

Tattha khemaṃ yaṃ tattha arī udīrito ti yasmiṃ udakapitthe
khemabhāvo nibbhayabhāvo tasmīṃ sattu paṭṭhiko sapatto⁶ utthito. udakassa
'ti jalassa, ghatāsano ti aggi. so ghatam asanāti tasmā ghatāsano ti vuccati.
na ajja vāso ti ajja no vāso n' atthi, mahiyā mahīruhe ti⁷ mahīruho vuccati
rukkho tasmīṃ imissā mahiyā jāte⁸ rukkhe" ti attho. disā bhajavho ti disā
bhajatha gaṇṇattha, saraṇajja no bhayaṃ ti ajj' amhakaṃ saraṇato va bhayaṃ
jātaṃ, paṭisaraṇatthānato¹⁰ bhayaṃ uppannaṃ ti attho

Evāṃ vatvā Bodhisatto attano vacanakare sakunē ādāya
uppatitvā aññattha gato. Bodhisattassa pana vacanaṃ agahetvā
ṭhitasakunā jīvitakkhayaṃ pattā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ
samodhānesi: (Saccapariyoṣāṇe so bhikkhu arahatte paṭiṭṭhāsi) „Tadā
Bodhisattassa vacanakarā sakunā Buddhapaṇisā, sakunārājā pana aham
evā“ ti. Ghatāsāna-jātakaṃ.

¹ K adds mama ² K sabbe. ³ Bp uddhane ropitaṃ ⁴ Bp pakkutthāpetvā.

⁵ K jalato. ⁶ K sampatto ⁷ K omits mahīruhe ti ⁸ K te, Bp jāto. ⁹ Bp
rukkho ¹⁰ K pati-.

4. Jhānasodhanajātaka.

Ye saññino ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Saṃkassa-nagaradvāre attanā saṃkhittena pucchitapaṇhassa Dhammasenā-patino vitthāravyākaraṇaṃ ārabha kathesi. Tatr' idam atīta-vatthum:

Atīte kira Brahmadatte Bārāṇasiyaṃ -pe- Bodhisatto araṇṇāyatane kālaṃ karonto „n' eva -saññi- nāsaññīti“ āha -pe-. Tāpasā jeṭṭhantevāsikassa kathaṃ na gaṇhiṃsu. Bodhisatto Abhassarato āgantvā ākāse ṭhatvā imaṃ gātham āha:

Ye saññino te pi duggatā,
ye pi asaññino te pi duggatā,
etaṃ ubhayam vivajjaya²,
taṃ samāpattisukhaṃ anaṅgaṇaṃ ti. 130.

Tattha ye saññino ti ṭhapetvā n' eva -saññi- nāsaññāyatanalābhino³ avasese⁴ acittakasatte dasseti, te pi duggatā ti tassā samāpattiya alābhatu te pi duggatā nāma, ye pi asaññino ti asaññābhava nibbatte acittakasatte dasseti, te pi duggatā ti te pi imissā yeva samāpattiya alābhatu duggatā yeva nāma, etaṃ ubhayam pi vivajjaya² ti etaṃ ubhayam pi saññibhāvaṃ ca asaññibhāvaṃ ca vivajjaya pajahā ti antevāsikaṃ ovadi, taṃ samāpattisukhaṃ anaṅgaṇaṃ ti taṃ n' eva -saññi- nāsaññāyatanalābhino sattaṭṭhena sukhaṃ ti saṃkhaṃ gataṃ jhānasukhaṃ anaṅgaṇaṃ ti niddosaṃ, balavacittakaggatāsabhāvena pi taṃ anaṅgaṇaṃ nāma jātāṃ

Evam Bodhisatto dhammaṃ desetvā antevāsikassa guṇaṃ kathetvā Brahmālokaṃ eva agamāsi. Tadā sesā tāpasā jeṭṭhantevāsikassa saddahiṃsu.

•

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jeṭṭhantevāsiko Sāriputto ahosi, Mahābrahmā pana aham evā“ ti. Jhānasodhanajātakaṃ.

¹ so Bp; K neva saññīti. ² K vivajjiya. ³ K nevasaññi-. ⁴ so Bp; K avase.

5. Candābhajātaka.

Candābhan ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto Saṃkassanagaradvāre therassa paṇhavyākaraṇaṃ ārabha kathesi.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto araṇṇāyatane kālaṃ karonto antevāsikehi pucchito candābhaṃ suriyābhaṃ ti vatvā Ābhassaresu nibbatto. Tāpasā jeṭṭhantevāsikassa na saddahimsu. Bodhisatto āgantvā ākāse tṛṣṭho imaṃ gātham āha:

Candābhaṃ suriyābhaṃ ca yo dha paṇṇāya bhāvati¹
avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti. 131.

Tattha candābhan ti odātakasiṇaṃ dasseti, suriyābhan ti pītakasiṇaṃ, yo dha paṇṇāya bhāvati² yo puggalo idha sattaloṇe idam kasinadvayaṃ paṇṇāya bhāvati¹ ārammaṇaṃ katvā anupavisati tattha vā paṭiṭṭhahati, athavā candābhaṃ suriyābhaṃ ca yo dha paṇṇāya bhāvati² yattakaṃ tṛṣṭhaṃ candābhā³ ca suriyābhā³ ca paṭṭhatā tattake tṛṣṭhe² paṭibhāgaṃ kasinaṃ vaḍḍhetvā taṃ ārammaṇaṃ katvā jhānaṃ nibbattento ubhayam p' etaṃ paṇṇāya bhāvati¹ nāma, tasmā ayam p' ettha attho yeva, avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti so puggalo tathā katvā paṭiladdhena dutiyena jhānena ābhassarabrahmalokūpago⁴ hoti.

Evam Bodhisatto tāpase bodhetvā jeṭṭhantevāsikassa guṇaṃ kathetvā Brahmaloṇaṃ eva gato.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā jeṭṭhantevāsiko Sāriputto. Mahābrahmā pana ahaṃ evā“ ti. Candābhajātakaṃ.

6. Suvannahamsajātaka.

Yaṃ laddhaṃ tena tuṭṭhabban ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Thullanandaṃ¹ bhikkhuṇiṃ ārabhā kathesi. Sāvattiyaṃ hi aññataro upāsako bhikkhuṇisaṅghaṃ lasunena pavāretva khetṭapālaṃ āpāpesi²: „sace bhikkhuniyo āgacchanti ekekāya bhikkhuniyā dve tayo gaṇḍikā dehiti“. Tato paṭṭhāya bhikkhuniyo tassa

¹ so K; Bp gāḍhati. ² so K; Bp gāḍhati. ³ K -bhaṃ ⁴ so Bp; K ābhassarūpabra-.

⁵ K ānā-.

geham pi khettaṃ pi lasunattāya gacchanti. Ath' ekasmiṃ ussavadiyase tassa gehe lasunaṃ parikkhayaṃ agamāsi. Thullanandā bhikkhunī saparivārā¹ gehaṃ gantvā „lasunenāvuso attho“ ti vatvā „n' atth' ayye“². yathābhattaṃ lasunaṃ parikkhīṇaṃ. khettaṃ gacchathā“³ 'ti vuttā khettaṃ gantvā na mattaṃ jānitvā lasunaṃ āharāpesi. Khettapālo ujjhāyi „kathaṃ hi nāma bhikkhuniyo na mattaṃ jānitvā lasunaṃ harāpessanti“ tassa vacanaṃ⁴ sutvā yā tā bhikkhuniyo appicchā⁵ tāpi tāsaṃ vacanaṃ⁶ sutvā bhikkhū pi ujjhāyīṃsu⁷, ujjhāyitvā ca pana Bhagavato etam atthaṃ ārocesuṃ. Bhagavā Thullanandaṃ bhikkhuniṃ garahitvā „bhikkhave mahiccho puggalo nāma vijātamātuyāpi appiyo hoti amanāpo. appasanne pasādetuṃ pasannānaṃ“⁸ vā bhiyyosomattāya pasādaṃ janetuṃ anuppannaṃ lābhaṃ uppādetuṃ uppannaṃ vā pana thiraṃ kātuṃ na sakkoti. appiccho pana appasanne pasādetuṃ pasannānaṃ bhiyyosomattāya pasādaṃ janetuṃ anuppannaṃ lābhaṃ uppādetuṃ uppannaṃ vā pana thiraṃ kātuṃ sakkotīti“⁹ ādinā nayena bhikkhūnaṃ tadanucchavikāṃ dhammaṃ kathetvā „na bhikkhave Thullanandā idān' eva mahicchā. pubbe pi mahicchā yevā“¹⁰ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto aññatarabrāhmaṇakule nibbatti. Tassa vayappattassa samajātikā kulā pajāpatiṃ āharīṃsu. Tassā Nandā⁷ ti tisso dhītaro ahesuṃ. Tāsu parakulaṃ āgatāsu yeva Bodhisatto kālaṃ katvā suvaṇṇahamsayoniyaṃ nibbatti jātissaraṃ ṇāṇaṃ c' assa uppajji. So vayappatto hutvā suvaṇṇapattasañchannaṃ sobhaggappattaṃ mahantaṃ attabhāvaṃ disvā „kuto nu kho cavitvā ahaṃ idhūpapanno“ ti āvajjento „manussalokato“ ti ṇatvā puna „kathan nu me brāhmaṇī ca dhītaro ca jīvantīti“ upadhārento „paresaṃ bhatīṃ katvā kicchena jīvantīti“⁸ ṇatvā cinṇesi: „mayhaṃ sarīre sovaṇṇamayāni pattāni koṭṭanaghaṭṭanasabhāvāni“, ito ekekaṃ pattāṃ dassāmi, tena me pajāpatī ca dhītaro ca sukhāṃ jīvissantīti“⁹ so tattha gantvā piṭṭhavaṃsakotiyaṃ⁹ niliyi. Brāhmaṇī ca dhītaro ca Bodhisattaṃ disvā

¹ K -vāro. ² K nattheyye. ³ so B^p, K omits vacanam. ⁴ K appiccha. ⁵ B^p ujjhāyantaṃ tassa vacanaṃ sutvā yā tā bh. appicchā tāpi ujjhāyanti tassa vacanaṃ sutvā bhikkhū pi u. ⁶ K pasannaṃ. ⁷ B^p adds Nandavatī Sundarīnandā.

⁸ K -bhāvāti. ⁹ so B^p; K piṭṭhivamsa-.

„kuto āgato sāmīti“ pucchimsu. „Ahaṃ tumbhākaṃ pitā, kālaṃ katvā suvaṇṇaḥamsayoniyaṃ nibbattiṃ, tumhe daṭṭhum āgato, ito paṭṭhāya tumbhākaṃ paresaṃ bhatin katvā dukkhajīvikāya jīvanakiccaṃ n' atthi, ahaṃ vo ekekaṃ pattam dassāmi, taṃ vikkiṇitvā sukhena jīvathā“ 'ti ekaṃ pattam datvā agamāsi. So eten' eva niyāmena antarantarā āgantvā ekekaṃ pattam deti. Brāhmaṇiyo aḍḍhā sukhita¹ ahesuṃ. Ath' ekadivasam sā brāhmaṇi dhītarō āmantesi: „ammā tīracehānānaṃ nāma cittaṃ dujjānaṃ, kadāci vo pitā idha nāgaccheyya, idāni 'ssa āgata-kāle sabbāni pattāni luṇcitvā gaṇhāmā“ 'ti. Tā „evaṃ no pitā kilamissatīti“ na sampaticchimsu. Brāhmaṇi pana mahicchatāya puna ekadivasam suvaṇṇarājahaṃsassa āgatakāle „ehi tāva sāmīti“ vatvā taṃ attano santikaṃ upagataṃ ubhohi hatthehi gahetvā sabbapattāni luṇci. Tāni pana Bodhisattassa ruciṃ vinā balakkārena gahitattā sabbāni bakapattasadisāni ahesuṃ. Bodhisatto pakkhe pasāretvā gantuṃ nāsakkhi. Atha naṃ sā mahācāṭiṃyā pakkhipitvā posesi. Tassa puna utṭhahantāni pattāni setāni sampajjimsu. So sañjātapakkho uppatitvā attano vasanattāhanam eva gantvā na puna agamāsīti.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā „na bhikkhāve Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yeva mahicchatāya ca pana suvaṇṇamahā² parihīnā. idāni pana attano mahicchatāya eva lasunamahāpi³ parihāyissati, tasmā ito paṭṭhāya lasunaṃ khādituṃ na labhissati⁴, yathā ca Thullanandā evaṃ taṃ nissāya sesabhikkhuniyo pi, tasmā bahuṃ⁵ labhitrāpi pamāṇam eva jānitabbam. appaṃ labhitvā pana yathāladdhen' eva santoso kātabbo, uttarin na patthetabban“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Yaṃ laddham tena tuṭṭhabbam, atilobho hi pāpako,
haṃsarājaṃ gahetvāna¹ suvaṇṇā parihāyathā 'ti. 132.

Tattha tuṭṭhabban ti tusitabbam

Idaṃ pana vatvā Satthā anekapariyāyena garahitvā „yā pana bhikkhunī lasunaṃ khādeyya pācittiyaṃ“ ti sikkhāpadaṃ paññāpetvā

¹ K sukhina ² K suvaṇṇamahā. ³ K lasunamahāpi. ⁴ so Bp; K labhati ⁵ K bahu.

jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇi ayam Thullanandā ahoṣi. tisso dhītaro idāni tisso yeva bhaginiyo. suvaṇṇarājahaṃso pana aham evā“¹ ti. Suvaṇṇahaṃsajātakam.

7. Babbujātaka.

Yatth' eko labhate¹ babbū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kāṇamātāsikkhāpadaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ hi Kāṇamātā nāma dhītuvasena pākata² nāma upāsikā ahoṣi sotāpannā ariyasāvaka. Sā dhītaraṃ kāṇaṃ aṇṇatarasmiṃ gāmake samānājātiyassa purisassa adāsi. Kāṇā kenacid eva karaṇiyena mātu gharāṃ agamāsi. Ath' ssā sāmiko katipāhaccayena dūtam pāhesi: „āgacchatu kāṇā, icchāmi kāṇāya āgamanan³“ ti. Kāṇā dūtassa vacanaṃ sutvā „amma gamissāmiti“⁴ mātaraṃ pucchi. Kāṇamātā „ettakam kalam vasi tvā katham tucchahatthā va gamissasī“⁵ pūvaṃ paci. Tasmiṃ khane eko piṇḍacāriko bhikkhu tassā nivesanaṃ agamāsi. Upāsikā taṃ nisidāpetvā pattapūraṃ pūvaṃ dāpesi. So nikkhamitvā aṇṇassa ācikkhi, tassa pi tath' eva dāpesi. So pi nikkhamitvā aṇṇassa ācikkhi. tassāpi tath' evā 'ti evaṃ catunnaṃ janānaṃ dāpesi. Yathāpaṭiyattaṃ pūvaṃ parikkhayaṃ agamāsi. Kāṇāya gamanaṃ na sampajji. Ath' assā sāmiko dutiyaṃ pi tatiyaṃ pi dūtam pāhesi. Tatiyaṃ pāhento va „sace kāṇā nāgacchati ahaṃ aṇṇaṃ pajāpatim ānessāmiti“⁶ pāhesi. Tayo vāre ten' eva upāyena gamanaṃ na sampajji. Kāṇāya sāmiko aṇṇaṃ pajāpatim⁷ ānesi. Kāṇā taṃ pavattiṃ sutvā rodamaṇā atthāsi. Satthā taṃ karaṇaṃ natvā pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacivaraṃ ādāya Kāṇamātāya nivesanaṃ gantvā paṇṇattāsāne nisiditvā Kāṇamātaraṃ pucchi: „kissa kāṇāyaṃ⁸ rodatīti“ „iminā nāma karaṇeṇā“⁹ ti ca sutvā Kāṇamātaraṃ samassāsetvā dhammakathaṃ kathetvā utthāyānā vihāraṃ agamāsi. Atha tesam catunnaṃ bhikkhūnaṃ tayo vāre yathāpaṭiyattaṃ pūvaṃ gaḥetvā kāṇāya⁶ gamanassa upacchinna-bhāvo⁷ bhikkhusaṃghe pākato jāto. Ath' ekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samutthāpesuṃ: „āvuso catuhi nāma bhikkhūhi tayo vāre Kāṇamātāya pakkapūvaṃ khādītva kāṇāgamanantarāyaṃ katvā sāmikena pariccattam dhītaraṃ nissāya mahāupāsikāya domanassaṃ uppāditan“¹⁰ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi

¹ so Bp; K labhati. ² K pātaka corr. to pakata. ³ K āgan. ⁴ K patiṃ ⁵ K kissā karaṇāya, Bp kissa ayam kāṇā ⁶ K karaṇāya. ⁷ so Bp; K uechinna-

kathāya sammisinnā¹ ti pucchitvā „imāya nāmā²“ ti vutte „na bhikkhave idān³ eva cattāro bhikkhū Kāṇamātāya antakaṃ khāditvā tassā domanassam uppādesum. pubbe pi uppādesum yevā⁴“ ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto pāsāṇakotṭhakakule¹ nibbattitvā vayappatto pari-yodātasippo² ahosi. Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ nīgame eko mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tassa nidhānagatā yeva cattālīsa hiraṇṇakoṭiyo ahesum. Atha assa bhariyā kālāṃ katvā dhanasinehena gantvā dhanapiṭṭhiyaṃ mūsikā hutvā nibbatti. Evaṃ anukkamena sabbam pi taṃ kulāṃ abbatthaṃ agamāsi. Evaṃ so ucchijji. So gāmo pi chaḍḍito apaṇṇattikabhāvaṃ agamāsi. Tadā Bodhisatto tasmiṃ purāṇagāmaṭṭhāne pāsāṇe uppāṭetvā koṭṭeti³. Atha sā mūsikā gocarāya caramānā Bodhisattaṃ punappuna passantī uppannasinehā hutvā cintesi: „mayhaṃ dhanāṃ bahum⁴, nikkāraṇena nassissati⁵, iminā saddhiṃ ekato hutvā imaṃ dhanāṃ khādissāmīti“ ekadivasāṃ ekaṃ kahāpaṇaṃ mukhena ḍasitvā Bodhisattassa santikaṃ agamāsi. So taṃ disvā piyavācāya samālapanto⁶ „kin nu kho amma kahāpaṇaṃ gahetvā āgatāsīti“ āha. „Tāta imaṃ gahetvā attanāpi paribhuñja, mayham pi maṃsaṃ āharā“ ti. So „sādhū“ ti sampaticchitvā kahāpaṇaṃ adāya gharaṃ gantvā ekena māsakena maṃsaṃ kiṇitvā āharitvā tassā adāsi. Sā taṃ gahetvā attano nivāsanaṭṭhānaṃ gantvā yathāruciya khādi. Tato paṭṭhāya iminā va niyāmena divase divase Bodhisattassa kahāpaṇaṃ deti. So pi 'ssā maṃsaṃ āharati. Atha ekadivasāṃ taṃ mūsikaṃ biḷāro aggahesi. Atha naṃ sā evam āha: „samma mā maṃ māresīti“. „Kimkāraṇā, ahaṃ hi chāto maṃsaṃ khāditukāmo, na sakkā mayā na māretun“ ti. „Kiṃ pana ekadivasam eva maṃsaṃ khāditukāmo c' asi udāhu niccakālan“ ti. „Labhamāno niccam pi khāditukāmo 'mhīti“. „Yadi evaṃ ahan te niccakālaṃ maṃsaṃ dassāmīti“

¹ K -koddhaka-. ² K -sippa. ³ K koddheti. ⁴ K bahu. ⁵ so BP; K sati. ⁶ so BP; K -pento. ⁷ so K; BP dassam.

vissajjehi man¹ ti. Atha nam bilāro „tena hi appamatto hohīti“ vissajjesi. Tato paṭṭhāya attano ābhatamamsaṃ dve koṭṭhāse katvā ekaṃ bilārassa deti ekaṃ sayam khādanti. Atha nam ekadivasaṃ aṇṇo bilāro aggahesi, tam pi tath' eva saṇṇāpetvā attānaṃ vissajjāpesi. Tato paṭṭhāya tayo koṭṭhāse katvā khādanti. Puna aṇṇo aggahesi, tam pi tath' eva saṇṇāpetvā attānaṃ mocesi. Tato paṭṭhāya cattāro koṭṭhāse katvā khādanti. Puna aṇṇo aggahesi, tam pi tath' eva saṇṇāpetvā attānaṃ mocesi. Tato paṭṭhāya pañca koṭṭhāse katvā khādanti. Sā pañcamaṃ koṭṭhāsaṃ khādamānā appāhāratāya¹ kilantā kiśā ahoṣi appamamsalohitā. Bodhisatto tam disvā „amma kasmā milātāsīti“ vatvā „iminā nāma kāraṇena“ ti vutte „tvaṃ ettha kaṃ kālāṃ kasmā mayhaṃ nācikkhi, aham ettha kattabbaṃ jānissāmīti“ tam samassāsetvā suddhaphalikapāsāṇena guhaṃ katvā āharitvā „amma tvaṃ imaṃ guhaṃ pavasitvā nipajjitvā āgatāgatānaṃ pharusāhi vācāhi santajjeyyāsīti“ āha. Sā guhaṃ pavasitvā nipajji². Ath' eko bilāro āgantvā „dehi me maṃsaṃ“ ti āha. Atha nam mūsikā „are duṭṭha bilāra, kin te ahaṃ maṃsahārikā³, attano puttānaṃ maṃsaṃ khādā“ ti tajjesi. Bilāro phalikaguhāya nippannabhāvaṃ ajānanto kopavasena „mūsikaṃ gaṇhissāmīti“ sahasā pakkhanditvā hadayena phalikaguhāyaṃ⁵ pahari⁶, tāvad ev' assa⁷ hadayaṃ bhijji, akkhīni nikkhamanākārappattāni jātāni. So tatth' eva jīvitakkhayaṃ patvā ekamantaṃ paṭicchannaṭṭhāne papati. Eten' upāyena aparō pi aparō pīti⁶ cattāro pi janā jīvitakkhayaṃ pāpuṇṇisu. Tato paṭṭhāya mūsikā nibbhaya hutvā Bodhisattassa devasikaṃ dve tayo kahāpaṇe deti. Evaṃ anukkamena sabbam pi dhanāṃ Bodhisattass' eva adāsi. Te ubho pi yāvajīvaṃ mettīm abhinditvā yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ K appahā-. ² K nippajji. ³ K maṃsaṃhā-. ⁴ K khāda ⁵ so Bp; K -ya
⁶ so Bp; K pahara ⁷ K tavassa, Bp tāvad eva assa. ⁸ K pi

Yatth' eko labhate babbu dutiyo tattha jāyati
tatiyo ca catuttho ca, idan te babbukā bilān ti¹. 133.

Tattha yatthā 'ti yasmiṃ thāne, babbū ti bilāro, dutiyo tattha jāyati
tīti yattha eko mūsikam vā māṃsaṃ vā labhati dutiyo pi tattha bilāro jāyati
upparjati, tathā tatiyo ca catuttho ca, evaṃ te tadā cattāro bilāra ahesuṃ, hutvā
ca pana divase divase māṃsaṃ khādantā te babbukā idan phalikkamayāṃ bilān
udarena paharivā sabbe pi jīvitakkhayaṃ pattā ti.

Evaṃ Satthā dhammaṃ desetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā
cattāro bilārā cattāro bhikkhū ahesuṃ, mūsikā Kāṇamātā, pāsāṇa-
koṭṭakamaṇikāro² ahaṃ evā“ 'ti. Babbujātakaṃ.

8. Godhajātaka.

Kin te jaṭāhi dummedhā 'ti. Idan Satthā Jetavane vi-
haranto ekaṃ kuhakaṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthum heṭ-
ṭhākathitasadisam eva.

Atīte pana Bārāṇasiyaṃ Brāhmadatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto godhayoniyaṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Tadā eko
pañcābhiñño uggatapo tāpaso ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya
araññāyatane paṇṇasālāya vasati. Gāmaṃvāsino sakkaccaṃ tā-
pasāṃ upaṭṭhahanti. Bodhisatto tassa caṃkamanakoṭiyaṃ
ekasmiṃ vammike vasati, vasanto ca pana divase divase dve
tayo vāre tāpasāṃ upasaṃkamitvā dhammūpasamhitaṃ atthū-
pasamhitaṃ ca vacanaṃ sutvā tāpasāṃ vanditvā vasanaṭṭhānam
eva gacchati. Aparabhāge tāpaso gāmaṃvāsino āpucchitvā pak-
kāmi, pakkante ca pana tasmiṃ silavatasampanne tāpase añño
kūṭatāpaso āgantvā tasmiṃ assamapade vasaṃ kappesi. Bo-
dhisatto „ayaṃ pi silavā“ ti sallakkhetvā purimanayen' eva
tassa santikaṃ agamāsi. Ath' ekadivasāṃ nidāghasamaye akāla-
samaye meghavatte³ vammikehi makkhikā nikkhamiṃsu. Tasaṃ
khādanatthaṃ godhā āhiṇḍiṃsu. Gāmaṃvāsino nikkhamitvā bahū

¹ so both K and B. ² K pasānakoddhaka- ³ K -vaddhe

godhā¹ gahetvā siniddhasambhārayuttam² ambilānambilaṃ
 godhamainsaṃ sampādetvā tāpasassa adaṃsu. Tāpaso godha-
 mainsaṃ khāditvā rasatanhāya baddho „idaṃ mainsaṃ atima-
 dhuraṃ, kissa³ mainsaṃ nāma etan“ ti pucchitvā „godhamainsaṃ“
 ti sutvā „mama santikaṃ mahāgodho āgacchati, taṃ māretvā
 mainsaṃ khādissāmīti“ cintetvā pacanabhājanaṃ ca sappiloṇādāni
 ca āharāpetvā ekamante ṭhapetvā muggaraṃ ādāya kāsāyena
 paṭicchādetvā paṇṇasāladvāre Bodhisattassa āgamanam oloka-
 yamāno upasantūpasanto viya hutvā nisīdi. Bodhisatto „sā-
 yaṇhasamaye tāpasassa santikaṃ gacchissāmīti“ nikkhamitvā
 upasaṃkamanto va tassa indriyavikāraṃ disvā cintesi: „nāyaṃ
 tāpaso, aññesu divāsesu nisīdanākārena nisiṇṇo, ajj’ esa maṃ
 olokeno pi duṭṭhindriyo hutvā oloketi, parigaṇhissāmi naṃ“ ti
 so tāpasassa hetthā vāte ṭhatvā godhamainsagandham ghāyitvā
 „iminā kūṭatāpasena ajja godhamainsaṃ khāditam bhavissati,
 tena rasatanhāya baddho ajja maṃ attano santikaṃ upasaṃka-
 mantam muggarena paharitvā mainsaṃ pacitvā khāditukāmo
 bhavissatīti“ tassa santikaṃ anupagantvā ca⁴ paṭikkamitvā vi-
 carati. Tāpaso Bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā „iminā
 ‘ayaṃ nāma māretukāmo’ ti ñātaṃ bhavissati, tena kāraṇena
 nāgacchati, anāgacchantassāpi kuto muttiti“ muggaraṃ nīharitvā
 khipi. So tassa agganāṅguṭṭham eva āsādesi. Bodhisatto ve-
 gena vammikaṃ⁵ pavisitvā aññena chiddena sīsaṃ ukkhipitvā
 „ambho⁶ kūṭajāṭila, ahaṃ tava santikaṃ upasaṃkamanto ‘sīlavā’
 ti saññāya upasaṃkamam, idāni pana te mayā kūṭabhāvo ñāto,
 tādisassa mahācorassa kiṃ iminā pabbajjālīṅgenā⁷“ ti vatvā
 taṃ garahanto imam gātham āha: •

Kin te jaṭāhi dummedha, kin te ajinasāṭiyā, (Dhp. v. 394.)
 abbhantaran te gahanam, bāhiraṃ parimajjasīti. 134.

¹ BP godhe. ² so BP, K siniddham-. ³ BP kassa ⁴ BP omits ca. ⁵ K vammikena, BP dhammikaṃ. ⁶ K ambho ⁷ K -līṅgenā.

Tattha kin te jarāhi dummedhā¹ ti ambho² dummedha nippaṇṇa, etā pabbajitena dhāretabbā jatā, pabbajjagūparahitassa kin te tāhi³ jaṭṭhīti attho, kin te ajinasātiyā⁴ ti ajinasātiyā⁵ anucchavikassa⁶ samvarassa abhāvakālato patthāya kin te ajinasātiyā, abbhantaran te gahanāṃ ti tava abbhantaraṃ hadayaṃ rāgadosamohagahanena gahanāṃ paticchannaṃ, bāhiraṃ parimajja-sīti so tvaṃ abbhantare gahane⁷ nahānādihi⁸ c' eva lūṅgagahanena ca bāhiraṃ parimajjasi, taṃ parimajjanto kaṇṭhikapūritalābu viya visapūritacāṭi viya āsivisa-pūritavammiko viya gūthapūritacittagato viya ca bahimattho⁹ va hosi, kin tayā corena idha vasantena, sīghaṃ ito palāyāhi, no ce palāyasi gāmaṃvāsinaṃ te ācik-khivā niggaṃhaṃ kārāpessāmiti.

Evam Bodhisatto kūtatāpasam tajjetvā vammikam eva pāvīsi. Kūtatāpaso pi tato pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā kūtatāpaso ayaṃ kuhako ahosi, purimo silavantatāpaso Sāri-putto, godho pana aham evā“ ti. Godhajātakaṃ.

9. Ubhatobhaṭṭhajātaka.

Akkhī¹ bhinnā paṭo nattho ti. Idam Satthā Veluvane viharanto Devadattaṃ ārabha kathesi. Tadā kira dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso seyyathāpi nāma chavālātāṃ² ubhato padittaṃ majjhe gūthagataṃ n' evāraṇṇe kaṭṭhatthaṃ pharati na gāme kaṭṭhatthaṃ pharati evam evaṃ Devadatto evarūpe niyyānika-sāsane pabbajitvā ubhato bhaṭṭho ubhato paribāhiro jāto gihiparibhogā ca parihīno sāmānāntaṃ³ ca na paripūretiti“. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinu“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave Devadatto idān' eva ubhato paribhaṭṭho hoti, atīte pi paribhaṭṭho ahosi yevā“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Barāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārēnte Bodhisatto rukkhadeyatā hutvā nibbatti. Tadā ekasmiṃ gāmake bālisikā vasanti. Ath' eko bālisiko⁴ balisaṃ⁵ ādāya daharena puttana saddhiṃ yasmiṃ sobbhe pakatīyāpi bālisikā⁶ macche gaṇhanti tattha tattha gantvā balisaṃ⁷ khīpi. Baliso⁸

¹ K amho. ² K nāhi. ³ K -yāya. ⁴ K anacch-. ⁵ so K; Bp gahanāṃ. ⁶ K nagahā-, Bp nhā-. ⁷ so Bp; K bahiddho. ⁸ K akkhi. ⁹ so K, Bp chavālātāṃ.

¹⁰ so Bp; K sāmānāntaṃ. ¹¹ bāli-. ¹² K baḷi-.

udakapaṭicchaṇṇe ekasmiṃ khānukē¹ laggi. Bālisiko taṃ ākaḍḍhituṃ asakkonto cintesi: „ayaṃ baliso mahāmacche laggo bhavissati, puttakaṃ mātu santikaṃ pesetvā paṭivissakehi saddhiṃ kalahaṃ kārāpemi, evaṃ ito na koci koṭṭhāsaṃ paccāsimissatīti“ so puttaṃ āha: „gaccha tāta, mahāmacchaṃ no laddhabhāvaṃ mātu ācikkhā² ti, paṭivissakehi saddhiṃ kalahaṃ karohīti“ so puttaṃ pesetvā balisaṃ ākaḍḍhituṃ asakkonto rajjuchedanabhayena uttarisāṭakaṃ thale ṭhapetvā udakaṃ otaritvā macchalobhena macchaṃ upadhārento khānukēhi paharivā dve akkhi bhindi. Thale ṭhapitasāṭakaṃ pi³ ssa coro hari. So vedanāmatto hutvā hatthena akkhini uppīliyamāno gahetvā udakā uttaritvā kampamāno sāṭakaṃ pariyesati. Sāpi ssa bhariyā kalahaṃ katvā „kassaci apaccāsiṃsanabhāvaṃ karissāmīti“ ekasmiṃ yeva kaṇṇe tālapaṇṇaṃ pilandhitva ekaṃ akkhiṃ ukkhalimasiyā aūjetvā kukkuraṃ aṃkenādāya paṭivissakagharāṃ agamāsi. Atha naṃ ekā sabāyikā evaṃ āha: „ekasmiṃ yeva te kaṇṇe tālapaṇṇaṃ pilandhanaṃ, ekaṃ akkhiṃ aūjitaṃ, piyaputtaṃ viya kukkuraṃ aṃkenādāya gharato gharaṃ gacchasi, kiṃ ummattikāsi⁴ jātā“ ti. „Nāhaṃ ummattikā, tvaṃ pana maṃ akāraṇena akkosasi paribhāsasi, idāni taṃ gāmabhojakassa santikaṃ gantvā aṭṭha kahāpaṇe daṇḍāpessāmīti“⁵ evaṃ kalahaṃ katvā ubho pi gāmabhojakassa santikaṃ agamiṃsu. Kalahe visodhiyamāne tassā yeva matthake daṇḍo pati. Atha naṃ bandhitvā „daṇḍaṃ dehīti“ pothetuṃ⁶ ārabhiṃsu. Rukkhadevatā gāme tassā imaṃ pavattiṃ araṇṇe c’ assā patino taṃ vyāsanāṃ disvā khandhantare ṭhitā „bho purisa, tuyhaṃ udaye pi kamanto paduṭṭho thale pi, ubhato bhaṭṭho jāto“ ti vatvā imaṃ gāthāṃ āha:

Akkhi⁷ bhinnā⁸ paṭo nattho sakhigehe ca bhaṇḍanaṃ,
ubhato paduṭṭho kamanto⁹ udakamhi thalamhi cā’ ti. 135.

¹ K khānukē. ² K -kāyi. ³ K daṇḍāpessāmīti, B^p dandē karissāmi iti. ⁴ K poṭṭhetuṃ. ⁵ both K and B^p akkhi. ⁶ so K; B^p bhinno. ⁷ K padutthakamanto, B^p padutthakamantā.

Tattha sakhigehe ca bhandanan ti, sakhī sahāyikī, tassā gehe tava bhariyāya bhandanam katam, bhandanam katvī bandhītvā pothetvā danḍam dāriyyati¹, ubhato paduttho ti evam tava dvīsu pi thānesu kamantā padutthā yeva bhinnā yeva, kataresu dvīsu: udakamhi thalamhi cā 'ti akkhibhedena patanāsena ca uḍake kamantā padutthā sakhigehe bhandanena thale kamantā padutthā ti.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā bāliso² Devadatto ahoṣi, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Ubbha-
to bhaṭṭhajātakaṃ.

10. Kākajātaka.

Niccama ubbiggahadayā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto nātattacariyam ārabha kathesi. Paccuppannavatthum Dvādasanipāte Bhaddasālajātaka āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Boddhisatto kākayoniam nibbatti. Ath' ekadivasam rañño purohito bahinagare nadiyam nahāyitvā gandhehi vilimpitvā³ mālam pilandhitvā⁴ varavatthanivattho nagaram pāvisi. Nagaradvāra-toraṇe dve kākā nisinnā honti. Tesu eko ekam āha: „samma aham imassa brāhmaṇassa matthake sarīravalañjam pātesā mīti“. Itaro „mā te etaṃ rucci, ayam brāhmaṇo issaro, issarajanena ca saddhim veram nāma pāpakaṃ, ayam hi kuddho sabbe pi kāke vināseyyā“ 'ti. „Na sakkā mayā na kātun“ ti. „Tena hi paññāyissatīti“ vatvā itaro kāko palāyi. So toraṇassa hetthābhāgam sampatte brāhmaṇe olambakaṃ cārento⁵ viya tassa matthake vaccaṃ pātesi. Brāhmaṇo kujjhītvā kākesu veram bandhi. Tasmiṃ kāle ekā bhatiyā vihiḷkottikadāsī⁶ vihiṃ gelladvāre ātape pattharītvā rakkhantī⁷ nisinnā va niddam okkami. Tassā pamādam nātvā eko dīghalomako eḷako āgantvā vihiṃ khādī. Sā pabujjhītvā taṃ disvā palāpesi. Eḷako dutiyam pi tatiyam pi tassā tath' eva niddāyanakāle āgantvā vihiṃ khādī.

¹ so K; Bp dāpessati and dāpiyati. ² K bālī-. ³ so Bp; K gandhe vilumpitvā.

⁴ K pil-. ⁵ so K; Bp olampanam karonto. ⁶ K -koddhika-, Bp vihiḷkottikā-.

⁷ K -ti.

Sāpi tikkhattum palāpetvā cintesi: „ayaṃ punappuna khādanto upaḍḍhavīhiṃ khādissati, bahu¹ me chedo bhavissati, idāni 'ssa puna anāgamanakāraṇaṃ karissāmīti“ sā alātaṃ gahetvā niddāyamānā viya nisīditvā vihiṃ khādanatthāya eḷake sampatte utthāya alātena eḷakaṃ pahari. Lomāni aggiṃ agañhiṃsu². So sarire jhāyante „aggiṃ nibbāpessāmīti“ vegena gantvā hatthi-sālāya samīpe ekissā tiṇakuṭiyā sarīraṃ ghaṃsi³. Sā pajjali, tato utthitajālā⁴ hatthisālāṃ gaṇhi. Hatthisālāsu jhāyantisu⁵ hatthipittḥāni jhāyimsu, bahū hatthī vaṇitasarīrā ahesuṃ. Vejjā hatthī āroge kātum asakkontā rañño ārocesuṃ. Rājā purohitaṃ āha: „ācariya hatthivejjā hatthī tikicchitum na sakkonti, api kiñci bhesajjaṃ na jānāsīti“. „Jānāmi mahārājā“ 'ti. „Kiṃ laddhum vaṭṭatīti“. „Kākavasā mahārājā“ 'ti. Rājā „tena hi kāke māretvā vasaṃ āharathā“ 'ti āha. Tato paṭṭhāya kāke māretvā vasaṃ alabhivā tattha tatth' eva rāsiṃ karonti. Kākānaṃ mahābhayaṃ uppajji. Tadā Bodhisatto asitisahassaparivāro mahāsusānavane vasati. Eko kāko gantvā kākānaṃ uppannaṃ bhayaṃ Bodhisattassa ārocesi. So cintesi: „thapetvā maṃ aṇṇo mayhaṃ nātakānaṃ uppannaṃ bhayaṃ haritum samattho nāma n' atthi, harissāmi naṃ“ ti dasa pāramiyo āvajjetvā mettāpāramiṃ purecārikaṃ katvā ekavegeṇ' eva pakkhanditvā vivata mahāvātāpānena pavisitvā rañño āsanassa hetthā pavisi. Atha naṃ eko manusso gahetukāmo ahosi. Rājā⁶ rājāsaṃ pavittḥo „mā gaṇhīti“ vāresi. Mahāsatto thokam vissamitvā mettāpāramiṃ āvajjetvā⁷ hetthāsaṇā nikkhamitvā rājānaṃ āha: „mahārāja rañṇā nāma chandādivasena⁸ agantvā⁹ rajjaṃ kāretum vaṭṭatīti, yaṃ yaṃ kammaṃ kattabbaṃ hoti sabbhaṃ nisamma upadhāretvā kātum vaṭṭati, yaṃ ca kayiramānaṃ nippajjati tad eva kātum vaṭṭati na itaraṃ, sace rājāno yaṃ kayiramānaṃ na nippajjati taṃ karonti mahājanassa maraṇabhaya-pariyoṣānaṃ mahābhayaṃ

¹ so Bp; K bahu. ² so K; Bp aggi gaṇhiṃsu. ³ so Bp, K ghāsi. ⁴ K -jāla.

⁵ K -tisu. ⁶ K omits rājā. ⁷ K āvajjitvā ⁸ so Bp; K echandādivasena.

⁹ K āgantvā, Bp āgantvā corr to agantvā.

uppajjati, purohito veravasiko hutvā musāvādani akāsi, kākānaṃ vasā nāma n' atthīti¹. Taṃ sutvā rājā pasannacitto Bodhisattassa kañcanabhaddapīṭhani dāpetvā tattha nisinnassa pakkhan-tarāni satapākasahassapākatelehi makkhāpetvā kañcanataṭṭake rājārahaṃ subhojanaṃ dāpetvā pāṇīyaṃ pāyetvā suhitaṃ vigata-darathaṃ Mahāsattaṃ etad avoca: „paṇḍita tvaṃ 'kākānaṃ vasā nāma n' atthīti' vadasi, kena kāraṇena nesaṃ vasā na hotīti². Bodhisatto „iminā va' kāraṇenā“ 'ti sakalanivesanaṃ ekaravaṃ katvā dhammaṃ desento imaṃ gāthaṃ āha:

Niccaṃ ubbiggahadayā sabbalokavihesakā,
tasmā tesāṃ vasā n' atthi kākān' asmāka nātinan ti. 136.

Tatrāyaṃ samkhepattho: mahārāja, kākā nāma niccaṃ ubbiggamānasā bha-yappattā ca viharanti, sabbalokassa ca vihesakā khattiyādayo manusse pi itthi-purise pi kumārakumārikādayo pi vihethentā kilamantā ca vicaranti, tasmā imehi dvīhi kāraṇehi nesaṃ ambhakaṃ nātinan kākānaṃ vasā nāma n' atthi, atīte pi abhūtapubbā, anāgate pi na bhavissanti.

Evam Mahāsatto imaṃ kāraṇaṃ uttānaṃ katvā „mahārāja raññā nāma anisamma anupadhāretvā kammaṃ na kātabbau“ ti rājānaṃ bodhesi. Rājā tussitvā Bodhisattassa² rajjena pūjesi. Bodhisatto rajjaṃ rañño yeva paṭidatvā rājānaṃ pañcasu silesu paṭiṭṭhāpetvā sabbasattānaṃ abhayaṃ yāci. Rājā dhammade-sanaṃ sutvā sabbasattānaṃ abhayaṃ datvā kākānaṃ nibaddhaṃ dānaṃ paṭṭhapesi, divase divase taṇḍulammanassa² bhattaṃ pacitvā nānaggarasehi omadditvā kākānaṃ dānaṃ diyyati, Mahāsattassa pana rājabhojanaṃ eva diyyittha.

Satthā imaṃ dhammadēsaṃ āharitvā jātakāṃ samodhānesi:
„Tadā Bārāṇasīrājā Anando ahośi, kākārājā pana ahaṃ evā“ 'ti.
Kākajātakaṃ. Asampadānavaggo cuddasamo.

¹ K ca ² so both K and Bp : K -nassa, Bp -ambanassa.

15. KAKAṆṬAKAVAGGA.

1. Godhajātaka.

Na pāpajanasaṃsevīti. Idam Satthā Veluvane viharanto vipakkhaseviṃ bhikkhum ārabba kathesi. Paccuppannavatthum¹ Mahilāmukhajātake kathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto godhayoniyam paṭisandhim gaṇhi. So vayapatto naditīre mahābile anakagodhasataparivāro vasaṃ kappesi. Tassa putto godhapilliko² ekena kakaṇṭakena saddhim santhavam katvā tena saddhim sammodamāno viharanto kakaṇṭakam „parissajissāmīti“ avattharati. Tassa tena saddhim vissāsam godharājassa ārocesum. Godharājā puttakam pakkosāpetvā „tāta, tvam atthāne vissāsam karosi, kakaṇṭakā nāma nīcajātikā, tehi saddhim vissāso na kattaḃbo, sace tvam tena saddhim vissāsam karissasi tam kakaṇṭakam nissāya sabbam p' etam godhakulam vināsam pāpuṇissati, ito paṭṭhāya etena saddhim vissāsam mā kāsīti“ āha. So karoti yeva. Bodhisatto punappuna kathento pi tassa tena saddhim vissāsam vāretum asakkonto „ath' assa ambhakam etam kakaṇṭakam nissāya bhayaṃ uppajjissati, tasmim uppanne palāyanamaggaṃ sampādetum vaṭṭatīti“ ekena passen' eva vātabilam kārāpesi. Putto pi 'ssa anukkamena mahāsarīro ahosi, kakaṇṭako pana purimappamāṇo yeva. Itaro kakaṇṭakam „parissajissāmīti“ antaranārā avattharati yeva, kakaṇṭakassa pabbatakūtena avattharaṇakālo viya hoti. So kila-manto cintesi: „sace ayaṃ aññān³ katipayāni divasāni maṃ evaṃ parissajissati jīvitam me n' atthi, ekena luddakena saddhim ekato hutvā imam godhakulam vināsessāmīti“. Ath' ekadivasaṃ nidāghe⁴ meghe vaṭṭe⁵ vammikā⁶ makkhikā utthahimsu. Tato tato

¹ K -vatthu. ² so K; B^p godhakippilliko ³ so B^p; K nidāgha. ⁴ K vaddhe. B^p vutthe. ⁵ so B^p; K -ka.

godh¹ nikkhamitvā makkhikāyo khādanti. Eko godhaluddako godhābilaṃ¹ bhindananthāya kuddālaṃ gahetvā sunakhehi saddhiṃ araṇṇaṃ pāvisi. Kakaṇṭako taṃ disvā „ajja attano manorathanṃ pūressāmīti“ upasāṃkamitvā avidūre nipajjitvā² „bho purisa, kasmā araṇṇe carasīti“ pucchi. So „godhānaṃ atthāyā“³ ti. „Ahaṃ anekasātānaṃ godhānaṃ āsayāṃ jānāmi, aggiṃ ca palālaṃ ca ādāya ebhīti“ tattha netvā „imasmiṃ ṭhāne palālaṃ pakkhipitvā aggiṃ katvā dhūmaṃ katvā samantā sunakhe ṭhapetvā sayāṃ mahāmuggaraṃ gahetvā nikkhantanikkhantā godhā paharitvā māretvā rāsiṃ karohīti“ evaṃ ca pana vatvā „ajja paccāmittassa piṭṭhiṃ passissāmīti“ ekasmiṃ ṭhāne sīsaṃ ukkhipitvā nipajji. Luddako pi palāladhūmaṃ akāsi. Dhūmo bilaṃ pāvisi⁴. Godhā dhūmandhā⁴ mraṇḍabhayatajjitā nikkhantā palāyitum āradhā. Luddako nikkhantanikkhantaṃ paharitvā māresi. Tassa hatthato muttā sunakhā gaṇhiṃsu. Godhānaṃ mahāvināso uppajji. Bodhisatto „kakaṇṭakaṃ nissāya bhayaṃ uppannaṃ“ ti ṇatvā „pāpapurisasāṃsaggo nāma nā kattabbo, pāpe nissāya hi sukhaṃ nāma n’ atthi, ekassa pāpakakaṇṭakassa vasena ettakānaṃ godhānaṃ vināso jāto“ ti vātabilena palāyanto imaṃ gātham āha:

Na pāpajanasāṃsevī accantasukham edhati,
godhākulaṃ kakaṇṭo⁵ va kaliṃ pāpeti attānaṃ ti. 137.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: pāpajanasāṃsevī puggalo accantasukhaṃ niran-taraṃ sukhaṃ nāma na edhati na paṭilabhati, yathā kiṃ: godhākulaṃ ka-kaṇṭo⁵ va yathā kakaṇṭato godhākulaṃ sukhaṃ na labhi evaṃ pāpajanasāṃsevī sukhaṃ na labhati, pāpajanaṃ sevanto ekanten’ eva kaliṃ pāpeti attānaṃ, kali⁶ vuccati vināso, ekanten’ eva kaliṃ pāpasevī⁷ attānaṃ ca aṇṇe ca attanā saddhiṃ vasante vināsaṃ pāpetīti. Pāliyaṃ pana phalaṃ⁸ pāpetīti li-khanti, taṃ vyañjanaṃ Atthakathāya n’ atthi, attho pi ’ssa na yujjati, tasmā yathāvuttam eva gahetabbaṃ⁹.

¹ K godhābilaṃ, Bp godhabilam ² K nipajji, Bp nippajjitvā. ³ K pāvisi, Bp pāvisi. ⁴ K dhūmadhā, Bp dhūmantā. ⁵ so K instead of kakaṇṭo? Bp godha-kulaṃ kakaṇṭako ⁶ K kaliṃ. ⁷ K -vi. ⁸ Bp kulīṃ ⁹ -tabbā.

Satthā imaṃ dhamma-desanāṃ āharitvā jātakāṃ samodhānesi:
 „Tadā kakaṇṭako Devadatto aho si, Bodhisattaputto anovāda-kagodhapil-
 lako¹ vipakkhasevī bhikkhu. godharājā pana aham evā“² ti. Godha-
 jātakāṃ.

2. Sigāla-jātaka.

Etam hi te² durājānaṃ ti. Imaṃ Satthā Veḷuvane viha-
 ranto Devadattassa vadhāya parisakkanāṃ ārabbhā kathesi.
 Dhammasabhāyaṃ bhikkhūnaṃ kathāṃ sutvā Satthā „na bhikkhave
 Devadatto idāṃ³ eva mayhaṃ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati
 yeva, na ca maṃ māretuṃ asakkihi. sayam³ eva pana kilanto“⁴ ti vatvā
 atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma-datte rajjaṃ kārente Bo-
 dhisatto sigālayoniyaṃ nibbattitvā sigālarājā hutvā sigāla-
 gaṇaparivuto susānavane vihāsi. Tena samayena Rājagahe ussavo
 aho si. Yebhuyyena manussā suraṃ pivanti, surāchaṇo yeva
 kira so. Ath' ettha sambahulā dhuttā bahūṃ suraṃ ca maṃsaṃ
 ca āharāpetvā maṇḍitapasādhitā gāyitvā suraṃ pivanti maṃsaṃ
 khādanti, tesāṃ paṭhamayāmāvasāne maṃsaṃ khyi surā pana⁴ ba-
 hukā va, ath' eko „maṃsakhaṇḍaṃ dehīti“ āha „maṃsaṃ khīṇaṃ,
 n' atthīti“⁵ ca vutte „mayi tīhite maṃsakkhayo nāma n' atthīti“⁶
 vatvā „āmakasusāne matāmanussamaṃsaṃ khādanatthāya āgata-
 sigāle⁷ māretvā maṃsaṃ āharissāmīti“⁸ muggaraṃ gahetvā nid-
 dhamanamaggena nagarā nikkhamitvā susānaṃ gantvā muggaraṃ
 gahetvā mataka viya uttāno va nipajji. Tasmiṃ khaṇe Bodhi-
 satto sigālagagaṇaparivuto tattha gato taṃ disvā „nāyaṃ mataka“
 ti nātvāpi „sutthutaraṃ upaparikkhissāmīti“⁹ assa adhovāte gantvā
 sariragandhaṃ ghāyitvā tattato c' assa⁹ amatakabhāvaṃ nātvā
 „lajjāpetvā⁹ naṃ uyyojessāmīti“¹⁰ gantvā muggarakoṭṭiyaṃ dasi-
 tvā ākaḍḍhi. Dhutto muggaraṃ na vijahi. Upasaṃkamantaṃ¹⁰

¹ BP -godhakippiliko. ² K omits te ³ K ssayam ⁴ so BP; K pāna ⁵ BP
 omits natthīti, K natthi ⁶ so BP; K atthīti ⁷ BP -sigālaṃ. ⁸ K vassa
⁹ so BP; K -pessāmi. ¹⁰ K -kamaṇṭamaṃ.

pi na olokeno pana gāḷhatarāṃ aggahesi. Bodhisatto paṭik-kamitvā „bho purisa sace tvaṃ matakō bhavēyyāsi na mayi¹ muggaraṃ ākaḍḍhante gāḷhatarāṃ gaṇheyyāsi, iminā kāraṇena tava matakabhāvo vā amatakabhāvo vā dujjāno²“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Etam hi te³ durājānaṃ yaṃ sesi matasāyikaṃ⁴
yassa te kaḍḍhamānassa hatthā⁵ daṇḍo na muccatīti. 138.

Tattha etaṃ hi te⁶ durājānaṃ ti etaṃ kāraṇaṃ tava duviññeyyaṃ, yaṃ sesi matasāyikaṃ ti yena kāraṇena tvaṃ matasāyikaṃ sesi matakō viya hutvā sayasi, yassa te⁷ kaḍḍhamānassa⁸ 'ti yassa tava daṇḍakotiyaṃ gabetvā kaḍḍhiyamānassa hatthato daṇḍo na muccati, so pana tvaṃ tattato matakō⁹ nāma na hosīti¹⁰.

Evam vutte so dhutto „ayaṃ mama amatakabhāvaṃ jānā-tīti“ utthāya daṇḍaṃ khipi. Daṇḍo virajjhi. Dhutto „gaccha, viraddho dāni si mayā“ ti. Bodhisatto nivattitvā „bho purisa, maṃ virajjhanto pi tvaṃ attha mahāniraye soḷasa ussadaniraye aviraddho yevāsīti“ vatvā pakkāmi. Dhutto kiñci alabbhitvā susānā nikkhamitvā parikkhāyaṃ nahāyitvā āgata maggen' eva nagaraṃ pāvisi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā dhutto Devadatto ahosi, sigālārājā pana aham evā“ ti. Sigālajātakaṃ.

3. Virocana-jātaka.

Lasī ca te nipphalitā¹⁰ ti. Idam Satthā Veluvane viha-ranto Devadattassa Gayāsīse Sugatālayadassitabhāvaṃ āraḷbha kathesi. Devadatto hi antarāhitajhāno lābhasakkāraparihīno „atth' esa upāyo“ ti cintetvā Satthāraṃ pañca vatthūni yācitvā alabbhamāno dvinnāṃ agga-sāvakaṇāṃ saddhivihārike adhunā pabbajite dhammavina-yamhi akovide pañcasate bhikkhū gahetvā Gayā-saṃ gantvā saṃghaṃ bhinditvā ekasīmāya āveṇisaṃghakammāni akāsi. Satthā tesāṃ bhik-khūnaṃ nāṇapariṇāpākakālaṃ natvā dve agga-sāvake pesesi. Te disvā

¹ K ta masi ² so both K and Bp. ³ K omits te. ⁴ K -sāyitaṃ. ⁵ K hattha.

⁶ K omits te ⁷ K ne. ⁸ so Bp; K matāmatakō. ⁹ Bp hoti iti attho ¹⁰ K -lita.

Devadatto tuṭṭhamano rattim dhammaṃ desayamāno „Buddhalīlhaṃ karissāmīti“ Sugatālayaṃ dassento „vigatathīnamiddho kho āvuso Sāriputta bhikkhusaṃgho. paṭibhātu naṃ bhikkhūnaṃ dhammīkathā¹, piṭṭhī² me āgilāyati³. tam ahaṃ āyamissāmīti“ vatvā niddaṃ upagato. Dve aggasāvaka⁴ tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desetvā maggaphalehi pabodhetvā sabbe ādāya Veluvanaṃ eva paccāgamiṃsu. Kokāliko vihāraṃ tucchāṃ disvā Devadattassa santikaṃ gantvā „āvuso Devadatta paṇisaṃ te bhinditvā dve aggasāvaka⁵ vihāraṃ tucchāṃ katvā gatā. tvaṃ pana niddāyasi⁶ yevā“⁷ ti vatvā uttarāsaṃgamassa apanetvā bhittiyaṃ piṭṭhikaṇṭhakaṃ passanto⁸ viya paṇhikāya naṃ hadaye pahari, tāvad ev’ assa mukhato lohitaṃ uggañchi. tato paṭṭhāya gilāno ahosi. Satthā therāṃ pucchi: „Sāriputta tumhākaṃ gatakāle Devadatto kiṃ akāsīti“. „Bhante Devadatto amhe disvā „Buddhalīlhaṃ karissāmīti“ Sugatālayaṃ dassetvā mahāvīnāsaṃ patto“ ti. Satthā „na kho Sāriputta Devadatto idān’ eva mama anukaronto vīnāsaṃ patto, pubbe pi patto yevā“⁹ ti vatvā therena yācito atītaṃ āhari:

Aṭṭe Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto kesarasiṃho hutvā Himavantapadese Kañcana-guhāyaṃ vāsaṃ kappesi. So ekadivaṃsaṃ Kañcanaguhāya⁶ nikkhamitvā vijambhitvā⁷ catuddisaṃ oloketvā sīhanādaṃ naditvā gocarāya pakkanto. Mahāmahiṃsaṃ vadhitvā varamāṃsaṃ khādītva ekaṃ saraṃ otaritvā maṇivaṇṇassa udakassa kucchiṃ puretvā guhaṃ sandhāya pāyāsi. Ath’ eko sigālo gocarapasuto sahasā va sīhaṃ disvā palāyituṃ asakkonto sīhassa purato pādesu patitvā nipajji „kiṃ jambukā“⁸ ti ca vutte „ahaṃ sāmi pāde upaṭṭhātukāmo“⁹ ti āha. Sīho „sādhū, ehi maṃ upaṭṭhaha. varamāṃsāni khādāpessāmīti“¹⁰ vatvā sigālaṃ ādāya Kañcanaguhāṃ agamāsi. Sigālo tato paṭṭhāya sīhaviḥāsāṃ¹¹ khādati. So katipāhass’ eva thullasarīro ahosi. • Atha naṃ ekadivaṃsaṃ guhāyaṃ nipannako va sīho āha: „acccha jambuka, pabbata-sikhare ṭhatvā pabbatapāde¹² sañcarantesu hatthiassamahāsādisu

¹ so K; BP paṭibhātu tvaṃ bhikkhūnaṃ dhammakatāya paṭibhātī; read: paṭibhātu tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammakathā? ² K piṭṭhim, BP piṭṭhi. ³ K āgilāyati. BP gilānāti. ⁴ K -sī. ⁵ so K; BP bhittiyaṃ vikkandakaṃ piṇṇanto. ⁶ K -hāyaṃ. ⁷ K vijambhitvā. ⁸ so BP; K -ghāsadaṃ. ⁹ K -pādesu.

yassa maṁsaṁ¹ khāditukāmo si taṁ oloketvā āgantvā 'asuka-
maṁsaṁ khāditukāmo 'mhīti' vatvā maṁ vanditvā 'viroca sā-
mīti' vada, ahaṁ taṁ vadhitvā maṁsaṁ khāditvā tuyham pi
dassāmīti². Sigālo pabbatasikharaṁ abhirūhitvā nānappakāre
mige oloketvā yass' eva maṁsaṁ khāditukāmo hoti Kañcana-
guhaṁ pavisitvā taṁ eva siḥassa ārocetvā pādesu patitvā „vi-
roca sāmīti³“ vadati. Siho vegena pakkhanditvā sace pi
mattavaravāraṇo hoti tatth' eva naṁ jīvitakkhāyaṁ pāpetvā
sayam pi varamaṁsaṁ khādati sigālassāpi deti. Sigālo kucchi-
pūraṁ maṁsaṁ khāditvā guhaṁ pavisitvā niddāyati. So gac-
chante gacchante kāle mānaṁ vaḍḍhesi: „aham pi catuppādo
va, kiṁkāraṇā divase divase parehi posiyamāno viharāmi, ito
paṭṭhāya aham pi hatthiādayo paharitvā maṁsaṁ khādissāmīti,
siho pi migarājā 'viroca sāmīti' vuttam eva padaṁ nissāya
vāraṇe vadheti, aham pi sihena 'viroca jambukā' 'ti maṁ va-
dāpetvā ekaṁ varavāraṇaṁ vadhitvā maṁsaṁ khādissāmīti⁴“ so
sihaṁ upasaṁkamitvā etad avoca: „sāmi mayā dīgharattaṁ
tumhehi vadhitavaravāraṇānaṁ⁵ maṁsaṁ khāditaṁ, aham pi
ekaṁ vāraṇaṁ paharitvā maṁsaṁ khāditukāmo tumhehi nipā-
natṭhāne Kañcanaguḥāyaṁ nipajjissāmi, tumhe pabbatapāde
vicarantaṁ varavāraṇaṁ oloketvā mama santikaṁ āgantvā 'vi-
roca jambukā' 'ti vadetha, ettakamattam pi maccheraṁ mā
karitthā⁶“ ti. Atha naṁ siho āha: „jambuka vāraṇe vadhituṁ
samatto sihakule uppanno, vāraṇaṁ paharitvā maṁsaṁ khā-
danasamatto sigālo nāma loke n' atthi, mā te etaṁ rucci,
mayā vadhitavaravāraṇānaṁ neva maṁsaṁ khāditvā vasaṁsū⁷“
'ti. So evaṁ vutte pi oḥamituṁ na icchi, punappuna yāci yeva.
Siho taṁ nivāretuṁ asakkonto sampajjicchitvā „tena hi mama
vasanatṭhānaṁ pavisitvā nipajjā⁸“ 'ti jambukaṁ Kañcanaguḥāyaṁ
nipajjāpetvā pabbatapāde mattavāraṇaṁ oloketvā guhādvāraṁ
gantvā „viroca jambukā⁹“ 'ti āha. Sigālo Kañcanaguḥāya³

¹ K maṁsā ² K vadhitvāvara-. ³ K -guḥāyaṁ.

nikkhamitvā vijambhitvā¹ catuddisaṃ oloketvā tikkhattuṃ vassitvā „mattavaravāraṇassa kumbhe patissāmīti“ virajjhित्वा pādamūle pati. Vāraṇo dakkhiṇapādaṃ ukkhipitvā tassa sīsaṃ akkami, sīsattḥīni cuṇṇavicuṇṇāni ahesuṃ. Ath' assa sarīraṃ vāraṇo pādena saṃgharitvā rāsiṃ katvā upari laṇḍaṃ² pātetvā koṇcanādaṃ nadanto araṇṇaṃ pāvisi. Bodhisatto imaṃ pavatitiṃ disvā „idāni viroca jambukā“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Lasī ca te nipphalitā³ matthako ca vidālito,
sabbā te phāsukā bhaggā, ajja kho tvaṃ virocasīti. 139.

Tattha lasīti matthaluṅgā, nipphalitā ' ti nikkhantā.

Bodhisatto imaṃ gāthaṃ vatvā yāvatāyukaṃ thatvā yathā-kammaṃ gato.

Satthā imaṃ desanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā sigālo Devadatto ahoṣi, sīho pana aham evā“ 'ti. Virocana-jātakaṃ.

4. Naṅguṭṭhajātaka.

Baḥum petam asabbhi jātavedā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ājīvikaṇaṃ⁴ micchātapaṃ ārabha kathesi. Tadā kira ājīvika⁴ Jetavanapitṭhiyaṃ nānappakāraṃ micchātapaṃ caranti. Sambahulā bhikkhū tesam ukkuṭṭikappadhānavaggulivatakaṇṭakappasayaapaṇcatapanādibhedamicchātapaṃ⁵ disvā Bhagavantaṃ pucchimsu: „atthi nu kho bhante imaṃ micchātapaṃ nissāya kāci vadḍhīti.“ Satthā „na bhikkhave evarūpaṃ micchātapaṃ nissāya kusalaṃ vā vadḍhi⁶ vā atthi, pubbe paṇḍitā 'evarūpaṃ tapaṃ nissāya kusalaṃ vā vadḍhi⁶ vā bhavissatīti' saṇṇāya jātaggim gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā aggijuhanādivasena kiñci⁷ vadḍhim apassanā aggim udakena nibbāpetvā kasiṇaparikkammaṃ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca" nibbattetvā Brahmaloḥa-parāyaṇā ahesuṃ" ti vatvā atītaṃ āhari:

¹ K vijambhitvā ² soBP; K laddham ³ K -litā ⁴ BP ājiva-. ⁵ K -ppadhānavaggulivatakaṇṭakappasayaapaṇcatapanāppanādi-; BP -ppatthānavaggulivatakaṇṭakappasayanapaṇcatapanādibhedam-. ⁶ K vadḍhim. ⁷ so both K og BP.

⁸ K omits ca.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbatti. Tassa jātadivase mātāpitaro jātaggiṃ gahetvā ṭhapesuṃ. Atha naṃ soḷasavassakāle etad avocum: „mayan te putta jātadivase¹ aggiṃ gaṇhimha, sace si agāraṃ ajjhāvasitukāmo tayo vede uggaṇha, atha Brahmaloḥkaṃ gantukāmo aggiṃ gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā aggiṃ paricaranto Mahābrahmānaṃ ārādhetvā Brahmaloḥka-pa-rāyano hohīti“. So „na mayhaṃ agārena attho“ ti aggiṃ gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā assamaṇaṃ māpetvā aggiṃ paricaranto araṇṇe vihaṃsi. So ekadivasaṃ paccantaḡāmake godakkhinaṃ labhitvā taṃ goṇaṃ assamaṇaṃ netvā cintesi: „Aggiṃ² Bhagavantaṃ gomaṃsaṃ khādāpessāmi“. Ath' assa etad ahoṣi: „idha loṇaṃ n' atthi, Aggi Bhagavā loṇaṃ khādituṃ na sakkhissati, gāmato loṇaṃ āharitvā Aggiṃ² Bhagavantaṃ salaṇakaṃ khādāpessāmi“. So taṃ tatth' eva bandhitvā loṇatthāya gāmaṃ agamaṃsi. Tasmiṃ gate sambahulā luddakā taṃ ṭhānaṃ āgatā goṇaṃ disvā vadhitvā maṃsaṃ pacitvā khāditvā naṅguṭṭhaṃ ca jaṃghaṃ³ ca cammaṃ ca tatth' eva chaḍḍetvā avasesamaṃsaṃ ādāya agamaṃsu. Brāhmaṇo āgantvā naṅguṭṭhādimaṭṭaṃ ca disvā cintesi: „ayaṃ Aggi Bhagavā attano santakam pi rakkhituṃ na sakkoti, maṃ kadā rakkhissati, iminā Agginā parihaṇṇena niratthakena bhavitabbaṃ, n' atthi itonidānaṃ kusalaṃ vā vaḍḍhi⁴ vā“ ti so aggiparicariyāya vigatacchando „hambho⁵ Aggi Bhagavā, tvaṃ attano pi santakam rakkhituṃ asakkonto maṃ kadā rakkhissasi, maṃsaṃ n' atthi, ettakena pi tussāhīti naṅguṭṭhādini aggiṃhi pakkhipanto imaṃ gātham āha:

Bahum p' etaṃ asabbhi Jātaveda
yan taṃ vāladhinābhipūjāyāma,

¹ K putta- ² K aggi ³ so both K and Bp ⁴ K vaḍḍhiṃ ⁵ K hambho,

maṇsārahassa n' atth'¹ ajja maṇsam.

naṅguṭṭham pi bhavaṃ paṭiggahātū 'ti. 140.

Tattha bahum p' etan ti ettakam pi bahum, asabbhiti asappurisa asādhujātika, jātaveda 'ti aggi hi jātamatto va vediyati nāyati pākato hoti tasmā jātavedo ti vuccati, yaṃ taṃ vāladhinābhipūjayāmā ti yaṃ ajja mayāṃ attano pi santakaṃ rakkhitum asamatthaṃ Bhagavantāṃ vāladhinā abhipūjayāma etam² pi te bahum evā 'ti dasseti, maṇsārahassa 'ti maṇsārahassa tuyhaṃ n' atthi ajja maṇsam, naṅguṭṭham pi bhavaṃ paṭiggahātū 'ti attano santakaṃ rakkhitum asakkonto bhavaṃ iminā sajaṃghacammam naṅguṭṭham pi patiganhatū 'ti.

Evam vatvā Mahāsatto aggiṃ udakena nibbāpetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahma-loka-parāyano ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „nibbutaggi tāpaso aham eva tena samayenā“ 'ti. Naṅguṭṭhajātakaṃ.

5. Rādhajātaka.

Na tvaṃ Rādha vijānāsīti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyaikāpalobhanaṃ³ ārabha kathesi. Paccuppannavatthum Indriyajātake āvibhavisati. Satthā pana taṃ bhikkhum āmantetvā „bhikkhu, mātugāmo nāma arakkhiyo, ārakkhaṃ ṭhapetvā rakkhantāpi naṃ rakkhitum na sakkonti, tvaṃ pi pubbe etam ārakkhaṃ ṭhapetvā rakkhanto pi rakkhitum nāsakkhi, idāni kathaṃ rakkhissasīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto sukayoniyaṃ nibbatti. Kāsiraṭṭhe eko brāhmaṇo Bodhisattaṃ ca kaniṭṭhabhātaraṃ c' assa puttattṭhāne ṭhapetvā posesi. Tesu Bodhisattassa Poṭṭhapādo ti nāmaṃ ahoṣi, itarassa Rādho ti. Tassa pana brāhmaṇassa bhariyā anācārī hoti dus-silā. So vohāratthāya gacchanto ubho pi bhātaro āha: „tātā sace vo mātā brāhmaṇi anācāraṃ ācarati vāreyyātha naṃ“ ti. Bodhisatto āha: „sādhu tātā, vāretum sakkontā vāreyyāma,

¹ so both K and BP; read n' atthi² ² K evam. ³ K -dūtīkāpalobhanaṃ.

asakkontā tuṇhī bhavissāmā“¹ ti. Evaṃ brāhmaṇo brāhmaṇin¹ sukānaṃ niyyādetvā volhāratthāya gato. Tassa gatadivasato paṭṭhāya brāhmaṇi aticaritum āradhā, pavisantānaṃ ca nikkhamantānaṃ ca anto n² atthi. Tassā kiriyam disvā Rādho Bodhisattam āha: „bhātika, amhākaṃ pitā ‘sace vo mātā anācāraṃ ācarati vāreyyāthā’³ ti vatvā gato, idāni c’ esā’ anācāraṃ ācarati, vārema nan“ ti. Bodhisatto „tāta, tvaṃ attano avyattatāya bālabbhāven¹ evaṃ vadesi, mātugāmaṃ nāma ukkhipitvā carantāpi rakkhītum na sakkonti, yaṃ kammaṃ kātum na sakkā na tam³ kātum vaṭṭatīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Na tvaṃ Rādha vijānāsi adḍharatte anāgate,
avyāyataṃ vilapasi, virattā Kosiyāyane ti. 141.

Tattha na tvaṃ Rādha vijānāsi adḍharatte anāgate ti tāta Rādha tvaṃ na jānāsi adḍharatte anāgate paṭhamayāme yeva ettakā janā āgatā idāni ko jānāti kittakāpi āgamissanti, avyāyatam vilapasīti tvaṃ avyattavilāpaṃ vilapasi, virattā Kosiyāyane ti mātā no Kosiyāyaṇi brāhmaṇi virattā amhākaṃ pitari nippemā jātā, sac’ assā tasmiṃ sineho vā pemaṃ vā bhaveyya na evarūpaṃ anācāraṃ kareyyā¹ ti imaṃ attham eteḃi vyañjanehi pakāsesi.

Evaṃ pakāsetvā ca pana brāhmaṇiyā saddhiṃ Rādhassa vattum nādāsi. Sāpi yāva brāhmaṇassa anāgamanā yathāruciya vicari. Brāhmaṇo āgantvā Poṭṭhapādam pucchi: „tāta kīdisi te mātā“ ti. Bodhisatto brāhmaṇassa sabbaṃ yathābhūtaṃ kathetvā „kin te tāta evarūpāya dussilāya“¹ ti ca vatvā „tāta amhehi mātuyā dosassa kathitakālato paṭṭhāya na sakkā idha vasitum“ ti brāhmaṇassa pāde vanditvā saddhiṃ Rādhena uppatitvā araṇṇaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiṭṭhale patitṭhahi. „Tadā pana brāhmaṇo brāhmaṇi ca ete yeva dve janā ahesum. Rādho pan-Ānando, Poṭṭhapādo pana aham evā“¹ ti. Rādha jātakaṃ.

¹ K -ūi. ² K vesa ³ K kamaṃ.

6. Kākajātaka.

Api nū hanukā santā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto sambahule mahallake bhikkhū ārabha kathesi. Te kira gihikāle¹ Sāvathiyam kuṭumbikā aḍḍhā mahaddhanā aññamaññaṃ sahāyaka ekato hutvā puññāni karontā Satthu dhammadesanaṃ sutvā „mayam² mahallakā, kin no gharāvāsena, Satthu santike ramaṇiye Buddhasāsane pabbajitvā dukkhass’ antam karissāmā” ti sabbam sapatteyyam putta-dhītādinaṃ datvā assumukham nātisaṃgham pahāya Satthāraṃ pabbajam yācitvā pabbajimsu, pabbajitvā ca pana pabbajjānurūpaṃ samaṇadhammaṃ na karimsu, mahallakabhāvena dhammam pi na pariyaṇimsu, gihikāle viya³ pabbajitakāle pi vihārapariyante paṇṇasālā kāretvā ekako⁴ ya vasiṃsu. piṇḍāya carantāpi aññattha agantvā yebhuyyena attano puttadārass’ eva gehaṃ gantvā bhuñjimsu. Tesu ekassa purāṇadutiyikā sabbesam pi mahallakatherānaṃ upakārā ahoṣi, tasmā sesāpi attanā laddhaṃ āhāraṃ gahetvā tassā yeva gehe nisīditvā bhuñjanti, sāpi tesam yathāsannihitaṃ sūpavyañjanaṃ deti. Sā aññatarena ābādhena phuṭṭhā⁵ kālam akāsi. Atha te mahallakatherā vihāraṃ gantvā aññamaññaṃ gīvāsu gahetvā „madhurahattharasā upāsikā kālakatā” ti vihārapaccante rodantā vicarimsu. Tesam saddam sutvā ito c’ ito ca bhikkhū sannipatitvā „āvuso kasmā rodathā” ti pucchimsu. Te „amhākaṃ sahāyassa purāṇadutiyikā madhurahattharasā kālakatā, amhākaṃ ativiya upakārā, idāni kuto tathārūpaṃ labhissāma, iminā kāraṇena rodimhā” ti āhaṃsu. Tesam taṃ vippekāraṃ disvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum: „āvuso iminā nāma kāraṇena mahallakattherā aññamaññaṃ gīvāya gahetvā vihārapaccante rodantā vicarantīti”. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā „imāya nāma” ti vutte „na bhikkhave idān’ eva te tassā kālakiriya rodantā vicaranti, pubbe p’ ete imāni kākayoniyam nibbattitvā samudde mataṃ nissāya ‘samuddaudakam ussīcitvā’⁶ etam niharissāmā” ti vāyamantā paṇḍite nissāya jīvitam labhimsu” ti vatvā atītaṃ āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bo-dhisatto samudde devatā hutvā nibbatti. Ath’ eko kākato bhariyam kākim ādāya gocaraṃ pariyesamāno samuddatīraṃ

¹ K gihī-. ² K mayham. ³ so BP; K gihikāle pi. ⁴ so both K and BP instead of ekato? ⁵ so BP; K phuṭṭhā. ⁶ K ussilitvā.

agamāsi. Tasmiṃ kāle manussā samuddatīre khīrapāyāsamacchamaṃsasurādīhi nāgabalikammaṃ katvā pakkamiṃsu. Kāko balikammaṭṭhānaṃ gantvā khīrādīni¹ disvā saddhiṃ kākīyā khīrapāyāsamacchamaṃsādīni paribhuñjitvā bahum suraṃ pivi. Te ubho pi surāmadamattā² „samuddakīlaṃ kiḷissamā“ ti velante nisīditvā nahāyitum ārabhiṃsu. Ath' ekā ūmi āgantvā kākīm gahetvā samuddaṃ pavesesi. Tam eko maccho maṃsaṃ khādītva ajjho hari. Kāko „bhariyā me matā“ ti rodī paridevi. Ath' assa paridevanasaddaṃ sutvā bahū³ kākā sannipatitvā „kiṃkāraṇā rodasīti“ pucchīṃsu. „Sahāyikā vo velante nahāyamānā ūmiyā haṭṭā“ ti te sabbe pi ekaṛavaṃ ravantā rodīṃsu. Atha nesaṃ etad aho si: „imaṃ samuddūdakaṃ nāma amhākaṃ kiṃ pahoti, udakaṃ ussīcītvā samuddaṃ tucchaṃ katvā sahāyikaṃ nīharissamā“ ti te mukhaṃ pūretvā pūretvā udakaṃ bahi chaḍḍenti, loṇūdakena ca gale sussamāne utthāy' utthāya thalaṃ gantvā vissamanti. Te hanūsu kilantesu mukhesu sukkhantesu akkhīsu rattesu niddakīlantā⁴ hutvā aññamaññaṃ āmantetvā „ambho⁵ mayaṃ samuddaudakaṃ gahetvā bahi pātema, gahita-gahitaṭṭhānaṃ puna udakena pūrati⁶, samuddaṃ tucchaṃ kātum na sakkhissamā“ ti vatvā imaṃ gāthaṃ āhaṃsu:

Api nū hanukā santā, mukhaṃ ca parisussati,
oramāma na pārema⁷, pūrat⁸ eva mahodadhīti. 142.

Tattha api nū hanukā santā ti api no hanukā santā ti, api amhākaṃ hanukā kilantā, oramāma na pārema⁸ ti mayaṃ attano balena mahāsamudda-udakaṃ ākaḍḍhema osārema. tucchaṃ pana naṃ kātum na sakkoma, ayaṃ hi pūrat⁹ eva mahodadhī.

Evaṃ ca pana vatvā sabbe pi te kākā „tassā kākīyā evarūpaṃ nāma tuṇḍaṃ aho si evarūpāni vaṭṭakkhīni¹⁰ evarūpaṃ chavisanṭhānaṃ evarūpo madhurasaddo, sā no imaṃ corasamuddaṃ nissāya natthā“ ti bahum vippalapīṃsu¹¹. Te evaṃ

¹ K birādīni. ² so Bp; K surāmandamattā. ³ K bahu. ⁴ so Bp; K dina-kīlantā. ⁵ so Bp; K amho. ⁶ K pūreti. ⁷ Bp harema. ⁸ Bp haremā. ⁹ K pūreteva. ¹⁰ K vaddhakkhīni. ¹¹ K -lavīṃsu.

vippalapaṃāne samudde¹ devatā bheravarūpaṃ dassetvā palāpesi.
Evam tesam sotthi ahosi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā kākī ayaṃ purāṇadutiyaṃ ahosi. kāko mahallakattthero. sesa-
kākā mahallakatttherā. samuddadevatā pana aham evā“² ti. Kāka-
jātakaṃ.

7. Puppharattajātaka.

Na idam dukkham adum dukkhan ti. Idam Satthā Je-
tavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhītabhikkhum ārabbha kathesi.
So hi Bhagavatā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti vutte
„saccaṃ“ ti vatvā „kena ukkaṇṭhāpito sīti“ ca puṭṭho „purāṇadutiya-
kāyā“² ti vatvā „madhurahattharasikā bhante sā itthi. na sakkomi
tam vinā vasitun“ ti āha. Atha nam Satthā „esā te bhikkhu anatta-
kārikā. pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya sūle uttāsito, etaṃ ũeva parideva-
māno kālam katvā niraye nibbatto. idāni tam kasmā puna patthesīti“
vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto ākāsaṭṭhadevatā ahosi. Atha Bārāṇasiyam
kattikarattivārachaṇo sampatto hoti, nagaram devanagaram viya
alamkarimsu, sabbo jano chaṇakīlānissito ahosi. Ekassa pana
duggatamanussassa ekaṃ eva ghanasāṭakayugam ahosi, so tam
sudhotam² dhovāpetvā obhañjāpetvā satavalikam saḥassavalikam
kāretvā ṭhapesi. Atha nam bhariyā evam āha: „icchām’ aham
sāmi kusumbharattam nivāsetvā ekaṃ pārūpitvā tava kaṇṭhe laggā
kattikarattivāram caritun“ ti. „Bhadde, kuto amhākam daliddā-
nam kusumbham, suddhavattham nivāsetvā kilāhīti“. „Kusum-
bharattam alabhamānā chaṇakīlam na kilissāma, tvaṃ aññam
itthim gahetvā kilassū“² ti. „Bhadde, kim maṃ pīlesi, kuto amhā-
kam kusumbhan“ ti. „Sāmi, purisassa icchāya sati kim nāma n’
atthi, nanu rañño kusumbhavatthusmim bahum kusumbhan“ ti.

¹ B^p samudda. ² B^p suṭṭhum and sudhotam; K suddhotam.

„Bhadde, taṃ tñānaṃ rakkhasapariggahītapokkharāṇisaḍisaṃ, balavā rakkhā, na sakkā upasaṃkamitum, mā te etaṃ rucci, yaṭhāladdhen' eva tussassū“¹ ti. „Sāmi rattibhāge andhakāre sati purisassa agamaṇīyaṭṭhānaṃ nāma n' attthīti“. Iti so tāya punappuna kathentiyaṃ kilesavasena vacanaṃ gaheṭvā „hotu bhadde, mā cintayitthā“² ti taṃ samassāsetvā rattibhāge jīvitam pariccajivā nagarā nikkhamitvā rañño kusumbhavatthum gantvā vatim madditvā antovatthum pāvisi. Arakkhamanussā vati-saddam sutvā „coro“ ti parivāretvā gaheṭvā paribhāsivā koṭṭe-tvā³ bandhi. Pabhātāya rattiyā rañño dassesum, rājā „gaccha-
tha, naṃ sūle uttāsethā“⁴ ti āha. Atha naṃ pacchābāham bandhitvā vajjabheriyā vajjamānāya nagarā nikkhamitvā sūle uttāsesum. Balavavedanā vattanti, kākā sīse niliyitvā kaṇa-yaggasādisehi tuṇḍehi akkhīni vijjhanti. So tathārūpam pi dukkham amanasikarivā tam eva itthim anussarivā „tāya nāmāpi“⁵ ghanapuppharattanivatthāya kaṇthe āsattabāhuyugalāya sad-dhim kattikarattivārato parihīno“⁶ ti cintevā imam gātham āha:

Na idam dukkham adum dukkham yaṃ maṃ tudati vāyaso
yaṃ sāmā puppharattena kattikam nānubhossatīti. 143.

Tattha na idam dukkham adum dukkham yaṃ maṃ tudati vāyaso ti yaṃ ca idam sūle lagganapaccayam kāyācetasikadukkham yaṃ ca lohamayehi vīya tuṇḍehi vāyaso tudati idam sabbaṃ pi mayham na dukkham, adum dukkham, etaṃ yeva pana me dukkham ti attho, katarāhi: yaṃ sāmā puppharattena kattikam nānubhossati yaṃ sā piyaṅgusāmā mama bhariyā ekam kusumbharattam nivāsetvā ekam pārupitvā evam ghanapuppharattena vattha-yugena acchannā maṃ kaṇthe gaheṭvā kattikarattivārāhi nānubhavissatīti imam mayham dukkham, etaṃ eva hi maṃ bādhātīti.

So evam mātugāmaṃ ārabha vippalapanto yeva kālāhi katvā niraye nibbatti.

Satthā imam dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā idāni jayampatikā, taṃ kāraṇaṃ paccakkham katvā tñita-ākāsatthadevatā pana aham evā“⁷ ti. Puppharattajātakaṃ.

¹ K koddhetva. ² K nāmam pi. ³ K parihīnā, B² parihīno.

8. Sigāḷajātaka.

Nāhaṃ punaṃ na ca punaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira pañca-satamattā sahāyaka mahāvibhavā seṭṭhiputtā Satthu dhamma-desanaṃ sutvā sāsane uraṃ datvā pabbajitva Jetavane antokoṭisanthāre viharim-su. Ath' ekadivasaṃ tesaṃ aḍḍharatta-samaye kilesanissito saṃkappo uppajji. Te ukkaṇṭhitvā attanā jahitakilese puna gaṇhituṃ cittaṃ uppādayim-su. Atha Satthā aḍḍharattasamanantare sabbaññūtañānapadaṇḍadīpikaṃ ukkhi-pitvā „katarāya nu kho ratiyā Jetavane bhikkhū viharantiti“ ajjhā-sayaṃ olokento tesaṃ bhikkhūnaṃ abbhantare kāmarāga-saṃkappassa uppannabhāvaṃ aṇṇāsi. Satthā ca nāma ekaputtikā itthi attano puttaṃ viya ekacakkhuko puriso cakkhuṃ viya attano sāvake rakkhati, pubbaṇhādisu yasmiṃ yasmiṃ samaye tesaṃ kilesā uppajjanti te tesaṃ kilese tatoparaṃ vadḍhituṃ adatvā tasmiṃ tasmiṃ yeva samaye niggaṇ-hāti, ten' assa etad ahoṣi: „ayaṃ cakkavattirāṇṇo antonagare yeva corānaṃ uppannakālo viya vattati, idān' eva nesaṃ dhamma-desanaṃ kathetvā¹ te kilese niggaṇhitvā arahattaṃ dassāmiti“ so surabhigandha-kuṭito nikkhamitvā madhurassarena „Anandā“² ti āyasmantaṃ dhamma-bhaṇḍāgārikaṃ Anandattheraṃ āmantesi. Thero „kiṃ bhante“ ti āganvā vanditvā aṭṭhāsi. „Ananda yattakā bhikkhū antokoṭisanthāre viharanti sabbe va gandhakuṭipariveṇe sannipātehitī“. Evaṃ kir' assa ahoṣi: „sac' āhaṃ te yeva pañcasatā bhikkhū pakkosaṃpessāmi Satthāraṃ no abbhantare kilesānaṃ uppannabhāvo nāto³ ti saṃviggamānasā dhamma-desanaṃ paṭicchituṃ na sakkhissantīti“. tasmā „sabbe sannipātehitī“ āha. Thero „sādhu bhante“ ti avāpuraṇaṃ ādāya pariveṇena parive-ṇaṃ āhiṇḍitvā sabbe bhikkhū gandhakuṭipariveṇe sannipāteṭvā Buddhā-sanaṃ pañṇāpesi. Satthā pallaṃke ābhujitvā⁴ ujum kāyaṃ paṇidhāya silāpathaviyaṃ patitṭhahamaṇo Sineru viya pañṇattabuddhāsane nisīdi āvelāvelāyamakayamakā chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjento, tāpi ras-miyo pātimattā chattamattā kūtāgāraḥpechimattā chijjitvā chijjitvā gaganatalaṃ vijjullatā viya saṃcarim-su. Aṇṇavakucchim khobhetvā bāla-uriyuggamanakālo viya ahoṣi. Bhikkhusaṃgho pi Satthāraṃ vanditvā garucittaṃ paccupaṭṭhapetvā rattakambalasāṇim parikkhipanto viya parivāretvā nisīdi. Satthā brahma-saraṃ nicchārento bhikkhū

¹ so B^u; K katvā. ² K ābhujitvā

āmantetvā „na bhikkhave bhikkhunā nāma kāmavitakkaṃ vyāpāda-
vitakkaṃ vihiṃsāvitakkaṃ ti ime tayo akusalavitakke vitakketuṃ
vaṭṭati. antouppannakilesa hi parittako ti nātum na vaṭṭati, kilesa
nāma paccāmittasadiṣo, paccāmitto ca khuddako nāma n' atthi,
okāsaṃ labhivā vināsaṃ eva pāpeti, evaṃ evaṃ appamattak_o
pi kilesa uppajjitvā vaḍḍhituṃ labhanto mahāvināsaṃ pāpeti, kilesa
nāma esa halāhalavisūpamo uppāditacchavikaṇḍunibho¹ āsivisaपाति-
bhāgo asaniaggisadiṣo allīyituṃ na yutto, āsaṃkitaḥ, uppannuppanna-
khaṇe yeva paṭisaṃkhānabalena bhāvanabalena yathā muhuttam pi
hadaye aṭṭhātvā paduminipattā udabindūni viya vivaṭṭati evaṃ pajahi-
tabbo, porāṇakapaṇḍitāpi appamattakam pi kilesaṃ garaṇhitvā yathā
puna abbhantare n' uppajjati evaṃ niggaṇḥimsū“ ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto sigālayoniyāṃ paṭisaṇḍhiṃ gahetvā araṇṇe nadītire
nivāsaṃ kappesi. Ath' eko jarahatthi Gaṅgātīre kālam akāsi.
Sigālo gocarapasuto taṃ sarīraṃ disvā „mahā me gocaro up-
panno“ ti gantvā soṇḍe ḍasi, naṅgalisāya daṭṭhakālo viya ahoṣi.
So „n' atth' ettha khāditabbayuttakan“ ti dante ḍasi, aṭṭhimhi
daṭṭhakālo viya ahoṣi. Kaṇṇe ḍasi, suppakotiyāṃ daṭṭhakālo viya
ahoṣi. Udare ḍasi, kusūle daṭṭhakālo viya ahoṣi. Pāde ḍasi, uduk-
khale daṭṭhakālo viya ahoṣi. Naṅgutṭhe ḍasi, musale daṭṭhakālo
viya ahoṣi. „Etthāpi n' atthi khāditabbayuttakan“ ti sabbattha
assādaṃ alabhanto vaccamaḅḅe ḍasi, mudupūve daṭṭhakālo viya
ahoṣi. So „laddhaṃ dāni me imasmiṃ sarīre muduṃ khādi-
tabbayuttaṭṭhānaṃ“ ti tato patthāya khādanto antokucchiṃ
pavisitvā vakkahadayādīni khāditvā pipāsitaḅḅe lohitaṃ pivitvā
nipajjitakāle udaraṃ pattharivā nipajjati. Ath' assa etad ahoṣi:
„idaṃ hatthisarīraṃ maḅḅaṃ nivāsasukhatāya gehasadiṣaṃ,
khāditukāmatāya sati pahūtamāsaṃ, kiṃ dāni me aññattha
kamman“ ti so aññattha agantvā hatthikucchiyaṃ yeva maṃsaṃ
khāditvā vasati. Gacchante gacchante kāle nidāghavāṭasaṃ-
phassena² c' eva suriyarasmisantāpena ca taṃ kuṇapaṃ

¹ Bz uppāditacchavikaṇḍusadiṣo, K uppātinatacchavikaṇḍunibho. ² K -phasse.

sussitvā valiyo gāṇhi. Sigālassa pavitṭhadvāraṃ pihitaṃ. Auto-
kucchi andhakāro ahoṣi. Sigālassa lokantarikaṇivāso viya jāto.
Kuṇape sussante maṃsam pi sussi. Lohitam pi pacchijji. So
nikkhamanadvāraṃ alabhanto bhayappatto hutvā sandhāvanto
ito c' ito ca paharitvā nikkhamanadvāraṃ pariyesamāno vica-
rati. Evaṃ tasmiṃ ukkhaliyaṃ piṭṭhapīṇḍi viya antokucchiyaṃ
sijjamāne¹ katipāhaccayena mahāmegho pāvassi. Atha naṃ
kuṇapaṃ temitvā utṭhāya pakatisaṇṭhānena aṭṭhāsi. Vacca-
maggo vivaṭo hutvā tārakā viya paññāyi. Sigālo taṃ chiddaṃ
disvā „idāni me jīvitam laddhaṃ“ ti yāva hatthisisā paṭikka-
mitvā vegena pakkhanditvā vaccamaggaṃ sīsena paharitvā
nikkhāmi. Tassa sambhinnaśārīrattā² sabbalomāni vaccamagge
alliyimsu. So tālakkhandaśādisena nillomena sarīrena ubbigga-
citto muhuttaṃ dhāvītvā nivattitvā nisinna sarīraṃ oloketvā
„idaṃ dukkhaṃ mayhaṃ na aññena kataṃ, lobhaḥetu lobha-
kāraṇā³ lobhaṃ nissāya mayā etaṃ kataṃ, ito dāni paṭṭhāya
na lobhavasiko bhavissāmi, puna hatthisarīraṃ nāma na pavisi-
sāmīti“ saṃviggahadāyo hutvā imaṃ gātham āha:

Nāhaṃ punaṃ na ca punaṃ na cāpi apunappunaṃ
hatthibondhīṃ pavekkhāmi, tathā hi bhayatajjito ti. 144.

Tattha na cāpi apunappunaṃ ti akūro nipātamatto. Ayam paṇ' etissa
sakalāya pi gāthāy' attho: ahaṃ hi ito puna tato ca puna ti vuttavārato puna
tato pi ca⁴ punappunaṃ vāraṇasārīrasamkhātāṃ hatthibondhīṃ na pavek-
khāmi, kiṃkāraṇā: tathā hi bhayatajjito tathā hi ahaṃ imasmiṃ yeva
pavesane bhayatajjito, maraṇabhayena saṃtāsaṃ saṃvegaṃ āpādito ti.

• Evaṃ ca pana vatvā tato ca palāyītvā puna taṃ vā aññāṃ
vā hatthisarīraṃ pi nivattitvā na olokesi, tato paṭṭhāya na
lobhavasiko ahoṣi. •

Satthā imaṃ dhammaśāsanāṃ āharitvā „bhikkhave⁵ antoup-
pannakilesassa nāma vaḍḍhituṃ adatvā tattha tath' eva niggaṇḥituṃ

¹ K sijjamāno. ² K saṃsinna- corr. to saṃjīna- over the line and to saṃ-
bhinna- under the line, B saṃbhinna- and saṃchīna-. ³ so B_p; K pāṇalo-.

⁴ so K; B_p iti vuttam tato puna tato pi ca ⁵ K na bhikkhave.

vattatīti¹ vatvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyo-
sāne pañcasatāpi te bhikkhū arahatte patitthahimsu, avasesesu keci
sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesuṃ) „Tadā sigālo
aham eva ahoṣin“ ti. Sigāla-jātakam.

9. Ekapaṇṇajātaka.

Ekapaṇṇo ayaṃ rukkho ti. Idam Satthā Vesāliyaṃ
upaniṣṣāya mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ viharanto vesālikam duṭṭha-
Licchavikumārakam ārabha kathesi. Tasmim hi kāle Vesālinagaraṃ
gāvutagāvutantare tīhi pakārehi parikkhittam tīsu ṭhānesu gopurattā-
lakayuttam¹ paramasobhaggappattam. Tattha niccakālāṃ rajjam kāretvā
vasantānam yeva rājūnam sattasahassāni sattasatāni satta ca rājāno
honti, tattakā yeva uparājāno tattakā senāpatino tattakā bhaṇḍāgārīkā.
Tesaṃ rājakumārānam antare eko duṭṭha-Licchavikumāro nāma ahoṣi
kodhano caṇḍo pharuso daṇḍena saddhiṃ nāsiviso viya niccam pajjalito.
Kodhena tassa purato dve tīpi vacanāni kathetum samattho nāma n'
atthi, tam n' eva mātāpitaro na nātayo na mittasuhajjā sikkhāpetum
nāsakkhimsu². Ath' assa mātāpitunnāni etad ahoṣi: „ayaṃ kumāro
atipharuso sāhasiko, ṭhapetvā Sammāsambuddham aṇño imam vinetum
samattho nāma n' atthi, Buddhaveneyyena bhavitabban³ ti te nam
ādāya Satthu santikam gantvā vanditvā „bhante ayaṃ kumāro caṇḍo
pharuso kodhena pajjalati, imassa ovādaṃ dethā“ ti. Satthā tam
kumāram ovadi: „kumāra imesu nāma sattesu caṇḍena pharusena sā-
hasikena viheṭhakajātikena na bhavitabban⁴, pharusavāco nāma vijāta-
mātuyāpi pituno pi puttassa pi bhātubhaginīnam pi pajāpatiyāpi mitta-
bandhavānam appiyo hoti amanāpo, dasitum āgacchanto sappo viya
ataviyaṃ uṭṭhitacoro viya khāditum āgacchanto yakkho viya ca ubbe-
janīyo⁵ hutvā dutiyakacittavāre⁶ nirayādisu nibbattati, diṭṭhe yeva ca
dhamme kodhano puggalo maṇḍitapasādhito⁷ pi dubbaṇṇo va hoti.
puṇṇacandasasirīkam pi 'ssa mukham jālābhihatapadumaṃ viya malag-
gahitakaṇcanādāsamaṇḍalaṃ vīya virūpaṃ hoti, duddasikam kodham
nissāya hi sattā sattham ādāya attanā va attānam paharanti visam
khādanti rajjuyā ubbandhanti papātā patanti, evaṃ kodhavasena kālāni
katvā nirayādisu uppajjanti, viheṭhakajātiyāpi diṭṭhe yeva dhamme

¹ K gopuraddhalaka-. ² B' na sakkh-. ³ K -niyo ⁴ so K; B' dutiyacitta-
vāre. ⁵ K -pasādhito

garahaṃ patvā kāyassa bhedā nirayādisu uppajjanti. puna manussattaṃ labhivā jātakālato paṭṭhāya rogabahulā va honti¹, cakkhurogo sota-rogo ti ādisu ca rogesu ekato paṭṭhāya ekasmiṃ patanti. rogena apari-muttā va hutvā nīcedukkhita va honti. tasmā sabbasatte-su metta-cittena hitacittena bhavitabbaṃ, evarūpo hi puggalo nirayādibhayaena parimuccatīti². So kumāro ovādaṃ labhivā ekovāden' eva nihata-māno danto nibbisevano mettacitto muducitto ahosi. akkosantam pi paharantam pi nivattitvā na olokesi, uddhaṭadāṭho viya sappo alac-chinno viya kakkāṭako³ chinnavisāṇo viya ca usabho ahosi. Tassa taṃ pavattim nātvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samutṭhāpesuṃ: „āvuso duṭṭha-Licchavikumāraṃ suciram pi ovaditvā n' eva mātāpitaro na nātimittādayo dametuṃ sakkhiṃsu. Sammāsambuddho pana ekovāden' eva dametvā nibbisevanaṃ katvā mattavaravāraṇaṃ viya samug-gahitānaṃ cha⁴ kāraṇaṃ akāsi, yāva subhāsitaṃ idaṃ 'hatthidamakena bhikkhave hatthidammo sārīto, ekaṃ yeva disaṃ dhāvati puratthimaṃ vā pacchimaṃ vā uttaraṃ vā dakkhiṇaṃ vā, assadamakena -pe-, go-damakena -pe- dakkhiṇaṃ vā, Tathāgatena bhikkhave arahatā Sammā-sambuddhena purisadammo sārīto, aṭṭha disā vidhāvati, rūpī rūpāni passati. ayaṃ eva tādiso⁵ -pe-, so vuccati yoggācariyānaṃ⁶ anuttaro purisadammasārathīti', na hi āvuso Sammāsambuddhena sadiso purisa-dammasārathī⁷ nāma atthīti'. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhik-khave etarahi kathāya sannisinā' ti pucchitvā „imāya nāma' ti vutte „na bhikkhave idān' ev' esa mayā ekovāden' eva damito. pubbe p' ahaṃ imaṃ ekovāden' eva dāmesin' ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto
Takkaṣilāyaṃ tayo vede sabbasippāni ca uggaṇhitvā kañci kālāṃ
gharāvāsaṃ vasitvā mātāpitunnaṃ accayena isipabbajjaṃ pabba-jitvā abhiññā ca samāpattiyo ca⁸ nibbattetvā Himavante vāsaṃ
kappesi. Tattha ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya jana-padaṃ āgantvā Bārāṇasiṃ patvā rājyūyāne vasitvā punadivase
sunivattho supāruto tāpasākappasampanno bhikkhāya nagaraṃ

¹ K vā hoti, B^p ca honti. ² K na parimuccatīti, B^p muccati iti. ³ so B^p; K kakkaṭako. ⁴ so K; B^p samuggahitānaṃ. ⁵ K kādisā. ⁶ B^p yogāvacarācari-.

⁷ K -thī. ⁸ K omits ca.

pavisitvā rājadvāram pāpuṇi. Rājā sīhapañjarena¹ olokento taṃ disvā iriyāpathe pasīditvā „ayaṃ tāpaso santindriyo santamānaso yugamattadaso² padavāre padavāre saḥassatthavikaṃ ṭhapento viya sīhavijambhitena āgacchati, sace santadhammo nāṃ³ eko atthi imassa ten³ abbhantarena bhavitabban“ ti cintetvā ekaṃ amaccaṃ olokesi. So „kiṃ karomi devā“³ ti āha. „Etaṃ tāpasam ānehīti“. So „sādhū devā³ ti Bodhisattam upasamkamitva vanditvā hatthato bhikkhābhājanam gahetvā „kiṃ mahāpuñṇā“³ ti vutte „bhante rājā pakkosati“³ āha. Bodhisatto „na mayaṃ rājakulūpagā, hemavatakā nāṃ³ amhā“³ ti āha. Amacco gantvā taṃ attham rañño ārocesi. Rājā „añño amhākaṃ kulūpako n³ atthi, ānehi naṃ“³ ti āha. Amacco gantvā Bodhisattam vanditvā yācitvā rājanivesanam pavesesi. Rājā Bodhisattam vanditvā samussitasetacchatte kañcanapallamke nisīdāpetvā attano paṭiyattam nānaggarasabhojanam bhojetvā „bhante kuhiṃ vasathā“³ ti pucchi. „Hemavatakā mayaṃ mahārājā“³ ti. „Idāni kham gacchathā“³ ti. „Vassārattānurūpam senāsanam upadhārema mahārājā“³ ti. „Tena hi bhante amhākaṃ űeva uyyāne vasathā“³ ti paṭiñṇam gahetvā sayam pi bhuñjitvā Bodhisattam ādāya uyyānam gantvā paṇṇasālām māpetvā rattitṭhānadivāṭhānāni³ kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā uyyānapālam paṭicchāpetvā nagaram pāvisi. Tato paṭṭhāya Bodhisatto uyyāne vasati. Rājāpi³ ssa divase divase dvatikkhattum upaṭṭhānam gacchati. Tassa pana rañño duṭṭhakumāro nāma putto ahosi caṇḍo pharuso, n³ eva rājā dametum asakkhi na sesāñātakā. Amaccāpi brāhmaṇagahapatikāpi ekato hutvā „sāmi, mā evaṃ kari, evaṃ katum na labbhā“³ ti kujjhivā kathentāpi katham gāhāpetum na sakkhiṃsu. Rājā cintesi: „ṭhapetvā mama ayyam silavantam tāpasam añño imam kumāram dametum samattho nāma n³ atthi, so yeva naṃ damessati“³ so kumāram ādāya Bodhisattassa santikaṃ gantvā „bhante ayaṃ kumāro caṇḍo

¹ K sīhapañjarena. ² Bp -dasso. ³ both K and Bp -divāṭṭhā-.

pharuso, mayam imam dametum na sakkoma, tumhe tam ekena upāyena sikkhāpethā“ 'ti kumāram Bodhisattassa niyyādetvā pakkāmi. Bodhisatto kumāram gahetvā uyyāne vicaranto ekato ekena ekato ekenā 'ti dvīhi yeva pattehi ekam nimbapotakam disvā kumāram āha: „kumāra etassa tāva rukkhassa potakassa paṇṇam khāditvā rasam jānāhīti“. So tassa ekam paṇṇam samkhāditvā rasam ñatvā dhīti saha khelena bhūmiyam nuṭṭhubhi¹, „kiṃ etaṃ kumārā“ 'ti vutte „bhante idān' ev' esa rukkho halāhalavisūpamo, vadḍhanto pana bahū manusse māressatīti“ nimbapotakam uppāṭetvā hatthehi parimadditvā imam gātham āha:

Ekaṇṇo ayaṃ rukkho na bhūmyā caturaṅgulo
phalena visakappena, mahāyaṃ kim bhavissatīti. 145.

Tattha ekaṇṇo ti ubhosu passesu ekekaṇṇo, na bhūmyā caturaṅgulo ti bhūmito caturaṅgulamattam pi na vadḍhito, phalenā ti palāsena, visakappenā ti halāhalavisasadisena, evaṃ khuddako² pi samāno evarūpena tittakena paṇṇena samannāgato ti attho, mahāyaṃ kiṃ bhavissatīti yadā paṇāyaṃ vuddhippatto mahā bhavissati tadā kiṃ nāma bhavissati, addhā manussamārapako³ bhavissatīti evaṃ uppāṭetvā madditvā chaḍḍesi⁴ ti āha

Atha naṃ Bodhisatto etad avoca: „kumāra tvaṃ imam nimbapotakam 'idān' eva evaṃ tittako, mahallakakāle kuto imam nissāya vadḍhīti' uppāṭetvā madditvā chaḍḍesi⁵, yathā tvaṃ etasmim patipajji evam eva tvaṃ⁶ raṭṭhavāsino pi 'ayaṃ kumāro daharakāle yeva evaṃ caṇḍo pharuso, mahallakakāle rajjam paṭvā kiṃ nāma karissati, kuto ambhākaṃ etaṃ nissāya vadḍhīti' tava kulasantakam rajjam adatvā nimbapotakam viya tam⁶ uppāṭetvā raṭṭhā pabbājaniyakammaṃ⁶ karissanti, tasmā nimbarukkhapaṭibhāgataṃ hitvā ito paṭṭhāya khantimettānuddayasampanno hohīti“. So tato paṭṭhāya nihata māno nibbisevano khantimettānuddayasampanno hutvā Bodhisattassa ovāde ṭhatvā

¹ K nuṭṭhabhi, B nuṭṭhubhi. ² so Bp; K khuddakena. ³ K manussā-. ⁴ K chaḍḍhesin. Bp chaṭṭesi. ⁵ K chaḍḍhesi, Bp chaṭṭesi. ⁶ so both K and Bp.

pitū accayena rajjam patvā dānādīni puñṇakammāni katvā yathā-kammaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā „na bhikkhave idān' ev' esa duṭṭha-Licchavikumāro mayā damito. pubbe pi ahaṃ etaṃ dāmesi yevā“ 'ti vatvā jātakam samodhānesi. „Tadā duṭṭhakumāro ayaṃ Licchavikumāro ahoṣi, rājā Anando, ovādaḍḍayakatāpaso pana ahaṃ evā“ 'ti. Ekapaṇṇajātakam.

10. Sañjīvajātaka.

Asantaṃ yo paggaṇhātīti. Idaṃ Satthā Veḷuvane viharanto Ajātasattussa rañño asantapaggahaṃ ārabha kathesi. So hi Buddhānaṃ paṭikaṇṭakabhūte dussīle pāpadhamme Devadatte paśiditvā taṃ asantaṃ asappurisaṃ paggayha „tassa sakkāraṃ karissāmi“ bahuṃ dhanam pariccajitvā Gayāsīse vihāraṃ kāretvā tass' eva vacanaṃ gahetvā pitaraṃ dhammarājānaṃ sotāpaṇṇaṃ ariyasāva-kam ghātetvā attano sotāpattimaggassa upanissayaṃ chinditvā mahāvināsaṃ patto. So hi „Devadatto paṭhavipaviṭṭho“ 'ti sutva „kacci nu kho maṃ pi paṭhavi gileyyā“ 'ti bhūtasito rajjasukhaṃ na labhati. sayane assādaṃ na vindati, tibbakāraṇābhutunno¹ hatthipoto viya kampamāno vicarati. So paṭhaviṃ phalamānaṃ viya avicijjānaṃ nikkhamantaṃ viya paṭhaviyā attānaṃ giliyamānaṃ viya ādittāya loha-paṭhaviyā uttānakaṃ nippajjāpetvā ayaṣūlehi koṭṭiyamānaṃ viya ca samanupassi. Ten' etassa² paṭakukkuṭassēva muhuttam pi kampamānassa avatthāpaṃ nāma na hosi. Sammāsambuddhaṃ passitukāmo khamāpetukāmo paṇhaṃ pucchitukāmo ahoṣi. attano aparādhamaḥanta-tāya upasamkamituṃ na sakkoti. Ath' assa Rājagahanagare³ katti-karattivāre sampatte devanagaraṃ viya nagare alamkate mahāṭale amaccagaṇaparivutassa kañcanāsane nisinnassa Jīvakaṃ⁴ Komārabhaccaṃ⁵ avidūre nisinnaṃ diṣvā etad ahoṣi: „Jīvakaṃ¹ gahetvā Sammāsambuddhaṃ passissāmi, na kho pana sakkā mayā ujukam eva vattuṃ: 'ahaṃ samma Jīvaka sayam gantuṃ na sakkomi, ehi maṃ Satthu santikaṃ nehiti' pariyāyena pana rattisampadaṃ vaṇṇetvā⁶ 'kan'⁷ nu kho ajja

¹ K -tunno. ² K tetetassa. ³ K -nagare. ⁴ K jīvakaṃ. ⁵ K -bhandam.

⁶ K vaṇṇetvā. ⁷ K kin.

mayam samanam vā brāhmaṇam vā payirupāseyyāma yaṇ no payiru-
pāsantānam¹ cittaṃ pasīdeyyā² 'ti vakkhāmi. taṃ sutvā amaccā attano
Satthārānam vaṇṇam kathessanti. Jīvako pi Sammāsambuddhasa vaṇṇam
kathessati, atha naṃ gahetvā Satthu santikaṃ gacchissāmiti³ so paṇ-
cahi padehi rattiṃ vaṇṇesi.

„Lakkhaṇā vata bho dosinā ratti,
abhirūpā vata bho dosinā ratti,
dassanīyā² vata bho dosinā ratti.
pāsādikā vata bho dosinā ratti,
ramaṇīyā² vata bho dosinā ratti.

kaṃ nu khy-ajja mayham³ samanam vā brāhmaṇam vā payirupāsato
cittaṃ pasīdeyyā⁴ 'ti. Ath' eko amacco Purāṇassa Kassapassa vaṇṇam
kathesi eko Makkhaligosālassa eko Ajitakesakambalassa eko Kakudha-
kaccāyanassa eko Saṅjayabelatṭhiputtassa eko Nāthaputtaniganṭhassā
'ti. Rājā tesam katham sutvā tuṇhī ahoṣi. So hi Jivakass' eva mahā-
amaccassa katham paccāsiṃsati. Jīvako pi „raṇṇo maṃ ārabha ka-
thithe yeva jāniṣṣāmiti⁴“ avidūre tuṇhī nisīdi. Atha naṃ rājā āha:
„tvam pana samma Jivaka kiṃ tuṇhīti⁴“. Tasmiṃ khaṇe Jīvako utṭhā-
yāsana yena Bhagavā ten' añjalim paṇāmetvā „eso deva araham
Sammāsambuddho amhākaṃ ambavane viharati saddhim aḍḍhatelasehi
bhikkhusatehi, taṃ ca pana Bhagavantam evaṃ kalyāṇo kittisaddo
abbhuggato“ ti naya arahādiguṇe vatvā jātito paṭṭhāya pubbanimittā-
dibhedam Bhagavato ānubhavam pakāsetvā „taṃ Bhagavantam devo
payirupāsatu, dhammam suṇātu. paṇham pucchatu“ 'ti āha. Rājā
sampuṇṇamanoratho hutvā „tena hi samma Jivaka hatthiyānāni kappā-
pehiti⁴“ yānāni kappāpetvā mahantena rājānubhāvena Jivakanubhāvaṇam
gantvā gandhamāḍalamālehi¹ bhikkhusaṃghaparivutaṃ Tathāgataṃ
disvā santavīcimajjhe mahaṇṇavam viya niccalaṃ bhikkhusaṃgham
ito² ito ca anuviloketvā „evarūpā nāma me parisā na diṭṭhapubbā“
ti iriyāpathe yeva pasiditvā saṃghassa añjalim paggaṇhitvā thutim
katvā Bhagavantam vanditvā ekamantaṃ³ nisīno sāmāṇaphalapaṇḍham
pucchi. Ath' assa Bhagavā dvīhi bhāṇavārehi patimaṇḍetvā Sāmāṇa-
phalasuttantaṃ kathesi. So suttapariyosāne attamano Bhagavantam
khamāpetvā utṭhāyāsana padakkhiṇam katvā pakkāmi. Satthā acira-
pakkantassa raṇṇo bhikkhū āmantetvā „khat' āyam bhikkhave rājā,

¹ so PP; K -pāsento. ² K -niyyā. ³ K mayam ⁴ K -mālehi.

sac' āyaṃ bhikkhave rājā issariyakāraṇā pitaraṃ dhammikaṃ dhamma-rājānaṃ jivitā na voropessatha imasmiṃ yeva āsane virajaṃ vītamalaṃ dhammacakkhuṃ uppajjissatha, Devadattam pana nissāya asantaṃ paggaḥaṃ katvā sotāpattiṃ phalā parihiṇo" ti āha. Punadivase bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso Ajātasattu kira asantaṃ¹ paggaḥaṃ katvā dussīlaṃ pāpakammaṃ Devadattam nissāya pitu-ghātakamassa katattā sotāpattiṃ phalā parihiṇo Devadattena nāsito rājā" ti. Satthā āgantvā „kāyaṃ nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti rutte „na bhikkhave Ajātasattu idāṃ' eva asantaṃ¹ paggaḥaṃ katvā mahāvīnāsaṃ patto, pubbe p' esa asantapaggahen' eva attānaṃ nāsesīti" vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhave brāhmaṇakule nibbattitvā vāyapatto Takkaṣilaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṃ disāpāmoḁkko ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippaṃ vāceti. Tesu māṇavesu Saṅjīvo nāma māṇavo atthi. Bodhisatto tassa matakutṭhāpanamantaṃ adāsi. So utṭhāpanamantaṃ eva gahe-tvā paṭibāhanamantaṃ pana agahetvā² ekadivasaṃ māṇavehi sad-dhiṃ dāruatthāya araṇṇaṃ gantvā ekaṃ matavyagghaṃ disvā māṇave āha: „bho imaṃ matavyagghaṃ utṭhāpessāmīti". Māṇavā „na sakkhissasīti" āhaṃsu. „Passantānaṃ nēva vo utṭhāpessāmīti". „Sace māṇava³ sakkosi utṭhāpehīti" evaṃ ca pana vatvā te māṇavā rukkhāṃ abhirūhiṃsu. Saṅjīvo mantaṃ parivattetvā matavyagghaṃ sakkharāya pahari. Vyaggho utṭhāya vegenāgantvā Saṅjīvaṃ galaṇāliyaṃ ḍasitvā jīvitaṁ khayāṃ pāpetvā tatth' eva pati. Saṅjīvo pi tatth' eva pati. Ubho pi ekaṭṭhāne yeva matā nipajjīṃsu. Māṇavā dāruṃ⁴ ādāya gantvā taṃ pavattiṃ ācariyassa ārocesuṃ⁵. Ācariyo māṇave āmantetvā „tātā asantapaggahakāraṇā nāma ayuttaṭṭhāne sakkārasammānaṃ karonto evarūpaṃ dukkhaṃ paṭilabhatī" yevā" 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

¹ so Bp; K asanta. ² so Bp; K gahetvā. ³ K -vā. ⁴ K dārū, Bp dārūni.

⁵ K ārocesi ⁶ K -labhanti.

Asantaṃ yo paggaṇhāti asantaṃ e' ūpasevati¹
tam eva ghāsaṃ kurute vyaggho Sañjīviko yathā ti. 146.

Tattha asantaṃ ti tīhi ducceṇṇaṃ samannāgataṃ dussīlaṃ pāpadhammaṃ, yo paggaṇhātīti yaṃ khattiyādisu yo koci evarūpaṃ dussīlaṃ pabbajitaṃ vā cīvarādisampadānena gabaṭṭhaṃ vā uparajjasenāpatitṭhānādisampadānena paggaṇhāti sakkārasammānaṃ karotīti attho, asantaṃ e' ūpasevatīti¹ yo ca evarūpaṃ asantaṃ dussīlaṃ upasevati bhajati payirupāsati, tam eva ghāsaṃ kurute ti tam eva asantaṃ sampaggahantaṃ yo dussīlo pāpappuggalo ghasati saṃkhādāti vināsaṃ pāpeti, kathaṃ: vyaggho Sañjīviko yathā ti yathā Sañjīvena mānavaṃ mantāṃ parivattetvā matavyaggho Sañjīviko² jīvitasampadānena sampaggahito attano jīvitadāyakaṃ³ Sañjīvaṃ eva jīvitā voropetvā tatth' eva pātesi evaṃ añño pi yo asantasampaggahaṃ karoti so dussīlo taṃ attano sampaggahaṃ eva vināseti, evaṃ asantasampaggāhikā vināsaṃ pāpuṇantīti.

Bodhisatto imāya gāthāya mānavānaṃ dhammaṃ desetvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthāpi imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā matavyagghupatṭhāko mānavo Ajātasattu ahoṣi, disāpāṃmokkho ācariyo pana ahaṃ eva“ 'ti. Sañjīvajātakaṃ. Kakaṇṭakavaggo pannarasamo. Ekanipātaṃvaṇṇanā niṭṭhiṭā.

¹ so Bp; K vūpa-. ² K jīviko. ³ K jīvitadāyakaṃ.

Je t'aime - B. & M. 1/10/17
Je t'aime - B. & M. 1/10/17

Nic
S. C. 1/10/17

Central Archaeological Library,
NEW DELHI. 9297

Call No. B325 / DIV / C. N.

Author— Cowell, E. B.

Title— The Divyavaliya.
A

Borrower No.	Date of Issue	Date of Return
K. M. Sivastava	23-2-83	23-2-83